

ΟΜΗΡΟΥ ΑΠΟΘΕΩΣΙΣ.

(Ἴδε σελ. 36—39.)

Εἰ Θεός ἐστιν Ὅμηρος, ἐν ἀθανάτοισι σεβέσθω·
εἰ δ' αὖ μὴ Θεός ἐστι, νομιζέσθω Θεὸς εἶναι.

ΟΜΗΡΟΥ

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΙΗΜΑΤΑ.

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ

ΥΠΟ

ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΒΑΛΕΤΤΑ.

Εἰ δὲ λέγει τις ἄλλως, πλατεῖα κέλευθος.
(Βακχυλίδης.)

ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩι

TRÜBNER AND CO., 60, PATERNOSTER ROW.

1867.

ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩι,

ΤΥΠΟΙΣ CLAYTON & CO., TEMPLE WORKS, BOUVERIE STREET,

FLEET STREET, E.C.

ΤΩι

ΕΝΤΙΜΟΤΑΤΩι ΚΥΡΙΩι

ΓΟΥΙΛΙΕΛΜΩι ΕΔΟΥΑΡΔΩι ΓΛΑΔΣΤΩΝΙ,

ΤΩι

ΕΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑι ΜΕΝ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΩι,

ΕΝ ΛΟΓΟΙΣ ΔΕ ΦΙΛΟΜΗΡΩι,

ΕΚ ΔΕ ΤΟΥΤΩΝ, ΩΣΠΕΡ ΕΙΚΟΣ, ΚΑΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΙ,

ΤΗΝΔ' ΕΥΓΝΩΜΟΝΩΣ

ΤΗΝ ΠΕΡΙ ΟΜΗΡΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΝ

ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ

Ο ΣΥΓΓΡΑΨΑΣ ΕΛΛΗΝ ΠΟΛΙΤΗΣ,

ΚΑΤΑ ΘΕΟΓΝΙΝ ΑΥΤΩι

ΠΡΟΣΦΩΝΩΝ·

Οὐδέποτ' οὐδὲ θανὼν ἀπολεῖς κλέος, οὐδέ γε λήσεις,
Ἄφθιτον ἀνθρώποις αἰὲν ἔχων ὄνομα·
Πᾶσι γὰρ οἷσι μέμηλεν ΕΛΕΥΘΕΡΙΗ *καὶ* ΟΜΗΡΟΣ
Ἔσσῃ ὁμῶς, ὄφρ' ἂν γῆ τε καὶ ἠέλιος.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.—'Εν σελίδι	23,	στίχῳ	7—8,	γραπτέον	"ἀμφισ—βητήσεως,"
„ „	45,	„	18,	„	(σελ. 27).
„ „	180,	„	9,	„	"τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ'."
„ „	220,	„	35,	„	"ὁμολογητέον."
„ „	258,	„	6,	„	"Λιβύης."
„ „	352,	„	20,	„	"περιέχουσα."

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Φωτίου, σοφοῖς ἀνδράσι καὶ φίλοις ἀρίστοις πειθόμενος, ἐπεχείρησα νὰ παρασκευάσω ὁμοίαν τινὰ καὶ τῆς περιφήμου Μυριοβίβλου· καὶ εἴκοσιν ὅλους μῆνας ἀδιαλείπτως ἐργαζόμενος, συνετέλεσα τὸ ἔργον ἐκεῖνο, ὅσον γε ἦν ἐπ' ἐμοί. Ἀλλά, τῆς τυπώσεως αὐτοῦ μεγάλην ἀπαιτούσης τὴν δαπάνην ἐν Λονδίνῳ, ταύτην μὲν ἀνέβαλον ἐξ ἀνάγκης εἰς καιροὺς κρείττονας τῶν παρόντων, ἥν ποτ' ἐπέλθωσιν· ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸ σοφώτατον τοῦ Θεοκρίτου ἀπόφθεγμα

. . . . ποιῆν τι δεῖ, ἇς γόνυ χλωρόν,

ἐσκεπτόμην ἔπειτα, τί ἄλλο ἠδυνάμην νὰ γράψω ἐν τῷ παρόντι, ὠφέλιμον τῇ ἡμετέρᾳ νεότητι, καὶ μετριωτέραν ἀπαιτοῦν τῆς τυπώσεως τὴν δαπάνην. Μεταξὺ δὲ σκεπτόμενος περὶ τούτου, πολὺν ἤκουσα γινόμενον ἐν Ἑλλάδι λόγον περὶ Ὁμήρου, καὶ βιβλία περὶ τούτου ἐκδιδόμενα, καὶ ἀγῶνα προτιθέμενον, καὶ κριτὰς καθισταμένους, καὶ ἆθλα προκείμενα· ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ τρία περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος Ἀκαδημαϊκὰ μαθήματα τοῦ καθηγητοῦ Κυρίου Δ. Ν. Βερναρδάκη ἀνέγνων, ἐν τῇ Πανδώρᾳ δημοσιευθέντα.

Ἀγαθῇ τύχῃ, εἶπον τότε κατ' ἐμαυτόν, ἐγείρεται δὴ καὶ ἐν Ἑλλάδι Ὁμήρῳ ναός! καὶ λιθοφοροῦσι μὲν εἰς τὴν ἐθνικὴν ταύτην οἰκοδομὴν μεγάλοι καὶ μικροί, ἐπιστατοῦσι δὲ ἄνδρες ἐπιστήμονες καὶ συνετοί, τοὺς μὲν τῶν φερομένων λίθων ἐπιδοκιμάζοντες καὶ ἐντάττοντες τῇ οἰκοδομῇ, τοὺς δὲ ἀποδοκιμάζοντες καὶ ἀποῤῥίπτοντες. Ἄγε δή, εἶπον, λιθοφορήσω κἀγὼ μετὰ τῶν μικρῶν, εἰ μὴ δυνατὸν μετὰ τῶν μεγάλων, καὶ συμπράξω κατὰ δύναμιν εἰς τιμὴν τοῦ μεγίστου τῶν ποιητῶν· ὃς ἐβασάνισε μὲν τὴν παιδικὴν ἡλικίαν μου, ὅτε ἄκων πολλάκις καὶ κατ' ἀνάγκην ἀντέγραφον

(ποῦ τότε βιβλία παρ' ἡμῖν;) καὶ ἐμελέτων αὐτόν, κατέθελξεν ὅμως τὴν νεανικὴν καὶ τὴν ἀνδρικήν, ὅτε φρονιμώτερος ἐμαυτοῦ ἀνεγίνωσκον αὐτὸν ἑκὼν καὶ προθυμότατα, καὶ τέλος πάντων παρηγορεῖ νῦν, καί πως διατρέφει τὴν ἐπελθοῦσαν γεροντικήν, διδασκόμενος τοῖς φιλομήροις.

Ταῦτα διανοηθείς, αὐτόματος τοῖς εἰς τὴν οἰκοδομὴν λιθοφοροῦσι συνεταξάμην· καὶ μέγαν ἀράμενος λίθον, ἔφερον αὐτὸν μετὰ πολλῆς μὲν τῆς προθυμίας, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλοῦ μὰ τὴν ἀλήθειαν κόπου. Ἀλλ' ἡ μεγάλη μου προθυμία εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος, ὃ ἐπέβαλλέ μοι ἡ πρὸς τὸν ἀθάνατον ποιητὴν κατακάρδιος εὐγνωμοσύνη, θαυμασίως ἐπέτεινε τὰς δυνάμεις μου εἰς τὴν μεταφορὰν τοῦ λίθου. Καὶ ἰδού, καταβάλλω τέλος πάντων αὐτὸν πρὸ τῶν οἰκοδομούντων, μικρόν τι τοῦτο δεόμενος αὐτῶν. Ἐὰν μὲν ὁ λίθος μου ἐπιδοκιμασθῇ, τετάχθω ἐν τῇ οἰκοδομῇ, καὶ μαρτυρείτω τοῖς ἐπιγινομένοις, ὅτι κἀγὼ συνέπραξα κατὰ δύναμιν εἰς τιμὴν τοῦ ἡμετέρου ποιητοῦ. Ἐὰν δὲ ἀποδοκιμασθῇ, μηδ' οὕτως ἀπερρίφθω· ἀλλὰ τεθείσθω που τῆς αὐλῆς τοῦ ναοῦ, ὅπως μαρτυρῇ μοι τοῖς ἐπιγινομένοις, εἰ μή τι ἄλλο, τοὐλάχιστον τὴν ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ ποιητοῦ προθυμίαν μου, δι' ἣν ἐπιπόνως ἀπὸ λατομείου πολὺ τῆς οἰκοδομῆς ἀφισταμένου μετεκόμιζον αὐτόν.

Τοιαύτην μὲν ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆσδε τῆς πραγματείας ἡ σύνταξις· καὶ ὤφειλον πρὸ πάντων περὶ τούτου εἰπεῖν, οἷον ἀπολογούμενος πρὸς τοὺς σεβασμίους ἐκείνους φίλους μου, οἷς ὑποσχόμενος ν' ἀποστείλω ποτὲ τὴν Φωτίου Μυριόβιβλον, ἄλλο ἀντ' ἐκείνης καὶ πάντῃ διάφορον ἀποστέλλω πόνημα. Περὶ δὲ τῶν ἐν αὐτῇ περιεχομένων οὐδὲν ἔχω εἰπεῖν, ὡς ἐν προλόγῳ, αὐτοῦ προκειμένου τοῦ πράγματος. Ἐν ἑκάστῳ τῶν δέκα κεφαλαίων, εἰς ἃ κατὰ χρονολογικὴν τάξιν διῄρηται, εὑρήσει ὁ ἀναγινώσκων συνοπτικῶς ἐπιγεγραμμένα τὰ ἐν αὐτῷ ἱστορούμενα καὶ κρινόμενα· ἡ δὲ ἀνάγνωσις αὐτῶν καταδείξει τὸ ἀκριβὲς ἢ ἡμαρτημένον τῆς ἱστορήσεως καὶ ἐπικρίσεως. Καὶ ὅτι μὲν ἴσως ἐν ὀλίγοις, ἢ καὶ ἐν πολλοῖς, εὑρεθήσομαι ἁμαρτάνων, καθ' ἣν ἕκαστος ἔχει περὶ τοῦ πράγματος γνώμην

κρινόμενος, τοῦτο καὶ προβλέπω καὶ προλέγω· ὅτι δ' ὅμως καὶ τὴν τοιαύτην προβλέπων καταδίκην οὔτε λυποῦμαι, οὔτε μετανοῶ ἐφ' οἷς ἔγραψα, καὶ τοῦτο προφθάνω ἐξομολογούμενος, δύο τῆς ἀπαθείας μου ταύτης προβαλλόμενος λόγους, τοὺς ἑξῆς. Πρῶτον μέν, ὅτι μέγιστον καὶ Θεοῦ μόνου τὸ ἀναμάρτητον·

. . . . ἀνθρώποισι δὲ
τοῖς πᾶσι κοινόν ἐστι τοὐξαμαρτάνειν,

ὡς ὁ τραγῳδὸς εἶπεν.[1] Δεύτερον δέ, ὅτι ἡ ὑπόθεσις, περὶ ἧς ἔγραψα, εἰς τοσαύτας ὑπόκειται ἀμφισβητήσεις, καὶ τοσοῦτόν ἐστι κοινὸν πᾶσι τοῖς περὶ ταύτης γράφουσι τὸ ἐν πολλοῖς ἢ ἐν ὀλίγοις ἁμαρτάνειν, ὥστε πρὸς τοὺς τυχὸν κατ' ἄλλου κραυγάζοντας συγγραφεῖς δικαίως ἔχει τις εἰπεῖν ὅ, τι ποτὲ καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν εἶπε πρὸς τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους, τοὺς τὴν ἁμαρτωλὸν γυναῖκα προσαγαγόντας Αὐτῷ, καὶ ἀπαιτήσαντας νὰ λιθοβοληθῇ κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον—Ὁ ἀναμάρτητος ὑμῶν πρῶτος τὸν λίθον ἐπ' αὐτῷ βαλέτω.—Διὰ δὴ ταῦτα δυνατὸν μὲν πολλὰ ἢ ὀλίγα τοῦ ἔργου μου μέρη νὰ κατακριθῶσιν· ἐν δέ τι τοῦτο εὑρεθήσεται, ἐλπίζω, καλῶς ἔχον· ὅτι πραγματείαν ἱστορικὴν προθέμενος νὰ συγγράψω, ἐπιμελῶς ἐφρόντισα νὰ πράξω τοῦτο ἐν ἀκριβείᾳ καὶ χρονολογικῇ τάξει, ὅπως ἐννοήσῃ ὁ Ἕλλην ἀναγνώστης, δι' ὃν κυρίως ἔγραψα, ὁποῖά εἰσι τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, καὶ πόθεν ἀρξάμενον ποῦ κατήντησε μετὰ πολυχρονίους καὶ πεισματώδεις ἔριδας τὸ πολύκροτον Ὁμηρικὸν ζήτημα. Εἰ δέ που καὶ ἐπέκρινα τὰς περὶ τούτου δόξας, μόνην πρεσβεύων ὀρθὴν τὴν περὶ Ὁμήρου καὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν παράδοσιν, πανταχοῦ φανήσομαι σεβόμενος τὴν σοφὴν παραίνεσιν τοῦ Ἄγγλου κριτικοῦ R. P. Knight, λέγοντος, ὅτι—" Ὀφείλει μὲν πᾶς ἀμερόληπτος τῆς ἀληθείας ἐταστὴς νὰ καταδείξῃ τὴν ἀπάτην, καὶ νὰ ἐξεύρῃ τὴν πλάνην, ὅπου ἂν δύνηται, μεγίστη ὅμως ἔσται τοῦ τοιούτου ἀνδρὸς ἡ ἀξία, ἐὰν ἐκπληρώσῃ τὸν

---

[1] Σοφοκλῆς ἐν Ἀντιγόνῃ.

σκοπὸν αὐτοῦ, οὐδαμῶς πλήξας ἄλλου τινὸς τὰ αἰσθήματα, ἢ συγγραφέως τινὸς τὴν φήμην."[1]

Ἀλλά, ταῦτα λέγοντος, ὑποβήξουσιν ἴσως τινὲς τῶν ἀναγνόντων τὰ εἰς τὰς Φωτίου ἐπιστολὰς Προλεγόμενα, τὴν ἐν ἐκείνοις ὑπαινιττόμενοι δριμύτητα, καὶ ὑποτονθορύσουσί μοι τυχὸν τὸ τοῦ Εὐριπίδου—ἄρτι γιγνώσκεις τόδε;—ἤδη δέ τινες καὶ τῶν τὸ ἔργον μου ἐκεῖνο ἐπικρινάντων, τὰ μὲν ἄλλα ἐπῄνεσαν αὐτοῦ, τὴν δὲ πικρίαν, ἐν ᾗ τὰ Προλεγόμενα ἐκεῖνα ἐγράφησαν, καὶ ἐν ᾗ ἀνῃρέθησαν αἱ κατὰ τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου βλασφημίαι τῶν Παπιστῶν, κατέκριναν, δίκαια μὲν νομίζοντες τὰ λεγόμενα, τὸν δὲ τρόπον, καθ' ὃν ἐλέχθησαν, μᾶλλον ἀνήκοντα τοῖς ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ περὶ θρησκευτικῶν δογμάτων ἀντερίζουσιν. Ἐγὼ δὲ καὶ πρὸς τοὺς τυχὸν ὑποβήξοντας νῦν, καὶ πρὸς τοὺς τότε τὸν τρόπον ἐκεῖνον τοῦ λόγου μου κατακρίναντας, δικαίαν προβάλλομαι τὴν ἀπολογίαν, ὅτι ἔκτοτε καὶ ἐγίνωσκον καὶ ἐσεβόμην τὴν σοφὴν τοῦ Ἄγγλου κριτικοῦ παραίνεσιν· ἐξομολογοῦμαι ὅμως, ὅτι οὐδόλως ἐστὶν ἐφαρμοστέα πρὸς ἀνθρώπους τοιούτους, οἷοί πέρ εἰσιν οἱ περὶ Φωτίου γράφοντες Παπισταί, καπηλικῶς ὑβρίζοντες τὸν σοφὸν ἐκεῖνον καὶ ἐνάρετον ἄνδρα, καὶ αὐθαδῶς τὰ περὶ αὐτοῦ παριστοροῦντες, καὶ ἀνέδην καταψευδόμενοι, καὶ τί τῶν ἀνοσίων οὐ ποιοῦντες; ἵνα μετ' ἐκείνου καὶ τὴν ἡμετέραν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν δυσφημήσωσι καὶ ἐξυβρίσωσιν. Πρὸς τοιούτους ἄρα συγγραφεῖς μόνην νομίζω ἐφαρμοστέαν τὴν Ἑλληνικὴν παροιμίαν—Οὐ πρέπει γαλῇ κροκωτόν. Πρὸς δὲ τοὺς σοφοὺς ἄνδρας, ὅσοι περὶ Ὁμήρου γεγράφασιν, ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα. Οὗτοι πάντες, καὶ πάντων μάλιστα ὁ τὸ Ὁμηρικὸν ζήτημα πρῶτος εἰς ἐπιστημονικὴν ὑποβαλὼν βάσανον, ὁ μέγας ἀληθῶς Οὐόλφιος, ἀποπέμπουσι μέν, ἢ προσπαθοῦσι ν' ἀποπέμψωσι, τὸν ποιητὴν ἀπὸ τῆς

---

[1] Though it is the duty of every impartial investigator of truth to expose fraud and detect error wherever he can find it, yet if he can accomplish his end without wounding the feelings of any man, or the reputation of any writer, his merit will be the greater.—An Analytical Essay on the Greek Alphabet, p. 129. London, 1791.

ἱστορίας τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἔνθα ἡ ἡμετέρα ἀρχαιότης ἔταξεν αὐτὸν πρωτοστάτην καὶ προεξάρχοντα, ἀποπέμπουσιν ὅμως αὐτὸν κατὰ Πλάτωνα, "μύρῳ χρίσαντες καὶ ἐρίῳ καταστέψαντες." Κατὰ τὸν αὐτὸν ἄρα τρόπον καὶ οἱ τὰς δόξας τῶν τοιούτων ἀνδρῶν καταπολεμοῦντες, καὶ τῆς ἀρχαίας περὶ Ὁμήρου παραδόσεως ἀντεχόμενοι, τὰς μὲν δόξας ἐκείνας ὀφείλουσι ν' ἀποκρούωσι, πρὸς δὲ τὴν ἄλλην τῶν ταύτας ἐκδεδωκότων σοφίαν καὶ ἀρετὴν μηδαμῶς ν' ἀσεβῶσιν· ἀλλ' ἀνταποδιδόντες τὰ ἴσα ν' ἀποπέμπωσιν αὐτοὺς τῆς Ὁμηρικῆς πανηγύρεως, "μύρῳ κεχρισμένους καὶ ἐρίῳ κατεστεμμένους."

Καὶ ταῦτα μέν, λόγου πάρεργον, πρὸς τοὺς τυχὸν ὑποβήξοντας τῶν ἀναγνωστῶν. Πρὸς δὲ τοὺς τυχὸν κατακρινοῦντας τὴν ἐν τῷ παρόντι πονήματι ἀφθονίαν καὶ ἔκτασιν τῶν σημειώσεων καὶ τῶν παρεμβαλλομένων μαρτυριῶν εἰρήσθω ἐν συντόμῳ, ὅτι συνεγράφη οὐχὶ διὰ τοὺς ἐν Λονδίνῳ καὶ ἐν Παρισίοις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς πολυβίβλου Εὐρώπης διατρίβοντας, ἔνθα πολλὴ βιβλίων συμφορά, ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ τοὺς ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ πάσῃ, ἔνθα μεγάλη δι' ἔλλειψιν βιβλίων ἡ συμφορά. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ τὴν ἀνάλυσιν τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσείας ἐποιησάμην οὕτω μακράν, ὥστε καὶ τοῖς μὴ δυναμένοις ν' ἀναγινώσκωσιν αὐτὰ τὰ ποιήματα νὰ ἐξαρκέσῃ εἰς πλήρη κατανόησιν τῶν ἐν αὐτοῖς περιεχομένων, καὶ σημειώσεις ὑπέβαλον πανταχοῦ μακρὰς καὶ βιβλιογραφικάς (αἵτινες ἄλλως ἦσαν περιτταὶ πρὸς τοὺς αὐτὰ τὰ μνημονευόμενα συγγράμματα ἔχοντας πρόχειρα), καὶ τὰς μαρτυρίας τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ὅσαι σπουδαιότεραι, πολλαχοῦ παρενέβαλον, καὶ τὰς ἐξ ἀλλογλώσσων συγγραμμάτων, τὰς μὲν μετέφρασα, τὰς δὲ ἑρμηνεύσας ἐν τῷ κειμένῳ ὑπεσημείωσα πληρέστερον, διὰ πάντων τούτων τὴν ἐκεῖ μεγίστην τῶν βιβλίων ἔλλειψιν ἀναπληρῶν, ὅσον οἷόν τε. Διὰ τὴν αὐτὴν δὲ αἰτίαν προὐτίμησα πάντοτε νὰ παραπέμψω εἰς Ἑλληνικὰ συγγράμματα, ὅπου ἦν δυνατόν, ὡς προχειρότερα ὄντα τοῖς ἐμοῖς ἀναγνώσταις· εἰ δέ τινος τῶν παρ' ἡμῖν ὑπαρχόντων περὶ Ὁμήρου συγγραμμάτων μὴ ἐμνημόνευσα, μόνη ἐστὶν αἰτία ὅτι οὐκ

εἶχον αὐτό. Καὶ τοιοῦτον μάλιστα ὀνομάζω τὸ ἐν τῷ Ῥοδοκανακείῳ φιλολογικῷ διαγωνισμῷ βραβευθὲν πόνημα τοῦ Κυρίου Ἀγγέλου Σ. Βλάχου "περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος," ὅπερ ἀπεστάλη μοι μὲν ἐξ Ἀθηνῶν, ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν ὀψὲ τοῦ πόθου, ἤδη τῆς τυπώσεως τῆς παρούσης πραγματείας προσεγγιζούσης τῷ τέρματι. Καὶ ἀναντιῤῥήτως μὲν τὸ πόνημα τοῦτο ἄξιόν ἐστιν ἧς ἔτυχε τιμῆς παρὰ τῶν σοφῶν καὶ σεβασμίων ἀγωνοδικῶν· ἀλλὰ τὸ κατ' ἐμὲ λυποῦμαι, ὅτι διαφωνῶ τῷ Κυρίῳ Βλάχῳ καθ' ἕν τι τοῦτο, τὴν ἐπὶ αἰῶνάς τινας ἄγραφον διαμνημόνευσιν τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, ἰσχυροτέρους εὑρίσκων πάντοτε τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀνέκαθεν ἐγγράφου διατηρήσεως αὐτῶν λόγους· καὶ εὐχαρίστως εἶδον, ὅτι καὶ οἱ σεβάσμιοι ἀγωνοδίκαι φαίνονται δυσκόλως ἔχοντες πρὸς τὴν ἄγραφον διαμνημόνευσιν, μᾶλλον ἀποδεχόμενοι τὴν ἐξ ἀρχῆς ἔγγραφον αὐτῶν διατήρησιν. Ὁμοίαν δὲ περὶ τούτου γνώμην ἀπεφήνατο ἐπ' ἐσχάτων καὶ ὁ ἐν Ἐδιμβούργῃ καθηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν καὶ ἀκραιφνὴς Ἑλληνιστὴς Κύριος Ἰωάννης Βλάκκιος ἐν τῷ ἄρτι δημοσιευθέντι Ὁμηρικῷ αὐτοῦ συγγράμματι, πιθανὴν μὲν εὑρίσκων τὴν διαμνημόνευσιν τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, εἴ τις παραδέχεται κατ' Οὐόλφιον τὴν ἐπὶ Ὁμήρου ἔλλειψιν τῆς τέχνης τοῦ γράφειν, ἀναντίῤῥητον δὲ τὴν διὰ τῆς γραφῆς αὐτῶν διατήρησιν, εἴ τις παραδέχεται ὑπάρχουσαν τότε τὴν τέχνην ταύτην.[1]

---

[1] *Δυστυχῶς μόλις πρὸ πέντε ἡμερῶν ἔλαβον τὸ πολύτιμον τοῦ* Κυρίου Βλακκίου *σύγγραμμα, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιτροχάδην μόνον ἠδυνήθην νὰ διεξέλθω αὐτό. Ἀλλά, καὶ οὕτως, ἀρκοῦσαν εὑρίσκω παραμυθίαν τῆς λύπης μου, προφθάνων ἐν τῷ παρόντι προλόγῳ νὰ συστήσω τοῖς ἐμοῖς ὁμογενέσιν, ὅσοι δύνανται ν' ἀναγινώσκωσιν Ἀγγλικά, τὴν ἀνάγνωσιν καὶ μελέτην αὐτοῦ.* Τὸ *ἀληθῶς Ὁμηρικὸν τοῦτο ἔργον ἐπιγράφεται μὲν*—Homer and the Iliad·—*τετράτομον δὲ ὄν, ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τόμῳ περιέχει δέκα Ὁμηρικὰς διατριβάς* (Homeric Dissertations), *ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ καὶ τρίτῳ τὴν Ἀγγλικὴν μετάφρασιν τῆς Ἰλιάδος εἰς ὁμοιοκαταλήκτους στίχους* (The Iliad in English verse), *καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ σημειώσεις φιλολογικὰς καὶ ἀρχαιολογικάς* (Notes philological and archaeological). *Καὶ περὶ μὲν τῆς μεταφράσεως τῆς Ἰλιάδος* ο ὐ κ ἔ σ τ ι ν ἐ μ ὸ ν κ ρ ῖ ν α ι, ἀ λ λ' ο ἷ ς ἡ τ ο ί μ α σ τ α ι· *περὶ δὲ τῶν Ὁμηρικῶν διατριβῶν καὶ τῶν σημειώσεων, εἰ καί, ὡς προεῖπον, ἐπιτροχάδην μόνον διεξῆλθον αὐτάς, ὅμως μετὰ θάῤῥους λέγω, ὅτι ἀμφότερά εἰσιν ἰθυτε-*

Εἰρήσθω δὲ μετὰ ταῦτα καὶ περὶ τῆς ἐν τῇ κεφαλίδι τοῦ βιβλίου προτεταγμένης εἰκόνος, ὅτι πολὺν μὲν χρόνον διηπόρουν, εἰ πρὸς τῇ μεγάλῃ δαπάνῃ, ἣν ἀπῄτει ἡ ἐν Λονδίνῳ τύπωσις αὐτοῦ, καὶ ἣν κατέστησε δυσοικονόμητον ἡ ἐπέκεινα τῆς προσδοκίας μου ἔκτασις αὐτοῦ, ἔπρεπε νὰ προστεθῇ καὶ ὁ καλλωπισμὸς οὗτος. Ἀλλ' ἐξενίκησεν ἐπὶ τέλους ἡ ἰδέα τοῦ νὰ δαπανήσω καὶ διὰ τὴν εἰκόνα ταύτην πρὸς εὐχαρίστησιν τῶν ὁμογενῶν, ὅσοι μὴ δυνάμενοι νὰ βλέπωσιν ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τὰ θαυμαστὰ τῶν ἡμετέρων προγόνων ἀριστουργήματα, ἄλλοθεν ἄλλο διαρπαγέντα πρὸ πολλοῦ, καὶ κατακοσμοῦντα νῦν τὰ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης Μουσεῖα, δικαίαν ἐπιθυμοῦσιν ἐπιθυμίαν, νὰ βλέπωσι τοὐλάχιστον αὐτὰ ἐν τοῖς ἡμετέροις βιβλίοις ἐκτυπούμενα.[1] Παρεκτὸς δὲ τούτου καὶ τὴν τύπωσιν ἐπετήρησα μετὰ πολλῆς προσοχῆς, αὐτὸς ἐπιδιορθῶν τὰ τυπογραφικὰ παροράματα, καὶ διὰ παντὸς τρόπου προσεπάθησα νὰ καταστήσω τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ βιβλίου ὠφέλιμον ἅμα καὶ εὐάρεστον.

Καὶ τέλος πάντων, εἰρήσθω μοι ἐν καθαρᾷ εἰλικρινείᾳ, ὅτι ὑπὸ μόνης διακεντούμενος τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ χρησιμεύσω κἀγὼ τῇ ἡμετέρᾳ νεότητι, τῇ τὸν ἀθάνατον ποιητὴν διδασκομένῃ, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν ὁμογενῶν, ὅσοι φιλόμηροι, ἔπραξα τὸ κατὰ δύναμιν. Τὸ δὲ κατὰ δύναμιν πράττειν ὁ μὲν Ἀσκραῖος ποιητὴς ἐνόμιζεν ἀρκοῦν ἀνθρώπῳ παντὶ εἰς ἀκριβῆ τῶν εἰς Θεὸν καθηκόντων ἐκπλήρωσιν, καὶ συνεβούλευε—

> κὰδ δύναμιν δ' ἔρδειν ἱέρ' ἀθανάτοισι Θεοῖσιν
> ἁγνῶς καὶ καθαρῶς·[2] . . . .

νοῦς κρίσεως καὶ πολυετοῦς τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων μελέτης πολύτιμα προϊόντα. Περιττὸν δ' εἰπεῖν, ὅτι καὶ θαυμαστὴ φιλολογικὴ πολυμάθεια διαπρέπει ἐν αὐτοῖς· διότι καὶ ἄλλοθεν ὑπάρχει γνωστὸς ὁ συγγραφεὺς ἔν τε τοῖς ὁμογενέσιν αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ φιλολογικῷ κόσμῳ ὡς εὐδόκιμος καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ γραμματολογίας.

[1] Χάριν τῆς εἰκόνος καὶ ἡ τοῦ βιβλίου τύπωσις ἐγένετο ἐν τοιούτῳ σχήματι, ἀναλογοῦντι πρὸς τὸ μέγεθος αὐτῆς.

[2] Ἡσίοδ. ἐν Ἔργ. κ. Ἡμέρ.

ὁ δὲ θεῖος Σωκράτης ἐπαινέτης ἦν τοῦ Ἡσιοδείου τούτου ἔπους, ὡς ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ξενοφῶν μαρτυρεῖ· καὶ οὐ μόνον πρὸς τοὺς Θεούς, ἀλλὰ καὶ πρὸς φίλους καὶ πρὸς ξένους καὶ πρὸς τὴν ἄλλην δίαιταν καλὴν ἔφη παραίνεσιν εἶναι τὴν—Κὰδ δύναμιν ἔρδειν.[1]

Τούτων τοίνυν οὕτως ἐχόντων, παραδίδωμι κἀγὼ τοῖς φιλτάτοις ὁμογενέσι τὸ ἐπ' ὠφελείᾳ αὐτῶν κατὰ δύναμιν γενόμενον τοῦτο ἔργον μου, ἰδίᾳ μὲν εὐχαριστῶν τοῖς φιλομήροις, ὅσοι πρὸς ἔκδοσιν αὐτοῦ συνέδραμον, τοὺς πάντας δὲ παρακαλῶν ν' ἀρκεσθῶσιν εἰς τὸ προσφερόμενον, καὶ τούτου πλέον νὰ μὴ ἀπαιτῶσι παρ' ἐμοῦ, ἐνθυμούμενοι τοὺς σοφοὺς λόγους, ἐν οἷς ὁ μέγας Βοκκάκκιος συμπληροῖ τὸν ὑπ' αὐτοῦ συγγεγραμμένον βίον τοῦ Δάντου, καὶ ἐν οἷς κἀγὼ συμπληρῶ τὸν ἐμὸν τοῦτον πρόλογον.— Chi fa quel che sa, più non gli è richiesto. Il mio avere scritto come io ho saputo, non toglie il poter dire à un altro che meglio ciò creda di scrivere che io non ho fatto; anzi forse, se io in parte alcuna ho errato, darò materia ad altrui di scrivere il vero.

Ἔγραφον ἐν Λονδίνῳ, μηνὸς ἀρχομένου Νοεμβρίου τοῦ 1866ου ἔτους.

I. N. B.

---

[1] *Ξενοφῶν ἐν Ἀπομνημ.*

ΟΜΗΡΟΥ

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΙΗΜΑΤΑ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Εἰσαγωγή.

Πολλὰς μὲν καὶ ἄλλας ἥ τε γραμματικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος ἱστορία παρέσχε τοῖς ἀεὶ φιλολογοῦσιν ἀφορμὰς εἰς πολυχρονίους μελέτας καὶ ἀμφισβητήσεις· δύο δ' ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν, καὶ ὑπάρχουσι μέχρι νῦν, οὐδὲ παύσονταί ποτε ὄντα, τὰ σημαντικώτερα τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας σημεῖα, περὶ ἃ διαφερόντως οἱ πλεῖστοι καὶ ἄριστοι τῶν ἀεὶ φιλολογούντων ἠσχολήσαντο, καὶ βιβλία πολλά, ὧν οὐκ ἔστι ῥᾴδιον εἰπεῖν τὸν ἀριθμόν, ἔγραψαν, καὶ γράφοντες οὐ διαλείπουσιν. Ταῦτα δ' εἰσὶν ἐν μὲν τῇ γραμματικῇ τῆς Ἑλλάδος ἱστορίᾳ ὁ Ὅμηρος καὶ τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, ἐν δὲ τῇ πολιτικῇ ὁ Ἀλέξανδρος καὶ τὰ τούτου πολύκροτα ἔργα. Τῇ ἀληθείᾳ, οὐδεμίαν λέγει ὑπερβολήν, εἴ τις λέγει, ὅτι ἡ συναγωγὴ τῶν περὶ ἑκατέρου τῶν ζητημάτων τούτων γεγραμμένων βιβλίων, καὶ μάλιστα τοῦ πρώτου, ἐν ᾧ ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ συμπεριληφθῶσι καὶ αἱ κατὰ καιροὺς γενόμεναι ἐκδόσεις καὶ μεταφράσεις τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν, βιβλιοθήκην, καὶ βιβλιοθήκην πολύτομον, δυνατὸν ν' ἀποτελέσῃ. Καὶ περὶ τούτου πρὸς μὲν τοὺς πεῖραν λαβόντας τοῦ πράγματος οὐδενὸς λόγου χρεία· πρὸς δὲ τοὺς ἀπείρως ἔχοντας εἰρήσθω τοσοῦτο μόνον, ὅτι ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου δύο ὅλοι τόμοι τοῦ καλουμένου Γενικοῦ καὶ Ἀναπληρωτικοῦ καταλόγου (General and Supplementary Catalogue, etc.), συγκειμένου ἐκ τόμων 1185 εἰς φύλλον, περιέχουσι τὴν σημείωσιν διαφόρων ἐκδόσεων καὶ μεταφράσεων τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν, καί τινων τῶν περὶ τούτων συγγραμμάτων· τρεῖς δὲ ἄλλοι κατά-

λογοι, ὅ τε καλούμενος παλαιός (Old Catalogue, etc.), συγκείμενος ἐκ τόμων 82 εἰς φύλλον, καὶ ὁ τῆς Γρεμβιλλιανῆς βιβλιοθήκης (Bibliotheca Grenvilliana), καὶ ὁ τῆς Βασιλικῆς βιβλιοθήκης τοῦ Γεωργίου Γ΄ (Bibliotheca Regia), περιλαμβάνουσιν ἄλλο μέρος οὐ μικρόν.[1] Σημειωτέον δέ, ὅτι ἐν τούτοις οὐ περιλαμβάνονται τὰ φιλολογικὰ καὶ ἱστορικὰ συγγράμματα, ἐν οἷς καὶ περὶ Ὁμήρου λόγος πολύς. Τίς περὶ τούτου μελετῶν δύναται ν' ἀποφύγῃ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Φαβρικίου περιεχομένων (τόμ. Α΄, σελ. 317—665), καὶ τῶν ἐν ἄλλοις τοιούτοις συγγράμμασιν, ὧν οὐκ ὀλίγος ὁ ἀριθμός;[2] Τίς δὲ δύναται ν' ἀποφύγῃ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐν ταῖς πολιτικαῖς ἱστορίαις τῆς Ἑλλάδος, καὶ μάλιστα τῶν ἐν τῇ πασῶν νεωτάτῃ καὶ πληρεστάτῃ, τῇ τοῦ Ἄγγλου Γεωργίου Γρότου, ἐν ᾗ διὰ μακρῶν τὰ περὶ Ὁμήρου ἐξετάζονται, καὶ ἴδιόν τι σύστημα Ὁμηρικῆς κριτικῆς παρεισάγεται; Ἀλλὰ καταλήγει τάχα τὸ πρᾶγμα καὶ μέχρι τούτου τοῦ σημείου; πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἐπέρχεται μετὰ ταῦτα πλῆθος βιογραφιῶν, ἐν τοῖς βιογραφικοῖς Λεξικοῖς καὶ ἐν ταῖς Ἐγκυκλοπαιδείαις περιεχομένων, ἀναγνώσεως δὲ καὶ μελέτης ἀξίων· ἕπεται δὲ ταύταις ἄλλο πλῆθος ἀμύθητον σπουδαίων διατριβῶν, ἐν παντοίοις περιοδικοῖς συγγράμμασι περιεχομένων, καὶ ἀδιαλείπτως δημοσιευομένων, πολλάκις δὲ καὶ ἐν συγγράμμασιν, ἐν οἷς, ὡς ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς αὐτῶν, οὐδείς ποτε ἤλπισεν ὅτι περιέχονται σκέψεις περὶ Ὁμήρου καὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος, κ. τ. λ.[3]

---

[1] *Φέρων εἰς παράδειγμα τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου, οὐδαμῶς ἐννοῶ, ὅτι ἐν ταύτῃ μόνῃ περιέχονται πολλαὶ τοῦ Ὁμήρου ἐκδόσεις καὶ μεταφράσεις καὶ περὶ τούτου συγγραφαί, ἐλλείπουσαι δῆθεν ἐν ἄλλαις· ἀλλ' ἁπλῶς προτίθεμαι νὰ δείξω τοῖς μὴ ἰδοῦσι μεγάλας βιβλιοθήκας, οἷον τοῦ Ὁμηρικοῦ πράγματος τὸ μέγεθος. Ἐννοεῖται δέ, ὅτι ἐν πάσαις ταῖς τοιαύταις βιβλιοθήκαις τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης, ποῦ μὲν μεῖζον, ποῦ δὲ ἔλαττον, ἀλλὰ πανταχοῦ μέγα, κατέχουσι μέρος τὰ Ὁμήρου καὶ τὰ περὶ Ὁμήρου. Ἴδε περὶ τούτου καὶ τοῦ Κυρίου Κ. Ἀσωπίου τὴν εἰς Πίνδαρον Εἰσαγωγήν, σελ. 15.*

[2] *Ἐν μόνῃ τῇ φερωνύμῳ κριτικῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ γραμματολογίας, τῇ ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Γουϊλιέλμου Μύριος συντεταγμένῃ* (A Critical History of the Language and Literature of Ancient Greece, by William Mure. London, 1850) *μέγιστον μέρος τῶν τριῶν πρώτων τόμων, ὧν ἕκαστος σύγκειται ἐκ περίπου 500 σελίδων, κατέχουσι τὰ περὶ Ὁμήρου, ἐν θαυμαστῇ πολυμαθείᾳ καὶ ὀρθοτάτῃ κριτικῇ ἐξεταζόμενα.*

[3] *Τοιαῦτά εἰσι, παραδείγματος χάριν, τὸ περὶ θρησκείας* (De la Réligion, etc. Paris 1826—31) *περίφημον σύγγραμμα τοῦ Γενευαίου Βενιαμὶν Κώνσταντος* (Benjamin

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἱκανῶς ἐννοήσει, νομίζω, ὁ τῶν τοιούτων ἄπειρος ἀναγνώστης, ὅτι οὐδεμίαν λέγει ὑπερβολήν, εἴ τις λέγει, ὅτι βιβλιοθήκη, καὶ βιβλιοθήκη πολύτομος, δυνατὸν νὰ σχηματισθῇ καὶ ἐκ μόνων τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων καὶ τῶν περὶ αὐτῶν συγγεγραμμένων. Καὶ ἀληθῶς, μόνων ἐξαιρουμένων τῶν θείων Γραφῶν, ὧν αἱ γενικαὶ καὶ μερικαὶ ἐκδόσεις, καὶ αἱ παντοῖαι ἑρμηνεῖαι καὶ μεταφράσεις, ἀδύνατόν ἐστιν ἴσως νὰ καταλεχθῶσιν ἐν ἀκριβείᾳ,[1] τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα τοσαύτας ὑπέστησαν ἐκδόσεις καὶ μεταφράσεις, γενικὰς καὶ μερικάς, καὶ εἰς τοσαῦτα συγγράμματα ἔδωκαν ἀφορμήν, ὥστε δικαίως ἐλέχθη, ὅτι πλειότερον κατηναλώθη μέλαν διὰ τὰ ποιήματα ταῦτα, ἢ ὅσον ἐχύθη αἷμα εἰς ἅλωσιν τῆς Τροίας, ἐξ ἧς ἔχουσι τὴν ὑπόθεσιν.[2]

Τῶν δύο λοιπὸν πολυκρότων τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας σημείων τὸ πρῶτον ποιούμενοι τῆς παρούσης πραγματείας ὑπόθεσιν, ἐξετάσομεν ἐν αὐτῇ τὰς περὶ τούτου δόξας τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, ἀκριβῶς, ὅσον οἷόν τε, ἱστοροῦντες τὰς δόξας ταύτας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι νῦν, καὶ προστιθέντες ἐν τέλει ἑκάστου κεφαλαίου τὸ συμπέρασμα, ὅπερ ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ ἱστορηθέντων συνάγεται. Νοοῦμεν δὲ ὑπὸ μὲν τὸ ὄνομα ἀρχαῖοι

Constant), ἔνθα τὸ Η′ βιβλίον, τὸ ἐπιγραφόμενον "Digression nécessaire sur les Poèmes attribués à Homère," μελέτης ἐστὶν ἄξιον· τὸ τοῦ Ἄγγλου E. L. Bulwer περὶ Ἀθηνῶν σύγγραμμα (Athens, its Rise and Fall. London, 1837), ἔνθα ὅλον τὸ Η′ κεφάλαιον τοῦ Α′ βιβλίου καταναλίσκεται ἐν τοῖς περὶ Ὁμήρου· καὶ αὐτὸ δὲ τοῦ Ἄγγλου W. M. Leake τὸ γεωγραφικὸν πόνημα "περὶ ἀμφισβητουμένων τινῶν ζητημάτων τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας" (On some Disputed Questions of Ancient Geography. London, 1857), ἐν οἷς πραγματεύεται περὶ Ἰλίου, οὐκ ὀλίγα καὶ περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων περιέλαβε (σελ. 27—50)· καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ, προσφυέστατα δύναταί τις ἐν τούτοις ἐφαρμόσαι τὴν λέγουσαν παροιμίαν, "ὑπὸ παντὶ λίθῳ σκορπίος εὕδει."

[1] Ἵνα μικράν τινα δῶμεν ἰδέαν τῷ ἀπείρως ἔχοντι τοῦ πράγματος ἀναγνώστῃ περὶ τῶν τῆς θείας Γραφῆς ἐκδόσεων καὶ μεταφράσεων καὶ ἑρμηνειῶν, ἀρκέσει εἰπεῖν, ὅτι ἐν τῷ ἄρτι μνημονευθέντι Γενικῷ καταλόγῳ τῆς τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου βιβλιοθήκης τὰ ὑπὸ τὸ γράμμα B σεσημειωμένα συγγράμματα πληροῦσι τόμους 137 διὰ τὴν λέξιν Bible, ἣ μόνη κατέχει τόμους 22, ἀπὸ τοῦ 51ου μέχρι τοῦ 73ου.

[2] Ἴδε τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ῥοδοκανακείου φιλολογικοῦ διαγωνίσματος—ἤτοι κρίσιν τῶν περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος πραγματειῶν—γενομένην ὑπὸ τῶν ἡμετέρων Ἀκαδημαϊκῶν Φιλίππου Ἰωάννου, Εὐθυμίου Καστόρχου, καὶ Κωνσταντίνου Ἀσωπίου, ἐν Ἀθήναις, 1865 (σελ. 5). Ἡ πολυτιμοτάτη αὕτη ἔκθεσις, ὡς πολλαχοῦ ὑποδείκνυται (ἴδε σελ. 37, 67, 131, 137—8), καὶ ὡς ἐκ τοῦ λεκτικοῦ καταφαίνεται, ἔργον ἐστὶ τῆς ἀριστουργοῦ δεξιᾶς τοῦ γεραροῦ καὶ τρισεβάστου διδασκάλου τοῦ ἡμετέρου ἔθνους Κ. Ἀσωπίου.

πάντας τοὺς Ἕλληνας καὶ Ῥωμαίους συγγραφεῖς, ὅσοι μικρὸν ἢ μέγα ἐνη-σχολήσαντο εἰς τὴν τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἐξέτασιν ἔν τε τῇ ἀκμῇ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐν τῇ καλουμένῃ Ἀλεξανδρινῇ καὶ Βυζαντινῇ ἐποχῇ· ὑπὸ δὲ τὸ ὄνομα νεώτεροι πάντας τοὺς ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ φιλολόγους, ὅσοι μετὰ τὴν εὕρεσιν τῆς τυπογραφίας, καὶ τὴν ἐντεῦθεν κοινοτέραν τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν διάδοσιν, ἔτι δὲ καὶ μετὰ τὴν τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας μετάβασιν εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, ἤδη τῆς Ἑλλάδος δεδουλωμένης καὶ σιωπώσης, ἐλεύθεροι αὐτοί, καὶ ὁσημέραι ἐπιμελῶς πολυπλασιάζοντες τὸ δοθὲν αὐτοῖς τάλαντον, πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως ἐξηρεύνησαν τὰ ποιήματα ταῦτα, καὶ πολλὰς καὶ παντοίας ἐδημοσίευσαν, οὐδὲ διαλείπουσι δημοσιεύοντες, γνώμας περί τε τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐπιληφθῶμεν τῆς ἱστορήσεως ταύτης, ἀνάγκη πᾶσα νὰ προτάξωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ, ἀπίθανα μὲν τὰ πλεῖστα καὶ μυθώδη, τοιαῦτα ὅμως, οἷα παρεδόθησαν ἡμῖν ὑπὸ μεταγενεστέρων συγ-γραφέων, τῶν περὶ αὐτοῦ γραψάντων, καὶ παντοῖα διηγήματα, τὰ μὲν ἐκ παραδόσεως διασωθέντα, τὰ δὲ καὶ ὑπ' αὐτῶν κατὰ συμπερασμοὺς ἰδίους συντεθέντα, διαβιβασάντων ἡμῖν. "Le chantre d'Achille et d'Ulysse (λέγει ὀρθῶς ὁ σοφὸς καὶ εὔγλωττος Ἀκαδημαϊκὸς τῆς Γαλλίας Κύριος Αἰμίλιος Ἔγγερος) n'a pas dit un mot de lui-même ; et ce que nous apprennent sur son compte les historiens et les biographes plus récents offre un caractère si fabuleux, qu'il semble impossible d'y attacher la moindre créance."[1]

---

[1] Mémoires de Littérature ancienne, par Émile Egger, etc. p. 98. Paris, 1862.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ὁμήρου βίος.

1) Ὁμήρου ἀρχαῖοι βιογράφοι.—2) πατρίς.—3) γονεῖς.—4) ἀκμή.—5) ὄνομα.—6) περιηγήσεις καὶ θάνατος.—7) Νεωτέρων γνῶμαι περὶ Ὁμήρου πατρίδος, καὶ ἀμφισβητήσεις περὶ Τροίας.—8) Ὁμήρου μετὰ θάνατον τιμαί.—9) Ὁμήρου ἀποθέωσις.—10) Δάντου καὶ Σακεσπήρου καὶ Μίλτωνος καὶ Καμοένου βίος καὶ μετὰ θάνατον δόξα πρὸς τὰ Ὁμήρου παραβαλλόμενα.—11) Συμπέρασμα.

Αὐτὸς μὲν ὁ ποιητὴς οὐδὲν οὐδαμοῦ τῶν ἑαυτοῦ ποιημάτων παρέδωκε περὶ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος, οὔτε περὶ τῶν γονέων, οὔτε περὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἔζησεν· ὅθεν δικαίως εἶπε περὶ αὐτοῦ Δίων ὁ Χρυσόστομος,[1] ὅτι "οὕτως ἄρα ἐλεύθερος ἦν καὶ μεγαλόφρων, ὥστε οὐδαμοῦ φανήσεται τῆς "ποιήσεως αὐτοῦ μεμνημένος· ἀλλὰ τῷ ὄντι, ὥσπερ οἱ προφῆται τῶν θεῶν, "ἐξ ἀφανοῦς καὶ ἀδύτου ποθὲν φθεγγόμενος." Τῶν δὲ μετ' ἐκεῖνον οὐκ ὀλίγοι συνέγραψαν βίον αὐτοῦ· καὶ τούτων τὰ ὀνόματα μόνον γινώσκομεν ἐκ Τατιανοῦ,[2] τάδε λέγοντος. "Περὶ γὰρ τῆς ποιήσεως τοῦ Ὁμήρου, γένους τε "αὐτοῦ καὶ χρόνου καθ' ὃν ἤκμασε, προηρεύνησαν οἱ πρεσβύτατοι, Θεαγένης "τε ὁ Ῥηγῖνος κατὰ Καμβύσην γεγονώς,[3] Στησίμβροτός τε ὁ Θάσιος, Ἀντί-"μαχος ὁ Κολοφώνιος, Ἡρόδοτός τε ὁ Ἁλικαρνασσεὺς καὶ Διονύσιος ὁ "Ὀλύνθιος· μετὰ δὲ ἐκείνους Ἔφορος ὁ Κυμαῖος, καὶ Φιλόχορος ὁ Ἀθηναῖος, "Μετακλείδης τε καὶ Χαμαιλέων οἱ περιπατητικοί· ἔπειτα Γραμματικοί, "Ζηνόδοτος, Ἀριστοφάνης, Καλλίμαχος, Κράτης, Ἐρατοσθένης, Ἀρίσταρχος,

---

[1] *Ἐν Λόγῳ ΝΓ'.—τόμ. Β', σελ. 278. ἔκδ. Ῥεϊσκίου.*

[2] *Ὁ Τατιανὸς ἦν Ἀσσύριος τὸ γένος, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ ἐν τῷ πρὸς Ἕλληνας Λόγῳ (§ 42)· ἤκμασε δὲ ἐν τῇ δευτέρᾳ μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδι, καὶ ἐγένετο μαθητὴς τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος Ἰουστίνου. Πλείω περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Τατιανοῦ ἴδε ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Πατέρων, κ. τ. λ. ὑπὸ Κ. Κοντογόνου (τόμ. Α', σελ. 222—240.)*

[3] *Ἴδε περὶ τούτου καὶ τὰ Βενετικὰ σχόλια τῆς Ἰλιάδος (Υ, 67. ἔκδ. Βεκκέρ*

" 'Απολλόδωρος."[1] 'Αλλά, τῶν συγγραμμάτων τούτων ἁπάντων ἀπολομένων, δύο μόναι περιῆλθον ἡμῖν 'Ομήρου βιογραφίαι, ἡ μὲν ὑπὸ τὸ 'Ηροδότου, ἡ δὲ ὑπὸ τὸ Πλουτάρχου ὄνομα, ἀλλ' ἀμφότεραι ψευδεπίγραφοι. Καὶ τῆς μὲν πρώτης τὸ ψευδεπίγραφον ἐλέγχεται ἔκ τε τῆς διαλέκτου, ἥτις 'Ιωνικὴ οὖσα πολὺ παραλλάσσει τῆς τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας, καὶ ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ μνημονευομένων ὡς 'Ομηρικῶν ποιημάτων, ἅπερ εἰσὶ πολὺ τοῦ 'Ηροδότου μεταγενέστερα, καὶ τέλος πάντων ἐκ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐν τέλει λέγει ὅτι ἤκμασεν, ἢ ἐγεννήθη, ὁ Ὅμηρος, προφανῶς ἀντικειμένου τῷ ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας ὁριζομένῳ· καὶ ἰδοὺ ὅ,τι περὶ τούτου λέγεται ἐν τῇ βιογραφίᾳ ἐκείνῃ. " Περὶ δὲ ἡλικιης τῆς 'Ομήρου ἐκ τῶνδ' ἄν τις ἐπισκεπτόμενος ἀκριβῶς " καὶ ὀρθῶς λογίζοιτο. 'Απὸ γὰρ τῆς εἰς Ἴλιον στρατηΐης, ἣν 'Αγαμέμνων " καὶ Μενέλαος ἤγειραν, ἔτεσιν ὕστερον ἑκατὸν καὶ τριάκοντα Λέσβος ᾠκίσθη " κατὰ πόλεις, πρότερον ἐοῦσα ἄπολις. Μετὰ δὲ Λέσβον οἰκισθεῖσαν ἔτεσιν " ὕστερον εἴκοσι Κύμη ἡ Αἰολιῶτις, καὶ Φρικωνὶς καλεομένη, ᾠκίσθη. Μετὰ " δὲ Κύμην ὀκτωκαίδεκα ἔτεσιν ὕστερον Σμύρνα ὑπὸ Κυμαίων κατῳκίσθη, " καὶ ἐν τούτῳ γίνεται Ὅμηρος. 'Αφ' οὗ δ' Ὅμηρος ἐγένετο ἔτεά ἐστιν " ἑξακόσια εἰκοσιδύο μέχρι τῆς Ξέρξεω διαβάσεως, ἣν στρατευσάμενος ἐπὶ " τοὺς Ἕλληνας καὶ ζεύξας τὸν 'Ελλήσποντον διέβη ἐκ τῆς 'Ασίας εἰς τὴν " Εὐρώπην. 'Απὸ δὲ τούτου ῥηϊδίως ἐστὶν ἀριθμῆσαι τὸν χρόνον τῷ ἐθέλοντι " ζητεῖν ἐκ τῶν ἀρχόντων τῶν 'Αθήνησιν. Τῶν δὲ Τρωϊκῶν ὕστερον γέγονεν " Ὅμηρος ἔτεσιν ἑκατὸν ἑξήκοντα ὀκτώ." Κατὰ δὴ ταῦτα ὁ Ὅμηρος ἐγεννήθη περὶ τὸ 1104· ἀλλ' ὅμως ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας λέγει περὶ τῆς 'Ησιόδου καὶ 'Ομήρου ἡλικίας τάδε· " 'Ησίοδον καὶ Ὅμηρον ἡλικίην τετρακοσίοισι ἔτεσι " δοκέω μευ πρεσβυτέρους γενέσθαι καὶ οὐ πλέοσι."[2] Γνωστοῦ δὲ ὄντος, ὅτι

---

[1] *Ταῦτα λέγει ὁ Τατιανὸς ἐν τῷ πρὸς Ἕλληνας Λόγῳ* (§ 31)· *εὕρηνται δὲ καὶ παρ' Εὐσεβίῳ ἐν Εὐαγγελ. Προπασκευῇ* (*βιβλ. Ι'*, *κεφ.* 11), *ἔτι δὲ καὶ παρὰ Φαβρικίῳ ἐν τῇ 'Ελ. Βιβλιοθ. τόμ. Α'*, *σελ.* 321, *καὶ ἐν τοῖς Προλεγ. τοῦ Βιλλοισῶνος εἰς τὴν 'Ομήρου 'Ιλιάδα σὺν τοῖς Βεν. σχολίοις—σελ.* 25.

[2] *'Ηροδ. Β'*, § 53, *ἔνθα ἴδε τὰ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ αὐτοῦ ἐκδότου* J. C. F. Baehr *σημειωθέντα.—'Ο Σκαλίγερος ἐν ταῖς σημειώσεσιν αὐτοῦ εἰς τὸ Εὐσεβίου Χρονικόν* (*σελ.* 95) *ἀποφαίνεται, ὅτι τὸ τοῦ ψευδο-Ηροδότου " ἑξακόσια εἰκοσιδύο" ἥμαρτηται ἐν τῇ γραφῇ, καὶ ὅτι διορθωτέον ἐστὶ " τετρακόσια εἰκοσιδύο." 'Αλλὰ πρῶτον μὲν πανταχοῦ εὕρηται γεγραμμένον " ἑξακόσια·" ἔπειτα δὲ καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεύς, οἷον ὑποστηρίζων τὴν ἑαυτοῦ*

ὁ Ἡρόδοτος ἐγεννήθη τὸ 484 πρὸ Χριστοῦ, δῆλον γίνεται ὅτι τὴν Ὁμήρου γένεσιν ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας τίθησιν οὐ πορρωτέρω τοῦ 884 πρ. Χρ. Δῆλον ἄρα ἐντεῦθεν, ὅτι ἡ νῦν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας σωζομένη βιογραφία τοῦ Ὁμήρου πάντῃ πάντως ἐστὶ ψευδεπίγραφος, ἀνήκουσα εἰς ἐποχὴν πολὺ μεταγενεστέραν ἐκείνου, καὶ κατὰ τὸν Κύριον Μοντβέλιον εἰς τὴν τῶν Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν.[1] Τῆς δὲ τῷ Πλουτάρχῳ ἀποδιδομένης βιογραφίας τοῦ Ὁμήρου ἐξελέγχεται τὸ ψευδεπίγραφον ἔκ τε τοῦ ὅτι οὐχ εὕρηται σημειουμένη ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν Πλουτάρχου συγγραμμάτων, ὃν ἔγραψε Λαμπρίας ὁ υἱὸς αὐτοῦ,[2] καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ ὅτι τὴν βιογραφίαν ἐκείνην φαίνονται γινώσκοντες ὅ τε Σενέκας καὶ ὁ Κυντιλιανός, ἀρχαιότεροι ὄντες τοῦ Πλουτάρχου.[3] Συμβαίνει ἄρα ἐν τῇ βιογραφίᾳ ταύτῃ τοὐναντίον, ἢ ὅ, τι ἐν τῇ εἰς Ἡρόδοτον ἀποδιδομένῃ· διότι ἐκείνη μέν ἐστι πολὺ τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας μεταγενέστερον ἔργον, αὕτη δὲ μικρὸν τοῦ Πλουτάρχου προγενέστερον.[4] Ἀλλ᾽ ὅπως ἂν ἔχωσι τὰ περὶ τούτου, αὗταί εἰσιν αἱ μόναι

γνώμην ἐπάγει· "τῶν δὲ Τρωϊκῶν ὕστερον γέγονεν Ὅμηρος ἔτεσιν ἑκατὸν ἑξήκοντα ὀκτώ." Ἐπειδὴ δὲ ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας τίθησι τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας τὸ 1270, καὶ κατὰ τοῦτο ὁ τὴν Ὁμήρου βιογραφίαν συγγράψας συμφωνεῖ (ἴδε Ἡροδ. Β', § 145, καὶ Κλίντωνος Ἑλ. Χρον. τόμ. Α', σελ. 133), ἐὰν ἀπὸ τοῦ 1270 ἀφαιρεθῶσι τὰ 168, ἔχομεν ὑπόλοιπον 1102, ὁποῖον ἔχομεν ἀκριβῶς καὶ προστιθεμένων τῶν 622 ἐτῶν τοῖς 480, ὅτε ὁ Ξέρξης διέβη ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην. Διὰ ταῦτα ἡ προβαλλομένη ὑπὸ Σκαλιγέρου διόρθωσις οὐ φαίνεται συνᾴδουσα τοῖς ὑπ᾽ αὐτοῦ τοῦ ψευδο.Ἡροδότου λεγομένοις.

[1] Histoire des Poésies Homériques, par Dugas Montbel, etc. p. 110. *Πλείω περὶ τῆς βιογραφίας ταύτης ἴδε παρὰ Φαβρικίῳ (Ἑλ. Β. τόμ. Α', σελ. 319—20), καὶ πρὸ πάντων τὴν περὶ Ἡροδότου καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ σπουδαιοτάτην μελέτην τοῦ ἄρτι μνημονευθέντος ἐκδότου αὐτοῦ* J. C. F. Baehr—Commentatio de Vita et Scriptis Herodoti, § 17 (*ἐν τέλει τοῦ Δ' τόμου), ἔνθα πᾶσαι αἱ περὶ τῆς Ὁμήρου ταύτης βιογραφίας γνῶμαι ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων ἀκριβέστατα παρατίθενται.*

[2] *Ἴδε τὸν κατάλογον τοῦτον ἐν τῇ Φαβρικίου Ἑλ. Β. τόμ. Ε', σελ.* 159.

[3] Seneca Epist. 88.—Quintil. Inst. Or. X. 1.

[4] *Ὁ λόγος ἐνταῦθα περὶ τῆς πρώτης τῶν εἰς Πλούταρχον ἀποδιδομένων δύο βιογραφιῶν τοῦ Ὁμήρου· διότι δύο περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως Ὁμήρου πραγματεῖαι τοῦ Πλουτάρχου εὕρηνται ἐκδεδομέναι ἐν τοῖς Ἠθικοῖς λεγομένοις αὐτοῦ συγγράμμασιν (Ἴδε τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν ὑπὸ Οὐϋτεμβαχίου. τόμ. Ε', μέρος Β', σελ. 326 ἕως τέλους. ἐν Λειψίᾳ 1834), ἡ μὲν σύντομος, περὶ ἧς ὁ λόγος ἐνταῦθα, ἡ δὲ μακρά, ὡς τὰ ἐν τοῖς Ὁμ[illegible] ποιήμασιν ἐρευνῶσα λεκτικά, συντακτικά, ῥητορικὰ σχήματα, κ. τ. λ. Τὴν δευτέρα[illegible]*

εἶχον αὐτό. Καὶ τοιοῦτον μάλιστα ὀνομάζω τὸ ἐν τῷ Ῥοδοκανακείῳ φιλολογικῷ διαγωνισμῷ βραβευθὲν πόνημα τοῦ Κυρίου Ἀγγέλου Σ. Βλάχου "περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος," ὅπερ ἀπεστάλη μοι μὲν ἐξ Ἀθηνῶν, ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν ὀψὲ τοῦ πόθου, ἤδη τῆς τυπώσεως τῆς παρούσης πραγματείας προσεγγιζούσης τῷ τέρματι. Καὶ ἀναντιῤῥήτως μὲν τὸ πόνημα τοῦτο ἄξιόν ἐστιν ἧς ἔτυχε τιμῆς παρὰ τῶν σοφῶν καὶ σεβασμίων ἀγωνοδικῶν· ἀλλὰ τὸ κατ᾽ ἐμὲ λυποῦμαι, ὅτι διαφωνῶ τῷ Κυρίῳ Βλάχῳ καθ᾽ ἕν τι τοῦτο, τὴν ἐπὶ αἰῶνάς τινας ἄγραφον διαμνημόνευσιν τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, ἰσχυροτέρους εὑρίσκων πάντοτε τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀνέκαθεν ἐγγράφου διατηρήσεως αὐτῶν λόγους· καὶ εὐχαρίστως εἶδον, ὅτι καὶ οἱ σεβάσμιοι ἀγωνοδίκαι φαίνονται δυσκόλως ἔχοντες πρὸς τὴν ἄγραφον διαμνημόνευσιν, μᾶλλον ἀποδεχόμενοι τὴν ἐξ ἀρχῆς ἔγγραφον αὐτῶν διατήρησιν. Ὁμοίαν δὲ περὶ τούτου γνώμην ἀπεφήνατο ἐπ᾽ ἐσχάτων καὶ ὁ ἐν Ἐδιμβούργῃ καθηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν καὶ ἀκραιφνὴς Ἑλληνιστὴς Κύριος Ἰωάννης Βλάκκιος ἐν τῷ ἄρτι δημοσιευθέντι Ὁμηρικῷ αὐτοῦ συγγράμματι, πιθανὴν μὲν εὑρίσκων τὴν διαμνημόνευσιν τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, εἴ τις παραδέχεται κατ᾽ Οὐόλφιον τὴν ἐπὶ Ὁμήρου ἔλλειψιν τῆς τέχνης τοῦ γράφειν, ἀναντίῤῥητον δὲ τὴν διὰ τῆς γραφῆς αὐτῶν διατήρησιν, εἴ τις παραδέχεται ὑπάρχουσαν τότε τὴν τέχνην ταύτην.[1]

---

[1] *Δυστυχῶς μόλις πρὸ πέντε ἡμερῶν ἔλαβον τὸ πολύτιμον τοῦ Κυρίου Βλακκίου σύγγραμμα, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιτροχάδην μόνον ἠδυνήθην νὰ διεξέλθω αὐτό. Ἀλλά, καὶ οὕτως, ἀρκοῦσαν εὑρίσκω παραμυθίαν τῆς λύπης μου, προφθάνων ἐν τῷ παρόντι προλόγῳ νὰ συστήσω τοῖς ἐμοῖς ὁμογενέσιν, ὅσοι δύνανται ν᾽ ἀναγινώσκωσιν Ἀγγλικά, τὴν ἀνάγνωσιν καὶ μελέτην αὐτοῦ. Τὸ ἀληθῶς Ὁμηρικὸν τοῦτο ἔργον ἐπιγράφεται μὲν*—Homer and the Iliad·—*τετράτομον δὲ ὄν, ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τόμῳ περιέχει δέκα Ὁμηρικὰς διατριβάς* (Homeric Dissertations), *ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ καὶ τρίτῳ τὴν Ἀγγλικὴν μετάφρασιν τῆς Ἰλιάδος εἰς ὁμοιοκαταλήκτους στίχους* (The Iliad in English verse), *καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ σημειώσεις φιλολογικὰς καὶ ἀρχαιολογικάς* (Notes philological and archaeological). *Καὶ περὶ μὲν τῆς μεταφράσεως τῆς Ἰλιάδος οὐκ ἔστιν ἐμὸν κρῖναι, ἀλλ᾽ οἷς ἡτοίμασται· περὶ δὲ τῶν Ὁμηρικῶν διατριβῶν καὶ τῶν σημειώσεων, εἰ καί, ὡς προεῖπον, ἐπιτροχάδην μόνον διεξῆλθον αὐτάς, ὅμως μετὰ θάῤῥους λέγω, ὅτι ἀμφότερά εἰσιν ἰθυτε-*

Εἰρήσθω δὲ μετὰ ταῦτα καὶ περὶ τῆς ἐν τῇ κεφαλίδι τοῦ βιβλίου προτεταγμένης εἰκόνος, ὅτι πολὺν μὲν χρόνον διηπόρουν, εἰ πρὸς τῇ μεγάλῃ δαπάνῃ, ἣν ἀπῄτει ἡ ἐν Λονδίνῳ τύπωσις αὐτοῦ, καὶ ἣν κατέστησε δυσοικονόμητον ἡ ἐπέκεινα τῆς προσδοκίας μου ἔκτασις αὐτοῦ, ἔπρεπε νὰ προστεθῇ καὶ ὁ καλλωπισμὸς οὗτος. Ἀλλ' ἐξενίκησεν ἐπὶ τέλους ἡ ἰδέα τοῦ νὰ δαπανήσω καὶ διὰ τὴν εἰκόνα ταύτην πρὸς εὐχαρίστησιν τῶν ὁμογενῶν, ὅσοι μὴ δυνάμενοι νὰ βλέπωσιν ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τὰ θαυμαστὰ τῶν ἡμετέρων προγόνων ἀριστουργήματα, ἄλλοθεν ἄλλο διαρπαγέντα πρὸ πολλοῦ, καὶ κατακοσμοῦντα νῦν τὰ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης Μουσεῖα, δικαίαν ἐπιθυμοῦσιν ἐπιθυμίαν, νὰ βλέπωσι τοὐλάχιστον αὐτὰ ἐν τοῖς ἡμετέροις βιβλίοις ἐκτυπούμενα.[1] Παρεκτὸς δὲ τούτου καὶ τὴν τύπωσιν ἐπετήρησα μετὰ πολλῆς προσοχῆς, αὐτὸς ἐπιδιορθῶν τὰ τυπογραφικὰ παροράματα, καὶ διὰ παντὸς τρόπου προσεπάθησα νὰ καταστήσω τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ βιβλίου ὠφέλιμον ἅμα καὶ εὐάρεστον.

Καὶ τέλος πάντων, εἰρήσθω μοι ἐν καθαρᾷ εἰλικρινείᾳ, ὅτι ὑπὸ μόνης διακεντούμενος τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ χρησιμεύσω κἀγὼ τῇ ἡμετέρᾳ νεότητι, τῇ τὸν ἀθάνατον ποιητὴν διδασκομένῃ, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν ὁμογενῶν, ὅσοι φιλόμηροι, ἔπραξα τὸ κατὰ δύναμιν. Τὸ δὲ κατὰ δύναμιν πράττειν ὁ μὲν Ἀσκραῖος ποιητὴς ἐνόμιζεν ἀρκοῦν ἀνθρώπῳ παντὶ εἰς ἀκριβῆ τῶν εἰς Θεὸν καθηκόντων ἐκπλήρωσιν, καὶ συνεβούλευε—

> κὰδ δύναμιν δ' ἔρδειν ἱέρ' ἀθανάτοισι Θεοῖσιν
> ἁγνῶς καὶ καθαρῶς·[2] . . . .

νοῦς κρίσεως καὶ πολυετοῦς τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων μελέτης πολύτιμα προϊόντα. Περιττὸν δ' εἰπεῖν, ὅτι καὶ θαυμαστὴ φιλολογικὴ πολυμάθεια διαπρέπει ἐν αὐτοῖς· διότι καὶ ἄλλοθεν ὑπάρχει γνωστὸς ὁ συγγραφεὺς ἔν τε τοῖς ὁμογενέσιν αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ φιλολογικῷ κόσμῳ ὡς εὐδόκιμος καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ γραμματολογίας.

[1] Χάριν τῆς εἰκόνος καὶ ἡ τοῦ βιβλίου τύπωσις ἐγένετο ἐν τοιούτῳ σχήματι, ἀναλογοῦντι πρὸς τὸ μέγεθος αὐτῆς.

[2] Ἡσίοδ. ἐν Ἔργ. κ. Ἡμέρ.

Ἀλλὰ παραλειπομένων τῶν ματαίων τούτων καὶ ἀνυποστάτων ἀπαι-τήσεων, ἑπτὰ συνήθως ὠνομάζοντο αἱ περὶ τῆς Ὁμήρου γενέσεως ἀμφισβητοῦ-σαι πόλεις, ἐφ' αἷς καὶ τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο πεποίηται δίστιχον·

> Ἑπτὰ ἐριδμαίνουσι πόλεις διὰ ῥίζαν Ὁμήρου,
> Κύμη, Σμύρνα, Χίος, Κολοφῶν, Πύλος, Ἄργος, Ἀθῆναι.

ἐννοεῖται δέ, ὅτι ἐν τῷ δευτέρῳ στίχῳ ἄλλοι ἄλλας καταλέγουσι πόλεις κατὰ τὴν ἰδίαν ἕκαστος δόξαν· καὶ Ἀντίπατρος ὁ Σιδώνιος τοιόνδε τὸ ἐπίγραμμα ἐποιήσατο·

> Ἑπτὰ πόλεις μάρναντο σοφὴν διὰ ῥίζαν Ὁμήρου,
> Σμύρνα, Χίος, Κολοφῶν, Ἰθάκη, Πύλος, Ἄργος, Ἀθῆναι.

τοῦ δ' αὐτοῦ Ἀντιπάτρου καὶ ἕτερον σώζεται περὶ τούτου ἐπίγραμμα, τόδε·

> Οἱ μέν σευ Κολοφῶνα τιθηνήτειραν, Ὅμηρε,
> οἱ δὲ καλὰν Σμύρναν, οἱ δ' ἐνέπουσι Χίον·
> οἱ δ' Ἴον, οἱ δ' ἐβόασαν εὔκλαρον Σαλαμῖνα,
> οἱ δέ νυ τῶν Λαπιθέων ματέρα Θεσσαλίαν·
> ἄλλοι δ' ἄλλην γαῖαν ἀνίαχον· εἰ δ' ἐμὲ Φοίβου
> χρὴ λέξαι πινυτὰς ἀμφαδὰ μαντοσύνας,
> πάτρα σοι τελέθει μέγας οὐρανός, ἐκ δὲ τεκούσης
> οὐ θνατᾶς, ματρὸς δ' ἔπλεο Καλλιόπας.

σελ. 38, σημ. ά.—Ὅτι δὲ οἱ ἀρχαῖοι παρεδέχοντο, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐν ταῖς περιηγήσεσιν αὐτο[ῦ] ἐπεσκέψατο καὶ τὴν Αἴγυπτον, καὶ ὅτι οἱ ἱερεῖς τῆς Αἰγύπτου ἐδείκνυον ἐν ταῖς ἱερα[ῖς] αὐτῶν ἀναγραφαῖς τὸν ποιητὴν ἐγγεγραμμένον μετ' Ὀρφέως καὶ Μουσαίου καὶ Δαιδάλο[υ] καὶ Λυκούργου καὶ Σόλωνος καὶ Πλάτωνος καὶ ἄλλων, ἱστορεῖ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἐ[ν] τῇ Βιβλιοθήκῃ αὐτοῦ (Α', § 206 καὶ 207)· ἔνθα καὶ τὴν περιγραφὴν τοῦ νηπενθοῦς φαρμάκο[υ] ὅπερ ὁ Ὅμηρος λέγει ὅτι ἔλαβεν ἡ Ἑλένη παρὰ Πολυδάμνης τῆς γυναικὸς τοῦ Θῶνο[ς] (Ὀδυσ. Δ. 219—232) προβάλλεται εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ὁ ποιητὴς ἐπεσκέψατο τὴ[ν] Αἴγυπτον. Ἰουστῖνος δὲ ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς ἐν τῷ πρὸς Ἕλληνας παραινετικ[ῷ] Λόγῳ (§ 17, κ. ἑξ.) διϊσχυρίζεται, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐδιδάχθη ἐν Αἰγύπτῳ τὰς τοῦ Μωϋσέω[ς] βίβλους, ὡς καὶ ὁ Πλάτων. Κατὰ δὴ ταῦτα καὶ Ἰωάννης ὁ Τζέτζης ἐν τῇ ἐξηγήσει τῆ[ς] Ἰλιάδος (σελ. 8, ἔκδ. Γ. Ἑρμάννου, ἐν Λειψίᾳ 1812) λέγει περὶ τῶν Αἰγύπτιον νομιζόντω[ν] τὸν Ὅμηρον· "τοὺς δὲ Αἰγύπτιον αὐτὸν εἰρηκότας οὐ νεμεσίζομαι· ἡ γὰρ ἐν Αἰγύπτ[ῳ] διατριβὴ τοῦ ἀνδρὸς (καὶ γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ διέτριβε παιδευόμενος) ἴσως ἐκείνους πε-πλάνηκεν." Ἐκ τῶν νεωτέρων κάλλιστα καὶ περὶ τούτου ἐπραγματεύσατο ὁ Ἄγγλο[ς] Blackwell ἐν τῷ σοφῷ αὐτοῦ συγγράμματι περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ποιημάτων Ὁμήρου—An Inquiry into the Life and Writings of Homer, sect. 9—ἔνθα καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ποιητο[ῦ] καὶ ἐκ μεταγενεστέρων συγγραφέων ἱκανὰς ἀρύεται τὰς ἀποδείξεις, ὅτι ὁ ποιητὴς διέτριψε[ν] ἐν Αἰγύπτῳ, οὐχὶ δὲ καὶ ὅτι ἐγεννήθη ἐκεῖ.

Καὶ τούτων δ' αὖθις ἐπεξεταζομένων, κοινὴ ἐπεκράτησε γνώμη, ὅτι δύο μόναι ἐκ τῶν ἑπτὰ πόλεων, ἡ Σμύρνα καὶ ἡ Χίος, πλείονας εἶχον καὶ ἰσχυροτέρους λόγους, ὅπως ὀνομάσωσι πολίτην τὸν Ὅμηρον· ἡ δὲ περὶ τούτου ἀμφισβήτησις ἐν ταύταις μᾶλλον ταῖς δυσὶ πόλεσι περιορισθεῖσα, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἰδίας περὶ τούτου συγγραφὰς τῶν νεωτέρων, τῶν μὲν Χῖον, τῶν δὲ Σμυρναῖον, φιλοτιμουμένων ν' ἀποδείξωσι τὸν ποιητήν.[1]

Οἱ μὲν οὖν πρῶτοι ὡς μαρτύρια τῆς ἐν Χίῳ γενέσεως τοῦ ποιητοῦ ἔλαβον τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐν ὕμνῳ Ἀπόλλωνος (στ. 172) λεγόμενον·

> *τυφλὸς ἀνήρ, οἰκεῖ δὲ Χίῳ ἐνὶ παιπαλοέσσῃ·*
> *τοῦ πᾶσαι μετόπισθεν ἀριστεύουσιν ἀοιδαί.*[2]

ἔτι δὲ καὶ τὸ τοῦ Πινδάρου, Χῖον εἰπόντος τὸν ποιητήν·[3] καὶ τὸ τοῦ Θεοκρίτου (Εἰδ. Ζ', 47)·

> *καὶ Μοισᾶν ὄρνιχες, ὅσοι, ποτὶ Χῖον ἀοιδὸν*
> *ἀντία κοκκύζοντες, ἐτώσια μοχθίζοντι·*

---

[1] Ἐν ἄλλοις καὶ Λέων Ἀλλάτιος ὁ Χῖος, σοφὸς μὲν καὶ πολυγράφος συγγραφεὺς τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, διαβόητος δὲ γενόμενος ὡς ἐξωμότης τοῦ πατρίου Ὀρθοδόξου δόγματος, ἔγραψε Λατινιστὶ καὶ διατριβὴν "περὶ πατρίδος Ὁμήρου" (De patria Homeri. Lugd. 1640), ᾗ συνεξέδωκε καὶ τὸν Ὁμήρου βίον κατὰ Πρόκλον καὶ δύο ἀνωνύμους βιογράφους, καὶ ἐν ᾗ μετὰ ζήλου διϊσχυρίσατο, ὅτι ἐν Χίῳ ἐγεννήθη ὁ Ὅμηρος. (Ἴδε τῆς διατριβῆς ἐκείνης τὰ τέσσαρα τελευταῖα κεφάλαια). Ἡ περὶ πατρίδος Ὁμήρου διατριβὴ τοῦ Ἀλλατίου εὕρηται ἐκδεδομένη καὶ ἐν τέλει τοῦ Ι' τόμου τοῦ Θησαυροῦ τῶν Ἑλλην. ἀρχαιοτ. ὑπὸ Ἰακ· Γρονοβίου—Thesaurus antiquitatum Græcarum—ἔνθα συνεκδέδοται καὶ τὸ τοῦ αὐτοῦ Ἀλλατίου ποιημάτιον ἐν μέτρῳ ἐλεγειακῷ, ἐπιγραφόμενον "Ὁμήρου γοναί" Ἑλληνιστί τε καὶ Λατινιστί, Ἀνδρέου τοῦ Βαϊανοῦ Λατινιστὶ τὸ ποιημάτιον μεθερμηνεύσαντος.—Περὶ Ἀλλατίου καὶ τῶν πολλῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων ἴδε Φαβρικ. Ἑλ. Β. τόμ. ΙΑ', σελ. 435—446, καὶ τοῦ ἡμετέρου Α. Π. Βρετοῦ τὴν Νεοελληνικὴν φιλολογίαν, Μέρ. Α', σελ. 173—7.

[2] Ἴδε τὰ περὶ Ὁμηρικῶν ὕμνων ἐν τοῖς ἑξῆς (κεφ. Γ'). Σημειωτέον δέ, ὅτι καὶ γνήσιον τοῦ Ὁμήρου ἔργον ἂν ὑποτεθῇ ὁ εἰς Ἀπόλλωνα ὕμνος, οὐδ' οὕτως ἰσχύει τὸ ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ λεγόμενον εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἐν Χίῳ γενέσεως τοῦ ποιητοῦ, ἀλλὰ μόνον τῆς ἐν Χίῳ κατοικήσεως αὐτοῦ. Ἴδε πλείω περὶ τούτου ἐν τῇ Ἑλληνικῇ εἰκονογραφίᾳ τοῦ Βισκοντίου (Iconographie Grecque, etc. par E. G. Visconti. Tom. 1, p. 65—6, note) καὶ ἐν τοῖς Προλεγομ. τῆς Βολισσίας ἐκδόσεως τοῦ Ὁμήρου ὑπὸ Κοραῆ. τόμ. Α', σελ. κδ', σημ. 1.

[3] Ἴδε τὸν ἀνώνυμον βιογράφον Ὁμήρου—σελ. 30, ἔκδ. Οὐεστερμάννου.

ἐπὶ δὲ πᾶσι τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου (ἐν λ. Βολισσός) λέγοντος· "Βολισσός, πόλις Αἰολικὴ ἐπ' ἄκρου, Χίου πλησίον· καί φασιν, ὅτι Ὅμηρος ἐν τούτῳ τῷ πολίσματι τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο."[1]

Οἱ δὲ δεύτεροι, ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ οὗτοι πηγῶν ἀρυόμενοι μαρτύρια τῆς ἐν Σμύρνῃ γενέσεως τοῦ ποιητοῦ, πρῶτον μὲν ἐπεκαλοῦντο τὸ ὑπ' αὐτοῦ εἰρημένον ἐν ἐπιγράμματι, ὃ ἐποίησε πρὸς Κυμαίους, οὕτως ἔχον·

> *Οἵῃ μ' αἴσῃ δῶκε πατὴρ Ζεὺς κύρμα γενέσθαι*
> *νήπιον αἰδοίης ἐπὶ γούνασι μητρὸς ἀτάλλων!*
> *ἥ ποτ' ἐπύργωσαν βουλῇ Διὸς αἰγιόχοιο*
> *λαοὶ Φρίκωνος, μάργων ἐπιβήτορες ἵππων,*
> *ὁπλότεροι, μαλεροῖο πυρὸς κρίνοντες Ἄρηα,*
> *Αἰολίδα Σμύρνην ἁλιγείτονα, ποντοτίνακτον,*
> *ἥν τε δὶ ἀγλαὸν εἶσιν ὕδωρ ἱεροῖο Μέλητος, κ. τ. λ.*[2]

ἔπειτα δὲ καὶ τὸν Πίνδαρον, ἐξ ἀνωνύμου βιογράφου τοῦ Ὁμήρου, εἰπόντος· "τὸ δὲ γένος κατὰ Πίνδαρον Σμυρναῖος·"[3] ἀντὶ δὲ τοῦ Θεοκρίτου ἐπεκαλοῦντο μάρτυρα ἄλλον Βουκολικὸν ποιητήν, τὸν Μόσχον, ὃς ἐν τῷ ἐπιταφίῳ τοῦ Σμυρναίου Βίωνος καὶ τάδε λέγει πρὸς τὸν ποταμὸν Μέλητα·

---

[1] *Ἐναντίον τούτων ἁπάντων ὁ τῷ Ἰσοκράτῃ σύγχρονος ῥήτωρ Ἀλκιδάμας ὁ Ἐλαιάτης λέγει, ὅτι "Πάριοι Ἀρχίλοχον καίπερ βλάσφημον ὄντα τετιμήκασι, καὶ Χῖοι Ὅμηρον οὐκ ὄντα πολίτην, καὶ Μιτυληναῖοι Σαπφὼ καίπερ γυναῖκα οὖσαν κ. τ. λ."—Ἴδε τὰ σωζόμενα τῶν λόγων τοῦ Ἀλκιδάμαντος ἀποσπάσματα ἐν τοῖς Ἀττικοῖς ῥήτορσι (Μέρ. Β΄, σελ, 155, ἔκδ. Βαιτέρου καὶ Σαυπίου.* Turici, 1845—1850). *Τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Ἀλκιδάμαντος διέσωσεν ἡμῖν ὁ Ἀριστοτέλης (Ῥητορ. Β΄, 23)· φαίνεται δέ, ὅτι ὁ Ἀλκιδάμας Αἰολεὺς ὢν ἐπεθύμει νὰ ἔχῃ συμπολίτην τὸν Ὅμηρον, καὶ ἐδόξαζεν ὅτι ὁ ποιητὴς ἐγεννήθη ἐν τῇ Αἰολικῇ Κύμῃ.—Παράβαλε τὰ ἐν τέλει τῆς Ὁμήρου βιογραφίας ὑπὸ Ψευδο-Ηροδότου. Ὁ δέ Τζέτζης (ἔνθ. ἀν. σελ. 7—8) λέγει περὶ τούτου. "Ἀλλ' οἱ μὲν Χῖον αὐτὸν εἰρηκότες, Κολοφώνιόν τε καὶ Σαλαμίνιον, πρός δέ γε τούτοις Κυμαῖον καὶ ἕτερα, οὐκ οἶδ' ὅθεν ὁρμώμενοι, ἢ τίσι τεκμηρίοις χρησάμενοι, εἰς τοῦτο προήχθησαν· οἶμαι δὲ τῷ τὸν θειότατον Ὅμηρον καὶ ἐν ταύταις ἐνδιατρίψαι ταῖς χώραις καὶ πόλεσι τοῦτο εἰρήκασιν· ἢ διὰ τὸ ἀξίωμα τοὺ ἀνδρὸς συμπατριώτην αὐτὸν αὐτῶν ἐπιγράφουσιν,"*

[2] *Ἴδε Ψευδο-Ηρόδοτον ἐν βίῳ Ὁμήρου (§ 14), ἐξ οὗ μετηνέχθησαν τὰ ἔπη ταῦτα καὶ ἐν τοῖς καλουμένοις Ὁμηρικοῖς ἐπιγράμμασιν.*

[3] *Ἴδε Πινδάρου ἀποσπάσμ. ἐν τῇ Βοικκίου ἐκδόσει (ἀριθμ. 189) καὶ τὸν ἀνώνυμον Ὁμήρου βιογράφον (σελ. 28, ἔκδ Οὐεστερμάννου). Τὴν ἀντίφασιν ταύτην τοῦ Πινδάρου συμβιβάζουσί τινες, ἐννοοῦντες, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐγεννήθη μὲν ἐν Σμύρνῃ, διέτριψε δὲ τὸ πλεῖστον τοῦ βίου αὐτοῦ ἐν Χίῳ.—Ἴδε Ὀδ. Μυλλέρου Ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς γραμματολογίας (κεφ. Ε΄, ἐν ἀρχῇ).*

> τοῦτο τοι, ὦ ποταμῶν λιγυρώτατε, δεύτερον ἄλγος·
> τοῦτο, Μέλη, νέον ἄλγος· ἀπώλετο πράν τοι Ὅμηρος,
> τῆνο τὸ Καλλιόπας γλυκερὸν στόμα, καί σε λέγοντι
> μύρεσθαι καλὸν υἷα πολυκλαύστοισι ῥεέθροις·
> πᾶσαν δ' ἔπλησας φωνᾶς ἅλα· νῦν πάλιν ἄλλον
> υἱέα δακρύεις, καινῷ δ' ἐπὶ πένθεϊ τάκῃ.

Μετὰ τοὺς ποιητὰς τούτους ἔφερον εἰς μαρτυρίαν τοὺς πεζογράφους Σκύλακα, Στράβωνα, Πλούταρχον, οἵπερ ὀνομάζουσι τὴν Σμύρναν πατρίδα τοῦ Ὁμήρου· τούτοις δὲ προσετίθεσαν καὶ τὸ κοινῶς ἀποδιδόμενον τῷ ποιητῇ ἐπώνυμον Μελησιγενὴς καὶ Μέλητος υἱός, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἀρχαῖα τῆς Σμύρνης νομίσματα, φέροντα τὴν εἰκόνα τοῦ Ὁμήρου,[1] καὶ ὅτι ναὸς εἰς τιμὴν αὐτοῦ ὑπῆρχεν ἐκεῖ, καλούμενος Ὁμήρειον, καὶ ἄλλα τοιαῦτα μαρτύρια πολλά.[2] Ἀλλὰ καὶ οἱ συνηγοροῦντες ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων, καὶ προσπαθοῦντες ν' ἀποδείξωσιν Ἀθηναῖον τὸν ποιητήν, τοῦτ' αὐτὸ ἀπεδείκνυον, ὅτι Σμυρναῖος ἦν· διότι πρὸς ἀπόδειξιν ἔφερον μαρτύριον ἐπίγραμμά τι, ὅπερ ἐλέγετο ὅτι ἦν κεχαραγμένον ἐπί τινος εἰκόνος τοῦ Πεισιστράτου· ἦν δὲ τόδε τὸ ἐπίγραμμα·

> Τρίς με τυραννήσαντα τοσαυτάκις ἐξεδίωξε
> δῆμος Ἐριχθῆος, τρὶς δ' ἐπανηγάγετο,
> τὸν μέγαν ἐν βουλαῖς Πεισίστρατον, ὃς τὸν Ὅμηρον
> ἤθροισα, σποράδην τὸ πρὶν ἀειδόμενον·
> ἡμέτερος γὰρ κεῖνος ὁ χρύσεος ἦν πολιήτης,
> εἴπερ Ἀθηναῖοι Σμύρναν ἀπῳκίσαμεν·

δῆλον δ' ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἐπιγράμματος, ὅτι ἡ τῶν Ἀθηναίων ἀξίωσις ἦν πλαγία τις, καὶ οὐχὶ ἄμεσος· ἤθελον τὸν Ὅμηρον πολίτην Ἀθηναῖον, οὐχὶ διότι ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ διότι ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ, ἣ τὸ πρῶτον κατῳκίσθη ὑπὸ

---

[1] Τοιαῦτα ὅμως νομίσματα καὶ οἱ Χῖοι εἶχον, ὡς μαρτυρεῖται ὑπὸ Πολυδεύκους (βιβλ. Θ', σελ. 84) λέγοντος· "Οἱ Μιτυληναῖοι Σαπφὼ τῷ νομίσματι ἐνεχάραττον, Χῖοι δὲ Ὅμηρον." Ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων πόλεων νομίσματα ἔφερον ἐγκεχαραγμένην τὴν Ὁμήρου εἰκόνα, Ἀμαστριαιῶν, Ἀθηναίων, Κολοφωνίων, Κρητῶν, Μηλιέων, Μυριναίων κ. τ. λ.—Ἴδε Φαβρικ. Ἑλ. Β, τόμ. Α', σελ. 324—7, καὶ Κοραῆ Ἄτακτα, τόμ. Γ', σελ. 175—6· ἔτι δὲ καὶ Visconti—Iconographie Grecque. Tom. 1 (ἐν ἀρχῇ), ἔνθα καὶ περὶ παντοίων εἰκόνων τοῦ ποιητοῦ.

[2] Ταῦτα συνέλεξεν ὁ ἀοίδιμος Κ. Οἰκονόμος ἐν τῇ περὶ Σμύρνης αὐτοσχεδίῳ διατριβῇ, τῇ ἐν ἔτει 1817 ἐκδοθείσῃ τὸ πρῶτον, ἔπειτα δὲ καὶ δεύτερον ἐν Μελίτῃ, 1831.

Ἐφεσίων, Ἀθηναίων ὄντων τὴν καταγωγήν· διότι ἐξ Ἀθηνῶν ἀπῴκισαν εἰς Ἔφεσον ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἀνδρόκλου, γνησίου υἱοῦ τοῦ Κόδρου.[1]

Ὅτι δὲ ἡ περὶ πατρίδος τοῦ Ὁμήρου ἀμφισβήτησις, ἔκπαλαι ὑπάρχουσα, ζωηροτέρα ἐγένετο ἐπὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν, καὶ μάλιστα τῶν μεταγενεστέρων αὐτῶν, συμπεραίνεται καὶ ἐξ ἄλλων ματαίων ζητήσεων, περὶ ἃς ἐκεῖνοι ἡδέως διέτριβον, καὶ ἐκ δύο χρησμῶν, οὓς ἔπλασαν δοθέντας δῆθεν ὑπὸ τῆς Πυθίας περὶ τούτου. Ὁ μὲν οὖν πρῶτος ἐλέγετο ὅτι ἐδόθη τῷ Αὐτοκράτορι Ἀδριανῷ, ἐρωτήσαντι, πόθεν Ὅμηρος, καὶ τίνος; εἶχε δὲ οὑτωσί·

> *Ἄγνωστον μ' ἔρεαι γενεὴν καὶ πατρίδα γαῖαν*
> *ἀμβροσίου σειρῆνος· ἕδος δ' Ἰθακήσιός ἐστιν·*
> *Τηλέμαχος δὲ πατήρ, καὶ Νεστορέη Ἐπικάστη*
> *μήτηρ· ἥ μιν ἔτικτε, βροτῶν πολὺ πάνσοφον ἄνδρα.*[2]

ὁ δὲ δεύτερος ἐδόθη αὐτῷ τῷ ποιητῇ, περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος ἐρωτήσαντι, τίς ἦν; εἶχε δὲ οὑτωσί·

> *Ἔστιν Ἴος νῆσος μητρὸς πατρίς, ἥ σε θανόντα*
> *δέξεται· ἀλλὰ νέων ἀνδρῶν αἴνιγμα φύλαξαι.*[3]

Εὐκόλως δὲ ἐννοεῖται, ὅτι ἡ Πυθία φαίνεται χρησμοδοτοῦσα κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν τοὺς χρησμοὺς συνταξάντων, τοῦ μὲν ἐπιθυμοῦντος Ἰθακήσιον νὰ δείξῃ τὸν ποιητήν, τοῦ δὲ Ἰήτην, καὶ ἀνάλογον ἑκατέρου συνταξαμένου τὸν χρησμόν. Τέλος πάντων, καὶ εἰς μαγικὰς ἐρεύνας λέγεται ὅτι κατέφυγόν

---

[1] Ἴδε Στράβωνα, σελ. 632.

[2] Ἴδε τὸν ἀνώνυμον Ὁμήρου βιογράφον (σελ. 35, ἔκδ. Οὐεστερμ.).

[3] Ἴδε Πρόκλου περὶ Ὁμήρου ἐν τοῖς Βιογράφοις (σελ. 25, ἔκδ. Οὐεστερμ.) καὶ βίον Ὁμήρου κατὰ Πλούταρχον, ἔνθα καὶ ἄλλως παρατίθεται ὁ τῷ ποιητῇ δεδομένος χρησμός. Ὁ δὲ Παυσανίας (Φωκ. κεφ. 24) λέγει, ὅτι ἐν Δελφοῖς εἶδεν εἰκόνα Ὁμήρου χαλκῆν ἐπὶ στήλῃ, καὶ ἐπὶ ταύτης ὁ χρησμὸς οὕτως ἐπεγέγραπτο·

> Ὄλβιε καὶ δύσδαιμον (ἔφυς γὰρ ἐπ' ἀμφοτέροισι)
> πατρίδα δίζηαι· μητρὶς δέ τοι, οὐ πατρίς, ἐστί·
> ἔστιν Ἴος νῆσος μητρὸς πατρίς, ἥ σε θανόντα
> δέξεται· ἀλλὰ νέων παίδων αἴνιγμα φύλαξαι.

παρὰ δὲ Εὐσεβίῳ (ἐν Εὐαγγελ. προπαρασκ. βιβλ. Ε', κεφ. λγ') ὧδε παρατίθεται·

> Πατρίδα δίζηαι. μητρὶς δέ τοι, οὐ πατρίς ἐστι·
> Μίνωος δ' ἀπὸ γῆς, οὔτε σχεδόν, οὔτ' ἀπὸ τηλοῦ,
> ἐν γῇ σοι μοῖρ' ἐστι τελευτῆσαι βιότοιο,
> εὖτ' ἂν ἀπὸ γλώσσης γνῷς παίδων ἀξύνετον,
> πολλοῖσι λόγοις εἰρημένον.

τινες τῶν μεταγενεστέρων Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν, ὅπως ἀνακαλύψωσι τὴν ἀληθῆ τοῦ Ὁμήρου πατρίδα·[1] ἐφ' οἷς δικαίως θαυμάζων ὁ περιώνυμος τοῦ Ὁμήρου μεταφραστής, ὁ Ἄγγλος A. Pope, λέγει ἐν τῇ περὶ Ὁμήρου πραγματείᾳ, τῇ προτεταγμένῃ τῆς μεταφράσεως αὐτοῦ, ὅτι "τοσοῦτον ὑπῆρξε "τὸ εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ποιητοῦ ἀποδοθὲν σέβας, ὥστε περὶ τοῦ ἐπουσιώδους "τούτου ζητήματος, τῆς πατρίδος αὐτοῦ, καὶ ἡγεμόνες κατέφυγον εἰς τὰ μαντεῖα, "καὶ πόλεις ἤρισαν πρὸς ἀλλήλας, καὶ βίος ὅλος πεπαιδευμένων ἀνδρῶν "κατηναλώθη εἰς τὴν περὶ τούτου ἔρευναν, καὶ πραγματεῖαι πολλαὶ συνεγρά-"φησαν, καὶ πνευμάτων μεταφυσικῶν ἀνωφελὴς ἐγένετο ἐπίκλησις, καὶ ἐν "ἑνὶ λόγῳ, ὁ Οὐρανός, ἡ Γῆ, καὶ ὁ Ἅδης αὐτὸς ἠρωτήθησαν, ὅπως ἀπο-"φανθῶσι περὶ ζητήματος, ὅπερ εἰς οὐδὲν ἄλλο καταλήγει, ἢ εἰς ἁπλῆν "περιέργειαν."[2]

Ταύτας καὶ ἄλλας τοιαύτας τῶν μεταγενεστέρων Ἀλεξανδρινῶν περὶ πατρίδος καὶ γένους Ὁμήρου ματαιοσχολίας ἐπισκώπτων χαριέστατα ὁ εὐφυέστατος Σαμοσσατεὺς φιλόσοφος, ἔπλασεν ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ ἀληθοῦς ἱστορίας Λόγῳ αὐτοῦ τὴν ἐν Ἅδου μετὰ τοῦ ποιητοῦ συνέντευξιν· ἥπερ, εἰ καὶ πλάσμα τῆς πολλῆς τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου εὐφυΐας, χαρακτηρίζει ὅμως ἐξαρκούντως τὴν τῶν κατ' αὐτὸν Ἀλεξανδρινῶν κενόσπουδον περὶ Ὁμήρου καὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ἐνασχόλησιν.[3] Οὐ μόνον δὲ περὶ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ

---

[1] Ἴδε τὰ ἐν τοῖς ἑξῆς (κεφ. Θ') περὶ Ἀπίωνος τοῦ ἐπικαλουμένου Μόχθου ἱστορούμενα.

[2] Pope's Essay on the Life, etc. of Homer, p. 22.

[3] "Οὔπω δὲ δύο ἢ τρεῖς ἡμέραι διεληλύθεσαν, καὶ προσελθὼν ἐγὼ Ὁμήρῳ τῷ ποιητῇ, σχολῆς οὔσης ἀμφοῖν, τά τε ἄλλα ἐπυνθανόμην καὶ ὅθεν εἴη, λέγων τοῦτο μάλιστα παρ' ἡμῖν εἰσέτι νῦν ζητεῖσθαι. Ὁ δὲ οὐδ' αὐτὸς μὲν ἀγνοεῖν ἔφασκεν, ὡς οἱ μὲν Χῖον, οἱ δὲ Σμυρναῖον, πολλοὶ δὲ καὶ Κολοφώνιον αὐτὸν νομίζουσιν· εἶναι μέντοι γε ἔλεγε Βαβυλώνιος, καὶ παρά γε τοῖς πλείστοις οὐχ Ὅμηρος, ἀλλὰ Τιγράνης καλεῖσθαι· ὕστερον δὲ ὁμηρεύσας παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἀλλάξαι τὴν προσηγορίαν. Ἔτι δὲ καὶ περὶ τῶν ἀθετουμένων στίχων ἐπηρώτων, εἰ ὑπ' ἐκείνου εἰσὶν ἐγγεγραμμένοι· καὶ ὃς ἔφασκε πάντας αὐτοῦ εἶναι. Κατεγίνωσκον οὖν τῶν ἀμφὶ τὸν Ζηνόδοτον καὶ Ἀρίσταρχον γραμματικῶν πολλὴν τὴν ψυχρολογίαν. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἱκανῶς ἀπεκρίνατο, πάλιν αὐτὸν ἠρώτων, τί δήποτε ἀπὸ τῆς μήνιδος τὴν ἀρχὴν ἐποιήσατο· καὶ ὃς εἶπεν οὕτως ἐπελθεῖν αὐτῷ, μηδὲν ἐπιτηδεύσαντι. Καὶ μὴν κᾀκεῖνο ἐπεθύμουν εἰδέναι, εἰ προτέραν ἔγραψε τὴν Ὀδύσσειαν τῆς Ἰλιάδος, ὡς οἱ πολλοί φασιν· ὁ δὲ ἠρνεῖτο. Ὅτι μὲν γὰρ οὐδὲ τυφλὸς ἦν, ὃ καὶ αὐτὸ περὶ αὐτοῦ λέγουσιν, αὐτίκα ἠπιστάμην· ἑώρα γάρ, ὥστε οὐδὲ πυνθάνεσθαι ἐδεόμην·

περὶ ἄλλα λόγου ἀνάξια Ὁμηρικὰ ζητήματα κατέτριβον ἐκεῖνοι τὸν καιρόν, συζητοῦντες, παραδ. χάριν, διὰ τί ὁ Ὅμηρος ὠνόμασε τὸ γάλα λευκόν, οὐχ ὑπάρχοντος μέλανος;—ποσάκις ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ποιήμασιν εὕρηται ἡ λέξις αὐγή;—ποτέραν χεῖρα τῆς Ἀφροδίτης ἔτρωσεν ὁ Διομήδης; —διὰ τί τὴν μηλέαν ὁ ποιητὴς ἀγλαόκαρπον εἶπεν;—καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλά.[1]

Εὐκόλως ἐννοεῖται, ὅτι, τοιαύτης οὔσης τῆς περὶ πατρίδος τοῦ Ὁμήρου ἀντιλογίας καὶ ἀμφισβητήσεως, ἔτι μείζων ὑπάρχει ἡ περὶ τῶν γεννητόρων αὐτοῦ, τίνες καὶ πόθεν ἦσαν; ἡ δὲ περὶ τούτου ἐξέτασις τελευτᾷ εἰς τὸ γελοῖον ἐξαγόμενον, ὅτι, πάντων τῶν ἀνθρώπων ἐξ ἑνὸς πατρὸς καὶ μιᾶς μητρὸς λαμβανόντων τὸ ζῆν, ὁ Ὅμηρος εὕρηται ἔχων ὀκτὼ πατέρας καὶ τοσαύτας μητέρας· καὶ πατέρες μὲν αὐτοῦ λέγονται, Βίων, Μαίων, Μέλης, Δμασαγόρας, Δαήμων, Ταμύρας, Μενέμαχος, Τηλέμαχος· μητέρες δέ, Μῆτις, Μελανώπη, Κριθηΐς, Θεμίστη, Εὐγνηθώ, Καλλιόπη, Πολυκάστη, ἢ Ἐπικάστη, καί τις Ἰθακησία, ὑπὸ Φοινίκων ἀπεμποληθεῖσα. Ὀρθῶς ἄρα καὶ ταῦτα τῶν Ὁμήρου βιογράφων καταμωκώμενος ὁ Λουκιανὸς λέγει, ὅτι πολλοὺς ἀνθρώπους ὀνομάσαντες Ὁμήρου γεννήτορας, προσέθηκαν καὶ ἕνα ποταμὸν

κ. τ. λ."—Λουκιαν. ἐν τῷ περὶ ἀληθοῦς Ἱστορίας Β', § 20.—Ὀρθῶς περὶ τούτου παρατηρεῖ ὁ Κύριος Γλάδστων ἐν τῷ περὶ Ὁμήρου πολυτίμῳ αὐτοῦ συγγράμματι, ὅτι εἰρωνικὸς μέν ἐστιν ὁ περὶ ἀληθοῦς ἱστορίας λόγος τοῦ Λουκιανοῦ, ἐν ᾧ ταῦτα λέγονται, ἀλλ' οἱ εἰρωνικοὶ λόγοι χρησιμεύουσι πολλάκις ὡς ὄργανα ἐκδηλώσεως ἀληθινῶν δοξῶν. "This is in an ironical work; but ironical works are often used as the vehicles of real opinions."—Studies on Homer, etc., by the Right Hon. W. E. Gladstone. Vol. I. p. 61.—*Καὶ τῷ ὄντι, πῶς ἄλλως, ἢ δἰ εἰρωνείας, ἐκήρυξαν ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Πλάτων τὰς θειοτάτας τῶν ἀληθειῶν;*

[1] *Ἐν τοῖς Πλουτάρχου Συμποσιακοῖς προβλήμασιν εὕρηνται σημειούμενα πολλὰ τῶν τοιούτων ζητημάτων, περὶ ἃ οἱ Ἀλεξανδρινοὶ Γραμματικοὶ κατετρίβοντο. Ἴδε καὶ Ἀθήναιον, βιβλ. Ι', ἐν τέλει. Σημειωτέον ὅμως, ὅτι τοιαύτη οὐκ ἦν ἡ περὶ τὸν Ὅμηρον ἐνασχόλησις τῶν δοκίμων Ἀλεξανδρινῶν, Ζηνοδότου, Ἀριστοφάνους, Ἀριστάρχου καὶ τῶν τοιούτων, ἀλλὰ τῶν μετ' ἐκείνους· οἵτινες, εἴτε διότι οἱ πρὸ αὐτῶν ἐξηρεύνησαν τὰ σπουδαιότερα τῶν παρ' Ὁμήρῳ ζητησίμων, εἴτε διότι αὐτοὶ ἐστεροῦντο τῆς ἐκείνων πολυμαθείας, κατετρίβοντο εἰς ἄκαιρα καὶ ἀνωφελῆ ζητήματα, γραμματικά τε καὶ φιλοσοφικά.—Ἴδε τὰ περὶ τούτου διὰ μακρῶν ἐξεταζόμενα ὑπὸ τοῦ Κυρίου Κ. Ἀσωπίου ἐν βίῳ Ζωΐλου (Ἱστορία τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. σελ. 889—906)· ἐφεξῆς δὲ καὶ ἡμεῖς ἐκτενέστερον τὰ περὶ τούτων ἐξετάσομεν (ἐν κεφαλ. Θ').*

ὡς πατέρα, καὶ νύμφην τινὰ τῶν Δρυάδων ὡς μητέρα, ἀνθρωπίνου γένους ἀπορίᾳ.[1]

Καὶ τὰ μὲν περὶ πατρίδος καὶ γονέων Ὁμήρου τοιαῦτα, ὅλως ἀβέβαια, μᾶλλον δὲ μυθώδη τὰ πλεῖστα καὶ ἄπιστα. Ὁποῖα δὲ τὰ περὶ τοῦ χρόνου τῆς γενέσεως αὐτοῦ καὶ ἀκμῆς; καὶ ταῦτα κατὰ τοὺς βιογράφους αὐτοῦ, καὶ τοὺς μετ' ἐκείνους ἐξετάσαντας καὶ γράψαντας περὶ τούτου, πολλὰ καὶ παντοῖα·[2] διότι, τῶν μὲν εὐθὺς μετὰ τὰ Τρωϊκὰ ταττόντων τὴν τοῦ ποιητοῦ γένεσιν, τῶν δὲ μᾶλλον ἀφισταμένην τῶν Τρωϊκῶν, καὶ ἡ περὶ τούτου ἐξέτασις τελευτᾷ εἰς τὸ ἐξαγόμενον, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἔζησε μεταξὺ τοῦ 24ου καὶ τοῦ 500ου ἔτους μετὰ τὰ Τρωϊκά. Χάριν δὲ τῶν ἡμετέρων, ὅσοι μὴ ἔχουσι πρόχειρον τὴν πολύτιμον Ἑλληνικὴν Χρονολογίαν τοῦ Ἄγγλου Κλίντωνος,[3] μεταφράζομεν ἐξ αὐτῆς τὸν πίνακα τῆς περὶ Ὁμήρου γενέσεως καὶ ἀκμῆς χρονολογίας, οἷον ὁ διάσημος ἐκεῖνος ἀνὴρ συνετάξατο αὐτόν, μετὰ πλείστης ἀκριβείας ἐξερευνήσας πάντα τὰ περὶ τούτου ὑπὸ τῶν ἀρχαίων εἰρημένα. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἐν τῷ πίνακι τούτῳ, οἱ μὲν προτασσόμενοι ἀριθμοὶ δηλοῦσιν ἔτη ἀπὸ τῶν Τρωϊκῶν, αἱ δὲ ἀπέναντι αὐτῶν μαρτυρίαι παρατίθενται

---

[1] "Τὰ δ' ἄλλα (τὰ περὶ Ὁμήρου) τὰ μὲν ἀσαφῆ, πατρὶς καὶ γένος καὶ χρόνος . . . . "πατρίδα μὲν αὐτῷ διδόντων Ἰωνικὴν Κολοφῶνα, ἢ Κύμην, ἢ Χίον, ἢ Σμύρναν, ἢ Θήβας "τὰς Αἰγυπτίας, ἢ μυρίας ἄλλας, πατέρα δὲ Μαίωνα τὸν Λυδόν, ἢ ποταμόν, καὶ μητέρα "Μελανώπην φασίν, ἢ νύμφην τῶν Δρυάδων, ἀνθρωπίνου γένους ἀπορίᾳ· χρόνον δὲ τὸν "Ἡρωϊκὸν ἢ τὸν Ἰωνικόν κ. τ. λ."—Λουκιαν. ἐν ἐγκωμ. Δημοσθένους, § 9.

[2] Καὶ αἱ περὶ ἡλικίας Ὁμήρου ἀμφισβητήσεις τῶν μεταγενεστέρων Ἀλεξανδρινῶν ἦσαν, ὡς ἔκ τινος χωρίου τοῦ Παυσανίου συμπεραίνεται, οὐχ ἧττον τῶν περὶ πατρίδος αὐτοῦ πολλαί, καί πως πεισματώδεις· διότι ὁ περιηγητὴς διαῤῥήδην ὁμολογεῖ, ὅτι ἀκριβέστατα περὶ τούτου πολυπραγμονήσας, ὅμως ἀποσιωπᾷ τῆς πολυπραγμοσύνης αὐτοῦ τὸ ἐξαγόμενον, ἵνα μὴ ἐρεθίσῃ τὸ φιλαίτιον τῶν συγχρόνων αὐτῷ ἐποποιῶν· "Περὶ δὲ Ἡσιόδου τε ἡλικίας καὶ Ὁμήρου πολυπραγμονοῦντι εἰς τὸ ἀκριβέστατον, οὔ μοι γράφειν ἡδὺ ἦν, ἐπισταμένῳ τὸ φιλαίτιον ἄλλων τε, καὶ οὐχ ἥκιστα ὅσοι κατ' ἐμὲ ἐπὶ ποιήσει τῶν ἐπῶν καθειστήκεσαν." (Βοιωτ. κεφ. λ'.) Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ (Φωκ. κεφ. κδ') τοὺς περὶ Ὁμήρου χρησμοὺς τῆς Πυθίας ἀναφέρων, τὴν αὐτὴν ποιεῖται ὑπεκφυγὴν τοῦ περὶ πατρίδος καὶ ἡλικίας τοῦ ποιητοῦ γράψαι τι. Ὅθεν τοὺς χρησμοὺς παραθέμενος ἐπιλέγει· "Ταῦτα ἡμεῖς ἀκούσαντές τε καὶ ἐπιλεξάμενοι τοὺς χρησμούς· ἰδίᾳ δὲ οὐδένα αὐτῶν λόγον, οὔτε εἰς πατρίδα, οὔτε περὶ ἡλικίας Ὁμήρου γράφομεν."

[3] Fasti Hellenici. The Civil and Literary Chronology of Greece, etc. by H. F. Clinton. Vol. I. p. 145—8.

ἐνταῦθα ἐκτενέστερον, ἢ ὡς ὑπάρχουσι παρὰ Κλίντωνι, καὶ τοῦτο πρὸς εὐκολίαν τῶν μὴ ἐχόντων προχείρους τοὺς μνημονευομένους συγγραφεῖς· εἰ δέ που παρενεβλήθη ἡμετέρα τις παρατήρησις, αὕτη περιειλημμένη ἐν ἀγκύλαις φέρει ἐν τέλει σημειούμενον τὸ γράμμα Β.

24 — *Φιλόστρατος ἐν Ἡρωϊκῷ*, § 19. "*Γέγονε γάρ, ξένε, γέγονε ποιητὴς Ὅμηρος, καὶ ᾖδεν, ὡς μέν φασιν ἔνιοι, μετὰ τέτταρα καὶ εἴκοσιν ἔτη τῶν Τρωϊκῶν· οἱ δὲ μεθ' ἑπτὰ καὶ εἴκοσι πρὸς τοῖς ἑκατόν, ὅτε τὴν ἀποικίαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς Ἰωνίαν ἔστειλαν· οἱ δὲ ἑξήκοντα καὶ ἑκατὸν ἔτη γεγονέναι μετὰ τὴν Τροίαν ἐφ' Ὅμηρόν τέ φασι καὶ Ἡσίοδον . . . . καὶ ἀληθέστερα, ξένε, περὶ τῶν Ὁμήρου χρόνων ταῦτα.*"

78 περίπου — *Κράτης ὁ Γραμματικός, οὗ μνημονεύουσιν ὅ τε Ψευδοπλούταρχος καὶ Τατιανὸς καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς. Καὶ ὁ μὲν Ψευδοπλ. λέγει· "Οἱ μὲν περὶ Ἀρίσταρχόν φασιν Ὅμηρον γενέσθαι κατὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν, ἥτις ὑστερεῖ τῆς τῶν Ηρακλειδῶν καθόδου ἔτεσιν ἑξήκοντα· τὰ δὲ περὶ τοὺς Ἡρακλείδας λείπεται τῶν Τρωϊκῶν ἔτεσιν ὀγδοήκοντα· οἱ δὲ περὶ Κράτητα καὶ πρὸ τῆς Ἡρακλειδῶν καθόδου λέγουσιν αὐτὸν γενέσθαι, ὡς οὐδὲ ὅλα ἔτη ὀγδοήκοντα ἀπέχειν τῶν Τρωϊκῶν. [Ταῦτα μὲν ἐν τῇ δευτέρᾳ περὶ βίου Ὁμήρου πραγματείᾳ τοῦ Ψευδοπλουτάρχου (§ 3). ἐν τέλει δὲ τῆς πρώτης τάδε· "Γενέσθαι δ' αὐτόν, φασί, τοῖς χρόνοις, οἱ μὲν κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, οὗ καὶ αὐτόπτην γενέσθαι, οἱ δὲ μετὰ ἑκατὸν ἔτη τοῦ πολέμου, ἄλλοι δὲ μετὰ ρν΄." Δῆλον δὲ καὶ ἐντεῦθεν, ὅτι οὐ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως εἰσὶν αἱ δύο ἐκεῖναι πραγματεῖαι.—Β.] Ὁ δὲ Τατιανὸς (σελ. 107) λέγει· "Οἱ περὶ Κράτητα πρὸ τῆς Ἡρακλειδῶν καθόδου φασὶν Ὅμηρον ἠκμακέναι μετὰ τά Τρωϊκά, ἐνδοτέρω τῶν ὀγδοήκοντα ἐτῶν." [Ταῦτα ἐκ Τατιανοῦ καὶ παρ' Εὐσεβίῳ ἐπαναλαμβάνονται ἔν τε τῇ Εὐαγγελ. Προπαρασκ. βιβλ. Γ, κεφ. 11, καὶ ἐν Χρονικοῖς (σελ. 118, ἔκδ. Σκαλιγέρου)· ἐξ Εὐσεβίου δὲ καὶ Γεώργιος ὁ Σύγκελλος ἐν τῇ Χρονογραφίᾳ αὐτοῦ (τόμ. Α΄, σελ. 339—40, ἔκδ. Βόννης) λέγει· "Ὅμηρον τὸν παρ' Ἕλλησι μέγαν ποιητὴν οἱ μὲν πρὸ τῆς Ἡρακλειδῶν καθόδου φασὶ γεγονέναι περικρατήσαντα (γρ. ὡς οἱ περὶ Κράτητα)· οἱ δὲ περὶ Ἐρατοσθένην μετὰ ἔτη ρ΄ τῶν Τρωϊκῶν· οἱ δὲ περὶ Ἀρίσταρχον κατὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν μετὰ ἔτη ρ΄· οἱ δὲ περὶ Φιλόχορον ἐπὶ τῆς Ἰωνικῆς ἀποικίας, καθ' ἕνα τῶν διὰ βίου ἀρχόντων Ἀθήνησιν Ἄρχιππον, μετὰ τὰ Τρωϊκὰ ἔτεσιν ρπ΄· οἱ δὲ περὶ Ἀπολλόδωρον τὸν Ἀθηναῖον ὕστερον τῶν Ἰλιακῶν, ἔτη σμ΄· ἄλλοι μικρὸν πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων ἔτεσι υ΄ ἐγγὺς μετὰ Ἰλίου ἅλωσιν· καὶ ἕτεροι κατὰ Ἀρχίλοχον περὶ τὴν κγ΄ Ὀλυμπιάδα μετὰ ἔτη φ΄ που τῆς ἁλώσεως Τροίας· καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, ὁ περὶ αὐτοῦ χρόνος πάντῃ τοῖς παλαιοῖς ἀσύμφωνος."—Β.] Κλήμης δὲ ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐν Στρωματ. Α΄, σελ. 327, λέγει· "Ἂν ἕπεσθαί τις βουληθῇ τῷ Γραμματικῷ Κράτητι, καὶ λέγῃ περὶ τὴν Ἡρακλειδῶν κάθοδον Ὅμηρον γεγονέναι, μετὰ ἔτη ὀγδοήκοντα τῆς Ἰλίου ἁλώσεως."*

100 — *Ἐρατοσθένης, οὗ μνημονεύει ὁ Τατιανὸς (ἔνθ. ἀν.), καὶ ἐξ αὐτοῦ Εὐσέβιος καὶ Σύγκελλος (ἔνθ. ἀν.)· ἀλλὰ καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς (ἔνθ. ἀν.) λέγει*

περὶ τούτου· "Ἐρατοσθένης δὲ μετὰ τὸ ἑκατοστὸν ἔτος τῆς Ἰλίου ἁλώσεως τὴν Ὁμήρου ἡλικίαν φέρει." Ὁ δὲ Ψευδοπλούταρχος ἐν τῇ Β′ περὶ Ὁμήρου πραγματείᾳ (§ 3) λέγει· "ἀλλὰ παρὰ τοῖς πλείστοις πεπίστευται μετὰ ἔτη ἑκατὸν τῶν Τρωϊκῶν γεγονέναι, οὐ πολὺ πρὸ τῆς θέσεως τῶν Ὀλυμπίων, ἀφ' ἧς ὁ κατὰ Ὀλυμπιάδα χρόνος ἀριθμεῖται." [Τὰ τέλευταῖα ταῦτα τοῦ Ψευδοπλουτάρχου—"οὐ πολὺ πρὸ τῆς θέσεως τῶν Ὀλυμπίων, ἀφ' ἧς ὁ κατὰ Ὀλυμπιάδα χρόνος ἀριθμεῖται"—πάντως εἰσὶν ἀσυμβίβαστα πρὸς τὰ πρῶτα "μετὰ ἔτη ἑκατὸν τῶν Τρωϊκῶν γεγονέναι." Ὁ Κλίντων λέγει περὶ τούτου, ὅτι ὁ μὲν πρῶτος συγγραφεὺς ἐννοεῖ τὴν Ἰφίτου Ὀλυμπιάδα, ὁ δὲ μνημονεύων αὐτοῦ Ψευδοπλούταρχος ἐννοεῖ τὴν Κορύβου. Ἀλλ' οὐδ' οὕτω, νομίζω, συμβιβάζονται τὰ τῆς χρονολογίας. διότι, ὄντος τοῦ Ἰφίτου συγχρόνου τῷ Λυκούργῳ (ἴδε Κλίντωνα τόμ. Α′, σελ. 140, κ. ἑξ.), τὰ ἑκατὸν ἔτη μετὰ τὰ Τρωϊκὰ ἀπέχουσιν αὐτοῦ πλέον ἢ δύο αἰῶνας, τοῦ δὲ Κοροίβου καὶ τρεῖς. Διὰ τοῦτο εὐλογώτερον δύναταί τις εἰκάσαι, ὅτι ἡμάρτηται ἡ γραφὴ "οὐ πολύ," καὶ γραπτέον καταφατικῶς "πολὺ πρὸ τῆς θέσεως τῶν Ὀλυμπίων, κ. τ. λ."—Β.]

140 ***Ἀριστοτέλης, Ἀρίσταρχος, Κάστωρ.****—Τοῦ μὲν πρώτου μνημονεύει ὁ Ψευδοπλούταρχος ἐν τῇ Α′ περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως Ὁμήρου πραγματείᾳ (§ 3) λέγων· "Ἀριστοτέλης δ' ἐν τῷ τρίτῳ περὶ ποιητικῆς ἐν Ἴῳ φησὶ τῇ νήσῳ, καθ' ὃν καιρὸν Νηλεὺς ὁ Κόδρου τῆς Ἰωνικῆς ἀποικίας ἡγεῖτο, κόρην τινὰ τῶν ἐπιχωρίων γενομένην ὑπό τινος δαίμονος τῶν συγχορευτῶν Μούσαις ἐγκύμονα . . . . ἐλθεῖν εἴς τι χωρίον τὸ καλούμενον Αἴγιναν, εἰς ὃ καταδραμόντας λῃστὰς ἀνδραποδίσαι τὴν προειρημένην, καὶ ἀγαγόντας εἰς Σμύρναν . . . . τῷ βασιλεῖ τῶν Λυδῶν . . . χαρίσασθαι . . . . ἣν διατρίβουσαν παρὰ τῷ Μέλητι καὶ συσχεθεῖσαν ὑπὸ τῆς ὠδῖνος ἔτυχεν ἀποκυῆσαι τὸν Ὅμηρον παρὰ τῷ ποταμῷ." Τοῦ δὲ δευτέρου αὐτός τε μνημονεύει ὁ Ψευδοπλούτ. ἐν τῇ Β′ περὶ Ὁμήρου πραγματείᾳ (ἴδε τὸ κείμενον ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν 78) καὶ ὁ Τατιανὸς (σελ. 108) λέγων· "Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀρίσταρχον κατὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν (ἠκμακέναι φασὶ τὸν Ὅμηρον), ἥ ἐστι μετὰ ἑκατὸν καὶ τεσσαράκοντα ἔτη τῶν Ἰλιακῶν." ἔτι δὲ καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐν Στρωματ. Α′, σελ. 326, "Ἀρίσταρχος δὲ ἐν τοῖς Ἀρχιλοχείοις ὑπομνήμασι κατά τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν φησὶ φέρεσθαι αὐτόν, ἣ ἐγένετο μετὰ ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἔτη τῶν Τρωϊκῶν." Τὰ δὲ τοῦ Κάστορος ἀναφέρει ὁ Εὐσέβιος ἐν Χρον. σελ. 121, καὶ ἐξ αὐτοῦ ὁ Σύγκελλος ἔνθ' ἀν. σελ. 336. "Ἐπὶ Ἀκάστου Ἰώνων ἀποικία, καὶ Ὅμηρος ἱστορεῖται γεγονὼς παρ' Ἕλλησιν, ὥς τινες· οἱ δὲ ὀλίγῳ πρότερον, καὶ ἄλλοι ὕστερον."*

160 ***Κάσσιος καὶ Φιλόστρατος.****—Τούτων ὁ μὲν πρῶτος μνημονεύεται ὑπὸ Αὔλου Γελλίου, λέγοντος·* "Vixisse annis post bellum Trojanum, ut Cassius in primo Annalium de Homero atque Hesiodo scriptum reliquit, plus centum atque sexaginta annis." *κατὰ δὴ ταῦτα καὶ Σουΐδας (ἐν λ. Ὅμηρος) λέγει· "τινὲς δὲ μετὰ ρξ′ ἐνιαυτοὺς τῆς Ἰλίου ἁλώσεως τετέχθαι ἱστοροῦσιν Ὅμηρον." Ὁ δὲ Φιλόστρατος, οὗ τὴν μαρτυρίαν πρὸ μικροῦ (ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν 24) παρεθέμεθα, τρεῖς ἀναφέρων γνώμας περὶ τῆς Ὁμήρου ἀκμῆς (24, 127, καὶ 160, μετὰ τὰ Τρωϊκά), τὴν τελευταίαν φαίνεται παραδεχόμενος ὡς ὀρθοτέραν.*

165 ***Κύριλλος*** *ἐν τῷ κατὰ Ἰουλιανοῦ λόγῳ (σελ. 11) λέγει· "Ἑκατοστῷ*

ἑξηκοστῷ καὶ πέμπτῳ ἔτει τῆς Ἰλίου ἁλώσεως Ὅμηρον καὶ Ἡσίοδόν φασι γενέσθαι, βασιλεύοντος Λακεδαιμονίων Λαβώτου." Παρ' Εὐσεβίῳ δὲ (ἐν χρον. σελ. 122) μετὰ τὴν σημείωσιν τῆς Λαβώτου βασιλείας ἕπονται καὶ περὶ Ὁμήρου τάδε. "Κατά τινας Ὅμηρος ἤκμαζεν."

168 Ψευδο-Ἡρόδοτος ἐν τῷ περὶ τῆς Ὁμήρου γενέσιος καὶ βιοτῆς (ἐν τέλει) λέγει· "Τῶν δὲ Τρωϊκῶν ὕστερον γέγονεν Ὅμηρος ἔτεσιν ἑκατὸν ἑξήκοντα ὀκτώ." [Ἴδε τὰ περὶ τούτου ἐν ἀρχῇ τοῦδε τοῦ κεφαλαίου εἰρημένα—Β.]

180 Φιλόχορος, οὗ μνημονεύει ὁ Τατιανὸς (ἔνθ. ἀν.) λέγων· "Φιλόχορος δὲ μετὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν ἔτη μ' (ἠκμακέναι φησὶ τὸν Ὅμηρον), ἐπὶ ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἀρξίππου, τῶν Ἰλιακῶν ὕστερον ἔτεσιν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα." καὶ Κλήμης (ἔνθ. ἀν.) λέγει· "Ἀπὸ δὲ τῶν Τρωϊκῶν ἐπὶ τὴν Ὁμήρου γένεσιν κατὰ μὲν Φιλόχορον ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἔτη γίνεται, ὕστερον τῆς Ἰωνικῆς ἀποικίας, κ. τ. λ." Ταὐτὰ δὲ παρά τε Εὐσεβίῳ καὶ παρὰ Συγκέλλῳ (ἔνθ. ἀν.)

200 Εὐθυμένης καὶ Ἀρχέμαχος, ὧν μνημονεύει Κλήμης (ἔνθ. ἀν. σελ. 327) λέγων· "Εὐθυμένης δὲ ἐν τοῖς Χρονικοῖς συνακμάσαντα Ἡσιόδῳ ἐπὶ Ἀκάστου ἐν Χίῳ γενέσθαι περὶ τὸ διακοσιοστὸν ἔτος ὕστερον τῆς Ἰλίου ἁλώσεως· ταύτης δέ ἐστι τῆς δόξης καὶ Ἀρχέμαχος ἐν Εὐβοϊκῶν τρίτῳ."

240 Ἀπολλόδωρος.—Τούτου μνημονεύει ὁ Τατιανὸς (ἔνθ. ἀν.) λέγων· "Οἱ δὲ περὶ Ἀπολλόδωρον μετὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν ἔτεσιν ἑκατόν· ὅ γένοιτ' ἂν ὕστερον τῶν Ἰλιακῶν ἔτεσι διακοσίοις τεσσαράκοντα." Ταῦτα καὶ παρ' Εὐσεβίῳ (ἐν Εὐαγ. Προπαρασκ. Ι', 11)· ἐξ Εὐσεβίου δὲ καὶ παρὰ Συγκέλλῳ, οὗ τὸ κείμενον πρὸ μικροῦ (ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν 78) παρεθέμεθα. Ὁ δὲ Κλήμης (ἔνθ. ἀν. σελ. 327) λέγει· "Ἀπολλόδωρος δὲ μετὰ ἔτη ἑκατὸν τῆς Ἰωνικῆς ἀποικίας, Ἀγησιλάου τοῦ Δορυσσαίου Λακεδαιμονίων βασιλεύοντος, ὥστε ἐπιβαλεῖν αὐτῷ Λυκοῦργον τὸν νομοθέτην ἔτι νέον ὄντα." Ἀλλὰ καὶ ὁ Κικέρων (Tusc. V., 3) σύγχρονον τῷ Λυκούργῳ τίθησι τὸν ποιητήν, λέγων· "Lycurgum, cujus temporibus Homerus etiam fuisse traditur." καὶ ἀλλαχοῦ (Brut. c. 10) λέγει· "Homerus, cujus etsi incerta tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum; siquidem non infra superiorem Lycurgum fuit." ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ (Rep. II., 10, p. 146) λέγει· "Homerum autem qui minimum dicunt Lycurgi aetati triginta annis anteponunt fere."—Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀπολλόδωρος μετὰ τοῦ Ἐρατοσθένους ὁρίζουσι τὴν Λυκούργου ἀκμὴν τὸ 299 μετὰ τὰ Τρωϊκά, ἐὰν τὰ τοῦ Κικέρωνος περὶ Ὁμήρου ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ Ἀπολλοδώρου, ὅπερ πιθανόν, συμπεραίνεται, ὅτι ὁ Ἀπολλόδωρος τὴν μὲν Ὁμήρου γένεσιν τίθησι τὸ 240, τὴν δὲ Λυκούργου ἀκμὴν τὸ 299 μετὰ τὰ Τρωϊκά, καί, τούτου τεθέντος, ὁ μὲν Ὅμηρος κατ' Ἀπολλόδωρον ἐγεννήθη τὸ 240, ὁ δὲ Λυκοῦργος τὸ 269 μετὰ τὰ Τρωϊκά, καὶ ἦν ἤδη τριακοντούτης (ἤκμαζε) τὸ 299.

266 Ὁ Ῥωμαῖος *Velleius* (Paterculus).—Καὶ οὗτος φαίνεται συμφωνῶν τῷ Ἀπολλοδώρῳ, λέγων ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ (Α', 5), ὅτι ὁ Ὅμηρος ἤκμασε πρὸ 950 ἐτῶν. "Homerus ferme ante annos DCCCCL. floruit, intra mille natus est." Ἀλλὰ 950−26 (διότι ταῦτα ἔγραφεν ὁ Velleius τὸ 26 μετὰ Χριστόν)=924 πρὸ Χριστοῦ· καὶ ἐπειδὴ ὁ συγγραφεὺς οὗτος τίθησι τὴν πτῶσιν τῆς Τροίας τὸ 1190 πρὸ Χριστοῦ (ἴδε Κλίντωνος Χρον. τόμ. Α', σελ. 142, σημ.) 1190−924=266

μετὰ τὰ Τρωϊκά ὥστε, τιθεμένης τῆς Ὁμήρου ἀκμῆς τὸ 266 κατὰ Velleium, ἡ γένεσις αὐτοῦ πρέπει νὰ τεθῇ τὸ 240 κατ' Ἀπολλόδωρον. [Ὁ Κλίντων ἐν τῷ ὑπολογισμῷ τούτῳ γράφει 950—35=924 πρὸ Χριστοῦ· ἀλλὰ προφανῶς, νομίζω, ἡμάρτηται ἡ γραφὴ 35, ἀνθ' ἧς ἐγὼ ἔγραψα 26· διότι ἄλλως οὐκ εὐοδοῦται ὁ ὑπολογισμός.—Β.]

273 Ὁ Ῥωμαῖος *Cornelius Nepos*.—Τούτου τὴν γνώμην γινώσκομεν ἐξ Αὔλου Γελλίου (xvii. 21) λέγοντος. "Vixisse ante Romam contitam, ut Cornelius Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter centum et sexaginta." Ἐπειδὴ δὲ ὁ Νέπως τὴν μὲν ἅλωσιν τῆς Τροίας ἐτίθει τὸ 1183 κατ' Ἐρατοσθένην, τὴν δὲ κτίσιν τῆς Ῥώμης τὸ 750, συνάγεται ὅτι τὴν Ὁμήρου ἀκμὴν τίθησι τὸ 273 μετὰ τὰ Τρωϊκά· διότι 750 + 160 = 910· καὶ 1183 — 910 = 273. Συμφωνεῖ ἄρα καὶ οὗτος τῷ Ἀπολλοδώρῳ, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐγεννήθη τὸ 240, εἴπερ ἤκμαζε τὸ 273 μετὰ τὰ Τρωϊκά.

275 Π ο ρ φ ύ ρ ι ο ς.—Τούτου μνημονεύει ὁ Σουΐδας (ἐν λ. Ὅμηρος) λέγων· "Πορφύριος ἐν τῇ φιλοσόφῳ ἱστορίᾳ πρὸ ρλ' (τῶν Ὀλυμπιάδων δηλονότι) φησί . . . . τινὲς δὲ μετὰ ρξ' ἐνιαυτοὺς τῆς Ἰλίου ἁλώσεως τετέχθαι ἱστοροῦσιν Ὅμηρον· ὁ δὲ ῥηθεὶς Πορφύριος μετὰ σ ο έ." Πιθανὸν δὲ ὅτι ὁ Πορφύριος ἐτίθει τὸ 275 οὐχὶ τὴν γένεσιν, ἀλλὰ τὴν ἀκμὴν τοῦ Ὁμήρου, ὡς καὶ ὁ Βοίκκιος (Inscript. Gr., tom. ii., p. 334) ὑπέλαβεν· καί, τούτου τεθέντος, ἡ Πορφυρίου γνώμη συνᾴδει προφανῶς τῇ τοῦ Νέπωτος, καὶ ἑπομένως τῇ τοῦ Ἀπολλοδώρου.

302 Τὰ Π ά ρ ι α Χ ρ ο ν ι κ ά.—Ἡ μὲν ἅλωσις τῆς Τροίας σημειοῦται ἐν αὐτοῖς τὸ 945 πρὸ τῆς ἑαυτῶν ἐποχῆς, ὁ δὲ Ὅμηρος 643· "ἀφ' οὗ Ὅμηρος ὁ ποιητὴς ἐφάνη ἔτη [Η]ΗΔΔΔΔΙΙΙ." ἀλλὰ 945 — 643 = 302. [Τὰ Πάρια χρονικὰ ἐχαράχθησαν ἐν ἔτει 264 πρὸ Χριστοῦ. Ἴδε Κλίντωνα. τόμ. Γ', σελ. 9—11. Οὕτως ἄρα ἡ μὲν ἅλωσις τῆς Τροίας ἐγένετο κατὰ τὰ Χρονικὰ ταῦτα τὸ 1209 πρὸ Χριστοῦ, ἡ δὲ Ὁμήρου ἀκμὴ τὸ 907. ἀλλὰ καὶ οὕτω 1209 — 907 = 302.—Β.]

305 Σ ω σ ί β ι ο ς.—Τούτου μνημονεύει Κλήμης (ἔνθ. ἀν. σελ. 327) λέγων· "Σωσίβιος ὁ Λάκων ἐν χρόνων ἀναγραφῇ κατὰ τὸ ὄγδοον ἔτος τῆς Χαρίλλου τοῦ Πολυδέκτου βασιλείας Ὅμηρον φέρει . . . . ὡς εἶναι ἐννενήκοντά που ἐτῶν πρὸ τῆς τῶν Ὀλυμπίων θέσεως Ὅμηρον." Τὸ μὲν 8ον ἔτος τῆς Χαριλάου βασιλείας κατὰ τὸν Σωσίβιον ἦν τὸ 866 πρὸ Χριστοῦ (ἴδε Κλίντωνα. τόμ. Β', σελ. 409)· τὴν δὲ ἅλωσιν τῆς Τροίας ἐτίθει οὗτος τὸ 1171 πρὸ Χριστοῦ (ἴδε Κλίντωνα. τόμ. Γ', σελ. 509)· ὅθεν 1171 — 866 = 305.

(409) (329) (273) Ἡ ρ ό δ ο τ ο ς (οὐχ ὁ τοῦ βίου Ὁμήρου συγγραφεύς, ἀλλ' ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας) ἐν βιβλίῳ Β', § 53, λέγει· "Ἡσίοδον γὰρ καὶ Ὅμηρον ἡλικίην τετρακοσίοισι ἔτεσι δοκέω μευ πρεσβυτέρους γενέσθαι, καὶ οὐ πλέοσι." Ἴδε τὰ περὶ τούτου καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος κεφαλ. εἰρημένα.—Ὁ Ἡρόδοτος τίθησι τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας ὑπὲρ τὰ 800 ἔτη πρὸ ἑαυτοῦ (ἴδε Ἡροδ. Β', § 145, καὶ Κλίντωνα, τόμ. Α', σελ. 132, σημ.), ὅπερ ἐστὶν ὑπὲρ τὰ 1284 πρὸ Χριστοῦ. Ἐντεῦθεν ἄρα προκύπτει, ὅτι καθ' Ἡρόδοτον ὁ Ὅμηρος ἀπεῖχε τῶν Τρωϊκῶν ὑπὲρ τὰ 400 ἔτη· ἀλλὰ πρὸς τὴν κατ' Ἐρατοσθένην ἐποχὴν τῆς ἁλώσεως τῆς Τροίας (1183 πρὸ Χρ.) ἐξεταζόμενον τὸ Ἡροδότου χωρίον παρέχει ἐξαγόμενον 329· διότι 1183 — 854 = 329·

καὶ πάλιν πρὸς τὴν κατὰ Καλλίμαχον καὶ Φανίαν (1127 πρ. Χρ.) παρέχει 273. διότι 1127 – 854 = 273, ἐννοουμένου τοῦ λόγου οὐχὶ περὶ γενέσεως, ἀλλὰ περὶ ἀκμῆς τοῦ Ὁμήρου.

500 Θεόπομπος.—Κλήμης (ἔνθ. ἀν.) λέγει καὶ περὶ τούτου· "Θεόπομπος μὲν ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ τρίτῃ τῶν Φιλιππικῶν μετὰ ἔτη πεντακόσια τῶν ἐπὶ Ἰλίῳ στρατευσάντων γεγονέναι τὸν Ὅμηρον ἱστορεῖ." ὁ δὲ Τατιανὸς (σελ. 109) λέγει· "ἕτεροι δὲ κάτω τὸν χρόνον ὑπήγαγον, σὺν Ἀρχιλόχῳ γεγονέναι τὸν Ὅμηρον εἰπόντες· ὁ δὲ Ἀρχίλοχος ἤκμασε περὶ Ὀλυμπιάδα τρίτην καὶ εἰκοστὴν κατὰ Γύγην τὸν Λυδόν, τῶν Ἰλιακῶν ὕστερον ἔτεσι πεντα οσίοις." Ταῦτα καὶ παρ' Εὐσεβίῳ ἔν τε τῇ Εὐαγ. προπαρ σκ. (ἔνθ. ἀν.) καὶ ἐν Χρον. (ἔτ. 915). Ἐξ Εὐσεβίου δὲ καὶ τὰ παρὰ Συγκέλλῳ, ἅπερ ἴδε μικρὸν ἔμπροσθεν (ὑπὸ τὸ ἔτος 78) παρατεθέντα. Τῷ δὲ Θεοπόμπῳ καὶ Εὐφορίων (ὡς ἔστιν ἰδεῖν παρὰ Κλήμεντι ἔνθ. ἀν) συμφωνεῖ, λέγων, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἤκμασεν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Γύγου, ᾧ σύγχρονος ἦν ὁ Ἀρχίλοχος, ὡς ὁ Ἡρόδοτος (Α΄, 12) ἱστορεῖ· "Ἔσχε δὲ τὴν βασιληΐην Γύγης, τοῦ καὶ Ἀρχίλοχος ὁ Πάριος, κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον γενόμενος, ἐν ἰάμβῳ τριμέτρῳ ἐπεμνήσθη."

Ἐν τῷ χρονολογικῷ τούτῳ πίνακι φαίνονται μὲν δεκαεννέα αἱ περὶ Ὁμήρου γενέσεως καὶ ἀκμῆς γνῶμαι, ἀλλ' αὗται δυνατὸν νὰ ἐλαττωθῶσιν, ἐάν τις μετὰ προσοχῆς ἀντεξετάσῃ αὐτάς. Οὕτως εὑρίσκεται, ὡς καὶ πρὸ μικροῦ (ὑπὸ τὰ ἔτη 266, 273, 275) ἐσημειώσαμεν, ὅτι αἱ κατὰ Βελλέϊον, Νέπωτα, καὶ Πορφύριον χρονολογίαι δυνατὸν νὰ περιληφθῶσιν ἐν τῇ τοῦ Ἀπολλοδώρου, καὶ τούτου πάλιν ἐν τῇ τοῦ Ἡροδότου. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἡ διαφορὰ προέρχεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς διφορουμένης σημασίας τοῦ γέγονε καὶ ἐγένετο, ἅπερ οἱ συγγραφεῖς μεταχειρίζονται εἰς ἐκφράσεις χρονολογικάς, ποῦ μὲν νοοῦντες δι' αὐτῶν τὸ ἐγεννήθη, ποῦ δὲ τὸ ἤκμασεν· οἱ δὲ ἐκείνους ἑρμηνεύοντες πολλάκις λαμβάνουσι τὸ ἓν ἀντὶ τοῦ ἄλλου. Οὕτως ἐν τῷ προεκτεθέντι χωρίῳ τοῦ Ψευδο-Ἡροδότου "τῶν δὲ "Τρωϊκῶν ὕστερον γέγονεν Ὅμηρος ἔτεσιν ἑκατὸν ἑξήκοντα ὀκτώ" ὁ μὲν Φαβρίκιος ἐννοεῖ τὸ γέγονεν=ἤκμασε (vixisse)· ὁ δὲ σοφὸς αὐτοῦ ἐκδότης καὶ σχολιαστὴς Ἀρλέσιος τὸ τοῦ αὐτοῦ Ψευδο-Ἡροδότου "ἀφ' οὗ Ὅμηρος "ἐγένετο" ἐξέλαβεν=τῷ "ἀπὸ τῆς Ὁμήρου γενέσεως" (ab Homeri nativitate).[1] Οὕτω καὶ ἐν ταῖς ἄρτι παρατεθείσαις μαρτυρίαις τοῦ Τατιανοῦ

[1] Ἴδε Φαβρ. Ἑλ. Β. τόμ. Α΄, σελ. 320 καὶ τὴν ἐν σελ. 332 μακρὰν σημείωσιν τοῦ Ἀρλεσίου περὶ τῆς Ὁμήρου ἀκμῆς.

καὶ Κλήμεντος περὶ τῆς χρονολογίας τοῦ Φιλοχόρου (ὑπὸ τὸ ἔτ. 180), ὁ μὲν Τατιανὸς λέγει "ἠκμακέναι τὸν Ὅμηρον ἔτεσιν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα "ὕστερον τῶν Ἰλιακῶν κατὰ Φιλόχορον," ὁ δὲ Κλήμης, ὅτι "ἀπὸ τῶν "Τρωϊκῶν ἐπὶ τὴν Ὁμήρου γένεσιν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἔτη γίνεται κατὰ "Φιλόχορον." Δῆλον ἄρα ὅτι τὸ τοῦ Φιλοχόρου γέγονεν ἢ ἐγένετο ὁ μὲν ἐξέλαβεν ὡς περὶ ἀκμῆς, ὁ δὲ ὡς περὶ γενέσεως εἰρημένον.[1]

Ἐπὶ πᾶσι τούτοις οὐδ' αὐτὸ τοῦ ποιητοῦ τὸ ὄνομα ἔμεινεν ἐκτὸς ἀμφισβητήσεως· ἀλλὰ παντοῖα καὶ περὶ τούτου ἐλέχθησαν ὑπό τε τῶν ἀρχαίων καί τινων ἐκ τῶν νεωτέρων. Ὁ μὲν οὖν Ἔφορος[2] ἱστόρησεν, ὅτι ὁ ποιητὴς τὸ μὲν πρῶτον ὠνομάσθη Μελησιγενής, ἔπειτα δὲ μετωνομάσθη Ὅμηρος, "ἐπειδὴ τὰς ὄψεις ἐπηρώθη· οὕτω δ' ἐκάλουν οἵ τε Κυμαῖοι καί οἱ Ἴωνες "τοὺς τὰς ὄψεις πεπηρωμένους παρὰ τὸ δεῖσθαι τῶν ὁμηρευόντων, ὅ ἐστι "τῶν ἡγουμένων." Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης,[3] ὅτι οἱ Λυδοὶ καταπονούμενοι ὑπὸ τῶν Αἰολέων, ἀπεφάσισαν νὰ καταλίπωσι τὴν Σμύρναν· διαταξάντων δὲ τῶν ἡγεμόνων νὰ ἐξέλθωσι τῆς πόλεως, ὅσοι ἂν θέλωσι ν' ἀκολουθήσωσιν, ἐξῆλθον οἱ βουλόμενοι. Τότε λοιπὸν καὶ ὁ ποιητής, ἔτι νήπιος ὤν, καὶ ὀνομαζόμενος Μελησιγενής, εἶπεν ὅτι καὶ αὐτὸς "βούλεται ὁμηρεῖν·" ὅθεν ἀντὶ Μελησιγενοῦς ὠνομάσθη Ὅμηρος. Ἄλλοι δὲ εἶπον, ὅτι ἐγεννήθη τυφλός (ὁ μὴ ὁρῶν), καὶ ἐντεῦθεν ἔλαβε τὸ ὄνομα· ἐφ' ᾧ δικαίως ὁ Ῥωμαῖος εἶπε Βελλέϊος Πατέρκουλος, ὅτι τυφλὸς τά τ' ὦτα, τόν τε νοῦν, τά τ' ὄμματά ἐστιν, ὅστις ἂν πιστεύῃ ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐγεννήθη τυφλός.[4] Ἄλλοι ἐπενόησαν εὐφυεστέραν τοῦ ὀνόματος παραγωγήν, εἰπόντες, ὅτι ἔφερεν ἐπὶ τοῦ μηροῦ στίγματα εἰς ἔνδειξιν νοθείας, καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Ὅμηρος (ὁ μηρός)· καὶ τέλος πάντων ὁ Πρόκλος λέγει, ὅτι δοθείς ποτε ὑπὸ

---

[1] Ἴδε περὶ τούτου καὶ Κλίντωνα. τόμ. Α', σελ. 147—8.

[2] Παρὰ Ψευδοπλουτάρχῳ ἐν τῇ πρώτῃ περὶ Ὁμήρου πραγματείᾳ.—Ἴδε Βιογράφους (σελ. 21, ἔκδ. Οὐεστερμ.).

[3] Παρὰ τῷ αὐτῷ. σελ. 22.

[4] Libr. I. 5. Homerum siquis coecum genitum putat, omnibus sensibus orbus est.—Οὕτω καὶ ὁ Πρόκλος ἐν βίῳ Ὁμήρου λέγει περὶ τούτου. "Τυφλὸν δὲ ὅσοι τοῦτον ἀπεφήναντο, αὐτοί μοι δοκοῦσι τὴν διάνοιαν πεπηρῶσθαι· τοσαῦτα γὰρ κατεῖδεν, ὅσα οὐδεὶς ἄνθρωπος πώποτε." Ὁ δὲ Σουΐδας (ἐν λ. "Ὅμηρος) λέγει. "τὸ δὲ ἀληθές, ὅτι οὐχ ἡττήθη ἐπιθυμίας, ἢ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἄρχεται, διὰ τοῦτο ἱστορήθη τυφλός."

τῶν Σμυρναίων εἰς τοὺς Χίους ὡς ἐνέχυρον (εἰς ὁμηρείαν) μετωνομάσθη Ὅμηρος ἐκ Μελησιγενοῦς.[1] Ἀλλ' ὡς εἰ μὴ ταῦτα πάντα τὰ τῶν ἀρχαίων περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ ποιητοῦ ἦσαν ἀρκοῦντα, προσέθηκαν καὶ οἱ νεώτεροι τὰ ἑαυτῶν, ἐτυμολογήσαντες τὸ ὄνομα κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν δόξαν. Ἐπειδὴ (λέγουσι) τὰ ποιήματα ταῦτα οὐκ ἐποιήθησαν ὑφ' ἑνὸς ποιητοῦ, ἀλλ' ὑπὸ πολλῶν, ὁ τὰ πλεῖστα ποιήσας, καὶ συναγαγὼν ἅπαντα, τά τε ἑαυτοῦ καὶ τὰ τῶν ἄλλων, ἵνα κατασκευάσῃ τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν, οὗτος ὠνομάσθη Ὅμηρος, παρὰ τὸ ὁμοῦ ἄρειν (=ἁρμόζειν), ἢ παρὰ τὸ ὁμοῦ εἴρειν (=λέγειν). Κατὰ δὴ τούτους ὁ Ὅμηρός ἐστι Συναξαριστής, ἡ δὲ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια δύο ὑπ' αὐτοῦ συντεθειμένα Συναξάρια, ὡς ἄν τις εἴποι κοινότερον.

Οὕτως ἄρα καὶ αὐτὸ τοῦ ποιητοῦ τὸ ὄνομα ἐχρησίμευσε τοῖς τε ἀρχαίοις καὶ τοῖς νεωτέροις πρὸς ἐπίδειξιν εὐφυΐας, μᾶλλον ἢ ἧττον παραδόξου, πολλαχῶς διυλιζόμενον καὶ ἑρμηνευόμενον, ὡς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις καὶ τὰ ποιήματα αὐτοῦ. Καὶ τὰς μὲν ἀλλοκότους περὶ τούτου γνώμας τῶν ἀρχαίων χαριέστατα κατέσκωψεν, ὡς εἴδομεν, ὁ εὐφυέστατος Λουκιανός·[2] τί δ' ἂν εἶπε καὶ περὶ τῶν νεωτέρων, εἴπερ ἤκουε τὰς οὐχ ἧττον ἀλλοκότους περὶ συναξαριστοῦ καὶ συναξαρίου γνώμας αὐτῶν; τί δ' ἂν εἶπε καὶ περὶ τῆς γελοίας γνώμης τοῦ Βαρνεσίου, ὅτι ὁ Ὅμηρος συνώνυμός ἐστι τῷ Σολομῶντι; Ἀλλὰ πρὸς τὰ τοῦ Βαρνεσίου ἱκανῶς ἀπήντησεν ἀντὶ τοῦ Λουκιανοῦ ὁ Ἰταλὸς ἱερομόναχος Καισαρόττιος, ὡς ἐφεξῆς (ἐν κεφαλαίῳ Ι') λέγομεν.

Τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα περὶ πατρίδος, γένους, καὶ χρόνου τῆς τοῦ ποιητοῦ ἀκμῆς εἰπόντες οἱ ἀρχαῖοι αὐτοῦ βιογράφοι, ἑπόμενον ἦν νὰ συμπληρώσωσι τὸν βίον αὐτοῦ, πολλὰ καὶ παράδοξα προστιθέντες ἐξ ἰδίας εἰκασίας, ἄχρις

---

[1] Ἴδε τοὺς Βιογράφους (σελ. 24—25, ἔκδ. Οὐεστερμ.).—Περὶ τούτου δὲ καὶ Σουΐδας (ἔνθ. ἀν.) λέγει. "Καὶ προσηγορεύετο μὲν κυρίως Μελησιγενής· καὶ γὰρ ἐτέχθη παρὰ τῷ Μέλητι ποταμῷ κατὰ τοὺς Σμυρναῖον αὐτὸν γενεαλογοῦντας· ἐκλήθη δὲ Ὅμηρος, διὰ τό, πολέμου ἐνισταμένου Σμυρναίοις πρὸς Κολοφωνίους, ὅμηρον δοθῆναι, ἢ τό, βουλευομένων Σμυρναίων, δαιμονίᾳ τινὶ ἐνεργείᾳ φθέγξασθαι, καὶ συμβουλεῦσαι ἐκκλησιάζουσι περὶ τοῦ πολέμου." Πῶς ἐκ τοῦ δευτέρου (τοῦ δαιμονίᾳ τινὶ ἐνεργείᾳ φθέγξασθαι) προῆλθε τὸ ὄνομα Ὅμηρος, ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω εἰπεῖν.

[2] Ἴδε ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, σελ. 15.

οὗ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἀποθανόντα ἔθαψαν αὐτὸν ἐν Ἴῳ τῇ νήσῳ, ὅπως πληρωθῇ καὶ ὁ δοθεὶς δῆθεν αὐτῷ χρησμός, ὅτι ἐκεῖ ἔμελλε νὰ καταλύσῃ τὸν βίον.[1] Θέλοντες δὲ νὰ δείξωσι, πόθεν ἐκτήσατο ὁ ποιητὴς τὰς γεωγραφικὰς καὶ ἐθνογραφικὰς γνώσεις, αἵτινες πολλαχοῦ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ διαφαίνονται, ἐπεβίβασαν αὐτὸν εἰς πλοῖον, χάριν ἐμπορίου εὑρισκόμενον ἐν Σμύρνῃ, καὶ κυβερνώμενον ὑπὸ Λευκαδίου τινός, οὗ καὶ τὸ ὄνομα γινώσκουσι, Μέντην αὐτὸν ἀποκαλοῦντες, καὶ ἄνδρα πεπαιδευμένον καὶ πολυΐστορα.[2] Οὗτος (λέγουσι) παρεκίνησε τὸν Ὅμηρον, ἤδη τῶν γονέων αὐτοῦ ἀπωρφανισμένον, νὰ παραιτήσῃ τὴν ἐν Σμύρνῃ διδασκαλίαν, καὶ νὰ συμπλεύσῃ μετ' αὐτοῦ, λαμβάνων μισθὸν καὶ πάντα τὰ ἀναγκαιοῦντα αὐτῷ, ὅπως ἴδῃ χώρας καὶ πόλεις, "ἕως ἔτι νέος ἐστίν." Τούτῳ λοιπὸν συμπλέων ὁ Ὅμηρος,

πολλῶν ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω.

Ἀλλ' εἰς Ἰθάκην εὑρισκόμενος ἔπαθε τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ διὰ τοῦτο καταλειφθεὶς ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Μέντου ἐνοσηλεύετο ὑπὸ φίλου τινὸς αὐτοῦ, ὃς ἐκαλεῖτο Μέντωρ, ἕως οὗ ὁ Μέντης ἐπανελθὼν ἐκ Λευκάδος ἀνέλαβε τὸν ποιητήν.[3] Τότε, λέγουσιν, ἔμαθεν ἀκριβῶς καὶ τὰ περὶ Ὀδυσσέως, ἅπερ

---

[1] *Ἴδε τὸν χρησμὸν τοῦτον μικρὸν ἔμπροσθεν* (σελ 14.)

[2] *Ἴδε Ψευδο-Ἡρόδοτον,* § 6 *κ. ἑξ.*

[3] *Ὅτι μὲν ὁ Ὅμηρος ὑπῆρξε πρώτιστος γεωγράφος καὶ πολιτειογράφος, ἐξ ἰδίων περιηγήσεων καὶ γνώσεων, ὡς εἰκάζεται, ἄριστα περιγράψας τὴν Τροίαν πρὸ πάντων καὶ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα, καὶ τῶν τότε χρόνων τὰ κατὰ τόπους ἤθη καὶ ἔθιμα, τούτου μαρτύριον ἀναμφισβήτητόν εἰσιν αὐτὰ αὐτοῦ τὰ ποιήματα, καὶ μάλιστα πάντων ὁ νεῶν κατάλογος· πολλάκις δὲ καὶ ὑπὸ πολλῶν ἐξετασθεῖσαι αἱ περιγραφαὶ αὐτοῦ εὕρηνται ἀκριβέσταται· ὅθεν ὁ Στράβων* (σελ. 2, 7, 27) *ὀνομάζει αὐτὸν "ἀρχηγέτην τῆς γεωγραφικῆς ἐμπειρίας," καὶ ἐν πᾶσιν αὐτῷ χρῆται πιστῷ μάρτυρι καὶ ὁδηγῷ.—Ἴδε περὶ τούτου καὶ* Blackwell's Inquiry into the Life and Writings of Homer (Sect. ii. p. 233 *κ. ἑξ.*). R. Wood's Essay on the Original Genius and Writings of Homer (p. 72 *κ. ἑξ.*). Le Chevalier, Voyage de la Troade, *ὅπερ καὶ Ἀγγλιστὶ μετεφράσθη ὑπὸ* A. Dalzel (Edinburgh, 1791). *καὶ τέλος πάντων* Gladstone's Studies on Homer, etc., tom. i. p. 217—19. *Καὶ ἰδίας δὲ πραγματείας ἔγραψαν πολλοὶ περὶ τῆς Ὁμηρικῆς γεωγραφίας, ἀρχαῖοί τε καὶ νεώτεροι, ἐν οἷς καὶ ὁ διάσημος κριτικὸς* Schlegel, *διὰ τοιαύτης πραγματείας προοιμιάσας ἐν ἔτει* 1788 *τὰ ἐφεξῆς θαυμαστὰ φιλολογικὰ αὐτοῦ ἔργα, ὡς εἶπε περὶ τούτου ὁ Κύριος* Egger. Mémoires de Littérat. anc. p. 77.—*Ὅτι ὅμως καὶ ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοίου, ἐν ᾧ διέπλεε περιηγούμενος, ἦν Λευκάδιος, καὶ ὠνομάζετο Μέντης, καὶ ὅτι συνέπλευσεν αὐτῷ*

ἐφεξῆς ἐποιήσατο τῆς Ὀδυσσείας ὑπόθεσιν. Ἐκ τῆς Ἰθάκης ἐπανελθὼν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν μετὰ τοῦ Μέντου, διέτριβεν ἐκεῖ· καὶ περιφερόμενος τυφλὸς ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἐπορίζετο τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ᾄδων τὰ ποιήματα αὐτοῦ, καὶ ποιῶν ἐξ αὐτοσχεδίου ὕμνους καὶ ἐπιγράμματα, ὅσα μνημονεύονται ὑπὸ Ψευδο-Ηροδότου, καὶ ἐξ αὐτοῦ λαμβανόμενα συνεκδίδονται συνήθως τοῖς μεγάλοις τοῦ Ὁμήρου ποιήμασιν. Ἔπειτα δὲ μεταβὰς εἰς Χίον, ἐξενίζετο κατὰ πρῶτον παρά τινι ποιμένι, οὗ καὶ τὸ ὄνομα οὐκ ἀγνοεῖ ὁ Ψευδο-Ηρόδοτος, λέγων ὅτι ἐκαλεῖτο Γλαῦκος· ὑπὸ δὲ τοῦ καλοῦ τούτου ποιμένος συσταθεὶς εἰς τὸν κύριον αὐτοῦ, πλούσιον ὄντα, καὶ ἐν Βολισσῷ κατοικοῦντα, ἐγένετο διδάσκαλος τῶν ἐκείνου παίδων· καὶ ἐκεῖ ἐποίησε τοὺς Κέρκωπας, τὴν Βατραχομυομαχίαν, τὴν Ψαρομαχίαν, τὴν Ἑπταπακτικὴν ἢ ἑπτάπεκτον αἶγα, τὰς Ἐπικιχλίδας, καὶ τὰ ἄλλα παιγνιώδη καλούμενα ποιημάτια. Χρόνου δὲ προϊόντος, παρεκάλεσε τὸν πλούσιον Χῖον (τούτου τὸ ὄνομα παραδόξως ἀγνοεῖ ὁ Ψευδο-Ηρόδοτος) νὰ μεταγάγῃ αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν Χίον· καὶ οὕτω μετοικήσας εἰς τὴν πόλιν, καὶ διδασκαλεῖον κατασκευασάμενος, ἐδίδασκε τοὺς παῖδας τὰ ποιήματα αὐτοῦ· καὶ βίον ἱκανὸν ἐντεῦθεν ἐπορίσατο, ὥστε καὶ γυναῖκα ἔγημε, καὶ θυγατέρας ἐγέννησε δύο, ὧν ἡ μὲν ἀπεβίωσεν ἄγαμος, ἡ δὲ συνῴκησεν ἀνδρὶ Χίῳ. Διαδοθείσης δὲ πανταχοῦ τῆς φήμης αὐτοῦ, πολλοὶ δι' αὐτὸν ἤρχοντο πανταχόθεν εἰς Χίον, καί τινες προέτρεπον αὐτὸν νὰ μετοικήσῃ εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα, οἷς καὶ ὑπήκουσεν. Ἀναχωρήσας λοιπὸν ἐκ Χίου μετέβη κατὰ πρῶτον εἰς Σάμον, ἔνθα πολλῶν ἠξιώθη τιμῶν· καὶ παραχειμάζων ἐκεῖ, περιήρχετο τὰς νουμηνίας εἰς τὰς πλουσιωτέρας τῶν οἰκιῶν, ὑπὸ παίδων ἐγχωρίων ποδηγετούμενος, καὶ ἔψαλλε τὰ ἔπη ἐκεῖνα, ἅτινα ἐπιγράφονται "Εἰρεσιώνη," καὶ ἅπερ ἐφεξῆς οἱ τῶν Σαμίων παῖδες ἔψαλλον ἐν τῇ ἑορτῇ τοῦ Ἀπόλλωνος.

Ἀλλὰ τέλος πάντων ὁ ποιητὴς ἔπρεπε καὶ ν' ἀποθάνῃ κατὰ τὸ Πυθόχρηστον ἐν Ἴῳ τῇ νήσῳ, καὶ ν' ἀποθάνῃ ἐκ τοῦ αἰνίγματος νέων ἀνδρῶν.

μέχρι τῆς Ἰβηρίας, καὶ ἐκεῖθεν ἐπιστρέφων προσέσχε τῇ Ἰθάκῃ, ἔνθα παθὼν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐνοσηλεύετο ὑπὸ τοῦ Ἰθακησίου Μέντορος, καὶ τοιαῦτα ἄλλα πολλά, οὐδόλως ἐξάγονται ἐκ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, ἀλλ' ἐπλάσθησαν ὑπὸ τοῦ βιογράφου αὐτοῦ Ἡροδότου κατ' ἰδίαν ἐπινόησιν, ἐπ' αὐτῶν μὲν τῶν ποιημάτων βασιζομένην, οὐδὲν ὅμως ἔχουσαν τὸ πιθανόν.

Ἀνάγεται λοιπὸν ἐκ Σάμου, ὡς εἰς Ἀθήνας μεταβησόμενος· καὶ ἐν τῷ διάπλῳ προσορμισθέντος τοῦ πλοίου ἐν Ἴῳ, συνέβη ν' ἀσθενήσῃ ὁ ἔνδοξος ἐπιβάτης· ὅθεν ἀποβὰς εἰς τὴν παραλίαν "ἐκοιμᾶτο ἐπὶ τῆς κυματωγῆς ἀδυνάτως ἔχων." Ἐκεῖ λοιπὸν καθήμενος μετὰ τῶν ναυτῶν τοῦ πλοίου, καὶ πολλῶν Ἰητῶν κατερχομένων ἐκ τῆς πόλεως καὶ ἀποσχολαζόντων παρ' αὐτῷ, εἶδε καταπλεύσαντας ἁλιέων παῖδας, οὓς ἠρώτησεν, εἴ τι ἔχοιεν· οἱ δὲ μέτρῳ πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίναντο τάδε·

> ὅσσ' ἕλομεν λιπόμεσθα, ἃ δ' οὐχ ἕλομεν φερόμεσθα·

νοοῦντες διὰ τούτου, ὅτι οὐδὲν πιάσαντες ἐν τῇ θαλάσσῃ ἐφθειρίζοντο· καὶ ὅσους μὲν ἔλαβον τῶν φθειρῶν ἀπώλεσαν, ὅσους δὲ μὴ ἔλαβον, τούτους ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν οἴκαδε. Τὴν ἔμμετρον ταύτην τῶν ἁλιέων ποιητῶν ἀπάντησιν οὐ δυνηθεὶς νὰ ἐννοήσῃ ὁ ποιητής, ἀπέθανεν ὑπὸ λύπης, ὡς οἱ πλείους τῶν βιογράφων αὐτοῦ λέγουσιν· ὡς δὲ λέγει ὁ Ψευδο-Ηρόδοτος, οὐκ ἐκ τούτου, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀσθενείας· "οὐ παρὰ τὸ μὴ γνῶναι τὸ παρὰ τῶν παίδων ῥηθέν, ὡς οἴονταί τινες, ἀλλὰ τῇ μαλακίῃ." Τελευτήσας δέ, ἐτάφη ἐν τῇ ἀκτῇ τῆς Ἴου ὑπό τε τῶν συμπλόων καὶ τῶν Ἰητῶν, ὅσοι προσήρχοντο συνήθως αὐτῷ· καὶ μετὰ πολὺν χρόνον, ὅτε διαδοθέντα τὰ ποιήματα αὐτοῦ ἐθαυμάζοντο παρὰ πάντων, τιμῶντες καὶ οἱ Ἰῆται τὸν ποιητήν, ἐπέγραψαν ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ τόδε τὸ ἐπίγραμμα·

> ἐνθάδε τὴν ἱερὴν κεφαλὴν κατὰ γαῖα καλύπτει,
> ἀνδρῶν ἡρώων κοσμήτορα, θεῖον Ὅμηρον.[1]

Τοιαῦτα μέν εἰσι τὰ περὶ γενέσεως καὶ βίου Ὁμήρου ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἱστορούμενα μετὰ πολλῶν τῶν ἀμφισβητήσεων περί τε τῆς πατρίδος αὐτοῦ

---

[1] Τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο πάντες σχεδὸν οἱ τοῦ Ὁμήρου βιογράφοι ἀναφέρουσι· διαφωνοῦσι δὲ περὶ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη, οἱ μὲν πλεῖστοι ἐν Ἴῳ λέγοντες, τινὲς δὲ ἐν Ἀρκαδίᾳ. Καὶ ὅμως ὁ Ὁλλανδὸς Κόμης Pasch di Krienen, ἐπισκεψάμενος τὴν Ἴον ἐν ἔτει 1771, ἀνεῦρεν ἐκεῖ τάφους τινὰς ἀρχαίους, ἐν οἷς ἐπίστευσεν ὅτι ἀνεῦρε καὶ τὸν τοῦ Ὁμήρου, ὃν περιγράφει ἐν τῷ πονήματι αὐτοῦ, τῷ ἐπιγραφομένῳ "Breve Descrizione del Arcipelago, etc. con un ragguaglio esatto di tutte le antichità, e specialmente del sepolcro d' Omero," etc. in Livorno, 1773. ἔνθα ἴδε σελ. 31—47. Τὴν περὶ τοῦ τάφου τοῦ Ὁμήρου πραγματείαν τοῦ Ὁλλανδοῦ Κόμητος ἐπέκριναν, ὡς λέγεται ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ Ῥοδοκανακείου διαγωνίσματος (σελ. 13), ὅ τε Εὔνιος ἐν ἰδίῳ πονηματίῳ, καὶ ὁ γνωστότατος παρ' ἡμῖν ἀρχαιολόγος Λ. Ῥώσσιος, ὃς καὶ μετετύπωσεν αὐτήν. Ἴδε περὶ τούτου καὶ Ἁρλέσιον παρὰ Φαβρικίῳ (τόμ. Α', σελ. 327.)

καὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἤκμασεν. Ἡ δὲ περὶ τούτου ἀμφισβήτησις οὐκ ὀλίγον ἐνησχόλησε καὶ τοὺς νεωτέρους φιλολόγους, ἄλλου ἄλλην γνώμην τῶν ἀρχαίων παραδεχθέντος περί τε πατρίδος καὶ ἀκμῆς τοῦ ποιητοῦ, ἐνίων δὲ πολλὰ καὶ παράδοξα περὶ τούτου γραψάντων. Οὕτω περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ὁ ἐκ Νεαπόλεως Δοὺξ M. V. Macciucca (*τὸ δ' ἀληθές, ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ Ἰάκωβος Μαρτορέλλιος) ἐν τῷ διτόμῳ συγγράμματι "περὶ τῶν εἰς Νεάπολιν ἀφικομένων ἀρχαίων ἀποικιῶν" διϊσχυρίζεται, ὅτι ὁ Ὅμηρος κατήγετο ἐκ τῶν Εὐβοέων, τῶν εἰς τὴν Ἰταλικὴν Κύμην ἀποικησάντων· καὶ ἐπειδὴ οἱ Εὐβοεῖς οὗτοι διεδέχθησαν τοὺς πρώτους ἐν Νεαπόλει κατοικησαντας Φοίνικας, ἐντεῦθεν συνάγει ὁ συγγραφεὺς ὅτι ὁ Ὅμηρος ἦν Νεαπολίτης· καὶ κομπάζων προτρέπει τοὺς ἑαυτοῦ συμπολίτας νὰ ἐγείρωσι δημόσιόν τι μνημεῖον ἐκ μαρμάρου ἢ χαλκοῦ εἰς τιμὴν τοῦ ἐνδόξου αὐτῶν συμπολίτου.*[1]

Μετὰ τὴν ἀλλόκοτον ταύτην παραδοξολογίαν τοῦ Ἰταλοῦ φιλομήρου, ἐπῆλθεν ἄλλη, οὐχ ἧττον ἀλλόκοτος, περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, ἡ τῶν Κυρίων J. Bryant *Ἄγγλου, καὶ τοῦ* Chevalier *Γάλλου. Οἱ δύο οὗτοι συγγραφεῖς πολλὰ περὶ τῆς πόλεως Τροίας ἀμφισβητήσαντες (διότι ὁ μὲν πρῶτος διϊσχυρίσατο, ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξε πόλις Τροία ἐν Φρυγίᾳ, οὐδὲ στρατεία Ἑλλήνων ἐγένετο κατ' αὐτῆς, ὁ δὲ δεύτερος τοὐναν-*

---

[1] *Τὸ δίτομον τοῦτο τοῦ* Macciucca *σύγγραμμα ἐπιγράφεται* "Dell' antiche colonie venute in Napoli," etc. *Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τόμῳ, ἐκδοθέντι τὸ* 1764, *ἐξετάζεται ἡ τῶν Φοινίκων εἰς Νεάπολιν ἀποίκησις, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ, ἐκδοθέντι τὸ* 1773, *ἡ τῶν Εὐβοέων. Ὁ μακαρίτης Βιλλοισὼν ἐν τῇ κεφαλίδι τοῦ πρώτου τόμου τοῦ συγγράμματος τούτου (ὅπερ ἐκ τῆς βιβλιοθήκης αὐτοῦ ἀποθανόντος ἠγοράσθη διὰ τὴν τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου, ἔνθα εἶδον αὐτό) ἐσημείωσεν ἰδίᾳ χειρὶ τάδε·* "Martorelli est le véritable auteur de cet ouvrage, qu'il a publié sous le nom de son disciple (Vargas Macciucca)." *ἐπάγει δὲ εἰς ἀπόδειξιν τούτου ἄλλας τε μαρτυρίας, καὶ δὴ καὶ τὴν τοῦ* Macciucca, *ὁμολογήσαντος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ* Martorelli, *ὅτι ἐκείνου ἔργον ἦν τὸ ἐν ὀνόματι αὐτοῦ ἐκδεδομένον σύγγραμμα. Τὴν περὶ Ὁμήρου παράδοξον ταύτην ἀξίωσιν τῶν Ἰταλῶν φιλολόγων κατακρίνων ὁ Γάλλος Ἀκαδημαϊκὸς* P. J. Bitaubé *ἐν τοῖς εἰς Ὀδύσσειαν προλεγομένοις, λέγει·* "Un critique moderne d'Italie a voulu revendiquer à son pays les ouvrages d'Homère ; il croit qu'ils ont été composés dans la Grande Grèce par des prêtres, disciples de Pythagore. L'amour de la patrie a beaucoup de force, s'il a fait naître une telle assertion." *Ἴδε περὶ τούτου καὶ τὴν τοῦ Ῥοδοκανακείου διαγωνίσματός ἔκθεσιν* (*σελ.* 139.)

τίον), ἐν τούτῳ μόνῳ συνεφώνησαν, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐγεννήθη ἐν Ἰθάκῃ.[1] Καὶ ὁ μὲν Bryant μετὰ πολλὰς περὶ τούτου ἐρεύνας συμπεραίνει λέγων, ὅτι οἱ γονεῖς τοῦ ποιητοῦ ἦσαν Ἴωνες τὴν καταγωγήν, καὶ Μιλήσιοι, ἐν Αἰγύπτῳ

---

[1] *Παρὰ τὰς ἄλλας περὶ Ὁμήρου ἀμφισβητήσεις, οὐ μικρὰ καὶ περὶ Τροίας ἠμφισβήτησαν οἱ τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος φιλόλογοι, καὶ πρὸ πάντων οἱ δύο εἰρημένοι. Καὶ ὁ μὲν* Chevalier *ἔγραψε πρῶτος Γαλλιστὶ περιγραφὴν τῆς Τροίας, ἀναγνωσθεῖσαν ἐν τῇ βασιλικῇ Ἑταιρείᾳ τοῦ Ἐδιμβούργου, καὶ μεταφρασθεῖσαν Ἀγγλιστὶ ὑπὸ τοῦ ἐν Ἐδιμβούργῳ Καθηγητοῦ τῶν Ἑλληνικῶν* A. Dalzel (Description of the Plain of Troy, etc. Edinburgh, 1791). *ὁ δὲ* J. Bryant *τὸ μὲν πρῶτον ἀντέταξεν εἰς τὴν περιγραφὴν ἐκείνην συντόμους τινὰς παρατηρήσεις* (Observations upon a Treatise entitled a Description of the Plain of Troy, by Monsieur Le Chevalier. Eton, 1795)· *ἔπειτα δὲ διὰ μακροτέρας πραγματείας διϊσχυρίσατο, ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἡ ἐν Φρυγίᾳ πόλις Τροία, οὐδὲ στρατεία Ἑλλήνων ἐγένετο κατ' αὐτῆς· ἀλλ' ὅτι ὁ Ὅμηρος ὕμνησε πόλεμον ἐν Αἰγύπτῳ γενόμενον, ἔνθα ὑπῆρχε πόλις Τροία παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Νείλου, ἀπέναντι τῆς ἀρχαίας Μέμφιδος, πλάσας ἐξ ἐκείνου τοῦ πολέμου τὸν κοινῶς λεγόμενον Τρωϊκόν, ἵνα δοξάσῃ τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ Ἕλληνας. Τὸ δεύτερον τοῦτο σύγγραμμα τοῦ* Bryant *ἐπιγράφεται*—"A Dissertation concerning the War of Troy and the Expedition of the Grecians, as described by Homer: showing that no such expedition was ever undertaken, and that no such city of Phrygia existed. London, 1799, second edition." *Πρὸς τὰς παραδοξολογίας ταύτας τοῦ* Bryant *ἀντέταξεν ὁ Κύριος* Morritt *ἀπολογίαν ὑπὲρ Ὁμήρου καὶ τῶν περὶ πολιορκίας καὶ ἁλώσεως τῆς Τροίας γραψάντων ἀρχαίων ποιητῶν καὶ ἱστορικῶν.*—"A Vindication of Homer and of the Ancient Poets and Historians who have recorded the Siege and Fall of Troy, in answer to two late publications of Mr. Bryant, by J. B. S. Morritt, Esq. York, 1798."—*Ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ* Chevalier *γενομένην περιγραφὴν τῆς Τροίας ἀντέκρουσαν ἐφεξῆς ἄλλοι, ὡς οὐκ ἀκριβῆ, καὶ μάλιστα ὁ Ἄγγλος* James Rennell *ἐν ἰδίᾳ πραγματείᾳ ἐπιγραφομένῃ* "Observations on the Topography of the Plain of Troy, etc. London, 1814." *Καὶ τέλος πάντων, τοσαύτη κατέλαβε τοὺς λογίους περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος προθυμία εἰς τὸ νὰ γράφωσι περὶ Τροίας, ὥστε ἐν μόνῃ τῇ Ἀγγλίᾳ ἐξεδόθησαν ἐντὸς τῆς τελευταίας δεκαετίας αὐτοῦ εἴκοσι περίπου συγγράμματα, περὶ Τροίας πραγματευόμενα. Τινὰ τούτων σημειοῦνται ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς Ἱστορίας τῆς Τροίας, τῆς ἐν ἔτει* 1802 *ἐκδεδομένης ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν* "The History of Ilium, or Troy," etc. by the author of "Travels in Asia Minor and Greece." London, 1802. *Ἐάν τις εἰς ταῦτα προσθῇ καὶ τὰ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, εὐκόλως κατανοήσει ὅπερ ἀρχόμενοι ἐλέγομεν, ὅτι ἐκ τῶν τοῦ Ὁμήρου καὶ τῶν περὶ Ὁμήρου βιβλιοθήκη, καὶ βιβλιοθήκη πολύτομος, δυνατὸν νὰ σχηματισθῇ. Τούτοις δὲ προσθετέον, ὅτι ἡ περὶ Τροίας γνώμη τοῦ* Bryant *καὶ πρὸ ἑνὸς ἔτι αἰῶνος ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Γάλλου* Pascal, *γνωματεύσαντος, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἔγραψε μυθιστόρημα πρὸς ἁπλῆν τέρψιν τῶν ἀναγινωσκόντων· διότι (λέγει) ἡ ὕπαρξις τῆς Τροίας καὶ τοῦ Ἀγαμέμνονος τοσοῦτόν ἐστι πιστευτή, ὅσον καὶ ἡ ὕπαρξις τοῦ χρυσομάλλου δέρατος. Μετὰ τὸν* Pascal *καὶ ὁ Ἰταλὸς Βῖκος ἐν ἀρχῇ τῆς ΙΗ΄ ἑκατονταετηρίδος τοιαῦτα περὶ Ὁμήρου καὶ Τροίας*

κατοικοῦντες· ἐκεῖθεν δὲ μετοικήσαντες εἰς Ἰθάκην ἐγέννησαν ἐκεῖ τὸν Ὅμηρον. Ὅλην ταύτην τὴν παραδοξολογίαν στηρίζει ὁ Κύριος Bryant ἐπί τε τοῦ χρησμοῦ, ὃν ἡ Πυθία ἔδωκε τῷ Αὐτοκράτορι Ἀδριανῷ, καὶ περὶ οὗ ἄρτ ἐλέγομεν, ἔτι δὲ καὶ ἐπὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ Κολοφωνίου ποιητοῦ Ἑρμησιάνακτος, ἣν ἀληθῶς πρῶτος αὐτὸς ἐξανίχνευσεν. Λέγει δὲ ὁ Ἑρμησιάναξ ἐν ταῖς ἐλεγείαις αὐτοῦ περὶ Ὁμήρου τάδε·

> αὐτὸς δ' οὗτος ἀοιδός, ὃν ἐκ Διὸς αἶσα φυλάσσει
> ἥδιστον πάντων δαίμονα μουσοπόλον,
> λεπτὴν εἰς Ἰθάκην ἀνετείνετο θεῖος Ὅμηρος
> ᾠδῇσιν πινυτῆς εἵνεκα Πηνελόπης·
> ἣν διὰ πολλὰ παθὼν ὀλίγην ἐσενάσσατο νῆσον,
> πολλὸν ἀπ' εὐρείης λειπόμενος πατρίδος·
> ἔκλαιεν δ' Ἰκάρου τε γένος καὶ δῆμον Ἀμύκλου
> καὶ Σπάρτην, ἰδίων ἁπτόμενος παθεών·[1]

Ὁ δὲ Chevalier οὐ μόνον Ἰθακήσιον θέλει τὸν ποιητήν, ἀλλὰ καὶ διϊσχυρίζεται, ὅτι τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας ποιητής ἐστιν αὐτὸς ὁ τοῦ ποιήματος ἥρως· τοῦτο δὲ προσεπάθησε ν' ἀποδείξῃ ἔν τε ἰδίῳ συγγράμματι, ὅπερ ἐξέδωκεν ἐν Παρισίοις ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Κωνσταντίνου Κωλιάδου, Καθηγητοῦ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, καὶ ἐν ἐπιστολῇ, ἣν ἔγραψε περὶ τούτου πρὸς τὸν Ἄγγλον H. N. Coleridge, τὸν εὐπαίδευτον συγγραφέα τῶν εἰσαγωγῶν εἰς τὴν σπουδὴν τῶν Ἑλλήνων δοκίμων ποιητῶν.[2] Τὸ σύγγραμμα ἐκεῖνο,

---

ἐγνωμάτευσεν, ὡς ἐφεξῆς ἐροῦμεν ἐκτενέστερον. Πάντες δὲ οὗτοι τὴν παράδοξον αὐτῶν περὶ Τροίας γνώμην στηρίζουσιν εἰς τὴν Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου ῥητορικὴν μελέτην ἢ Λόγον, τὸν ἐπιγραφόμενον "Τρωϊκός, ὑπὲρ τοῦ Ἴλιον μὴ ἁλῶναι," καὶ εἰς τὰς Ὁμηρικὰς ἀλληγορίας τοῦ Ἀναξαγόρου, καὶ Μητροδώρου τοῦ Λαμψακηνοῦ, καὶ ἄλλων· ἔτι δὲ καὶ ἐν οἷς ὁ Μέγας Βασίλειος εἶπεν ἐν τῷ πρὸς τοὺς νέους παραινετικῷ Λόγῳ· "πᾶσα ἡ ποίησις τῷ Ὁμήρῳ ἀρετῆς ἐστιν ἔπαινος κ. τ. λ." Ἀλλὰ πάντα ταῦτα καταστρέφει ἄρδην ὁ Κύριος Morritt ἐν τῷ ἄρτι μνημονευθέντι αὐτοῦ συγγράμματι.

[1] Ἴδε τὸ σωζόμενον τῶν ἐρωτικῶν ἐλεγείων τοῦ Ἑρμησιάνακτος ἀπόσπασμα, ἄριστα ἐκδεδομένον ὑπὸ J. Bailey, ἐν Λονδίνῳ, 1839. τὸ δ' αὐτὸ ἐκδέδοται καὶ ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Θεοδώρου Bergk ἐν τῇ Λυρικῇ Ἀνθολογίᾳ (ἐν Λειψίᾳ, 1854), ἀλλ' οὐχ οὕτως ὀρθῶς, ὡς ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Bailey· διεσώθη δὲ τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο τοῦ Ἑρμησιάνακτος παρ' Ἀθηναίῳ (βιβλ. ΙΓ', σελ. 597.)

[2] Introductions to the Study of the Greek Classic Poets, by Henry Nelson Coleridge. I. General Introduction. II. Homer. London, 1846. Third edition. ἔνθα ἴδε

λαμπρότατα τετυπωμένον εἰς φύλλον, καὶ διὰ παντοίων εἰκόνων κεκοσμημένον, διαιρεῖται εἰς δύο μέρη· καὶ τὸ μὲν πρῶτον, εἰς 30 κεφάλαια ὑποδιαιρούμενον, περιέχει τὸν βίον τοῦ Ὀδυσσέως, οἷος ἐκ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἐξάγεται, τὸ δὲ δεύτερόν ἐστιν ἑρμηνεία τῆς τοῦ Ὀδυσσέως βιογραφίας, ἢ μᾶλλον περιήγησις εἰς ἔρευναν καὶ ἀποκάλυψιν τοῦ ἀληθοῦς συγγραφέως τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας· καὶ τούτοις ἐπάγεται τῆς ὅλης πραγματείας τὸ συμπέρασμα, ὅτι τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας ποιητὴς αὐτός ἐστιν ὁ ἥρως τῆς Ὀδυσσείας, ὁ πολύτροπος ἀνήρ,

> . . . . ὃς μάλα πολλὰ
> πλάγχθη, ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσε,
> πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω·

καὶ ὅτι πρὸς τὴν ἐρώτησιν, τίς ὁ ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας; αὐτὸς ὁ ποιητὴς ἀποκρίνεται ἐν οἷς λέγει·

> Εἴμ' Ὀδυσσεὺς Λαερτιάδης, ὃς πᾶσι δόλοισιν
> ἀνθρώποισι μέλω, καί μευ κλέος οὐρανὸν ἵκει.
> ναιετάω δ' Ἰθάκην εὐδείελον, κ. τ. λ.[1]

Ἐν τέλει δὲ μετὰ πολλῆς χάριτος διηγεῖται ὁ συγγραφεύς, ὅτι ταύτην αὐτοῦ τὴν ἀνακάλυψιν κοινοποιήσας τῷ ἐπιστάτῃ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ μοναστηρίου d'Ascoli παρὰ τὴν Ἰταλικὴν πόλιν Ὀτράντην, τοσοῦτο κατέπληξε τὸν

σελ. 103—4. *Τὸ δὲ σύγγραμμα τοῦ Κυρίου* Chevalier, *τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Κωλιάδου ἐκδεδομένον, ἐπιγράφεται* "Ulysse-Homère; ou, de véritable auteur de l'Iliade et de l'Odyssée, par Constantin Coliades, professeur dans l'Université Ionienne. A Paris, 1829." *Ὅτι δὲ ψευδωνύμως ἐξεδόθη ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Κωλιάδου, βεβαιοῖ ὁ σεβάσμιος Κύριος* Villemain *ἐν τέλει τῆς ἐπικρίσεως τοῦ περὶ Ὁμήρου συγγράμματος τοῦ Κυρίου Γλάδστωνος, τῆς δημοσιευθείσης ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῶν σοφῶν* (Journal des Savants. Septembre et Novembre, 1858), *ἔνθα λέγει·* "Le biographe d'Ulysse, en cette occasion, était l'ancien attaché du Compte Choiseul-Gouffier, M. Le Chevalier, le rédacteur du voyage de la Troade; et son paradoxe sur l'origine des poèmes Homériques, sans convaincre personne, je crois, attestait du moins, par une preuve de plus, sa science et son esprit. Mr. Gladstone, dans l'infinie variété de ses citations et de ses lectures, n'a pas tenu compte de ce travail; et c'est notre excuse pour en rappeler ici le souvenir, un peu effacé depuis trente ans." *Τοῦτ' αὐτὸ βεβαιοῖ καὶ ὁ Κύριος* E. Egger, *λέγων·* "L'hypothèse d'Ulysse-Homère a pour auteur Le Chevalier (le même qui a publié un utile voyage dans la Troade), sous le pseudonyme de Constantin Koliades," etc.—Mémoires de Littérat. ancienne, p. 86, note.

[1] *Ὀδυσ. I, 19.*

σοφὸν ἐκεῖνον γέροντα, ὥστε μετὰ θάμβους ἀνεβόησε "per Dio, se non è vero, è bene trovato." Καὶ τέλος πάντων, ὡς ὁ πρὸ μικροῦ μνημονευθεὶς Ἰταλὸς Macciucca ἢ Martorelli συνεβούλευσε τοὺς Νεαπολίτας νὰ τιμήσωσι τὸν συμπολίτην αὐτῶν Ὅμηρον διὰ μνημείου ἀξίου τῆς δόξης τοιούτου συμπολίτου, οὕτω καὶ ὁ δῆθεν Ἰθακήσιος Κωλιάδης συμβουλεύει τοὺς Ἰθακησίους νὰ τιμήσωσι τὸν συμπολίτην αὐτῶν Ὀδυσσέα—Ὅμηρον διὰ μνημείου καταλλήλου, ἀνεγερθησομένου ἐν τῷ μυχῷ τοῦ λιμένος τῆς Ἰθάκης, ἐφ' οὗ νὰ τεθῇ ἡ τοῦ ποιητοῦ προτομή, φέρουσα ἐγκεχαραγμένην τὴν ἐπιγραφήν—ΟΔΥΣΣΕΥΣ-ΟΜΗΡΟΣ.[1]

Ἐρευνῶντες περαιτέρω τὰς περὶ γενέσεως καὶ βίου Ὁμήρου γνώμας τῶν νεωτέρων φιλολόγων, εὑρίσκομεν καὶ παρὰ τοῖς Γερμανοῖς ἴδια περὶ τούτου συγγράμματα, ὡς τὸ τοῦ Schubart "σκέψεις περὶ Ὁμήρου καὶ ἀκμῆς αὐτοῦ" καὶ τὸ τοῦ B. Thiersch "περὶ ἡλικίας καὶ πατρίδος Ὁμήρου·" ὧν ὁ μὲν πρῶτος ὑποτίθεται τὸν ποιητὴν ἐν Τροίᾳ γεννηθέντα ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν

---

[1] Ἀναμφιβόλως πολλοὶ τῶν τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἀναγνόντων ἐπεφώνησαν μετὰ τοῦ γέροντος ἐπιστάτου τῆς ἐν Ascoli βιβλιοθήκης—per Dio, se non è vero, è bene trovato. Ἀλλὰ τὸ μάλιστα γελοῖον ἐν τῇ πραγματείᾳ ἐκείνῃ ἐστίν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς γενεαλογήσας τὸν Ὅμηρον ἐκ τῆς Ἰθάκης, ἐφιλοτιμήθη νὰ γενεαλογήσῃ καὶ ἑαυτόν, ὡς καταγόμενον ἐκ τοῦ Εὐμαίου, τοῦ πιστοῦ ὑπηρέτου τοῦ Ὀδυσσέως. Τοῦτο ἀναφέρων ὁ Κύριος Coleridge (ἔνθ. ἀν.) ἐρωτᾷ διαπορῶν, "ἦν ἄρα ὁ Εὔμαιος νενυμφευμένος;" Was Eumeus married? Πῶς γὰρ οὔ; ἀντερωτήσει τις ἴσως τὸν δικαίως ἀποροῦντα συγγραφέα· ἐὰν συγχωρῆται οὕτως εὐχερῶς νὰ μεταβάλλῃ τις τὸν Ὀδυσσέα εἰς Ὅμηρον, ἄλλος δέ τις νὰ μεταφέρῃ τοὺς γονεῖς τοῦ Ὁμήρου ἐξ Ἰωνίας εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἐξ Αἰγύπτου εἰς Ἰθάκην, ἵνα γεννήσωσιν ἐκεῖ τὸν ποιητήν, τρίτος δὲ τις νὰ μεταφέρῃ τοὺς αὐτοὺς γονεῖς ἐξ Εὐβοίας εἰς Κύμην τὴν Ἰταλικήν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Νεάπολιν, ἵνα εὑρεθῇ Νεαπολίτης ὢν ὁ ποιητής, τέταρτος δέ τις ἄλλο, καὶ πέμπτος ἄλλο, καί, τὸ πάντων γελοιότατον, νὰ διϊσχυρισθῇ τις, ὅτι ὁ Ἡσίοδος καὶ ὁ Ὅμηρος ἐγεννήθησαν ἐν Βελγίῳ (ὡς ἐφεξῆς ἐν κεφ. Ι' εἰρήσεται ἐκτενέστερον) κ. τ. λ., κ. τ. λ., κ. τ. λ., ἐὰν οὕτως εὑρεῖαν συγχωρήσωμεν τοῖς ἄλλοις τὴν ὁδὸν τῶν περὶ Ὁμήρου τερατολογιῶν, διὰ τί τάχα οὐ συγχωρήσομεν καὶ τῷ Κυρίῳ Κωλιάδῃ, ἢ τῷ Κυρίῳ Chevalier, νὰ νυμφεύσῃ τὸν παρ' Ὁμήρῳ ἀνύμφευτον Εὔμαιον, ἵνα περιποιήσῃ ἑαυτῷ τὴν τιμὴν τῆς ἐκ τοῦ συβώτου τοῦ Ὀδυσσέως καταγωγῆς; Ἔπειτα, κᾂν ὑποτεθῇ, ὅτι ὁ Εὔμαιος αὐτὸς διεβίωσεν ἄγαμος, καὶ ἄνευ διαδόχων ἀμέσων, πολὺ πιθανὸν ὅτι ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐνυμφεύθη, καὶ ἔσχεν ἀπογόνους, ὧν εἷς τυγχάνει καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ὀδυσσέως—Ὁμήρου. Ἔστω λοιπὸν ὁ συγγραφεὺς οὗτος κατ' εὐθυτάτην γραμμὴν ἀπόγονος τοῦ καθ' Ὅμηρον ἀνυμφεύτου Εὐμαίου, ἐπειδὴ οὕτως ἐπιθυμεῖ· ἀλλὰ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας ποιητὴς ἔστω ὁ Ὅμηρος, ὁ Ὅμηρος τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ πάσης τῆς ἀθανάτου χορείας τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων.

παίδων τοῦ Αἰνείου, ὁ δὲ δεύτερος ἐν Πελοποννήσῳ· ἀλλ' οὐδετέρα τῶν γνωμῶν τούτων εὗρεν ὑποδοχήν. Καὶ νῦν τὴν μὲν ἐν Ἀσίᾳ γένεσιν τοῦ ποιητοῦ οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ, περὶ μόνης δὲ τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ, εἴπερ ἦν Αἰολεὺς ἢ Ἴων, ὑπάρχουσιν ἀντιλογίαι τινές. Καὶ ὁ μὲν Welcker ἐν τῷ περὶ ἐπικοῦ κύκλου πολυκρότῳ αὐτοῦ συγγράμματι τὴν τοῦ Ψευδο-Ηροδότου γνώμην ὑποστηρίζων διϊσχυρίζεται, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐγεννήθη μὲν ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἦν δὲ τὸ γένος Αἰολεύς, οὐχὶ Ἴων· ὁ δὲ Ὀδ. Μύλλερος ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς γραμματολογίας (κεφ. Ε′) ἀποφαίνεται ὑπὲρ τῆς Ἰωνικῆς τοῦ ποιητοῦ καταγωγῆς· ὁ δὲ Ἄγγλος W. Mure[1] διὰ μακρῶν ἐξερευνήσας τὰ περὶ τούτου, καὶ πάσας ἀντιπαραβαλὼν τὰς ἐκ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἀρυομένας ἀποδείξεις ὑπὲρ ἑκατέρας τῶν γνωμῶν, εὑρίσκει μὲν ἰσχυροτέρους τοὺς ὑπὲρ τῆς Αἰολικῆς καταγωγῆς τοῦ ποιητοῦ λόγους, νομίζει δέ, ὅτι τὰ ποιήματα αὐτοῦ διετηρήθησαν ἐν Ἰωνίᾳ, καὶ ἐκεῖθεν διεδόθησαν εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Εἰς ὑποστήριξιν δὲ τῆς Αἰολικῆς τοῦ ποιητοῦ καταγωγῆς συντελεῖ μάλιστα καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Αἰολέων κυρίευσις τῆς Σμύρνης. Ἡ πόλις αὕτη κτισθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Ἐφεσίων Ἰώνων, ἐκυριεύθη ἔπειτα ὑπὸ τῶν ἐν Κύμῃ Αἰολέων, καὶ διέμεινε πόλις Αἰολικὴ μέχρι τῆς 20ῆς Ὀλυμπιάδος, ὅτε πάλιν ἐκ Κολοφῶνος ὁρμηθέντες οἱ Ἴωνες ἀνεκτήσαντο αὐτήν.[2] Ἐὰν λοιπὸν ὑποτεθῇ, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ, διαρκούσης τῆς ὑπὸ τῶν Αἰολέων κατοχῆς αὐτῆς, εὐλόγως νομίζεται Αἰολεὺς τὸ γένος· ἀλλὰ πάντα ταῦτα οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν ἢ εἰκασίαι καὶ ὑποθέσεις, μᾶλλον ἢ ἧττον πιθαναί· το δ' ἀληθὲς "Διὸς ἐν γούνασι κεῖται."

Οὕτω μὲν αἱ τῶν ἀρχαίων περὶ πατρίδος καὶ γένους Ὁμήρου ἀμφισβητήσεις πολλῶν παρέσχον λόγων ἀφορμὰς καὶ τοῖς νεωτέροις φιλολόγοις. Οὐχ ἧττον δὲ καὶ τῆς περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀκμῆς τοῦ ποιητοῦ ἀμφισβητήσεως τῶν ἀρχαίων μετέσχον καὶ οἱ νεώτεροι, οἱ μὲν πλησιέστερον τῶν Τρωϊκῶν καὶ πρὸ τῆς τῶν Ἡρακλειδῶν εἰς Πελοπόννησον καθόδου τιθέντες τὴν γένεσιν καὶ ἀκμὴν αὐτοῦ, οἱ δὲ κατωτέρω· καί τινες μάλιστα καταβιβάζου

---

[1] Ἴδε τῆς κριτικῆς αὐτοῦ Ἱστορίας βιβλ. Β′, κεφ. ιή.

[2] Ἴδε Στράβωνα, σελ. 634.

σιν αὐτὸν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ νομοθέτου Λυκούργου.[1] Ταύτην ὑποστηρίζουσι τὴν γνώμην οἱ πλεῖστοι τῶν τοῦ Οὐολφιανοῦ συστήματος πολεμίων,[2] ὅπως ἀποδείξωσιν, ὅτι ἐπὶ Ὁμήρου ἡ τέχνη τοῦ γράφειν ὑπῆρχε κοινῶς ἐγνωσμένη, καὶ ὅτι ἑπομένως τὰ ποιήματα αὐτοῦ ἐγράφησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, καὶ οὐ διετηρήθησαν πολλοὺς αἰῶνας ἄγραφα καὶ διαμνημονευόμενα, ὡς οἱ περὶ Οὐόλφιον ἐδόξαζον. Ἐν τούτοις δὲ παρατηρητέον, ὅτι ὁ πολὺς Μύλλερος (ἔνθ. ἀν.), εἰ καὶ παραδέχεται τὴν Οὐολφίου γνώμην, ὅτι τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα οὐκ ἐγράφησαν ἐξ ἀρχῆς, ὅμως τίθησι τὴν Ὁμήρου ἀκμὴν μεταξὺ τοῦ 900—800 πρὸ Χριστοῦ, ταύτην εὑρίσκων τὴν χρονολογίαν μᾶλλον συμβιβαζομένην πρὸς τὴν τοῦ Ἡροδότου γνώμην καὶ τὴν τῶν Ἀλεξανδρινῶν, ὅσοι τὴν Ὁμήρου γένεσιν τιθέασιν ἑκατὸν ἔτη μετὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν.[3]

---

[1] *Ἐκ τῶν ἀρχαίων ὅσοι νομίζουσι τὸν Ὅμηρον σύγχρονον τῷ Λυκούργῳ, οἱ μὲν ὑποτίθενται τὸν νομοθέτην ἀκμάσαντα ἐπὶ τῶν Ἡρακλειδῶν, καὶ ἑπομένως σύγχρονον τῷ Ὁμήρῳ, οἱ δὲ δύο νοοῦσι Λυκούργους, τὸν μὲν πρεσβύτερον καὶ σύγχρονον τῷ Ὁμήρῳ, τὸν δὲ νεώτερον, ὃς ἦν ὁ τῶν Λακεδαιμονίων νομοθέτης.—Ἴδε Πλούταρχον ἐν βίῳ Λυκούργου,* § 1.

[2] *Ἴδε μάλιστα πάντων τὸν πρώτιστον τοῦ Οὐολφιανοῦ συστήματος πολέμιον* Nitzsch *ἐν τοῖς περὶ Ὁμήρου μελετήμασιν αὐτοῦ.*—De Historia Homeri maximeque de scriptorum carminum actate Meletemata, scripsit Gregor. Guilielmus Nitzsch. Hannoverae, 1830 *καὶ* 1837. *ἔνθα ἴδε τὸ Β′ μέρος, σελ.* 59, *κ. ἑξ.*

[3] *Πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης ταύτης, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ὅμηρος ἀπεῖχε πολὺ τῶν Τρωϊκῶν, τινὲς τῶν νεωτέρων ἀπεδέχθησαν τὴν τοῦ Ῥωμαίου Πατερκούλου γνώμην (Α′,* 5)· *ὅτι τὸ ἐν τῇ Ἰλιάδι τετράκις λεγόμενον "οἷοι νῦν βροτοί εἰσιν"* (*Ἰλ.* Ε, 304. *Μ,* 383 *καὶ* 449· *Υ,* 287) *ὑποδεικνύει τὸν ποιητὴν πολλὰς γενεὰς ἀπέχοντα τῶν Τρωϊκῶν· καὶ ὁ Εὔνιος ὑποτίθεται τὰς γενεὰς ταύτας ὀκτὼ ἢ ἐννέα* (Excursus III. ad Iliad. XXIV.) *Ἀλλ' ἡ Ὁμηρικὴ αὕτη φράσις, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Κύριος Γλάδστων* (Studies on Homer, etc. prolegom. sect. 4), *οὐδεμίαν ἔχει ἀξίαν ἱστορικήν, συνήθης οὖσα ποιητικὸς καλλωπισμὸς ἐν τοιαύταις χρονικαῖς ἐκφράσεσι· διότι καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἰλιάδος* (*Α,* 262—272) *παρίσταται λέγων ὁ Νέστωρ περὶ τῶν ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ ἡρώων, Πειριθόου, Δρύαντος, κ. τ. λ.*

> . . . . κείνοισι δ' ἂν οὔ τις
> τῶν, οἳ νῦν βροτοί εἰσιν ἐπιχθόνιοι μαχέοιτο·

οἱ δὲ ἥρωες ἐκεῖνοι οὐκ ἠδύναντο ἀπέχειν τῆς γεροντικῆς τοῦ Νέστορος ἡλικίας πλέον ἢ δύο γενεάς. ὥστε πρὸς τὸ τοῦ Νέστορος τοῦτο ἀντεξεταζόμενα τὰ τέσσαρα ἐκεῖνα τῆς Ἰλιάδος χωρία, τοὐναντίον φαίνονται ἀποδεικνύοντα, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ὅμηρος δύο μόλις γενεὰς ἀπεῖχε τῶν Τρωϊκῶν. Τοιοῦτόν τι συμπεραίνει ἐντεῦθεν καὶ ὁ B. Thiersch, *πρὸς ὃν ὁ* Nitzsch *ἀντιλέγει, ὕποπτα νομίζων τὰ χωρία ἐκεῖνα καὶ παρεμβεβλημένα* (de Hist.

Οἱ δὲ Ἄγγλοι φιλόλογοι, καί τοι πάντες ἀποκρούουσι τὴν Οὐολφιανὴν περὶ Ὁμήρου θεωρίαν, ὅμως προτιμῶσι τὴν πρὸ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν ἀκμὴν τοῦ ποιητοῦ. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτου ἐν τῷ συμπεράσματι τοῦδε τοῦ κεφαλαίου λέγομεν ἐκτενέστερον.

Ἀναντίῤῥητον δέ ἐστιν, ὅτι ἡ ἀρχαιότης ἅπασα οὐδέποτε τὴν ὕπαρξιν τοῦ ποιητοῦ καὶ τὴν ἑνότητα τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ἔθετο ἐν ἀμφιβολίᾳ, ὡς τινες τῶν νεωτέρων ἐποίησαν· ἀλλ᾿ ἀπὸ τῆς πρώτης ὥρας, καθ᾿ ἣν τὰ ποιήματα ἐκεῖνα ἐγνώσθησαν ὑπὸ τῶν Ὁμηριδῶν ῥαψῳδούμενα, καὶ ἐφεξῆς ὅτε συσσωματωθέντα διεδόθησαν ἔτι μᾶλλον ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, ἀπηγγέλλοντο, ἐδιδάσκοντο, καὶ ἐθαυμάζοντο ὡς ἔργα ἑνὸς ποιητοῦ, τοῦ Ὁμήρου, πανταχοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο γινωσκομένου, καὶ μέχρις ἀποθεώσεως θαυμαζομένου. Ἡ Σμύρνα ἐσεμνύνετο ἐπὶ τῷ Ὁμηρείῳ αὐτῆς, στοᾷ τετραγώνῳ, περιεχούσῃ Ὁμήρου ναὸν καὶ ξόανον, ὡς ἱστορεῖ ὁ Στράβων·[1] καὶ Πτολεμαῖος ὁ Φιλοπάτωρ τὴν αὐτὴν ἀπέδωκε τιμὴν τῷ ποιητῇ, ὡς ἱστορεῖ ὁ Αἰλιανός.[2]

Homeri, etc. Fasc. 2, p. 101—6). *Παρατηρητεόν δέ, ὅτι ἐν μόνῃ τῇ Ἰλιάδι, καὶ πάντοτε περὶ βολῆς μεγάλου λίθου ὄντος τοῦ λόγου, ἀπαντᾷ ἡ φράσις "οἷοι νῦν βροτοί εἰσιν," οὐδαμοῦ δὲ τῆς Ὀδυσσείας. Τούτου τὸν λόγον εὑρίσκει ὁ Κύριος Γλάδστων (ἔνθ. ἀν.) ἐν τῷ ὑψηλοτέρῳ τῆς Ἰλιάδος τόνῳ, πλείονας καὶ καταλλήλους παρέχοντι τὰς ἀφορμὰς εἰς χρῆσιν τοιούτων φράσεων· ἡ ἔλλειψις ὅμως αὐτῶν ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ, καὶ ὁ τρόπος, καθ᾿ ὃν ἐν τῇ Ἰλιάδι κεῖνται, πάντοτε παρενθετικῶς, ἰσχυροποιοῦσι, νομίζω, τὴν ὑποψίαν τοῦ Κυρίου* Nitzsch.

[1] *"Ἔστι δὲ καὶ βιβλιοθήκη, καὶ τὸ Ὁμήρειον, στοὰ τετράγωνος, ἔχουσα νεὼν Ὁμήρου καί ξόανον· ἀντιποιοῦνται γὰρ καὶ οὗτοι διαφερόντως τοῦ ποιητοῦ· καὶ δὴ καὶ νόμισμά τι χαλκοῦν παρ᾿ αὐτοῖς Ὁμήρειον λέγεται."* Βιβλ. ΙΔ', σελ. 646.

[2] "Πτολεμαῖος ὁ Φιλοπάτωρ κατασκευάσας Ὁμήρῳ νεών, αὐτὸν μὲν καλὸν καλῶς ἐκάθισεν· κύκλῳ δὲ τὰς πόλεις περιέστησε τοῦ ἀγάλματος, ὅσαι ἀντιποιοῦνται τοῦ Ὁμήρου. Γαλάτων δὲ ὁ ζωγράφος ἔγραψε τὸν μὲν Ὅμηρον αὐτὸν ἐμοῦντα, τοὺς δὲ ἄλλους ποιητὰς τὰ ἐμημεσμένα ἀρυομένους." Ποικ. Ἱστ. ΙΓ', 22. *Ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς Ἀργείοις θείας ἀπελάμβανε τιμὰς ὁ ποιητής, ὡς ἱστορεῖ ὁ τὸν Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου ἀγῶνα συγγράψας (ἐν τέλει), καὶ ὁ Αἰλιανὸς (ἔνθ. ἀν. Θ', 15)· "Ποιητικῆς ἁπάσης Ἀργεῖοι τὰ πρῶτα Ὁμήρῳ ἔδωκαν, δευτέρους δὲ αὐτοῦ ἔταττον πάντας. Ποιοῦντες δὲ θυσίαν ἐπὶ ξενίᾳ ἐκάλουν τὸν Ἀπόλλωνα καὶ Ὅμηρον κ. τ. λ." Οὐ μόνον δὲ παρ᾿ Ἕλλησιν, ἀλλὰ καὶ παρὰ Βορυσθενίταις τοιαῦται ἀπεδίδοντο τιμαὶ τῷ ποιητῇ, ὡς ἱστορεῖ Δίων ὁ Χρυσόστομος ἐν Λόγῳ ΛΣΤ', τῷ ἐπιγραφομένῳ Βορυσθενικῷ* (σελ. 439, ἔκδ. Ῥεϊσκίου). *Ἴδε πλείω περὶ τούτου παρὰ Φαβρικίῳ.* Ἑλ. Β., τόμ. Α', σελ. 324—27.

Κατὰ δὴ ταῦτα κατεσκευάσθη καὶ ὑπὸ Ἀρχελάου τοῦ Πριηνέως, ἐν τῷ πρώτῳ μετὰ Χριστὸν αἰῶνι ἀκμάσαντος, ἡ περίφημος Ὁμήρου ἀποθέωσις, ἀνάγλυφον ἀξιόλογον, ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ νῦν ἀποκείμενον, ἐξ οὗ κατεσκευάσθη καὶ ἡ ἐν κεφαλίδι τοῦ παρόντος πονήματος εἰκών. Καὶ νομίζουσι μέν τινες, ὅτι τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο κατεσκευάσθη ἐν Ῥώμῃ, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ φιλομήρου Κλαυδίου, διότι ἀνευρέθη ἐν τῷ παλατίῳ αὐτοῦ τῷ ἐν τῇ πόλει Bovillae (νῦν Frattocchi), ἥπερ ἀπέχει τῆς Ῥώμης δώδεκα μόλις μίλια· ὀρθότερον ὅμως κρίνουσιν οἱ νομίζοντες, ὅτι κατεσκευάσθη ἐν τῇ Ἑλλάδι, καὶ μετεκομίσθη εἰς Ῥώμην, ὅτε πολλὰ τῶν τῆς Ἑλλάδος ἀριστουργημάτων μετεκομίζοντο ἐκεῖ εἰς καλλωπισμὸν τῆς κοσμοκράτορος μητροπόλεως.

Ὅπως δ' ἂν ἔχωσι τὰ περὶ τούτου, ἐν τῷ ἀξιολόγῳ τούτῳ ἀναγλύφῳ εἰκονίζεται ὄρος, ὃ κατ' ἄλλους μέν ἐστιν ὁ Ὄλυμπος, κατ' ἄλλους δὲ ὁ Παρνασσός, καὶ κατ' ἄλλους ὀρθότερον ὁ Ἑλικών.[1] Ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου

---

[1] *Πρὸς ἑρμηνείαν τοῦ ἀναγλύφου τούτου πολλαὶ συνεγράφησαν διατριβαὶ ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ μέχρι νῦν. Καὶ πρῶτος μὲν (καθ' ὅσον ἐγὼ γινώσκω) ἔγραψε περὶ τούτου ὁ πολυμαθὴς Ἰησουΐτης* Kircher (*ἐν Ἀμστελοδ.* 1671)· *ἔπειτα δὲ ὁ Ὀλλανδὸς* G. Cuper (*ἐν Ἀμστελοδ.* 1683), *καὶ ἐφεξῆς ὁ Γερμανὸς ἢ Ἐλβετὸς ἀρχαιολόγος* Spanheim, *ὁ Ὀλλανδὸς φιλόλογος* Heinsius (*ὁ Νικόλαος*), *ὁ Ἐλβετὸς Ἑλληνιστὴς καὶ καθηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν ἐν Λεύδῃ* C. E. Webstein (*ὃς μᾶλλον ἐπανέλαβε τὰ τοῦ Κυπέρου*), *ὁ* Jo. C. Schottus (*ἐν ἔτει* 1714), *ὃς καὶ μνημονεύει πάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ γραψάντων περὶ τούτου, ἐξετάζων τὴν γνώμην ἑκάστου, καὶ ἐν τέλει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐκτιθέμενος· ἐπειδὴ δέ τινες ἀντέκρουσαν τὰς γνώμας αὐτοῦ, ἠναγκάσθη καὶ δεύτερον νὰ γράψῃ περὶ τούτου. Ἐφεξῆς δὲ ὅ τε* Montfaucon *ἐν τῷ πολυτόμῳ καὶ πολυτίμῳ αὐτοῦ συγγράμματι* "L'Antiquité expliquée," (tom. v. p. 165), *καὶ ὁ* D'Hancarville *ἐν τῷ διτόμῳ συγγράμματι αὐτοῦ*—Recherches sur l'Origine, l'Esprit et les Progrès des Arts de la Grèce (tom. ii., p. 296, et seqq.), *καὶ ὁ Ἰάκωβος Γρονόβιος ἐν τῷ Β' τόμῳ τοῦ Θησαυροῦ τῶν Ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων* (Thesaurus Grac. Antiq.), *τήν τε εἰκόνα τῆς τοῦ ποιητοῦ ἀποθεώσεως παρέθεντο, καὶ ἰδίαν αὐτῆς ἔγραψαν ἕκαστος ἑρμηνείαν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι τῶν περὶ Ὁμήρου γραψάντων πολὺν καὶ περὶ τοῦ ἀναγλύφου τούτου ἐποιήσαντο λόγον, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἰταλὸς Καισαρόττιος ἐν τοῖς Προλεγομένοις τῆς ὑπ' αὐτοῦ μεταφράσεως τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν (τόμ. Α', σελ.* 227—9), *ἔνθα ἰδίαν παρήρτησε περὶ τούτου διατριβήν* "Sposizione d'un Basso-Relievo antico relativo ad Omero." *Ἴδε πρὸς τούτοις καὶ τὸ Ἀγγλικὸν σύγγραμμα* The Library of Entertaining Knowledge: The Townley Gallery (vol. ii., p. 119—130), *ἔνθα πρὸς τοῖς ἄλλοις λέγεται, ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀνάγλυφον ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου ἀντὶ Λιρῶν Ἀγγλ.* 1000. *Πολλὴ δὲ ἐν πᾶσι τούτοις ἡ διαφωνία περί τε τοῦ ὄρους, καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ προκαθημένου, καὶ τοῦ πρὸ*

προκάθηται μὲν ὁ ποιητὴς αὐτός, σκῆπτρον ἔχων ἐν τῇ δεξιᾷ, καὶ πτηνόν τι πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὅπερ ἐστὶν ὁ κόραξ, ἱερὸν τοῦ μουσηγέτου Ἀπόλλωνος·[1] στρέφων δὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὄπισθεν, ἀποβλέπει πρὸς τὴν Μνημοσύνην τὴν τῶν Μουσῶν μητέρα, παρ' ἧς φαίνεται νουθετούμενος, καὶ ἀκούων τὰς νουθεσίας αὐτῆς. Ὄπισθεν τῆς Μνημοσύνης ἵσταται γυνή, πρὸς τὰς κάτωθεν ἱσταμένας Μούσας τείνουσα ἑαυτήν, καὶ οἷον σπεύδουσα νὰ ἑνωθῇ μετ' αὐτῶν· ἔστι δὲ αὕτη ἡ Λεσβία ποιήτρια Σαπφώ, ἡ δεκάτη Μοῦσα ἐπικληθεῖσα, τρόπον τινὰ συναριθμουμένη ὑπὸ τῆς Μνημοσύνης μετὰ τῶν ἐννέα θυγατέρων αὐτῆς. Κάτωθεν τῆς Σαπφοῦς ἵσταται ἀνὴρ ἐπὶ τρίποδος, καὶ οὗτός ἐστιν ὁ Ἡσίοδος, βιβλίον ἔχων ἐν χερσίν, ὅπερ ἐστὶ τὰ ἴδια αὐτοῦ ποιήματα· αἰτιολογοῦσι δὲ τὴν τοῦ Ἡσιόδου παρουσίαν ἔκ τε τοῦ τὴν πατρίδα αὐτοῦ Ἄσκρην παρὰ τὸν Ἑλικῶνα κεῖσθαι, καὶ ἐκ τοῦ τρίποδος, ὃν ὁ Ἡσίοδος ἀνέθηκε ταῖς Μούσαις ἐν Ἑλικῶνι, νικήσας, ὡς λέγεται, τὸν Ὅμηρον ἐν τῷ ποιητικῷ διαγωνισμῷ· ἀλλ' ὀρθότερον, νομίζω, ἐξηγεῖται τοῦ Ἡσιόδου ἡ παρουσία, ὅτι ἐν τῷ Ἑλικῶνι

τῶν ποδῶν αὐτοῦ πτηνοῦ κ. τ. λ., περὶ ὧν εἴ τις ἐπιθυμεῖ λεπτομερέστερον ἀνερευνῆσαι, ἰδέτω τὰ προμνημονευθέντα συγγράμματα. Ἡμῖν δὲ προσθετέον τοῖς περὶ τῶν Ὁμήρῳ ἀποδεδομένων τιμῶν καὶ τάδε· ὅτι, ὡς αἱ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀποδοθεῖσαι τῷ ποιητῇ θεῖαι τιμαὶ ὑπηγόρευσαν τῷ Ἀρχελάῳ τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ κατασκευάσῃ ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου ἐκείνου τὴν Ὁμήρου ἀποθέωσιν, οὕτω καὶ ἐκ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ ταύτης λαβόντες ἀφορμὴν δύο τῶν καθ' ἡμᾶς ἀρίστων ζωγράφων, ὁ Γερμανὸς Kaulbach καὶ ὁ Γάλλος Ingres ἐνησχόλησαν τὴν ἀριστουργὸν αὐτῶν δεξιὰν εἰς τιμὴν τοῦ ποιητοῦ. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἐξεικόνισεν ἐν Βερολίνῳ τὴν Ὁμήρου ἀποθέωσιν, θαυμαστόν τι χρῆμα ζωγραφικῆς τελειότητος· ὁ δὲ δεύτερος ἐξεικόνισεν ἐν Παρισίοις οὐχ ἧττον ἄριστα τὸν ποιητήν, ὡς μέγιστον τῆς ἀνθρωπότητος διδάσκαλον. Οὐδετέραν τῶν εἰκόνων τούτων εἶδον ἐγὼ μέχρι νῦν· ἐρανίζομαι δὲ τὰ περὶ τούτων ἐκ τῆς ἀξιολόγου περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος πραγματείας τοῦ εὐπαιδεύτου Ἕλληνος Κυρίου Δ. Θερειανοῦ, τῆς ἐν τῇ Κλειοῖ δημοσιευθείσης, ἣν καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει ὑπέσχετο νὰ δημοσιεύσῃ πλήρη ὁ συγγραφεύς. Εὐκτέον δὲ ὅτι τάχιστα νὰ ἴδῃ τὸ φῶς ἡ ἀξιόλογος ἐκείνη πραγματεία, ἀφαιρουμένου, εἰ δυνατόν, τοῦ πρώτου μέρους αὐτῆς, καὶ μόνης ἐπικρατούσης τῆς καθ' Ἡσίοδον ἀγαθῆς ἔριδος.

[1] Ἴδε περὶ τούτου Πλούταρχον ἐν τῷ περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίρ. (§ 71) καὶ Αἰλιαν. περὶ φύσ. ζώων (Α', 48). Οἱ δὲ νομίζοντες, ὅτι ὁ προκαθήμενός ἐστιν ὁ Ζεύς, ἑρμηνεύουσι τὸ πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ πτηνὸν ὡς αετόν, ὃς ἦν ἱερὸς τοῦ Διός. Φαίνεται ὅμως προτιμοτέρα ἡ ἄλλη γνώμη, ὅτι ὁ προκαθήμενός ἐστιν ὁ ποιητὴς αὐτός, ὡς ἄλλος μουσηγέτης Ἀπόλλων εἰκονιζόμενος· τοῦτο δὲ δηλοῖ καὶ τὸ περὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ στενὸν διάδημα, ἢ στρόφιον, οἷον εὕρηται φέρων ὁ ποιητὴς ἐν πάσαις αὐτοῦ ταῖς εἰκόσιν.

ποιμαίνοντα ἐδίδαξαν αὐτὸν αἱ Μοῦσαι τὴν καλὴν ἀοιδήν, ὡς αὐτὸς λέγει ἐν ἀρχῇ τῆς Θεογονίας. Ἐφεξῆς εἰκονίζεται σπήλαιον, εἰς οὗ τὴν εἴσοδον ἵστανται δύο τῶν Μουσῶν, ἡ μὲν Καλλιόπη ἐκ δεξιῶν, ᾄδουσα καὶ φορμίζουσα, καὶ οἷον ἀνταποκρινομένη πρὸς τὴν τοῦ ποιητοῦ ἐπίκλησιν·

Μῆνιν ἄειδε, Θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος·

ἡ δὲ Κλειὼ ἐξ ἀριστερῶν, ἥπερ, ὡς προστάτις τῆς Ἱστορίας, ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἐν Ὀδυσσείᾳ ἐπίκλησιν τοῦ ποιητοῦ·

Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον, κ. τ. λ.

ὁ δὲ μεταξὺ τῆς Καλλιόπης καὶ Κλειοῦς εἰκονιζόμενος κῶνος, ἢ περικεφαλαία (ἐν ᾗ συνήθως παριστῶσι καλυπτομένην τὴν κεφαλὴν τοῦ Ὀδυσσέως), καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ κώνου τούτου σύμβολα, τὸ τόξον καὶ ἡ φαρέτρα, εἰκονίζουσιν ἐν συμπλέγματι καταλλήλῳ τὰ δύο τοῦ Ὁμήρου ἀθάνατα καὶ ἀδιάσπαστα ποιήματα, τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν. Ἡ δεξιόθεν τοῦ σπηλαίου ἱσταμένη, καὶ οἷον ἀκροωμένη τοῦ ᾄσματος τῆς Καλλιόπης, ἐστὶν ἡ Πολυμνία, ἡ τοῦ μύθου προστάτις· μετὰ δὲ ταύτην ἵσταται ἡ Οὐρανία, βλέπουσα πρὸς ἄλλην καθημένην, ἥπερ ἐστὶν ἡ Τερψιχόρη· πρὸς ταύτην δὲ ἡ Οὐρανία δακτυλοδεικτεῖ ἐπὶ σφαίρας, αἰνιττομένη τοὺς περὶ Κοσμογονίας ποιήσαντας πρώτους ποιητὰς καὶ τοὺς Ὁμηρικοὺς ὕμνους, καὶ οἷον προσκαλοῦσα αὐτὴν εἰς τὸ ᾄδειν ὑπὸ λύρᾳ τοὺς ὕμνους τούτους· ἡ δὲ Τερψιχόρη φαίνεται ὑπακούουσα, καὶ κρούουσα τὴν λύραν. Ἄνωθεν αὐτῶν εἰκονίζονται αἱ ὑπόλοιποι τέσσαρες Μοῦσαι· καὶ ἡ μὲν πρώτη ἐκ δεξιῶν παρίσταται καθημένη, πρὸς τὰ ὄπισθεν ἐστραμμένη, καὶ βιβλίον ἐν χερσὶν ἔχουσα, ἐν ᾧ ἀναγινώσκει καὶ ἀπαγγέλλει· αὕτη δέ ἐστιν ἡ Μελπομένη, ἡ τῆς Τραγῳδίας προστάτις· ἡ δὲ μετ' αὐτήν, ἡ κωμικῶς πως ἐνδεδυμένη, καὶ ὡς ἀπὸ στήθους ἀπαγγέλλουσά τι, αὕτη ἐστὶν ἡ Θάλεια, ἡ τῆς Κωμῳδίας προστάτις. Μετὰ τὴν Θάλειαν ἵσταται ἡ τοῦ χοροῦ προστάτις Ἐρατώ· καὶ τελευταία εἰκονίζεται καθημένη ἡ Εὐτέρπη, τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ ἐπερειδομένη, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς προσφέρουσα τῷ ποιητῇ δύο αὐλούς. Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ ἐν τῇ εἰκόνι χορεία τῶν Μουσῶν, ἣν ὁ τῆς Βατραχομυομαχίας ποιητὴς ἐπικαλούμενος εὐθὺς ἐν ἀρχῇ λέγει·

Ἀρχόμενος πρῶτον Μουσῶν χορὸν ἐξ Ἑλικῶνος
ἐλθεῖν εἰς ἐμὸν ἦτορ ἐπεύχομαι κ. τ. λ.

Ἐν δὲ τῇ βάσει τῆς εἰκόνος, τοῦτ' ἔστιν ἐν τῇ ὑπωρείᾳ τοῦ εἰκονιζομένου Ἑλικῶνος, παρίσταται ἡ τοῦ Ὁμήρου ἀποθέωσις ὧδέ πως.—Ὁ μὲν ποιητὴς κάθηται ἐπὶ θρόνου, ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ σκῆπτρον ἔχων, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ βιβλίον, ὅπερ ἐστὶ τὰ ποιήματα αὐτοῦ· καὶ παρ' αὐτῷ γονυπετοῦσιν ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια, ἡ μὲν πρώτη σκῆπτρον ἐν τῇ ἀριστερᾷ καὶ ξίφος ἐν τῇ δεξιᾷ φέρουσα, σύμβολα τῶν ἐν αὐτῇ ᾀδομένων μαχῶν, καὶ τῆς βασιλικῆς μεγαλοπρεπείας τοῦ ἐν αὐτῇ ἐπικρατοῦντος ὕψους, ἡ δὲ δευτέρα νηὸς ἄφλαστα προφαίνουσα, κοσμήματα δηλονότι πρώρας πλοίου, εἰς ἔνδειξιν τῆς ἐν θαλάσσῃ πλάνης τοῦ Ὀδυσσέως· ὑπὸ δὲ τὸν σκίμποδα, ἐφ' οὗ πατεῖ ὁ ποιητής, εἰκονίζονται εἰς θέσιν ἀντίπαλον βάτραχος καὶ μῦς, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀποδιδομένης αὐτῷ Βατραχομυομαχίας. Ὄπισθεν δὲ τοῦ ποιητοῦ ἵστανται δύο ὑπόπτερα πνεύματα, ἐν γυναικείᾳ μορφῇ παριστῶντα τὴν Οἰκουμένην καὶ τὸν Χρόνον· καὶ ἡ μὲν Οἰκουμένη στεφανοῖ τὸν ποιητήν, ὁ δὲ Χρόνος φέρει τι ἐν τῇ ἀριστερᾷ, ὅπερ οἱ μὲν ἑρμηνεύουσιν ὡς βιβλίον, τὰ Ὁμηρικὰ δηλονότι ποιήματα, οἱ δὲ ὡς χαλκίνην πλάκα, ἐφ' ἧς κρούων ἄλλο τι ὄργανον, ὅπερ φέρει ἐν τῇ δεξιᾷ, ἐπευφημεῖ τρόπον τινὰ τῇ τοῦ ποιητοῦ στέψει. Ἐνώπιον τοῦ ποιητοῦ ἵσταται βωμός, ἐφ' οὗ πρόκειται νὰ τελεσθῇ θυσία πρὸς τιμὴν αὐτοῦ· καὶ τὸ μὲν ἱερεῖον προσάγεται· μεταξὺ δὲ τοῦ βωμοῦ καὶ τοῦ ποιητοῦ παρίσταται παῖς (καὶ οὗτός ἐστιν ὁ Μῦθος), ἔκθαμβος ἀποβλέπων πρὸς τὸν ποιητήν, καὶ κρατῶν ὑδρίαν τινὰ ἢ φιάλην, ὅπως ποιήσῃ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τὰς πρὸ τῆς θυσίας νενομισμένας καθαρτηρίους χοάς. Ὄπισθεν τοῦ βωμοῦ ἵστανται τέσσαρες γυναῖκες, τὰς χεῖρας ἔχουσαι πρὸς τὸν ποιητὴν τεταμένας, καὶ προσερχόμεναι, ὅπως τελέσωσι θυσίαν αὐτῷ, ὡς ἀρχηγέτῃ καὶ γεννήτορι· αὗται δέ εἰσιν ἡ Ἱστορία, ἡ Ποίησις (ἥτις καὶ φέρει τὸ ἱερὸν πῦρ), ἡ Τραγῳδία καὶ ἡ Κωμῳδία· καὶ τέλος πάντων ἕπονται ταῖς γυναιξὶ ταύταις πέντε ἄλλαι, ἡ Φύσις, ἡ Ἀρετή, ἡ Μνήμη, ἡ Πίστις καὶ ἡ Σοφία, ἐν αἷς εἰκονίζονται αἱ διὰ τῆς μελέτης τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν ἀποκτώμεναι γνώσεις.

Τοιοῦτον μὲν τὸ περίφημον ἔργον τοῦ Ἕλληνος Ἀρχελάου τοῦ Πριηνέως, τὸ νῦν ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ ἀποκείμενον. Εὕρηται δὲ καὶ ἄλλη τις εἰκὼν ἀποθεώσεως τοῦ Ὁμήρου ἐπὶ ἀργυροῦ ἀμφορέως, ἐν τοῖς ἐρειπίοις τοῦ

ἐν Ἰταλίᾳ Ἡρακλείου ἀνακαλυφθέντος, καὶ νῦν ἀποκειμένου ἐν τῷ Βασιλικῷ Μουσείῳ τῆς Νεαπόλεως. Ἡ εἰκὼν αὕτη ἐξεδόθη κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἔν τε τῇ συλλογῇ τῶν ἀρχαιοτήτων ὑπὸ τοῦ Γάλλου Κόμητος Caylus (τόμ. Β', εἰκ. 41), καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τεχνῶν ὑπὸ Winckelmann (τόμ. Β', εἰκ. 8), ἔτι δὲ καὶ ὑπὸ Millingen ἐν ταῖς ἀνεκδότοις ἀρχαιότησι (Μέρ. Β', εἰκ. 13)· ἐν δὲ τῷ ἄρτι μνημονευθέντι Ἀγγλικῷ συγγράμματι (The Library of Entertaining Knowledge; The Townley Gallery, vol. ii.) περιγράφεται ὡς ἐφεξῆς.—Ὁ μὲν Ὅμηρος, γέρων τὸ φαινόμενον, κάθηται ἐπὶ τοῦ ἀετοῦ τοῦ Διός, ἤδη τὰς πτέρυγας ἀναπετανvύντος, καὶ ἑτοίμου εἰς πτῆσιν, ἵνα μεταγάγῃ εἰς τὸν Ὄλυμπον τὸν νέον αὐτοῦ οἰκήτορα, ὃς παρίσταται σύννους, τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν ἑτέραν τῶν χειρῶν ἀποκλίνων, καὶ βιβλίον φέρων ἐν τῇ ἑτέρᾳ, ὅπερ ἐστὶ τὰ ποιήματα αὐτοῦ. Αἱ δὲ δύο ἀθάνατοι θυγατέρες αὐτοῦ, ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια, παροῦσαι βλέπουσι τὰς εἰς τὸν πατέρα αὐτῶν ἀποδιδομένας θείας τιμάς. Παρίστανται δὲ ὡς δύο νεάνιδες προσηκόντως ἐσχηματισμέναι· καὶ ἡ μὲν πρώτη, ὡς δεῖγμα τοῦ πολεμικοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς, φέρει κράνος, ἀσπίδα, δόρυ, καὶ ξίφος· ἡ δὲ νεωτέρα αὐτῆς ἀδελφὴ φέρει ἐπὶ κεφαλῆς ναυτικὸν πῖλον, τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ κρατεῖ πηδάλιον, ὡς ἔμβλημα τῆς ναυτικῆς ἐπαγγελίας· μικρὸν δὲ ξίφος ἀνήρτηται ἀπὸ ζωστῆρος ἐπὶ τὸν δεξιὸν αὐτῆς μηρόν.

Αὗταί εἰσιν αἱ μετὰ θάνατον ἀποδοθεῖσαι τῷ Ὁμήρῳ τιμαί, καὶ τοιαύτη ἐστὶν ἡ ἑρμηνεία τῶν εἰκόνων τῆς ἀποθεώσεως αὐτοῦ. Ἔστι δὲ ὡς ἀληθῶς παράδοξον μέν, ἀλλὰ καὶ θαυμαστὸν τεκμήριον τῆς Ὁμήρου ὑπάρξεως (ἣν οὕτω προχείρως ἠμφισβήτησαν τῶν νεωτέρων τινές), ὅ, τι βλέπομεν συμβαῖνον εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς μεθ' Ὅμηρον ποιητάς, ὅσοι ἐν διαφόροις ἔθνεσιν ἀνεφάνησαν πρῶτοι τῆς γλώσσης μορφωταὶ καὶ διδάσκαλοι τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρετῶν, ἐξ ὧν τὰ ἔθνη προάγονται εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν. Ἔστι δέ τοῦτο τί; Ὅτι πενιχρὸν καὶ ἄδοξον καὶ ἐπίπονον διαγαγόντες τὸν τῇδε βίον, ὡς περὶ Ὁμήρου λέγεται, πολλὰς καὶ μεγάλας ἔσχον μετὰ θάνατον τιμάς, ὡς ἐκεῖνος· εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν, ὁ μέγας ποιητὴς τοῦ ἀπολωλότος Παραδείσου, ὁ δικαίως ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἐπικληθεὶς Ὅμηρος Ἄγγλος, τά τε ἄλλα καὶ τὴν ἐν γήρᾳ τύφλωσιν ἔσχε

κοινὴν τῷ ἀθανάτῳ ποιητῇ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας, εἴπερ κἀκεῖνος τυφλὸς ἦν, ὥς τινες τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ βιογράφων ἱστόρησαν. Ὅστις ἀντιπαραβάλῃ πρὸς τὸν Ὁμήρου βίον τὸν τοῦ Δάντου καὶ Σακεσπήρου καὶ Μίλτωνος καὶ Καμοένου, καὶ πάντων σχεδὸν τῶν πρώτων ἀναφανέντων ποιητῶν ἐν διαφόροις ἔθνεσι, πρὶν ἢ τὰ ἔθνη ταῦτα φωτισθῶσι διὰ τῶν γραμμάτων καὶ ἐξευγενισθῶσιν, εὐκόλως κατανοήσει, διὰ τί τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα οὐ διέλαμψαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, καὶ ἅμα πιστεύσει ἀδιστάκτως, ὅτι τοσοῦτόν ἐστι βέβαιον ὅτι ὑπῆρξεν Ὅμηρος, ὁ τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν ποιήσας, ὅσον ἐστὶν ἀναντίῤῥητον ὅτι ὑπῆρξε Δάντης καὶ Σακεσπῆρος καὶ Μίλτων καὶ Κομοένος. Οὕτως ἐξετάζων εὑρήσει, ὅτι ὁ μὲν Δάντης μετὰ πολλὰς περιπετείας ἀπέθανεν ἐξόριστος, καὶ περὶ τὰ ἔσχατα τοῦ βίου παρέβαλλεν ἑαυτὸν πρὸς πλοῖον ἄνευ ἱστίων καὶ πηδαλίου, ἄνω καὶ κάτω ὑπὸ τῆς βίας τοῦ τὰ πάντα καταμαραίνοντος καὶ καταξηραίνοντος ἀνέμου τῆς στυγερᾶς πενίας παραφερόμενον·[1] ἡ δὲ δόξα τοῦ Σακεσπήρου μόλις δύο μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ αἰῶνας ἀνέλαμψεν ἀξία τῆς μεγάλης καὶ θαυμαστῆς αὐτοῦ εὐφυΐας·[2] ὁ δὲ πτωχὸς καὶ τυφλὸς τοῦ ἀπολωλότος Παραδείσου ποιητὴς ἠναγκάσθη ὑπὸ πενίας νὰ πωλήσῃ τὸ ἀριστούργημα ἐκεῖνο, κατ' ἄλλους μὲν ἀντὶ τριάκοντα, κατ' ἄλλους δὲ ἀντὶ δέκα μόνων λιρῶν· καὶ

---

[1] *Ἴδε τὸν βίον τοῦ Δάντου ἔν τε τῇ* Nouvelle Biographie Générale, par F. Didot Frères (Paris, 1855), *καὶ ἐν τῷ* Dictionnaire de la Conversation· *ἔτι δὲ* Boccaccio—Vita di Dante Alighieri: *καὶ τὴν ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τοῦ ποιητοῦ προτασσομένην βιογραφίαν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ* Abate Girolamo Tiravoschi. *Ὁ τελευταῖος οὗτος λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι οὐ δυνάμεναι ν' ἀμφισβητῶσιν αἱ Ἰταλικαὶ πόλεις περὶ γενέσεως τοῦ Δάντου, ὡς ἀνέκαθεν ἐγένετο περὶ Ὁμήρου, ἀμφισβητοῦσι περὶ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἐποίησε τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ ποίημα,* La Divina Commedia, *καὶ πολλαὶ ἀντιποιοῦνται τῆς τιμῆς ταύτης·* "Sembra che non potendosi disputare della patria di Dante, come si fa di quella di Omero, molte cità d' Italia invece contendan tra loro per la gloria di aver data in certo modo la nascità alla Divina Commedia da lui composta."

[2] *Ὅθεν ὁ συμπολίτης αὐτοῦ* E. L. Bulwer, *λέγει περὶ τούτου, ὅτι μόλις πρὸ ἑβδομήκοντα ἐτῶν ἐγνώσθη τὸ θαυμάσιον ἀποτέλεσμα, ὅπερ ὁ Σακεσπῆρος προώριστο νὰ προξενήσῃ ἐπὶ παντὸς τοῦ πνεύματος τῆς Εὐρώπης·* "The renown of a poet often precedes by many generations the visible influence of his peculiar genius. It is chiefly within the last seventy years that we may date the wonderful effect that Shakespeare was destined to produce upon the universal intellect of Europe." Athens: its Rise and Fall, etc. by E. L. Bulwer. London, 1837.

καταφρονούμενος ἀπέθανεν ὁ τοσοῦτο μετὰ θάνατον, οὐ μόνον ἐπὶ ποιητικῇ εὐφυΐᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀκραιφνεῖ πατριωτισμῷ καὶ ἀδόλῳ τῆς ἐλευθερίας ἔρωτι, δοξασθεὶς καὶ δοξαζόμενος Μίλτων·[1] καὶ τέλος πάντων ὁ μέγας τῆς Πορτογαλλίας ποιητὴς μετὰ πολλὰς καὶ ὀδυνηρὰς περιπετείας ἀπέθανεν ἀφανὴς ἔν τινι νοσοκομείῳ, καὶ αὐτὸν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον ποριζόμενος ἐν τέλει τοῦ βίου διά τινος πιστοῦ δούλου, ὅστις ἐπαιτῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς διέτρεφεν ἑαυτὸν καὶ τὸν πεινῶντα ποιητήν. Μετὰ θάνατον ἀπεδόθησαν καὶ τῷ Καμοένῳ αἱ προσήκουσαι τιμαί· καὶ λέγεται, ὅτι πρῶτος ὁ συμπολίτης αὐτοῦ D. Goncalo Coutinho ᾠκοδόμησεν αὐτῷ τάφον, τάδε προσηκόντως ἐπιγράψας· "Ἐνθάδε κεῖται Λουδοβῖκος Καμοένος, πρώτιστος τῶν συγχρόνων αὐτῷ ποιητῶν· ἔζησε δὲ καὶ ἀπέθανε πτωχὸς καὶ ἄθλιος."[2]

Τοιαύτη ὑπῆρξε πάντοτε καὶ πανταχοῦ τῶν γραμμάτων ἡ δύναμις καὶ ἡ τύχη. Ἀμυδρὸν κατὰ πρῶτον τὸ φῶς αὐτῶν, καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν φωτιζομένων καταφρονούμενον, ἀποβαίνει βαθμηδὸν λυχνία τηλαυγής· καὶ τότε διεγείρει ἐν τοῖς ἔθνεσι τὴν ἔρευναν, πόθεν ἤρξατο ὁ φωτισμὸς αὐτῶν, ἐξ οὗ προήχθησαν ἐπὶ τοσοῦτον ὑλικῆς καὶ ἠθικῆς εὐδαιμονίας. Τότε ἀνερευνῶνται

---

[1] Ἴδε τὰς ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Villemain συγγεγραμμένας κριτικὰς βιογραφίας τοῦ Σακεσπήρου καὶ Μίλτωνος ἐν τῷ Études de Littérat. ancienne et étrangère, ἵνα μὴ πολλὰς καὶ ἀτελευτήτους λέγω βιογραφίας καὶ διατριβάς, ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν συγγεγραμμένας.

[2] Cy gît Louis de Camoens,
Prince des poètes de son temps.
Il vécut pauvre et misérable,
Et mourut de même
L'année M.D.LXXIX.

Ἐν ἄλλοις καὶ ὁ Σισμόνδιος περιγράφει ἐν συντόμῳ τὸν βίον καὶ τὸν θάνατον τοῦ Καμοένου, λέγων· "Le Camoens vécut ignoré et mourut misérable, quoique dès ses premières années, et avant son voyage aux Indes, il eût donné des preuves de son prodigieux talent pour les vers. La Lusiade même, dont il se fit deux éditions en 1572, n'attira point sur lui l'attention de ses compatriotes, ou les bienfaits de son prince; et pendant les sept années qu'il vécut encore, il soutint sa malheureuse existence par des aumônes qu'on accordait, non au poète immortel, à l'homme qui a illustré sa nation, mais à l'esclave inconnu qui errait pour lui dans les rues, sans prononcer son nom." Sismondi: De Littérature du Midi de l'Europe, tom. iv. p. 429, troisième édition. Ἴδε αὐτόθι καὶ τὸ κεφάλαιον ΛΖ', ἐν ἀρχῇ, καὶ τὸν βίον τοῦ Καμοένου ἐν τῇ Nouvelle Biographie générale.

οἱ πρῶτοι τὸν φωτισμὸν ἐκεῖνον διαδόντες, καὶ ἀθανάτοις ἀμείβονται τιμαῖς οἱ πρὸ πολλῶν αἰώνων ἄδοξοι καὶ πένητες ἀποθανόντες θεμελιωταὶ τῆς ἐθνικῆς μεγαλειότητος· τότε ἐγείρονται ναοὶ τῷ Ὁμήρῳ· τότε συγκροτοῦνται πανηγύρεις ἐθνικαὶ ἐν τῇ γενεθλίῳ ἡμέρᾳ τοῦ Δάντου καὶ Σακεσπήρου καὶ Μίλτωνος· τότε οἱ δύο μέγιστοι τῆς Ἀγγλίας ποιηταὶ τιμῶνται καὶ θαυμάζονται, ὥς τις Πηγάσων ξυνωρίς, ἀνελκύσασα τὸ ἐθνικὸν ἅρμα ἐκ τῆς ἰλύος τῆς ἀμαθείας, καὶ προαγαγοῦσα αὐτὸ εἰς τοὺς εὐφόρους καὶ ἀνθοστολίστους λειμῶνας τῆς μαθήσεως, ἐξ ἧς ἐπῆλθεν ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ ἐπίζηλος πολιτικὴ καὶ ἠθικὴ εὐδαιμονία· καὶ τότε τέλος πάντων, δημοσιευομένου ἑνὸς τῶν ποιημάτων τοῦ Βύρωνος "The Corsair," πωλοῦνται ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ 14,000 ἀντιτύπων ἐν αὐτῷ ἐκείνῳ τῷ ἔθνει, ἐν ᾧ πρὸ δύο αἰώνων ἅπαν τὸ θαυμαστὸν τοῦ Μιλτωνος ποίημα, ἐκ στίχων 10,565 συγκείμενον, ἐτιμήθη μόλις Λιρῶν ΔΕΚΑ.[1]

Καὶ ταῦτα μὲν ταύτῃ. Τοῦ δὲ ἡμετέρου ποιητοῦ τὴν ἐν τῷ βίῳ ταλαιπωρίαν καὶ τὴν μετὰ θάνατον δόξαν ἄριστα ἐξεικόνισεν ὁ εὐφυὴς συγγραφεὺς τοῦ ἄρτι μνημονευθέντος συγγράμματος "περὶ ἀρχῆς καὶ προόδου τῶν τεχνῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι" καὶ ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ συμπληροῦμεν καὶ ἡμεῖς τὸ παρὸν κεφάλαιον περὶ βίου τοῦ Ὁμήρου.—Il trouva depuis sa mort des hommes qui lui élevèrent des statues et des temples; mais il n'en trouva pas de son vivant qui lui donnassent de quoi vivre. La sublimité de son génie ne put lui procurer un asile dans ces mêmes villes qui se disputèrent l'honneur de l'avoir vu naître: elles frappèrent des monnaies avec son effigie; ces monnaies portaient son nom; mais il n'en posséda jamais. Il vécut et mourut dans une excessive pauvreté.[2]

---

[1] Ἴδε τὸν βίον τοῦ ἀθανάτου Λόρδου Βύρωνος ὑπὸ Thomas Moore, καὶ ἐν τῇ καλουμένῃ Penny Cyclopædia.

[2] Recherches sur l'Origine, l'Esprit et les Progrès des Arts de la Grèce, tom. ii. p. 294.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ Β' ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

Ἐκ τῶν ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ περὶ πατρίδος, γονέων καὶ ἀκμῆς Ὁμήρου ἱστορηθέντων, τί τάχα συμπεραίνεται ὁριστικόν, ἢ τοὐλάχιστον πιθανόν, ὅπερ προσήκει νὰ δοξάζωσι περὶ τοῦ ποιητοῦ παῖδες Ἑλλήνων, οἱ ἀνὰ χεῖρας φέροντες καὶ μελετῶντες τὰ ἀθάνατα αὐτοῦ ποιήματα; Πρὸς τὴν τοιαύτην ἐρώτησιν εὔλογον νομίζω τήνδε τὴν ἀπάντησιν.

Ἐν γένει μὲν εἰπεῖν, τὰ περὶ Ὁμήρου τοσοῦτόν εἰσιν ἄδηλα καὶ ἀσαφῆ δι' ἔλλειψιν πάσης πληροφορίας ἔκ τε τῶν ποιημάτων αὐτοῦ καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων συγγραφέων, ὡς ἐν ἀρχῇ τοῦδε τοῦ κεφαλαίου ἐλέγομεν, ὥστε τὸ ἐν Ὀδυσσείᾳ παρὰ τοῦ Τηλεμάχου εἰρημένον πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν, ὅτε ὑπὸ τὸ σχῆμα τοῦ Μέντου κατέβη εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ὀδυσσέως, εἰς οὐδένα ἄλλον ἐφαρμόζεται καταλληλότερον, ἢ εἰς αὐτὸν τὸν ποιήσαντα·

Τίς, πόθεν εἶς ἀνδρῶν; πόθεν τοι πόλις ἠδὲ τοκῆες; [1]

Ὅμως δὲ ῥητέον, τί περὶ τούτου ἀρκεῖ νὰ δοξάζωσι πάντες οἱ Ἕλληνες, ἄλλοις μὲν καταλείποντες τὰς ματαίας περὶ τοῦ ποιητοῦ ζητήσεις, αὐτοὶ δὲ περὶ τὰ ποιήματα αὐτοῦ σπουδάζοντες, καὶ τὴν ἐκ τῆς τοιαύτης μελέτης πραγματικὴν ἐκζητοῦντες ὠφέλειαν.

α') Περὶ μὲν πατρίδος τοῦ ποιητοῦ, ὅπου δήποτ' ἐγεννήθη, εἴτε ἐν τῇ Ἀσιατικῇ, εἴτε ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Ἑλλάδι, καὶ εἴτε ἐν Χίῳ, εἴτε ἐν Σμύρνῃ, ὁ Ὅμηρος ἦν Ἕλλην, καί, ὡς εἶπεν ὁ τὸ εἰς Πεισίστρατον ποιήσας ἐπίγραμμα,

ἡμέτερος δὴ κεῖνος ὁ χρύσσεος ἦν πολιήτης· [2]

τὰ δὲ ποιήματα αὐτοῦ εἰσί, καὶ ἔσονται ἐσαεί, τὸ λαμπρότατον τῆς Ἑλληνικῆς μεγαλοφυΐας μνημεῖον. Ἀλλά, καθ' ὅσον ἐκ τῆς ἀκριβείας τῶν τοπικῶν περιγραφῶν αὐτοῦ εἰκάζεται, καὶ κατὰ τὴν κοινοτέραν τῆς ἀρχαιότητος γνώμην, ῥητέον, ὅτι ἐγεννήθη ὑπὸ τὸν αἴθριον καὶ ποιητικὸν οὐρανὸν τῆς Ἰωνίας.

---

[1] Ὀδυσ. Α, 130.

[2] Ἴδε τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 13.)

β´) Περὶ δὲ γονέων αὐτοῦ, ὅτι ἔσχε καὶ ὁ ποιητής, ὡς πάντες οἱ ἄνθρωποι, ἕνα πατέρα καὶ μίαν μητέρα, ὧν ἀγνοοῦνται τὰ ὀνόματα, οὐδὲ νὰ ζητῶνται προσήκει, ὡς οὐδεμιᾶς προσγινομένης ἐκ τῆς ἀγνοίας αὐτῶν ζημίας· αἱ δὲ περὶ τούτου γνῶμαι τῶν βιογράφων τοῦ ποιητοῦ εἰσὶ πάντως ἀνυπόστατοι.[1]

γ´) Περὶ δὲ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ὅτι ἐκαλεῖτο Ὅμηρος, καὶ οὐδὲν πλέον.

δ´) Περὶ δὲ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἤκμασεν (ὅπερ καὶ οὐσιῶδές ἐστι, καὶ ἐκ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ δυνατὸν νὰ ἀρύηται τὴν προσήκουσαν ἀπόδειξιν), ὅτι ἤκμασε μεταξὺ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου καὶ τῆς τῶν Ἡρακλειδῶν καθόδου· ἴσως δὲ καὶ ἐπέζησε μετὰ τὴν κάθοδον ἐκείνην, ἀλλ' ἀπέθανε, πρὶν ἢ μάθῃ τὰ περὶ αὐτῆς. Ὅσα ἂν εἴπωσιν οἱ θέλοντες νὰ δείξωσι τὸν ποιητὴν πολλὰ μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν ἀκμάσαντα ἔτη, δικαιολογοῦντες τὴν περὶ ταύτης σιωπὴν αὐτοῦ, δυσκόλως, νομίζω, δύναταί τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι

---

[1] Εἴδομεν ἀνωτέρω, πόσον εὐφυῶς ὁ Λουκιανὸς κατέσκωψε τὰς περὶ πατρίδος καὶ γονέων Ὁμήρου γνώμας τῶν βιογράφων αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὅ, τι συνέβη εἰς ἐμέ, ἀναγινώσκοντα τὴν περὶ τοῦ τάφου τοῦ Ὁμήρου πραγματείαν τοῦ Ὀλλανδοῦ Κόμητος Pasch di Kriener, περὶ ἧς ἄρτι ἐλέγομεν (σελ. 25), ἱκανῶς ἀποδεικνύει τὸ ἀνυπόστατον τῶν παντοίων ἐκείνων γνωμῶν. Ἀναγινώσκων ἐν τῇ πραγματείᾳ ἐκείνῃ, ὅτι ὁ Κόμης ἐπιθυμήσας ν' ἀνασκάψῃ τὸν τόπον, ἔνθα ἐνόμιζεν ὅτι ἔκειντο τὰ ὀστᾶ τοῦ Ὁμήρου, κατέφυγεν εἰς τὸν τότε πρῶτον Σύνδικον ἢ προεστῶτα τῆς νήσου Ἴου, τὸν Σπυρίδωνα Βαλέτταν, ὃν ἀποκαλεῖ ἄνθρωπον εὐγενῶν καὶ πεπολιτισμένων ἠθῶν (persona di civili e cortesi costumi), καὶ παρ' αὐτοῦ ἔλαβεν, ὡς λέγει, πᾶσαν συνδρομὴν εἰς ἀνασκαφὴν τοῦ τόπου, ἔστην ἐπὶ πολὺ διαλογιζόμενος, ποίαν ἔχω ἐγὼ συγγένειαν πρὸς τὸν μνημονευόμενον Σπυρίδωνα Βαλέτταν. Ἀλλὰ καὶ πολλὰ κατ' ἐμαυτὸν διασκεπτόμενος, καὶ εἴ τι ἔτυχον ἔχων περὶ τῆς ἡμετέρας οἰκίας πατρικὸν σημείωμα συμβουλευόμενος, οὐδὲν ἠδυνήθην νὰ εὕρω ὁριστικὸν περὶ τούτου· ἀλλὰ μόνον εἴκασα, ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ Ὀλλανδοῦ μνημονευόμενος Σπυρίδων Βαλέττας, ὁ τότε Σύνδικος τῆς Ἴου, ἦν ἴσως ἀδελφὸς ἢ πατὴρ τοῦ πάππου μου Παύλου Βαλέττα, ἐξ Ἴου εἰς Σίφνον μεταναστεύσαντος περὶ τὸ 1760, καὶ ἀποκαταστάντος ἐκεῖ. Καὶ λοιπόν, εἶπον τότε κατ' ἐμαυτόν, εἴπερ ἐγώ, ἕνα μόλις αἰῶνα ἀπέχων ἀπὸ τοῦ συγγενοῦς μου ἐκείνου, μηδὲν δύναμαι νὰ εὕρω βέβαιον περὶ τῆς πρὸς αὐτὸν συγγενείας μου, πῶς οἱ μετὰ δέκα καὶ δώδεκα αἰῶνας γράψαντες βίον Ὁμήρου, οὐδὲν ἔχοντες πρὸς ὁδηγίαν ἑαυτῶν, οὔτε ἐκ τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ, οὔτε ἐξ ἄλλου τινός, ἠδυνήθησαν οὕτως εὐχερῶς νὰ ὁρίσωσι καὶ την πατρίδα καὶ τοὺς γονεῖς καὶ τὸν διδάσκαλον τοῦ ποιητοῦ, ναὶ μὴν καὶ τὸν κυβερνήτην τοῦ πλοίου, ἐν ᾧ διέπλεε περιηγούμενος, καὶ τὸν ἐν Ἰθάκῃ νοσηλεύσαντα αὐτόν, καὶ τὸν ἐν Χίῳ φιλοξενήσαντα αὐτὸν ποιμένα, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ὅσα περὶ τοῦ ποιητοῦ ἱστόρησαν;

ἔργον τόσῳ μέγα ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἐκείνῃ ἐποχῇ, ὅπερ μετέβαλε πάσας τὰς ἐν Πελοποννήσῳ δυναστείας, καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα συνετάραξε, καὶ πολλῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν ἐγένετο αἰτία, ἔργον, ὅπερ ἠδύνατο καθ' ἑαυτὸ ν' ἀποτελέσῃ ὑπόθεσιν ἐπικοῦ ποιήματος, πολλῷ τῆς Ἰλιάδος μακροτέρου, ἔργον τοιοῦτον οὐδεμίαν εἶχε χώραν ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ποιήμασι, καὶ μάλιστα ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ, ἐν ᾗ πολλὰ τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας παρεμβάλλονται, εἰς ἐντελῆ περιγραφὴν γενεαλογιῶν, καὶ ἀρχῆς δυναστειῶν, καὶ μεταβολῆς αὐτῶν κ. τ. λ. Παρὰ τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο τεκμήριον, τὴν περὶ καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν σιωπὴν τοῦ ποιητοῦ, καὶ ἄλλο οὐχ ἧττον ἰσχυρὸν παρατηρεῖται ἐν τῇ Ἰλιάδι, ἔνθα ὑποδείκνυται, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐπεῖδε βασιλεύοντας ἐν Τροίᾳ τοὺς παῖδας τοῦ Αἰνείου· διότι παρίστησι τὸν Ποσειδῶνα τάδε περὶ τούτου προφητεύοντα·

> *ἤδη γὰρ Πριάμου γενεὴν ἤχθηρε Κρονίων·*
> *νῦν δὲ δὴ Αἰνείαο βίη Τρώεσσιν ἀνάξει*
> *καὶ παῖδων παῖδες, τοί κεν μετόπισθε γένωνται.*[1]

Οὕτω καί ἀλλαχοῦ πολλάκις ἔν τε τῇ Ἰλιάδι καὶ ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ παρενείρει ὁ ποιητὴς πολλὰ τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας γεγονότων, ἅπερ ἐπεῖδεν. Διὰ τί λοιπὸν περὶ τῆς τῶν Ἡρακλειδῶν καθόδου οὐδὲν οὐδαμοῦ λέγει, εἰ μὴ διότι ἠγνόει τὸ ἔργον ἐκεῖνο; Ἐπὶ πᾶσι τούτοις καὶ τὸ περὶ καταστροφῆς

---

[1] Ἰλιάδ. Υ, 306—9. *Περὶ τῆς προφητείας ταύτης καὶ ὁ σχολιαστὴς Διονυσίου τοῦ Θρᾳκὸς ἐν τῷ περὶ ῥαψῳδίας λέγει. "Οὐκ ἂν γὰρ εἴη τέλειος ὁ ποιητής, εἰ μὴ ἱστορήσει καὶ διηγήσεται καὶ μαντεύσεται· ὡς καὶ ὁ Ποιητὴς φαίνεται μαντευσάμενος ἐν οἷς φησιν ἐκ προσώπου τοῦ Ποσειδῶνος, "Νῦν δὲ δὴ Αἰνείαο βίη κ. τ. λ." Ἴδε Βιλλοισῶνος Ἀνέκδ. Ἑλλην. τόμ, Β', σελ. 186. σημ. ά. καὶ Φαβρικ. Ελ. Β. τόμ. Α', σελ. 370. ἔπιθι δὲ καὶ Γλάδστωνα* (Studies on Homer, &c. prolegom. p. 37) *καὶ* R. Wood's Essay on the Original Genius, &c. of Homer, p. 215—223. *Σημειωτέον δέ, ὅτι δύο ὑπῆρξαν περὶ Αἰνείου παραδόσεις· ἡ μέν, ὅτι μεταναστεύσας εἰς Ἰταλίαν ἐβασίλευσεν ἐκεῖ (ὅπερ δὴ καὶ γίνεται τῆς Οὐϊργιλίου Αἰνειάδος ὑπόθεσις)· ἡ δέ, ὅτι μείνας ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἐβασίλευσε τῆς Τροίας, ἐκλιπόντων τῶν Πριαμιδῶν. Κατὰ δὴ ταύτην τὴν παράδοσιν, τὴν παρ' Ἕλλησιν ἐπικρατοῦσαν, εὐλόγως εἰκάζεται, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐσχημάτισε τὴν τοῦ Ποσειδῶνος προφητείαν, ἐξ ὧν ἐπεῖδε βασιλεύοντας τοὺς παῖδας τοῦ Αἰνείου.—Ἴδε περὶ τούτου Στράβωνα (σελ.* 607 *καὶ* 608) *καὶ Εὐστάθιον ἐν Ἰλιάδι σελ.* 1209, *κὰι τὰ Βενετ. σχόλια. Ταύτην τὴν περὶ Αἰνείου παράδοσιν παραδέχεται ὡς ὀρθοτέραν καὶ ὁ* Wood *(ἔνθ. ἀν. σελ.* 196 *κ. ἑξ), ἅμα παρατηρῶν, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐν Ἀσίᾳ ποιήσας τὴν Ἰλιάδα, ἔνθα πάντες ἐγίνωσκον τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας γενόμενα, ἀδύνατον ἦν νὰ ἐκφράσῃ τοιαύτην ἰδέαν, εἴπερ*

τοῦ τείχους, ὃ ἀνήγειραν οἱ Ἕλληνες περὶ τὰς ναῦς, ἑρμηνεύεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων σχολιαστῶν, ὡς ὑποδεικνύον τοῦ ποιητοῦ τοὺς χρόνους οὐ μετὰ πολὺ τῶν Τρωϊκῶν.[1] Διὰ ταῦτα δυσκόλως, νομίζω, δύναταί τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἤκμασε μετὰ τὴν τῶν Ἡρακλειδῶν κάθοδον, ἢ ὅτι ἀκμάσας μετ' αὐτήν, καὶ γινώσκων αὐτήν, ἑκὼν ἐσιώπησε τὰ περὶ τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἔργου, διότι, ὡς λέγει ὁ Εὔνιος, ἐγκωμιάσας τὴν τῶν Πελοπιδῶν δυναστείαν, οὐκ εἶχεν ἀφορμήν, οὐδ' ἔπρεπεν ἴσως νὰ ἱστορήσῃ τὴν καταστροφὴν τῆς δυναστείας ἐκείνης.[2] Πολὺ δὲ δυσκολώτερον πιστεύσει τις εἰς τοῦτο, ἐὰν παραδεχθῇ τὴν γνώμην τῶν κατὰ τῆς ἑνότητος τοῦ ποιητοῦ ἀποφαινομένων, καὶ δογματιζόντων, ὅτι ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια ἐποιήθησαν οὐχ ὑφ' ἑνός, ἀλλ' ὑπὸ πολλῶν ποιητῶν, ἄλλου ἄλλο ποιήσαντος μέρος. Καὶ πῶς; ἦν ἆρα δυνατόν, εἴπερ πολλοὶ καὶ παντοῖοι ἦσαν οἱ τὰ ποιήματα ἐκεῖνα ποιήσαντες, νὰ μὴ μνημονεύσῃ τις ἐξ αὐτῶν τοῦ μεγάλου ἐκείνου συμβάντος, καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ προελθουσῶν μεταβολῶν; ἢ μήπως οἱ τὰ τεμάχια ἐκεῖνα συῤῥάψαντες, καὶ πρῶτοι γραφῇ παραδόντες ἐπὶ Πεισιστράτου (ὡς οἱ περὶ Οὐόλφιον δογματίζουσιν) ἐπελάθοντο νὰ συῤῥάψωσι καὶ τὸ τεμάχιον τοῦτο, ἢ ἀπέῤῥιψαν αὐτὸ ὡς ἄχρηστον;

Καὶ λοιπόν, εἴποι τις ἄν, ἐὰν ταῦτα οὕτως ἔχοντα παραδεχθῶμεν, ὁ χρόνος τῆς Ὁμήρου ἀκμῆς κεῖται ἐν τῷ ΙΒ' αἰῶνι, μεταξὺ τοῦ 1184, ὅτε ἑάλω ἡ Τροία, καὶ τοῦ 1104, ὅτε, κατὰ τὸν Θουκυδίδην,[3] ἐγένετο ἡ τῶν Ἡρακλειδῶν εἰς Πελοπόννησον κάθοδος. Εἴ τις ταῦτα λέγει, ἐνθυμηθήτω,

---

ἄλλως εἶχε τὸ πρᾶγμα, καὶ οἱ Αἰνείου ἀπόγονοι ἐβασίλευον ἐν Ῥώμῃ· προστίθησι δέ, ὅτι μόνον ὑπὸ Ῥωμαίων ποιητῶν καὶ συγγραφέων ἱστορεῖται ἡ εἰς Ῥώμην τοῦ Αἰνείου μετάβασις· ἀλλ' ἐναντίον τούτων ἡ ἀρχαιοτάτη τοῦ Ὁμήρου μαρτυρία ἐστὶν ἀναμφισβήτητος διὰ τὸν προειρημένον ἰσχυρότατον λόγον. Τούτοις δὲ προσθετέον, ὅτι ἡ περὶ Αἰνείου καὶ τῶν παίδων αὐτοῦ προφητεία ἐπαναλαμβάνεται ἐν τῷ εἰς Ἀφροδίτην ὕμνῳ (στ. 197), ἔνθα ἡ θεὰ παρίσταται λέγουσα τῷ Ἀγχίσῃ.

Σοὶ δ' ἔσται φίλος υἱός, ὃς ἐν Τρώεσσιν ἀνάξει
Καὶ παῖδες παίδεσσι διαμπερὲς ἐκγεγάονται.

[1] *Ἰλιάδ. Μ, ἐν ἀρχῇ· ἔνθα σημειοῦται ἐν τοῖς Βεν. σχολίοις· "Λάβοι δ' ἄν τις καὶ τοῦτο πρὸς τοὺς χρόνους τοῦ ποιητοῦ, διότι οὐ μετὰ πολὺ τῶν Τρωϊκῶν γέγονεν."*

[2] *Ἴδε Εὐνίου παρεκβολὴν εἰς Ἰλιάδ. Ω.*

[3] *Ξυγγραφὴ Α', § 12.*

ὅτι ἐν γένει ἡ πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων Ἑλληνικὴ χρονολογία ἐστὶν ἀσαφὴς δι' ἔλλειψιν ἱστορικῶν μνημείων, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συμβάντα τάσσονται ὑπὸ τῶν συγγραφέων κατὰ παντοίας καὶ πολὺ πολλάκις ἀφισταμένας ἀλλήλων ἐποχάς.[1] Οὕτως ἄρα καὶ τὸ ἔτος τῆς ἁλώσεως τῆς Τροίας διαφόρως ὑπὸ πολλῶν ὡρίσθη·[2] δύο δὲ ἐπεκράτησαν πρὸ τῶν ἄλλων χρονολογίαι, ἡ μὲν τοῦ Ἐρατοσθένους, τάσσοντος τὴν ἅλωσιν ταύτην τὸ 1184 ἢ 1183 (ᾧ συνεφώνησαν ἐφεξῆς καὶ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεύς, Τατιανός, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς, Εὐσέβιος, καὶ πάντες οἱ Ῥωμαῖοι ἱστορικοί), ἡ δὲ τοῦ Καλλιμάχου καὶ Φανίου (περὶ ὧν καὶ ἐν τῷ χρονολογικῷ πίνακι τῆς Ὁμήρου ἀκμῆς ἐλέγομεν),[3] τασσόντων τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας τὸ 1127· καὶ πρὸς τὴν χρονολογίαν ταύτην φαίνονται συμβιβαζόμενοι καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων οἱ ὑπολογισμοί. Οὕτως ὁ Ἰσοκρατης ἐν τρισὶ τῶν λόγων αὐτοῦ μνημονεύσας τῆς ὑπὸ τῶν Δωριέων κυριεύσεως τῆς Λακωνικῆς, λέγει, ὅτι πρὸ ἑπτακοσίων ἐτῶν ἐγκατέστησαν ἐκεῖ·[4] ὁ δὲ τοιοῦτος ὑπολογισμὸς τοῦ Ἰσοκράτους, κατὰ

---

[1] Ὁ Ἀφρικανὸς παρ' Εὐσεβίῳ (Εὐαγ. Προπ. Ι', 10) λέγει περὶ τούτου· "Μέχρι μὲν "Ὀλυμπιάδων οὐδὲν ἀκριβὲς ἱστόρηται τοῖς Ἕλλησι, πάντων συγκεχυμένων, καὶ κατὰ "μηδὲν αὐτοῖς τῶν πρὸ τοῦ συμφωνούντων." ὁ δὲ Φώτιος περὶ τῆς Φλέγοντος Χρονολογικῆς συναγωγῆς λέγει. "Ἄρχεται δὲ τῆς συναγωγῆς ἀπὸ τῆς Α' Ὀλυμπιάδος· διότι τὰ πρότερα, "καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι σχεδόν τι πάντες φασίν, οὐκ ἔτυχεν [ὑπό] τινος ἀκριβοῦς καὶ ἀληθοῦς "ἀναγραφῆς, ἀλλ' ἄλλο τι ἄλλος τῶν ἐπιτυχόντων καὶ οὐ συμφώνως ἔγραψαν, ὅσοις καὶ "γράψαι πεφιλοτίμηται." (Μυριοβ. Ἀνάγνωσμα 97.)

[2] Ἴδε τὰς διαφόρους ταύτας χρονολογίας παρὰ Κλίντωνι (τόμ. Α', σελ. 123—140, καὶ τόμ. Β', εἰσαγωγή) μετὰ πολλῆς ἀκριβείας ἐξεταζομένας· αὐτόθι δὲ σημειοῦνται καὶ οἱ ὑπὲρ τὸ 1184 ἀναβιβάζοντες τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας, ἐν οἷς Δοῦρις ὁ Σάμιος χρονολογεῖ αὐτὴν ἐν ἔτει 1335· μαρτυρεῖ δὲ τοῦτο Κλήμης (ἐν Στρωμ. Α', σελ. 337) λέγων· "ὡς δὲ "Δοῦρις, ἀπὸ Τροίας ἁλώσεως ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρου εἰς Ἀσίαν διάβασιν (334 πρὸ Χρ.) ἔτη χίλια. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἡρόδοτος, ὡς ἀνωτέρω (ἐν τῷ πίνακι ὑπὸ τὸ ἔτος 409) εἴδομεν, ἔτασσε τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας ὑπὲρ τὰ 800 ἔτη πρὸ ἑαυτοῦ, ὅπερ ὑπερβαίνει τὴν Ἐρατοσθένους χρονολογίαν κατὰ 90 περίπου ἔτη.

[3] Ἴδε τὸν πίνακα ὑπὸ τὸ ἔτος 409.

[4] Ἐν μὲν Ἀρχιδάμῳ (§ 4), ὃν ἔγραψε τὸ 366 πρὸ Χριστοῦ, λέγει· "Τὴν γὰρ δόξαν, ἣν ἡμῖν οἱ πρόγονοι μετὰ πολλῶν κινδύνων ἐν ἑπτακοσίοις ἔτεσι κατέλιπον, ταύτην ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ πείθουσιν ἡμᾶς ἀποβαλεῖν." ἐν δὲ τῷ Παναθηναϊκῷ (§ 82), ὃν ἔγραψε περὶ τὸ 340, λέγει· "Καὶ μετὰ ταῦτα πόσος χρόνος ἐστίν, ἐξ οὗ Σπαρτιᾶται τυγχάνουσιν ἐν

μέσον ὅρον λαμβανόμενος, ὁρίζει τὴν τῶν Ἡρακλειδῶν κάθοδον περὶ τὸ 1040 πρὸ Χριστοῦ, καὶ ἑπομένως τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας περὶ τὸ 1120, ὅπερ προσεγγίζει εἰς τὸ τοῦ Καλλιμάχου καὶ Φανίου ἔτος, τὸ 1127. Κατὰ δὴ ταῦτα καὶ ἡ Ὁμήρου ἀκμὴ συμπίπτει περὶ τὸ 1040, ὅπερ ἐστὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ Ἀριστάρχου ὁριζόμενον ἔτος, ὡς ἐν τῷ πίνακι δείκνυται.[1] Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ οἱ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας κάτωθεν τοῦ 1000^ου^ ἔτους καταβιβάζοντες. Οὕτως ὁ διάσημος Ἰσαὰκ Νεύτων ἐν τῇ χρονολογίᾳ αὐτοῦ,[2] ἐκ διαφόρων συγγραφέων ἀρυόμενος ἀποδείξεις, τὴν μὲν ἅλωσιν τῆς Τροίας τίθησιν ἐν ἔτει 904, τὴν δὲ τῶν Ἡρακλειδῶν κάθοδον ἐν ἔτει 825, τὴν δὲ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου ἀκμὴν ἐν ἔτει 870, καὶ τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετακόμισιν τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν ὑπὸ Λυκούργου ἐν ἔτει 710· οὕτω δὲ εὑρίσκει τὴν Ὁμήρου ἀκμὴν συμπίπτουσαν τῷ χρόνῳ, ὃν ὁ Ἡρόδοτος ὡρίσατο, καὶ περὶ οὗ ἐν τῷ πίνακι (ὑπὸ τὸ ἔτος 409) εἴπομεν.

Ἡ ἔλλειψις λοιπὸν ἀκριβοῦς πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων χρονολογίας, καὶ τὸ δυσσυμβίβαστον, ἢ μᾶλλον ἀσυμβίβαστον, τῶν πολλῶν καὶ παντοίων χρονολογιῶν, αἵτινες προκύπτουσιν ἐκ τῶν μεταγενεστέρων συγγραφέων, καὶ τούτων ἐξ ἰδίας εἰκασίας ὁριζόντων τὸ ἔτος τῆς ἁλώσεως τῆς Τροίας, οὐδεμίαν καταλείπει διέξοδον ἀσφαλῆ ἐκ τοῦ χρονολογικοῦ τούτου λαβυρίνθου· καὶ οὐδέν, νομίζω, δύναται νὰ ταχθῇ ἔτος τῆς ἁλώσεως τῆς Τροίας ἀνεπίδεκτον ἀμφισβητήσεως, ὥστε ὁδηγούμενοι ἐντεῦθεν νὰ ὁρίσωμεν ὡς ἔγγιστα τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως, ἢ τὴν ἀκμὴν τοῦ Ὁμήρου. Τὸ δὲ λέγειν κατὰ τὰ προειρημένα, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἤκμασε μεταξὺ τῆς ἁλώσεως τῆς Τροίας καὶ τῆς τῶν Ἡρακλειδῶν καθόδου, ἢ καὶ ἐπέζησε μικρὸν μετ' αὐτήν, ὡς ἀποδεικνυόμενον, ἢ τοὐλάχιστον τεκμηριούμενον ἐξ αὐτῶν τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, δίδωσιν

Πελοποννήσῳ κατοικοῦντες; . . . . Σπαρτιάτας δὲ ἐνταῦθα κατοικεῖν οὐ πλείω φήσουσιν ἐτῶν ἑπτακοσίων." Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ περὶ εἰρήνης ἢ Συμμαχικῷ (§ 32), *ὃν ἔγραψε τὸ* 356, *λέγει· "Τὴν γὰρ πολιτείαν, ἣν ἑπτακοσίοις ἔτεσιν οὐδεὶς οἶδε . . . . κινηθεῖσαν, ταύτην ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ σαλευθῆναι καὶ λυθῆναι παρὰ μικρὸν ἐποίησαν."—Ἴδε Κλίντωνα (ἔνθ. ἀν.) ἐπιτυχῶς διορθοῦντα τὸ ἁμάρτημα, εἰς ὃ περιέπεσεν ὁ Ἱερώνυμος Οὐόλφιος, καὶ ἐξ ἐκείνοι ὁ ἡμέτερος Κοραῆς, κακῶς ὑπολαβόντες, ὅτι εἰς τὸν Λυκοῦργον ἀνάγει τὸν χρόνον ὁ Ἰσοκράτης.*

[1] *Ἴδε τὸν πίνακα ὑπὸ τὸ ἔτος* 140.

[2] Chronologie of Ancient Kingdoms, by Isaac Newton. London, 1728, p. 29—35.

ὡρισμένην τινὰ περίοδον χρόνου, ἐν ᾗ δύναταί τις νὰ ἐννοήσῃ τὴν ἀκμὴν τοῦ ποιητοῦ μετὰ λόγου τοῦ προσήκοντος.

Ταῦτα περὶ ἡλικίας Ὁμήρου ἐκτενέστερον εἰπόντες, διότι ἡ περὶ τούτου ζήτησις καὶ οὐσιωδεστέρα τῶν ἄλλων ὑπάρχει, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ποιημάτων αὐτοῦ δυνατὸν νὰ ἀρύηται τὰς ἀποδείξεις, περὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, πατρίδος δηλονότι, καὶ γονέων, καὶ ὀνόματος, ματαίαν νομίζομεν πᾶσαν ἔρευναν. Καταλείποντες λοιπὸν τὴν τοιαύτην ἔρευναν εἰς τοὺς ὅπως δήποτε ἐπιθυμοῦντας νὰ ματαιοπονῶσιν, ἀρκούμεθα εἰς τὴν περὶ τούτου εὐφυεστάτην ἔκφρασιν ἑνὸς τῶν ἡμετέρων σοφῶν, εἰπόντος πρὸ πεντήκοντα ἤδη ἐτῶν, ὅτι "ὁ μέγας οὗτος ποιητὴς ὁμοιάζει τὸν ἥλιον κεκρυμμένον εἰς τὰ νέφη, τοῦ ὁποίου δὲν γνωρίζομεν τὴν παρουσίαν, εἰ μὴ ἀπὸ τὸ κάλλιστον ἔργον του, τὴν ἡμέραν·"[1] καὶ τὸ κάλλιστον τοῦτο τοῦ ποιητοῦ ἔργον, τοῦτ᾽ ἔστι τὰ θαυμαστὰ ἔπη αὐτοῦ, δεῦτε νῦν ἴδωμεν ὁποῖα καὶ πόσα, πρῶτον μὲν τὰ ψευδεπιγράφως εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενα μικρὰ ποιήματα ἐξετάζοντες ἐν συντόμῳ, ἔπειτα δὲ τὰ γνήσια διὰ μακροτέρων.

---

[1] Ἴδε Κ. Οἰκονόμου Γραμματικῶν ἢ ἐγκυκλίων παιδευμάτων τόμ. Α΄, σελ. 211, ἔκδ. ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας, 1817.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ὁμήρου ποιήματα μικρά (ψευδεπίγραφα).

1) *Βατραχομυομαχία.* — 2) *Ὕμνοι.* — 3) *Ἐπιγράμματα.* — 4) *Ἀγὼν Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου.*—5) *Ἀραχνομαχία.*—6) *Γερανομαχία.*—7) *Ψαρομαχία.*—8) *Αἲξ ἑπτάπεκτος.*—9) *Κέρκωπες.*—10) *Μαργίτης.*—11) *Ἐπιθαλάμια.*—12) *Ἐπικιχλίδες.*—13) *Γνῶμαι.*—14) *Εἰρεσιώνη.*—15) *Κάμινος ἢ Κεραμίς.*—16) *Ἀμαζόνια.*—17) *Θηβαῒς ἢ Ἀμφιάρεω ἐξέλασις ἢ εἰς Θήβας.*—18) *Ἐπίγονοι.*—19) *Οἰχαλίας ἅλωσις.*—20) *Κύπρια ἔπη.*—21) *Ἰλιὰς μικρά.*—22) *Νόστοι.*—23) *Κύκλος.*—24) *Φωκαῒς ἢ Φαιακίς.*—25) *Συμπέρασμα τοῦ Γ' κεφαλαίου.*

Παρὰ τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν, τὰ δύο μεγάλα καὶ πασίγνωστα ποιήματα, ἡ ἀρχαιότης ἀπεδίδου τῷ Ὁμήρῳ καὶ ἕτερα μικρὰ εἰκοσιτέσσαρα· ὧν τινὰ μὲν διασωθέντα, ἔτι καὶ νῦν παραρτῶνται ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τῶν δύο μεγάλων Ὁμηρικῶν ποιημάτων, τινὰ δὲ γινώσκονται μόνον ἐξ ὀνόματος, ὡς μνημονευόμενα ὑπὸ τῶν συγγραφέων. Μέλλοντες ἐφεξῆς (κεφ. Δ' καὶ Ε') νὰ γράψωμεν ἰδίᾳ καὶ ἐκτενέστερον περὶ τῶν δύο μεγάλων, καταριθμοῦμεν ἐνταῦθα τὰ μικρὰ καὶ ψευδεπίγραφα, τοῖς μὲν σωζομένοις παρασημειοῦντες τὰς περὶ τούτων γνώμας τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, τοῖς δὲ ἀπολομένοις τοὺς μνημονεύοντας αὐτῶν συγγραφεῖς. Εἰσὶ δὲ τάδε·

1. Βατραχομυομαχία, ἢ κατὰ Σουΐδαν Μυοβατραχομαχία· ποιημάτιον συγκείμενον ἐκ 305 στίχων, καὶ ἐν ἑξαμέτρῳ ἡρωϊκῷ τόνῳ περιγράφον τρομεράν τινα, κατὰ τὸν ποιητὴν αὐτοῦ, μάχην βατράχων καὶ μυῶν, ὂν δὲ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους γελοία τις παρῳδία τῆς Ἰλιάδος. Κατὰ μὲν τὸν Ψευδο-Ηρόδοτον, τὸ ποιημάτιον τοῦτο καί τινα ἄλλα ἐποίησεν ὁ Ὅμηρος ἐν Βολισσῷ τῆς Χίου, ὅτε διέτριβεν ἐκεῖ ὡς παιδαγωγὸς παρά τινι τῶν πλουσίων Χίων.[1] Ἀλλ' ὅτι οὐδαμῶς μετέχει τῆς Ὁμηρικῆς Μούσης, πολλοὶ καὶ τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων ἀπέδειξαν, καὶ πάντων μάλιστα ὁ

---

[1] Ἴδε περὶ τούτου ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 26.)

παράδοξος μὲν ἐκδότης τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν, ἔνδοξος δὲ συγγραφεὺς τῶν εἰς Ὅμηρον Προλεγομένων, ὁ Ἄγγλος Ρ. Π. Κνίχτιος (Richardus Payne Knight), ἐξ αὐτοῦ τοῦ ποιήματος δύο ἀρυσάμενος ἀποδείξεις· πρῶτον μὲν τὸ ἐν ἀρχῇ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ

> . . . . εἵνεκ' ἀοιδῆς,
> ἣν νέον ἐν δέλτοισιν ἐμοῖς ἐπὶ γούνασι θῆκα·

ὅθεν εἰκάζει, ὅτι τὸ ποίημα ἔργον ἐστὶν Ἀττικοῦ τινος, καὶ οὐχὶ Ἀσιανοῦ· διότι οἱ Ἀσιανοὶ ἔγραφον ἐν διφθέραις, καὶ οὐχὶ ἐν δέλτοις, καὶ τούτου μάρτυρα ἐπάγεται τὸν Ἡρόδοτον·[1] ἔπειτα δὲ καὶ ἐκ τοῦ στίχου 193, ἔνθα ἡ Ἀθηνᾶ παραπονουμένη κατὰ τῶν βατράχων, ὅτι θορυβοῦντες ἐτάραξαν τὸν ὕπνον αὐτῆς, ἐπιλέγει

> . . . . ἐγὼ δ' ἄϋπνος κατεκείμην,
> τὴν κεφαλὴν ἀλγοῦσα, ἕως ἐβόησεν ἀλέκτωρ.

Οἱ ἀρχαιότατοι ποιηταὶ (λέγει ὁ Κύριος Κνίχτιος) ἠγνόουν καὶ τὸν ἀλέκτορα καὶ τὴν ἀλεκτοροφωνίαν· διότι τὸ πτηνὸν τοῦτο, Ἰνδικῆς ὂν καταγωγῆς, μόλις τὸν ἕκτον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ εἰσήχθη ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ὡς φαίνεται ἐκ νομισμάτων τῶν Σαμοθρᾳκῶν καὶ Ἱμεραίων.[2]

Τῶν μὲν ἀρχαίων τινὲς ἀπέδωκαν τὸ ποιημάτιον τοῦτο εἰς Πίγρητα (ὅν τινες καὶ Τίγρητα λέγουσι), τὸν ἀδελφὸν τῆς μετὰ τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς

---

[1] *Ἡροδ. Ε', § 58.—Καὶ ὁ Οὐόλφιος ἐν τοῖς εἰς Ὅμηρον Προλεγομένοις* (σελ. 88, σημ. 51) *λέγει, ὅτι ἡ λέξις* δέλτος *οὐκ ἔστιν ἀρχαιοτέρα τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ ποιητοῦ τῆς Βατραχομυομαχίας, ὃς ἦν σύγχρονος τῷ Αἰσχύλῳ.*—Denique vocabulum δέλτος non est antiquius Aeschylo et auctore Batrachomyomachiae, temporibus Aeschyli, id quod etiam nonnuli ex veteribus viderunt, aequali.

[2] R. P. Knight's Prolegom. ad Homerum, p. 6. *Ἴδε τοῦ αὐτοῦ καὶ τὴν περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου πραγματείαν.*—An Analytical Essay on the Greek Alphabet, p. 30. London, 1791.—*Πλείω δὲ περὶ Βατραχομυομαχίας ἔγραψεν ὁ μακαρίτης* W. Mure *ἐν τῇ κριτικῇ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ κ. τ. λ.* (*τόμος Β'*, *σελ.* 358—361) *ἔνθα πρὸς ταῖς παρατηρήσεσι τοῦ συμπολίτου αὐτοῦ* R. P. Knight *καὶ ἰδίας προστίθησιν, ἐξ ὧν καταφαίνεται, ὅτι Ἀττικοῦ τινός ἐστι τὸ ποίημα. Ὀρθοτάτη δέ ἐστιν ἡ παρατήρησις αὐτοῦ περὶ τῆς καταχρήσεως τοῦ ἄρθρου, πολλαχοῦ τοῦ ποιήματος κατὰ τὸν Ἀττικὸν τρόπον τιθεμένου, ὡς ἐν τοῖς—ἀσπὶς ἦν λύχνου τὸ μεσόμφαλον—ἡ δὲ κόρυς τὸ λέπυρον ἐπὶ κροτάφοις καρύοιο—φύλλα δὲ τῶν κραμβῶν εἰς ἀσπίδας εὖ ἤσκησαν—ἥλατο δ' ἐς λίμνην φεύγων, τὴν ἀσπίδα ῥίψας—τὸ σὸν ὅπλον κινείσθω—κ. τ. λ.*

Ἑλλάδος στρατευσαμένης Ἀρτεμισίας, βασιλίσσης τῆς Καρίας.[1] Ἐν δὲ τοῖς νεωτέροις εἰσὶν οἱ ἀναβιβάζουσιν αὐτὸ εἰς ἀρχαιοτέραν τοῦ Αἰσχύλου ἐποχήν· καί τις αὐτῶν ἀπεφήνατο γνώμην ἀληθῶς τεραστίαν, ὅτι εὑρίσκει τὴν Βατραχομυομαχίαν εὐγενέστερον καὶ τελειότερον ποίημα, ἢ τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν.[2] Ἀλλ' εἰ μὲν ἡ τοιαύτη κρίσις ἐστὶν ὑπερβολὴ παράδοξος, δι' ἣν ὁ οὕτω κρίνων δικαίως ἐφοβεῖτο ἐκ προοιμίων τοὺς μυκτηρισμοὺς τῶν ἀναγνωστῶν, οὐχ ἧττον ὅμως κατά τε τὴν λέξιν, καὶ τοῦ μύθου τὴν πλοκήν, καὶ τῶν εἰκόνων τὴν σύνθεσιν, διακρίνεται ἐν τῇ Βατραχομυομαχίᾳ ἡ τοῦ ποιήσαντος εὐφυΐα, καὶ πολλαχοῦ τοιαύτη τῆς Ἰλιάδος ἀπομίμησις, ὥστε τὸ ὅλον ποιημάτιον οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ παρῳδία τις τοῦ μεγάλου ἐκείνου ποιήματος. Αἱ δημηγορίαι τῶν ἡρώων Τρωξάρτου καὶ Φυσιγνάθου, καὶ μετὰ ταύτας ὁ ὁπλισμὸς τῶν μυῶν καὶ βατράχων, ἡ θέα τῶν μαχητῶν, συγκινοῦσα τὸν Ὀλύμπιον Δία, ὃς ἐπισκοπεῖ τοὺς μεγάλους ἐκείνους ἥρωας "ἔγχεα μακρὰ φέροντας,"

οἷος Κενταύρων στρατὸς ἔρχεται ἠὲ Γιγάντων,

ἡ μάχη, ἐν ᾗ πίπτουσιν ἀλλεπάλληλοι τιτρωσκόμενοι οἱ ἥρωες Λειχήνωρ, Πηλείων, Ἐμβασίχυτρος, Τρωγλοδύτης, καὶ ἄλλοι, ταῦτα πάντα θαυμασίως παριστῶσιν ἐν μικρῷ τὰς μυριονέκρους τῆς Ἰλιάδος μάχας· καὶ τὸν ὑπερβολικὸν τρόμον, ὃν ἐμποιοῦσιν ἐκεῖναι, τεχνηέντως μεταποιοῦσιν εἰς ὑπερβολικὸν γέλωτα. Ἐν τέλει δὲ τὸ γελοῖον γίνεται γελοιότερον, ὅτε ὁ Ἄρης ἀποφαίνεται ἐν τῷ συμβουλίῳ τῶν θεῶν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἑνὸς μόνου θεοῦ ἔργον ἡ σωτηρία τῶν νικωμένων βατράχων· ἀλλ' ἤτοι πάντες οἱ θεοὶ πρέπει

---

[1] Ἴδε Πλούταρχον ἐν τῷ "περὶ Ἡροδότου κακοηθείας" § 43, καὶ Σουΐδαν ἐν λ. Πίγρης· ἔτι δὲ καὶ Τζέτζην ἐν ἐξηγήσει Ἰλιάδος (σελ. 37, ἔκδ. Ἑρμάννου). πλείω δὲ περὶ τούτου ἐν τῇ Φαβρικίου Ἑλ. Β. τόμ. Α΄, σελ. 335—7.

[2] Τοιαύτην ἐξέφρασε γνώμην ὁ Ἰάκωβος Γάδδιος ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ, De Scriptoribus non Ecclesiasticis (τόμ. Α΄, σελ. 208) λέγων. "Paradoxon dicere volo, licet "verear nasutos Censores vel Momos, Batrachomyomachia videtur mihi nobilior pro-"piorque perfectioni, quam Odyssea et Ilias, imo utramque superat judicio ac ingenio et "praestantia texturae, cum sit poema ludicrum excellens." Ἴδε Φαβρίκιον ἔνθ. ἀν.—Πρὸς ταῦτα οὐδὲν ἄλλο, νομίζω, δύναταί τις εἰπεῖν καταλληλότερον, ἢ τὸ Λατινικὸν λόγιον, de gustibus non est disputandum.

νὰ σπεύσωσιν εἰς βοήθειαν, ἢ ὁ κεραυνὸς τοῦ Διὸς νὰ κινηθῇ. Ῥίπτεται λοιπὸν ὁ τρομερὸς κεραυνός·

> *ἀλλ' οὐδ' ὣς ἀπέληγε μυῶν στρατός, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον*
> *ἵετο πορθήσειν βατράχων γένος αἰχμητάων,*
> *εἰ μὴ ἀπ' Ὀλύμπου βατράχους ᾤκτειρε Κρονίων·*
> *ὅς ρα τότε βατράχοισιν ἀρωγοὺς εὐθὺς ἔπεμψεν.*

Ἔρχονται λοιπὸν οἱ ἀρωγοί, καὶ οὗτοι ἦσαν οἱ καρκῖνοι· οἵτινες δάκνοντες καὶ κόπτοντες τὰς οὐρὰς τῶν μυῶν, καὶ τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας, ἐμποιοῦσιν αὐτοῖς φόβον μέγαν, ἐξ οὗ τρέπονται εἰς φυγήν, καὶ οἱ βάτραχοι σώζονται— Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή·

> *Ἦλθον δ' ἐξαπίνης νωτάκμονες, ἀγκυλοχῆλαι,*
> *λοξοβάται, στρεβλοί, ψαλιδόστομοι, ὀστρακόδερμοι,*
> *ὀστοφυεῖς, πλατύνωτοι, ἀποστίλβοντες ἐν ὤμοις,*
> *βλαισοί, χειροτένοντες, ἀπὸ στέρνων ἐσορῶντες,*
> *ὀκτάποδες, δικάρηνοι, ἀχειρέες—οἱ δὲ καλεῦνται*
> *καρκῖνοι—οἵ ρα μυῶν οὐρὰς στομάτεσσιν ἔκοπτον,*
> *ἠδὲ πόδας καὶ χεῖρας· ἀνεγνάμπτοντο δὲ λόγχαι.*
> *τοὺς καὶ ὑπέδδεισαν δειλοὶ μύες, οὐδ' ἔτ' ἔμειναν,*
> *ἐς δὲ φυγὴν ἐτράποντο· ἐδύσετο δ' ἠέλιος ἤδη,*
> *καὶ πολέμου τελετὴ μονοήμερος ἐξετελέσθη.*

Τῆς Βατραχομυομαχίας ἐγένοντο ἴδιαι ἐκδόσεις καὶ μεταφράσεις οὐκ ὀλίγαι, ἃς ἀπαριθμεῖ ὁ Φαβρίκιος·[1] διάφοροι δὲ περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ ποιηματίου τούτου ἐδόθησαν γνῶμαι, ὧν μάλιστα περίεργοί εἰσιν ἡ τοῦ Φιλίππου Μελάγχθωνος καὶ ἡ τοῦ Πέτρου Λασείνου (La Seine)· διότι ὁ μὲν πρῶτος λέγει, ὅτι σκοπὸς τοῦ ποιήματός ἐστι τὸ ἐμποιῆσαι τῷ ἀναγινώσκοντι μῖσος κατὰ τῶν ταραχῶν καὶ στάσεων· ὁ δὲ δεύτερος, τὸ διδάξαι τοὺς νέους

[1] ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 338—341. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἡ Βατραχομυομαχία ἐστὶ τὸ τρίτον τῶν μετὰ τὴν εὕρεσιν τῆς τυπογραφίας ἐκτυπωθέντων Ἑλληνικῶν βιβλίων, περὶ ὧν ἐφεξῆς (κεφ. Ι', ἐν ἀρχῇ) λέγομεν ἐκτενέστερον. Ἔσχε δὲ τὴν τιμὴν νὰ τυπωθῇ δύο ἔτη πρὸ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας, ἐπιστασίᾳ Λαονίκου τοῦ Κρητός. Καὶ ἡ μὲν ἐπιγραφὴ τῆς πρώτης ἐκείνης ἐκδόσεώς ἐστιν—Ὁμήρου Βατραχομυομαχία, ἐν δέ τισι Τίγρητος τοῦ Καρός—ἐν τέλει δὲ δηλοῦται καὶ τοῦ ἐκδότου τὸ ὄνομα οὑτωσί. "Ἐν ὀνόματι τῆς Ἁγίας "Τριάδος, τοῦ Πατρός, καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Σύνθεσις ἐμοῦ Λαονίκου "Κρητός, καὶ πρωτοθύτου Χανίων· ἐν ἔτει χιλιοστῷ τετρακοσιοστῷ ὀγδοηκοστῷ ἕκτῳ, "μηνὶ Ἀπριλλίῳ εἰκοστῇ δευτέρᾳ, εἰς Βενετίαν."

μετριότητα ἐν τῷ τρώγειν καὶ πίνειν. Ὁ αὐτὸς Φαβρίκιος λέγει, ὅτι ὁ Εὐστάθιος ἔγραψε σχόλια καὶ εἰς τὴν Βατραχομυομαχίαν, ἅπερ οὐ διεσώθησαν.[1]

2. Ὕ μ ν ο ι.—Πρωτίστη τοῦ ἀνθρώπου ἠθικὴ ἀνάγκη ὑπῆρξεν ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ δοξολογήσῃ τὴν θείαν παντοδυναμίαν καὶ ἀγαθότητα, πανταχόθεν διδασκόμενος ὑπὸ τῆς περὶ αὐτὸν κτίσεως, καὶ τὴν ἰδίαν ἔχων συνείδησιν συμμαρτυροῦσαν, ὅτι ἀδύνατον ἦν νὰ θεραπεύσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τὰς πολλὰς καὶ παντοίας ἀνάγκας, ὑφ' ὧν περιεστοιχεῖτο, εἰ μὴ πανσόφως ὁ Δημιουργὸς αὐτοῦ καὶ πάσης τῆς ὁρατῆς καὶ ἀοράτου κτίσεως παρεσκεύαζε πάντα τὰ πρὸς θεραπείαν αὐτῶν ἀπαιτούμενα. Ἐντεῦθεν εὐλόγως εἰκάζεται, ὅτι πρώτιστα τοῦ ἀνθρώπου ποιητικὰ δοκίμια ὑπῆρξαν πανταχοῦ τὰ εἰς δοξολογίαν τοῦ Δημιουργοῦ συντεθειμένα. Συμφυὴς δὲ καὶ σύγχρονος τῇ θρησκευτικῇ ταύτῃ ἀνάγκῃ ὑπῆρξεν ἡ τῆς ἐκφράσεως τῶν διαφόρων αἰσθημάτων, χαρᾶς, λύπης, εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς εὐεργέτας, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων, ἅπερ ἔδωκαν ἀνέκαθεν ἀφορμὴν εἰς τὴν σύνταξιν ἄλλων ᾀσμάτων, ἐκφραζόντων τὰ διάφορα ταῦτα αἰσθήματα. "Ὠδαὶ καὶ ὕμνοι παντὸς εἴδους (λέγει ὁ Ἄγγλος Βλαίρης) ὑπῆρξαν φυσικῷ τῷ λόγῳ αἱ πρώτισται συνθέσεις, κατὰ τὰ κινοῦντα τοὺς ἀοιδοὺς θρησκευτικὰ αἰσθήματα, ἢ τὴν ἀγαλλίασιν, τὴν ὀργήν, τὴν ἀγάπην, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον θερμὸν αἴσθημα.[2]

Καὶ ἡ Ἑλληνικὴ λοιπὸν ἀρχαιότης ἔσχε τοιαῦτα ποιήματα, ἐξ αὐτῆς αὐτῶν τῆς ποιητικῆς τέχνης μαρτυροῦντα τὴν καταγωγὴν αὐτῶν, καὶ ἀποδιδόμενα εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους ἀοιδούς, Λῖνον, Ὀρφέα, Μουσαῖον, Θάμυριν,

---

[1] *Ἴδε περὶ τούτου καὶ τὸν Εὐσταθίου βίον ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Ἑλλήνων ποιητ. καὶ συγγραφ. ὑπὸ Κ. Ἀσωπίου (σελ. 699—700). Σημειωτέον δέ, ὅτι κατὰ μίμησιν τῆς Βατραχομυομαχίας συνετάχθη ὑπό τινος τῶν λίαν μεταγενεστέρων καὶ ἕτερον ποιημάτιον, ἐπιγραφόμενον Γ α λ ε ο μ υ ο μ α χ ί α, ὅπερ ἐξεδόθη ἐν Βασιλείᾳ πολλάκις, καὶ ἐν Παρισίοις ἅπαξ (τὸ 1549) μετὰ τῶν μύθων τοῦ Αἰσώπου καὶ Βαβρίου, καὶ μετὰ προλόγου Ἑλληνικοῦ ὑπὸ Ἀριστοβούλου Ἀποστολίου, ᾧ καὶ ἀπέδωκάν τινες τὸ ποιημάτιον τοῦτο· ἀλλὰ προφανῶς ἠπατήθησαν· διότι αὐτὸς ὁ Ἀποστόλιος ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι τὸ ποιημάτιον ἔγραψε "τῶν μεταγενεστέρων τις, τὸν ποιητὴν ἀπομιμεῖσθαι βουλόμενος." Ἴδε Φαβρίκιον (ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 337).*

[2] Hugh Blair's Lectures on Rhetoric and Belles Lettres.—Lect. xxxviii.

Ὅμηρον, κ. τ. λ. Αὐτὸς ὁ Ὅμηρος ἐν ἀρχῇ τῆς Ἰλιάδος διδάσκει οὐ μόνον περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης τῶν τοιούτων ὕμνων ὑπάρξεως, ἀλλὰ καὶ ὅτι οἱ θεοὶ ἐτέρποντο τούτους ἀκούοντες·

> *οἱ δὲ πανημέριοι μολπῇ Θεὸν ἱλάσκοντο,*
> *καλὸν ἀείδοντες παιήονα, κοῦροι Ἀχαιῶν,*
> *μέλποντες Ἑκάεργον· ὁ δὲ φρένα τέρπετ' ἀκούων.* [1]

Ἐκαλοῦντο δὲ τὰ ᾄσματα ἐκεῖνα προοίμια, προσόδια, ὕμνοι, ᾠδαὶ ἱεραί, παιᾶνες, καὶ ἄλλα τοιαῦτα· ἀλλ' ἰδίως καλοῦνται ὑπὸ τῶν συγγραφέων προοίμια οἱ εἰς Ἀπόλλωνα ὕμνοι.[2]

Οἱ εἰς τὸν Ὅμηρον ἀποδιδόμενοι ὕμνοι, ὅσοι τοὐλάχιστον διεσώθησαν ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, εἰσὶ τὸν ἀριθμὸν τριάκοντα καὶ τρεῖς, μετά τε τῶν μεγάλων αὐτοῦ ποιημάτων συνήθως ἐκδιδόμενοι, ἀλλὰ καὶ ἰδίᾳ πολλάκις ἐκδοθέντες· καὶ ὑπομνήματα δὲ ἔγραψαν περὶ αὐτῶν ὅ τε Ματθίας καὶ Ἕρμαννος καὶ ἄλλοι. Τούτων δὲ οἱ μὲν πρῶτοι τέσσαρες, ὁ εἰς Ἀπόλλωνα, συγκείμενος ἐκ στίχων 546, ὁ εἰς Ἑρμῆν, ἐκ στίχων 580, ὁ εἰς Ἀφροδίτην, ἐκ στίχων 294, καὶ ὁ εἰς Δήμητραν, ἐκ στίχων 495, οὐ μόνον μακρότεροι τῶν ἄλλων εἰσίν, ἀλλὰ καὶ ἐν γένει τελειότεροι· οἱ δὲ λοιποὶ βραχύτεροι ὄντες μόλις περιλαμβάνουσιν οἱ σύμπαντες στίχους 412.

Περὶ δὲ τῆς γνησιότητος αὐτῶν, οἱ μὲν ἀρχαῖοι ἀδιστάκτως ἐθεώρουν αὐτούς, τοὐλάχιστόν τινας ἐξ αὐτῶν, γνήσια τοῦ Ὁμήρου ποιήματα·[3] οἱ δὲ

---

[1] Ἰλιάδ. *Α*, 472. ἔνθα ὁ σχολιαστὴς λέγει· "Διδάσκει ἡμᾶς ὅτι πλέον τῶν θυσιῶν τέρπονται οἱ θεοὶ τοῖς οἰκείοις ἕκαστος ὕμνοις." Ὅθεν καὶ ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ περὶ μουσικῆς (§ 2) λέγει· "ὑμνεῖν γὰρ εὐσεβὲς καὶ προηγούμενον ἀνθρώποις τοὺς χαρισαμένους αὐτοῖς μόνοις τὴν ἔναρθρον φωνὴν θεούς· τοῦτο δὲ καὶ Ὅμηρος ὑπεσημήνατο, ἐν οἷς λέγει —οἱ δὲ πανημέριοι μολπῇ θεὸν ἱλάσκοντο κ. τ. λ." Ἴδε περὶ τούτου καὶ O. Müller τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλλην. γραμματολογίας (κεφ. Γ'), καὶ μάλιστα τὴν κριτικὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἄγγλου W. Mure (βιβλ. Δ', κεφ. 8).

[2] Θουκυδ. Γ', § 104.—Πλάτ. ἐν Φαίδωνι σελ. 60.—Διογέν. Λαέρτιος ἐν βίῳ Ἐμπεδοκλέους, § 57.—Πλούταρχ. ἐν τῷ περὶ μουσικῆς, § 4, κ. τ. λ.

[3] Ὁ μὲν Θουκυδίδης (ἔνθ. ἀνωτ.) λέγων, ὅτι ἐτελοῦντο ἐν Δήλῳ ἀγῶνες μουσικοὶ καὶ γυμνικοί, ἐπάγεται εἰς μαρτυρίαν τὸν εἰς Ἀπόλλωνα ὕμνον τοῦ Ὁμήρου. Διόδωρος δὲ ὁ Σικελιώτης (Δ', § 2) ἐπικαλεῖται εἰς μαρτυρίαν τὸν εἰς Διόνυσον· καὶ ὁ Παυσανίας (Κορινθ. κεφ. ΙΔ') τὸν εἰς Δήμητραν. Ἴδε καὶ Στέφ. Βυζάντιον ἐν λ. Τευμησσός) καὶ τὸν σχολιαστὴν τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν Ὄρνισι (στ. 575.)

νεώτεροι, μόνου ἐξαιρουμένου τοῦ Ἑρμάννου, πάντας κατεδίκασαν ὡς ψευδεπιγράφους. Ἀλλά, καὶ τούτου τεθέντος, ἀδύνατον νὰ θεωρηθῶσιν ἔργα πολὺ μεταγενέστερα, οὐ μόνον διότι εἰς ἀρχαίαν ἐποχὴν μνημονεύονται ὡς ἤδη ὑπάρχοντες, ἀλλὰ καὶ διότι ἐξ αὐτῆς αὐτῶν τῆς κατασκευῆς μαρτυρεῖται ἡ ἀρχαιοτάτη αὐτῶν καταγωγή. Ὁ Ἀθήναιος ἀμφιβάλλων περὶ τῆς γνησιότητος αὐτῶν (τοὐλάχιστον τοῦ εἰς Ἀπόλλωνα ἐπιγεγραμμένου) λέγει· "Καὶ Ὅμηρος δὲ ἢ τῶν Ὁμηριδῶν τις ἐν τοῖς εἰς Ἀπόλλωνα ὕμνοις φησὶν "κ. τ. λ."[1] ὁ δὲ σχολιαστὴς τοῦ Πινδάρου τὸν ὕμνον τοῦτον ἀποδίδωσι Κυναίθῳ τῷ Χίῳ, λέγων· "Ἦν δὲ ὁ Κύναιθος Χῖος, ὃς καὶ τῶν ἐπιγραφο-"μένων Ὁμήρῳ ποιημάτων τὸν εἰς Ἀπόλλωνα γεγραμμένον ὕμνον λέγεται "πεποιηκέναι."[2] Δῆλον ἄρα ἐντεῦθεν, ὅτι, εἰ καὶ μὴ αὐτοῦ τοῦ Ὁμήρου, εἰσὶν ὅμως τὰ ποιήματα ταῦτα ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς. Τοῦτο καὶ οἱ νεώτεροι κριτικοὶ ἀποδέχονται, μάλιστα δὲ ὁ Ῥουχγκένιος (D. Ruhnkenius), ὃς πρῶτος ἐν τῇ πρὸς Οὐαλκενάριον κριτικῇ ἐπιστολῇ περὶ τῶν Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου ὕμνων ἀπεφήνατο περὶ τοῦ ψευδεπιγράφου αὐτῶν· ἀλλὰ καὶ προστίθησιν, ὅτι εἰσὶν ἔργα τῶν ἀμέσως μετὰ τὸν Ὅμηρον καὶ Ἡσίοδον ἀκμασάντων ποιητῶν.[3] Πρὸς ταῦτα διερωτᾷ ὁ Σχόιλλιος· "ἔστιν ἄρα "δυνατὸν διὰ τοσοῦτον λεπτοῦ διαφράγματος ν' ἀποχωρίσωμεν τῶν "Ὁμηρικῶν ποιημάτων τοὺς ὕμνους τούτους;" καὶ τελευτῶν ἀποδέχεται μᾶλλον τὰς τοῦ Ἑρμάννου παρατηρήσεις, ὡς πρακτικωτέρας καὶ πιθανωτέρας, ἢ τὰς λεπτὰς καὶ λίαν αἰσθητικὰς τῶν διὰ λεπτοῦ διαφράγματος ἀποχωριζόντων τοὺς ὕμνους τούτους ἀπὸ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων.[4] Ἀλλ' ὅμως ὁ πολὺς Μύλλερος ἐν τῷ Ζ' κεφαλαίῳ τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς γραμματολογίας περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ὕμνων πραγματευόμενος, ἐκ παρατηρήσεων πρακτικῶν περὶ τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἐννοιῶν, τῶν ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ὕμνοις περιεχομένων, διϊσχυρίσατο καὶ ἀρκούντως ἀπέδειξεν, ὅτι εἰσὶ ποιή-

---

[1] Ἀθην. Δειπνοσ. βιβλ. Α', σελ. 22.

[2] Πινδ. Νεμ. Β' (ἐν ἀρχῇ.)

[3] Εὕρηται ἡ μακρὰ αὕτη τοῦ Ῥουχγκενίου ἐπιστολὴ ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ γενομένῃ ἐκδόσει τοῦ εἰς Δήμητραν ὕμνου. (Lugd. Batavorum, 1808.)

[4] Ἴδε Schoel: Histoire de la Littérature Grecque, tom. i, p. 144—8.

ματα τῶν ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ ῥαψῳδῶν, ἀνήκοντα εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας, τοὺς μεταξὺ τῆς Ὁμηρικῆς ἐποχῆς καὶ τῶν Περσικῶν πολέμων. Ἀναλύων δὲ τοὺς πέντε πρώτους ὕμνους, τοὺς μᾶλλον ἐκτεταμένους, ἀποδεικνύει τὸν ἰσχυρισμὸν αὐτοῦ διὰ πραγματικῶν καὶ σαφῶν παρατηρήσεων. Ἐκτενέστερον δὲ καὶ ἀκριβέστερον περὶ ὕμνων ἐν γένει, καὶ περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ἰδίᾳ, ἐπραγματεύσατο ὁ Ἄγγλος W. Mure ἐν τῇ κριτικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ (βιβλ. Β', κεφ. 22), μετὰ πολλῶν ἄλλων καὶ ταύτην προστιθεὶς τὴν σπουδαίαν παρατήρησιν, ὅτι τὰ ὀνόματα Σάμος, Κνίδος, Πελοπόννησος, Εὐρώπη, ἅπερ εὑρίσκονται ἐν τῷ εἰς Ἀπόλλωνα ὕμνῳ,[1] οὐδαμοῦ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας εὕρηνται· καὶ περὶ τούτου ὀρθῶς παραπέμπει εἰς τὸν Στράβωνα, λέγοντα, ὅτι "ταῦτα νεώτερά ἐστι τῶν ὑφ' Ὁμήρου λεγομένων."[2] Ὁ Οὐόλφιος εἰκάζει, ὅτι οἱ ὕμνοι οὗτοι ἦσαν προοίμια μακροτέρων ποιημάτων ἀπολομένων·[3] τὴν δὲ εἰκασίαν ταύτην στηρίζει εἴς τε τὸ λεγόμενον ὑπὸ Πινδάρου περὶ Ὁμηριδῶν, ὅτι "ἄρχονται Διὸς ἐκ προοιμίου,"[4] καὶ εἰς τὸ τοῦ Πλουτάρχου λέγοντος, ὅτι "τὰ πρὸς τοὺς θεούς, ὡς βούλονται, ἀφοσιωσάμενοι, ἐξέβαινον εὐθὺς ἐπί τε τὴν Ὁμήρου καὶ τὴν ἄλλην ποίησιν."[5] Ὅτι δὲ οἱ ῥαψῳδοὶ ἤρχοντο πάντοτε τῆς ᾠδῆς ἐκ προοιμίου τινὸς πρὸς τοὺς θεούς, μαρτυρεῖται καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ὁμήρου, λέγοντος περὶ τοῦ Δημοδόκου·

ὣς φάθ'· ὁ δ' ὁρμηθεὶς θεοῦ ἤρχετο, φαῖνε δ' ἀοιδήν.[6]

Ἀλλ' ὁ Mure καὶ κατὰ τοῦτο παρατηρεῖ ὀρθῶς, ὅτι περὶ μὲν τῶν μικρῶν Ὁμηρικῶν ὕμνων δυνατὸν νὰ ὑποτεθῇ τοιοῦτόν τι· περὶ δὲ τῶν τεσσάρων μεγάλων ὕμνων οὐ δυνατόν, διά τε τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ αὐτοτελὲς αὐτῶν.

Ἀλλ' εἴτε γνήσια τοῦ ποιητοῦ ἔργα, ὡς οἱ ἀρχαῖοι ἐδόξαζον καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Ἕρμαννος, εἴτε τῶν ἀμέσως μετ' ἐκεῖνον ἀκμασάντων ποιητῶν, ὡς ὁ Ῥουχγκένιος καὶ ἄλλοι νομίζουσιν, εἴτε τῶν ἀπὸ Ὁμήρου μέχρι τῶν

---

[1] ἔνθα ἴδε στ. 41, 43, 250 καὶ 251.

[2] Ἴδε Στράβωνα σελ. 369, 457, 554 καὶ 653.

[3] Προλεγ. εἰς Ὅμηρον, σελ. 104.

[4] Πινδ. Νεμ. Β', ἐν ἀρχῇ, ἔνθα ἴδε τὸν σχολιαστήν.

[5] Πλούταρχος ἐν τῷ περὶ μουσικῆς, § 6.

[6] Ὀδυσ. Θ, 499.

Περσικῶν πολέμων, ὡς ὁ Müller καὶ Mure ἱκανῶς ἀπέδειξαν, οἱ ὕμνοι οὗτοι πολλῆς εἰσιν ἄξιοι προσοχῆς καὶ μελέτης, οὐχ ἧττον τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας· διότι παρὰ τὴν ποιητικὴν χάριν, ἥπερ ἐν αὐτοῖς ἐπικρατεῖ, καὶ δι' ἣν νομίζονται ἄξιοι τοῦ ἐπιγεγραμμένου αὐτοῖς ὀνόματος, πολλὰ τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας μέρη διασαφοῦνται ἐν αὐτοῖς, καὶ λίαν διδακτικὴ γίνεται διὰ τοῦτο ἡ ἀνάγνωσις αὐτῶν εἰς ἀκριβεστέραν τῶν ποιητῶν κατανόησιν· δι' ὃ καὶ παρὰ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ὡς πρὸ μικροῦ ἐλέγομεν, ἐλαμβάνοντο ὡς ἀναντίῤῥητα μαρτύρια τῶν ἀρχαιοτάτων θρησκευτικῶν δογμάτων, ἐθίμων καὶ τελετῶν.[1]

3. Ἐπιγράμματα, καὶ ἄλλα τινὰ ἀποσπασμάτια ἐπῶν, εἰς Ὅμηρον ἀποδιδόμενα.—Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν "Ἐπιγράμματα" προστίθενται ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν τὰ ὑπὸ Ψευδο-Ἡροδότου μνημονευόμενα ἔπη, ὡς δῆθεν ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου κατὰ παντοίας περιστάσεις τοῦ βίου αὐτοῦ πεποιημένα. Εἰσὶ δὲ ταῦτα ἑκκαίδεκα, οἷς προστιθέασι συνήθως καὶ τὸ εἰς τὸν τάφον τοῦ ποιητοῦ ἐπίγραμμα, περὶ οὗ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 27) ἐλέγομεν. Τὰ δὲ τούτοις ἑπόμενα ἀποσπασμάτια συνελέχθησαν ἐκ διαφόρων συγγραφέων, οἵπερ ἀναφέρουσιν αὐτὰ ἐξ ἀπολωλότων ποιημάτων, ἀποδιδομένων τῷ Ὁμήρῳ. Τοιαῦτα δέ εἰσι τὰ ἐφεξῆς καταριθμούμενα, οἷς παρατιθέμεθα καὶ τοὺς ἀναφέροντας αὐτὰ συγγραφεῖς.

4. Ἀγὼν Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου.—Εἷς τῶν ἀνωνύμων βιογράφων τοῦ Ὁμήρου[2] ἱστορεῖ τὰ περὶ τοῦ ἀγῶνος τούτου, ὃν ἔθετο

---

[1] *Οἱ Ὁμηρικοὶ ὕμνοι ἐξεδόθησαν πολλάκις μετὰ τῶν μεγάλων Ὁμηρικῶν ποιημάτων· ἀλλὰ καὶ ἴδιαι αὐτῶν ἐκδόσεις ἐγένοντο, πολλαὶ μὲν ἁπάντων ὁμοῦ (ὧν ἀξιολογώτεραί εἰσιν ἡ τοῦ* Ilgen, *ἡ τοῦ* Mathiae *μετὰ προλεγομένων καὶ σημειώσεων, ἡ τοῦ* Hermann *μετὰ τῶν Ὁμηρικῶν ἐπιγραμμάτων, καὶ ἡ τοῦ* Frider. Franke *ἐν τῷ Γ' τόμῳ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης ἐκδόσεως τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν μετὰ προλόγου καὶ σημειώσεων), ἔνιαι δὲ καὶ μερικαί, ἄλλου ἄλλον ἐκ τῶν μεγάλων ὕμνων ἐκδόντος.*

[2] *Ἴδε Βιογράφους, σελ.* 36—41, *ἔκδ. Οὐεστερμάννου. Πρὸς τοῦτον δὲ τὸν βιογράφον φαίνεται παραπέμπων καὶ ὁ Εὐστάθιος ἐν Προλεγομ. εἰς Ἰλιάδα, λέγων. "Εἰ δὲ καὶ ἤρισεν Ὅμηρος Ἡσιόδῳ τῷ Ἀσκραίῳ, καὶ ἡττήθη, ὅπερ ὄκνος τοῖς Ὁμηρίδαις καὶ λέγειν, ζητητέον ἐν τοῖς εἰς τοῦτο γράψασιν, ἐν οἷς ἔκκειται καὶ τὰ ῥητὰ τῆς ἔριδος." Πλείω περὶ τοῦ ἀγῶνος τούτου ἴδε ἐν τῇ Φαβρικίου Ἑλ. Β. τόμ. Α', σελ.* 570—2.

Γανύκτωρ ὁ Εὐβοίας βασιλεύς, ἐπιτάφιον τοῦ ἰδίου πατρὸς Ἀμφιδάμαντος, καὶ καθ' ὃν διαγωνισάμενοι οἱ δύο ποιηταὶ ἐποίησαν ἐξ αὐτοσχεδίου διάφορα ἔπη, καὶ ἀπήγγειλαν μέρη τινὰ τῶν ἰδίων ποιημάτων, τὰ κάλλιστα. Καίτοι δὲ ὁ Ὅμηρος ἐθαυμάσθη ὑπὲρ τὸν Ἡσίοδον, ὅμως ὁ βασιλεὺς τοῦτον ἐστεφάνωσεν, εἰπὼν "δίκαιον εἶναι τὸν ἐπὶ γεωργίαν καὶ εἰρήνην προκαλού-" "μενον νικᾷν, οὐ τὸν πολέμους καὶ σφαγὰς διεξιόντα."[1] Οὕτω λοιπὸν νικήσας ὁ Ἡσίοδος, καὶ λαβὼν γέρας τρίποδα χαλκοῦν, ἀνέθηκεν αὐτὸν ταῖς Μούσαις ταῖς ἐν Ἑλικῶνι, τάδ' ἐπιγράψας·

> Ἡσίοδος Μούσαις Ἑλικωνίσι τόνδ' ἀνέθηκεν,
> ὕμνῳ νικήσας ἐν Χαλκίδι θεῖον Ὅμηρον.

Μνημονεύουσι δὲ τοῦ ἀγῶνος τούτου ὅ τε Πλούταρχος,[2] καὶ ὁ Φιλόστρατος,[3] καὶ ἄλλοι μεταγενέστεροι, ὡς ὁ Λιβάνιος,[4] ὁ Θεμίστιος,[5] ὁ Πρόκλος,[6] ὁ Τζέτζης[7] κ. τ. λ. Ἀλλ' οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ ἀγὼν οὗτος ἐπλάσθη ὑπό τινος τῶν μεταγενεστέρων, θέλοντος νὰ δείξῃ τὰς εἰρηνικὰς τέχνας προτιμοτέρας τῶν πολεμικῶν, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπινοήσαντος τὸν παράδοξον ποιητικὸν ἀγῶνα τοῦ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου.[8] Ὅθεν καὶ ταύτην ὁ Λουκιανὸς ἐπισκώπτων τὴν Ἀλεξανδρινὴν ἐπινόησιν, λέγει, ὅτι

---

[1] Οὕτω διέκρινε καὶ ὁ Λακεδαιμόνιος Κλεομένης τοὺς δύο ποιητάς, λέγων, ὅτι ὁ μὲν Ὅμηρός ἐστι ποιητὴς τῶν Λακεδαιμονίων, ὁ δὲ Ἡσίοδος τῶν Εἱλώτων· "τὸν μὲν γάρ, ὡς χρὴ πολεμεῖν, τὸν δέ, ὡς χρὴ γεωργεῖν, παρηγγελκέναι."—Πλούταρχ. ἐν Λακων. ἀποφθέγμ. σελ. 889.

[2] ἐν Συμποσιακοῖς προβλήμασι (Ε', πρόβλ. β'), καὶ ἐν τῷ Συμποσίῳ τῶν ἑπτὰ σοφῶν, § 10.

[3] ἐν Ἡρωϊκ. κεφ. ΙΘ', § 3—5.

[4] ἐν τῇ Σωκράτους Ἀπολογίᾳ.

[5] ἐν Λόγῳ Δ'.

[6] ἐν τῷ Ὑπομνήματι εἰς τὸ Ἡσιόδου "Ἔργα καὶ Ἡμέραι."

[7] ἐν τοῖς εἰς Ἡσίοδον προλεγομένοις.

[8] Ὁ Σχοίλλιος (ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλην. Γραμματολογίας, τόμ. Α', σελ. 177—8) νομίζει τὴν περὶ τοῦ ἀγῶνος τούτου συγγραφὴν ἔργον τῆς δευτέρας ἢ τρίτης μετὰ Χρ. ἑκατονταετηρίδος, ἴσως δὲ καὶ ἔτι μεταγενέστερον· ὁ δὲ Ἄγγλος Coleridge (Introductions to the Study of the Greek Classic Poets, p. 189, third edit.) περιορίζει τοῦτο ἐντὸς τοῦ

ἐν τῇ εἰς Ἅδου περιηγήσει αὐτοῦ εἶδε καὶ τοὺς ἐκεῖ τελουμένους ἀγῶνας, ἐν οἷς ἄλλοι τε διηγωνίζοντο, καὶ δὴ καὶ Ὅμηρος καὶ Ἡσίοδος· "ποιητῶν δὲ τῇ "μὲν ἀληθείᾳ παρὰ πολὺ ἐκράτει Ὅμηρος, ἐνίκησε δὲ ὅμως Ἡσίοδος."[1] Ὁ δὲ Πρόκλος (ἔνθ. ἀνωτ.) τὰ περὶ τοῦ ἀγῶνος τούτου ἱστορῶν, οἷα καὶ παρὰ τῷ ἀνωνύμῳ βιογράφῳ ἱστοροῦνται, ἐπιλέγει· "Ἀλλὰ ταῦτα μέν εἰσι ληρή- "ματα τῶν νεωτέρων, καὶ πλάσεις τῶν πρὸς ἀλλήλους ἐρωτημάτων, καὶ τῶν "ἐξ Ὁμήρου παραβεβλημένων ἐπῶν, καὶ ὑπ' ἐκείνου δῆθεν ῥηθέντων. "Ὅμηρος γὰρ ὁ χρυσοῦς, ὡς ἐγᾦμαι, μᾶλλον δὲ ἀκριβεστάτως ἐπίσταμαι, "πολύ τε παλαιότερος Ἡσιόδου ὑπῆρχε, καὶ εἰ πρὸς τοὺς θρυλλουμένους "ἐκείνους θεοὺς ἔριν ἐστήσατο λόγων, καὶ κατὰ τούτων ἂν τὰ πρωτεῖα καὶ "τοὺς στεφάνους ἠνέγκατο."

5. Ἀραχνομαχία.
6. Γερανομαχία.
7. Ψαρομαχία.

Ἐκ τῶν τριῶν τούτων ποιημάτων, ἅτινα βεβαίως ἐποιήθησαν κατὰ μίμησιν τῆς Βατραχομυομαχίας εἰς πολὺ μεταγενεστέραν τοῦ Ὁμήρου ἐποχήν, τὰ μὲν δύο πρῶτα μνημονεύονται ὑπὸ Σουΐδου (ἐν λ. Ὅμηρος), τὸ δὲ τρίτον ὑπὸ τοῦ Ψευδο-Ἡροδότου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Στράβων (σελ. 70) καὶ ὁ Παυσανίας (Ἀττικ. κεφ. ΙΒ') μνημονεύουσιν Ὁμηρικῆς Γερανομαχίας τῶν Πυγμαίων.

8. Αἲξ ἑπτάπεκτος.—Τούτου μνημονεύει ὁ Πρόκλος (ἐν βίῳ Ὁμήρου), ἐπιγράφων αὐτὸ "Ἐντεπάκτιον Αἶγα·" ὁ δὲ Ἀλλάτιος διορθοῦται τὴν ἐπιγραφὴν "Ἑπταπέκτιος," καθ' Ἡσύχιον λέγοντα· "ἑπταπέκτιος, ἡ "βαθείας ἔχουσα τρίχας." Ὁ δὲ Σουΐδας λέγει· "ἑπτάπεκτος, ἡ βαθεῖαν ἔχουσα κόμην, ἡ ἑπτάκις δυναμένη καρῆναι· πέξαι γὰρ τὸ κεῖραι ἢ κτενίσαι." Καὶ ταῦτα μὲν λέγει ἐν λ. ἑπτάπεκτος· ἐν δὲ λ. Ὅμηρος μνημονεύων πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦδε τοῦ ποιήματος, ἐπιγράφει αὐτὸ "Ἠθιέπακτος, ἤτοι

πρώτου ἡμίσεος τῆς δευτέρας ἑκατονταετηρίδος· διότι ὁ Ἀδριανός, οὗ μνημονεύει ὁ συγγραφεὺς ὀνομαστί, ἐβασίλευεν ἀπὸ τοῦ 117 μέχρι τοῦ 138 μετὰ Χριστόν. ἀλλ' ὅμως ὁ τρόπος, δι' οὗ ὁ συγγραφεὺς ἱστορεῖ τὰ περὶ τοῦ χρησμοῦ, ὃν ἡ Πυθία ἔδωκε τῷ Ἀδριανῷ—"ὅπερ δὲ ἀκηκόαμεν ἐπὶ τοῦ θειοτάτου Αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ εἰρημένον ὑπὸ τῆς Πυθίας "περὶ Ὁμήρου ἐκθησόμεθα"—ἀποδεικνύει σαφῶς, ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἦν οὐ σύγχρονος, ἀλλὰ μεταγενέστερος τοῦ Ἀδριανοῦ.

[1] Λουκιαν. ἐν τῷ Β' περὶ ἀλ. Ἱστορ. § 22.

῎Ιαμβοι·" ὅπερ οὐκ ἐστι διάφορον ποίημα, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο ἡ ἑπτάπεκτος αἴξ, κακῶς γεγραμμένη " Ἡθιέπακτος."[1]

9. Κέρκωπες.—Τούτου μνημονεύουσι τοῦ ποιήματος ὅ τε Ψευδο-Ηρόδοτος καὶ Πρόκλος ἐν βίῳ Ὁμήρου, καὶ ὁ Σουΐδας καὶ Τζέτζης. Ὁ δὲ Ἁρποκρατίων (ἐν λ. Κέρκωψ) λέγει περὶ τούτου· " Ἐν τοῖς εἰς " Ὅμηρον " ἀναφερομένοις Κέρκωψι δηλοῦται, ὡς ἐξαπατῆρές τε ἦσαν καὶ ψεῦσται οἱ " Κέρκωπες. Ξεναγόρας δὲ εἰς πιθήκους αὐτοὺς μεταβαλεῖν φησι, καὶ τὰς " Πιθηκούσας νήσους ἀπ' αὐτῶν κληθῆναι. Αἰσχίνης δὲ ὁ Σαρδιανὸς ἐν " τοῖς Ἰάμβοις καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἀναγράφει, Ἀνδοῦλον καὶ Ἄτλαντον."[2] Εἷς μόνος διεσώθη τοῦ ποιήματος τούτου στίχος

ἐξαπατῆρές τ' ἦσαν καὶ ψεῦσται . . . .

ὅπερ ἐστὶ τὸ ὑπὸ Ἁρποκρατίωνος λεγόμενον. Παρὰ δὲ Σουΐδᾳ (ἐν λ. Κέρ-

---

[1] Ὁ Τζέτζης ἐν τοῖς Προλεγομ. τῶν Ἀλληγοριῶν τῆς Ἰλιάδος (σελ. 7 ἔκδ. Boissonade, Paris, 1851) τὰ τοῦ Ὁμήρου ποιήματα καταριθμῶν, διῄρεσεν εἰς δύο τὸ περὶ οὗ νῦν ὁ λόγος ποίημα, τὸ μὲν ὀνομάσας " Αἶγα," τὸ δὲ " Ἑπταεπάκτιον·" ὅθεν λέγει.

Σοφὸς δ' ἄκρως γενόμενος ὑπὲρ ἀνθρώπου φύσιν
τρία καὶ δέκα γέγραφε μνημόσυνον βιβλία,
Μαργίτην καὶ τὴν Αἶγά τε, καὶ τῶν μυῶν τὴν μάχην,
τὴν Ἐπιγόνων μάχην τε, γράφει καὶ Θηβαΐδα,
τὴν Οἰχαλίαν, Κέρκωπας, εἰς τοὺς θεούς τε Ὕμνους,
καὶ τὴν Ἑπταεπάκτιον καὶ τὰς Ἐπικιχλίδας,
καὶ Ἐπιγράμματα πολλὰ σὺν Νυμφικοῖς τοῖς ὕμνοις,
καὶ τὴν Ὀδύσσειαν αὐτὴν μετὰ τῆς Ἰλιάδος.

Ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Boissonade φέρεται " καὶ τοὺς Ἑπτὰ ἐπάκτιον·" ἀλλ' ἡ παρὰ Φαβρικίῳ (Ἑλ. Β. τόμ. Α΄, σελ. 375) γραφὴ " καὶ τὴν ἑπταεπάκτιον," ἐξ ἄλλου χειρογράφου ληφθεῖσα, ἐφάνη μοι προτιμοτέρα.—Ἴδε παρὰ Φαβρικίῳ τὰς παντοίας τῆς λέξεως γραφάς, καὶ τὴν περὶ τούτου γνώμην τοῦ σοφοῦ Ῥιχάρδου Βεντλεΰου. Ὁ δὲ Κύστερος παρὰ Σουΐδᾳ (ἐν λ. Ὅμηρος) τοὺς αὐτοὺς τοῦ Τζέτζου στίχους ἐξ ἄλλου χειρογράφου παρατιθέμενος ἔγραψε " καὶ τοὺς Ἑπτὰ ἐπ' Ἄκτιον." ἀλλὰ πασῶν τούτων τῶν γραφῶν ὀρθοτάτη φαίνεται ἡ παρὰ Φαβρικίῳ " καὶ τὴν Ἑπταεπάκτιον," ἐπεκταθέντος, ὡς φαίνεται, τοῦ ὀνόματος ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ Τζέτζου (ἀντὶ " ἑπτάπεκτον") διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ μέτρου.

[2] Ταῦτα καὶ παρ' Εὐσταθίῳ ἐν Ὀδυσσείᾳ (σελ. 1430 καὶ 1864)· ὃς καὶ προστίθησιν " ἀγορὰν Κερκώπων εἶναι ἐν Ἀθήναις πλησίον τῆς Ἡλιαίας, ἔνθα τὰ κλοπιμαῖα ἐπωλοῦντο· " τοιοῦτοι γὰρ καὶ οἱ Κέρκωπες περιᾴδονται, κλέπται δηλαδὴ καὶ πανοῦργοι." Ἔπιθι δὲ περὶ Κερκώπων τὰ ἐν τῇ Ὠγυγίᾳ ἡ Ἀρχαιολογίᾳ τοῦ Ἀθανασίου Σταγειρίτου (Τόμ. Δ΄, σελ. 121—3)· ἔτι δὲ Μυλλέρου τοὺς Δωριεῖς (βιβλ. Β΄, κεφ. 12 ἐν τέλει), Λοβέκκιον ἐν Ἀγλαοφάνει (σελ. 1296), καὶ W. Mure τὴν κριτικὴν Ἱστορίαν (τόμ. Β΄, σελ. 367—9).

κωπες) ἀναφέρονται τρεῖς ἑξάμετροι στίχοι, οὓς ὁ σχολιαστὴς αὐτοῦ Κύστερος νομίζει ἀπόσπασμα τῶν καλουμένων Ὁμηρικῶν Κερκώπων·

ψεύστας, ὑπεροπῆας, ἀμήχανά τ' ἔργα ἐάσαντας
ἐξαπατῆρας· πολλὴν δ' ἐπὶ γαῖαν ἰόντες
ἀνθρώπους ἀπάτεσκον, ἀλώμενοι ἤματα πάντα.

10. Μαργίτης.—Παρὰ πολλοῖς τῶν ἀρχαίων μνημονεύεται ὡς Ὁμηρικὸν τὸ σατυρικὸν τοῦτο ποίημα, οὗ μόνοι τέσσαρες διεσώθησαν στίχοι, ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ἀποσπάσμασιν ἐκδιδόμενοι. Ἀρχαιότεροι δὲ τῶν ἄλλων καὶ ἀξιολογώτεροι, ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης μνημονεύουσιν αὐτοῦ· καὶ ὁ μὲν Πλάτων διαῤῥήδην ἀποφαίνεται, ὅτι Ὁμηρικόν ἐστι ποίημα ὁ Μαργίτης,[1] ὁ δὲ Ἀριστοτέλης λέγει, ὅτι τὸ ποίημα τοῦτο τοῦ Ὁμήρου πρῶτόν ἐστιν ὑπόδειγμα κωμικῆς ποιήσεως.[2] Ἐκ τοῦ Μαργίτου παρέλαβε καὶ ὁ Ἀριστο-

---

[1] ἐν Ἀλκιβιάδῃ Β', § 10.

[2] ἐν τῷ περὶ Ποιητικῆς κεφ. Δ', § 7—10 (ἔνθα λόγου καὶ ἀναγνώσεως ἄξια τὰ ὑπὸ Φρ. Ῥιττέρου σημειωθέντα περὶ τοῦ ποιήματος τούτου καὶ τοῦ μέτρου αὐτοῦ)· ἔτι δὲ καὶ ἐν Ἠθικοῖς Νικομαχείοις (βιβλ. ΣΤ', κεφ. 7), ἔνθα ὁ Κοραῆς ἐσημειώσατο. "Σατυρικὸν ἢ κωμικόν τι δρᾶμα ἦν Ὁμήρου, οὐκέτι σωζόμενον, ὁ ἐπὶ μωρίᾳ διαβόητος Μαργείτης ἢ Μαργίτης· διφορεῖται γὰρ ἡ γραφή·" πλείω δὲ περὶ Μαργίτου ἐσημειώσατο ὁ Κοραῆς ἐν βίῳ Ἀλεξάνδρου ὑπὸ Πλουτάρχου (§ κγ'). Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ ὁ Ἀριστοτέλης (Ἠθικ. Εὐδημ. Ε', 7) μνημονεύει τοῦ Μαργίτου ὡς Ὁμηρικοῦ ποιηματίου. Μετὰ τὸν Ἀριστοτέλην Δίων ὁ Χρυσόστομος ἐν Λόγῳ ΝΓ' (τόμ. Β', σελ. 274, ἔκδ. Ῥεϊσκίου) λέγει περὶ τούτου· "Γέγραφε δὲ καὶ Ζήνων ὁ φιλόσοφος ἔς τε τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν, καὶ περὶ τοῦ Μαργίτου δέ· δοκεῖ γὰρ καὶ τοῦτο τὸ ποίημα ὑπὸ Ὁμήρου γεγονέναι, νεωτέρου, καὶ ἀποπειρωμένου τῆς αὑτοῦ φύσεως πρὸς ποίησιν." Ὁ δὲ συγγραφεὺς τοῦ ἀγῶνος Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου λέγει, ὅτι τὸν Μαργίτην ἐποίησεν ὁ Ὅμηρος πρῶτον τῶν ἄλλων ποιημάτων ἐν Κολοφῶνι· "Κολοφώνιοι δὲ καὶ τόπον δεικνύουσιν, ἐν ᾧ φασιν αὐτὸν γράμματα διδάσκοντα τῆς ποιήσεως ἄρξασθαι, καὶ ποιῆσαι πρῶτον τὸν Μαργίτην (Βιογράφ. σελ. 34, ἔκδ. Οὐεστερμ.)· καὶ ὁ Ἁρποκρατίων (ἐν λ. Μαργίτης) λέγει· "Ἐκάλουν δὲ τοὺς ἀνοήτους οὕτω διὰ τὸν εἰς Ὅμηρον ἀναφερόμενον Μαργίτην, ὅπερ ποίημα Καλλίμαχος θαυμάζειν ἔοικεν." Δῆλον δ' ἐντεῦθεν, ὅτι ὁ Ἁρποκρατίων ἀμφιβάλλει, εἰ Ὁμηρικὸν τὸ ποίημα· τὴν δ' αὐτὴν ἀμφιβολίαν ἐκφράζει καὶ ὁ Εὐστάθιος (ἐν Ὀδυσ. σελ. 1669) λέγων. "Οὕτως ἔγνωμεν καὶ τὸν ἄφρονα Μαργίτην, τὸν ἀπὸ τοῦ μαργαίνειν, ὅ ἐστι μωραίνειν· ὃν ὁ ποιήσας τὸν ἐπιγραφόμενον Ὁμήρου Μαργίτην ὑποτίθεται εὐπόρων μὲν εἰς ὑπερβολὴν γονέων φῦναι, γήμαντα δέ κ. τ. λ." Τὸν Μαργίτην περιγράφει ὁ Φώτιος ἐν Λεξικῷ οὑτωσί. "Μαργίτης ἐπὶ μωρίᾳ κωμῳδούμενος· ὅν φασιν ἀριθμῆσαι μὲν μὴ πλείω τῶν πέντε δυνηθῆναι, νύμφην δὲ ἀγόμενον μὴ ἅψασθαι αὐτῆς, ἀλλά φοβεῖσθαι λέγοντα, μὴ τῇ μητρὶ αὐτὸν διαβάλῃ· ἀγνοεῖν δέ, νεανίαν ἤδη γεγενημένον, καὶ πυνθάνεσθαι τῆς μητρός,

φάνης τὸ "Μουσάων θεράποντες," ὡς λέγει ὁ σχολιαστὴς αὐτοῦ. "Ἐπε-"πίστευτο δὲ καὶ ὁ Μαργίτης τοῦ Ὁμήρου εἶναι, ἐν ᾧ εἴρηται—Μουσάων "θεράπων καὶ Ἑκηβόλου Ἀπόλλωνος·"[1] Ἀλλ' ὅμως, ὡς εἴδομεν, ὅ τε Ἁρποκρατίων καὶ ὁ Εὐστάθιος ἀμφιβάλλουσι περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ ποιήματος τούτου· ὁ δὲ Σουΐδας (ἐν λ. Πίγρης) ἀποδίδωσι καὶ τοῦτο μετὰ τῆς Βατραχομυομαχίας τῷ τῆς Ἀρτεμισίας ἀδελφῷ Πίγρητι· καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος ἐν τῷ πρὸς τοὺς νέους παραινετικῷ μνημονεύων τῶν εἰς Μαργίτην Ὁμηρικῶν στίχων ἐπιλέγει, "εἰ δὴ Ὁμήρου ταῦτα."[2]

11. Ἐ π ι θ α λ ά μ ι α.—Μόνος ὁ Σουΐδας (ἐν λ. Ὅμηρος) μνημονεύει τοιούτου τινὸς Ὁμηρικοῦ ποιηματίου.

12. Ἐ π ι κ ι χ λ ί δ ε ς.—Τούτου μνημονεύουσιν ὅ τε Ψευδο-Ηρόδοτος καὶ Σουΐδας (ἐν λ. Ὅμηρος), ἔτι δὲ καὶ Τζέτζης, οὗ τοὺς στίχους πρὸ μικροῦ παρεθέμεθα. Ὁ Ἀθήναιος καταριθμεῖ τὰς Ἐπικιχλίδας ἐν τοῖς Ἐρωτικοῖς ποιήμασι, λέγων· "Κλέαρχος δὲ ἐν δευτέρῳ Ἐρωτικῶν, τὰ Ἐρωτικά φησιν "ᾄσματα καὶ τὰ Λοκρικὰ καλούμενα, οὐδὲν τῶν Σαπφοῦς καὶ Ἀνακρέοντος "διαφέρειν· ἔτι δὲ τὰ Ἀρχιλόχου καὶ τῶν Ὁμηρικῶν Ἐπικιχλίδων τὰ πολλὰ "διὰ τῆς ἐμμέτρου ποιήσεως τούτων ἔχεταί τινος τῶν παθῶν."[3] Οὐδεὶς τοῦ ποιήματος τούτου στίχος διεσώθη.

13. Γ ν ῶ μ α ι.—Οὕτως ὀνομάζουσι διάφορα γνωμικὰ ἔπη, ἅπερ ὁ Ποιητὴς ἐλθὼν εἰς Νέον τεῖχος, τὴν τῶν Κυμαίων ἀποικίαν, καὶ καθήμενος ἔν τινι σκυτείῳ ἐποίει, γνώμας ἀποφαινόμενος, ὡς ἱστορεῖ ὁ Ψευδο-

---

εἴ γε ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς ἐτέχθη." Καὶ Δίων ὁ Χρυσόστ. ἐν Λόγῳ ΞΖ′ λέγει περὶ τούτου· "πολύ γε ἂν εἴη τοῦ Μαργίτου σοφώτερος, ἀγνοοῦντος ὅτι χρὴ γήμαντα χρῆθαι τῇ γυναικί."—Περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ Μαργίτου πολλοὶ ἔγραψαν ἰδίας διατριβάς, ἐν οἷς καὶ ὁ ἡμέτερος Κ. Μαυροφρύδης ἐν τῷ Φιλίστορι (τόμ. Γ′, σελ. 28—37)· λόγου δὲ ἄξια καὶ τὰ περὶ τούτου ἐν τῇ κριτικῇ Ἱστορίᾳ τοῦ W. Mure (τόμ. Β′, σελ. 363—7).

[1] *Ἴδε Ἀριστοφ. Ὄρν. στ. 913, καὶ τὸν σχολιαστὴν αὐτοῦ.*

[2] *Ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ R. P. Knight ἐν τῇ περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου πραγματείᾳ (σελ. 30) καὶ ἐν τοῖς εἰς Ὅμηρον προλεγ. (σελ. 7) ἐλέγχει τὸ ψευδεπίγραφον τοῦ Μαργίτου ἐκ τοῦ "ἠπίστατο," ὅπερ Ἀττικὸν καὶ οὐχ Ὁμηρικόν.*

[3] *Ἀθην. Δειπνοσ. βιβλ. ΙΔ′, σελ. 639. Ὅτι δὲ τοιοῦτόν τι ἦν τὸ ποίημα, δῆλον καὶ ἐξ αὐτῆς αὐτοῦ τῆς ἐπιγραφῆς· διότι κιχλίζω = γελῶ ἐν ἡδονῇ ὡς ἐρωτόληπτος· καὶ κιχλισμός = ὁ τῶν ἐρώντων ἡδονικὸς γέλως.*

Ηρόδοτος·[1] ἀλλ' ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου μνημονεύεται τοιοῦτον Ὁμηρικὸν ποίημα.

14. Ε ἰ ρ ε σ ι ώ ν η.—Τὸ ποιημάτιον τοῦτο, ὡς λέγει ὁ Ψευδο-Ηρόδοτος, ἐποίησεν ὁ Ὅμηρος ἐν Σάμῳ· καὶ ἐν ταῖς νουμηνίαις περιερχόμενος τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων ἐλάμβανέ τι ᾄδων αὐτό.[2] Οὐδεὶς δὲ ἄλλος μνημονεύει τοῦ ποιηματίου τούτου, ὃ καὶ ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ἐπιγράμμασιν ἐκ τοῦ Ψευδο-Ηροδότου λαμβανόμενον συνήθως ἐκδίδοται· διότι τὰ παρὰ Σουΐδᾳ (ἐν λ. Ὅμηρος) ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ψευδο-Ηροδότου ἐλήφθησαν, ὡς φαίνεται.[3]

15. Κ ά μ ι ν ο ς ἢ Κ ε ρ α μ ί ς.—Μνημονεύουσι τοιούτου τινὸς Ὁμηρικοῦ ποιηματίου (ὅπερ ὁμοίως τῷ προηγουμένῳ συνήθως ἐκδίδοται ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ἐπιγράμμασιν) ὅ τε Ψευδο-Ηρόδοτος λέγων, ὅτι ἐποίησε τοῦτο

---

[1] ἐν βίῳ Ὁμήρου, § 9.

[2] αὐτόθι, § 33.

[3] Ὁ τὸ ποιημάτιον τοῦτο ποιήσας, ὅστις ποτ' ἐστὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν, ἔλαβεν, ὡς φαίνεται, τὴν ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἐν Ἀθήναις κατ' ἔτος γινομένης τελετῆς, καθ' ἣν περιέφερον ἐν τῇ πόλει τὴν καλουμένην ε ἰ ρ ε σ ι ώ ν η ν, εἰς ἀνάμνησιν τῆς σωτηρίας τῶν μετὰ τοῦ Θησέως ἀποσταλέντων εἰς Κρήτην δὶς ἑπτὰ παίδων, καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τῆς ἀφορίας, ἥπερ ἐπεκράτει ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν διὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀνδρόγεω υἱοῦ τοῦ Μίνω. Ἦν δὲ ἡ εἰρεσιώνη κλάδος ἐλαίας, ἐρίῳ περιεστεμμένος (ὅθεν καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα, ὡς φαίνεται), καὶ προσκρεμαμένους φέρων παντοίους καρπούς. Τὸν κλάδον τοῦτον περιέφερεν ἐν τῇ πόλει κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Πυανεψίων παῖς ἀμφιθαλής, ὑπ' ἄλλων παρακολουθούμενος, οἵπερ ᾖδον τοὺς παρὰ Πλουτάρχῳ (ἐν βίῳ Θησέως, § 22) διασωθέντας στίχους·

> Εἰρεσιώνη σῦκα φέρει, καὶ πίονας ἄρτους,
> καὶ μέλι ἐν κοτύλῃ, καὶ ἔλαιον ἀποψήσασθαι
> καὶ κύλικ' εὔζωρον, ὡς ἂν μεθύουσα καθεύδῃς.

(περὶ τῶν διαφόρων γραφῶν τῶν στίχων τούτων ἴδε μάλιστα Γαισφόρδον ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἐτυμολογ. σελ. 303). Ὁ κλάδος οὗτος ἀνηρτᾶτο ἔπειτα εἰς τὴν θύραν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος· τινὲς δὲ λέγουσιν, ὅτι καὶ ἐν πάσῃ οἰκίᾳ ἀνηρτᾶτο πρὸ τῶν θυρῶν τοιοῦτος κλάδος, κατ' ἔτος ἀνανεούμενος· καὶ τοῦτο φαίνεται πιθανώτατον, ὡς ἔτι καὶ νῦν πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐπικρατοῦντος τοῦ ἔθους τοῦ ν' ἀναρτῶσι τοιοῦτον κλάδον ἐν ταῖς θύραις τῶν οἰκιῶν κατὰ τὴν πρώτην τοῦ Μαΐου· ὅθεν καὶ καλεῖται κοινῶς ὁ κλάδος οὗτος "πρωτομαϊά·" ἐνιαχοῦ δὲ τῆς Ἑλλάδος περιφέρουσι μεγάλην ἀνθοδέσμην ἐπὶ κάμακος ἀνηρτημένην, ᾄδοντες ᾄσματα κατάλληλα.—Ἴδε περὶ Εἰρεσιώνης Πλούταρχον (ἔνθ. ἀν), Σουΐδαν (ἐν λ.), καὶ τὸν Μ. Ἐτυμολόγον (σελ. 303 ἔκδ. Γαισφόρδου)· ἔτι δὲ Εὐστάθιον ἐν Ἰλιάδι (σελ. 1283) καὶ τὸν σχολ. τοῦ Ἀριστοφάνους ἔν τε Πλούτῳ (στ. 1054) καὶ ἐν Ἱππεῦσι (στ. 726)· καὶ ἐπὶ πᾶσι Σμιθίου τὸ Λεξικὸν τῆς Ἑλ. Ἀρχαιολογίας ἐν λ. Πυανέψια.—Dictionary of Greek and Roman Antiquities, ed. by W. Smith (v. pyanepsia).

ἐν Σάμῳ,[1] καὶ ὁ Σουΐδας (ἐν λ. Ὅμηρος), παρ' ᾧ διττῶς ἐπιγράφεται, ἐν μὲν τῇ ἀπαριθμήσει τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων Κ ε ρ α μ ί ς, κατωτέρω δὲ Κ ά μ ι ν ο ς. Ἐκ δὲ τοῦ πρώτου στίχου τοῦ ποιηματίου τούτου,

εἰ μὲν δώσετε μισθόν, ἀείσω, ὦ κεραμῆες,

εἰκάζεται, ὅτι ἡ δευτέρα ἐπιγραφή ἐστι Κ ε ρ α μ ε ῖ ς, ὡς παρατηρεῖ ὁ Φαβρίκιος.[2] Ὑπὸ τοιαύτην δὲ ἐπιγραφὴν μνημονεύεται καὶ ὑπὸ τοῦ Πολυδεύκους, προστιθέντος, ὅτι τινὲς ἀπεδίδοσαν αὐτὸ τῷ Ἡσιόδῳ.[3]

16. Ἀ μ α ζ ο ν ί α.—Μόνος ὁ Σουΐδας (ἐν λ. Ὅμηρος) μνημονεύει τοιούτου τινὸς Ὁμηρικοῦ ποιήματος, οὗπερ οὐδεὶς διεσώθη στίχος. Ὅτι δὲ περὶ τῶν Ἀμαζόνων ἐπραγματεύετο, δῆλον ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς αὐτοῦ· καὶ ἴσως εἶχεν ὑπόθεσιν τὸν μυθολογούμενον αὐτῶν πόλεμον κατὰ τῶν Ἀθηναίων.[4] Ἀλλ' ὁ Mure νομίζει, ὅτι τοῦ ποιήματος τούτου ὑπόθεσις ἦν ἡ τῶν Ἀμαζόνων συμμαχία μετὰ τῶν Τρώων, ἐν ᾗ καὶ ἡ βασίλισσα αὐτῶν Πενθεσίλεια ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως. Ἐπειδὴ δὲ αὕτη ἦν ἡ ὑπόθεσις καὶ τοῦ Κυκλικοῦ ποιήματος "Αἰθιοπίς," τοῦ ἀποδιδομένου τῷ ποιητῇ Ἀρκτίνῳ, ἴσως ὁ Σουΐδας ἀπέδωκεν ἡμαρτημένως τῷ Ὁμήρῳ τὸ τοῦ Ἀρκτίνου ποίημα.[5]

17. Θ η β α ΐ ς, ποίημα ἐπικόν, καὶ ἄλλως ἐπιγραφόμενον "Ἀμφιάρεω ἐξελασία ἢ εἰς Θήβας."[6] Τούτου τὸν πρῶτον μόνον στίχον ἀναφέρει ὁ τοῦ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου ἀγῶνος συγγραφεύς·[7]

Ἄργος ἄειδε, Θεά, πολυδίψιον, ἔνθεν ἄνακτες·

---

[1] ἐν β. Ὁμήρου, § 32.

[2] Ἑλλην. Βιβλ. τόμ. Α', σελ. 377—8.

[3] Πολυδ. ἐν Ὀνομαστ. βιβλ. Ι', κεφ. κγ', § 85. "Τὰ δὲ κάναστρα τοῦ ποιήσαντος τοὺς κεραμέας, οὕς τινας (ἴσως γρ. οὕς τινες) Ἡσιόδῳ προσνέμουσιν·" ἔνθα ἴδε τὰ ἐν τῇ ἀρίστῃ τοῦ Πολυδεύκους ἐκδόσει ὑπὸ Λεδερλίνου καὶ Ἐμστερχουσίου (ἐν Ἀμστελοδάμῳ 1706) σημειωθέντα.

[4] Ἴδε Ἰσοκρ. Πανηγυρ. § 19, καὶ Λυσίου Ἐπιτάφ. (ἐν ἀρχῇ).

[5] Ἴδε τὴν Κριτικὴν ἱστορίαν τοῦ W. Mure (τόμ. Β', σελ. 282—4). Περὶ δὲ τῆς Ἀρκτίνου Αἰθιοπίδος ἴδε Πρόκλου Γραμματικῆς Χρηστομ. τὸ Β' (Βενετ. σχόλ. ἐν ἀρχῇ.—ἔκδ. Βεκκέρου) καὶ τὰ περὶ τούτου γεγραμμένα ὑπὸ Nitzsch ἐν τῷ Β' μέρει τῶν περὶ Ὁμήρου μελετημάτων.—De Aristotele contra Wolfianos, etc. cap. x.

[6] Παρὰ Ψευδο-Ἡροδότῳ ἔνθ. ἀν. § 9.

[7] Ἴδε Βιογράφους (σελ. 42—3, ἔκδ. Οὐεστερμ.).

ἐν δὲ ταῖς ἐκδόσεσι τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν ἑκκαίδεκα τούτου στίχοι ἐκδίδονται. Μνημονεύουσι δὲ αὐτοῦ ὅ τε Ψευδο-Ηρόδοτος καὶ Σουΐδας καὶ Τζέτζης, καὶ ἰδίως ὁ Παυσανίας·[1] διάφορον δὲ τούτου ἐστὶ τὸ ὑπὸ Ἀντιμάχου τοῦ Κολοφωνίου ποιηθέν, καὶ ὁμοίως ἐπιγραφόμενον Θηβαΐς, πολλὰ δὲ ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν γραμματικῶν ἐπαινούμενον.

18. Ἐπίγονοι.—Τούτου ὑπόθεσις ἦν, ὡς φαίνεται, ἡ δευτέρα τῶν Ἀργείων στρατεία κατὰ τῶν Θηβῶν· σώζεται δὲ μόνος ὁ πρῶτος αὐτοῦ στίχος, ὑπὸ τοῦ τὸν Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου ἀγῶνα συγγράψαντος ἀναφερόμενος·

Νῦν αὖθ' ὁπλοτέρων ἀνδρῶν ἀρχώμεθα, Μοῦσαι.

Μνημονεύει δὲ τοῦ ποιήματος τούτου καὶ ὁ τῆς ἱστορίας πατήρ, ἀμφιβάλλων, εἰ ἀληθῶς Ὁμηρικόν ἐστιν.[2] Ὅμοιον δὲ ποίημα ἐπικόν, τοὔτ' αὐτὸ ἐπιγραφόμενον, Ἐπίγονοι, ἐποίησε καὶ ὁ ἄρτι μνημονευθεὶς Ἀντίμαχος ὁ Κολοφώνιος·

---

[1] Βοιωτ. κεφ. Θ'. "Ἐποιήθη δὲ εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον καὶ ἔπη Θηβαίοις (γρ. Θηβαΐς, ὡς διορθοῦται Ἑμστερχούσιος, καὶ Ῥουχγκενίου τὴν διόρθωσιν ἐπιδοκιμάζοντος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Καλλιμάχου ἀποσπασμάτων). Τὰ δὲ ἔπη ταῦτα Καλλαῖνος, ἀφικόμενος αὐτῶν εἰς μνήμην, ἔφησεν Ὅμηρον τὸν ποιήσαντα εἶναι. Καλλαίνῳ δὲ πολλοί τε καὶ ἄξιοι λόγου κατὰ ταὐτὰ ἔγνωσαν. Ἐγὼ δὲ τὴν ποίησιν ταύτην μετά γε Ἰλιάδα καὶ τὰ ἔπη τὰ εἰς Ὀδυσσέα ἐπαινῶ μάλιστα."—Τὸ ὄνομα "Καλλαῖνος" ἡμάρτηται πάντως παρὰ Παυσανίᾳ, οὐδενὸς τοιούτου ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γραμματολογίᾳ μνημονευομένου. Ὅθεν ὁ μὲν Ῥουχγκένιος διορθωτέον εἶναι λέγει "Καλλίμαχος·" ὁ δὲ Grote ἐν τῇ μεγάλῃ καὶ πασιγνώστῳ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος (τόμ. Β', σελ. 174, ἔκδ. τετάρτη) διορθοῦται "Καλλῖνος·" οὕτω δὲ καὶ ὁ πολὺς Μύλλερος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλην. γραμματολογίας. Ἦν δὲ ὁ Καλλῖνος ἀρχαιότατος τῶν Ἐλεγειακῶν ποιητῶν, περὶ τὸ 640 πρὸ Χρ. ἀκμάσας.—Περὶ δὲ Θηβαΐδος, ὡς κυρίως ἐν τῷ καλ:υμένῳ ἐπικῷ κύκλῳ περιλαμβανομένης, διὰ μακρῶν ἐπραγματεύσατο ὁ Welcker ἐν τῷ περὶ ἐπικοῦ κύκλου συγγράμματι αὐτοῦ· ὀλίγα δέ τινα λέγει περὶ τούτου ὁ Müller (ἔνθ. ἀν. κεφ. στ'), πλεῖστα δὲ καὶ λόγου ἄξια ὁ W. Mure (ἔνθ. ἀν. τόμ. Β', σελ. 267 κ. ἑξ). Ἴδε καὶ Κλίντωνα τόμ. Α', σελ. 352.

[2] Ἡροδ. Δ', § 32. "Ἀλλ' Ἡσιόδῳ μέν ἐστι περὶ Ὑπερβορέων εἰρημένα· ἔστι δὲ καὶ Ὁμήρῳ ἐν Ἐπιγόνοισι, εἰ δὴ τῷ ἐόντι γε Ὅμηρος ταῦτα τὰ ἔπεα ἐποίησεν."—Ὁ Ὀούλφιος ἐν τοῖς εἰς Ὅμηρον Προλεγομ. (Κεφ. xxv.) θεωρεῖ τὰ Ἡροδότου ταῦτα ὑπό τινος τῶν γραμματικῶν παρεμβεβλημένα, καὶ οὐ γνήσια· ἀλλ' ὁ σοφὸς τοῦ Ἡροδότου ἐκδότης J. C. F. Baehr ἱκανὰ περὶ τῆς γνησιότητος αὐτῶν ἀπελογήσατο, ἐν οἷς περὶ τούτου ὑπεσημείωσεν.—Ἴδε πλείω περὶ Ἐπιγόνων παρά τε Welcker (ἔνθ. ἀν.) καὶ Mure (ἔνθ. ἀν. σελ. 274—6) ἔτι δὲ καὶ παρὰ Κλίντωνι (ἔνθ. ἀν.).

ὅθεν ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους[1] λέγει, ὅτι ὁ ἐν τῇ Εἰρήνῃ παρεμβαλλόμενος στίχος ὑπὸ τοῦ κωμικοῦ—"Νῦν αὖθ' ὁπλοτέρων ἀνδρῶν ἀρχώμεθα"—ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τοῦ ποιήματος τοῦ Ἀντιμάχου.

19. Οἰχαλίας ἅλωσις.[2]—Τὸ ποίημα τοῦτο, οὗπερ οὐδεὶς διεσώθη στίχος, οἱ μὲν ἀναφέρουσι τῷ Ὁμήρῳ, οἱ δὲ Κρεωφύλῳ τῷ Σαμίῳ, ὃς ἐνομίζετο φίλος καὶ διδάσκαλος τοῦ ποιητοῦ. Ὁ Στράβων ἐν μὲν σελίδι 438 μνημονεύων τοῦ ποιήματος οὐδένα ὀνομάζει ποιητήν, λέγων ἁπλῶς "ὁ ποιήσας τὴν Οἰχαλίας ἅλωσιν·" ἐν δὲ σελίδι 638 λέγει· "Σάμιος δ' ἦν καὶ "Κρεώφυλος, ὅν φασι δεξάμενον ξενίᾳ ποτὲ Ὅμηρον, λαβεῖν δῶρον τὴν "ἐπιγραφὴν τοῦ ποιήματος, ὃ καλοῦσιν Οἰχαλίας ἅλωσιν. Καλλίμαχος "δὲ τοὐναντίον ἐμφαίνει δι' ἐπιγράμματός τινος, ὡς ἐκείνου μὲν ποιήσαντος, "λεγομένην δ' Ὁμήρου διὰ τὴν ξενίαν."[3] Καὶ ὁ Πρόκλος ἐν βίῳ Ὁμήρου λέγει, ὅτι ὁ Ὅμηρος γράψας τὸ ποίημα τοῦτο ἐχαρίσατο τῷ Κρεωφύλῳ, καὶ ἐντεῦθεν ἐνομίσθη ἔργον αὐτοῦ.[4] Ὁ δὲ Φώτιος ἐν Λεξικῷ λέγει περὶ τοῦ Κρεωφύλου· "Τοῦτόν τινες καὶ διδάσκαλον Ὁμήρου λέγουσι γεγονέναι· καὶ "ἔστιν αὐτοῦ ποίημα Οἰχαλίας ἅλωσις· ἀρχαῖος μὲν οὖν ἐστι, νεώτερος δὲ "ἱκανῶς Ὁμήρου." Ἦν δέ, ὡς φαίνεται, ὑπόθεσις τοῦ ποιήματος ἡ ὑπὸ Ἡρακλέους καταστροφὴ τῆς ἐν Βοιωτίᾳ πόλεως Οἰχαλίας, ἧς ὁ βασιλεὺς Εὔρυτος προὔθηκεν ἆθλον τὸν γάμον τῆς ἑαυτοῦ θυγατρὸς Ἰόλης τῷ νικήσοντι αὐτὸν εἰς τὴν τοξικήν. Ἐπειδὴ δὲ νικηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους οὐκ

---

[1] ἐν Εἰρήνῃ, στ. 1270.

[2] Ἡ παρὰ Σουΐδᾳ ἐπιγραφὴ "Σικελίας ἅλωσις" ἡμάρτηται πάντως· ὅθεν ὑπό τε τοῦ ἐκδότου αὐτοῦ Κυστέρου καὶ ὑπὸ Οὐεστερμάννου ἐν Βιογράφοις (σελ. 33) διώρθωται "Οἰχαλίας ἅλωσις."

[3] Καὶ τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Καλλιμάχου παρατίθεται ὁ Στράβων, οὕτως ἔχον·

> Τοῦ Σαμίου πόνος εἰμί, δόμῳ ποτὲ θεῖον Ὅμηρον
> δεξαμένου· κλαίω δ' Εὔρυτον, ὅσσ' ἔπαθεν,
> καὶ ξανθὴν Ἰόλειαν, Ὁμήρειον δὲ καλεῦμαι
> γράμμα. Κρεωφύλῳ, Ζεῦ φίλε, τοῦτο μέγα.

Σημειωτέον δέ, ὅτι ἐν ἄλλοις ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ "τοῦ Σαμίου" φέρεται "Κρεωφύλου."—Βρουγκίου Ἀνάλ. Ἑλλην. τόμ. Α′, σελ. 469.

[4] Ἴδε Βιογρ. σελ. 25, ἔκδ. Οὐεστερμ. καὶ Σουΐδαν ἐν λ. Κρεώφυλος, ἔνθα καὶ τὰ ὑπὸ Κυστέρου σημειωθέντα.

ἀπεδίδου τὸ ἆθλον, ὀργισθεὶς ὁ Ἡρακλῆς καὶ τὴν πόλιν κατέστρεψε, καὶ τὴν Ἰόλην ἔλαβεν αἰχμάλωτον.[1]

20. Κύπρια ἔπη.—Ἑκκαίδεκα στίχοι τοῦ ποιήματος τούτου διασωθέντες συνεκδίδονται τοῖς Ὁμηρικοῖς ἀποσπάσμασιν· ἀλλὰ μόνος σχεδὸν ὁ Σουΐδας ὀνομάζει τοῦτο Ὁμηρικόν· οἱ δὲ ἄλλοι πάντες, καὶ μάλιστα οἱ δοκιμώτατοι Ἡρόδοτος καὶ Ἀριστοτέλης, καὶ μετὰ τούτους Αἰλιανός, Πρόκλος, Ἀθήναιος καὶ ἄλλοι, οὐχ οὕτω λέγουσιν. Ἀλλ' ὁ μὲν Ἡρόδοτος λέγει· "καὶ τόδε τὸ χωρίον οὐχ ἥκιστα, ἀλλὰ μάλιστα, δηλοῖ, ὅτι οὐκ "Ὁμήρου τὰ Κύπρια ἔπεά ἐστι, ἀλλ' ἄλλου τινός. Ἐν μὲν γὰρ τοῖσι "Κυπρίοισι εἴρηται, ὡς τριταῖος ἐκ Σπάρτης Ἀλέξανδρος ἀπίκετο ἐς τὸ "Ἴλιον ἄγων τὴν Ἑλένην, ... ἐν δὲ Ἰλιάδι λέγει, ὡς ἐπλάζετο ἄγων "αὐτήν."[2] Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης, "οἷον ὁ τὰ Κύπρια ποιήσας καὶ τὴν μικρὰν "Ἰλιάδα."[3] καὶ ὁ Αἰλιανός· "Λέγεται δὲ κᾀκεῖνο πρὸς τούτοις, ὅτι ἄρα "ἀπορῶν ἐκδοῦναι τὴν θυγατέρα, ἔδωκεν αὐτῇ προῖκα ἔχειν τὰ ἔπη τὰ Κύπρια· "καὶ ὁμολογεῖ τοῦτο Πίνδαρος."[4] Ὁ δὲ Πρόκλος παρὰ Φωτίῳ[5] λέγει· "Οἱ "μὲν ταῦτα εἰς Στασῖνον ἀναφέρουσι Κύπριον, οἱ δὲ Ἡγησίαν τὸν Σαλαμίνιον αὐτοῖς ἐπιγράφουσιν, οἱ δὲ Ὅμηρον· δοῦναι δὲ ὑπὲρ τῆς θυγατρὸς "Στασίνῳ, καὶ διὰ τὴν αὐτοῦ πατρίδα Κύπριον τὸν πόνον ἐπικληθῆναι." καὶ τέλος ὁ Ἀθήναιος δὶς μνημονεύων τοῦ ποιήματος τούτου, τὸ μὲν πρῶτον

---

[1] Ἴδε τὸν σχολ. Ὁμήρου ἐν τοῖς Βενετ. σχολίοις (Ἰλ. Ε, 392) καὶ Εὐστάθιον ἐν Ἰλιάδ. Β, σελ. 330—1. Πλήρη δὲ τοῦ ποιήματος ἀνάλυσιν ἐποιήσαντο ὅ τε Welcker (ἔνθ. ἀν.) καὶ ὁ W. Mure (ἔνθ. ἀν.)· ὁ δὲ Κλίντων (τόμ. Α', σελ, 350) καὶ πάσας παρατίθεται τὰς περὶ τοῦ ποιήματος τούτου μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων.

[2] Ἡροδ. Β', § 117, ἔνθα ἴδε τὰ ὑπὸ Baehr σημειωθέντα.

[3] Ἀριστοτ. ἐν τῷ περὶ ποιητικῆς, κεφ. 23.

[4] Αἰλ. Ποικ. Ἱστ. Θ', κεφ. 15, ἔνθα ἴδε τὰ ὑπὸ Περιζονίου σημειωθέντα.—Τοιοῦτον δέ τι καὶ ὁ Τζέτζης (ἐν Χιλ. ΙΓ', 638) ἱστορεῖ·

> θυγάτηρ Ἀργινόη δέ, ἣν ἔγημε Στασῖνος,
> Στασῖνος ὁ τὰ Κύπρια συγγράμματα ποιήσας·
> ἅπερ οἱ πλείους λέγουσιν Ὁμήρου πεφυκέναι,
> εἰς προῖκα δὲ σὺν χρήμασι δοθῆναι τῷ Στασίνῳ.

[5] ἐν Μυριοβίβλῳ, ἀνάγν. 239. Ὁ αὐτὸς Πρόκλος ἐν τῷ Β' τῆς Γραμματ. Χρηστομαθείας (σελ. 523, ἔκδ. Γαισφόρδου ἐν τῷ Ἡφαιστίωνος ἐγχειριδίῳ περὶ μέτρων) ἔγραψε καὶ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ποιήματος.

λέγει· "ὁ τὰ Κύπρια ποιήσας ἔπη, εἴτε Κύπριός τίς ἐστιν, ἢ Στασῖνος, ἢ ὅστις δήποτε χαίρει ὀνομαζόμενος·" ἔπειτα δὲ καὶ τάδε· "ὁ τὰ Κύπρια ἔπη πεποιηκὼς Ἡγησίας, ἢ Στασῖνος κ. τ. λ."[1]

21. Ἰλιὰς μικρά, ἢ κατὰ Ψευδο-Ηρόδοτον Ἰλιὰς ἐλλάσσων, ἧς ἡ ἀρχή.

> Ἴλιον ἀείδω καὶ Δαρδανίην εὔπωλον,
> ἧς πέρι πολλὰ πάθον Δαναοί, θεράποντες Ἄρηος.

Τὸ ποίημα τοῦτο μόνος ὁ Ψευδο-Ηρόδοτος καὶ Σουΐδας ὀνομάζουσιν Ὁμηρικόν· οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἀναφέρουσιν αὐτὸ εἰς Λέσχην ἢ Λέσχεων τὸν Λέσβιον ἐποποιόν. Ὁ δὲ Παυσανίας[2] τούτου μὲν τὸν ποιητὴν οὐκ ὀνομάζει, περὶ δὲ τοῦ Λέσχεω λέγει, ὅτι ἐποίησεν Ἰλίου πέρσιν· ἀλλὰ τὴν Ἰλίου πέρσιν ὁ μὲν Πρόκλος ἀποδίδωσιν Ἀρκτίνῳ τῷ Μιλησίῳ,[3] ὁ δὲ Ἀθήναιος Σακάδῳ (κατ' ἄλλους Ἀκάτῳ) τῷ Ἀργείῳ, καὶ ἄλλοι τῷ Στησιχόρῳ. Ὁ Εὐσέβιος, καὶ ἐξ αὐτοῦ ὁ Σύγκελος, τὸν Λέσχην λέγουσι ποιητὴν τῆς μικρᾶς Ἰλιάδος·[5] ὡσαύτως καὶ ὁ Πρόκλος,[6] καὶ ὁ σχολιαστὴς τοῦ Πινδάρου,[7] ὁ τοῦ Ἀριστοφάνους,[8] καὶ ὁ Τζέτζης ἐν Λυκόφρονι, παρ' ᾧ διε-

---

[1] Ἀθην. Δειπνοσ. βιβλ. Η΄, σελ. 334, καὶ βιβλ. ΙΕ΄, σελ. 682. Ἀλλὰ καὶ ὁ σχολ. τοῦ Ὁμήρου (Βενετ. σχόλ. εἰς Ἰλ. Α, 5) τῷ Στασίνῳ τὰ Κύπρια ἔπη ἀναγράφει, λέγων· "ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Στασίνῳ τῷ τὰ Κύπρια ἔπη πεποιηκότι." Μακρὰν δὲ τοῦ ποιήματος ἀνάλυσιν ἴδε παρὰ τοῖς ἄρτι εἰρημένοις Welcker καὶ Mure, ἔτι δὲ καὶ Κλίντωνα (ἔνθ. ἀν. σελ. 353—5)· ἀλλὰ καὶ ὁ Nitzsch ἱκανὰ περὶ τῶν Κυπρίων ἐπῶν διέλαβεν ἐν τῷ Β΄ μέρει τῶν περὶ Ὁμήρου μελετημάτων—De Aristotele contra Wolfianos, cap. iv.

[2] Λακων. κεφ. ΚΖ΄, καὶ Φωκ. κεφ. ΚΕ΄.

[3] Ἴδε Πρόκλου Γραμματ. Χρηστομ. τὸ Β΄ ἔν τε τῇ ἐκδόσει τῶν Βενετ. σχολίων ὑπὸ Βεκκέρου (ἐν ἀρχῇ) καὶ ἐν τῇ τοῦ Ἡφαιστίωνος ὑπὸ Γαισφόρδου, σελ. 533. Ὁ δὲ Nitzsch (ἔνθ. ἀν. cap viii—ix) παραβάλλει διὰ μακρῶν τὴν Ἀρκτίνου "Ἰλίου πέρσιν" πρὸς τὴν Λέσχεω "μικρὰν Ἰλιαδα."

[4] Ἀθην. Δειπνοσ. βιβλ. ΙΓ΄, σελ. 610.

[5] Εὐσεβ. Χρον. Καν. Ὀλυμπιάς Α΄, καὶ Συγκέλου Χρονογρ. τόμ. Α΄, σελ. 402, ἐκδ. Βόννης.

[6] ἔνθ. ἀνωτ.

[7] Νέμ. ΣΤ΄, στ. 85

[8] ἐν Λυσιστράτῃ, στ. 155.

σώθησαν καὶ ἕνδεκα τοῦ ποιήματος στίχοι, οἱ τελευταῖοι τῶν νῦν σωζομένων εἴκοσι καὶ ἑνός.[1] Ἄλλοι δέ, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν Ἱππεῦσι (παρ' ᾧ τρεῖς τοῦ ποιήματος διεσώθησαν στίχοι), καὶ ὁ Ἡσύχιος, τοῦ μὲν ποιήματος μνημονεύουσι, τὸν δὲ ποιητὴν οὐκ ὀνομάζουσιν, ἁπλῶς λέγοντες "ὁ ποιήσας τὴν μικρὰν Ἰλιάδα."[2] Ἀνάλυσιν τοῦ ποιήματος τούτου ἐποιήσατο ὁ Πρόκλος, καὶ διὰ μακροτέρων οἱ προειρημένοι κριτικοὶ Welcker καὶ Mure καὶ Clinton (ἐνθ. ἀν.)

22. Νόστοι.—Τρεῖς μόνοι σώζονται στίχοι τοῦ ποιήματος τούτου, ὅπερ ὁ Σουΐδας ἐν βίῳ μὲν Ὁμήρου καταριθμεῖ ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ποιήμασιν, ἀλλαχοῦ δὲ (ἐν λ. Νόστοι) πολλοὺς λέγει τοὺς ποιήσαντας αὐτό. Ἐκ δὲ τῶν ἄλλων ὁ μὲν Πρόκλος ὀνομάζει ποιητὴν αὐτοῦ Ἁγίαν τὸν Τροιζήνιον,[3] ὁ δὲ Ἀπολλόδωρος[4] καὶ ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους[5] καὶ ἄλλοι ἀνωνύμως λέγουσιν "ὁ τοὺς νόστους ποιήσας," ἤτοι αὐτὸν τὸν Ἁγίαν ἐννοοῦντες, ἢ ἄλλον τινὰ τῶν καλουμένων Κυκλικῶν ποιητῶν. Καὶ τούτου τοῦ ποιήματος τὴν ὑπόθεσιν ἔγραψεν ὁ Πρόκλος, καὶ διὰ μακροτέρων ἔγραψαν περὶ τούτου οἱ τρεῖς προειρημένοι κριτικοὶ Welcker, Mure, καὶ Clinton, ἔτι δὲ καὶ Nitzsch (ἔνθ. ἀνωτ. cap. vi—vii).

23. Κύκλος.—Ὁ Πρόκλος ἐν βίῳ Ὁμήρου λέγει· "Οἱ μέντοι ἀρχαῖοι καὶ τὸν Κύκλον ἀναφέρουσιν εἰς αὐτόν·" ἀλλὰ καὶ ὁ Σουΐδας (ἐν λ. Ὅμηρος) καὶ Ἰωάννης ὁ Φιλόπονος (ἐν τοῖς Ἀναλυτ. τοῦ Ἀριστοτέλους) τὸ αὐτὸ λέγουσιν, ἴδιον, ὡς φαίνεται, ἐννοοῦντες ποίημα ἐπιγραφόμενον "Κύκλος." Πάντες ὅμως οἱ ἄλλοι, καὶ μάλιστα οἱ σχολιασταὶ τοῦ Ὁμήρου,[6] ὑπὸ τὸ ὄνομα Κύκλος ἐννοοῦσιν ἄθροισμα ποιημάτων ὑπὸ διαφόρων ποιητῶν

---

[1] Ἴδε Τζέτζου σχόλια εἰς Λυκόφρονα, στ. 1269.

[2] Ἴδε Ἀριστοτ. περὶ Ποιητ. κεφ. 23, τὸν σχολιαστὴν τοῦ Ἀριστοφ. ἐν Ἱππεῦσι στ. 1053, καὶ τὸν Ἡσύχιον ἐν λ. Διομήδειος ἀνάγκη. Ἴδε καὶ τὰ Βενετ. σχόλια (Ἰλ. Π, 142), ἔνθα δύο διεσώθησαν τοῦ ποιήματος στίχοι· καὶ αὐτόθι Ἰλ. Τ, 326, ἔνθα δύο ἕτεροι στίχοι διεσώθησαν.

[3] ἔνθ. ἀνωτ.

[4] ἐν Βιβλιοθ. βιβλ. Β΄, κεφ. ά (ἐν τέλει).

[5] ἐν Ἱππεῦσι, στ. 1318.

[6] Ἴδε τὰ Βενετ. σχ. ἐν Ἰλιάδ. Γ, 242 καὶ ἀλλαχοῦ πολλάκις.

πεποιημένων, οἱ διὰ τοῦτο ἐκαλοῦντο Κύκλιοι καὶ Κυκλικοὶ κα
Κυκλογράφοι, τοιαύτην ἔχοντες σχέσιν πρὸς τὸν Ὅμηρον, οἵαν α
Κυκλάδες νῆσοι πρὸς τὴν Δῆλον, ὡς ὁ ἡμέτερος εἶπε Κ. Ἀσώπιος. Ὠνομά
σθησαν δὲ τὰ ποιήματα αὐτῶν Κύκλος, διότι ἀρχόμενα ἐκ τῆς Θεογονίας
καὶ πραγματευόμενα ἐφεξῆς τὰ κατὰ τοὺς Ἡρωϊκοὺς χρόνους συμβάντα
τοῦτ' ἔστι τοὺς ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ Θησέως, τὸν Θηβαϊκὸν κα
Τρωϊκὸν πόλεμον, τὰ συμβάντα εἰς τοὺς Ἕλληνας ἡγεμόνας μετὰ τὴν ἐκ τῆ
Τροίας ἐπάνοδον, κατέληγον εἰς τὴν τοῦ Ὀδυσσέως ἄφιξιν εἰς Ἰθάκην, κα
τὸν θάνατον αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Τηλεγόνου. Εἰς τὸν Κύκλον τοῦτον ἀνῆκον κα
πολλὰ τῶν μέχρι τοῦδε ἀριθμηθέντων ποιημάτων (ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 16 κα
ἐφεξῆς), ἅπερ διὰ τοῦτο μόνον κατηριθμήσαμεν, ὡς ἀναφερόμενα ὑπό τινω
τῷ ἡμετέρῳ ποιητῇ.[1]

24. Φωκαΐς.—Μόνος ὁ Ψευδο-Ἡρόδοτος (§ 16) ἀναφέρει περὶ το
ποιήματος τούτου, λέγων, ὅτι ἐν Φωκαίᾳ διατρίβων ὁ Ὅμηρος παρά τιν

---

[1] Ἴδε Πρόκλον παρὰ Φωτίῳ (Μυριοβ. ἀνάγν. 239 ἐν ἀρχῇ) καὶ Κ. Ἀσωπίου τὴ
Ἱστορίαν τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφεων, σελ. 202—9. αὐτόθι δὲ (σελ. 60) ἴδ
καταλεγόμενα τῶν τε Κυκλογράφων τὰ ὀνόματα, καὶ τῶν Κυκλικῶν ποιημάτων τὰ
ἐπιγραφάς. Πολλοὶ τῶν νεωτέρων φιλολόγων, καὶ μάλιστα τῶν Γερμανῶν, ἔγραψαν ἰδία
περὶ Κύκλου πραγματείας, ὧν τελευταία καὶ ἀρίστη ἐστὶν ἡ πολλάκις μέχρι νῦν μνημ
νευθεῖσα τοῦ σοφοῦ Οὐελκέρου, δεύτερον ἤδη καὶ τελειότερον ἐκδοθεῖσα (ἐν Λειψίᾳ 186
Πρὸ δὲ τοῦ Οὐελκέρου συνέγραψαν περὶ Κύκλου ὁ Schwartz—de poetis cyclicis (Alt
1714)· ὁ Levesque—Mémoires de l'Instit. Littérat. tom. i—ὁ F. Wuellner—de cyclo ep
(Munster, 1825)· ὁ F. Henrichsen—de carminib. Cypriis (Hunniæ, 1828)· ὁ C. G. Mü
—de cyclo Græcorum epico, etc. (Lipsiæ, 1829)· ὁ Nitzsch—de Aristotele contra W
fianos, sine de carminibus Cycli Trojani recte inter se comparandis disputatio (Kiel, 18
καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῶν περὶ Ὁμήρου Μελετημάτων τοῦ Nitzsch μετετυπώθη ἡ
ἧς ὁ λόγος πραγματεία (Hannoveræ, 1837)· καὶ τέλος πάντων ὁ L. Leutsch ἐν τῇ ἐκ
τῶν τῆς Θηβαΐδος ἀποσπασμάτων—Thebaïdis cyclicæ reliquiæ (Goett. 1830). Ἀλλ
πάντες οἱ συγγράψαντες ἱστορίαν τῆς Ἑλλην. γραμματολογίας ἱκανὰ καὶ περὶ ἐ
κύκλου διέλαβον· καὶ ἐκ τούτων ἴδε Φαβρίκιον ἐν Ἑλ. Β, τόμ. Α', σελ. 378—81.
λέρου τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλλην. Γραμματολογ. (κεφ. ΣΤ'), καὶ πάντων μάλιστ
W. Mure τὴν κριτικὴν ἱστορίαν (βιβλ. Β', κεφ. ιθ')· ἔπιθι καὶ Κλίντωνα (τό
σελ. 345—58). Τὰ δὲ σωζόμενα τῶν Κυκλικῶν ποιημάτων ἀποσπασμάτια ἐξεδ
μὲν καὶ πρότερον πολλάκις, ἐπ' ἐσχάτων δὲ καὶ μετὰ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτ
ὑπὸ Διδότου ἐκδιδομένῃ Ἑλληνικῇ Βιβλιοθήκῃ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφήν—"Ὁμήρου π
καὶ τὰ τοῦ Κύκλου λείψανα."

Θεστορίδη ἐποίησε τὴν μικρὰν Ἰλιάδα καὶ τὴν Φωκαΐδα· ἀλλὰ ταύτης οὐδεὶς διεσώθη στίχος, οὐδὲ μνημονεύεται ὑπ' ἄλλου τινός. Διὰ ταῦτα ὁ Φαβρίκιος νομίζει, ὅτι τὸ ποίημα τοῦτο ἐπεγράφετο ἴσως Φαιακίς, περὶ τῆς ἐν τῇ νήσῳ τῶν Φαιάκων διατριβῆς τοῦ Ὀδυσσέως πραγματευόμενον·[1] Ὁ δὲ Welcker (ἔνθ. ἀν.) ὑποπτεύει, ὅτι ἡ παρὰ Ψευδο-Ἡροδότῳ Ὁμηρικὴ Φωκαΐς ἡ αὐτή ἐστι τῷ Κυκλικῷ ποιήματι, τῷ ἐπιγραφομένῳ Μ ι ν υ ά ς, καὶ ἀποδιδομένῳ εἰς Πρόδικον τὸν Φωκαέα, ὡς δῆθεν ἐκ τῆς πατρίδος τοῦ ποιητοῦ ἐπικληθέντος καὶ τοῦ ποιήματος. Ἀλλ' ὁ Mure[2] οὐχ εὑρίσκει τὸν λόγον τοῦτον ἰσχυρόν· διότι ὁ Πρόδικος οὐκ ἦν Φωκαεύς, ἀλλὰ Σάμιος ἢ Περίνθιος, καὶ διότι τῆς Μινυάδος ποιητὴς οὐκ ἦν ὁ Πρόδικος, ἀλλ' ὁ Θεστορίδης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ Γ' ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

Ἐκ τῶν καταριθμηθέντων ἐν τῷδε τῷ κεφαλαίῳ ὡς Ὁμηρικῶν ποιημάτων μόνοι οἱ Ὕμνοι ἔχουσιν Ὁμηρικήν τινα χροιάν, δι' ἣν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καί τινων ἐκ τῶν νεωτέρων ἐνομίσθησαν ἔργα τοῦ Ποιητοῦ, ὡς προείπομεν· ἀλλ' οἱ πλεῖστοι καὶ δοκιμώτατοι τῶν νεωτέρων κριτικῶν, καὶ μάλιστα ὁ Müller καὶ Mure ἀπέδειξαν, ὡς εἴδομεν, ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὴν μεθ' Ὅμηρον ἐποχήν, μέχρι τῶν Περσικῶν πολέμων παρεκτεινομένην. Ἐκ δὲ τῶν ἄλλων, τὰ μὲν ἔχοντα ὑπόθεσιν ἡρωϊκὴν (οἷα τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 16—24) εἰσὶν ἔργα τῶν καλουμένων Κυκλίων ἢ Κυκλικῶν ποιητῶν, περὶ ὧν ἄρτι ἐλέγομεν· τὰ δὲ λοιπά, τὰ καταλλήλως ἐπικληθέντα παίγνια[3] (οἷα τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 1—16), οὐδὲν ἄλλο ἔχουσι κοινὸν πρὸς τὸν ποιητὴν τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας, ἢ

---

[1] Ἑλ. Βιβλ. τόμ. Α', σελ. 385.

[2] ἔνθ. ἀνωτ. τόμ. Β', σελ. 369—71.

[3] Ὁ Σουΐδας (ἐν λ. Ὅμηρος) καταριθμεῖ ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ποιήμασι καὶ ἴδιον ποίημα, ἐπιγραφόμενον π α ί γ ν ι α· ἀλλ' αὐτὸς οὗτος ἐφεξῆς λέγει, ἐκ τοῦ Ψευδο-Ἡροδότου (§ 24) ἐρανιζόμενος τὸ λεγόμενον, ὅτι "τοὺς Κέρκωπας καὶ Βατραχομυομαχίαν . . . καὶ τἆλλα πάντα ὅσα παίγνιά ἐστιν Ὁμήρῳ, ἐνταῦθα ἐποίησε παρὰ τῷ Χίῳ ἐν Βολισσῷ." Τοῦτ' αὐτὸ καὶ ὁ Πρόκλος λέγει ἐν βίῳ Ὁμήρου. "Προστιθέασι δ' αὐτῷ καὶ παίγνιά τινα,

τὴν ἀπομίμησιν τοῦ μέτρου, καθ' ὃ ἐκεῖνος ἐποίησε τὰ δύο μεγάλα ποιήματα, καὶ πολλάκις τὴν κατὰ λέξιν ἀντιγραφὴν τοῦ μεγάλου πρωτοτύπου. Μόνου λοιπὸν τοῦ Μαργίτου ἐξαιρουμένου, ὃς ἀναντιῤῥήτως ἀνήκει εἰς ἐποχὴν ἀρχαιοτέραν τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους, πάντα τὰ λοιπὰ δυνατὸν ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς γραμματικούς, καί τινα μάλιστα ἐξ αὐτῶν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους Ἀλεξανδρινούς, περὶ ὧν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 15—16) ἐλέγομεν. Ὅλως δέ, κατὰ τὸν ἀνώνυμον τοῦ ποιητοῦ βιογράφον, "οὐδὲν αὐτοῦ θετέον ἔξω τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσείας· ἀλλὰ καὶ "τοὺς Ὕμνους καὶ τὰ λοιπὰ τῶν εἰς αὐτὸν φερομένων ποιημάτων ἡγητέον "ἀλλότρια καὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς δυνάμεως ἕνεκα." [1]

Γνήσια λοιπὸν τοῦ Ὁμήρου ποιήματά εἰσι τὰ δύο μεγάλα, ἡ Ἰ λ ι ὰ ς καὶ ἡ Ὀ δ ύ σ σ ε ι α, τὰ ἀρχαιότατα Ἑλληνικὰ συγγράμματα, καὶ ἅμα τὰ τελειότατα πρότυπα, καθ' ἃ πολλὰ ἐφεξῆς μέχρι καὶ νῦν ποιηθέντα, Ἑλληνικά τε καὶ μή, τὰ μὲν μᾶλλον, τὰ δὲ ἧττον, ἀπελείφθησαν ἐκείνων, ὡς εἶπε περὶ Ὁμήρου ὁ Ῥωμαῖος Πατέρκουλος· Neque ante illum quem ille imitaretur, neque post illum qui eum imitari posset, inventus est.—Περὶ τῶν δύο τούτων μεγάλων τοῦ Ὁμήρου ποιημάτων πραγματευσόμεθα εὐθὺς ἐφεξῆς, διὰ μακροτέρων, ὡς εἰκός, τὰ περὶ τούτων ἐξετάζοντες, πρῶτον μὲν τὰ περὶ τῆς Ἰλιάδος, ἔπειτα δὲ τὰ περὶ τῆς Ὀδυσσείας.

Μαργίτην, Βατραχομυομαχίαν κ. τ. λ." Τὰ παρὰ Σουΐδᾳ λοιπὸν καταλεγόμενα ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ποιήμασι π α ί γ ν ι α οὐκ ἦσαν ἴδιον ποίημα, οὕτως ἐπιγραφόμενον, ἀλλὰ περιληπτική τις ἐπίκλησις πάντων τῶν παιγνιωδῶν ποιημάτων, ἃ τῷ Ὁμήρῳ ἀνεφέροντο. —Ἴδε καὶ Φαβρικ. Ἑλ. Β, τόμ. Α΄, σελ. 384.

[1] Ἴδε Βιογράφ. σελ. 29, ἔκδ. Οὐεστερμάννου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ὁμήρου Ἰλιάς.

1) ἐπιγραφὴ καὶ ὑπόθεσις.—2) ἀρχαιότης καὶ διαίρεσις εἰς 24 ῥαψῳδίας.—3) ἀνάλυσις κατὰ ῥαψῳδίαν ἑκάστην.—4) Συμπέρασμα, ἐν ᾧ περὶ τῶν ἐκ τῆς Ἰλιάδος ἐξηγμένων κανόνων τῆς ἐπικῆς ποιήσεως, περὶ σχεδίου τοῦ ποιήματος, περὶ χαρακτήρων τῶν ἐν αὐτῷ ἐνεργούντων θεῶν τε καὶ ἀνδρῶν, καὶ περὶ χρονολογίας αὐτοῦ.

"Καὶ ἔστιν ὡς ἀληθῶς Βασιλικὸν πρᾶγμα ἡ Ὁμήρου ποίησις, καὶ μάλιστα ἡ Ἰλιάς."—Εὐστάθιος:

Ἰλιάδα ἐπέγραψεν ὁ Ποιητὴς τὸ θαυμαστὸν τοῦτο ποίημα, ὡς ἐξιστοροῦν τὰς περὶ τὴν Ἴλιον μάχας καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν δεινά, ὅσα οἵ τε Ἕλληνες καὶ οἱ Τρῶες ἔπαθον. Καίτοι δὲ τῶν δεινῶν τούτων αἰτίαν προαναγγέλλει τὴν μῆνιν τοῦ Ἀχιλλέως, καὶ πανταχοῦ δείκνυται φιλοαχιλλεύς, καὶ ἐν γένει τὸν Ἀχιλλέα παρίστησιν ἥρωα τοῦ ποιήματος, ὅμως οὐκ ἐπιγράφει ἐξ αὐτοῦ τὸ ποίημα Ἀχίλλειαν, ὡς ἐπέγραψε τὸ δεύτερον Ὀδύσσειαν ἐκ τοῦ ἐν ἐκείνῳ ἥρωος· διότι ἐκεῖ μὲν ἥρως τοῦ ποιήματος μόνος ἐστὶν ὁ Ὀδυσσεύς, καὶ μόνος οὗτος φαίνεται καταδιωκόμενος καὶ πάσχων, καὶ τῶν κινδύνων καὶ τῶν παθημάτων ὑπερισχύων θείᾳ συνάρσει, καὶ ἐπὶ τέλους θριαμβεύων· δι' ὃ ἐν ἀρχῇ τῆς Ὀδυσσείας ὁ Ποιητὴς ἐπικαλεῖται τὴν Μοῦσαν, ὅπως ἐξιστορήσῃ τὰ περὶ τὸν

> . . . . . . πολύτροπον ἄνδρα, ὃς μάλα πολλὰ
> πλάγχθη, ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσεν,
> πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω,
> πολλὰ δ' ὅ γ' ἐν πόντῳ πάθεν ἄλγεα ὃν κατὰ θυμόν,
> ἀρνύμενος ἥν τε ψυχὴν καὶ νόστον ἑταίρων.

Ἐν τῇ Ἰλιάδι ὅμως, οὔτε μόνος ἥρως ἐστὶν ὁ Ἀχιλλεύς, οὔτε μόνος φαίνεται κινδυνεύων καὶ πάσχων· ἀλλὰ πολλοὶ μὲν οἱ ἥρωες, ἐν οἷς ἐξέχει ὁ Ἀχιλλεύς, κοινὰ δὲ τὰ ἐκ τῆς μήνιδος αὐτοῦ προελθόντα δεινὰ πᾶσι τοῖς περὶ τὴν

Ἴλιον μαχομένοις Ἕλλησί τε καὶ Τρωσίν, ὑπὸ τῆς ὑπερτάτης βουλῆς τοῦ Διὸς ἐπιβαλλόμενα πρὸς τιμὴν τοῦ ἀδικηθέντος καὶ μηνίσαντος ἥρωος· ὅθεν ἱστορῶν ὁ Ποιητὴς τὴν διὰ τοῦ ὀνείρου ἀπάτην τοῦ Ἀγαμέμνονος λέγει·

> *νήπιος· οὐδὲ τὰ ᾔδη ἅ ρα Ζεὺς μήδετο ἔργα·*
> *θήσειν γὰρ ἔτ' ἔμελλεν ἐπ' ἄλγεά τε στοναχάς τε*
> *Τρωσί τε καὶ Δαναοῖσι διὰ κρατερὰς ὑσμίνας.* [1]

Κοινὰ λοιπὸν τὰ ἐκ τοῦ πολέμου δεινὰ Τρωσί τε καὶ Δαναοῖσι· κοινὴ καὶ τοῦ τὰ δεινὰ ταῦτα ἐξιστοροῦντος ποιήματος ἡ ἐπιγραφὴ Ἰλιάς, τοῦτ' ἔστι διήγησις τῶν περὶ τὴν Ἴλιον γενομένων, ἢ ἄλλως "τὰ Τρωϊκά," ὡς εἶπεν ὁ Εὐστάθιος.[2]

Περὶ δὲ τῆς ὑποθέσεως τῆς Ἰλιάδος ἠμφισβήτησαν μὲν τῶν νεωτέρων τινές, προσπαθοῦντες νὰ συμβιβάσωσι τὴν ὑπόθεσιν ταύτην πρὸς τὰς ἑαυτῶν ἀλλοκότους δόξας, ἀντὶ νὰ πράξωσι τὸ ἀνάπαλιν, οὐδεμία ὅμως δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ποία τίς ἐστιν ἡ ὑπόθεσις αὕτη, ὅταν τις μετὰ προσοχῆς ἀναγνῷ τήν τε πρότασιν τοῦ ποιήματος, καὶ αὐτὸ τὸ ποίημα διαμπερές. Ἐν μὲν οὖν τῇ προτάσει δεικνύων ὁ Ποιητὴς καὶ τὴν ὑπόθεσιν καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ ποιήματος λέγει·

> *Μῆνιν ἄειδε, Θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος*
> *οὐλομένην, ἣ μυρί' Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε,*
> *πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν*
> *ἡρώων, αὐτοὺς δὲ ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν*
> *οἰωνοῖσί τε πᾶσι· Διὸς δὲ τελείετο βουλή,*
> *ἐξ οὗ δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε*
> *Ἀτρείδης τε ἄναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς·*

---

[1] Ἰλιάδ. Β, 38—40, ἔνθα ὁ Εὐστάθιος σημειοῦται· "ἐν τῷ εἰπεῖν, ὡς ἔμελλεν ὁ Ζεὺς ἄλγεά τε στοναχάς τε θήσειν Τρωσὶ καὶ Δαναοῖς, παρεμφαίνει ὁ Ποιητής, ὡς ἐν καταρχαῖς γέγραπται, Ἰλιάδα λέγεσθαι, ὡς περιέχουσαν μὴ μόνα τὰ τῶν Ἰλιέων, ἀλλ' ἁπλῶς τὰ συμβάντα κατὰ τὴν Ἴλιον." Τοῦτ' αὐτὸ καὶ ἀλλαχοῦ ἐπαναλαμβάνει ὁ Εὐστάθιος ἐν Ἰλιάδι (σελ. 7—8 καὶ σελ. 169). Κατὰ δὴ ταῦτα καὶ Τζέτζης ἐν τῇ ἐξηγήσει τῆς Ἰλιάδος (σελ. 49, ἔκδ. Γοδ. Ἑρμάννου) λέγει· "Εἰ δέ τις ἔροιτο . . . . διὰ τί μὴ Ἀχίλλειαν, ὡς Ὀδύσσειαν, ἀλλ' Ἰλιάδα ἐπέγραψε τῷ ποιήματι; ἴστω ὡς μειζόνως καὶ περιουσιακῶς κἀκ τούτου τὸν ἥρωα πάλιν τιμᾷ, προσάπτων αὐτῷ καὶ μόνῳ τὸ αἴτιον τῆς Ἰλιακῆς συμφορᾶς."

[2] "Ταύτην δὲ τὴν βίβλον συλληπτικώτερον Ἰλιάδα ἐκάλεσεν . . . . ὅτι περιέχει τὰ κατὰ τὴν Ἴλιον συμπεσόντα, ἤτοι τὰ Τρωϊκά . . . . Σημείωσαι δὲ ἐνταῦθα, ὅτι τὸ εἰπεῖν Ὁμήρου Ἰλιὰς ταὐτόν ἐστι τῷ Ὁμήρου Τρωϊκά."—Προοίμ. εἰς Ἰλιάδα (ἐν τέλει).

διὰ παντὸς δὲ τοῦ ποιήματος αὕτη μόνη ἐπικρατεῖ ἡ ὑπόθεσις, καὶ εἷς μόνος διαφαίνεται σκοπός, ἡ τέλεσις τῆς βουλῆς τοῦ Διός. Τοιαύτην ἐξηγήσατο καὶ ὁ Ἀριστοτέλης καὶ πάντες οἱ μετ' ἐκεῖνον τὴν ὑπόθεσιν τῆς Ἰλιάδος, μίαν εὑρίσκοντες ἐν αὐτῇ πρᾶξιν, ἓν ὅλον, διῃρημένον προσηκόντως εἰς ἀρχήν, μέσον, καὶ τέλος·[1] καὶ ἀρχὴ μὲν τῆς πράξεώς ἐστιν ἡ τοῦ Ἀχιλλέως οὐλομένη μῆνις, τέλος δὲ ὁ θάνατος τοῦ Ἕκτορος, καὶ μέσον ὁ θάνατος τοῦ Πατρόκλου, δι' ὃν ὁ Ἥρως ἀναγκάζεται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, ἐκείνην λαβὼν τὴν τιμήν, ἣν ὁ Ζεὺς ἐβουλεύσατο ὑπὲρ αὐτοῦ, οὐχὶ δὲ ἣν αὐτὸς ἤθελε καὶ περιέμενε· τοῦτ' ἔστι πάντες οἱ Ἕλληνες ἐπαναστάντες κατὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος ν' ἀποσπάσωσιν ἐκείνου τὴν Βρυσηΐδα, καὶ μετ' ἄλλων λαμπρῶν δώρων νὰ ἐπαναγάγωσιν εἰς αὐτόν.[2] Ὑπόθεσις λοιπὸν τῆς Ἰλιάδος, καθ' ἃ ὅ τε Ποιητὴς ἐν τῇ προτάσει τοῦ ποιήματος λέγει, καὶ αὐτὸ τὸ ποίημα διαμπερὲς διδάσκει, ἐστὶν ἡ τοῦ Ἀχιλλέως μῆνις οὐλομένη· σκοπὸς δὲ αὐτῆς τὸ διδάξαι, ὅτι μόνη ἡ θεία βουλὴ τελεῖται ἐν παντὶ πράγματι· ὁ δὲ ἀσθενὴς ἄνθρωπος πολλὰ μὲν βουλεύεται καὶ

---

[1] "Ὅλον δέ ἐστι τὸ ἔχον ἀρχὴν καὶ μέσον καὶ τελευτήν" (Ἀριστοτ. περὶ ποιητ. κεφ. 7)· ἐν δὲ τῷ ἐφεξῆς κεφαλαίῳ τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐν παραδείγμασιν ἑρμηνεύων λέγει· "Διὸ πάντες ἐοίκασιν ἁμαρτάνειν, ὅσοι τῶν ποιητῶν Ἡρακληΐδα καὶ Θησηΐδα καὶ τὰ τοιαῦτα ποιήματα πεποιήκασιν· οἴονται γάρ, ἐπεὶ εἷς ἦν ὁ Ἡρακλῆς, ἕνα καὶ τὸν μῦθον εἶναι προσήκειν. Ὁ δ' Ὅμηρος ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα διαφέρει, καὶ τοῦτ' ἔοικε καλῶς ἰδεῖν, ἤτοι διὰ τέχνην ἢ διὰ φύσιν. Ὀδύσσειαν γὰρ ποιῶν οὐκ ἐποίησεν ἅπαντα, ὅσα αὐτῷ συνέβη, ... ἀλλὰ περὶ μίαν πρᾶξιν, οἵαν λέγομεν, τὴν Ὀδύσσειαν συνέστησεν, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν Ἰλιάδα·" Καὶ ἐν κεφαλαίῳ 23 λέγει περὶ τούτου. "Διό, ὥσπερ εἴπομεν ἤδη, καὶ ταύτῃ θεσπέσιος ἂν φανείη Ὅμηρος παρὰ τοὺς ἄλλους, τῷ μηδὲ τὸν πόλεμον, καίπερ ἔχοντα ἀρχὴν καὶ τέλος, ἐπιχειρῆσαι ποιεῖν ὅλον . . . . νῦν δ' ἓν μέρος ἀπολαβὼν ἐπεισοδίοις κέχρηται πολλοῖς κ. τ. λ." Καὶ τέλος πάντων ἐν κεφαλ. 26 λέγει· "Ταῦτα τὰ ποιήματα (ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια) συνέστηκεν ὡς ἐνδέχεται ἄριστα, καὶ ὅτι μάλιστα μιᾶς πράξεως μίμησις."

[2] Ὅτι τοιαύτη ἦν τοῦ Ἀχιλλέως ἡ βουλὴ καὶ ἡ προσδοκία, ἱκανῶς δηλοῦται ἔκ τε τῶν λόγων αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα "δημοβόρος βασιλεύς, ἐπεὶ οὐτιδανοῖσιν ἀνάσσεις," καὶ ἐξ ὧν λέγει πρὸς τὸν Πάτροκλον, ἀποστέλλων αὐτὸν εἰς τὴν μάχην (Ἰλ. Π, 85)—

> Ὡς ἄν μοι τιμὴν μεγάλην καὶ κῦδος ἄρηαι
> πρὸς πάντων Δαναῶν· αὐτὰρ οἳ περικαλλέα κούρην
> ἂψ ἀπονάσσωσι, προτὶ δ' ἀγλαὰ δῶρα πόρωσιν.

Ἀλλὰ περὶ τούτου λέγομεν ἐφεξῆς (κεφάλ. Γ') ἐκτενέστερον, ἐξετάζοντες τὴν περὶ Ἰλιάδος δόξαν τοῦ Ἄγγλου ἱστορικοῦ Κυρίου Grote.

πράττει, ἀλλ' αἱ βουλαὶ καὶ πράξεις αὐτοῦ ὑπείκουσιν ἐπὶ τέλους εἰς τὰς ἀκαταμαχήτους καὶ ἀνυπερβλήτους βουλὰς τῆς θεότητος· καί, τὸ δὴ λεγόμενον, ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων, ἄλλα δὲ Θεὸς κελεύει.[1]

Ὅτι δὲ ἡ Ἰλιὰς ἀρχαιότερόν ἐστι τῆς Ὀδυσσείας ποίημα, καὶ τὸ πρώτιστον ὧν ἔχομεν Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων, πάντες ὁμολογοῦσι σχεδὸν οἵ τε ἀρχαῖοι καὶ οἱ νεώτεροι κριτικοί, ὡς ἐφεξῆς ἐν τῷ περὶ Ὀδυσσείας λέγομεν ἐκτενέστερον·[2] καὶ δυνατὸν εἰπεῖν, ὅτι οὐ μόνον τῶν Ἑλληνικῶν, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ἐγνωσμένων ἀρχαίων συνταγμάτων, μόνης ἐξαιρουμένης

---

[1] Ἐνταῦθα πρέπει νὰ σημειώσωμεν, ὅτι τῆς Ἰλιάδος ἡ πρότασις διττῶς ἑρμηνεύεται. Γενικώτερον μὲν παρά τε τοῖς ἀρχαίοις καὶ τοῖς νεωτέροις τὸ "Διὸς δὲ τελείετο βουλή" λαμβάνεται παρενθετικῶς, συναπτομένου τοῦ χρονικοῦ προσδιορισμοῦ "ἐξ οὗ . . . διαστήτην" πρὸς τὸ ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ "ἄειδε," ἢ κατ' ἄλλους πρὸς τὰ μετὰ τοῦτο ῥήματα ἔθηκε, προΐαψε, τεῦχε. Ὁ δὲ Ἀρίσταρχος, ὡς λέγεται ἐν τοῖς Βενετικοῖς σχολίοις (Ἰλ. Α, 5—6), ἄλλως ἔγραφε καὶ ἡρμήνευε τοῦτο, στίζων μὲν ἐν τῷ "οἰωνοῖσί τε πᾶσι," συνάπτων δὲ τὸ "Διὸς δὲ τελείετο βουλὴ" πρὸς τὸ ἀμέσως ἑπόμενον "ἐξ οὗ . . . διαστήτην·" τοῦτ' ἔστιν—ἐτελέσθη δὲ ἡ τοῦ Διὸς βουλή, ἣν ἐποιήσατο ἐξ οὗ χρόνου διέστησαν κ. τ. λ.—Ταύτῃ τοῦ Ἀριστάρχου τῇ γνώμῃ ἑπόμενος καὶ ὁ Ἄγγλος Granville Penn ἐν τῷ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ συγγράμματι—"An Examination of the Primary Argument of the Iliad. London, 1821"—ἀποφαίνεται (ἐν κεφ. Ε' καὶ ΣΤ'), ὅτι ἡ τῆς Ἰλιάδος ὑπόθεσις συνίσταται κυρίως ἐν τῷ "Διὸς δὲ τελείετο βουλή." Καὶ ὁ σεβάσμιος δὲ συμπολίτης αὐτοῦ W. Trollope ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ γενομένῃ ἀρίστῃ ἐκδόσει τῆς Ἰλιάδος τὴν Ἀριστάρχειον γραφὴν προτιμᾷ, ἱκανὰ λέγων ἔν τε τοῖς προλεγομένοις καὶ ἐν ταῖς σημειώσεσι τοῦ κειμένου πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης τοῦ Κυρίου G. Penn. Κατὰ δὲ ταύτην τὴν ἔκδοσιν καὶ ἡμεῖς ἐγράψαμεν τοὺς πρὸ μικροῦ παρατεθέντας στίχους ἐκ τῆς προτάσεως τῆς Ἰλιάδος. Ἀλλ' ὅπως ἂν ἔχωσι τὰ τῆς γραφῆς, ἀναντίῤῥητόν ἐστι, νομίζω, ὅτι διὰ παντὸς τοῦ ποιήματος τοῦτο φαίνεται σκοπῶν ὁ Ποιητής, τὸ δεῖξαι μίαν μόνην ἐν ταῖς ἀνθρωπίναις πράξεσι τελουμένην βουλήν, τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ· καὶ οὐ μόνον ἐν τῇ Ἰλιάδι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ τοιοῦτος διαφαίνεται ὁ σκοπὸς τοῦ Ποιητοῦ, ὡς ἐφεξῆς ἐν τοῖς περὶ Ὀδυσσείας λέγομεν. Τοιοῦτον καὶ ὁ Εὐστάθιος ἐν τέλει τοῦ εἰς τὴν Ἰλιάδα προοιμίου ἑρμηνεύει τὸν σκοπὸν τοῦ Ποιητοῦ, "τὸ εἰπεῖν ὅσα κακὰ ἐν τῷ καιρῷ τῆς τοῦ Ἀχιλλέως μήνιδος καὶ οἱ Τρῶες καὶ οἱ Ἕλληνες ἔπαθον κατά τινα εἱμαρμένην."

[2] Ὑπῆρχον δέ, ὡς φαίνεται, παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρινοῖς καί τινες δοξάζοντες, ὅτι ἡ Ὀδύσσεια ἦν ἀρχαιοτέρα τῆς Ἰλιάδος· καὶ διὰ τοῦτο ὁ Λουκιανὸς ἠναγκάσθη νὰ ἐρωτήσῃ καὶ περὶ τούτου τὸν Ποιητήν, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 15) εἴδομεν· ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις εὑρέθησαν οἱ οὕτω δοξάσαντες, ὡς ὁ Γηράρδος Κροίσιος, περὶ οὗ ἐφεξῆς (κεφ. Ι') λέγομεν.

τῆς Πεντατεύχου καί τινων ἄλλων βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Θείας Γραφῆς, ἀρχαιότατόν ἐστιν ἡ Ἰλιάς·[1] διότι τὰ εἰς ἀρχαιοτέρους ποιητάς, οἷοι λέγονται Ὀρφεὺς καὶ Λῖνος καὶ Μουσαῖος καὶ ἄλλοι, ἀποδιδόμενα ποιήματα, τὰ μέχρις ἡμῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐκείνων κατελθόντα, ὑπὸ πάντων ἐξελέγχονται μεταγενέστερα ὄντα καὶ ψευδεπίγραφα. Καὶ ὁ μὲν ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος κατέλιπεν αὐτὴν ἓν καὶ ἀδιαίρετον ποίημα, συγκείμενον ἐκ στίχων 15,680 περίπου, ὡς νῦν ὑπάρχει· οἱ δὲ Ἀλεξανδρινοὶ κριτικοί, καὶ ἰδίως ὁ Ἀρίσταρχος, ὡς οἱ πλεῖστοι λέγουσι, διεῖλον αὐτὴν εἰς 24 βιβλία ἢ ῥαψῳδίας, ἐπιγράψαντες ἑκάστῃ ἓν τῶν ἀλφαβητικῶν γραμμάτων, καὶ ἅμα ἐμμέτρως τε καὶ πεζῶς τὴν ἑκάστης ὑπόθεσιν, πρὸς εὐκολίαν τῶν ἀναγινωσκόντων.[2] Τοῦτο διδάσκουσιν ὅ τε Ψευδο-Πλούταρχος ἐν τῷ Β′ περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως Ὁμήρου (§ 4) καὶ ὁ Εὐστάθιος λέγων· "Ἓν μέν τι σῶμα "συνεχὲς διόλου καὶ εὐάρμοστον ἡ τῆς Ἰλιάδος ποίησις· οἱ δὲ συνθέμενοι ταύτην *κατ' ἐπιταγήν, ὥς φασι, Πεισιστράτου τοῦ τῶν Ἀθηναίων τυράννου*

---

[1] Ἴδε τὰ περὶ τούτου ἐν τοῖς ἑξῆς (κεφάλ. ΣΤ′) διὰ μακροτέρων ἐξεταζόμενα.

[2] Οἱ μὲν πρὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἀναφέροντες μέρη τινὰ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἐπιγράφουσιν αὐτὰ κατὰ τὴν ἐν αὐτοῖς περιεχομένην ὑπόθεσιν, Νεῶν Κατάλογον, Διομήδους ἀριστείαν, Λύτρα, Πατρόκλειαν, Κυκλωπίαν, Νεκυίαν, Μνηστήρων φόνον κ. τ. λ. οἱ δὲ μετὰ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς πάντοτε καὶ ἀναφέρουσι καὶ ἐκδιδοῦσι ταῦτα κατὰ τὴν Ἀριστάρχου διαίρεσιν, πανταχοῦ ἐπικρατήσασαν. Μόνην δὲ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν ἡ ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου R. P. Knight γενομένη ἔκδοσις τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας, ἐν ἑνὶ καὶ ἀδιασπάστῳ σώματι ἑκατέρας, ὅπως δῆθεν ἐκ πρώτης ἀρχῆς ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Ποιητοῦ, πανταχοῦ παρεμβεβλημένου τοῦ διγάμματος, καί, τὸ πάντων τολμηρότατον, δισχιλίων περίπου στίχων ἀποκοπέντων, ἄλλου ἄλλοθεν, ὡς δῆθεν οὐχ Ὁμηρικῶν. Ἡ ἔκδοσις αὕτη φέρει τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν—Carmina Homerica, Ilias et Odyssea, a Rhapsodorum interpolationibus repurgata, et in pristinam formam quatenus cognosci licuit, etc. etc. opera et studio Richardi Payne Knight. Londini 1808, καὶ ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει 1820.—Οὐδὲν θαυμαστόν, ὅτι ἡ ἰδιότροπος αὕτη ἔκδοσις οὐ μόνον μιμητάς, ἀλλ' οὐδ' ἐπαινέτας εὗρεν οὐδαμοῦ, οὐδ' ἐν αὐτοῖς τοῖς τοῦ ἐκδότου συμπολίταις· οἳ κατεδίκασαν τὴν τοιαύτην τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἔκδοσιν, ὅσῳ δικαίως ἐπῄνεσαν μετὰ πάντων τῶν λογίων τὰ ἀληθῶς ἀξιέπαινα τοῦ ἐκδότου Προλεγόμενα εἰς Ὅμηρον, ἃ καὶ ἰδίᾳ ἐξεδόθησαν ἐν Λειψίᾳ ὑπὸ F. E. Ruhcopf.—Ἴδε περὶ τούτου W. Trollope's Preliminary Observations in Iliad, p. 30.—Gladstone's Studies on Homer, etc. Prolegomena, p. 45· ἔτι δὲ καὶ τὰ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων Κ. Ἀσωπίου καὶ Κ. Οἰκονόμου σημειωθέντα, ὑπὸ μὲν τοῦ πρώτου ἐν τῷ προλόγῳ τῆς Ἱστορίας τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. (σελ. ρπθ′), ὑπὸ δὲ τοῦ δευτέρου ἐν τῷ περὶ γνησίας προφορᾶς τῆς Ἑλλην. γλώσσης (σελ. 214, σημ. ά).

" Γραμματικοί, καὶ διορθωσάμενοι κατὰ τὸ ἐκείνοις ἀρέσκον, ὧν κορυφαῖος ὁ
" Ἀρίσταρχος καὶ μετ' ἐκεῖνον Ζηνόδοτος,[1] διὰ τὸ ἐπίμηκες καὶ δυσεξίτητον,
" καὶ διὰ τοῦτο προσκορές, κατέτεμον αὐτὸ εἰς πολλά· καὶ τὰ τοιαῦτα τμήματα
" . . . ἔκριναν σεμνὸν ὀνομάσαι τοῖς ὀνόμασι τῶν εἰκοσιτεσσάρων στοιχείων
" τῆς ἀνθρωπίνης ἐναρμονίου φωνῆς."[2] Κατὰ ταύτην λοιπὸν τὴν διαίρεσιν ἐξετάσομεν καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα τὰ ἐν τῇ Ἰλιάδι περιεχόμενα, ὅπως εὐκολώτερον

Ὁ δὲ Κύριος Em. Egger δὶς κατέκρινε τὴν ἔκδοσιν ἐκείνην· πρῶτον μὲν ἐν τῷ Essai sur l'Histoire de la Critique chez les Grecs (p. 514) λέγων· "C'était donc une idée malheureuse que celle de l'Anglais P. Knight, qui fit imprimer à la fin du dernier siècle, selon l'orthographe prétendue contemporaine, un Homère purgé des interpolations, c'est-à-dire raccourci de plusieurs milliers de vers," ἔπειτα δὲ καὶ ἐν τῷ Mémoires de Littérature ancienne (p. 94), ἔνθα λέγει· "Il n'est pas un seul vers des épopées Homériques qui ne doive être conservé avec respect, et c'est une étrange erreur que celle de l'Anglais P. Knight, qui, sous prétexte de purger le texte Homérique des interpolations bien constatées, en publia naguère une édition diminuée de quelques mille vers, et rendue illisible par l'emploi d'une orthographe laborieusement archaïque."

[1] Οὐ τὸν Ἐφέσιον λέγει, τὸν πρῶτον ἐν τοῖς Ἀλεξανδρινοῖς διορθωτὴν τοῦ Ὁμήρου, διότι οὗτος ἦν προγενέστερος τοῦ Ἀριστάρχου, ἀλλὰ τὸν Ἀλεξανδρέα Ζηνόδοτον, ὃς ἦν μεταγενέστερος τοῦ Ἀριστάρχου, καὶ ἅμα ἀντίζηλος αὐτῷ, ὡς ἀνήκων εἰς τὴν Περγαμηνὴν σχολήν· δι' ὃ καὶ ἔγραψε βιβλίον "πρὸς τὰ ὑπ' Ἀριστάρχου ἀθετούμενα," ὡς λέγει ὁ Σουΐδας (ἐν λ. Ζηνόδοτος Ἀλεξανδρεύς).

[2] Εὐστάθιος ἐν Ἰλιάδι, σελ. 5. Σημειωτέον δέ, ὅτι αἱ ἐν τοῖς δυσὶν ἀστερίσκοις περιεχόμεναι ἐννέα λέξεις—κατ' ἐπιταγήν, ὥς φασι, Πεισιστράτου τοῦ τῶν Ἀθηναίων τυράννου—ἡμαρτημένως παρεντέθεινται ἐν τῷ Εὐσταθίου κειμένῳ ὑπό τινος τῶν ἀντιγραφέων, οἴκοθεν παρεμβαλόντος αὐτάς, ὡς ἐγὼ νομίζω· διότι ἀδύνατόν ἐστιν ὑπολαβεῖν, ὅτι ὁ Εὐστάθιος, ὁ μεγίστην ἔχων τῆς τε Μυθολογίας καὶ τῆς Ἱστορίας γνῶσιν, ὡς διὰ παντὸς τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἔργου καταφαίνεται, ὑπέπεσεν εἰς τὸ προφανέστατον ἁμάρτημα τοῦ νὰ ὀνομάσῃ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς γραμματικοὺς Ἀρίσταρχον καὶ Ζηνόδοτον συγχρόνους τῷ Πεισιστράτῳ, ὡς κατ' ἐπιταγήν ἐκείνου διορθώσαντας τὴν Ἰλιάδα. Ἄπορον δὲ τὸ τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ, ὅτι τὰ τοῦ Εὐσταθίου ταῦτα προτάξας ἐν τῇ Βολισσινῇ ἐκδόσει τῆς Ῥαψῳδίας Α, οὐ διέγραψε τὰς προσημειωθείσας ἐννέα λέξεις, ὡς ἀλλοτρίας τοῦ πολυμαθοῦς τῆς Θεσσαλονίκης Ἀρχιεπισκόπου. Καὶ ἀληθὲς μέν, ὅτι τὸ ἱστορικὸν τοῦτο ἁμάρτημα εὕρηται ἀπαράλλακτον καὶ παρὰ τῷ σχολιαστῇ Διονυσίου τοῦ Θρᾳκός, ὡς ἐφεξῆς (κεφάλ. Η') ὀψόμεθα· ἀλλὰ τὰ τοῦ ἀγνώστου ἐκείνου σχολιαστοῦ οὐδὲν ἔχουσι κοινὸν (ὡς ἐγὼ τοὐλάχιστον νομίζω) πρὸς τὰ τοῦ Εὐσταθίου· ἴσως δὲ καὶ ἐξ ἐκείνου ληφθεῖσαι αἱ κατ' ἐμὲ ὕποπτοι καὶ ὀβελιστέαι λέξεις παρενεβλήθησαν ἐν τοῖς τοῦ Εὐσταθίου, ὡς δῆθεν ἑρμηνεύουσαι τὸ λεγόμενον.

κατανοήσῃ ὁ ἀναγνώστης τὰ ἐφεξῆς ἐκτεθησόμενα περὶ τοῦ σχεδίου αὐτῆς, περὶ τῶν ἐν αὐτῇ περιγραφομένων ἠθῶν καὶ χαρακτήρων, καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ὅσα ἐντὸς τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν ὁρίων τῆς παρούσης ἱστορικῆς πραγματείας δυνατὸν νὰ περιληφθῶσιν.

ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΙΛΙΑΔΟΣ ΚΑΤΑ ΡΑΨΩΔΙΑΣ.

Ραψῳδία Α.

Λοιμός. Μῆνις.

Εὐθὺς ἐν τῇ προτάσει τοῦ ποιήματος, τῇ ἐν τοῖς πρώτοις ὀκτὼ στίχοις τεχνικώτατα περιεχομένῃ, ἐπικαλεῖται ὁ Ποιητὴς τὴν Μοῦσαν, ἵνα ψάλῃ τὴν ὀλεθρίαν τοῦ Ἀχιλλέως μῆνιν, ἐξ ἧς τοσαῦτα ἐγένοντο κακὰ τοῖς Ἕλλησι κατὰ θείαν βουλήν, καὶ ἅμα δηλοῖ τήν τε ὑπόθεσιν καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ ποιήματος, ὡς ἄρτι ἐλέγομεν. Πρὸς δὲ τὴν ἐπίκλησιν ταύτην οἷον ἀποκρινομένη ἡ Μοῦσα ἄρχεται τῆς διηγήσεως ἐκ τοῦ ἐννάτου στίχου, λέγουσα τάδε.[1]

Χρύσης ὁ τοῦ Ἀπόλλωνος ἱερεὺς ἦλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων, πολλὰ φέρων μεθ' ἑαυτοῦ δῶρα, καὶ τὸ χρυσοῦν σκῆπτρον μετὰ κλάδων ἱκετηρίων ἐν χερσὶν ἔχων, ὅπως λυτρώσῃ τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα Χρυσηΐδα, αἰχμαλωτισθεῖσαν μετ' ἄλλων

[1] Σημειωτέον, ὅτι ἡ τῶν Μουσῶν ἐπίκλησις ἑξάκις μὲν γίνεται ἐν τῇ Ἰλιάδι (*Α*, 1. *Β*, 484 καὶ 761. *Λ*, 218. *Ξ*, 508, καὶ *Π*, 112), ἅπαξ δὲ μόνον ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ (ἐν ἀρχῇ). Ἐξ Ὁμήρου δὲ παρέμεινεν ὡς ἀπαράβατος κανὼν πᾶσι τοῖς ἐπικοῖς ποιηταῖς ἡ τοιαύτη ἐπίκλησις. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο σημειωτέον, ὅτι ἡ ἐπίκλησις οὐκ ἔστιν, ὡς φαίνεται, ὑποχρεωτικὴ ταῖς θυγατράσι τοῦ αἰγιόχου Διός· διότι πολλάκις κακῇ τῶν ἐπικαλουμένων μοίρᾳ μακράν που διατρίβουσαι,

ἢ κατὰ Πηνειῶ καλὰ τέμπεα ἢ κατὰ Πίνδω,

ὡς εἶπεν ὁ Θεόκριτος, ἢ ἀλλαχοῦ που τῶν πολλῶν ἐνδιαιτημάτων, ὅσα οἱ ποιηταὶ δεδώκασιν αὐταῖς, οὐκ εἰσακούουσι τῆς ἐπικλήσεως· καὶ τότε δὴ φαίνονται ἄλλαι τὸν Ποιητὴν ἐμπνέουσαι Μοῦσαι, αἱ ὑπὸ τοῦ εὐφυοῦς ποιητοῦ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, Ἰακώβου Ῥίζου τοῦ Νερουλοῦ, ἐπονομασθεῖσαί που τετραπόδαροι τῆς Ἀρκαδίας Μοῦσαι.

παρθένων ἐν τῇ ἁλώσει τῆς πόλεως Χρύσης, καὶ δεδομένην γέρας τῷ Ἀτρείδῃ Ἀγαμέμνονι. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι Ἕλληνες τὴν ἱκεσίαν δεξάμενοι ἐπευφήμησαν ὑπὲρ τῆς ἀποδοχῆς τῶν δώρων καὶ τῆς λυτρώσεως τῆς κόρης· ὁ δὲ Ἀτρείδης Ἀγαμέμνων ὀργισθεὶς ἀπέπεμψεν ὑβριστικῶς τὸν ἱερέα, ὃς μακρὰν ἀπελθὼν τῶν πλοίων ἐπικαλεῖται τὴν ἀντίληψιν τοῦ θεοῦ, ᾧ ὑπηρέτει, ὅπως διὰ τῶν βελῶν τοῦ θεοῦ πληρώσωσιν οἱ Ἕλληνες τὰ δάκρυα αὐτοῦ. Ὁ Ἀπόλλων ὑπακούει τῆς δεήσεως, καὶ πλήρης θυμοῦ καταβαίνει φοβερὸς καὶ τρομερὸς ἐκ τοῦ Ὀλύμπου ἐν πανοπλίᾳ· καθήμενος δὲ ἀπέναντι τῶν νεῶν ἐκτοξεύει τὰ θανατηφόρα βέλη αὐτοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων, οἵπερ ἐπὶ ἐννέα ἡμέρας ἐπάλληλοι πίπτουσι θύματα τῆς ὀργῆς τοῦ θεοῦ. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ Ἀχιλλεὺς συγκαλεῖ τὴν δεκάτην ἡμέραν εἰς συνέλευσιν τὸν λαόν, καὶ προτείνει νὰ ζητηθῇ διά τινος μάντεως ἡ αἰτία τῆς καταστρεπτικῆς ὀργῆς τοῦ θεοῦ. Ἀλλὰ μόλις ἀποφηναμένου τοῦ Κάλχαντος, ὅτι αἰτία ἐστὶν ἡ ὑβριστικὴ τοῦ ἱερέως ἀποπομπὴ καὶ ἡ μὴ ἀπόλυσις τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ, ὁ Ἀγαμέμνων ἐξανίσταται πλήρης θυμοῦ· καὶ τὸν μὲν μάντιν ὑβρίζει, ὡς ἀείποτε κακὰ μαντευόμενον αὐτῷ, τὴν κόρην ὅμως ὑπισχνεῖται ν' ἀποδώσῃ πρὸς σωτηρίαν τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἐπὶ τῇ συνθήκῃ τοῦ νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸν ἄλλο γέρας ἀντάξιον. Τοῦτ' ἀκούσας ὁ Ἀχιλλεύς, καὶ ὑποπτεύσας, ὅτι διανοεῖται νὰ λάβῃ εἰς ἀνταλλαγὴν τὴν Βρισηΐδα, ἣν αὐτὸς εἶχε λαβὼν γέρας (διότι ἄλλα πρὸς διανομὴν λάφυρα οὐχ ὑπῆρχον), ζητεῖ παρὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος σαφεστέραν περὶ τοῦ πράγματος ἐξήγησιν· ἐκεῖνος δὲ ἄνευ δισταγμοῦ ἀποκρίνεται, ὅτι ἀπαιτεῖ εἰς ἀνταλλαγὴν μίαν τῶν ἤδη δεδομένων παρθένων, καὶ ὀνομαστὶ τὴν Βρισηΐδα, ἣν ἐπὶ τέλους ἀπειλεῖ ὅτι αὐτὸς ἐλθὼν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἀχιλλέως ἀφαιρήσεται. Ἀνάπτει τότε ὑπὸ θυμοῦ ὁ Ἀχιλλεύς· καὶ κατὰ πρῶτον μὲν βουλεύεται νὰ ἑλκύσῃ τὸ μέγα ξίφος αὐτοῦ, καὶ νὰ διαπεράσῃ τὸν Ἀτρείδην· ἀλλ' ἐν τοσούτῳ κατελθοῦσα οὐρανόθεν ἡ Ἀθηνᾶ συμβουλεύει αὐτὸν νὰ μὴ ἐξελκύσῃ τὸ ξίφος, ἀλλὰ διὰ λόγου μόνου νὰ ὀνειδίσῃ τὸν ἀδικοῦντα, ὑποσχομένη, ὅτι μετανοήσει ποτὲ ὁ Ἀγαμέμνων, καὶ πάμπολλα δῶρα ἀνταποδοθήσονται αὐτῷ πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ὕβρεως. Πείθεται λοιπὸν τῇ θεᾷ ὁ Ἀχιλλεύς· καὶ τὸ μὲν ξίφος αὖθις ἀπωθεῖ εἰς τὴν θήκην, πρὸς δὲ τὸν Ἀγαμέμνονα λίαν ὀνειδιστικοὺς ἀποτείνει λόγους, ὀνομάζων αὐτὸν δημοβόρον βασιλέα, καὶ πάντας τοὺς Ἕλληνας οὐτιδανούς, διότι ἀπαθῶς βλέπουσιν ἀφαιρούμενον ἀπ' αὐτοῦ τὸ γέρας, ὃ ἔλαβε παρ' αὐτῶν· καὶ τέλος πάντων ὀμνύει ἐπὶ τοῦ σκήπτρου, ὃ ἔφερεν, ὅτι ἀποσύρεται τοῦ πολέμου, καταλείπων τοὺς Ἕλληνας θύματα τοῦ ἀνδροφόνου Ἕκτορος, ὅπως ἐννοήσωσιν αὐτοί τε καὶ ὁ Ἀτρείδης, ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ ἄριστος τῶν Ἑλλήνων, καὶ τοιοῦτον ὄντα ὤφειλε νὰ τιμᾷ. Εἰς μάτην ὁ συνετὸς γέρων καὶ εὐφραδὴς δημηγόρος Νέστωρ συμβουλεύει ἀμφοτέρους πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἔριδος· οὐδεμία ἐπιγίνεται διαλλαγή· ἀλλ' ἡ μὲν συνέλευσις διαλύεται, ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς ἀπέρχεται μετὰ τοῦ φίλου αὐτοῦ Πατρόκλου εἰς τὰς σκηνὰς καὶ τὰ πλοῖα τῶν Μυρμιδόνων. Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀγαμέμνων τὴν μὲν Χρυσηΐδα μετὰ τῆς προσηκούσης πομπῆς ἀποστέλλει πρὸς τὸν πατέρα αὐτῆς, δύο δὲ κήρυκας διατάττει νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἀχιλλέως, καὶ λαβόντες τὴν Βρισηΐδα ν' ἀπαγάγωσιν αὐτῷ, ἀπειλήσας, ὅτι αὐτὸς ἐλθὼν μετὰ πλειόνων ἀφαιρήσεται τὴν κόρην, ἐὰν ὁ Ἀχιλλεὺς ἀντιστῇ. Ἀλλ' ὁ Ἀχιλλεὺς οὐκ ἀνθίσταται· ἡ κόρη παραδίδοται τοῖς

κήρυξι καὶ ἀπέρχεται μετ᾽ αὐτῶν, ἐκεῖνος δὲ στρέφει πρὸς τὴν θάλασσαν δακρύων καὶ πολλὰ πρὸς τὴν μητέρα αὐτοῦ εὐχόμενος. Ταχέως ἀπὸ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης, ἀκούσασα τοὺς θρήνους αὐτοῦ, ἀναβαίνει ἡ Θέτις εἰς τὴν ἐπιφάνειαν· καὶ μαθοῦσα τῆς θλίψεως αὐτοῦ την αἰτίαν παρηγορεῖ αὐτόν, καὶ ἅμα συμβουλεύει νὰ μένῃ μακρὰν τοῦ πολέμου, ὑπισχνουμένη, ὅτι ἀναβήσεται εἰς τὸν Ὄλυμπον, καὶ ἱκετεύσει τὸν Δία πρὸς ἱκανοποίησιν αὐτοῦ. Ἐν τούτοις ἡ εἰς Χρύσην ἀποσταλεῖσα πρεσβεία ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ὀδυσσέως καταφθάνει ἐκεῖ· ἡ Χρυσηῒς ἀποδίδοται τῷ ἰδίῳ πατρί· ἡ θυσία ἐπιτελεῖται· ὁ ἱερεὺς ἱκετεύει τὸν θεὸν ὑπὲρ ἀπαλλαγῆς τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ ὀλεθρίου λοιμοῦ, καὶ εἰσακούεται· ἡ δὲ πρεσβεία ἐπανέρχεται εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον. Δώδεκα δὲ παρελθουσῶν ἡμερῶν, καθ᾽ ἃς ὁ Ζεὺς μετὰ τῶν ἄλλων θεῶν ἐν Αἰθιοπίᾳ διατρίβων οὐκ ἦν ἐν Ὀλύμπῳ, οἱ μὲν θεοὶ ἐπανέρχονται ἐκ τῆς Αἰθιοπίας εἰς τὸ λαμπρὸν αὐτῶν ἐνδιαίτημα, τὸν μεγαλώνυμον Ὄλυμπον, ἡ δὲ Θέτις αὖθις ἐκ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης ἀναβαίνει εἰς τὴν ἀκροτάτην τοῦ Ὀλύμπου κορυφήν, ἔνθα μεμονωμένον ἀπὸ τῶν ἄλλων θεῶν εὑροῦσα τὸν Δία, καθικετεύει γονυπετὴς περὶ ἱκανοποιήσεως τοῦ υἱοῦ αὐτῆς· καὶ ὁ Ζεὺς μετά τινας δισταγμούς, οὓς ὑπαγορεύει αὐτῷ ὁ φόβος τῆς τῶν Ἑλλήνων ὑπερμαχούσης Ἥρας, συγκατανεύει νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸν Ἀχιλλέα. Τούτου γενομένου, ἡ μὲν Θέτις ἐπανέρχεται εἰς τὴν βαθεῖαν θάλασσαν, ὁ δὲ Ζεὺς εἰς τὸ ἴδιον δῶμα, ἔνθα, παρόντων καὶ τῶν ἄλλων θεῶν, ἡ Ἥρα παραπονεῖται κατὰ τῆς ὑποσχέσεως, ἣν ἔδωκεν ὁ Ζεὺς πρὸς τὴν μητέρα τοῦ Ἀχιλλέως· ἀλλ᾽ ἐπιπληχθεῖσα καὶ ἀπειληθεῖσα ὑπὸ τοῦ παντοδυνάμου αὐτῆς συζύγου δακρύει σιωπῶσα.—Ἐνταῦθα παρεισάγεται ὑπὸ τοῦ Ποιητοῦ τὸ ἀστεῖον τοῦ Ἡφαίστου ἐπεισόδιον· ὃς παρηγορῶν τὴν ἰδίαν μητέρα δημηγορεῖ ἐν τῷ συλλόγῳ τῶν θεῶν, παριστῶν τὴν παντοδυναμίαν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ συμβουλεύων τὴν μητέρα νὰ μὴ ἐρεθίζῃ τὸν ὀξύχολον νεφεληγερέτην. Ἔπειτα δὲ οἰνοχοεῖ τῇ τε μητρὶ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς, οἵπερ εὐωχηθέντες ἐν τῷ δώματι τοῦ Διὸς μέχρις ἑσπέρας, ἀπέρχονται ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια ὑπνώσοντες·

> Ζεὺς δὲ πρὸς ὃν λέχος ἤϊ᾽ Ὀλύμπιος ἀστεροπητής,
> ἔνθα πάρος κοιμᾶθ᾽, ὅτε μιν γλυκὺς ὕπνος ἱκάνοι·
> ἔνθα κάθευδ᾽ ἀναβάς· παρὰ δὲ χρυσόθρονος Ἥρη.

Ῥαψῳδία Β.

Ὄνειρος.—Βοιωτία, ἢ Κατάλογος τῶν νεῶν.

Τῶν ἄλλων ἁπάντων θεῶν τε καὶ ἀνδρῶν παννύχιον κοιμωμένων, μόνος ὁ Ζεὺς ἀγρυπνεῖ, σκεπτόμενος, τίνι τρόπῳ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν πρὸς τὴν Θέτιν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν, καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸν Ἀχιλλέα, πολλῶν Ἑλλήνων ἐν ταῖς μάχαις καταστρεφομένων. Πρὸς τοῦτο πέμπει τῷ Ἀγαμέμνονι ἀπατηλὸν ὄνειρον, δι᾽ οὗ ἀναγγέλλει αὐτῷ, ὅτι οἱ θεοὶ ἐνδόντες εἰς τὰς παρακλήσεις τῆς Ἥρας ἀπεφάσισαν τὴν τῆς Τροίας ἅλωσιν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἐξοπλίσῃ τὸν στρατόν, καὶ νὰ προσβάλῃ τοὺς Τρῶας. Ὁ

'Αγαμέμνων ἐξεγείρεται τάχιστα· καὶ πρῶτον μὲν συγκαλεῖ γερόντων βουλήν, ἐν ᾗ ἀνακοινῶν τὸν ὄνειρον συνεννοεῖται μετ' αὐτῶν ἰδίᾳ, ὅπως δοκιμάσῃ τὴν προαίρεσιν τοῦ στρατοῦ· ἔπειτα δὲ συγκαλεῖ κοινὴν συνέλευσιν, ἐν ᾗ προσποιούμενος ὅτι οὐδεμίαν ἔχει ἐλπίδα περὶ ἁλώσεως τῆς Τροίας, διατάττει νὰ παρασκευασθῶσι πάντες εἰς ἀπόπλουν· καὶ ὁ μὲν λαὸς ἅπας σπεύδει εἰς προπαρασκευήν, ὅπως ἀποπλεύσωσιν εἰς τὰ ἴδια· ὁ δὲ 'Οδυσσεὺς καὶ ὁ Νέστωρ κατὰ τὰ προσχεδιασθέντα δημηγοροῦντες ἀναχαιτίζουσιν αὐτούς.—'Ενταῦθα παρεισάγεται τὸ γελοῖον ἐπεισόδιον τοῦ δυσειδεστάτου καὶ ἀκριτομύθου Θερσίτου, ὃν αὐθαδιάζοντα πρὸς τὸν 'Αγαμέμνονα σωφρονίζει ὁ 'Οδυσσεύς, πατάξας αὐτὸν τῷ σκήπτρῳ.—'Επανελθούσης δὲ τῆς ἡσυχίας καὶ τάξεως, διακηρύττεται ἡ ἀληθὴς θέλησις τοῦ 'Αγαμέμνονος καὶ τῶν ἀρίστων, καὶ πάντες διατάττονται νὰ δειπνήσωσι, καὶ μετὰ τὸν δεῖπνον νὰ ἐξοπλισθῶσιν εἰς μάχην. 'Ο λαὸς ἅπας ἀποδέχεται τὰ διατεταγμένα ὑπὸ τοῦ 'Αγαμέμνονος· καὶ δειπνήσαντες, καὶ θύσαντες τοῖς θεοῖς, ἄλλος ἄλλῳ, ἐξοπλίζονται· ὁ δὲ 'Αγαμέμνων βοῦν πενταέτηρον θύσας τῷ Διΐ, προσεκάλεσε τοὺς ἀρίστους εἰς τὴν θυσίαν, καὶ ἐν αὐτοῖς ἱστάμενος ηὔξατο περὶ ἐπιτυχίας τῆς μάχης. Περατωθείσης δὲ τῆς θυσίας καὶ τοῦ δείπνου, οἱ μὲν κήρυκες προσκαλοῦσι πάντας εἰς τὴν μάχην, οἱ δὲ συνέρχονται ἐν τῇ παρὰ τὸν Σκάμανδρον πεδιάδι "μυρίοι, ὅσα τε φύλλα καὶ ἄνθεα γίγνεται ὥρῃ·" καὶ οἱ ἡγεμόνες διακοσμοῦσι τοὺς λαοὺς ἔνθα καὶ ἔνθα, ἐν πᾶσι διαπρέποντος τοῦ 'Ατρείδου 'Αγαμέμνονος, ὃς καὶ παρίσταται

> ὄμματα καὶ κεφαλὴν ἴκελος Διῒ τερπικεραύνῳ,
> Ἄρεϊ δὲ ζώνην, στέρνον δὲ Ποσειδάωνι.

Νεῶν Κατάλογος.

'Ενταῦθα, παρατεταγμένων ἁπάντων εἰς μάχην, ἐξ ἧς προσεδοκᾶτο ἡ λύσις τοῦ μεγάλου δράματος, καταλληλότατα παρεμβάλλεται ὑπὸ τοῦ Ποιητοῦ τὸ σπουδαῖον ἐπεισόδιον τοῦ Καταλόγου τῶν νεῶν· ἐν ᾧ μετὰ πλείστης ἀκριβείας καταριθμοῦνται οὐ μόνον αἱ νῆες, ἐφ' ὧν οἱ Ἕλληνες ἦλθον κατὰ τῆς Τροίας, ἀλλὰ καὶ αἱ δυνάμεις ἀμφοτέρων τῶν ἀντιπάλων ἐθνῶν, οἱ ἡγεμόνες αὐτῶν, αἱ πατρίδες καὶ αἱ χῶραι, ὧν ἐτύγχανον ἄρχοντες, καὶ ὧν ἀκριβέστατα περιγράφονται αἱ θέσεις καὶ τὰ προϊόντα, καὶ εἴ τι ἄλλο ἄξιον λόγου καὶ μνήμης. Οὐδὲν τούτου ὀρθότερον, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως καὶ τῆς σειρᾶς τοῦ ποιήματος ἀπαιτουμένου· καὶ τῇ ἀληθείᾳ, εἰ ἐνέλειπεν ὁ κατάλογος οὗτος, εὐλόγως ἔπρεπε νὰ κατακριθῇ ὁ Ποιητής, ὅτι πολλὰς καὶ μεγάλας ἱστορήσας μάχας, οὐδαμοῦ ἐφρόντισε νὰ ἐξηγήσῃ τὸ πλῆθος τῶν μαχομένων καὶ τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν. Καὶ ὅμως οἱ πλεῖστοι τῶν νεω-

τέρων κριτικῶν, καὶ μάλιστα οἱ Γερμανοί, τολμηρῶς ἀποκόπτουσι τοῦ ποιήματος τὸ σπουδαιότατον καὶ διδακτικώτατον τοῦτο ἐπεισόδιον, ἴδιον ἀποκαλοῦντες καὶ ἀλλότριον τοῦ Ποιητοῦ τῆς Ἰλιάδος ποιημάτιον, συνεῤῥαμμένον τῇ Ἰλιάδι, ὅτε ἐπὶ Πεισιστράτου διάφορα διαφόρων ῥαψῳδῶν ποιήματα συῤῥαφέντα ἀπετέλεσαν τὸ θαυμαστὸν τοῦτο ποίημα. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν νέων καὶ τολμηρῶν τούτων χωριζόντων, ἐφεξῆς ἐν οἰκείῳ τόπῳ εἰρήσεται τὰ προσήκοντα. Παρὰ δὲ τοῖς ἀρχαίοις οὕτως ἐτιμᾶτο ὁ Κατάλογος, ὥστε "καὶ πόλεις ἀμφισβητοῦσαι Ὁμηρικοῖς ἔπεσιν ἐχρήσαντο εἰς λύσιν ἔριδος," ὡς λέγει ὁ Εὐστάθιος·[1] ἐπάγεται δὲ ἄλλα τε τούτου παραδείγματα, καὶ δὴ καὶ τὸ περὶ Σόλωνος ἱστορούμενον· ὅτι, ἀμφισβητήσεως γενομένης Ἀθηναίοις καὶ Μεγαρεῦσι περὶ Σαλαμῖνος, ὁ Σόλων (κατ' ἄλλους δὲ ὁ Πεισίστρατος) κατώρθωσε ν' ἀποδοθῇ τοῖς Ἀθηναίοις ἡ Σαλαμὶς ὑπὸ τῶν δικασάντων Λακεδαιμονίων, παρεμβαλὼν ἐν τῷ καταλόγῳ τὸν πολυθρύλλητον διὰ τοῦτο γενόμενον 557ον στίχον,

στῆσε δ' ἄγων ἵν' Ἀθηναίων ἵσταντο φάλαγγες.[2]

Ὁ Στράβων θαυμάζει τὴν τάξιν τοῦ Καταλόγου τούτου λέγων· "Ὅπου "γὰρ χρεία τάξεως ὧν μέμνηται τόπων, φυλάττει τὴν τάξιν, ὁμοίως μὲν "τῶν Ἑλληνικῶν, ὁμοιως δὲ τῶν ἄπωθεν . . . . καὶ ἐν τῷ Καταλόγῳ τὰς "μὲν πόλεις οὐκ ἐφεξῆς λέγει, τὰ δὲ ἔθνη ἐφεξῆς."[3] Καὶ ὁ Ῥωμαῖος δὲ Μακρόβιος τὸν Ὁμήρου Κατάλογον παραβάλλων πρὸς τὸν τοῦ Οὐϊργιλίου, τὸν μὲν πρῶτον εὑρίσκει ἐν ἀρίστῃ τάξει συντεταγμένον, τὸν δὲ δεύτερον λίαν ἀτάκτως ἀπὸ τόπου εἰς τόπον περιάγοντα τὸν ἀναγνώστην.[4] Διονύσιος

---

[1] ἐν Ἰλιάδ. Β, σελ 263.

[2] Τῆς ἀμφισβητήσεως ταύτης μνημονεύων ὁ Ἀριστοτέλης (Ῥητορ. βιβλ. Α', κεφ. 15, § 3) οὐδὲν λέγει περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Σόλωνος παρεμβολῆς τοῦ στίχου τούτου, ἣν οἱ μετ' ἐκεῖνον, ὡς φαίνεται, ἐπενόησαν. Ἐν δὲ τοῖς Βενετ. σχολίοις (Ἰλ. Β, 557) καὶ καταδικάζεται ὡς παράλογον τὸ περὶ Σόλωνος ἱστορούμενον τοῦτο. Ἴδε καὶ Εὐστάθιον ἐν Ἰλιάδι (σελ. 285), ἔτι δὲ Στράβωνα (σελ. 394) καὶ Πλούταρχον ἐν βίῳ Σόλωνος, § 10.

[3] Στράβ. σελ. 27.

[4] Macrov. Saturn. v, 15. Ἴδε περὶ τούτου καὶ τὴν ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Κυρίου Γλάδστωνος "Studies on Homer, etc." γινομένην παραβολὴν τοῦ Ὁμήρου πρός τινας τῶν μετ' ἐκεῖνον ποιητῶν (Τόμ. Γ', σελ. 500 κ. ἑξ)· ἰδίως δὲ παραβάλλει τὸν τοῦ Οὐϊργιλίου

δὲ ὁ Ἁλικαρνασσεὺς θαυμάζει τὴν τέχνην, ἐν ᾗ ὁ Ποιητὴς συνύφανε καὶ συνέδεσε διὰ παραπληρωμάτων εὐφώνων τοσαῦτα κακόφωνα ὀνόματα, ὥστε νὰ φαίνωνται μεγαλοπρεπέστατα· καὶ παρατιθέμενος τοὺς πρώτους τοῦ Καταλόγου στίχους (494—501) ἐπιλέγει· "Εἰδόσι λέγων οὐκ οἴομαι πλειό-" νων δεῖν παραδειγμάτων· ἅπας ἐστὶν ὁ Κατάλογος αὐτῶν τοιοῦτος, καὶ "πολλὰ ἄλλα, ἐν οἷς ἀναγκασθεὶς ὀνόματα λαμβάνειν οὐ καλὰ τὴν φύσιν, "ἑτέροις αὐτὰ κοσμεῖ καλοῖς, καὶ λύει τὴν ἐκείνων δυσχέρειαν τῇ τούτων "εὐμορφίᾳ."[1]

Δυνατὸν δὲ νὰ θεωρηθῇ ὁ Κατάλογος οὗτος ὡς ἐκ δύο μερῶν συγκείμενος· ὧν τὸ μὲν πρῶτον περιλαμβάνει τὴν ἐξαρίθμησιν τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων καὶ τῶν νεῶν αὐτῶν, ἐκ Βοιωτίας γινομένης ἀρχῆς (ὅθεν καὶ Β ο ι ω τ ί α ἐπιγράφεται), τὸ δὲ δεύτερον τοὺς τῶν Τρώων καὶ τῶν συμμάχων. Προτέτακται δὲ αὐτοῦ ἐπίκλησις τῶν Μουσῶν, ἣ καὶ ἐπαναλαμβάνεται μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἀριθμήσεως τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων· ἡ δὲ τάξις, ἐν ᾗ γίνεται ἡ ἀρίθμησίς ἐστιν ὡς ἀληθῶς θαυμαστή. Διότι ἀρχόμενος ἀπὸ τῆς Αὐλίδος, ἔνθα ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἦν συνηθροισμένος, καὶ πᾶσαν διελθὼν τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα μετὰ τῆς παρακειμένης Εὐβοίας, καταβαίνει ἔπειτα εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς Ἰονίους νήσους, ἔνθα μνημονεύει καὶ τῆς ἀπέναντι Αἰτωλίας. Ἐκεῖθεν μεταφέρει τὸν ἀναγνώστην εἰς Κρήτην καὶ Ῥόδον καὶ τὰς περὶ αὐτὰς μικρὰς νήσους, ἔπειτα δὲ εἰς Θεσσαλίαν, ἧς ἄριστα περιγράψας τὰς πόλεις, καταπαύει τὸν λόγον ἐν τῇ Ἀνατολικῇ αὐτῆς πλευρᾷ, τῇ Μαγνησίᾳ.

Ἐκ τῆς ἀπαριθμήσεως δὲ ταύτης ὁ μὲν Θουκυδίδης[2] ὑπολογίζεται τὸν

κατάλογον πρὸς τὸν Ὁμηρικὸν ἐν σελ. 504.—Οὐ μόνον δὲ ὁ Οὐϊργίλιος ἐμιμήθη κατὰ τοῦτο, ὡς καὶ κατὰ πάντα, τὸν Ὅμηρον (Ἴδε *Αἰνειάδ.* *Ζ'*, στ. 647 κ. ἑξ), ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἀρχαῖοί τε καὶ νεώτεροι ποιηταὶ παρενέβαλον τοιούτους καταλόγους ἐν τοῖς ἑαυτῶν ποιήμασιν. Ὁ Εὐριπίδης παρέφρασε τὸν Ὁμηρικὸν κατάλογον ἐν τῇ Ἰφιγενείᾳ τῇ ἐν Αὐλίδι (στ. 164—302), καὶ ἐκ τῶν Ῥωμαίων ὅ τε Οὐϊργίλιος, ὡς ἄρτι ἐλέγομεν, καὶ ὁ Στάσιος ἐν Θηβαΐδι· ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ Τάσσος καὶ ὁ Μίλτων.

[1] *Διον. Ἁλικαρν. ἐν τῷ περὶ συνθ. ὀνομ.* § 16. Φαίνεταί μοι δὲ τὸ Διονυσίου τοῦτο χωρίον παρεφθαρμένον, καὶ γραπτέον, νομίζω—"ἅπας ἐστὶν ὁ Κατάλογος πλήρης αὐτῶν· τοιαῦτα καὶ πολλὰ ἄλλα, ἐν οἷς ἀναγκασθεὶς κ. τ. λ."

[2] Ξυγγραφ. *Α'*, § 10.

ἀριθμὸν τῶν ἐπὶ Τροίαν στρατευσαμένων Ἑλλήνων εἰς 102,000, τὰς μὲν ναῦς λέγων 1200, τοὺς δ' ἐν ἑκάστῃ ἄνδρας κατὰ μέσον ὅρον ὑπολογιζόμενος εἰς 85. Φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ Θουκυδίδης εἶπε τὰς ναῦς 1200, στρογγύλῳ χρώμενος ἀριθμῷ, ὡς καὶ οἱ ποιηταὶ πάντες οἵ τε Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι·[1] τὸ δ' ἀκριβές, ὁ ἀριθμὸς τῶν νεῶν, ὅσος ἐν Καταλόγῳ λέγεται, ἦν 1186, καὶ οὗτος πολυπλασιαζόμενος ἐπὶ 85, κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ Θουκυδίδου, παράγει 100,810 τοὺς ἐπὶ Τροίαν στρατευσαμένους Ἕλληνας.[2] Ἐντεῦθεν, ὡς εἰκός, διάφοροι προῆλθον ὑπολογισμοὶ τῶν συγγραφέων· τινὲς δὲ καὶ ὡρίζοντο τὸν μὲν Τρωϊκὸν στρατὸν εἰς πέντε μυριάδας, τὸν δὲ Ἑλληνικὸν εἰς δώδεκα· ὁ δὲ Ἀρίσταρχος ἀναβιβάζει τοὺς Ἕλληνας εἰς δεκατέσσαρας μυριάδας καὶ δύο χιλιάδας καὶ τριακοσίους εἴκοσιν, ὡς λέγει ὁ Εὐστάθιος.[3]

Περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ Καταλόγου συνέγραψαν ἰδίας πραγματείας τινὲς τῶν ἀρχαίων, οἷοί περ λέγονται Δημήτριος ὁ Σκήψιος, σύγχρονος Ἀριστάρχῳ καὶ Κράτητι, ὁ συγγράψας τὸν Τρωϊκὸν διάκοσμον, καὶ Μηνογένης καὶ Ἀπολλόδωρος· ἀλλ' οὐδὲν τῶν συγγραμμάτων ἐκείνων διεσώθη. Ὁ δὲ Στράβων πανταχοῦ τῆς Γεωγραφίας αὐτοῦ πιστὸν ἔχει ὁδηγὸν τὸν Ὁμηρικὸν Κατάλογον, καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ γραψάντων μνημονεύει πολλάκις, μάλιστα δὲ ἐν βιβλίῳ ΙΓ', ἐν ᾧ περιγράφει τὴν Τροίαν καὶ τὰς ὁμόρους αὐτῇ χώρας.[4] Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων πάντες σχεδὸν οἱ περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων γράψαντες ἱκανὰ καὶ περὶ τοῦ Καταλόγου διέλαβον, οἱ μὲν ἀναγκαῖον τοῦ ποιήματος μέρος (οἷον πάντως ἐστί) καὶ γνήσιον τοῦ Ὁμήρου ἔργον ὀρθῶς τοῦτον ἐκλαμβάνοντες, οἱ δὲ τοὐναντίον, ὅτι ἀλλότριον καὶ προσεῤῥαμμένον τῇ Ἰλιάδι, κακῶς ἀποφαινόμενοι. Ἐν τούτοις λόγου ἄξιά εἰσι τὰ περὶ τοῦ Καταλόγου τούτου ἐν τῷ περὶ Ὁμήρου συγγράμματι τοῦ Κυρίου Γλάδστωνος περι-

---

[1] Ὁ *Αἰσχύλος ἐν Ἀγαμέμν.* (στ. 44) λέγει "στόλον Ἀργείων χιλιοναύτην·" ὁ δὲ *Εὐριπίδης ἐν Ἀνδρομάχῃ* (στ. 106) εἶπε "χιλιόναυς Ἑλλάδος ὠκὺς Ἄρης·" ὁμοίως δὲ καὶ ἐν Ἠλέκτρᾳ (στ. 2) καὶ ἐν Ῥήσῳ (στ. 260) καὶ ἐν Ἰφιγεν. τῇ ἐν Αὐλίδι (στ. 174) καὶ ἐν Ἰφιγεν. τῇ ἐν Ταύροις (στ. 140). *Οὕτω καὶ Οὐίργίλιος ἐν Αἰνειάδ. Β'*, 197, καὶ *Ὀβίδιος* ἐν Μεταμορφ. ΙΒ', 6.

[2] Ἴδε τὰ Βεν. σχόλ. (Ἰλ. Β, στ. 488).

[3] ἐν Ἰλ. σελ. 190.

[4] Ἴδε περὶ τούτου καὶ Εὐστάθιον ἐν Ἰλ. σελ. 263.

εχόμενα, ἔνθα πρὸς ἑρμηνείαν καὶ δύο προστέθεινται γεωγραφικοὶ πίνακες, καὶ ὀρθῶς ἐν τέλει συμπεραίνεται, ὅτι ἐκ τῆς ἐν τῷ Καταλόγῳ περιγραφῆς τῶν ἑκατέρωθεν τοῦ Αἰγαίου τόπων ἱκανῶς ἀποδεικνύεται ἡ ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καταγωγὴ τοῦ Ποιητοῦ.[1] Συντομώτερον δὲ διέλαβε περὶ τοῦ Καταλόγου ὁ μακαρίτης W. Mure ἐν τῇ κριτικῇ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ· ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ὀρθῶς ἀποφαίνεται, ὅτι ἡ ἀπομίμησις τοῦ Ὁμηρικοῦ Καταλόγου ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ποιητῶν, καὶ μάλιστα τοῦ τὰ Κύπρια ἔπη ποιήσαντος, ὃς παρενέβαλεν αὐτοῖς ὅμοιον Κατάλογον τῶν Τρωϊκῶν στρατευμάτων, σαφῶς ἀποδεικνύει δύο τινά· πρῶτον μέν, ὅτι ὁ ἐν τῇ Ἰλιάδι κατάλογος ἀρχαιότατόν ἐστιν ἔργον, ἔπειτα δὲ καὶ ὅτι ἡ Ἰλιὰς ὑπῆρχε πεποιημένη πρὸ τῶν Κυπρίων ἐπῶν· διότι, κἂν ὑποτεθῇ ὑπ' ἄλλου τινός, ἢ τοῦ Ὁμήρου, συντεταγμένος ὁ νεῶν Κατάλογος, ὁ τοῦτον συντάξας εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν Ἰλιάδα, εἰς ἣν προέθετο νὰ παρεμβάλῃ αὐτόν· "Αἱ παρεμβολαὶ (λέγει) προϋποθέτουσι πάντοτε τὴν ὕπαρξιν γνησίου πρωτοτύπου κειμένου."[2] Ἐν ἰδίῳ δὲ παραρτήματι ἐξετάζων ὁ αὐτὸς κριτικὸς ἀνὴρ τὴν σχέσιν τοῦ Καταλόγου πρὸς τὸ ὅλον τῆς Ἰλιάδος, ἀναιρεῖ εὐστοχώτατα τὰς τοῦ Μυλλέρου παρατηρήσεις, ἐφ' ὧν ὁ πολὺς ἐκεῖνος φιλόλογος στηρίζει τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ὅτι ὁ Κατάλογος ἀλλότριόν ἐστι τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἰλιάδος ἔργον.[3] Ἀλλὰ καὶ ὁ Οὐόλφιος ἐνόμιζε τὸν Κατάλογον προσθήκην περιττήν, λέγων· "Catalogum copiarum si non legeremus, illa (philosophia) nihil, puto, omissum quereretur, etc."[4] Ἱκανῶς δὲ πρὸς τὰ τοῦ Οὐολφίου ταῦτα, ὡς καὶ πρὸς τὴν ἄλλην αὐτοῦ δόξαν, ὅτι περιττή εἰσι προσθήκη καὶ αἱ τελευταῖαι ἐξ ῥαψῳδίαι τῆς Ἰλιάδος, ἀπήντησεν ὁ διάσημος συγγραφεὺς τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ῥωμαϊκῆς Χρονολογίας Κλίντων.[5]

---

[1] Gladstone's Studies on Homer, etc. vol. i, p. 245—63.

[2] W. Mure's Critical History, etc. vol. i, p. 261—4.

[3] Ἴδε Ὀτ. Μυλλέρου ἱστορ. τῆς Ἑλλην. γραμματολογίας κεφ. Ε' (σελ. 107 κ. ἑξ· τῆς Γαλλικῆς μεταφράσεως ὑπὸ K. Hillebrand).

[4] Προλεγόμ. εἰς Ὅμηρον, σελ. 128. Κεφ. xxix. ἐν τέλει.

[5] Fasti Hellen., vol. i, p. 375—9· αὐτόθι δὲ ὁ Κλίντων ἀπαντᾷ προσηκόντως καὶ πρὸς τὰ ὑπὸ Μυλλέρου ἐν Αἰγινητικοῖς καὶ ἐν Δωριεῦσι περὶ τοῦ Καταλόγου εἰρημένα.

Τοσαῦτα περὶ τοῦ Νεῶν Καταλόγου, ὡς ἐν οἰκείῳ τόπῳ, παρεμβαλόντες ἐνταῦθα, ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ προκείμενον, τὴν ἀνάλυσιν τῆς Ἰλιάδος.

Ραψῳδία Γ.

Ὅρκοι. Τειχοσκοπία. Πάριδος καὶ Μενελάου μονομαχία.

Οἱ στρατοὶ ἀντιπαρατάττονται· καὶ οἱ μὲν Τρῶες ἐπέρχονται θορυβοῦντες, ὡς γέρανοι (ὅπερ χαρακτηρίζει τὸ ἄκοσμον καὶ βαρβαρικὸν ἦθος αὐτῶν), οἱ δὲ Ἕλληνες ἐν σιγῇ καὶ κόσμῳ, μένεα πνέοντες, καὶ τάχιστα διατρέχοντες τὴν πεδιάδα, ὅπως ἐπιπέσωσι τοῖς πολεμίοις. Ὁ Πάρις γαυριῶν παρίσταται πρόμαχος τῶν Τρώων, καὶ προκαλεῖται ὑπερηφάνως τοὺς ἀρίστους τῶν Ἑλλήνων· ἀλλὰ δειλὸς καὶ θηλυδρίας, ἅμα ἐννοήσας τὸν πολεμικὸν Μενέλαον, ὡς λέοντα κατ' ἐλάφου ἀντεπεξελθόντα, ἀποσύρεται τρέμων εἰς τὸν ὅμιλον τῶν ἀγερώχων Τρώων· ἐπιπληττόμενος δὲ ὑπὸ τοῦ Ἕκτορος αἰσχύνεται, καὶ ὑπισχνεῖται νὰ μονομαχήσῃ πρὸς τὸν Μενέλαον ὑπὲρ τῆς Ἑλένης. Τότε ὁ Ἕκτωρ παραστὰς ἐν μέσῳ τῶν ἀντιπάλων στρατῶν προκηρύττει ἀμφοτέροις τὴν περὶ μονομαχίας ἀπόφασιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ ὁ Μενέλαος προθυμότατα ταύτην ἀποδεχόμενος ἀπαιτεῖ προηγουμένως τὴν ἔνορκον συγκατάθεσιν τοῦ γέροντος Πριάμου. Ἐν ᾧ δὲ παρασκευάζονται ἑκατέρωθεν τὰ τῆς θυσίας, ἐν ᾗ ἔμελλον νὰ δοθῶσιν οἱ ὅρκοι, ὁ γέρων Πρίαμος ἀπὸ τῶν τειχῶν ἐπισκοπῶν τὸν στρατὸν τῶν Ἑλλήνων, προσκαλεῖ παρ' ἑαυτῷ τὴν Ἑλένην, καὶ ἐρωτᾷ περί τινων ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων, οὓς βλέπει διακρινομένους ἐν τοῖς ἄλλοις· ἐκείνη δὲ λέγει πρὸς αὐτόν, ὅτι οἱ διακρινόμενοι οὗτοι ἦσαν ὁ Ἀγαμέμνων, ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ Αἴας, καὶ ὁ Ἰδομενεύς. Μεταξὺ δὲ θαυμάζοντος τοῦ Πριάμου τοὺς ἄνδρας τούτους, ἐφίσταται ὁ κήρυξ, προσκαλῶν αὐτὸν νὰ καταβῇ εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, καὶ νὰ ὁρκισθῇ. Ὁ γέρων καταβαίνει περίφοβος· καί, γενομένων τῶν ὅρκων, ὁ μὲν Ἕκτωρ καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς διαμετροῦσι τὸν τόπον τῆς μονομαχίας, καὶ ὁρίζουσῖ διὰ κλήρου τὸν πρῶτον ἀφήσοντα κατὰ τοῦ ἑτέρου τὸ ἔγχος· οἱ δὲ ἀντίπαλοι προέρχονται εἰς τὸ μέσον τῶν διεστώτων στρατῶν, μετὰ θάμβους ἀναμενόντων τὸ πέρας τῆς μονομαχίας, ἐξ ἧς ἔμελλε ν' ἀποφασισθῇ ἡ τύχη αὐτῶν. Πρῶτος ὁ Πάρις, λαβὼν ἐκ τοῦ κλήρου τὸ δικαίωμα, βάλλει τὸν Μενέλαον· ἀλλ' ἡ βολὴ ἀποτυγχάνει, προσβαλόντος τοῦ ἔγχους ἐπὶ τῆς ἀσπίδος τοῦ ἀντιπάλου, καὶ τῆς αἰχμῆς ἀναγναμφθείσης. Δεύτερος τότε βάλλει τὸν Πριαμίδην ὁ Μενέλαος, καὶ τὸ ἔγχος αὐτοῦ διαπεράσαν τήν τε ἀσπίδα καὶ τὸν θώρακα, ἥψατο τοῦ χρωτός· ἀλλ' ὁ Πάρις μικρὸν ἐκκλίνας ἀπέφυγε τὸν θάνατον· ὁ δὲ Μενέλαος ὁρμᾷ κατ' αὐτοῦ ξιφήρης· καὶ βάλλει μὲν αὐτὸν κατὰ κεφαλήν, ἀλλὰ τὸ ξίφος τριχθὰ καὶ τετραχθὰ συντριφθὲν ἐπὶ τῆς κόρυθος τοῦ ἀντιπάλου ἐκπίπτει τῆς χειρὸς τοῦ Μενελάου. Καταφεύγει λοιπὸν εἰς τὴν δύναμιν τῶν χειρῶν, καὶ σύρει τὸν Πάριν ἀπὸ τῆς κόρυθος, ἣν

ἀποσπασθεῖσαν ῥίπτει πρὸς τοὺς Ἕλληνας· καὶ ἐν ᾧ ἑτοιμάζεται νὰ τελειώσῃ τὴν ζωὴν τοῦ ἀντιπάλου διὰ τοῦ σιδηροῦ ἔγχους, ἡ Ἀφροδίτη ἁρπάσασα τὸν ὑπ' αὐτῆς προστατευόμενον μεταφέρει αὐτὸν εἰς τὸν θάλαμον κακῶς ἔχοντα· καὶ παραστᾶσα ἡ Ἑλένη ὀνειδίζει τὸν Πάριν ἐπὶ ἀνανδρίᾳ· ὁ δὲ Μενέλαος ἐν τοσούτῳ ζητεῖ πανταχοῦ τὸν ἀντίπαλον ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, ἀλλ' οὐδαμοῦ εὑρίσκει αὐτόν. Τότε ὁ Ἀγαμέμνων δημηγορήσας πρὸς τοὺς περιεστῶτας Τρῶας κηρύττει νικητὴν τὸν Μενέλαον, καὶ ἀπαιτεῖ παρ' αὐτῶν τὴν ἀπόδοσιν τῆς Ἑλένης κατὰ τὰ συμπεφωνημένα·

Ὣς ἔφατ' Ἀτρείδης· ἐπὶ δ' ᾔνεον ἄλλοι Ἀχαιοί.

Ραψῳδία Δ.

Ὁρκίων σύγχυσις. Ἀγαμέμνονος ἐπιπώλησις.

Ἀλλ' ἐν Ὀλύμπῳ ἄλλως ἔδοξε περὶ τούτων. Ἐν πλήρει τῶν θεῶν συνόδῳ ἀπεφασίσθη ἡ σύγχυσις τῶν ὅρκων, πεισθέντος εἰς τοῦτο τοῦ Διὸς ὑπὸ τῆς Ἥρας, καὶ διατάξαντος τὴν Ἀθηνᾶν νὰ καταβῇ ὅτι τάχιστα εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ νὰ παροτρύνῃ τοὺς Τρῶας εἰς τὸ νὰ βλάψωσι πρῶτοι τοὺς Ἕλληνας κατὰ παράβασιν τῶν συνθηκῶν. Ἀστραπηδὸν κατέρχεται ἡ Ἀθηνᾶ εἰς τὸ μέσον τοῦ στρατοπέδου, ἐξομοιωθεῖσα πρὸς Λαόδοκον τὸν υἱὸν τοῦ Ἀντήνορος· καὶ στᾶσα παρὰ τὸν γενναῖον Πάνδαρον, πείθει αὐτὸν νὰ τοξεύσῃ κατὰ τοῦ Μενελάου. Τὸ πικρὸν βέλος πλήττει δεινῶς τὸν Ἀτρείδην, διαπεράσαν τὸν ζωστῆρα καὶ τὸν θώρακα, καὶ μέλαν αἷμα καταῤῥέει ἐκ τῆς πληγῆς, ὅπερ ἰδὼν ὁ Ἀγαμέμνων κυριεύεται ὑπὸ τρόμου, ὡς καὶ αὐτὸς ο Μενέλαος· οὗτος ὅμως ἀναλαμβάνει ταχέως τὸ θάῤῥος αὐτοῦ, ἰδὼν ὅτι τὸ νεῦρον καὶ αἱ ἀκίδες τοῦ βέλους ἦσαν ἔξω τῆς πληγῆς, καὶ παρηγορεῖ τὸν Ἀγαμέμνονα· παρευθὺς δὲ ὁ βασιλεὺς προσκαλεῖ τὸν Μαχάονα εἰς θεραπείαν τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ ὁ Ἀσκληπιάδης ἐπισπεύσας ἀποσύρει τὸ βέλος, καὶ ἐπιβάλλει τὰ κατάλληλα φάρμακα εἰς τὴν πληγὴν τοῦ Μενελάου. Ἀλλ' ἐν ᾧ οὗτοι περὶ ταῦτα ἠσχολοῦντο, οἱ Τρῶες ἐπέρχονται· οἱ δὲ Ἕλληνες πάλιν ἀναλαμβάνουσι τὰ ὅπλα, καὶ ὁ Ἀγαμέμνων διερχόμενος τὰς τάξεις, τοὺς μὲν προθυμοτέρους ἐπαινεῖ καὶ παραθαῤῥύνει, τοὺς δὲ ἀποκνοῦντας ἐπιπλήττει. Ἐπαινεῖ τὸν Ἰδομενέα, ὃν εὑρίσκει προθύμως ἡγούμενον τῶν Κρητῶν, καὶ μετὰ τοῦτον ἐπισκέπτεται ἀμφοτέρους τοὺς Αἴαντας, καὶ ἐφεξῆς τὸν Νέστορα, ὃν θαυμάζει διὰ τὴν τόλμην καὶ προθυμίαν, ἣν ἐπεδείξατο, καίτοι γέρων· ἔπειτα δὲ προσέρχεται εἰς τὸν Μενεσθέα καὶ τοὺς Ἀθηναίους, τὸν Ὀδυσσέα καὶ τοὺς Κεφαλλῆνας, τὸν Διομήδην καὶ Σθένελον· καὶ τοῖς τελευταίοις τούτοις ἐπιτιμᾷ, διότι ἵστανται ἄπρακτοι περὶ τὰ ὀχήματα· καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ, πανταχοῦ διεγείρει τὸ θάῤῥος καὶ τὴν φιλοτιμίαν τῶν μαχητῶν. Ἐντεῦθεν οἱ Ἕλληνες κινοῦνται ἐν σιγῇ καὶ προθυμίᾳ, οἱ δὲ Τρῶες πάλιν μετὰ θορυβώδους φλυαρίας, ὡς ὄϊες ἀμελγόμεναι καὶ ἀκούουσαι μακρόθεν τὴν φωνὴν τῶν ἀρνῶν· ὁ Ἄρης αὐτὸς διακοσμεῖ τοὺς Τρῶας, ἡ δὲ Ἀθηνᾶ, ὁ Δεῖμος, ὁ

Φόβος καὶ ἡ Ἔρις τοὺς Ἕλληνας. Τέλος πάντων ἔρχονται εἰς χεῖρας, καὶ φόνος πολὺς ἑκατέρωθεν γίνεται· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς πλήξας τῷ βέλει τὸν νόθον υἱὸν τοῦ Πριάμου Δημοκόοντα, τοῦτον μὲν καταβάλλει νεκρόν, τοῖς δ' ἄλλοις ἅπασιν, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ Ἕκτορος ἐξαιρουμένου, ἐμποιεῖ φόβον καὶ τρόμον, ἐξ οὗ τρέπονται εἰς φυγήν, καὶ οἱ Ἕλληνες σκυλεύουσι τοὺς νεκρούς·

> πολλοὶ γὰρ Τρώων καὶ Ἀχαιῶν ἤματι κείνῳ
> πρηνέες ἐν κονίῃσι παρ' ἀλλήλοισι τέταντο.

Ραψῳδία Ε.

Διομήδους ἀριστεία.

Ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Ἀχιλλέως ἡ τῶν Ἑλλήνων προστάτις Ἀθηνᾶ ἕτερον παρασκευάζει ἥρωα, ὃν περιβάλλει μένος καὶ θάρσος, ὅπως ἐκπλήξῃ τοὺς Τρῶας· ἦν δ' οὗτος Διομήδης ὁ υἱὸς τοῦ Τυδέως, φόνον καὶ καταστροφὴν φέρων πανταχοῦ· καὶ ὁ μὲν Ἄρης ἐξορμᾷ τοὺς Τρῶας κατὰ τοῦ Διομήδους, ἡ δὲ Ἀθηνᾶ πείθει τὸν Ἄρην ν' ἀποσυρθῇ μετ' αὐτῆς μακρὰν τῆς μάχης παρὰ τὸν Σκάμανδρον ποταμόν. Τότε οἱ Τρῶες τρέπονται εἰς φυγὴν μετὰ πολλοῦ φόνου, καὶ ὁ Διομήδης πανταχοῦ διατρέχει ὡς φοβερὸς χείμαῤῥος, μόνος καταστρέφων τὰς φάλαγγας τῶν πολεμίων. Ὁ Πάνδαρος, ὡς πρότερον τὸν Μενέλαον, οὕτω καὶ νῦν βάλλει τὸν Διομήδην κατὰ τὸν δεξιὸν ὦμον· ἀλλά, τοῦ βέλους ἐξελκυσθέντος, ὁ υἱὸς τοῦ Τυδέως ἐπιτίθεται τρομερώτερος κατὰ τῶν Τρώων, ὡς λέων, ὃν βαλὼν ὁ ποιμὴν καὶ πλήξας καθίστησιν ἀγριώτερον, καὶ φονεύει δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ διά τε τοῦ βέλους καὶ τοῦ ξίφους. Ὁ δὲ Αἰνείας βλέπων τὴν καταστροφὴν ταύτην προτρέπει τὸν Πάνδαρον νὰ τοξεύσῃ τὸν Διομήδην· ἀλλ' ἐκεῖνος ἀποκνεῖ, λέγων, ὅτι θεός τις προστατεύει τοῦ ἀνδρός, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐφονεύθη, ὅτε ἐτόξευσεν αὐτὸν κατὰ τὸν δεξιὸν ὦμον· καὶ ἄλλως δὲ ὑπεκφεύγει λέγων, ὅτι οὐκ ἔχει μεθ' ἑαυτοῦ τὸ ἅρμα, ἀλλ' ἦλθε πεζός, εἰς μόνον πεποιθὼς τὸ τόξον, ὃ δὶς ἤδη ἐφάνη ἄπρακτον κατά τε τοῦ Μενελάου καὶ τοῦ Διομήδους. Ὁ Αἰνείας προσφέρει τὸ ἴδιον ἅρμα, καὶ προτρέπει τὸν Πάνδαρον ν' ἀναβῇ ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ἀμφότεροι νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τοῦ Διομήδους· ὁ δὲ Πάνδαρος ὑπακούει· ἀλλ' αὐτὸς μὲν φονεύεται, ὁ δὲ Αἰνείας πληγωθεὶς πίπτει πρηνής· καὶ πάντως ἂν ἀπώλετο, εἰ μὴ σπεύσασα ἡ μήτηρ αὐτοῦ Ἀφροδίτη, καὶ περικαλύψασα διά τοῦ ἰδίου πέπλου, προεφύλαττεν ἀπὸ τῶν βελῶν, καὶ ἀπέσυρε τῆς μάχης. Ἀλλ' ὁ Διομήδης οὐδ' αὐτῆς φείδεται τῆς θεᾶς· ὀξὺ δὲ βέλος ῥίψας κατ' αὐτῆς ἐπιτυγχάνει νὰ πληγώσῃ τὴν τρυφερὰν αὐτῆς χεῖρα· ἡ δὲ οἰμώξασα, τὸν μὲν Αἰνείαν καταλείπει ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἀπόλλωνος, αὐτὴ δὲ λαβοῦσα τοὺς ἵππους τοῦ Ἄρεως καὶ τὴν Ἶριν συνοδὸν ἀναβαίνει παραχρῆμα εἰς τὸν οὐρανόν, ἔνθα ἡ μήτηρ Διώνη παραμυθεῖται αὐτήν, καὶ τὴν πληγὴν αὐτῆς θεραπεύει. Ὁ δὲ Διομήδης οὐδ' οὕτως ἀφίσταται τοῦ Αἰνείου· ἀλλὰ καίπερ εἰδὼς ὅτι κεῖται ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅμως τρὶς ἐφορμᾷ κατ' αὐτοῦ, καὶ τρὶς ἀποτυγχάνει νὰ προσβάλῃ τὸν ὑπὸ

τοῦ θεοῦ προστατευόμενον· τέταρτον δὲ ἐπερχόμενος ἐπιτιμᾶται ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ ἐξ ἀνάγκης ὑποχωρεῖ, φοβηθεὶς τὴν ὀργὴν τοῦ θεοῦ, ὅστις διασώσας οὕτω τὸν Αἰνείαν μετακομίζει εἰς Πέργαμον, καὶ παραδίδωσι τῇ Λητοῖ καὶ τῇ Ἀρτέμιδι, αἳ θεραπεύουσιν αὐτὸν ἐπιμελῶς. Ἐν τούτοις ὁ Ἄρης παροτρύνει τοὺς Τρῶας κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὁ Σαρπηδὼν ἐπιπλήττει τὸν Ἕκτορα, ὅτι ἀναξίως ἑαυτοῦ ἵσταται ἄπρακτος, καὶ τοὺς ἄλλους οὐ παροτρύνων εἰς τὴν μάχην. Οἱ λόγοι οὗτοι ἐρεθίζουσι τὸν Ἕκτορα, καὶ διερχόμενος τὰς ταξεις παρακελεύεται πάντας ἐπὶ τὴν μάχην· ἤδη δὲ καὶ ὁ Αἰνείας ἐπιστὰς τεθεραπευμένος ἐμβάλλει χαρὰν καὶ θάῤῥος εἰς τοὺς πεφοβημένους Τρῶας. Ἀλλ᾽ ἀφ᾽ ἑτέρου καὶ τοὺς Ἕλληνας ἱκανῶς ἐνεθάῤῥυνον οἱ Ἡγεμόνες, καὶ πρὸ πάντων ὁ Ἀγαμέμνων, περιερχόμενος τὰς τάξεις αὐτῶν. Πεισματώδης λοιπὸν συγκροτεῖται μάχη, καὶ πολλοὶ πίπτουσιν ἑκατέρωθεν· ὁ δὲ Ἕκτωρ ὑπὸ τοῦ Ἄρεως παρακολουθούμενος τρόμον διασπείρει πανταχοῦ· καὶ οἱ Ἕλληνες βλέποντες τὸν θεὸν μετὰ τοῦ Ἕκτορος ὑποχωροῦσιν ἡσύχως, οὐ στρέψαντες τὰ νῶτα, ἀλλὰ πάντοτε τοῖς ἐχθροῖς ἀντιμέτωποι. Τότε ἡ Ἥρα καὶ ἡ Ἀθηνᾶ παραπονοῦνται πρὸς τὸν Δία κατὰ τῆς προφανοῦς τοῦ Ἄρεως ἐπεμβάσεως, καὶ ἡ Ἀθηνᾶ ἰδίως ἐξαιτεῖται τὴν ἄδειαν, ἵνα διὰ πληγῶν ἀναγκάσῃ τὸν Ἄρην ν᾽ ἀποσυρθῇ τῆς μάχης. Ὁ Ζεὺς ἐπιτρέπει τοῦτο εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, καὶ ἀμφότεραι αἱ θεαὶ καταβαίνουσιν εἰς τὴν Τροίαν, ἔνθα ἡ Ἀθηνᾶ, ἐξομοιωθεῖσα τῷ Στέντορι, μεγαλοφώνως ἐπιπλήττει καὶ παροτρύνει τοὺς Ἕλληνας· πρὸς δὲ τὸν Διομήδην ἀρνούμενον νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τοῦ Ἄρεως, ὑπισχνεῖται τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἀντίληψιν· καὶ ἀναβᾶσα μετ᾽ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἅρματος φέρει τὸν Ἥρωα ἐναντίον τοῦ θεοῦ, ὃς πληγεὶς ὑπὸ τοῦ Ἥρωος ἔῤῥηξε τρομερὰν κραυγήν, ὅσην οὐδὲ δεκακισχίλιοι ἄνδρες ἅμα βοῶντες ἠδύναντο νὰ ἐκπέμψωσιν· οὕτω δὲ τραυματίας ἀνέρχεται πρὸς τὸν Δία, καὶ δεικνύων αὐτῷ τὸ τραῦμα παραπονεῖται κατὰ τῆς Ἀθηνᾶς· ὁ δὲ Ζεὺς ἐπιπλήττει μὲν αὐτὸν ὡς αἴτιον τῶν πολέμων καὶ τῶν μαχῶν, διατάττει δὲ τὸν Παιήονα νὰ θεραπεύσῃ τὸ τραῦμα, καὶ ἡ διαταγὴ τάχιστα ἐκτελεῖται. Τούτων δὲ γενομένων, ἐπανέρχονται εἰς τὸ δῶμα τοῦ Διὸς καὶ αἱ κατὰ τοῦ Ἄρεως ἀντεπεξελθοῦσαι δύο θεαί,

> Ἥρη τ᾽ Ἀργείη καὶ Ἀλαλκομενηῒς Ἀθήνη,
> παύσασαι βροτολοιγὸν Ἄρη᾽ ἀνδροκτασιάων.

Ραψῳδία Ζ.

Ἕκτορος καὶ Ἀνδρομάχης ὁμιλία.

Ἀποχωρησάντων τῶν θεῶν ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, οἱ Τρῶες καὶ οἱ Ἕλληνες μάχονται σφοδρῶς πρὸς ἀλλήλους μεταξὺ τῶν ποταμῶν Σιμόεντος καὶ Ξάνθου· οἱ δὲ Ἕλληνες φονεύουσι πολλοὺς ἐκ τῶν Τρώων, καὶ σχεδὸν ἀναγκάζουσιν αὐτοὺς νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν, ὅτε ὁ Πριαμίδης Ἕλενος, ἄριστος ὢν μάντις, προτρέπει τὸν Αἰνείαν καὶ Ἕκτορα νὰ μὴ ὑποχωρήσωσιν, ἀλλὰ νὰ ἐνθαῤῥύνωσι καὶ τοὺς λαοὺς εἰς τὴν ἐξακο-

λούθησιν τῆς μάχης· ἰδίᾳ δὲ συμβουλεύει τὸν Ἕκτορα ν' ἀναβῇ εἰς τὴν πόλιν, καὶ νὰ πέμψῃ τὴν γηραιὰν Ἑκάβην μετ' ἄλλων συνηλίκων γυναικῶν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς, ὅπως δεηθῶσι τῆς θεᾶς περὶ ἀποστάσεως τοῦ Διομήδους ἀπὸ τῆς μάχης. Ὁ Ἕκτωρ ὑπακούει· καὶ δημηγορήσας πρὸς τοὺς Τρῶας, ὅπως ἐνθαῤῥύνῃ αὐτοὺς πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς μάχης, ἀναβαίνει εἰς τὴν πόλιν. Ἐν τούτῳ δὲ Γλαῦκος ὁ Ἱππολόχου ἐπέρχεται κατὰ τοῦ Διομήδους· καὶ ἐρωτηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, τίς ἐστι, διηγεῖται τὴν ἰδίαν καταγωγήν, ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τοῦ Διομήδους ὡς φίλος πατρῷος, καὶ ἀντὶ συμπλοκῆς ἐπιγίνεται φιλία πρὸς ἀλλήλους καὶ ὅπλων ἀνταλλαγή. Ὁ δὲ Ἕκτωρ ἀνελθὼν εἰς τὴν πόλιν, τὴν μὲν Ἑκάβην μετ' ἄλλων συνηλίκων ἀποστέλλει εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς, αὐτὸς δὲ εἰσελθὼν ἔνοπλος εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πάριδος, καὶ εὑρὼν αὐτὸν τὰ ἴδια ὅπλα καθαρίζοντα, μέμφεται τὴν ἀπραγμοσύνην αὐτοῦ· διότι αὐτός ὢν ὁ τοῦ πολέμου αἴτιος μένει κατ' οἶκον ἡσυχάζων, ἐν ᾧ οἱ Τρῶες ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως σωρηδὸν φονεύονται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων· καὶ αὐτὴ ἡ Ἑλένη μέμφεται μετὰ τοῦ Ἕκτορος τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς τὴν ἀπάθειαν, καὶ ἅμα προτρέπει τὸν Ἕκτορα ν' ἀναπαυθῇ μικρὸν ἀπὸ τῶν πόνων τῆς μάχης· ἀλλ' ἐκεῖνος σπεύδει νὰ ἴδῃ τὴν ἰδίαν σύζυγον Ἀνδρομάχην, ἣν καὶ εὑρίσκει παρὰ τὰς Σκαιὰς πύλας τὴν μάχην ἐποπτεύουσαν. Ἐκεῖ καταβᾶσα ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ πύργου δεξιοῦται αὐτόν, καὶ παρακαλεῖ μετὰ δακρύων νὰ μὴ ῥιψοκινδυνεύῃ, ἵνα μὴ θανὼν καταλίπῃ αὐτὴν μὲν πάσης προστασίας ἔρημον χήραν, τὸν δὲ υἱὸν ἀπωρφανισμένον πατρός. Ἀλλ' ὁ Ἕκτωρ, εἰ καὶ ὁμολογεῖ ὅτι μέγας ὁ προκείμενος κίνδυνος, καὶ ὅτι ὀλίγην εἶχεν ἐλπίδα περὶ σωτηρίας τῆς Τροίας, ὅμως νομίζει καθῆκον ἑαυτοῦ νὰ πέσῃ μαχόμενος ὑπὲρ πατρίδος· ἀποχαιρετήσας δὲ τὴν σύζυγον, καὶ ἀσπασάμενος τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἀπέρχεται εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης· ἡ δὲ Ἀνδρομάχη δακρύουσα ἐπιστρέφει μετὰ τοῦ παιδὸς οἴκαδε.—Αὕτη τοῦ Ἕκτορος καὶ τῆς Ἀνδρομάχης ἡ συνέντευξις ἀποτελεῖ ἓν τῶν ὡραιοτέρων τῆς Ἰλιάδος ἐπεισοδίων, καὶ διὰ τοῦτο ἐξ αὐτοῦ ἐπιγράφεται καὶ ἡ παροῦσα ῥαψῳδία, ἐν ᾗ τεχνικώτατα παρεισάγεται.—Ὁ δὲ Πάρις, ἤδη τοῦ Ἕκτορος ἀποχωριζομένου τῆς Ἀνδρομάχης, ἔρχεται πρὸς αὐτὸν ἔνοπλος, καταβὰς ἐκ τῆς ἀκροπόλεως, καὶ συμπορεύεται εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης· κατερχομένων δὲ ἀμφοτέρων ὁμοῦ, ὁ Ἕκτωρ προτρέπει τὸν ἀδελφὸν νὰ καταλίπῃ τὴν προτέραν ῥαθυμίαν, ἣν πολλοὶ τῶν Τρώων κατηγοροῦσιν αὐτοῦ, καὶ νὰ μάχηται προθύμως· εὔχεται δὲ τῷ Διῒ νὰ καταξιώσῃ αὐτοὺς τῆς νίκης, ὅπως ἀπηλλαγμένοι τῶν πολεμίων προσενέγκωσι τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς εὐχαριστηρίους θυσίας,

ἐκ Τροίης ἐλάσαντες ἐϋκνήμιδας Ἀχαιούς.

Ραψῳδία Η.

Ἕκτορος καὶ Αἴαντος μονομαχία. Νεκρῶν ἀναίρεσις.

Ἐπιφανεὶς ὁ Ἕκτωρ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης μετὰ τοῦ Πάριδος, νέον ἐμποιεῖ θάρσος τοῖς Τρωσίν, οἳ προθυμότερον μαχόμενοι κτείνουσι πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων· ἡ δὲ Ἀθηνᾶ

καταβαίνει πάλιν ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου εἰς βοήθειαν αὐτῶν· ἀλλ' ὁ Ἀπόλλων κατιδὼν τὸ γενόμενον ἐκ τῆς ἀκροπόλεως, προσπαθεῖ νὰ ἐμποδίσῃ αὐτήν, καὶ τέλος συμφωνοῦσιν ἀμφότεροι νὰ προτρέψῃ ἡ Ἀθηνᾶ τὸν Ἕκτορα εἰς μονομαχίαν κατά τινος τῶν Ἑλλήνων ἀριστέων. Τούτων δὲ συμφωνηθέντων, ὁ Ἕλενος, συνειδὼς τὴν ἀπόφασιν τῶν θεῶν, εἰσηγεῖται περὶ τῆς μονομαχίας τῷ Ἕκτορι, ὃς προθυμότατα ὑπακούσας παρίσταται ἐν μέσῳ τῶν ἀντιμαχομένων στρατῶν, καὶ προκαλεῖ εἰς μονομαχίαν τὸν βουλόμενον ἐκ τῶν Ἑλλήνων. Ἀποκνούντων δὲ τῶν ἄλλων, ὁ Μενέλαος ἀναδέχεται τὴν μονομαχίαν· ἀλλ' ὁ Ἀγαμέμνων ἀποτρέπει αὐτόν· καὶ ὁ Νέστωρ δημηγορήσας, οὕτως ὑπεξέκαυσε τὴν προθυμίαν τῶν ἀριστέων, ὥστ' ἐννέα ἀνθ' ἑνὸς ἐξανίστανται, ἀπαιτοῦντες ἕκαστος νὰ προτιμηθῇ. Τότε ὁ Νέστωρ συμβουλεύει τὴν διὰ κλήρου ἐκλογὴν τοῦ μονομαχήσοντος, καὶ ὁ κλῆρος πίπτει ἐπὶ τὸν Αἴαντα, ὃς ἐξοπλισθεὶς ἀντιτάσσεται τῷ Ἕκτορι. Ἀμφότεροι μάχονται σφοδρῶς, οἷα λέοντες ὠμοφάγοι, ἢ ἄγριοι ὀρεσίτροφοι κάπροι· ἀλλ' ἡ μονομαχία μέχρι τῆς νυκτὸς παραταθεῖσα οὐδέτερον ἀπέδειξε νικητήν. Ἐπελθούσης λοιπὸν τῆς νυκτός, ὁ μὲν Ἕκτωρ προτείνει τῷ Αἴαντι νὰ παύσωσι τὴν μονομαχίαν, ὅπως ἐπαναλάβωσιν αὐτὴν ἄλλοτε, ἐκεῖνος δὲ ἀποδέχεται τὴν πρότασιν· καὶ ἀντιδωρησάμενοι ἀλλήλοις οἱ ἥρωες, ὁ μὲν Ἕκτωρ ξίφος, ὁ δὲ Αἴας ζωστῆρα, ἀποσύρονται τοῦ πεδίου, καὶ ἑκάτερον τῶν ἀντιπάλων μερῶν ὑποδέχεται τὸν ἴδιον μαχητὴν ἐν τιμῇ καὶ θυσίαις πρὸς τοὺς θεούς. Τότε ὁ Νέστωρ παραινεῖ τοῖς Ἕλλησι νὰ καταπαύσωσι τὴν ἐπιοῦσαν τὸν πόλεμον, ὅπως ἐν τῇ ἐκεχειρίᾳ ταύτῃ ἀναιρεθῶσι καὶ ταφῶσιν οἱ νεκροί, καὶ τὴν πρότασιν ταύτην τοῦ συνετοῦ γέροντος ἀποδέχονται πάντες. Ἐν δὲ τοῖς Τρωσὶν ὁ Ἀντήνωρ δημηγορήσας παραινεῖ ν' ἀποδῶσι τὴν Ἑλένην, ὅπως ἀπαλλαχθῶσιν οὕτω τοῦ πολέμου καὶ τῶν συμφορῶν, αἵτινες ἐπίκεινται αὐτοῖς ὡς παραβάταις τῶν ὅρκων καὶ τῶν συνθηκῶν· ἀλλ' ὁ Πάρις ἀναστὰς λέγει, ὅτι, τὰ μὲν κτήματα, ὅσα μετὰ τῆς Ἑλένης ἤγαγεν ἐξ Ἄργους, προθύμως ἀποδίδωσι, τὴν δ' Ἑλένην οὔ. Κατὰ δὴ ταῦτα ὁ κήρυξ Ἰδαῖος ἀποστέλλεται ὑπὸ τοῦ Πριάμου τὴν ἐπιοῦσαν ἅμα ἡμέρᾳ πρὸς τοὺς Ἕλληνας, καὶ προβάλλει τὴν ὑπὸ τοῦ Πάριδος γινομένην ἀπόδοσιν τῶν κτημάτων ἄνευ τῆς Ἑλένης· ἀλλ' ὁ Διομήδης ἀποφαίνεται, καὶ πάντες ὁμογνωμονοῦσιν αὐτῷ, ὅτι καὶ τὴν Ἑλένην αὐτὴν ἐὰν ἀποδιδῷ ὁ Πάρις, οὐδόλως πρέπει ν' ἀποδεχθῶσιν οἱ Ἕλληνες τὴν προσφοράν, ἐπειδὴ βέβαιόν ἐστιν ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ἡ Ἴλιος ἁλωθήσεται. Ὁ Ἀγαμέμνων λοιπὸν ἀποπέμπει ἄπρακτον τὸν κήρυκα, εἰπὼν αὐτῷ τὰ δόξαντα τοῖς Ἕλλησι περί τε τῶν προτάσεων τοῦ Πάριδος καὶ τῆς τῶν νεκρῶν ἀναιρέσεως. Ἐντεῦθεν ἀμφότερα τὰ μέρη ἀσχολοῦνται περὶ τὴν ἀναίρεσιν καὶ τὴν ταφὴν τῶν νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο πᾶσα ἐκείνη ἡ ἡμέρα διεξῆλθεν ἀπόλεμος. Τὴν δὲ ἐπιοῦσαν οἱ Ἕλληνες ἀνήγειραν τεῖχος καὶ πύργους ὑψηλοὺς περὶ τὸν τάφον εἰς προφύλαξιν τῶν πλοίων καὶ ἑαυτῶν, ἔξωθεν δὲ τοῦ τείχους ὤρυξαν τάφρον πλατεῖαν καὶ μεγάλην· ἔπειτα δὲ δειπνήσαντες εὐωχοῦντο διὰ πάσης τῆς νυκτός, ὡς καὶ οἱ Τρῶες, οἵπερ ὅμως ἐξεπλήττοντο διὰ τὰς κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα ἀκαταπαύστους βροντάς·

κοιμήσαντ' ἄρ' ἔπειτα, καὶ ὕπνου δῶρον ἕλοντο.

Ραψῳδία Θ.

Κόλος μάχη, ἢ Θεῶν ἀγορά.

Τῇ ἐπαύριον ἅμα ἡμέρᾳ συγκαλέσας ὁ Ζεὺς τοὺς θεοὺς καὶ τὰς θεάς, καὶ μετὰ τρομερᾶς ἀπειλῆς ἀπαγορεύσας αὐτοῖς νὰ μὴ ἀναμιγνύωνται εἰς τὰς περὶ τὴν Ἴλιον μάχας, μήτε ὑπὲρ τῶν Τρώων μήτε ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, μετέβη εἰς τὸ Γάργαρον τῆς Ἴδης, ὅθεν ἐπεσκόπει τὰ ἐν Τροίᾳ γινόμενα. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἀριστήσαντες καὶ ἐξοπλισθέντες ἐπῆλθον κατὰ τῶν Τρώων, γενναίως ἀμυνομένων. Πολὺς ἑκατέρωθεν γίνεται φόνος· καὶ ὁ Ζεὺς σταθμίζων ἐπὶ τῆς Ἴδης ἀμφοτέρων τὰς τύχας, τὴν μὲν τῶν Ἑλλήνων εὑρίσκει μέχρι γῆς κατερχομένην, τὴν δὲ τῶν Τρώων ἀνακουφιζομένην. Βροντᾷ τότε, καὶ ἀθρόον ἀφίησι πῦρ κατὰ τῶν Ἑλλήνων, οἳ καὶ φοβηθέντες ἀποσύρονται· ὁ δὲ Νέστωρ παρὰ μικρὸν φονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἕκτορος ἐπερχομένου, εἰ μὴ ὁ Διομήδης προλαβὼν ἀνεβίβαζε τὸν γέροντα ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἅρματος. Ἐπέρχεται μετὰ τοῦτο κατὰ τοῦ Ἕκτορος βαρὺς ὁ Διομήδης, ἀλλὰ κεραυνὸς πίπτει πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, καὶ πειθόμενος τῇ συμβουλῇ τοῦ Νέστορος ἀναστρέφει φεύγων τὴν θείαν ὀργήν· ὁ δὲ Ἕκτωρ θαῤῥήσας ἐντεῦθεν προβαίνει μέχρι τῶν Ἑλληνικῶν ὀχυρωμάτων. Τότε ὁ Ἀγαμέμνων δημηγορῶν ἀναθαῤῥύνει τοὺς Ἕλληνας, οἵπερ ἀντεπεξελθόντες πολλοὺς τῶν Τρώων φονεύουσι, καὶ ὁ Τεῦκρος ὑπὲρ πάντας ἀριστεύει· ἀλλὰ τὸν Ἕκτορα δὶς βαλὼν οὐκ ἐπιτυγχάνει. Πάλιν ὁ Ζεὺς ἐμποιεῖ θάρσος τοῖς περὶ τὸν Ἕκτορα, καὶ ἐξωθοῦσι τοὺς Ἕλληνας μέχρι τῆς τάφρου, πολλοὺς αὐτῶν φονεύσαντες· ὃ δὴ καὶ συγκινεῖ τὴν Ἥραν καὶ τὴν Ἀθηνᾶν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε παρὰ τὴν αὐστηρὰν τοῦ Διὸς ἐντολὴν καταβαίνουσιν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων· ἀλλ' ὁ πανόπτης Ζεὺς ἰδὼν αὐτὰς ἀπὸ τῆς Ἴδης πέμπει τὴν ταχεῖαν Ἶριν, καὶ διατάσσει νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸν Ὄλυμπον· αἱ δὲ φοβηθεῖσαι ὑπακούουσιν ἄκουσαι. Τότε καὶ ὁ Ζεὺς ἐπανέρχεται ἀπὸ τῆς Ἴδης εἰς τὸν Ὄλυμπον· καὶ καθήμενος ἐν μέσῳ τῶν θεῶν ἐπαναλαμβάνει τὰς ἀπειλὰς πρὸς τὴν Ἥραν καὶ τὴν Ἀθηνᾶν, καὶ ἅμα προλέγει τὰ συμβησόμενα εἰς τὸν Πάτροκλον. Ἐπελθούσης δὲ νυκτός, ὁ μὲν Ἕκτωρ διατάσσει τοὺς Τρῶας νὰ παύσωσι μαχόμενοι, συλλέξαντες δὲ ξύλα πολλὰ νὰ καίωσι πυρὰ διὰ πάσης τῆς νυκτὸς ἐν τῷ στρατοπέδῳ, αὐτὸ δὲ τοῦτο νὰ πράξωσι καὶ οἱ ἐν τῇ πόλει, ἀγρυπνοῦντες εἰς φυλακὴν αὐτῆς, ἕως οὗ τὴν πρωΐαν ἐπιπέσωσιν αὖθις κατὰ τῶν ἐχθρῶν· οἱ δὲ πειθόμενοι ἐποίουν τὰ διατεταγμένα, καὶ χίλια πυρὰ καίονται ἐν τῷ πεδίῳ, πεντήκοντα περὶ ἕκαστον καθεζομένων ἀνδρῶν·

> ἵπποι δὲ κρῖ λευκὸν ἐρεπτόμενοι καὶ ὀλύρας,
> ἑσταότες παρ' ὄχεσφιν, ἐΰθρονον Ἠῶ μίμνον.

Ραψῳδία I.

Πρεσβεία πρὸς Ἀχιλλέα, ἢ Λιταί, ἢ Ἀπόπειρα.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ Ἀγαμέμνων ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἄνευ θορύβου, ἵνα μὴ ἐννοήσωσιν οἱ ἐχθροὶ τὰ γινόμενα, συγκαλεῖ τὸ ἑσπέρας τοὺς ἡγεμόνας τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἔνδακρυς προβάλλει ν' ἀναχωρήσωσιν ἄπρακτοι εἰς τὰ ἴδια, λέγων, ὅτι ἀδύνατόν ἐστι νὰ κυριεύσωσι τὴν Τροίαν. Σκυθρωπάζοντες ἤκουσαν οἱ ἡγεμόνες τὴν πρότασιν ταύτην τοῦ μεγάλου Ἄνακτος· ὁ δὲ Διομήδης πρῶτος ἀναστὰς ἀποκρούει τὴν πρότασιν λέγων, ὅτι, καὶ ἂν αὐτὸς ὁ Ἀγαμέμνων ἀναχωρήσῃ εἰς τὰς Μυκήνας, οἱ λοιποὶ πάντες παραμενοῦσι καὶ κυριεύσουσι τὴν Τροίαν. Μετὰ δὲ τὸν Διομήδην ἀναστὰς ὁ Νέστωρ παραινεῖ νὰ μὴ ἀποφασίσωσι ταχέως περὶ πράγματος οὕτω μεγάλου, ἀλλὰ διορίσαντες τοὺς ἀναγκαίους φύλακας περὶ τὴν τάφρον, καὶ δειπνήσαντες ἐν ἡσυχίᾳ, ἔπειτα νὰ συνέλθωσιν ἅπαντες, καὶ νὰ συσκεφθῶσιν ὡριμώτερον. Τούτων δὲ γενομένων, ὁ μὲν Νέστωρ ἀναλαβὼν τὸν λόγον ὑποδεικνύει, ὅτι τῶν κακῶν ἁπάντων αἰτία ἐστὶν ἡ ἄδικος ἐξύβρισις τοῦ Ἀχιλλέως, καὶ παραινεῖ νὰ ἐξιλεώσωσι τὸν Ἥρωα δώροις μεγάλοις· ὁ δὲ Ἀγαμέμνων ὁμολογῶν ὅτι ἥμαρτε τότε συναρπασθεὶς ὑπὸ θυμοῦ, καταλέγει τὰ δῶρα, ὅσα προσφέρει τῷ Ἀχιλλεῖ πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ὕβρεως ἐκείνης. Ἐκλέγονται λοιπὸν κατὰ πρότασιν τοῦ Νέστορος τρεῖς πρέσβεις, ὁ τοῦ Ἀχιλλέως παιδαγωγὸς Φοῖνιξ, ὁ Αἴας καὶ ὁ Ὀδυσσεύς, οἳ καὶ ἀπέρχονται πρὸς τὸν Ἥρωα φέροντες τὰς περὶ διαλλαγῆς προτάσεις. Ὁ Ἀχιλλεὺς ὑποδέχεται μὲν τοὺς πρέσβεις εὐμενῶς, καὶ ἀκούει παρ' αὐτῶν περί τε τῆς ἐπικινδύνου θέσεως τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν προσφερομένων αὐτῷ πρὸς ἐξιλέωσιν δώρων, ἀλλ' οὔτε τῶν δώρων ἡ λαμπρότης, οὔτε ἡ πειστικὴ τοῦ Ὀδυσσέως ῥητορεία μαλάσσει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· μακρὰ δὲ πρὸς τοὺς πρέσβεις δημηγορήσας, ἀρνεῖται ἀποτόμως νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὰς παρακλήσεις αὐτῶν. Εἰς μάτην ὁ παιδαγωγὸς αὐτοῦ Φοῖνιξ δακρύων ἱκετεύει αὐτόν, ἀναμιμνήσκων ὅσα ὑπὲρ αὐτοῦ ἔπραξεν, ἐκπαιδεύσας καὶ ἀγαπήσας αὐτὸν ὡς ἴδιον τέκνον· εἰς μάτην προβάλλεται ὡς παράδειγμα Μελέαγρον τὸν Οἰνέως, ὀργισθέντα μὲν κατὰ τῆς ἰδίας μητρὸς καὶ καταλιπόντα τὴν πατρίδα κακῶς πάσχουσαν ὑπὸ τῶν Κουρήτων, μαλαχθέντα δὲ τέλος πάντων ὑπὸ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Κλεοπάτρας καὶ σώσαντα τὴν Καλυδῶνα, ἤδη τῶν ἐχθρῶν ἀναβαινόντων ἐπὶ τὰ τείχη αὐτῆς· εἰς μάτην προστίθησιν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἴσα θεῷ τιμήσουσιν αὐτόν, ἐὰν ἐπιφανεὶς ἐν τῷ στρατῷ σώσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ἐπικειμένου μεγάλου κινδύνου· ὁ Ἥρως διαμένει ἄκαμπτος, καὶ οἱ δύο τῶν πρέσβεων ἐπανέρχονται ἄπρακτοι, μείναντος τοῦ τρίτου, δῆλον ὅτι τοῦ Φοίνικος, παρὰ τῷ Ἀχιλλεῖ. Ἐπανελθόντων δὲ τῶν πρέσβεων, καὶ τὴν τοῦ Ἀχιλλέως ἐπίμονον ἄρνησιν ἀπαγγειλάντων, οἱ μὲν ἄλλοι τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων σιωπῶσιν ἐκπεπληγμένοι, ὁ δὲ Διομήδης ἀναστάς, μέμφεται τὸν Ἀχιλλέα διὰ τὴν ἐπιμονὴν αὐτοῦ, καὶ προτρέπει τοὺς ἄλλους νὰ παρασκευασθῶσιν ἅπαντες, ὅπως τῇ ἐπαύριον ἅμα ἡμέρᾳ παραταχθῶσι πρὸ τῶν νεῶν, αὐτοῦ

προεξάρχοντος καὶ προμαχομένου τοῦ Ἀγαμέμνονος· ταύτην δὲ τοῦ Διομήδους τὴν γνώμην ἅπαντες οἱ ἡγεμόνες ἐπαινοῦσι καὶ ἀποδέχονται·

καὶ τότε δὴ σπείσαντες ἔβαν κλισίηνδε ἕκαστος,
ἔνθα δὲ κοιμήσαντο, καὶ ὕπνου δῶρον ἕλοντο.

Ραψῳδία Κ.

Δολώνεια, ἢ Δολωνοφονία, ἢ Ῥῆσος.

Οἱ μὲν ἄλλοι ἡγεμόνες ἐκοιμῶντο παννύχιοι· ἀλλ' ὁ Ἀγαμέμνων ἀγρυπνεῖ, τεταραγμένος ὢν καὶ περίφοβος διὰ τὸ μέγεθος τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Μενέλαος ἀγρυπνεῖ σκεπτόμενος καὶ φοβούμενος. Ἐλθὼν δὲ πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα, ὅπως ἐξυπνήσῃ αὐτὸν καὶ συσκεφθῇ περὶ τῶν παρόντων, εὑρίσκει καὶ τοῦτον ἀγρυπνοῦντα καὶ παρασκευαζόμενον νὰ μεταβῇ πρὸς τὸν Νέστορα· καὶ αὐτὸς μὲν διατάσσεται ὑπὸ τοῦ βασιλέως νὰ ἀπέλθῃ πρὸς τὸν Αἴαντα καὶ τὸν Ἰδομενέα, καὶ προσκαλέσῃ αὐτοὺς εἰς ἐπιθεώρησιν τῶν φυλακῶν, ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπέρχεται πρὸς τὸν Νέστορα, ὃν παρακαλεῖ νὰ συνοδεύσῃ αὐτὸν εἰς ἐπίσκεψιν τῶν φυλακῶν. Ὁ Νέστωρ ὑπακούει προθύμως, καὶ ἐν τῷ διαβαίνειν διὰ τοῦ στρατοπέδου παραλαμβάνουσι μεθ' ἑαυτῶν τόν τε Ὀδυσσέα καὶ τὸν Διομήδην· ἐλθόντες δὲ εἰς τὰς φυλακὰς εὑρίσκουσι πάντας ἐγρηγορότας, καὶ ὁ Νέστωρ ἐπαινεῖ αὐτοὺς προσηκόντως. Περάσαντες ἔπειτα τὴν τάφρον συσκέπτονται περὶ τοῦ πρακτέου, καὶ παραινέσει τοῦ Νέστορος πέμπονται κατασκοπεύσοντες τοὺς Τρῶας ὁ Διομήδης καὶ ὁ Ὀδυσσεύς. Ἀλλ' ἐν τούτοις καὶ ὁ Ἕκτωρ ἀγρυπνῶν βουλεύεται νὰ πέμψῃ κατάσκοπον περὶ τὰς ναῦς τῶν Ἑλλήνων, ὅπως ἴδῃ, εἰ μετὰ τὴν ἧτταν τῆς προτεραίας μένουσιν ἥσυχοι, ἢ παρασκευάζονται εἰς ἀπόδρασιν, καὶ προκαλεῖ τὸν βουλόμενον ἐκ τῶν Τρώων εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου· ὀκνούντων δὲ τῶν ἄλλων, καὶ οὐδενὸς ἀποκρινομένου, Δόλων τις ἀναδέχεται τὸ ἔργον. Ἀλλ' ἐν ᾧ προέβαινεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς κατασκοπείας, συλλαμβάνεται καθ' ὁδὸν ὑπὸ τοῦ Διομήδους καὶ Ὀδυσσέως, καὶ ἀνακρινόμενος ὁμολογεῖ τὸν σκοπόν, δι' ὃν προσήρχετο εἰς τὰς ναῦς τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἅμα διηγεῖται τὰ περὶ Ἕκτορος καὶ τῶν φυλακῶν τῶν Τρώων, ὁποῖαί τινές εἰσι, καὶ ποῦ σταθμεύουσιν οἵ τε Τρῶες καὶ οἱ σύμμαχοι· τελευταῖον δὲ λέγει, ὅτι ἔσχατοι πάντων τῶν συμμάχων ἀφίκοντο εἰς τὸ στρατόπεδον οἱ περὶ Ῥῆσον τὸν βασιλέα Θρᾷκες, καὶ στρατοπεδεύουσι διὰ τοῦτο ἔσχατοι πάντων. Ταῦτα τοῦ Δόλωνος εἰπόντος, οἱ δύο Ἕλληνες κατάσκοποι τοῦτον μὲν φονεύουσιν, ἵνα μὴ σωθεὶς ἐπικίνδυνος αὐτοῖς γένηται, αὐτοὶ δὲ προβαίνουσιν ἔνθα οἱ περὶ τὸν Ῥῆσον νεήλυδες Θρᾷκες ἐστρατοπεδεύοντο· καὶ κοιμωμένοις ἐπιπεσόντες αὐτοῖς, ἄλλους τε καὶ τὸν βασιλέα Ῥῆσον φονεύουσιν. Ἀναβάντες δὲ ἐπὶ τοὺς ἵππους αὐτοῦ κατὰ συμβουλὴν τῆς Ἀθηνᾶς, ἀναχωροῦσι ταχέως, πρὶν ἢ ἐξυπνισθῶσιν οἱ Τρῶες ἐκ τοῦ θορύβου, καὶ ἐπανέρχονται εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον, ἔνθα οἱ ἀποστείλαντες ἡγεμόνες μετὰ χαρᾶς ὑποδέχονται αὐτούς, καὶ ἀκούουσι τοῦ Ὀδυσσέως διηγουμένου τὰ πεπραγμένα.

Μετὰ ταῦτα οἱ δύο ἀριστῆες διαβάντες τὴν τάφρον ἦλθον εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Διομήδους, ὅπου ἔδησαν τοὺς ἵππους, ἀναρτήσαντες τὰ ὅπλα τοῦ Δόλωνος εἰς τὴν πρύμνην τῆς νηὸς τοῦ Ὀδυσσέως, ἄχρις οὗ παρασκευάσωσι τὴν προσήκουσαν θυσίαν εἰς τὴν ὁδηγήσασαν αὐτοὺς Ἀθηνᾶν· ἔπειτα δὲ λουσάμενοι

> δείπνῳ ἐφιζανέτην· ἀπὸ δὲ κρητῆρος Ἀθήνῃ
> πλείου ἀφυσσάμενοι λεῖβον μελιηδέα οἶνον.

Ραψῳδία Λ.

Ἀγαμέμνονος ἀριστεία.

Τῇ ἐπαύριον ἅμα ἡμέρᾳ ἐξέρχονται κατὰ τῶν Τρώων οἱ Ἕλληνες, προεξάρχοντος τοῦ Ἀγαμέμνονος, καὶ οἱ Τρῶες ἀντιτάσσονται αὐτοῖς, στρατηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἕκτορος, τοῦ Αἰνείου καὶ τῶν ἄλλων· τῶν δὲ θεῶν μόνη ἡ Ἔρις παρίσταται ἐν τῇ μάχῃ, πάντες δὲ οἱ ἄλλοι μένουσιν ἐν Ὀλύμπῳ. Καὶ πάλιν φόνος ἑκατέρωθεν πολύς, ἀλλ' οὐδέτερον τῶν μαχομένων μερῶν ὑπερισχύει μέχρι τῆς ὥρας τοῦ δείπνου. Τότε δὲ ἐπιῤῥωσθέντες οἱ Ἕλληνες, καὶ βαρεῖς ἐπιπεσόντες, διέῤῥηξαν τῶν Τρώων τὰς φάλαγγας, καὶ ὁ Ἀγαμέμνων ἀριστεύει πολλοὺς ἀποκτείνων, καὶ ἐνθαῤῥύνων τοὺς Ἕλληνας. Ἀλλ' ἰδοὺ πάλιν ὁ Ζεὺς κατέρχεται εἰς τὴν Ἴδην, ἐν χερσὶ φέρων τὸν κεραυνόν, ὅπως βοηθήσῃ τοὺς Τρῶας, καὶ διὰ τῆς Ἴριδος ὁδηγεῖ τὸν Ἕκτορα περὶ τοῦ πρακτέου. Ἐπιῤῥωνύονται λοιπὸν οἱ διωκόμενοι Τρῶες, καὶ ἐπιστραφέντες ἀντιτάσσονται τοῖς Ἕλλησι· καὶ τότε ὁ Ἀγαμέμνων πολὺ τῶν ἄλλων προηγούμενος φονεύει μὲν τοὺς ἀδελφοὺς Ἰφιδάμαντα καὶ Κόωνα, τοὺς Ἀντηνορίδας, πλήττεται ὅμως καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ δευτέρου εἰς τὸν ἀγκῶνα σφοδρῶς, καὶ τραυματίας ἀποσύρεται τῆς μάχης. Ἐντεῦθεν ὁ Ἕκτωρ θαῤῥήσας παροτρύνει τοὺς Τρῶας, καὶ ἐπιπίπτει φοβερὸς ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας, φόνον πολὺν ποιούμενος, καὶ τοσοῦτον καταπλήττει αὐτούς, ὥστε νὰ σκέπτωνται περὶ φυγῆς· ἀλλ' ὁ Διομήδης καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς ἐνθαῤῥύνουσιν αὐτούς, καὶ ἡ μάχη διαμένει ἀμφιῤῥεπής. Ἐν τούτῳ δὲ ὁ Πάρις τοξεύει κατὰ τοῦ Διομήδους ἐξ ἐνέδρας, καὶ πλήττει αὐτοῦ τὸν ταρσὸν τοῦ δεξιοῦ ποδός, ὅπερ ἀναγκάζει τὸν ἥρωα νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰς ναῦς· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς μόνος καταλειφθεὶς περιστοιχεῖται ὑπὸ τῶν Τρώων, μαινομένων κατ' αὐτοῦ, καὶ προσπαθούντων ν' ἀπαλλαχθῶσι τοῦ τρομεροῦ ἐκείνου ἀντιπάλου, ὃς μόνος ἀνθιστάμενος πολλοὺς κατέβαλε νεκρούς· ἀλλ' ἐπὶ τέλους πληγεὶς καὶ οὗτος ἀναγκάζεται νὰ φύγῃ πρὸς τὰς ναῦς, μόλις διασωθεὶς ἀπὸ τῶν περιστοιχούντων αὐτὸν Τρώων διὰ τῆς προθύμου βοηθείας τοῦ Αἴαντος καὶ τοῦ Μενελάου. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ὀδυσσέως ὁ Αἴας παραμένει εἰς τὴν θέσιν ἐκείνου, καὶ πολλοὺς ἀποκτείνει τῶν ἀντιτεταγμένων· ἀλλ' ἑτέρωθεν ὁ Ἕκτωρ θριαμβεύει μαχόμενος κατὰ τοῦ Ἰδομενέως καὶ τοῦ Νέστορος· ὁ δὲ Πάρις τιτρώσκει διὰ βέλους τὸν Μαχάονα, ὃν ὁ Νέστωρ μεταφέρει τετρωμένον εἰς τὰς ναῦς. Τότε ὁ Ἕκτωρ καταλιπὼν τὸ εὐώνυμον κέρας, ἔνθα ἠρίστευε, σπεύδει πρὸς τὸ δεξιόν, ὅπως βοηθήσῃ τοὺς ὑπὸ τοῦ

Αἴαντος καταπολεμουμένους Τρῶας· ὁ δὲ Αἴας ἀποσύρεται ἡσύχως, οὐ δυνάμενος ν' ἀντιτάσσηται μόνος πρὸς μέγα πλῆθος· ἀλλ' ἐπελθόντων Ἑλλήνων μαχητῶν εἰς βοήθειαν αὐτοῦ, ἐπιμένει, καὶ ἡ μάχη τότε ἐπαναλαμβάνεται ζωηρῶς. Ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς ἰδὼν ἀπὸ τῶν νεῶν αὐτοῦ τὸν Νέστορα μεταφέροντά τινα τετρωμένον, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ μάθῃ, τίς ὁ τραυματίας ἐκεῖνος, πέμπει τὸν Πάτροκλον ἐρωτήσοντα περὶ τούτου. Ἐλθόντος δὲ τοῦ Πατρόκλου, ὁ Νέστωρ διηγεῖται πρὸς αὐτὸν τὴν ἐλεεινὴν τῶν Ἑλλήνων θέσιν, καὶ προτρέπει αὐτὸν νὰ παραινέσῃ τὸν Ἀχιλλέα, ἵνα καταπαύσῃ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ, καὶ ἐπέλθῃ βοηθὸς τῶν ἀπολλυμένων Ἑλλήνων· ἐὰν δὲ μὴ πείσῃ αὐτόν, τοὐλάχιστον νὰ παρακαλέσῃ, ἵν' ἀποστείλῃ τοὺς Μυρμιδόνας στρατηγουμένους ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Πατρόκλου, ἐνδεδυμένου τὴν πανοπλίαν τοῦ Ἀχιλλέως. Ταῦτ' ἀκούσας ὁ Πάτροκλος ἐπανέρχεται πρὸς τὸν Ἀχιλλέα· ἀλλὰ καθ' ὁδὸν εὑρίσκει τετρωμένον τὸν Εὐρύπυλον, ὃς ἐπικαλεῖται αὐτὸν εἰς βοήθειαν καὶ θεραπείαν· ὅθεν μετακομίζει αὐτὸν εἰς τὴν σκηνήν, καὶ ἐξελκύσας τὸ βέλος πλύνει τὴν πληγήν, καὶ ἐπιτίθησιν αὐτῇ ῥίζαν πικράν, ἥπερ

ἔσχ' ὀδύνας· τὸ μὲν ἕλκος ἐτέρσετο, παύσατο δ' αἷμα.

Ῥαψῳδία Μ.

Τειχομαχία.

Οὕτως οἱ Ἕλληνες νικώμενοι ἀποσύρονται ἐντὸς τοῦ τείχους φόβῳ τοῦ Ἕκτορος, δίκην λέοντος μαχομένου, καὶ προτρέποντος τοὺς Τρῶας νὰ διαβῶσι τὴν τάφρον, ὅπως καὶ αὐτὰ τὰ τείχη τῶν Ἑλλήνων προσβάλωσιν· ἀλλ' ἀδύνατον ἦν νὰ διαβῶσι τὴν τάφρον ἔφιπποι· ὅθεν καταλιπόντες τοὺς ἵππους καὶ τὰ ὀχήματα κατὰ συμβουλὴν τοῦ Πολυδάμαντος, διέστησαν εἰς πέντε μοίρας, καὶ ἐπήρχοντο κατὰ τοῦ τείχους, ὅπως κρημνίσαντες αὐτὸ ἐπιπέσωσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν αὐταῖς αὐτῶν ταῖς ναυσίν· οἱ δὲ Ἕλληνες ἀντεμάχοντο παρά τε τὰς πύλας τοῦ τείχους καὶ ἀπὸ τῶν πύργων, κατὰ δύναμιν καὶ ὑπὲρ δύναμιν ἀγωνιζόμενοι πρὸς σωτηρίαν ἑαυτῶν καὶ τῶν νεῶν. Φόνος γίνεται τότε πολύς, τῶν μὲν προθυμουμένων νὰ καταβάλωσι τὸ τεῖχος καὶ νὰ πυρπολήσωσι τὰς ναῦς, τῶν δὲ ὑπὲρ ἀμφοτέρων ἀμυνομένων. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Ἕκτωρ σκέπτεται μετὰ τῶν ἀρίστων περὶ τοῦ πρακτέου, ἀετὸς ἐπιφαίνεται ἐξ εὐωνύμων πετόμενος, καὶ μέγαν ἐν τοῖς ὄνυξι φέρων δράκοντα, ὃν ἀφῆκεν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στρατοῦ τῶν Τρώων. Τοῦτόν τινες τὸν οἰωνὸν ἐκλαμβάνουσι κακόν· ἀλλ' ὁ Ἕκτωρ οὐδόλως ἀποθαῤῥύνεται· ἐπιμένει δὲ τειχομαχῶν μετὰ τῶν ἀρίστων, κλίμακας ἐπὶ τοῦ τείχους στηρίζων, καὶ ὑποσκάπτων τὰ θεμέλια, καὶ πάντα πρὸς καταστροφὴν αὐτοῦ μηχανώμενος. Οἱ δὲ Ἕλληνες γενναίως ἀνθίστανται, καὶ ἀριστεύουσι μάλιστα πάντων οἱ δύο Αἴαντες, πανταχοῦ ἐπιφαινόμενοι, καὶ ἐνθαῤῥύνοντες τὸν λαὸν εἰς ἀντίκρουσιν τῶν μετὰ πολλῆς βίας ἐπιτιθεμένων πολεμίων, καὶ μάλιστα τοῦ Σαρπηδόνος καὶ Γλαύκου, οἳ μετὰ τῶν Λυκίων ἐμάχοντο σφοδρῶς· καὶ ὁ μὲν Γλαῦκος τρωθεὶς ὑπὸ τοῦ Τεύκρου ἠναγκάσθη ν' ἀποχωρήσῃ, ὁ δὲ Σαρπηδὼν μετὰ τῶν

ἄλλων ἐπαναβὰς εἰς τὸ τεῖχος πολλοὺς διέφθειρε τῶν ἀντιμαχομένων Ἑλλήνων. Ἐν τούτοις καὶ ὁ Ἕκτωρ ὑπερβαίνει τὸ τεῖχος, καὶ φωνάξας ἐπικαλεῖται τοὺς Τρῶας, ὅπως ἐμβάλωσι πῦρ, καὶ κατακαύσωσι τῶν Ἑλλήνων τὰς ναῦς· οἱ δὲ σπεύδουσιν ἀθρόοι· καὶ οἱ μὲν αὐτῶν ἀναβαίνουσιν εἰς τὸ τεῖχος διὰ κλιμάκων, οἱ δὲ εἰσέρχονται διὰ τῶν πυλῶν, ἃς ὁ Ἕκτωρ συνέτριψεν·

> . . . . Δαναοὶ δ᾽ ἐφόβηθεν
> νῆας ἀνὰ γλαφυράς· ὅμαδος δ᾽ ἀλίαστος ἐτύχθη.

Ραψῳδία Ν.

Μάχη ἐπὶ ταῖς ναυσίν.

Οὕτω κακῶς διακειμένων τῶν Ἑλλήνων, ὁ μὲν Ζεὺς καθήμενος ἐπὶ τῆς Ἴδης ἀποστρέφει τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπὸ τῆς μάχης, ἐλπίζων ὅτι οὐδεὶς τῶν ἄλλων θεῶν ἐλεύσεται εἰς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐπιτρέπων τῷ Ἕκτορι νὰ φέρῃ κατ᾽ αὐτῶν τὴν καταστροφὴν καὶ τὸν θάνατον. Ἀλλὰ παρὰ τὴν προσδοκίαν ταύτην τοῦ Διὸς ὁ Ποσειδῶν ἐλεεῖ τοὺς Ἕλληνας· καὶ ἐξελθὼν τῆς θαλάσσης ὅμοιος τῷ Κάλχαντι, παρίσταται πρῶτον τοῖς Αἴασιν ἀμφοτέροις, ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν ἡγεμόνων. Ἐπιῤῥωσθέντες οὕτως οἱ Ἕλληνες παρατάσσονται ὑφ᾽ ἑκάτερον τῶν δύο Αἰάντων, καὶ ἀναμένουσι τὸν Ἕκτορα, ὃν ἐπελθόντα γενναίως ἀντικρούουσι· καὶ ἡ μάχη γίνεται πεισματώδης, ἐνθαῤῥυνομένων μὲν τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος, ἀνθισταμένου δὲ ἰσχυρῶς τοῦ Ἕκτορος μετὰ τῶν περὶ αὐτόν. Συγχρόνως ὁ Ἰδομενεὺς καὶ ὁ Μηριόνης ἀριστεύουσι κατὰ τῶν Τρώων, ἐν τῷ εὐωνύμῳ τεταγμένοι, καὶ μαχόμενοι κατὰ τοῦ Αἰνείου καὶ Δηϊφόβου· φόνος δὲ πολὺς ἑκατέρωθεν γίνεται· καὶ ὁ Ἕκτωρ κατὰ συμβουλὴν τοῦ Πολυδάμαντος συγκαλεῖ τοὺς ἀρίστους, ἵνα συσκεφθῶσιν, εἰ πρέπει νὰ ἐπιμείνωσι μαχόμενοι, ἢ ν᾽ ἀποχωρήσωσι τῆς μάχης. Ἀλλ᾽ ἐν ᾧ περιέρχεται ζητῶν τοὺς ἀρίστους, τοὺς μὲν αὐτῶν εὑρίσκει νεκρούς, τοὺς δὲ τραυματίας καὶ ἀπομάχους· ἐνίους δὲ μαχομένους μέν, ἀλλὰ μόλις δυναμένους ν᾽ ἀμύνωνται κατὰ τῶν ἐπικειμένων Ἑλλήνων. Σπεύδει λοιπὸν μετὰ τοῦ Πάριδος εἰς βοήθειαν αὐτῶν, ἐλπίζων ὅτι ἡ παρουσία αὐτοῦ ἐκφοβήσει τοὺς Ἕλληνας, καὶ ὑποχωρήσουσιν· ἀλλ᾽ οἱ Ἕλληνες ἐπιμένουσιν εὐθαρσῶς, καὶ πρῶτος πάντων ὁ Αἴας προκαλεῖται αὐτὸν εἰς μάχην, λέγων, ὅτι οἱ Ἕλληνες οὐδόλως πτοοῦνται τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, ὡς ἔμπειροι τοῦ πολέμου, δυστυχοῦσι δὲ μοίρᾳ κακῇ, διότι τοιαύτη ἐστὶν ἡ βουλὴ τοῦ Διός. Ταῦτα δὲ τοῦ Αἴαντος λέγοντος πρὸς τὸν Ἕκτορα, ἀετὸς ὤφθη δεξιόθεν ἱπτάμενος, καὶ οἱ Ἕλληνες ἀγαθὸν νομίσαντες τὸν οἰωνόν, ἔτι μᾶλλον ἐνθαῤῥύνονται. Ὁ δὲ Ἕκτωρ ὑπερηφάνως ἀπαντήσας πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Αἴαντος, ἐπέρχεται μετὰ τῶν ἄλλων ἀριστέων καὶ τοῦ πλήθους τῶν Τρώων μέγα βοώντων· ὁμοίως δὲ καὶ οἱ Ἕλληνες ἀντεβόων, ἐμμένοντες ἐν ταῖς ἰδίαις τάξεσιν, ὅπως ἀντικρούσωσι τοὺς ἐπερχομένους Τρῶας·

> ἠχὴ δ᾽ ἀμφοτέρωθεν ἵκετ᾽ αἰθέρα καὶ Διὸς αὐγάς.

Ραψῳδία Ξ.

Διὸς ἀπάτη.

Αἱ κραυγαὶ τῶν Τρώων καὶ τῶν Ἑλλήνων καταφθάνουσι μέχρι τῶν ὤτων τοῦ Νέστορος, ἔτι παρὰ τῷ Μαχάονι παραμένοντος· ἐξελθὼν δέ, ἵνα ἴδῃ, πόθεν αἱ κραυγαί, βλέπει κακῶς ἔχοντα τὰ τῶν Ἑλλήνων· καὶ σκεπτόμενος περὶ τοῦ πρακτέου ἀποφασίζει νὰ ὑπάγῃ πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα, ἐν τῇ ἰδίᾳ νηῒ παραμένοντα πρὸς θεραπείαν τοῦ τραύματος, ὅπως μετ' ἐκείνου συσκεφθῇ κάλλιον. Πορευόμενος δὲ συντυγχάνει τῷ Ἀγαμέμνονι, ὃς μετὰ τοῦ Διομήδους καὶ Ὀδυσσέως ἤρχετο πρὸς τοὺς μαχομένους· καὶ ἐρωτηθείς, πῶς ἔχουσι τὰ πράγματα, διηγεῖται αὐτοῖς περὶ τῆς ἐπικινδύνου θέσεως τῶν Ἑλλήνων, καὶ προτρέπει αὐτοὺς νὰ μὴ προβῶσιν εἰς τὴν μάχην οὕτως ὄντες τραυματίαι, ἀλλ' ἐκεῖ μείναντες νὰ συσκεφθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου. Τότε λοιπὸν ὁ μὲν Ἀγαμέμνων αὖθις προβάλλεται ν' ἀναχωρήσωσιν ἐν τῇ νυκτί· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς ἀντιλέγει μετὰ πολλοῦ θάῤῥους· καὶ ὁ Διομήδης προτρέπει ἀμφοτέρους, ἀφέντας τὴν περὶ τούτου φιλονεικίαν, νὰ προβῶσι μέχρι τῶν μαχομένων, ὅπως ἐνθαῤῥύνωσιν αὐτοὺς διά λόγων, ὡς οὐ δυνάμενοι διὰ τὰ τραύματα νὰ μετάσχωσι τῆς μάχης. Πείθονται εἰς τοῦτο· καὶ ἐν ᾧ προέβαινον, ὁ Ποσειδῶν ἐξομοιωθεὶς πρὸς παλαιὸν ἄνδρα προσέρχεται τῷ Ἀγαμέμνονι, καὶ παραμυθεῖται αὐτόν, λέγων, ὅτι πάλιν οἱ Ἕλληνες ἐπιῤῥωσθήσονται καὶ καταδιώξουσι τοὺς Τρῶας· καὶ ἅμα ἀνεβόησε σφοδρότατα, ὅπως ἐμποιήσῃ θάῤῥος τοῖς Ἕλλησιν. Ἡ δὲ Ἥρα μετὰ χαρᾶς βλέπουσα τὰς ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἐνεργείας τοῦ Ποσειδῶνος, καὶ φοβουμένη, μὴ ὁ ἐπὶ τῆς Ἴδης καθήμενος Ζεὺς ἐννοήσας τὰ γινόμενα ματαιώσῃ τὴν βοήθειαν αὐτοῦ, καλλωπίζεται προσηκόντως, καὶ συμπαραλαβοῦσα τὸν Ὕπνον καταβαίνει εἰς τὴν Ἴδην παρὰ τῷ Διΐ· καὶ προσπεσοῦσα ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτοῦ βυθίζει αὐτὸν εἰς νήδυμον ὕπνον, καὶ ἅμα τὸν Ὕπνον ἀποστέλλει ἀγγελοῦντα τῷ Ποσειδῶνι τὸ γενόμενον, ὅπως ἀφοβώτερον ἐπαμύνῃ τοῖς Ἕλλησι, κοιμωμένου νῦν τοῦ Διός. Τότε ὁ Ποσειδῶν ἐξεγείρει τοὺς Ἕλληνας κατὰ τῶν Τρώων, ἡγούμενος αὐτός· ὁ δὲ Ἕκτωρ ἀντιτάσσεται· ἀλλὰ πληγεὶς διὰ λίθου μεγάλου ὑπὸ τοῦ Αἴαντος πίπτει τραυματίας, καὶ ἀπάγεται εἰς τὴν πόλιν ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν ἀρίστων. Ἐντεῦθεν οἱ Ἕλληνες ἔτι μᾶλλον ἐνθαῤῥύνονται· καὶ ἐπελθόντες κατὰ τῶν Τρώων πολλοὺς φονεύουσιν, οἵ τε ἄλλοι καὶ ὁ τοῦ Οἰλέως Αἴας·

> οὐ γάρ οἵ τις ὁμοῖος ἐπισπέσθαι ποσὶν ἦεν,
> ἀνδρῶν τρεσσάντων, ὅτε τε Ζεὺς ἐν φόβον ὄρσῃ.

Ραψῳδία Ο.

παλίωξις παρὰ τῶν νεῶν.

Οἱ μὲν Τρῶες ἐξωσθέντες τοῦ τείχους καὶ τῆς τάφρου περιεστρέφοντο ἔμφοβοι περὶ τὰ ὀχήματα αὐτῶν· ὁ δὲ Ζεὺς ἀφυπνώσας καὶ γνοὺς τὰ γενόμενα, ὀργίζεται κατὰ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ἥρας, ἣν ἐπιπλήττει ὡς ἐξαπατήσασαν αὐτόν, καὶ δεινῶς ἀπειλεῖ· ἐκείνη δὲ ὀμνύει εἰς τὸ ὕδωρ τῆς Στυγός, ὅτι ἀφ' ἑαυτοῦ ἔπραξε ταῦτα ὁ Ποσειδῶν, οὐδὲν ἐκείνης κελευσάσης αὐτῷ. Τότε ὁ Ζεὺς διατάσσει αὐτὴν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν Ὄλυμπον, καὶ νὰ πέμψῃ πρὸς αὐτὸν τὴν Ἶριν καὶ τὸν Ἀπόλλωνα, καὶ ἅμα προλέγει αὐτῇ τὰ μέλλοντα γενέσθαι· ὅτι ὁ μὲν Πάτροκλος ἐξελεύσεται κατὰ τῶν Τρώων, καὶ πολλοὺς ἀποκτενεῖ, ἀλλὰ καὶ οὗτος φονευθήσεται ὑπὸ τοῦ Ἕκτορος· καὶ τότε μόνον ὁ Ἀχιλλεὺς ἀπομηνίσας καταβήσεται εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, καὶ φονεύσει τὸν Ἕκτορα· μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ τὸ τέλος ἐπελεύσεται τοῦ πολέμου, ἁλούσης τῆς Τροίας ὑπὸ τῶν Ἑλληνων. Ἡ Ἥρα ὑπακούσασα ἐπανέρχεται εἰς τὸν Ὄλυμπον, καὶ πέμπει πρὸς τὸν Δία τὴν Ἶριν καὶ τὸν Ἀπόλλωνα· ὁ δὲ Ζεὺς τὴν μὲν Ἶριν διατάσσει νὰ ὑπάγῃ πρὸς τὸν Ποσειδῶνα καὶ νὰ εἴπῃ αὐτῷ, ὅτι διατάσσεται ὑπὸ τοῦ Διὸς νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν Ὄλυμπον, ἢ ὅπου τῆς θαλάσσης ἐπιθυμεῖ (ὃ δὴ καὶ ἐγένετο), τὸν δὲ Ἀπόλλωνα νὰ λάβῃ τὴν φοβερὰν αὐτοῦ αἰγίδα καὶ νὰ καταβῇ πρὸς τὸν Ἕκτορα, ὅπως ἐκεῖνον μὲν ἐνθαῤῥύνῃ, τοὺς δὲ Ἕλληνας ἐκφοβήσῃ, ἐπισείων αὐτοῖς τὴν αἰγίδα. Πράττονται ταῦτα· καὶ ὁ Ἕκτωρ, ἤδη τοῦ τραύματος αὐτοῦ τεθεραπευμένου, ἐπέρχεται φοβερὸς κατὰ τῶν Ἑλλήνων, οἵπερ γενναίως ἀνθίστανται· ἀλλὰ καταπλήττονται, ἐπισείοντος αὐτοῖς τοῦ Ἀπόλλωνος τὴν αἰγίδα, καὶ τρέπονται εἰς φυγήν· οἱ δὲ Τρῶες ἐπαρθέντες κτείνουσι πολλούς, καὶ πάλιν καταῤῥίπτοντες τὸ τεῖχος τῶν Ἑλλήνων, ἀπειλοῦσι νὰ πυρπολήσωσι τὰς ναῦς, ἀλλαλαγμῷ πολλῷ ἐπερχόμενοι. Τότε ὁ Πάτροκλος, ὃς μέχρι νῦν παρέμενε παρὰ τῷ Εὐρυπύλῳ θεραπεύων αὐτόν, ἐξῆλθε πρὸς τὴν κραυγήν· καὶ ἰδὼν οὕτω κακῶς διακειμένους τοὺς Ἕλληνας, τὸν μὲν Εὐρύπυλον ἐγκαταλείπει, πρὸς δὲ τὸν Ἀχιλλέα σπεύδει, ὅπως παρακαλέσῃ αὐτὸν νὰ ἐλεήσῃ κτεινομένους τοὺς Ἕλληνας. Ἐν τούτῳ δὲ ἡ μάχη ἐξακολουθεῖ βιαία, καὶ πολλοὶ πίπτουσιν ἑκατέρωθεν, οὐδετέρου ὑπερισχύοντος· καὶ ὁ μὲν Ἕκτωρ δημηγορῶν ἐνθαῤῥύνει τοὺς Τρῶας, ὁ δὲ Αἴας τοὺς Ἕλληνας. Αὐτὸς ὁ Ζεὺς παροτρύνει τὸν Ἕκτορα εἰς τὸ νὰ πυρπολήσῃ τὰς ναῦς, ἵνα οὕτως ἐπέλθῃ πλήρης ἡ τοῦ Ἀχιλλέως ἱκανοποίησις, καὶ μετὰ τοῦτο τρέψῃ τὰ πράγματα ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ δὲ Ἕκτωρ ἐμψυχούμενος ὑπὸ τοῦ Διὸς προβαίνει ὡς λέων, συμπαρασύρων καὶ τοὺς ἄλλους ἐπὶ τὰς ναῦς, καὶ ἤδη ἐπιβάλλει χεῖρα κατὰ τῆς νηός, ἐφ' ἧς ὁ Πρωτεσίλαος ἦλθεν εἰς Τροίαν, καὶ ἐπικαλεῖται τοὺς Τρῶας, ἵνα πυρπολήσωσιν αὐτήν. Οἱ Ἕλληνες μάχονται μανιωδῶς περὶ τὴν πρύμναν τῆς νηὸς ἐκείνης, καὶ ὁ Αἴας ἱστάμενος ἐπὶ τῆς πρύμνης δημηγορεῖ

πρὸς αὐτούς, καὶ ἅμα φονεύει διὰ τοῦ δόρατος πάντα πολέμιον, ὃς ὑπακούων τῷ Ἕκτορι φέρει πῦρ κατὰ τῶν νεῶν·

δώδεκα δὲ προπάροιθε νεῶν αὐτοσχεδὸν οὖτα.[1]

Ραψῳδία Π.

Πατρόκλεια.

Ὁ μὲν οὖν Πάτροκλος ἐλθὼν πρὸς τὸν Ἀχιλλέα διηγεῖται μετὰ δακρύων τὴν ἐλεεινὴν τῶν Ἑλλήνων θέσιν, καὶ ἱκετεύει αὐτόν, εἰ μὴ βούλεται νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἕλληνας, τοὐλάχιστον νὰ ἐπιτρέψῃ αὐτῷ νὰ ἐξαγάγῃ τοὺς Μυρμιδόνας, καὶ νὰ περιβληθῇ τὴν φοβερὰν ἐκείνου πανοπλίαν, ὅπως ἐκφοβήσῃ τοὺς Τρῶας· ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς συγκατατίθεται εἰς τοῦτο· καὶ βλέπων τὸ πῦρ ἀνάπτον ἤδη, καὶ φλόγα μεγάλην ἐξερχομένην ἐκ τῶν νεῶν, προτρέπει τὸν Πάτροκλον νὰ σπεύσῃ ὅτι τάχιστα, καὶ ἅμα τοὺς Μυρμιδόνας, ἵνα καὶ αὖθις φανῶσιν ἄνδρες γενναῖοι, εὐτόλμως ὑπὸ τὸν Πάτροκλον μαχόμενοι· καὶ οἱ μὲν ἐξορμῶσιν, ὁ δὲ ἥρως ἄποθεν ἐπισκοπεῖ τὰ κατ' αὐτούς. Ἐπελθόντες δὲ ὅπου τὸ πῦρ κατέκαιε τὴν ναῦν τοῦ Πρωτεσιλάου, τοὺς μὲν περὶ αὐτὴν Τρῶας ἐκδιώκουσιν, ἐκπλαγέντας ἐπὶ τῇ θέᾳ τῆς τοῦ Ἀχιλλέως πανοπλίας, τὸ δὲ πῦρ κατασβεννύουσιν. Ἐντεῦθεν οἱ Ἕλληνες ἐνθαῤῥύνονται, καὶ ἐπιδιώξαντες τοὺς Τρῶας φονεύουσι πολλούς, ἀριστεύοντος τοῦ Πατρόκλου, ὃς μετὰ πολλῶν ἄλλων φονεύσας καὶ αὐτὸν τὸν υἱὸν τοῦ Διὸς Σαρπηδόνα, ἀντιτάσσεται καὶ πρὸς τὸν Ἕκτορα· καὶ τοῦτον μὲν ἐπιδιώκει φεύγοντα μέχρι τῆς πόλεως, πολλοὺς δὲ τῶν περὶ αὐτὸν μαχομένων κτείνει, ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι φεύγοντες ἀπεσώθησαν εἰς τὴν πόλιν. Ὁ δὲ Ἕκτωρ παρὰ τὰς Σκαιὰς καθήμενος πύλας σκέπτεται, εἰ πρέπει νὰ ἐπανέλθῃ κατὰ τοῦ Πατρόκλου, ἢ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν, καὶ νὰ μάχηται κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῶν τειχῶν· ἀλλ' ὁ Ἀπόλλων ἐνθαῤῥύνει αὐτὸν εἰς τὸ νὰ ἐπανέλθῃ, διδοὺς ἐλπίδα ὅτι φονεύσει τὸν Πάτροκλον. Ἐπέρχεται λοιπὸν κατὰ τοῦ φοβεροῦ ἀντιπάλου, ὃς ἑτέρωθεν ὑποδέχεται αὐτὸν εὐθαρσῶς, καὶ μάχη σφοδρὰ συγκροτεῖται περὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Κεβριόνου, τοῦ ἡνιόχου τοῦ Ἕκτορος, ὃν ἀπέκτεινεν ὁ Πάτροκλος· ἀλλ' ἐπέστη τότε καὶ αὐτοῦ τοῦ Πατρόκλου τὸ πεπρωμένον τέλος. Ὁ Ἀπόλλων ἀφανῶς ὄπισθεν αὐτοῦ στάς, ἀπογυμνοῖ αὐτὸν τῆς τοῦ Ἀχιλλέως πανοπλίας· καὶ τότε ὁ μὲν Εὔφορβος βάλλει αὐτὸν ὄπισθεν κατὰ τὸ μετάφρενον, ὁ δὲ Ἕκτωρ κατὰ τὸν κενεῶνα, καὶ ἀποθνήσκοντα ἐξυβρίζει

---

[1] *Οὕτω δὴ πληροῦται κατὰ γράμμα ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως ἐκφρασθεῖσα ἐπιθυμία (Ἰλ. Α, 408—12), ὅτε παρεκάλει τὴν μητέρα αὐτοῦ νὰ ἱκετεύσῃ τὸν Δία, ὅπως βοηθήσῃ τοὺς Τρῶας,*

τοὺς δὲ κατὰ πρύμνας τε καὶ ἀμφ' ἅλα ἔλσαι Ἀχαιοὺς
κτεινομένους, ἵνα πάντες ἐπαύρωνται βασιλῆος,
γνῷ δὲ καὶ Ἀτρείδης εὐρυκρείων Ἀγαμέμνων
ἣν ἄτην, ὅτ' ἄριστον Ἀχαιῶν οὐδὲν ἔτισεν.

αὐτόν, ὡς οὐδὲν ὠφεληθέντα ἐκ τῆς πανοπλίας τοῦ Ἀχιλλέως· ἐκεῖνος δὲ ἀποθνήσκων λέγει πρὸς τὸν Ἕκτορα, ὅτι αὐτὸς μὲν ἐφονεύθη ἄοπλος, ὑπὸ τριῶν βαλλόμενος ἐνόπλων, τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ Εὐφόρβου καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἕκτορος, ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς ἐκδικήσεται μετ' οὐ πολὺ τὸν θάνατον αὐτοῦ, τέλος ἐπιθεὶς τῷ βίῳ τοῦ Ἕκτορος. Πρὸς ταῦτα ὑπερηφάνως ἀπαντήσας ὁ Ἕκτωρ, τὸν μὲν νεκρὸν τοῦ Πατρόκλου καταλείπει, τρέπεται δὲ κατὰ τοῦ Αὐτομέδοντος τοῦ θεράποντος τοῦ Ἀχιλλέως· ἀλλὰ τοῦτον σώζουσιν οἱ ταχύποδες ἵπποι τοῦ Πηλέως, ταχέως αὐτὸν ἐξαγαγόντες τοῦ πεδίου τῆς μάχης·

> ἵετο γὰρ βαλέειν· τὸν δ' ἔκφερον ὠκέες ἵπποι
> ἄμβροτοι, οὓς Πηλῆϊ θεοὶ δόσαν ἀγλαὰ δῶρα.

Ραψῳδία Ρ.

Μενελάου ἀριστεία.

Πεσόντος τοῦ Πατρόκλου, μάχη περὶ τὸν νεκρὸν αὐτοῦ γίνεται κρατερά, ἐν ᾗ ὁ μὲν Μενέλαος ἀποκτείνει τὸν Εὔφορβον, ὁ δὲ Ἕκτωρ ἐπελθὼν ἀφαιρεῖται τοῦ Πατρόκλου τὰ ὅπλα, καὶ διανοεῖται νὰ κόψῃ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ τὸ λοιπὸν σῶμα νὰ ῥίψῃ βορὰν τοῖς κυσίν· ἀλλ' ὁ Αἴας μετὰ τοῦ Μενελάου καὶ ἄλλων ἀριστέων καταφθάντες μάχονται σφοδρῶς κατὰ τοῦ Ἕκτορος καὶ τῶν Τρώων· καὶ τὸ μὲν σῶμα τοῦ Πατρόκλου σώζουσι, τοὺς δ' ἐχθροὺς τρέπουσι μετὰ μεγάλης σφαγῆς. Τότε ὁ Αἰνείας προτροπῇ τοῦ Ἀπόλλωνος δημηγορεῖ πρὸς τοὺς φεύγοντας Τρῶας, καὶ πείθει αὐτοὺς νὰ ἐπανακάμψωσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων, οἳ συνασπισθέντες μάχονται μανιωδῶς περὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Πατρόκλου· καὶ ἀγὼν μέγιστος ἦν ἐκεῖνος καὶ πεισματωδέστατος, τῶν μὲν φιλοτιμουμένων νὰ μὴ ἐγκαταλίπωσι τὸν νεκρόν, τῶν δὲ μετ' ἀκαθέκτου ὁρμῆς ἐπιμενόντων ν' ἀποσπάσωσιν αὐτόν. Ἐνταῦθα παρίστανται οἱ τοῦ Ἀχιλλέως ἵπποι κλαίοντες ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Πατρόκλου, καὶ ἀνθιστάμενοι τῷ ἡνιόχῳ Αὐτομέδοντι, προσπαθοῦντι νὰ ἐξορμήσῃ αὐτούς· ὁ δὲ Ζεὺς παρηγορεῖ τοὺς ἵππους, καὶ ἕτερος ἡνίοχος, ὁ Ἀλκιμέδων, ἐλαύνει αὐτοὺς πρὸς τὰς ναῦς. Ὁ Ἕκτωρ μακρόθεν ἰδὼν τοὺς ἵππους, συμβουλεύεται μετὰ τοῦ Αἰνείου, ὅπως ἀποσπάσωσιν αὐτούς· ἀλλ' ὁ Αὐτομέδων ἐννοήσας τὸν σκοπὸν αὐτῶν, ἐπικαλεῖται εἰς βοήθειαν τὸν Αἴαντα, δι' οὗ οἱ περὶ τὸν Ἕκτορα ἀποσοβοῦνται, καὶ οἱ ἵπποι διασώζονται. Ἡ δὲ περὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Πατρόκλου μάχη ἐξηκολούθει κρατερά· καὶ ἡ μὲν Ἀθηνᾶ ἐνθαῤῥύνει τοὺς Ἕλληνας, ὁ δὲ Ἀπόλλων τοὺς Τρῶας. Ἀλλ' ἐν τούτῳ ὁ Ζεὺς δεινὸν ἀστράψας καὶ βροντήσας ἐξέπληξε τοὺς Ἕλληνας, οἵπερ ὑποχωροῦσιν· ὁ δὲ Μενέλαος περισκοπεῖ πανταχοῦ, ὅπως ἀνεύρῃ Ἀντίλοχον τὸν υἱὸν τοῦ Νέστορος, καὶ δι' αὐτοῦ ἀναγγείλῃ τῷ Ἀχιλλεῖ τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου, μήπως ἀγανακτήσας ἐπὶ τούτῳ καταβῇ εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, καὶ ἀποσώσῃ τὸν νεκρὸν ἐκείνου, ὃν οἱ Ἕλληνες μόλις ἠδύναντο νὰ προφυλάττωσιν ἀπὸ τῶν πολεμίων. Ὁ μὲν οὖν Ἀντίλοχος ἀπέρχεται πρὸς τὸν Ἀχιλλέα· οἱ δὲ περὶ τὸν νεκρὸν μαχόμενοι Ἕλληνες διαλογισάμενοι, ὅτι καὶ

βουλόμενος ὁ Ἀχιλλεὺς οὐκ ἠδύνατο δι' ἔλλειψιν ὅπλων νὰ καταβῇ εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, οἱ μὲν ἄραντες τὸν νεκρὸν μεταφέρουσιν εἰς τὰς ναῦς, οἱ δ' ἐμμένοντες ὑπὸ τοὺς δύο Αἴαντας ἀνθίστανται πρὸς τὸ πλῆθος τῶν Τρώων, μετὰ πολλοῦ ζήλου μαχομένων, ὅπως διασκορπίσαντες τὴν ἀντικόπτουσαν δύναμιν τῶν Ἑλλήνων ἀποσπάσωσι τὸν νεκρόν· ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐκ ἠδυνήθησαν νὰ πράξωσιν, ἤδη τοῦ νεκροῦ μετακομισθέντος εἰς τὰς ναῦς, ἔτρεψαν ὅμως εἰς φυγὴν τὸ πλῆθος τῶν Ἑλλήνων·

> πολλὰ δὲ τεύχεα καλὰ πέσον περί τ' ἀμφί τε τάφρον
> φευγόντων Δαναῶν· πολέμου δ' οὐ γίγνετ' ἐρωή.

Ραψῳδία Σ.

Ὁπλοποιΐα.

Ἀκούσας ὁ Ἀχιλλεὺς περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Πατρόκλου πικρότατα ὀδύρεται ἐπ' αὐτῷ, καὶ τοσοῦτον ἀνακράζει ὀλοφυρόμενος, ὥστε ἡ Θέτις ἀκούσασα τοὺς θρήνους αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης, μετὰ σπουδῆς ἀνέρχεται πρὸς αὐτὸν παραλαβοῦσα καὶ τὰς ἄλλας Νηρηΐδας. Μαθοῦσα δὲ τὴν αἰτίαν τοῦ θρήνου, παραμυθεῖται μὲν αὐτόν, ὑπισχνεῖται δὲ νὰ ἐπανέλθῃ τὴν ἐπιοῦσαν, φέρουσα πρὸς αὐτὸν ὅπλα λαμπρότερα τῶν ἀπολομένων. Αἱ μὲν οὖν ἄλλαι Νηρηΐδες ἀπέρχονται πρὸς τὸν ἴδιον πατέρα, ἡ δὲ Θέτις ἀναβαίνει εἰς τὸν Ὄλυμπον, ὅπως λάβῃ παρὰ τοῦ Ἡφαίστου νέα διὰ τὸν Ἀχιλλέα ὅπλα. Ἐν τούτῳ δὲ ὁ Ἕκτωρ μετὰ τῶν Τρώων μάχεται περὶ τὰς ναῦς τῶν Ἑλλήνων, πάντοτε προσπαθῶν ν' ἀποσπάσῃ τὸν νεκρὸν τοῦ Πατρόκλου· ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς κατὰ συμβουλὴν τῆς Ἥρας ἐπιφανεὶς ἄοπλος ἐν τοῖς μαχομένοις Ἕλλησι ῥήγνυσι κραυγὴν οὕτω τρομεράν, ὥστε καταπλαγέντες ἐξ αὐτῆς οἱ Τρῶες φεύγουσι μετὰ σπουδῆς, καὶ αὐτοὶ οἱ ἵπποι ὀπισθοχωροῦντες ἔντρομοι ἀνατρέπουσι τὰ ὀχήματα· ὁ δὲ νεκρὸς τοῦ Πατρόκλου ἀσφαλῶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καταληφθεὶς ἐκτίθεται ἐπὶ κλίνης, καὶ πάντες θρηνοῦσι περὶ αὐτόν, πάντων δὲ μάλιστα ὁ Ἀχιλλεύς, ὃς καὶ ὑπισχνεῖται, ὅτι τὸν νεκρὸν αὐτοῦ οὐ πρότερον θάψει, πρὶν ἂν κομίσῃ την κεφαλὴν καὶ τὰ ὅπλα τοῦ Ἕκτορος εἰς τὰς ναῦς, καὶ ἀποκεφαλίσῃ δώδεκα παῖδας Τρώων πρὸ τῆς πυρᾶς τοῦ Πατρόκλου· ἔπειτα διατάσσει τοὺς Μυρμιδόνας νὰ πλύνωσι τὸν νεκρόν· οἱ δὲ τοῦτο ποιήσαντες διανυκτερεύουσι παρὰ τῷ ἥρωϊ, διὰ πάσης τῆς νυκτὸς συνοδυρόμενοι. Τούτων δὲ γινομένων ἐν τῷ στρατῷ, ἡ Θέτις ἀφικνεῖται εἰς τὸ ἐν Ὀλύμπῳ χαλκεῖον τοῦ Ἡφαίστου, ὃν ἱκετεύει νὰ κατασκευάσῃ νέαν πανοπλίαν τῷ Ἀχιλλεῖ, ὡς ἀπολομένης τῆς πρώτης σὺν τῷ Πατρόκλῳ· ὁ δὲ Ἥφαιστος εὐγνωμονῶν τῇ Θέτιδι παλαιῶν ἕνεκεν εὐεργεσιῶν, προθυμότατα σπεύδει εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ αἰτήματος, σίδηρον, κασσίτερον, χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἀναμίξας ἐπὶ τοῦ πυρός, καὶ πάντα μηχανησάμενος, ὅπως ἐξεργάσηται τὴν πανοπλίαν ἐντελῆ.—Ἐνταῦθα περιγράφεται ἡ ἀσπὶς ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ, καὶ οὕτω λαμπρῶς, ὥστε ἡ περιγραφὴ αὕτη κατέμεινε μόνον καὶ τελειότατον πρότυπον εἰς τοὺς ἔπειτα βουληθέντας νὰ ποιήσωσι τοιαύτας περιγραφάς·

κατὰ δὴ τὴν Ὁμηρικὴν περιγραφὴν τῆς Ἀχιλλέως ἀσπίδος ἐποιήθη ἔπειτα καὶ ἡ τῷ Ἡσιόδῳ ἀποδιδομένη Ἀσπὶς Ἡρακλέους. [1]—Τοιαύτην λοιπὸν κατασκευάσας τὴν νέαν πανοπλίαν ὁ κλυτοτέχνης Ἥφαιστος, παρέδωκεν αὐτὴν τῇ μητρὶ τοῦ Ἀχιλλέως·

> ἡ δ', ἴρηξ ὥς, ἆλτο κατ' Οὐλύμπου νιφόεντος,
> τεύχεα μαρμαίροντα παρ' Ἡφαίστοιο φέρουσα.

Ραψῳδία Τ.

Μήνιδος ἀπόῤῥησις.

Ἡ μὲν Θέτις ἐπανελθοῦσα εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἀχιλλέως παραδίδωσιν αὐτῷ τὰ Ἡφαιστότευκτα ὅπλα· ὁ δὲ περίλυπος ἥρως ταῦτα ἰδών, ἔτι μᾶλλον ὀργᾷ πρὸς τὸν πόλεμον. Ὅθεν παρακαλέσας τὴν μητέρα αὐτοῦ νὰ ἐπιτηρῇ τὸ σῶμα τοῦ Πατρόκλου, μὴ βλαφθῇ ὑπὸ μυιῶν καὶ σήψεως, συγκαλεῖ εἰς ἀγορὰν τοὺς ἀρίστους τῶν Ἑλλήνων, ἐν οἷς παρῆν καὶ ὁ τραυματίας Ἀγαμέμνων· καὶ τοῦτον μὲν ἐπιπλήττει πως διὰ τὰ γενόμενα, τοὺς δ' Ἕλληνας προτρέπει νὰ διατάξῃ ἐπὶ μάχην, ὅπως, αὐτοῦ τοῦ Ἀχιλλέως στρατηγοῦντος, ἀνταποδῶσι τὰ προσήκοντα τοῖς πολεμίοις. Ὁ Ἀγαμέμνων μακρὰ δημηγορήσας ὁμολογεῖ την ἰδίαν ἀβουλίαν, καὶ προσφέρει τῷ ἥρωϊ τά τε προϋπεσχημένα διὰ τῶν πρὸς αὐτὸν ἀποσταλέντων πρέσβεων δῶρα, καὶ αὐτὴν τὴν Βρισηΐδα· ἀλλ' ὁ ἥρως οὐδὲν φροντίζει περὶ δώρων· μάχην ἐπιθυμεῖ, καὶ εἰς μάχην προτρέπει πάντας. Τότε ὁ Ὀδυσσεὺς παραινεῖ νὰ μὴ ἐξέλθωσιν εἰς μάχην οἱ Ἕλληνες ἄσιτοι· ἀλλ' οἱ μὲν ἄλλοι νὰ δειπνήσωσιν, ὁ δὲ Ἀγαμέμνων ἐν τοσούτῳ νὰ προσαγάγῃ εἰς μέσον τὰ δῶρα, ἅπερ ὑπέσχετο· καὶ τοῦτο προθύμως ὁ Ἀτρείδης πράττει, πέμψας τὸν Ὀδυσσέα μετ' ἄλλων ἀρίστων, ὅπως προσαγάγωσι τὰ δῶρα, ἅπερ κομισθέντα παραλαμβάνουσιν οἱ Μυρμιδόνες, καὶ μετακομίζουσιν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἀχιλλέως. Ἐκεῖ ἡ Βρισηῒς ἰδοῦσα τὸν Πάτροκλον νεκρὸν ὀδύρεται πικρῶς ἐπ' αὐτῷ, καὶ συνοδυρόμενον ἔχει τὸν Ἀχιλλέα, ὃς οὐδαμῶς πείθεται νὰ μετάσχῃ τροφῆς, ἀλλ' ἄσιτος καὶ κλαίων ἀναμένει τὴν μάχην, ὅπως ἐκδικηθῇ τὸν φονέα τοῦ Πατρόκλου. Ἡ Ἀθηνᾶ κατέρχεται τότε ἐκ τοῦ Ὀλύμπου κελεύσει τοῦ Διός, καὶ ἐνσταλάζει νέκταρ καὶ ἀμβροσίαν ἐν τῷ στήθει τοῦ ἥρωος, ἵνα μὴ ἐκ τοῦ λιμοῦ παραλυθῶσιν αὐτοῦ τὰ γόνατα· ὁ δὲ ἥρως ἀναλαβὼν τὰ Ἡφαιστότευκτα ὅπλα προβαίνει μικρόν, δοκιμάζων τὸ βάρος αὐτῶν, καὶ εὑρίσκει ταῦτα ἐλαφρὰ ὡς πτερά· ἔπειτα δὲ ἀναβαίνει ἐπὶ τοῦ ἅρματος, καὶ λαλῶν πρὸς τοὺς ἵππους Ξάνθον καὶ Βάλιον ἐπιπλήττει αὐτούς, ὅτι κατέλιπον ἐν τῷ πεδίῳ ἀπολωλότα τὸν Πάτροκλον. Τότε ὁ Ξάνθος λαβὼν παρὰ τῆς Ἥρας φωνὴν προλέγει τῷ ἥρωϊ, ὅτι ἀπὸ μὲν τῆς προκειμένης μάχης ἐπιστρέψει ζῶν καὶ θριαμβεύων, μετ' οὐ πολὺ ὅμως ἐπέρχεται αὐτῷ ὁ θάνατος. Τοῦτο μόνον προλαβὼν

---

[1] Ἴδε περὶ τούτου Εὐστάθιον ἐν Ἰλιάδι, σελ. 1154.

ἀνήγγειλεν ὁ ἵππος, οὐδὲν ἕτερον εἰπών, διότι κατέσχον αὐτοῦ τὸ στόμα αἱ Ἐριννύες· ὁ δὲ ἥρως ἀποκρίνεται πρὸς αὐτόν· "Τί μοι προμαντεύεις θάνατον; καλῶς γινώσκω τοῦτο, ὅτι ἐνταῦθα πέπρωταί μοι θανεῖν μακρὰν τῶν γονέων μου·

. . . . ἀλλὰ καὶ ἔμπης
οὐ λήξω, πρὶν Τρῶας ἅδην ἐλάσαι πολέμοιο.
ἦ ῥα, καὶ ἐν πρώτοις ἰάχων ἔχε μώνυχας ἵππους.

Ραψῳδία Υ.

Θεομαχία.

Οἱ μὲν Ἕλληνες καὶ Τρῶες ἀντιπαρατάσσονται· ὁ δὲ Ζεὺς ἐν συμβουλίῳ τῶν θεῶν ἐπιτρέπει αὐτοῖς νὰ καταβῶσιν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, καὶ νὰ βοηθήσωσιν ἕκαστος οἷς προαιροῦνται. Κατέρχονται λοιπὸν προθύμως ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου· καὶ ἡ μὲν Ἥρα μετὰ τῆς Ἀθηνᾶς, τοῦ Ποσειδῶνος, τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τοῦ Ἡφαίστου τάσσονται ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ὁ δὲ Ἄρης μετὰ τοῦ Ἀπόλλωνος, τῆς Ἀρτέμιδος, τῆς Λητοῦς, τοῦ Ξάνθου καὶ τῆς Ἀφροδίτης, ὑπὲρ τῶν Τρώων. Ἐντεῦθεν ὁ ἀγὼν γίνεται κρατερός· καὶ ὁ μὲν Ζεὺς ἐν τῷ μεταξὺ δεινὸν ἐβρόντησεν, ὁ δὲ Ποσειδῶν διέσεισε τὴν γῆν ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων μέχρι τῶν ὑπωρειῶν, ὥστε καὶ ὁ Πλούτων αὐτὸς ἐξεπήδησεν ἔντρομος τοῦ θρόνου, φοβηθείς, μή, διαῤῥαγείσης τῆς γῆς, ἀποκαλυφθῇ τοῖς θνητοῖς τὸ φοβερὸν αὐτοῦ Κράτος. Ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς ἐν τούτοις τὸν Ἕκτορα ἐπιζητεῖ πανταχοῦ· ἀλλ' ὁ Ἄρης ἀποκρύπτων ἐκεῖνον κινεῖ κατ' αὐτοῦ τὸν Αἰνείαν, ὃν ἰδὼν ὁ ἥρως ἀντιτεταγμένον παραινεῖ νὰ μὴ ῥιψοκινδυνεύῃ οὕτω ματαίως· ἀλλ' ὁ Αἰνείας οὐχ ὑποχωρεῖ· βαλὼν δὲ τὸν ἥρωα εἰς οὐδὲν ἐπιτυγχάνει· ἀλλὰ βληθεὶς ὑπ' ἐκείνου σκοτοδινιᾷ, καὶ παρὰ μικρὸν ἔπιπτε θῦμα τῆς ὀργῆς τοῦ ἥρωος, εἰ μὴ ὁ Ποσειδῶν μεσολαβήσας ἀνήρπαζεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἀχλὺν βαθεῖαν ἐπιχύσας πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Ἀχιλλέως. Μετ' ὀλίγον ἀφαιρεθείσης τῆς ἀχλύος, ὁ Ἀχιλλεὺς ἐνθαῤῥύνει τοὺς Ἕλληνας, ὁ δὲ Ἕκτωρ ἀπαντικρὺ τοὺς Τρῶας· ἀλλ' ὁ Ἀπόλλων παραινεῖ αὐτὸν νὰ μὴ προτρέχῃ τῶν Τρώων, καὶ νὰ μὴ συμπλακῇ τῷ Ἀχιλλεῖ. Ἀλλ' ὁ Πηλείδης καταβάλλει ἀλλεπαλλήλους πολλοὺς τῶν Τρώων, ἐν οἷς καὶ Πολύδωρον τὸν νεώτερον ἀδελφὸν τοῦ Ἕκτορος· ὃν ἰδὼν ἐκεῖνος νεκρὸν ἐκπηδᾷ κατὰ τοῦ Ἀχιλλέως· καὶ βάλλει μὲν αὐτὸν τῷ δόρατι, εἰς μάτην ὅμως, διότι ἡ Ἀθηνᾶ παρατρέπει τὸ δόρυ. Τότε ὁ Ἀχιλλεὺς μέγα βοήσας ἐπέρχεται κατὰ τοῦ Ἕκτορος· ἀλλὰ τρὶς βαλὼν ἀποτυγχάνει, περικαλύψαντος τοῦ Ἀπόλλωνος τὸν Ἕκτορα διὰ πυκνοῦ νέφους· τὴν δὲ προστασίαν τοῦ θεοῦ κατανοήσας ὁ ἥρως, τὸν μὲν ἄσπονδον αὐτοῦ ἐχθρὸν καταλείπει, τραπόμενος δὲ κατ' ἄλλων, καὶ τρομερὸς περιστρεφόμενος, ὡς πῦρ κατανεμόμενον πᾶσαν ὕλην, φονεύει πάντα τὸν παρατυγχάνοντα, οὐδένα κόρον ἔχων αἱμάτων καὶ φόνου·

. . . . ὁ δὲ ἵετο κῦδος ἀρέσθαι
Πηλείδης, λύθρῳ δὲ παλάσσετο χεῖρας ἀάπτους.

Ραψῳδία Φ.

Μάχη παραποτάμιος.

Οἱ Τρῶες ἐκπεπληγμένοι φεύγουσιν, οἱ μὲν πρὸς τὴν πόλιν, οἱ δὲ παρὰ τὸν Σκάμανδρον· καὶ διωκόμενοι ὑπὸ τοῦ 'Αχιλλέως ῥίπτονται οἱ πλεῖστοι μετὰ τῶν ἵππων ἐν τῷ ποταμῷ· ὁ δὲ ἥρως πανταχοῦ καταδιώκων αὐτούς, τοσούτους ἀποκτείνει, ὥστε τὸ ῥεῖθρον τοῦ ποταμοῦ κατερυθραίνεται ὑπὸ τῶν αἱμάτων. 'Ο Σκάμανδρος ἀγανακτήσας ἐπὶ τούτῳ, ἀνατινάσσει τὰ ῥεύματα αὐτοῦ, ὅπως ἀνακόψῃ τὴν ὁρμὴν τοῦ 'Αχιλλέως, καὶ σώσῃ τοὺς ἀνηλεῶς κτεινομένους Τρῶας· ἀλλ' ὁ ἥρως ἀκατάσχετος ἐπίκειται αὐτοῖς, καὶ φονεύει πάντα τὸν παρατυγχάνοντα ἔν τε τῇ ὄχθῃ καὶ ἐν τῷ ποταμῷ. Τότε ὁ Σκάμανδρος μορφὴν ἀνδρὸς ἀναλαβὼν ἱκετεύει τὸν ἥρωα, εἰ καὶ πάντας τοὺς Τρῶας βουλεύεται νὰ κατασφάξῃ, μακράν που νὰ πράττῃ τοῦτο, οὐ μολύνων τὰ ῥεύματα αὐτοῦ· ἀλλ' ἐκεῖνος οὐδὲν ὑπακούει· εἰσπηδήσας δὲ εἰς τὸν ποταμὸν διώκει καὶ φονεύει τοὺς Τρῶας σωρηδόν. Ὅθεν ἀγανακτήσας ὁ Σκάμανδρος ὑπερεκχειλίζεται· καὶ τοὺς μὲν νεκροὺς ἐκρίπτει εἰς τὴν ὄχθην, κατὰ δὲ τοῦ 'Αχιλλέως ἐπιφέρει τρομερὰ κύματα, ἀφ' ὧν μετὰ δυσκολίας ἀποσώζεται ἐξελθὼν εἰς τὴν ὄχθην, καὶ τραπεὶς ἔντρομος εἰς φυγὴν μακρὰν τοῦ διώκοντος αὐτὸν ποταμοῦ· ἀλλ' ὁ Σκάμανδρος ἐπιμένει διώκων αὐτόν, καὶ ἅμα ἐπικαλεῖται εἰς συμμαχίαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Σιμόεντα κατὰ τοῦ ἀκαθέκτου ἥρωος. 'Η Ἥρα τότε σπεύδει εἰς σωτηρίαν ταῦ 'Αχιλλέως, πέμψασα κατὰ τοῦ Σκαμάνδρου τὸν Ἥφαιστον· ὃς ἀφίησι τὸ ἑαυτοῦ πῦρ κατὰ τοῦ ποταμοῦ, καὶ τοὺς μὲν παρὰ τὴν ὄχθην νεκροὺς κατακαίει, τὸν δὲ Σκάμανδρον ἀναγκάζει νὰ συσταλῇ καιόμενος καὶ ἀνακαχλαζων. 'Εν τούτῳ δὲ οἱ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης θεοὶ συγκρούονται πρὸς ἀλλήλους· καὶ ὁ μὲν Ἄρης ἀφίησι τὸ δόρυ κατὰ τῆς 'Αθηνᾶς, οὐδὲν ἐπιτυχών, ἐκείνη δὲ μεγάλῳ λίθῳ βάλλει τὸν Ἄρην κατὰ τὸν αὐχένα, καὶ ἡ 'Αφροδίτη κακῶς ἔχοντα μεταφέρει αὐτὸν ἔξω τῆς μάχης· ἀλλὰ καὶ ταύτην πλήττει ἡ 'Αθηνᾶ εἰς τὸ στῆθος, καὶ ἀμφότεροι τότε πίπτουσι τραυματίαι, ἥ τε ἐκκομίζουσα καὶ ὁ ἐκκομιζόμενος. Μετὰ τοῦτο ὁ Ποσειδῶν προκαλεῖται τὸν 'Απόλλωνα, ἀλλ' ὁ φρόνιμος ἀνεψιὸς ἀποφεύγει νὰ μονομαχήσῃ κατὰ τοῦ γέροντος πατροκασιγνήτου· ἡ δὲ Ἥρα πλήττει τὴν Ἄρτεμιν κατὰ πρόσωπον, ἥπερ ἀπελθοῦσα εἰς τὸν Ὄλυμπον παραπονεῖται κλαίουσα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Διός. ἔπειτα ὁ μὲν 'Απόλλων ὑπεισέρχεται εἰς τὴν Ἴλιον, ὅπως προστατεύσῃ τῆς πόλεως, δεινῶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀπειλουμένης, οἱ δ' ἄλλοι θεοὶ ἐπανέρχονται εἰς τὸν Ὄλυμπον. 'Ο δὲ 'Αχιλλεὺς διαφυγὼν τοῦ Σκαμάνδρου τὴν τρομερὰν καταδίωξιν ἐτράπη κατὰ τῶν ἐν τῷ πεδίῳ Τρώων, οὓς ἀνηλεῶς κατέσφαττε διώκων πρὸς τὴν πόλιν, ἄχρις οὗ ὁ 'Απόλλων λαβὼν τὴν μορφὴν τοῦ 'Αντήνορος ἀντιτάσσεται πρὸς αὐτόν, καὶ ἀντιπερισπᾷ αὐτὸν τῇδε κακεῖσε περιστρεφόμενος, ὅπως οἱ Τρῶες τύχωσιν εὐκαιρίας καὶ διασωθῶσιν εἰς τὴν πόλιν· ὃ δὴ καὶ ἐγένετο· διότι οἱ ἀπὸ τῶν

χειρῶν τοῦ ἥρωος περισωθέντες καὶ δυνάμενοι νὰ σπεύσωσι τρέχοντες, οὐδὲν περὶ τῶν ἀδυνάτων ἢ τῶν θανόντων ἐφρόντιζον·

. . . . ἀλλ' ἐσσυμένως ἐσέχυντο
ἐς πόλιν, ὅντινα τῶνγε πόδες καὶ γοῦνα σάωσαν.

Ῥαψῳδία Χ.

Ἕκτορος ἀναίρεσις.

Ὡς ἔλαφοι εἰσέδυσαν εἰς τὴν πόλιν οἱ Τρῶες, καὶ εὐθαρσεῖς ἤδη οἱ Ἕλληνες προσῆλθον εἰς τὰ τείχη αὐτῆς· ὁ δὲ Ἕκτωρ μοίρᾳ κακῇ μένει ἐκτὸς τῶν τειχῶν παρὰ ταῖς Σκαιαῖς πύλαις, οὐδένα φόβον ἔχων παρὰ τοῦ Ἀχιλλέως, μακρὰν αὐτοῦ διώκοντος τὸν Ἀπόλλωνα ὡς Ἀγήνορα. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐννοήσας τὴν ἀπάτην, ἐπανακάμπτει πρὸς τὴν πόλιν· καὶ ἰδόντες αὐτὸν ὁ Πρίαμος καὶ ἡ Ἑκάβη βοῶσι πρὸς τὸν Ἕκτορα, ἐξορκίζοντες αὐτὸν νὰ μὴ ἀντιταχθῇ κατὰ τοῦ Ἀχιλλέως, ἀλλὰ νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς τοῦ τείχους· ὁ δὲ οὐ πείθεται, ἀλλ' ἐπιμένει νὰ μονομαχήσῃ κατὰ τοῦ Πηλείδου. Ἐν ᾧ δὲ ὁ ἥρως ἐπέρχεται φοβερὸς ὡς ὁ Ἄρης, ἔντρομος ὁ Ἕκτωρ καταλείπει τὰς Σκαιὰς πύλας, καὶ φεύγει δρομαῖος· ἀλλ' ὁ Ἀχιλλεὺς καταδιώκει αὐτόν, ὡς κύων ἔλαφον, πρῶτον μὲν περὶ τὴν πόλιν, ἔπειτα δὲ πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ Σκαμάνδρου· οὐδ' ἐπιτρέπει αὐτῷ νὰ ἐπανέλθῃ πρὸς τὴν πόλιν, ἀλλ' ὑποτέμνει τὴν ὁδὸν αὐτοῦ πανταχόθεν, καὶ ἅμα διὰ νευμάτων διατάσσει τοὺς Ἕλληνας νὰ μὴ τολμήσῃ τις νὰ ῥίψῃ βέλος κατὰ τοῦ Ἕκτορος, ἵνα ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ μόνου λάβῃ τὸ τέλος. Διωκομένου δὲ τοῦ Ἕκτορος, ἡ Ἀθηνᾶ Δηϊφόβῳ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἐξομοιωθεῖσα κατέρχεται πρὸς αὐτόν, καὶ ἐνθαῤῥύνει κατὰ τοῦ Ἀχιλλέως· καὶ τότε ὁ Ἕκτωρ θαῤῥῶν τῇ παρουσίᾳ τοῦ ἀδελφοῦ ἀποφασίζει ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τοῦ ἥρωος· ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐννοεῖ τὴν ἀπάτην, ὅτε βαλὼν τὸν Ἀχιλλέα, καὶ ἰδὼν τὸ βέλος ἄπρακτον καταπεσὸν εἰς τὴν γῆν, ζητεῖ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἕτερον βέλος, καὶ περιστραφεὶς οὐδένα βλέπει παρ' ἑαυτῷ. Τότε ὀδύρεται βλέπων τὸν θάνατον ἄφευκτον· καὶ ἐν ᾧ ὁρμᾷ ξιφήρης κατὰ τοῦ Ἀχιλλέως, πλήττεται ὑπ' ἐκείνου θανασίμως, καὶ πίπτει ἐλεγχόμενος ὑπὸ τοῦ ἥρωος, ὅτι μάτην ἤλπισε νὰ ἐπιζήσῃ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου. Εἰς μάτην λειποψυχῶν ἐπικαλεῖται τὸ ἔλεος τοῦ Ἀχιλλέως, ὅπως ἀποδῷ τὸ σῶμα αὐτοῦ εἰς ταφήν, καὶ μὴ καταλίπῃ αὐτὸ βορὰν τοῖς κυσὶ παρὰ τὰς ναῦς τῶν Ἑλλήνων· διότι ὁ ἥρως ἀποκρίνεται πρὸς αὐτόν, ὅτι, καὶ ἰσοβαρῆ τῷ σώματι αὐτοῦ χρυσὸν ἐὰν καταβάλῃ ὁ Πρίαμος, οὐδ' οὕτω τεύξεται ταφῆς, ἀλλ' ἄταφος καταλειφθήσεται βορὰ τοῖς κυσίν. Ὁ μὲν οὖν Ἕκτωρ ἐκπνέει μεταξὺ προφητεύων τῷ Ἀχιλλεῖ, ὅτι καὶ αὐτὸς μετ' οὐ πολὺ φονευθήσεται ὑπὸ τοῦ Πάριδος καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος παρὰ τὰς Σκαιὰς πύλας· ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς ἀφοπλίσας αὐτὸν προσκαλεῖ τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς ναῦς παιανίζοντες· αὐτὸς δὲ ἀπαρτήσας ὄπισθεν τοῦ ἰδίου ἅρματος τὸ σῶμα τοῦ Ἕκτορος, σύρει αὐτὸ κατὰ γῆς, ἐλεεινὸν θέαμα τῇ τε Ἑκάβῃ καὶ τῷ Πριάμῳ, οἴκτιστον ἀπὸ τῶν τειχῶν ὀδυρομένων.

Τούτων δὲ τοὺς θρήνους ἀκούσασα ἡ Ἀνδρομάχη, ἣ μέχρι νῦν ἠγνόει τὰ γενόμενα, ὡς ἐν τῷ μυχῷ τοῦ παλατίου διαμένουσα, ἐξέρχεται ἔντρομος· καὶ ἰδοῦσα τὸν Ἕκτορα ἐλεεινῶς κατασυρόμενον, ἰλιγγιᾷ καὶ πίπτει· μόλις δ' ἀναπνεύσασα θρηνεῖ μεγαλοφώνως τὸν ἴδιον σύζυγον, τήν τε ἑαυτῆς χηρείαν, καὶ τὸν τοῦ τέκνου ἀπορφανισμὸν περιπαθῶς ὀλοφυρομένη·

> Ὣς ἔφατο κλαίουσα· ἐπὶ δὲ στενάχοντο γυναῖκες.

Ῥαψῳδία Ψ.

Ἆθλα ἐπὶ Πατρόκλῳ.

Οἱ μὲν οὖν ἐν τῇ πόλει οὕτως ἐθρήνουν ἐπὶ τῷ Ἕκτορι· οἱ δὲ Ἕλληνες παραγίνονται εἰς τὰς ναῦς ἐν θριάμβῳ, καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς διατάσσει τοὺς Μυρμιδόνας, ὡς εἶχον, νὰ περιστοιχήσωσι τὸν νεκρὸν τοῦ Πατρόκλου, καὶ ἀπολοφυράμενοι αὐτὸν νὰ τραπῶσιν ἐπὶ δεῖπνον. Τούτων δὲ γενομένων, οἱ μὲν ἄλλοι ἡγεμόνες κοιμῶνται ἐν ταῖς ἰδίαις ἕκαστος σκηναῖς· ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς πολλοὺς ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ τῶν Μυρμιδόνων κατέρχεται παρὰ τὸν αἰγιαλόν, ἔνθα κοιμώμενος βλέπει κατ' ὄναρ τὴν ψυχὴν τοῦ Πατρόκλου ἐπιστᾶσαν αὐτῷ, καὶ δεομένην νὰ ἐνταφιασθῇ τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἵνα καὶ αὕτη δυνηθῇ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν Ἅδην. Ἐξεγείρεται λοιπὸν ταχέως, καὶ νέου δίδωσιν ὀδυρμοῦ τὴν ἀρχήν. Πρωΐας δὲ γενομένης, ἥ τε πυρὰ παρασκευάζεται μεγάλη, καὶ ὁ νεκρὸς ἐπιτίθεται αὐτῇ, καὶ πρόβατα πολλὰ καὶ βόες ἐπισφάττονται, καὶ ἵπποι τέσσαρες, καὶ δύο ἄριστοι κύνες, καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις οἱ δώδεκα ὡραῖοι παῖδες τῶν Τρώων, οὓς εἶχεν αἰχμαλωτίσας. Ὁ Βορέας καὶ ὁ Ζέφυρος πνέουσι σφοδρῶς εἰς ἔξαψιν μεγάλης φλογός, καὶ τὰ ὀστᾶ συλλεχθέντα μετὰ τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ πυρὸς κατατίθενται ἐν κάλπῃ καταχρύσῳ, καὶ τάφος ἐγείρεται μέτριος τό γε νῦν ἔχον κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀχιλλέως, ὅπως ἐγερθῇ μέγας καὶ ὑψηλὸς μετὰ τὸν θάνατον κἀκείνου, καὶ ἐν ἑνὶ τούτῳ τῷ ὑψηλῷ τάφῳ κατατεθῶσιν ἀμφοτέρων τὰ ὀστᾶ. Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀχιλλεὺς ἀγῶνα θέμενος εἰς τιμὴν τοῦ Πατρόκλου, πολλὰ καὶ παντοῖα προβάλλεται ἆθλα, λέβητας, καὶ τρίποδας, καὶ ἵππους, καὶ ἡμιόνους, καὶ ταύρους, καὶ γυναῖκας εὐζώνους, καὶ σίδηρον. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι ἀγωνιζόμενοι καὶ ἀριστεύοντες λαμβάνουσι παρὰ τοῦ Ἀχιλλέως ἄλλος ἄλλο ἆθλον· ὕστατον δὲ προβάλλεται ἆθλον ἀκοντισταῖς δολιχόσκιον δόρυ, καὶ λέβητα ἄπυρον, ἐφ' οἷς ὁ Ἀγαμέμνων καὶ ὁ Μυριόνης ἀνίστανται ἀθλήσοντες· ἀλλ' ὁ Ἀχιλλεὺς παρελθὼν ὁμολογεῖ τοῦ Ἀτρείδου τὴν ὑπεροχήν, πρὶν ἢ ἀγωνισθῇ· καὶ αὐτῷ μὲν προσφέρει τὸν λέβητα, τῷ δὲ Μυριόνῃ τὸ δόρυ.

> ὣς ἔφατ'· οὐδ' ἀπίθησεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων.
> δῶκε δὲ Μυριόνῃ δόρυ χάλκεον· αὐτὰρ ὅ γ' ἥρως
> Ταλθυβίῳ κήρυκι δίδου περικαλλὲς ἄεθλον.

Ραψῳδία Ω.

Ἕκτορος λύτρα.

Τέλος πάντων, λελυμένου τοῦ ἀγῶνος, καὶ τῶν Ἑλλήνων ἁπάντων εἰς τὰς ναῦς διασπαρέντων, καὶ δειπνησάντων, καὶ κοιμωμένων, μόνος ὁ Ἀχιλλεὺς ἀγρυπνεῖ ἐνθυμούμενος τὸν Πάτροκλον. Ἅμα δ' ἡμέρᾳ ζεύξας τὸ ἅρμα, καὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Ἕκτορος ἐξαρτήσας ὄπισθεν, περιήγαγεν αὐτὸν τρὶς περὶ τὸν τάφον τοῦ Πατρόκλου· ἔπειτα δὲ καταλιπὼν ἐκεῖ τὸν νεκρὸν ἐῤῥιμμένον, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ σκηνήν· καὶ τοῦτο διετέλει πράττων καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Τὴν δὲ δωδεκάτην ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἕκτορος ἡμέραν ὁ Ἀπόλλων παρελθὼν εἰς τὸν σύλλογον τῶν θεῶν δημηγορεῖ ὑπὲρ τοῦ Ἕκτορος, ὡς ἀσεβῶς ὑβριζομένου καὶ ἀτάφου διαμένοντος· ὁ δὲ Ζεὺς συγκατατίθεται νὰ ἐλεήσῃ αὐτόν. Πέμπει λοιπὸν τὴν μὲν Θέτιν πρὸς τὸν Ἀχιλλέα, συμβουλεύσουσαν τῷ υἱῷ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ νεκροῦ πρὸς τὸν Πρίαμον· τὴν δὲ Ἶριν πρὸς αὐτὸν τὸν Πρίαμον, προτρέψουσαν αὐτὸν νὰ προσέλθῃ ἱκέτης τῷ Ἀχιλλεῖ, καὶ νὰ ζητήσῃ τὸ σῶμα τοῦ Ἕκτορος πρὸς ἐνταφιασμόν. Ὁ γέρων λαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ κειμήλια πολλὰ κατὰ δωδεκάδας, καὶ εὐξάμενος τῷ Διὶ ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας, ἧς οἰωνὸς ἄριστος ἐπεφάνη αὐτῷ παρὰ τοῦ Διός, ἀπέρχεται πρὸς τὸν Ἀχιλλέα, ἡγουμένου τοῦ Ἑρμοῦ, ὃν ὁ Ζεὺς ἀπέστειλε τῷ γέροντι βοηθόν, ἐξομοιωθέντα πρὸς ἄγνωστον νεανίαν. Ὅτε δὲ παρεγένοντο εἰς τὴν Ἀχιλλέως σκηνήν, ὁ μὲν Ἑρμῆς γνωρίσας ἑαυτὸν τῷ Πριάμῳ, καὶ εἰπών, ὅτι ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Διὸς βοηθήσων αὐτῷ, ἐπανέρχεται εἰς τὸν Ὄλυμπον· ὁ δὲ γέρων εἰσελθὼν προσπίπτει τῷ Ἀχιλλεῖ ταπεινὸς ἱκέτης, καὶ ὁ ἥρως ἐκπλήττεται βλέπων πρὸ τῶν γονάτων αὐτοῦ τὸν γέροντα Πρίαμον καταφιλοῦντα τὰς χεῖρας ἐκείνας, ὑφ' ὧν οἱ πλεῖστοι καὶ ἄριστοι τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἐφονεύθησαν. Σπαραξικάρδιοι ἀληθῶς εἰσιν οἱ λόγοι, οὓς ὁ γέρων ἀποτείνει πρὸς τὸν Ἀχιλλέα, ἀναμιμνήσκων αὐτῷ τὸν ἴδιον πατέρα, καὶ λέγων·

> Μνῆσαι πατρὸς σεῖο, θεοῖς ἐπιείκελ' Ἀχιλλεῦ,
> τηλίκου, ὥσπερ ἐγών, ὀλοῷ ἐπὶ γήραος οὐδῷ.
>
> . . . .
>
> Ἀλλ' αἰδεῖο θεούς, Ἀχιλεῦ, αὐτόν τ' ἐλέησον,
> μνησάμενος σοῦ πατρός· ἐγὼ δ' ἐλεεινότερός περ·
> ἔτλην δ' οἷ' οὔπω τις ἐπιχθόνιος βροτὸς ἄλλος,
> ἀνδρὸς παιδοφόνοιο ποτὶ στόμα χεῖρ' ὀρέγεσθαι.

Ἡ θέσις τοῦ γέροντος καὶ οἱ σπαραξικάρδιοι λόγοι αὐτοῦ συγκινοῦσι τὸν Ἀχιλλέα μέχρι δακρύων· καὶ κλαίουσιν ἀμφότεροι, ὁ μὲν ἐπὶ τῷ φιλτάτῳ υἱῷ, ὁ δὲ ἐπὶ τῷ πιστῷ φίλῳ, καὶ ἐπὶ τῷ πατρί, ὃν ὑπέμνησεν αὐτῷ ὁ γέρων. Μετὰ δὲ τοὺς θρήνους ἐξαναστὰς ὁ Ἀχιλλεὺς ἐξανίστησι καὶ τὸν γέροντα, λαβόμενος αὐτοῦ τῆς χειρός, καὶ μετὰ πολλῆς πραότητος παραμυθεῖται αὐτόν· ἔπειτα δὲ δεξάμενος τὰ δῶρα διέταξε τὰς θεραπαίνας νὰ λούσωσι τὸ σῶμα τοῦ Πατρόκλου, ὅπερ αὐτὸς ἄρας ἔθηκεν ἐν τῇ κλίνῃ. Ἐπανελθὼν δὲ

εἰς τὴν σκηνὴν ἀναγγέλλει τῷ Πριάμῳ, ὅτι ὁ υἱὸς αὐτοῦ λέλυται· καὶ σφάξας κριὸν παρέδωκε τοῖς ἑταίροις, ἵνα παρασκευάσωσι δεῖπνον. Μετὰ δὲ τοῦτο ἠρώτησε τὸν γέροντα, πόσας ἡμέρας ἐπιθυμεῖ νὰ ἔχῃ εἰρήνην, ὅπως τελέσῃ προσηκόντως τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ Ἕκτορος· καὶ μαθὼν παρ' αὐτοῦ, ὅτι ἕνδεκα ὅλαι ἡμέραι ἀπαιτοῦνται πρὸς τοῦτο, ὑπέσχετο, ὅτι ἐπὶ τοσοῦτο κρατήσει τοὺς Ἕλληνας ἀπράκτους, καὶ οὐδεμία γενήσεται κατὰ τῆς πόλεως ἔφοδος, ὅπως ἐν ἡσυχίᾳ πράξῃ τὰ νενομισμένα. Τούτων δὲ λεχθέντων, ὁ μὲν Πρίαμος ἐκοιμήθη ἐν τῷ προδόμῳ, ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς ἐν τῷ ἐνδοτέρῳ τῆς σκηνῆς. Ἀλλ' ὁ Ἑρμῆς ἐπιφανεὶς κοιμωμένῳ τῷ Πριάμῳ ἐξεγείρει αὐτόν, καὶ παραινεῖ νὰ ἐπανέλθῃ τάχιον εἰς τὴν πόλιν, πρὶν ἢ ὁ Ἀγαμέμνων ἐννοήσῃ τὰ γενόμενα· καὶ ἅμα ζεύξας τοὺς ἵππους ἐξήγαγεν αὐτὸν τοῦ στρατοπέδου σῶον, καὶ συνώδευσεν αὐτῷ μέχρι τινός· ἔπειτα δέ, ὁ μὲν Ἑρμῆς ἀπῆλθεν εἰς τὸν Ὄλυμπον, ὁ δὲ γέρων προβαίνει εἰς τὴν πόλιν, ὅπου φθάσαντα πάντες ὑποδέχονται ὀλοφυρόμενοι. Εἰσαχθέντος δὲ τοῦ νεκροῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ, θρῆνος καὶ κλαυθμὸς γίνεται πολὺς ἐπ' αὐτῷ, καὶ μάλιστα ὑπὸ τῆς Ἀνδρομάχης· καύσαντες δὲ αὐτὸν τὴν δεκάτην ἡμέραν, ἔθαψαν τὴν ἑνδεκάτην τὰ ὀστᾶ ἐν τάφῳ ἐπισημοτάτῳ, περὶ ὃν ἔστησαν φύλακας, μήποτε προσβάλωσιν αὐτὸν οἱ Ἕλληνες·

Ὣς οἵ γ' ἀμφίεπον τάφον Ἕκτορος ἱπποδάμοιο.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ Δ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

Ἐκ τῆς ἀναλύσεως ταύτης, ἐν ᾗ κατὰ σειρὰν ἐκτέθεινται πάντα τῆς Ἰλιάδος τὰ μέρη, ὅπως ἔχουσιν ἐν τῷ πρωτοτύπῳ, δύο τινὰ συμπεραίνονται ἀριδήλως· πρῶτον μέν, ὅτι κατὰ τὴν ὀρθοτάτην τοῦ Εὐσταθίου κρίσιν "ἕν τι σῶμα συνεχὲς διόλου καὶ εὐάρμοστον ἡ τῆς Ἰλιάδος ποίησις·" δεύτερον δέ, ὅτι μίαν λαβὼν ὁ Ποιητὴς πρᾶξιν, τὴν τοῦ Ἀχιλλέως μῆνιν οὐλομένην, καὶ ταύτην ὡς βάσιν μεγάλην ὑποβαλών, ἀνήγειρεν ἐπ' αὐτῆς τὸ μέγα τοῦτο καὶ περικαλλὲς οἰκοδόμημα, τεχνικώτατα μὲν συνδέσας πάντα τὰ μέρη αὐτοῦ διὰ τῆς πανταχοῦ ἐπενεργούσης θείας δυνάμεως, καταλληλότατα δὲ ἐπιγράψας, οὕτως εἰπεῖν, ἐν τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ εἰσόδῳ—ΔΙΟΣ ΔΕ ΤΕΛΕΙΕΤΟ ΒΟΥΛΗ.

Πρὸς τὸ τοιοῦτον ἀποβλέποντες οἰκοδόμημα, συνέταξαν τὸν ὁρισμὸν καὶ τοὺς κανόνας τοῦ ἐπικοῦ ποιήματος οἵ τε ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι τεχνογράφοι. Καὶ ὁ μὲν Ἀριστοτέλης ὁρίζων τὸ ἐπικὸν ποίημα λέγει· "Περὶ δὲ τῆς "διηγηματικῆς καὶ ἐν μέτρῳ μιμητικῆς, ὅτι δεῖ τοὺς μύθους, καθάπερ ἐν ταῖς

"τραγῳδίαις, συνιστάναι δραματικούς, καὶ περὶ μίαν πρᾶξιν ὅλην καὶ "τελείαν, ἔχουσαν ἀρχὴν καὶ μέσον καὶ τέλος. . . . Διό, ὥσπερ εἴπομεν "ἤδη, καὶ ταύτῃ θεσπέσιος ἂν φανείη Ὅμηρος παρὰ τοὺς ἄλλους κ. τ. λ."[1] οἱ δὲ νεώτεροι τὸν Ἀριστοτέλους τοῦτον ὁρισμὸν πλατύτερον ἐκτιθέμενοι, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἀρυόμενοι τὸ κῦρος τῆς ἑαυτῶν ἑρμηνείας, ὁρίζουσι τὸ ἐπικὸν ποίημα, ὅτι ἐστὶ "ποιητικὴ διήγησις ἡρωϊκῆς πράξεως, ἀλλὰ πράξεως μιᾶς μόνης, τελείας, θαυμαστῆς, καὶ διαφερούσης."[2]

Ἀλλὰ καθὼς ὁ ἄριστος ἀρχιτέκτων παρὰ τὰς ἀναγκαίας τοῦ οἰκοδομήματος διαιρέσεις προστίθησιν αὐτῷ καί τινας καλλωπισμούς, οἱ δυνατὸν καὶ ν' ἀφαιρεθῶσιν ἄνευ οὐδεμιᾶς τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος βλάβης, οὕτω καὶ ὁ ἄριστος τῆς Ἰλιάδος ποιητής, διηγούμενος τὴν ἡρωϊκὴν πρᾶξιν, παρενέβαλεν εἰς τὴν σειρὰν τῆς ποιητικῆς διηγήσεως καί τινας ἄλλας, τὰς μὲν σοβαρὰς καὶ διδακτικάς, οἷαί πέρ εἰσιν ὁ Νεῶν Κατάλογος, ἡ τοῦ Ἕκτορος καὶ τῆς Ἀνδρομάχης ὁμιλία, καὶ ἄλλαι τοιαῦται, τὰς δὲ καὶ γελοίας πρὸς τέρψιν τοῦ ἀναγινώσκοντος, οἷαί πέρ εἰσιν ἡ τοῦ Ἡφαίστου παραμυθία πρὸς τὴν τεθλιμμένην αὐτοῦ μητέρα, ἡ τοῦ Θερσίτου τιμωρία ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ ἄλλαι τοιαῦται· αἱ δυνατὸν καὶ ν' ἀφαιρεθῶσιν, οὐδεμιᾶς προσγινομένης εἰς τὸ

---

[1] Περὶ ποιητ. κεφ. 23. Ἴδε καὶ τὰ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ παρόντος κεφαλαίου σημειωθέντα περὶ τούτου.

[2] Hugh Blair's Lectures on Rhetoric and Belles Lettres. Lect. xlii. Epic Poetry. —Οἱ δὲ περὶ Οὐόλφιον κακίζουσι τὸν Ἀριστοτελικὸν ὁρισμόν, οὐχ εὑρίσκοντες κατὰ τὴν ἑαυτῶν δόξαν ἐν τῇ Ἰλιάδι ἓν ὅλον· διότι (λέγουσιν) οὔτε ὅλου τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου ἡ ἱστορία εὕρηται ἐν αὐτῇ, οὔτε μέχρι τέλους τοῦ ποιήματος διαρκεῖ ἡ κατὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος μῆνις τοῦ Ἀχιλλέως, ἀλλὰ περὶ τὰ μέσα τοῦ ποιήματος μεταβαλλεται εἰς μῆνιν κατὰ τοῦ Ἕκτορος· ἐντεῦθεν δὲ ἀποφαίνονται, ὅτι οὐχ ὑπάρχει ἐν τῇ Ἰλιάδι ἡ ἑνότης ἐκείνη, ἣν εὑρίσκουσιν ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ, καὶ ἑπομένως οὐχ εἷς, ἀλλὰ πολλοὶ καὶ παντοῖοι τῆς Ἰλιάδος οἱ ποιηταί. Οὕτως ἄρα, ὡς εἶπε περὶ αὐτῶν ὁ Γάλλος Edgar Quinet, εὗρον τὸν τρόπον νὰ καταστρέψωσι τὸν Ἀριστοτέλην, ἐκθρονίζοντες τὸν Ὅμηρον· "Pour ruiner Aristote, on avait trouvé la vraie voie ; on avait détrôné Homère.—De l'Histoire de la Poésie. Homère (ἐν ἀρχῇ). Ἀλλὰ πρὸς τὴν Οὐολφιανὴν ταύτην δόξαν κάλλιστα πάντων ἀπήντησεν ὑπὲρ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῆς θαυμαστῆς ἑνότητος τῆς Ἰλιάδος ὁ Ἄγγλος Granville Penn ἐν τῷ ἀξιολογωτάτῳ αὐτοῦ συγγράμματι—an Examination of the Primary Argument of the Iliad.—London, 1821. Ἴδε περὶ τούτου καὶ τὴν τοῦ Ῥοδοκανακείου διαγωνίσματος ἔκθεσιν (σελ. 85 κ. ἑξ.).

ὅλον τοῦ ποιήματος ζημίας.[1] Ἐντεῦθεν ἄρα δεύτερον ἔδωκε νόμον εἰς τὴν τοῦ ἐπικοῦ ποιήματος σύνταξιν· ὅτι μίαν μὲν πρέπει νὰ περιέχῃ τοῦτο πρᾶξιν, καὶ ταύτην ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους νὰ διηγῆται, δυνατὸν δὲ καὶ νὰ διακόπτηται ἡ διήγησις ἐνιαχοῦ, μικροτέρων ἄλλων διηγήσεων παρεμβαλλομένων, τῶν μὲν πρὸς διδασκαλίαν, τῶν δὲ πρὸς τέρψιν τοῦ ἀναγινώσκοντος, ἀλλὰ πάντοτε πρὸς τὴν κυρίαν τοῦ ποιήματος πρᾶξιν ἀναφερομένων. Ταύτας λοιπὸν τὰς πρὸς ἐντελεστέραν τῆς κυρίας πράξεως κατάρτυσιν παρεμβαλλομένας μικρὰς διηγήσεις καταλλήλως ὠνόμασαν οἱ τεχνογράφοι ἐ π ε ι σ ό δ ι α, κανονίσαντες ἅμα καὶ τὸν τρόπον τῆς χρήσεως αὐτῶν κατὰ τὸ Ὁμηρικὸν πρότυπον.

Καὶ ταῦτα μὲν πρώτιστα πάντων συμπεραίνονται ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς Ἰλιάδος. Ἐὰν δὲ κατὰ μέρος ἐξετασθῶσι τά τε πρόσωπα τῶν ἀνδρῶν, δι' ὧν ἡ κυρία τοῦ ποιήματος πρᾶξις ἐνεργεῖται καὶ περαίνεται, καὶ ἡ θεία ἐπενέργεια, ὑφ' ἧς πανταχοῦ φαίνονται ὑποκινούμενοι οἱ ἐνεργοῦντες ἄνδρες πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς θείας βουλῆς, δύο πάλιν καταφαίνονται τοῦ μεγάλου Ποιητοῦ ἀριστουργήματα· ἔνθεν μέν, ἡρώων ὅμιλος, ἐν οἷς ἐξέχει ὁ ἥρως τοῦ ποιήματος πανταχοῦ ἀριστεύων, οὗ ἄνευ οὐδὲν περατοῦται γενναῖον ἔργον· ἔνθεν δέ, θεῶν ὁμήγυρις, ἐν ᾗ προεξάρχει ὁ πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε, οὗ μόνου ἡ βουλὴ τελεῖται, τοῦ μὲν ἀδικήσαντος Ἀγαμέμνονος ὁμολογήσαντος τὴν ἀδικίαν, τοῦ δὲ ἠδικημένου Ἀχιλλέως ἀπολαβόντος τὴν προσήκουσαν αὐτῷ τιμήν· διότι τοιαύτην ἡ Θέτις ἐποιήσατο αἴτησιν παρὰ τοῦ Διός,

> τόφρα δ' ἐπὶ Τρώεσσι τίθει κράτος, ὄφρ' ἂν Ἀχαιοὶ
> υἱὸν ἐμὸν τίσωσιν, ὀφέλλωσίν τε ἑ τιμήν·

καὶ τὴν αἴτησιν ταύτην ὑπέσχετο νὰ ἐκπληρώσῃ ὁ παντοδύναμος Ζεύς, "κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεύσας."

Δύο δὲ τοιούτους ὁμίλους παραστήσας ὁ Ποιητής, ἀπέδωκεν ἑκατέρῳ τὸν προσήκοντα χαρακτῆρα, τοὺς μὲν ἥρωας παραστήσας γενναίους καὶ πολεμικούς, τοὺς πάντας ὅμως ἥττονας τοῦ Ἀχιλλέως, τοὺς δὲ θεοὺς ἰσχυρούς,

---

[1] Ὁ Ἀριστοτέλης (ἔνθ. ἀνωτ.) ὀνομάζει τὰ Ὁμηρικὰ ἐπεισόδια διαλήψεις, τοῦτ' ἔστι διακοπὰς τῆς ποιητικῆς διηγήσεως· "Νῦν δὲ ἓν μέρος ἀπολαβὼν ἐπεισοδίοις κέχρηται πολλοῖς, οἷον νεῶν καταλόγῳ καὶ ἄλλοις, οἷς διαλαμβάνει τὴν ποίησιν."

καὶ ἕκαστον κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν θαυματουργοῦντα, τοὺς πάντας ὅμως ἥττονας τοῦ Διός, ᾧ μόνῳ δέδοται τὸ σταθμίζειν τὰς τύχας τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν, καὶ μεταβάλλειν ταύτας κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ βουλήν· καί, συντόμως εἰπεῖν, ἁπάντων μὲν τῶν ἡρώων αἱ ἀρεταὶ συγκεφαλαιοῦνται ἐν τῇ ἀνθρωπίνως τελείᾳ ἀρετῇ τοῦ Ἀχιλλέως, ἁπάντων δὲ τῶν θεῶν αἱ κατὰ μέρος καὶ καθ' ἕκαστον δυνάμεις ἐν τῇ μεγάλῃ καὶ ἀκαταμαχήτῳ παντοδυναμίᾳ τοῦ Διός. Μάχονται λοιπὸν περὶ τὴν Τροίαν οἱ Ἕλληνες ἥρωες, τὰ μὲν νικῶντες, τὰ δὲ νικώμενοι· ἀλλὰ μόνη ἡ παρουσία τοῦ Ἀχιλλέως ἀποφασίζει τὴν ὁριστικὴν νίκην· καὶ ἐντεῦθεν οἱ μὲν Τρῶες, ὡς λαγωοί, περίφοβοι ἐγκλείονται εἰς τὴν πόλιν, ὁ δὲ γέρων αὐτῶν βασιλεὺς παρίσταται ἐλεεινὸς ἱκέτης πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ ἥρωος, καὶ μετὰ δακρύων ἀσπάζεται τὴν δεξιάν, τὴν φονεύσασαν τοὺς πλείστους καὶ ἀρίστους τῶν υἱῶν αὐτοῦ. Ἐρίζουσιν ὡσαύτως καὶ οἱ θεοὶ ἔν τε τῷ Ὀλύμπῳ καὶ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, ἔνθα καὶ παρίστανται πολλάκις, καὶ συμπολεμοῦσι, καὶ τραυματίζονται, οἱ μὲν τοὺς Ἕλληνας, οἱ δὲ τοὺς Τρῶας φιλοτιμούμενοι ν' ἀναδείξωσι νικητάς· ἀλλὰ μόνη τοῦ Διὸς ἡ βουλὴ τελεῖται πάντοτε καὶ πανταχοῦ, καὶ κατὰ ταύτην ἐπὶ τέλους θριαμβεύει ὁ ἥρως τοῦ ποιήματος· οἱ δὲ ἀντιμαχόμενοι θεοὶ ἀναγκάζονται νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸν Ὄλυμπον, "οἱ μὲν χωόμενοι, οἱ δὲ μέγα κυδιόωντες."[1]

Τοιαύτην σχεδιάσας ὁ Ποιητὴς τὴν τοῦ ποιήματος διάταξιν, καὶ τοιοῦτον ἀποδοὺς χαρακτῆρα τοῖς ἐν αὐτῷ ἐνεργοῦσι προσώποις θεῶν τε καὶ ἀνδρῶν, ἀνάλογον ἐμεθοδεύσατο καὶ τὴν γλῶσσαν, ἐν ᾗ ἐκτίθησι τοὺς λόγους καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν. Ὁ Ἀγαμέμνων ὁμιλεῖ πάντοτε ὡς ὑπέρτατος ἡγεμών, ὑπὲρ πάντας ἔξοχον παριστῶν ἑαυτόν, καὶ οὐδένα ἴσον ἑαυτῷ ἀποδεχόμενος· ὅθεν ἀπειλῶν τῷ Ἀχιλλεῖ λέγει πρὸς αὐτόν·

> . . . . . ἐγὼ δὲ κ' ἄγω Βρισηΐδα καλλιπάρῃον,
> αὐτὸς ἰὼν κλισίηνδε, τὸ σὸν γέρας· ὄφρ' εὖ εἰδῇς,
> ὅσσον φέρτερός εἰμι σέθεν, στυγέῃ δὲ καὶ ἄλλος
> ἶσον ἐμοὶ φάσθαι, καὶ ὁμοιωθήμεναι ἄντην.[2]

---

[1] Ἰλιάδ. Φ, 519.

[2] Ἰλιάδ. Α, 184—7.

καὶ ἀποστέλλων τοὺς κήρυκας ἵνα παραλάβωσι τὴν Βρισηΐδα, *οὐχ ἧττον ἀγέρωχον δίδωσιν αὐτοῖς τὴν ἐντολήν·*

> *ἔρχεσθον κλισίην Πηληϊάδεω Ἀχιλλῆος·*
> *χειρὸς ἑλόντ' ἀγέμεν Βρισηΐδα καλλιπάρῃον·*
> *εἰ δέ κε μὴ δώῃσιν, ἐγὼ δέ κεν αὐτὸς ἕλωμαι,*
> *ἐλθὼν σὺν πλεόνεσσι· τό οἱ καὶ ῥίγιον ἔσται.* [1]

Ἀλλὰ *καταχρώμενος τὴν ἑαυτοῦ ἐξουσίαν ταπεινοῦται ἐφεξῆς, ἀνομολογῶν τὸ ἴδιον ἁμάρτημα πρὸς θρίαμβον τῆς δικαιοσύνης, καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ ἀδίκως ὑβρισθέντος ἥρωος.*[2]—Ὁ Ἀχιλλεὺς *λαλεῖ ὡς ἥρως ἐξέχων τῶν ἄλλων κατὰ τὴν ἀνδρίαν· καὶ οὗτος ἀπαιτεῖ ν' ἀναγνωρίσωσι πάντες, ὅτι ὁ ἄριστός ἐστι τῶν* Ἀχαιῶν, *καὶ ὅτι ἀδύνατον νὰ σωθῇ ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ὅστις ἂν τολμήσῃ ν' ἀφαιρέσῃ τι τῶν κτημάτων αὐτοῦ.* Διὸ *τὴν μὲν* Βρισηΐδα *ἄνευ ἀντιστάσεως ἀποδίδωσι, διότι θεωρεῖ αὐτὴν ἀλλότριον δῶρον παρ' αὐτῶν τῶν δόντων ἀφαιρούμενον, ἀπειλεῖ ὅμως πρὸς γνῶσιν ἁπάντων, ὅτι τὸ μέλαν αἷμα τοῦ* Ἀγαμέμνονος *καταβρέξει τὸ δόρυ αὐτοῦ, ἐὰν τολμήσῃ νὰ ἐπιβάλῃ χεῖρα εἴς τι τῶν ἐν τῇ νηῒ αὐτοῦ ὑπαρχόντων·*

> *εἰ δ', ἄγε μὴν πείρησαι, ἵνα γνώωσι καὶ οἵδε·*
> *αἶψά τοι αἷμα κελαινὸν ἐρωήσει περὶ δουρί.* [3]

Καὶ *ἀλλαχοῦ δὲ φαίνεται ἐπιδεικνύμενος τὴν ἑαυτοῦ ἀνδρίαν καὶ μεγαλοψυχίαν, πάντοτε παρεμβάλλων τὸ "ἵνα γνώωσι καὶ οἵδε."* [4] Ἰδὼν *δὲ τὰ* Ἡφαιστότευκτα *ὅπλα κομισθέντα ὑπὸ τῆς* Θέτιδος, *καὶ τεθέντα ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ἀνασκιρτᾷ ὑπὸ χαρᾶς, καίτοι πάντες οἱ ἄλλοι ἐπὶ τῇ θέᾳ ταύτῃ ἐκπλήττονται·*[5] *καὶ πρὸς τὴν μάχην ὀργῶν οὐκ ἀναμένει νὰ προσαχθῶσιν αὐτῷ τὰ δῶρα, ἅπερ ὁ* Ἀγαμέμνων *διέταξε νὰ προσαγάγωσιν ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ σκηνῆς, ἀλλὰ ταῦτα μὲν παραβλέπει, μάχην δὲ ζητεῖ ὅτι τάχιστα.*[6]

---

[1] Ἰλιάδ. *Α*, 322—5.

[2] Ἰλιάδ. *Β*, 778. *Ι*. 115. *Τ*, 78 *καὶ ἑξ.*

[3] Ἰλιάδ. *Α*, 302—3.

[4] Ἰλιάδ. *Ψ*, 610.

[5] Ἰλιάδ. *Τ*, 12—20.

[6] *αὐτ.* 145—150.

Πᾶσα τοῦ Νέστορος δημηγορία εἰκονίζει τὸν σοφὸν καὶ πεπειραμένον γέροντα· καὶ πᾶσα τοῦ Ὀδυσσέως ὁμιλία, ἢ πρᾶξις, δείκνυσι τὴν πολυμήχανον εὐφυΐαν ἡνωμένην μετὰ φρονήσεως καὶ ἀνδρίας. Οἱ δὲ δύο Αἴαντες, ὁ Διομήδης καὶ ὁ Ἰδομενεὺς εἰσιν ἀτρόμητοι πολεμισταί· καὶ ὁ Μενέλαος ἧττον μὲν τῶν ἄλλων τολμηρός, βουληφόρος δὲ ἀνὴρ καὶ στρατηγικός.

Τούτοις ἀνάλογος παρίσταται καὶ τῶν πολεμίων ὁ χαρακτὴρ ἔν τε λόγοις καὶ ἐν πράξεσιν. Ὑψοῦται τοῦ Ἕκτορος ἡ ἀνδρία, ὅπως παρασταθῇ ἄξιος τοῦ Ἀχιλλέως ἀντίπαλος· ὁ δὲ Αἰνείας, ὁ Πάνδαρος, ὁ Δηΐφοβος, ὁ Γλαῦκος, ὁ Σαρπηδών, καὶ οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες τῶν Τρώων καὶ τῶν συμμάχων, ἔχουσι πάντες ἀνδρίαν ἀνάλογον πρὸς τὴν τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων· καὶ εὐτυχοῦσι μέν, ἀπόντος τοῦ Ἀχιλλέως, ὑπείκουσι δὲ πάντες αὐτῷ, ἢ φονεύονται ἀνθιστάμενοι, διότι πανταχοῦ πρέπει νὰ θριαμβεύῃ ὁ ἥρως τοῦ ποιήματος. Καὶ αὐτὸς ὁ θηλυδρίας Πάρις χαρακτηρίζεται τοιοῦτος ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ λόγων, καὶ τότε μόνον ὁμιλεῖ περὶ πολέμου, καὶ φαίνεται φροντίζων περὶ πολεμικῶν ἔργων, ὅταν ἐλέγχηται ὡς ἄνανδρος ὑπὸ τῆς Ἑλένης καὶ τοῦ Ἕκτορος·[1] ἐνίοτε δὲ καὶ ἀριστεύει που μαχόμενος, ἤτοι ἐξ ἐνέδρας, ἢ καὶ ἐν μάχαις·[2] οὐδαμοῦ δὲ χαρακτηρίζει αὐτὸν ὁ Ποιητὴς μισητὸν ἢ ἀποτρόπαιον ἅρπαγα, ἀλλὰ μᾶλλον ἐλεεινὸν θῦμα τῆς Ἀφροδίτης, ἢ καὶ προστατεύει αὐτοῦ. Τέλος πάντων ὁ γέρων Πρίαμος ἔχει διὰ τὸ γῆρας καὶ τὴν πεῖραν αὐτοῦ ἀνάλογόν τι πρὸς τὸν ἐν τοῖς Ἕλλησι διαπρέποντα Νέστορα· ἀλλὰ στερεῖται παντελῶς πολεμικῆς δόξης, ἣν ἐκεῖνος ἀπολαμβάνει εἰσέτι, καίτοι γέρων. Αἱ δυστυχίαι τοῦ πολέμου καὶ ὁ θάνατος τῶν τέκνων αὐτοῦ κατέστησαν τὸν γέροντα Πρίαμον ἐλεεινὸν παράδειγμα τῆς ματαιότητος τῶν ἐν ἀνθρώποις μεγαλείων· καὶ ἀληθῶς, τί ἐλεεινότερον τοῦ γέροντος τούτου, ἱκετεύοντος τὸν Ἀχιλλέα, καὶ ὡς χάριν λαμβάνοντος παρ' αὐτοῦ ἑνδεκαήμερον ἀνακωχήν, ὅπως κλαύσῃ καὶ θάψῃ τὸν ἄριστον τῶν υἱῶν αὐτοῦ, τὸν ἀνδρειότατον τῶν προμάχων τῆς Τροίας;[3]—Καὶ ἐν γένει, πᾶν πρόσωπον ἀνδρὸς ἐν τῇ Ἰλιάδι

---

[1] Ἰλιάδ. Γ, 428 κ. ἑξ.—Ζ, 325—341 καὶ 503 ἕως τέλους.— Ν, 765 κ. ἑξ.

[2] Ἰλιάδ. Λ, 369 κ. ἑξ.—Ν, 774—787.

[3] Ἰλιάδ. Ω, 659—672. Ἴδε περὶ τῆς ἱκεσίας ταύτης τοῦ Πριάμου τὴν τοῦ Ῥοδοκανακείου διαγωνίσματος ἔκθεσιν (σελ. 92—6).

λαλεῖ καὶ πράττει κατὰ τὸν χαρακτῆρα, ὃν ἀπέδωκεν αὐτῷ ὁ Ποιητής· πᾶσαι δὲ αἱ δημηγορίαι αὐτῶν, καὶ πάντα τὰ ἔργα, εἴτε νικώντων, εἴτε νικωμένων, εἰς ἕνα διευθύνονται σκοπὸν ὑπὸ τοῦ παντοδυνάμου Διός, τὸν θρίαμβον τῆς δικαιοσύνης, καὶ τὴν τιμὴν τοῦ ἠδικημένου ἥρωος.[1]

Αὐτὰ ταῦτα διαφαίνονται καὶ ἐν τῷ τῶν θεῶν ὁμίλῳ· ἕκαστος αὐτῶν λαλεῖ καὶ πράττει κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἰδιότητα, καὶ πάντων αἱ ἐνέργειαι καταλήγουσιν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ὑπερίσχυσιν τῆς ὑπερτάτης βουλῆς τοῦ Διός· ἀλλ' ἐν τοῖς λόγοις καὶ ταῖς ἐνεργείαις αὐτῶν διακρίνεται ὁ χαρακτὴρ ἑκάστου. Ὁ μὲν Ζεὺς λαλεῖ πανταχοῦ ὡς ὑπέρτατος κύριος τῶν ἁπάντων καὶ παντοδύναμος θεός· καὶ ἐπιπλήττων τὴν Ἥραν λέγει πρὸς αὐτήν, ὅτι πάντες ὁμοῦ οἱ ἐν Ὀλύμπῳ θεοὶ οὐ δυνήσονται νὰ βοηθήσωσιν αὐτῇ, ἐάν ποτε ἐπιβάλῃ αὐτῇ τὰς φοβερὰς αὐτοῦ χεῖρας. Πανταχοῦ τοιοῦτος παρίσταται ὁ Ζεύς,[2] καὶ πάντες οἱ περὶ αὐτοῦ λαλοῦντες θεοὶ καὶ ἄνθρωποι πάντων ὑπέρτατον ἀνομολογοῦσιν αὐτόν,[3] ὡς οἱ περὶ τοῦ Ἀχιλλέως λαλοῦντες ἥρωες ὁμολογοῦσι περὶ ἐκείνου, ὅτι

. . . . μέγα πᾶσιν
ἕρκος Ἀχαιοῖσι πέλεται πολέμοιο κακοῖο.[4]

οἱ δ' ἄλλοι πάντες θεοὶ ἔχουσιν ἕκαστος τὸ οἰκεῖον ἦθος, καθ' ὃ λαλοῦσι καὶ

---

[1] Σύντομόν τινα περιγραφὴν τῶν χαρακτήρων τῶν ἐν τῇ Ἰλιάδι ἡρώων καὶ θεῶν εὑρίσκει ὁ Ἕλλην ἀναγνώστης ἐν τοῖς Γραμματικοῖς ἢ Ἐγκυκλίοις παιδεύμασι τοῦ μακαρίτου Κ. Οἰκονόμου (σελ. 224—9)· ἀκριβέστατα δὲ τοὺς χαρακτῆρας πάντων τῶν Ὁμηρικῶν ἡρώων περιέγραψεν ὁ καὶ πάντα τ' ἄλλα τὰ περὶ Ὁμήρου κάλλιστα ἐξερευνήσας συγγραφεὺς τῆς κριτικῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλην. γλώσσης καὶ γραμματολογίας, ὁ Ἄγγλος W. Mure (βιβλ. Β', κεφ. 8 καὶ 10)· καὶ δικαίως ὁ Κύριος Γλάδστων ἀποφαίνεται, ὅτι τὸ μέρος τοῦτο τοῦ λαμπροῦ ἐκείνου συγγράμματός ἐστιν ἴσως τὸ μάλιστα χρήσιμον τοῖς νεωτέροις Ὁμηρισταῖς κ. τ. λ. Perhaps there is no one particular, in which Colonel Mure has rendered such important service to the modern Homeridæ, as in his account of the Homeric characters.—Gladstone's Studies on Homer, etc., vol. iii, p. 558.

[2] Ἰλιάδ. Α, 566—8. Ἰδίᾳ δὲ τὴν ἑαυτοῦ παντοδυναμίαν ἐπισείει τοῖς θεοῖς ἐν Ἰλιάδ. Θ (ἐν ἀρχῇ), ὅτε, πάντων συνηγμένων τῶν θεῶν, παρίσταται λέγων αὐτοῖς·

Κέκλυτέ μευ, πάντες τε θεοί, πᾶσαί τε θέαιναι,
ὄφρ' εἴπω, τά με θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι κελεύει, κ. τ. λ.

[3] Ἰλιάδ. Α, 580—2 καὶ 588—91. Β, 116—8 καὶ ἀλλαχοῦ πολλάκις.

[4] Ἰλιάδ. Α, 283.

πράττουσιν. Ὁ Ἀπόλλων κατέρχεται μέγας καὶ φοβερὸς ἀπὸ τῶν κορυφῶν τοῦ Ὀλύμπου, καὶ καθήμενος ἀπέναντι τῶν νεῶν ἐκτοξεύει κατὰ τῶν Ἑλλήνων θανατηφόρα βέλη.[1] Ἡ Ἥρα μένεα πνέουσα κατὰ τῶν Τρώων, μετὰ πολλῆς ὠμότητος ἐνεργεῖ κατ' αὐτῶν, πάντα μηχανωμένη, καὶ αὐτὸν τὸν Δία, οὗπερ ὁμολογεῖ τὸ παντοδύναμον, πειρωμένη νὰ ἐξαπατᾷ, καί ποτε ἐξαπατῶσα καὶ πρὸς καιρὸν κατακοιμίζουσα.[2] Ὁ Ἄρης ἐξάπτει τὸν πόλεμον, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ. Ἡ Ἀθηνᾶ παρίσταται σοφίας ἅμα καὶ πολέμου εἰσηγήτρια. Ὁ Ποσειδῶν ἐνεργεῖ διὰ τῆς θαλάσσης. Ὁ Ἥφαιστος διὰ τοῦ πυρὸς οὐ μόνον τὴν πανοπλίαν τοῦ Ἀχιλλέως κατασκευάζει, ἀλλὰ καὶ τὸν Σκάμανδρον καταφλέγει. κ. τ. λ. Ἀλλά, κατὰ τὰ προειρημένα, πασῶν τῶν μερικῶν τούτων θελήσεων καὶ ἐνεργειῶν, δι' ὧν κατακοσμεῖται τὸ ποίημα, μία μόνη ὑπερισχύει, ἡ τοῦ Διός, ὡς πάντων ὑπερτάτου. Πρώτη ἡ Ἥρα, ἡ πανταχοῦ ἀντιπράττουσα τῷ Διΐ, καὶ πάντα μηχανωμένη κατὰ τῶν Τρώων, διότι ἀγνοεῖ τὰς βουλὰς τοῦ Διός, μαθοῦσα παρ' αὐτοῦ ἐν τῇ Ἴδῃ τὰ μέλλοντα γενέσθαι, σύμφωνα ὄντα πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἐπιθυμίαν, ἐπανέρχεται εἰς τὸν Ὄλυμπον, καί, πάντων συνηγμένων τῶν θεῶν, ἀνακηρύττει τὴν ὑπερτάτην τοῦ Διὸς παντοδυναμίαν, καθ' ἧς μάτην οἱ ἄλλοι θεοὶ ἀγωνίζονται, καὶ λέγει·

> νήπιοι, οἳ Ζηνὶ μενεαίνομεν ἀφρονέοντες !
> ἦ ἔτι μιν μέμαμεν καταπαυσέμεν, ἆσσον ἰόντες,
> ἢ ἔπει ἠὲ βίῃ· ὃ δ' ἀφήμενος οὐκ ἀλεγίζει,
> οὐδ' ὄθεται· φησὶν γὰρ ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσι
> κάρτεΐ τε σθένεΐ τε διακριδὸν εἶναι ἄριστος.[3]

Οὕτως ἀναλυομένου καὶ ἐξεταζομένου τοῦ θαυμαστοῦ τούτου ποιήματος, τίς δύναται ν' ἀρνηθῇ μετὰ λόγου, ὅτι εἷς νοῦς καὶ τὸ σχέδιον αὐτοῦ ἐποιήσατο, καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ συνήρμοσε καὶ συνέδεσεν ἀδιασπάστως, ὡς ἄριστος ἀρχιτέκτων, ἐπὶ μιᾶς βάσεως οἰκοδομήσας, καὶ τεχνικώτατα συνδέσας τὰ τοῦ οἰκοδομήματος μέρη, ὥστε ν' ἀποτελῶσιν ἓν ὅλον συνεχὲς διόλου καὶ εὐάρμοστον; Ἀλλ' ἔτι μᾶλλον καταφαίνεται τὸ σχέδιον καὶ

---

[1] Ἰλιάδ. *Α*, 43—52.

[2] Ἰλιάδ. Ξ, 153—360.

[3] Ἰλιάδ. *Ο*, 104—9.

ἡ ἑνότης τῆς Ἰλιάδος ἐκ τῆς χρονολογίας αὐτῆς, περὶ ἧς λέγομεν συντόμως τὰ ἑξῆς.[1]

Ὅλη τῆς Ἰλιάδος ἡ πρᾶξις, ἧς ἀρχὴ μέν ἐστιν ὁ λοιμὸς καὶ ἡ μῆνις, πέρας δὲ ὁ θάνατος τοῦ Ἕκτορος καὶ ἡ ἀπόδοσις τοῦ σώματος αὐτοῦ πρὸς ἐνταφιασμόν, διαδραματίζεται ἐν ἡμέραις 49 κατὰ τὴν ἐφεξῆς διαίρεσιν·

ά) Ἐν ῥαψῳδίᾳ Α περιέχονται ἡμέραι 20.—Τούτων ἐννέα μὲν διαρκεῖ ὁ λοιμός, τὴν δὲ $10^{\eta\nu}$ ὁ Ἀχιλλεὺς συνεκάλεσε τὸν λαὸν εἰς συνέλευσιν, ἐν ᾗ διηνέχθη πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα· τῇ αὐτῇ δὲ ἡμέρᾳ ἀπεδόθη ἡ Χρυσηΐς, ἀφῃρέθη ἡ Βρισηΐς, ἐμήνισεν ὁ Ἀχιλλεύς, καὶ ἡ Θέτις παραστᾶσα αὐτῷ εἶπεν, ὅτι χθὲς (τοῦτ' ἔστι τὴν $9^{\eta\nu}$ ἡμέραν τοῦ λοιμοῦ) μετέβη ὁ Ζεὺς εἰς τὴν Αἰθιοπίαν, καὶ μετὰ δώδεκα ἡμέρας ἐπανέρχεται εἰς τὸν Ὄλυμπον. Ἐπανελθόντος δὲ τοῦ Διὸς τὴν δωδεκάτην ἡμέραν (ἥτις κατὰ τὰ προειρημένα ἐστὶν ἡ $20^{\acute{\eta}}$ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ποιήματος), ἡ Θέτις ἀναβαίνει εἰς τὸν Ὄλυμπον, καὶ ἱκετεύει ὑπὲρ τοῦ Ἀχιλλέως· ὁ Ζεὺς κατανεύει, καὶ ἡ ῥαψῳδία συμπληροῦται, εὐωχηθέντων τῶν Θεῶν, καὶ ἀπελθόντων εἰς τὰ ἴδια πρὸς ὕπνον.[2]

β') Ἐν ῥαψῳδίαις Β, Γ, Δ, Ε, Ζ καὶ Η περιέχονται ἡμέραι 3 (21^{η}, 22^{α}, 23^{η}).—Ἐκ τούτων τὴν μὲν $21^{\eta\nu}$ (ἥτις παρατείνεται ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ῥαψῳδ. Β μέχρι μέσης τῆς ῥαψῳδ. Η, στ. 380) ἐξοπλίζονται καὶ ἀντιπαρατάσσονται ἀμφότεροι οἱ στρατοὶ μετὰ τὸν ἀπατηλὸν ὄνειρον· μονομαχεῖ

---

[1] *Περὶ χρονολογίας τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας πολλοὶ τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἴδια συνέγραψαν πονήματα, καὶ ἐν πολλαῖς τῶν ἐκδόσεων καὶ μεταφράσεων τοῦ Ὁμήρου ἱκανὸς καὶ περὶ χρονολογίας ἑκατέρου τῶν ποιημάτων γίνεται λόγος. Ἑλληνιστὶ δὲ οὐδὲν ἄλλο γινώσκω συγγεγραμμένον τοιοῦτον πόνημα, ἢ τὸ τοῦ Κυρίου Γεωργίου Χάν, Προξένου τῆς Αὐστρίας ἐν Σύρῳ, ἐπιγραφόμενον "Χρονολογικὴ διάρθρωσις τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων," καὶ τὴν ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ (τοῦ* Adolf Kiene) *μεταφρασθεῖσαν χρονολογίαν τῆς Ἰλιάδος, καὶ δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ Φιλίστορι (Τόμ. Α', σελ. 489—97).*

[2] *Οὕτως ὑπολογίζεται, νομίζω, ἀκριβέστερον ὁ ἐν τῇ πρώτῃ ῥαψῳδίᾳ περιεχόμενος χρόνος, καὶ οὐχὶ ὥς τινες ὑπελόγισαν αὐτόν, τάξαντες ἐννέα ἡμέρας διὰ τὸν λοιμόν, μίαν διὰ τὴν συνέλευσιν, καὶ δώδεκα διὰ τὴν εἰς τὴν Αἰθιοπίαν διατριβὴν τοῦ Διός, καὶ ἀριθμήσαντες οὕτως ἡμέρας 22.—Ἴδε τὴν ὑπόθεσιν τῆς πρώτης ῥαψῳδίας ἐν τῇ ἀρίστῃ τῆς Ἰλιάδος ἐκδόσει ὑπὸ τοῦ σεβασμίου* W. Trollope, *ἔνθα 22 ἀριθμοῦνται αἱ ἐν τῇ πρώτῃ ῥαψῳδίᾳ περιεχόμεναι ἡμέραι. Φαίνεται δέ, ὅτι ὁ* K. Trollope *παρέλαβε τὰς χρονολογικὰς σημειώσεις ἐν ἑκάστῃ ῥαψῳδίᾳ ἐκ τῆς τοῦ* A. Pope *μεταφράσεως τοῦ Ὁμήρου· διότι τοιαύτην εὑρίσκω καὶ παρ' ἐκείνῳ τὴν χρονολογίαν τῆς Ἰλιάδος.—Ἀλλὰ τὸν τοιοῦτον*

ὁ Πάρις πρὸς τὸν Μενέλαον· συγχέονται οἱ ὅρκοι· συγκροτοῦνται μάχαι· ἀριστεύει ὁ Διομήδης· μονομαχεῖ ὁ Ἕκτωρ πρὸς τὸν Αἴαντα. Τὴν δὲ $22^{αν}$ καὶ $23^{ην}$ (αἵτινες περιέχονται ἐν τῷ τελευταίῳ μέρει τῆς ῥαψῳδ. Η, στ. 381 κ. ἑξ.) διαπρεσβεύονται οἱ Τρῶες πρὸς τοὺς Ἕλληνας περὶ παύσεως τοῦ πολέμου δι' ἀποδόσεως τῶν κτημάτων τῆς Ἑλένης, καὶ ἡ πρέσβευσις ἀποῤῥίπτεται· ἀναιροῦνται καὶ θάπτονται οἱ νεκροί· οἱ δὲ Ἕλληνες ἐγείρουσι τεῖχος εἰς προφύλαξιν τῶν νεῶν, καὶ ὀρύττουσι τάφρον περὶ αὐτό.[1]

γ΄) Ἐν ῥαψῳδίαις Θ, Ι, Κ περιέχεται ἡμέρα μία, ἡ $24^{η}$.—Ἐν ταύτῃ ὁ Ἕκτωρ ἀριστεύει κατὰ τῶν Ἑλλήνων, δεινῶς ὑπ' αὐτοῦ κακωθέντων· καί, νυκτὸς ἐπελθούσης, καίονται πυρὰ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Τρώων· ἐν δὲ τῇ νυκτὶ ταύτῃ πέμπεται ἡ πρὸς τὸν Ἀχιλλέα πρεσβεία (Λιταί), καὶ ἐπανέρχεται ἄπρακτος· μετὰ δὲ τοῦτο πέμπονται εἰς κατασκόπευσιν τῶν Τρώων ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Διομήδης, οἳ καὶ ἐπανέρχονται φονεύσαντες τὸν Δόλωνα καὶ τοὺς περὶ Ῥῆσον (Δολώνεια).

δ΄) Ἐν ῥαψῳδίαις Λ, Μ, Ν, Ξ, Ο, Π, Ρ καὶ Σ περιέχεται ἡμέρα μία, ἡ $25^{η}$, ἥπερ ἐστὶν ἁπασῶν σημαντικωτάτη.—Ἐν ταύτῃ αἱ μάχαι ἐπαναλαμβάνονται· οἱ ἄριστοι τῶν Ἑλλήνων, Ἀγαμέμνων, Διομήδης καὶ Ὀδυσσεὺς τραυματίζονται· οἱ Τρῶες τειχομαχοῦσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὑπερβάντες τὸ τεῖχος μάχονται κατ' αὐτῶν περὶ τὰς ναῦς· ἐξωθοῦνται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, καὶ πάλιν ἐπανελθόντες βάλλουσι πῦρ εἰς τὴν ναῦν τοῦ Πρωτεσιλάου· ὁ Πάτροκλος ἐξέρχεται μετὰ τῶν Μυρμιδόνων, ἀριστεύει, φονεύεται ὑπὸ τοῦ

ὑπολογισμὸν ἀναιρεῖ προφανῶς τὸ ὑπὸ τῆς Θέτιδος εἰρημένον πρὸς τὸν Ἀχιλλέα ἐν τῇ δεκάτῃ ἡμέρᾳ "χθιζὸς ἔβη κατὰ δαῖτα," ὅπερ ἐστὶ τὴν $9^{ην}$ τοῦ λοιμοῦ ἡμέραν. Κατὰ δὴ τοῦτο ὁ Ζεὺς ἐπανῆλθεν εἰς τὸν Ὄλυμπον οὐχὶ τὴν $22^{αν}$, ἀλλὰ τὴν $20^{ην}$. Ἡ τοιαύτη διαφωνία ὑπῆρχε καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, τοῦ μὲν Ζηνοδότου εἴκοσι τὰς ἡμέρας ταύτας ἀριθμοῦντος, τοῦ δὲ Ἀριστάρχου εἴκοσι καὶ δύο.—Ἴδε τὴν ἄρτι μνημονευθεῖσαν Χρονολογικὴν διάρθρωσιν τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ὑπὸ Γεωργίου Χάν (ἐν ἀρχῇ)· παράβαλε δὲ καὶ τὴν χρονολογίαν τῆς ῥαψῳδ. Ω, ἐξ ἧς ἔτι καταφανέστερον γίνεται, ὅτι οὐ πλείους τῶν 20 ἡμερῶν περιέχονται καὶ ἐν τῇ παρούσῃ, ὅσαι δὴ καὶ ἐν ἐκείνῃ.

[1] Καὶ ἐνταῦθα κακῶς ἀριθμοῦνται, νομίζω, παρά τε τῷ Pope καὶ W. Trollope, ὡς τρεῖς οὖσαι, αἱ ἐν τῷ δευτέρῳ ἡμίσει τῆς ῥαψῳδίας Η περιεχόμεναι ἡμέραι· διότι ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ὁρίζονται δύο μόναι· μία μὲν ἀπὸ τοῦ στίχου 381 μέχρι τοῦ 432, μία δὲ ἄλλη ἀπὸ τοῦ 433 μέχρι τέλους.

Ἕκτορος, καὶ μάχη περὶ τὸν νεκρὸν αὐτοῦ γίνεται κρατερά· κραυγάζει ὁ Ἀχιλλεύς, καὶ οἱ Τρῶες ἔντρομοι τρέπονται εἰς φυγήν· ὁ νεκρὸς τοῦ Πατρόκλου μετακομίζεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰς ναῦς, καὶ ἡ μεγάλη αὕτη ἡμέρα καταλήγει, τῆς μὲν Θέτιδος ἀπελθούσης εἰς αἴτησιν νέων ὅπλων, τοῦ δὲ Ἀχιλλέως διανυκτερεύοντος μετὰ τῶν Μυρμιδόνων ἐπὶ τὸν νεκρὸν Πάτροκλον.

έ) Ἐν ῥαψῳδίαις Τ, Υ, Φ, Χ καὶ Ψ περιέχονται ἡμέραι 3 (26^{η}, 27^{η}, 28^{η}).—Ἐκ τούτων τὴν μὲν πρώτην, ἐπανελθούσης τῆς Θέτιδος μετὰ τῶν ὅπλων, ἐξέρχεται ὡπλισμένος ὁ Ἀχιλλεύς· τρέπονται καὶ σφάττονται οἱ Τρῶες ἀνηλεῶς· φονεύεται ὁ Ἕκτωρ· ἐπανέρχονται οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς ναῦς ἐν θριάμβῳ, σύροντος τοῦ Ἀχιλλέως ὄπισθεν τοῦ ἅρματος τὸ σῶμα τοῦ Ἕκτορος. Τὴν δὲ δευτέραν ξυλεύονται οἱ Ἕλληνες, καὶ τὸ σῶμα τοῦ Πατρόκλου καίεται. Τὴν δὲ τρίτην συνάγονται καὶ θάπτονται τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ, καὶ ἀγῶνες τελοῦνται.[1]

στ΄) Ἐν ῥαψῳδίᾳ Ω περιέχονται ἡμέραι 20 (29^{η}—$49^{\eta\varsigma}$).—Ἐκ τούτων τὰς μὲν πρώτας 9 τὸ σῶμα τοῦ Ἕκτορος σύρεται καθ' ἑκάστην τρὶς περὶ τὸν τάφον τοῦ Πατρόκλου· τὴν δὲ ἐννάτην ἀποφασίζεται μὲν ἐν Ὀλύμπῳ ἡ ἀπόδοσις τοῦ σώματος τοῦ Ἕκτορος, ἔρχεται δὲ ὁ γέρων Πρίαμος πρὸς τὸν Ἀχιλλέα, καὶ ἱκετεύσας αὐτὸν λαμβάνει τό τε σῶμα τοῦ Ἕκτορος, καὶ ἑνδεκαήμερον ἀνακωχήν, ὅπως κλαύσῃ καὶ θάψῃ τὸν υἱὸν αὐτοῦ.[2]

---

[1] Τέσσαρες ὑπολογίζονται αἱ ἡμέραι αὗται παρά τε Pope καὶ W. Trollope, διότι ἀμφότεροι τάττουσιν εἰς ἰδίαν ἡμέραν τοὺς ἐπὶ τῇ ταφῇ τοῦ Πατρόκλου γενομένους ἀγῶνας. Ἀλλ' οἱ ἀγῶνες ἐκεῖνοι, ὡς ὁ ποιητὴς λέγει (ῥαψῳδ. Ψ, 257 κ. ἑξ.), τῇ αὐτῇ ἐγένοντο ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ καὶ ἡ ταφή· εἰσὶν ἄρα αἱ ἡμέραι τρεῖς, καὶ οὐχὶ τέσσαρες. Ἐκ τούτων δὲ μία μὲν περιλαμβάνεται ἐν ταῖς ῥαψῳδίαις Τ, Υ, Φ καὶ Χ, δύο δὲ ἐν τῇ Ψ· καὶ ἐκ τούτων πάλιν τῶν δύο ἡ μὲν πρώτη δαπανᾶται εἰς ξύλευσιν καὶ καῦσιν τοῦ σώματος τοῦ Πατρόλου (στ. 110—235), ἡ δὲ δευτέρα εἰς ἐνταφιασμὸν τῆς κόνεως αὐτοῦ, καὶ ἅμα εἰς τοὺς ἀγῶνας (στ. 236 ἕως τέλους). Διὰ τοῦτο καὶ διὰ τὰς προσημειωθείσας δύο διαφοράς, ἡ ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἰλιάδος ὑπὸ τοῦ Κυρίου Trollope χρονολογία εὑρίσκεται ἐν τέλει περιέχουσα ἡμέρας 53, ἀντὶ τῶν καθ' ἡμᾶς 49.—Ἴδε καὶ τὰς προμνημονευθείσας Χρονολογίας τῆς Ἰλιάδος, τήν τε ὑπὸ Γ. Χὰν καὶ τὴν τοῦ Adolf Kiene ἐν τῷ Φιλίστορι.

[2] Τινὲς τῶν νεωτέρων κριτικῶν κατεδίκασαν ὡς προφανῆ ἀντίφασιν τὴν ἐν ἀρχῇ τῆς ῥαψῳδίας ταύτης ἀρίθμησιν τῶν ἡμερῶν· διότι ἐν μὲν στίχῳ 31 λέγει ὁ ποιητής·

> ἀλλ' ὅτε δή ῥ' ἐκ τοῖο δυωδεκάτη γένετ' ἠώς,
> καὶ τότ' ἄρ' ἀθανάτοισι μετηύδα Φοῖβος Ἀπόλλων.

Οὕτω λοιπὸν ἡ πρᾶξις τῆς Ἰλιάδος διαδραματίζεται ἐντὸς ἡμερῶν 49, καὶ τὸ ποίημα συμπληροῦται, ὁμοιόχρονον καὶ ὁμοιόμορφον ἔχον τὸ τέλος πρὸς τὴν ἀρχήν. Ἐκεῖ ἐννέα ἡμέραι λοιμοῦ, ἐνταῦθα δὲ ἐννέα ἡμέραι ἑλκυσμοῦ. Ἐκεῖ ἀγορὰ τῶν Ἑλλήνων περὶ ἐξιλεώσεως τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐνταῦθα δὲ ἀγορὰ τῶν θεῶν περὶ ἀποδόσεως τοῦ σώματος τοῦ Ἕκτορος. Ἐκεῖ ἡ Θέτις γονυπετὴς ἐνώπιον τοῦ ὑπερτάτου τῶν θεῶν ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν αὐτοῦ πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ Ἀχιλλέως, ἐνταῦθα δὲ ὁ γέρων Πρίαμος γονυπετὴς ἐνώπιον τοῦ ὑπερτάτου τῶν ἡρώων ἐπικαλεῖται τὸ ἔλεος

ἐν δὲ στίχῳ 107 παρίσταται διηγούμενος ὁ Ζεὺς τῇ Θέτιδι τὴν περὶ Ἕκτορος ἔριν τῶν θεῶν, καὶ λέγει·

> ἐννῆμαρ δὴ νεῖκος ἐν ἀθανάτοισιν ὄρωρεν
> Ἕκτορος ἀμφὶ νέκυῖ καὶ Ἀχιλλῆϊ πτολιπόρθῳ.

Τὴν δοκοῦσαν ταύτην ἀντίφασιν ἐπειράθησαν νὰ διορθώσωσιν ἄλλοι ἄλλως. Καὶ ὁ μὲν Bentley *νομίζει, ὅτι πρέπει νὰ ἐξοβελισθῇ ὁ* 31 *στίχος· ὁ δὲ* R. P. Knight *ἐκεῖνον μὲν ἐᾷ κατὰ χώραν, πέντε δὲ ἄλλους* (107—111) *ἀποκόπτει· ὁ δὲ Εὔνιος γνωμοδοτεῖ νὰ ἐκληφθῇ τὸ ἐν στίχῳ* 31ῳ *"δυωδεκάτη ἠώς" οὐχὶ ὡς ἐκφράζον ὡρισμένον χρόνον δώδεκα ἡμερῶν, ἀλλ' ἀόριστόν τινα· καὶ τὴν γνώμην ταύτην, οὐκ οἶδ' ὅπως, εὑρίσκει μόνην ὀρθὴν καὶ ὁ Γάλλος Μοντβέλιος* (Observations sur l'Iliade, tom. ii, p. 350 et 358—9)*· καὶ τέλος πάντων ὁ Κύριος* Trollope *νομίζει, ὅτι τοὺς ἀριθμοὺς* 12 *καὶ* 9 *μεταχειρίζεται συνήθως ὁ ποιητὴς ὡς ἀριθμοὺς στρογγύλους, καὶ ὡς τοιούτους καὶ ἐνταῦθα μετεχειρίσατο. Ἀλλὰ πασῶν τούτων τῶν γνωμῶν ὀρθοτέρα ἐστί, νομίζω, ἡ τοῦ ἀρχαίου σχολιαστοῦ* (Βενετ. σχ. ἐν Ἰλ. Ω, 31) *λέγοντος, ὅτι τὸ μὲν "ἐκ τοῖο" σημαίνει τὸ "ἐξ οὗ ὁ Ἕκτωρ ἀπέθανε," τὸ δὲ "ἐννῆμαρ" ἀριθμεῖται ἐκ τῆς τρίτης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἕκτορος ἡμέρας. Καὶ ὄντως ἡ τῶν θεῶν ἔρις ὤφειλε νὰ λάβῃ ἀρχὴν οὐχὶ εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἕκτορος, ἀλλὰ τὴν τρίτην ἡμέραν, ὅτε, ταφέντος τοῦ Πατρόκλου, καὶ τῶν ἀγώνων τελεσθέντων, ἔπρεπε νὰ ταφῇ ἢ ν' ἀποδοθῇ καὶ τὸ σῶμα τοῦ Ἕκτορος. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἀχιλλεὺς οὐδέτερον τούτων ἔπραξεν, ἀλλὰ διετήρει ἄταφον τὸ σῶμα, καὶ ἅμα ὑβριστικῶς περιέσυρεν αὐτὸ περὶ τὸν τάφον τοῦ Πατρόκλου, ἑπόμενον ἦν καὶ οἱ θεοὶ νὰ ἐρίσωσι περὶ τούτου, τῶν μὲν προστατευόντων τοῦ Ἕκτορος δυσανασχετούντων ἐφ' οἷς ἀσεβῶς ἐξυβρίζετο, τῶν δὲ προστατευόντων τοῦ Ἀχιλλέως δικαιολογούντων αὐτόν. Κατὰ δὴ ταῦτα ὀρθῶς μὲν παρίσταται ὁ Ζεὺς λέγων τῇ Θέτιδι "ἐννῆμαρ δὴ νεῖκος ἐν ἀθανάτοισιν ὄρωρεν," ὡς ἀριθμῶν τὰς ἐννέα ἡμέρας οὐχὶ ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Ἕκτορος (διότι τότε οὐχ ὑπῆρχε τὸ νεῖκος), ἀλλ' ἀπὸ τῆς τρίτης μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ (διότι τότε ἤρξατο ἐν τοῖς θεοῖς τὸ νεῖκος)· ὀρθῶς δὲ καὶ ὁ ποιητὴς εἶπεν "ἀλλ' ὅτε δὴ ῥ' ἐκ τοῖο δυωδεκάτη γένετ' ἠώς," ὡς ἀριθμῶν τὰς δώδεκα ἡμέρας ἀφ' ἧς ὁ Ἕκτωρ ἐφονεύθη. Οὕτω καὶ ἐφεξῆς* (στ. 413) *παρίσταται λέγων ὁ Ἑρμῆς τῷ Πριάμῳ "δυωδεκάτη δέ οἱ ἠὼς κ ε ι μ έ ν ῳ." Τοιοῦτον ποιεῖται τὸν ὑπολογισμὸν τῶν ἡμερῶν τούτων καὶ ὁ Κύριος Χὰν συνῳδὰ τῷ ἀρχαίῳ σχολιαστῇ, οὗπερ ὅμως οὐ μνημονεύει.*

αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ ἰδίου υἱοῦ. Ἐκεῖ ἑνδεκαήμερος κατάπαυσις θείων ἔργων διὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ ὑπερτάτου τῶν θεῶν εἰς τὴν Αἰθιοπίαν,[1] ἐνταῦθα ἑνδεκαήμερος ἀνακωχὴ ὑπὸ τοῦ ὑπερτάτου τῶν ἡρώων διδομένη, καὶ ἑπομένως κατάπαυσις πάσης ἀνθρωπίνης ἐχθροπραξίας. Καὶ τέλος πάντων, εἴκοσιν ἐκεῖ παρέρχονται ἡμέραι πρὸς ἔναρξιν τῶν ἐν παντὶ τῷ ποιήματι διαδραματιζομένων· εἴκοσι καὶ ἐνταῦθα παρέρχονται εἰς συμπλήρωσιν καὶ καταστροφὴν τοῦ ὅλου δράματος· αἱ δὲ μεσολαβοῦσαι ἐννέα ἡμέραι περιέχονται ἐν ταῖς μεταξὺ ῥαψῳδίαις, καὶ δαπανῶνται εἰς μονομαχίας, μάχας, τειχοδομίας, κ. τ. λ. Ἐν ταῖς ἐννέα ταύταις ἡμέραις, ἡ μὲν μεσαία (ἥτις ἐστὶν ἡ 25η, ἡ πασῶν σημαντικωτάτη) ἵσταται ὡς μεγάλη τις καὶ ἐξέχουσα στήλη διὰ τὰς ἐν αὐτῇ γενομένας μεγάλας καὶ καταστρεπτικὰς μάχας· ἑκατέρωθεν δὲ αὐτῆς ἵστανται ἀνὰ τέσσαρας αἱ λοιπαὶ ἡμέραι, καθ' ἃς ἐγένοντο παντοῖαι διαπραγματεύσεις, μάχαι κ. τ. λ.

Ὁποία ὡς ἀληθῶς θαυμαστὴ εὐφυΐα εἴς τε τον σχηματισμὸν τοῦ ποιητικοῦ μύθου, καὶ εἰς τὴν διαγραφὴν τοῦ σχεδίου τοῦ ποιήματος! Ὁποία δὲ ἑνότης καὶ ἔντεχνος ἀλληλουχία τῶν πράξεων ἀπὸ τοῦ πρώτου τῆς πρώτης ῥαψῳδίας στίχου μέχρι τοῦ τελευταίου τῆς τελευταίας! Καὶ ὅμως ἐναντίον τῆς ὑπερθαυμάστου ταύτης ἑνότητος τοῦ ποιήματος, πολλοὶ τῶν νεωτέρων κριτικῶν διαιροῦσι καὶ τεμαχίζουσιν αὐτό, τολμηρῶς ἀποκόπτοντες ἄλλος ἄλλο μέρος αὐτοῦ, ὡς ἀλλότριον καὶ ἴδιον ποιημάτιον, συγκολληθὲν μετὰ τῶν ἄλλων εἰς κατάρτυσιν τῆς Ἰλιάδος· διότι οὐχ εὑρίσκουσιν ἐν αὐτῷ, ὡς νῦν ἔχει, οὔτε πράξεως ἑνότητα, οὔτε κανονικὴν τῶν μερῶν σύνδεσιν! Ἀλλὰ περὶ τῶν νεωτέρων τούτων χ ω ρ ι ζ ό ν τ ω ν, ἐφεξῆς ἐν οἰκείῳ τόπῳ εἰρήσεται τὰ προσήκοντα.

Τοσαῦτα μὲν συμπεραίνονται ἀριδήλως ἐκ τῆς ἀναλύσεως τῆς Ἰλιάδος, ἣν προεξεθέμεθα, ἓν σχέδιον, μία πρᾶξις ἡρωϊκὴ διὰ παντὸς τοῦ ποιήματος

---

[1] Ἑνδεκαήμερός ἐστιν ἡ κατάπαυσις ἐκείνη, ἀριθμουμένη ἀπὸ τῆς δεκάτης ἡμέρας, καθ' ἣν ἡ Θέτις λέγει πρὸς τὸν Ἀχιλλέα, ὅτι ὁ Ζεὺς διατρίβει ἐν τῇ Αἰθιοπίᾳ, καὶ διὰ τοῦτο οὐδέν ἐστι γενέσθαι πρὸ τῆς εἰς τὸν Ὄλυμπον ἐπιστροφῆς ἐκείνου, ἥτις γενήσεται μεθ' ἡμέρας ἕνδεκα, ἀφ' ἧς ἡ Θέτις ὁμιλεῖ, δώδεκα δέ, ἀφ' ἧς ὁ Ζεὺς ἀπῆλθεν εἰς Αἰθιοπίαν.—Ἴδε τὰ περὶ τούτου πρὸ μικροῦ σημειωθέντα ἐν τῇ χρονολογίᾳ τῶν ῥαψῳδ. Α καὶ Ω.

διήκουσα, θαυμασία ἑνότης ἁπασῶν τῶν μερικῶν πράξεων εἰς ἀπαρτισμὸν καὶ ἀποπεράτωσιν τῆς μιᾶς ἐκείνης, καὶ εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἐν τῇ προτάσει τοῦ ποιήματος προκηρυχθείσης μεγάλης ἀληθείας—Διὸς δὲ τελείετο βουλή—καὶ τέλος πάντων εἷς νοῦς ὁ ταῦτα προσχεδιάσας καὶ διατάξας, ὁ τὸν προσήκοντα χαρακτῆρα τοῖς ἐνεργοῦσι θεοῖς καὶ ἥρωσιν ἀποδούς, ὁ τὸν χρόνον τῆς διαρκείας τῆς πράξεως οὕτως ἀκριβῶς καταμετρήσας καὶ διελών, μία Μοῦσα διὰ παντὸς ᾄδουσα τοῦ ποιήματος, ἡ Μοῦσα τοῦ Ὁμήρου. Ἡ δὲ λεκτικὴ τῆς Ἰλιάδος (ὡς καὶ ἡ τῆς Ὀδυσσείας) καλλονή, ἣν ἀποτελοῦσιν ἥ τε ποικιλία τοῦ σχηματισμοῦ τῶν λέξεων (ὡς οὔπω τότε διακεκριμένων τῶν διαλέκτων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης), καὶ ἡ κατάλληλος χρῆσις αὐτῶν, ἀνάλογος πάντοτε πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῶν λαλούντων καὶ ἐνεργούντων θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων, ἔτι δὲ τὸ τῆς συντάξεως ἐναρμόνιον, καὶ ὁ ὡραιότατος, ἅμα δὲ καὶ διδακτικώτατος, ἐπιθετισμὸς τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων, ἐπὶ δὲ πᾶσι τούτοις ἡ ἔγκαιρος τῶν παραβολῶν χρῆσις, καὶ ἡ θαυμαστή, καὶ πολλάκις ἐκπληκτική, ἀντιπαράστασις τῶν ἐν ταῖς παραβολαῖς ταύταις εἰκονιζομένων, ταῦτα πάντα, εἰ καὶ οὐσιωδέστατα τῆς Ὁμηρικῆς Μούσης ἀγλαΐσματα, οὔτε ὅμως ἐκ τῆς προτεθειμένης ἀναλύσεως δυνατὸν νὰ συμπερανθῶσιν, οὔτε ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ παρόντος πονήματος νὰ περιληφθῶσιν. Ταῦτα μόνη διδάσκει ἡ ἀνάγνωσις τῶν μελιῤῥύτων ἐκείνων ποιημάτων, τοιαύτην ἐμποιοῦσα τῷ ἀναγινώσκοντι ἡδονήν, καὶ ἐπὶ τοσοῦτο κινοῦσα ἐν αὐτῷ τὸ λεγόμενον ποιητικὸν διάφορον, ὅσον, νομίζω, οὔτε γλῶσσα δύναται νὰ ἑρμηνεύσῃ, οὔτε κάλαμος νὰ περιγράψῃ. Ἰδίᾳ δὲ τῆς Ἰλιάδος ἡ ἀνάγνωσις δυνατὸν νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν θέαν τῆς ἐκ τῆς θαλάσσης μεγαλοπρεπῶς ἀναδυομένης Ἀφροδίτης. Καθώς, εἴ τις ἔβλεπε τὴν ἀναδυομένην θεάν, μικρόν τι σημεῖον βλέπων κατὰ πρῶτον ἀναφαινόμενον ἐκ τῆς θαλάσσης ἐθαύμαζε πάντως, βαθμηδὸν δ' ἐπετείνετο ὁ θαυμασμὸς αὐτοῦ, ἕως ἡ ἀνάδυσις ὅλου τοῦ μεγαλοπρεποῦς τῆς θεᾶς σώματος μετέβαλε τὸν θαυμασμὸν εἰς ἔκπληξιν καὶ θάμβος, οὕτως ὁ ἀναγινώσκων τὴν Ἰλιάδα, βλέπων τὴν τάξιν, καθ' ἣν ἡ διήγησις προβαίνει, τοὺς ἥρωας τοῦ ποιήματος ἀλλεπαλλήλους παρισταμένους καὶ ἀριστεύοντας, ἢ καὶ ἐνίοτε δυστυχοῦντας, τὰς μάχας θαυμασίως περιγραφομένας, καὶ ταῦτα πάντα ἐν ἀναλόγῳ λεκτικῇ καλλονῇ ἐξεικονιζόμενα, καθ' ὅλην μὲν τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ποιήματος θαυ-

μάζει, καὶ ἀδιάλειπτον αἰσθάνεται τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέλος αὐτοῦ. Ὅταν δὲ συμπληρώσῃ τὴν ἀνάγνωσιν, ὅλον ἔχων ἐν τῷ νῷ τὸ μεγαλοπρεπέστατον ποίημα, ἐκπεπληγμένος ἤδη ἀναφωνεῖ μετὰ τοῦ ἀοιδίμου τῆς Θεσσαλονίκης Ἀρχιεπισκόπου—Β α σ ι λ ι κ ό ν τ ι π ρ ᾶ γ μ α ἡ Ὁ μ ή ρ ο υ π ο ί η σ ι ς, κ α ὶ μ ά λ ι σ τ α ἡ Ἰ λ ι ά ς·—*καὶ ὅλως ἔνθους ὑπὸ τοῦ κάλλους καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς Ὁμηρικῆς Μούσης, ἐπιθυμεῖ, εἰ δυνατόν, ν' ἀναβῇ ἐφ' ὑψηλοῦ τινος καὶ πασιφανοῦς τόπου, ὡς ὁ Κράτης ἐκεῖνος, ἵνα πρὸς πάντας ἀναβοήσῃ μετὰ τοῦ Ῥωμαίου Προπερτίου·*

Cedite, Romani scriptores ; cedite, Graii ;
Nescio quid majus nascitur Iliade.

Εἰρήσθωσαν δὲ ταῦτα περὶ τῶν ἐν τῷ πρωτοτύπῳ καὶ κατὰ τὴν ἡμετέραν προφοράν, οὐχὶ δὲ ἐν μεταφράσεσιν, ἢ κατὰ τὴν Ἐρασμικὴν προφοράν, ἀναγινωσκόντων τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα. Ἀδύνατόν ἐστι πάντως νὰ αἰσθανθῇ ὅ, τι ὁ Ἕλλην ἀναγνώστης αἰσθάνεται περὶ τῆς καλλικελάδου Μούσης τοῦ Ὁμήρου ὁ ἐν μεταφράσει ὁποιᾳδήποτε, ἢ Ἐρασμικῶς, ἀναγινώσκων τὰς ἑξῆς δύο παραβολάς· ὧν ἡ μὲν πρώτη παρίστησι τοὺς Ἕλληνας, ἐν ἐξαστράπτουσιν ὅπλοις προσερχομένους, ἡ δὲ δευτέρα παραταssομένους παρὰ τὸν Σκάμανδρον.

*Ἠΰτε πῦρ ἀΐδηλον ἐπιφλέγει ἄσπετον ὕλην
οὔρεος ἐν κορυφῇς, ἕκαθεν δέ τε φαίνεται αὐγή·
ὣς τῶν ἐρχομένων ἀπὸ χαλκοῦ θεσπεσίοιο
αἴγλη παμφανόωσα δι' αἰθέρος οὐρανὸν ἷκε.
Τῶν δ', ὥς τ' ὀρνίθων πετεηνῶν ἔθνεα πολλά,
χηνῶν ἢ γεράνων, ἢ κύκνων δουλιχοδείρων,
Ἀσίῳ ἐν λειμῶνι, Καΰστρίου ἀμφὶ ῥέεθρα,
ἔνθα καὶ ἔνθα ποτῶνται ἀγαλλόμεναι πτερύγεσσι,
κλαγγηδὸν προκαθιζόντων, σμαραγεῖ δέ τε λειμών·
ὣς τῶν ἔθνεα πολλὰ νεῶν ἄπο καὶ κλισιάων
ἐς πεδίον προχέοντο Σκαμάνδριον· αὐτὰρ ὑπὸ χθὼν
σμερδαλέον κονάβιζε ποδῶν αὐτῶν τε καὶ ἵππων.
Ἔσταν δ' ἐν λειμῶνι Σκαμανδρίῳ ἀνθεμόεντι
μυρίοι, ὅσα τε φύλλα καὶ ἄνθεα γίγνεται ὥρῃ.*[1]

Ὁ μὲν Ἕλλην τὰς παραβολὰς ταύτας ἀναγινώσκων, οὐ μόνον αὐτὸ τὸ

---

[1] Ἰλιάδ. B, 455 κ. ἑξ.

γινόμενον ἐννοεῖ, ἀλλὰ καὶ μετά τινος ἐκπλήξεως βλέπει, οὕτως εἰπεῖν, πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ πᾶσαν τὴν διὰ τῶν παραβολῶν εἰκονιζομένην κίνησιν καὶ παράταξιν τῶν Ἑλλήνων· ὁ δὲ ἐν μεταφράσει, ἡ Ἐρασμικῶς, ἀναγινώσκων αὐτάς, οὐδὲν πλέον τῆς ἐννοίας αὐτῶν ἀπολαμβάνει· ἁπλῶς ἐννοεῖ, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐξοπλισθέντες ἤρχοντο πρὸς τὸν Σκάμανδρον, καὶ ἐλθόντες ἔστησαν παρ' αὐτῷ· τὸ δὲ ὑψηλὸν τῆς παραβολῆς ὕφος καὶ τὴν χάριν τῆς εἰκονιζομένης κινήσεως καὶ παρατάξεως ἀδύνατον νὰ συλλάβῃ ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ, ὅσον καὶ ὅπως ὁ Ἕλλην ἀναγνώστης.

Ἐντεῦθεν προῆλθον πλεῖσται περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων γελοῖαι κρίσεις τῶν νεωτέρων, οἷα πέρ ἐστιν ἡ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν μνημονευθεῖσα κρίσις τοῦ Ἰακώβου Γαδδίου, ὃς εὕρισκε τὴν Βατραχομυομαχίαν εὐγενέστερον καὶ τελειότερον ποίημα, ἢ τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν, καὶ ἄλλαι τινές, περὶ ὧν ἐν τοῖς ἑξῆς λέγομεν. Κάλλιστα δὲ περὶ τούτου ἀποφαίνεται ὁ Ἄγγλος Blair ἐν τοῖς περὶ καλλιλογίας μαθήμασιν αὐτοῦ, λέγων, ὅτι ἀδύνατόν ἐστι νὰ ἐκφρασθῇ ἀκριβῶς ἐν ἄλλῃ ὁποιᾳδήποτε γλώσσῃ, πλὴν τῆς τοῦ Ὁμήρου, ἡ λεκτικὴ καλλονὴ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, ἡ ἀφέλεια, τὸ ὕψος τῶν ἐννοιῶν, καὶ ἡ μελῳδικὴ στιχουργία.[1] Ὁ δὲ θαυμάσιος τῶν Ὁμηρικῶν μεταφράσεων ἐπικριτής, καὶ δεινὸς τῆς τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων ἑνότητος ὑπερασπιστής, ὁ καθηγητὴς Κύριος Wilson, τὸν πρῶτον τῆς Ἰλιάδος στίχον παρατιθέμενος,

Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος,

ἐπιλέγει· "Πᾶσα λέξις ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ ἐστὶ μεγάλη καὶ ὑψηλή· οὐδεμία δὲ τῶν μεταφράσεων οὐδὲ νὰ προσεγγίσῃ ἠδυνήθη εἰς τὸ ὕψος καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν αὐτοῦ. Ἀπροσπέλαστος ἀληθῶς ἐστιν ἡ μεγαλοπρέπεια αὕτη ἔν τε τῇ Ἀγγλικῇ καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἄλλαις γλώσσαις." Ἔπειτα

---

[1] I know, indeed, no author to whom it is more difficult to do justice in a translation than Homer. As the plainness of his diction, were it literally rendered, would often appear flat in any modern language; so, in the midst of that plainness, and not a little heightened by it, there are everywhere breaking forth upon us flashes of native fire, of sublimity and beauty, which hardly any language except his own could preserve. His versification has been universally acknowledged to be uncommonly melodious, and to carry, beyond that of any poet, a resemblance in the sound to the sense and meaning. Lect. xliii.

δὲ παραβάλλων διάφορα τῆς Α' ῥαψῳδίας χωρία πρὸς πάσας τὰς μέχρι τότε ὑπαρχούσας Ἀγγλικὰς μεταφράσεις, δείκνυσι τοῦ πρωτοτύπου τὸ ἀπαράμιλλον· καὶ πρὸ πάντων φέρει εἰς παράδειγμα τοὺς τρεῖς ἐκείνους περιφήμους στίχους, ἐξ ὧν ὁ Φειδίας ἐπορίσατο τὸ μεγαλοπρεπὲς σχέδιον τοῦ ἀγάλματος τοῦ Διός.

> Ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων·
> ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπεῤῥώσαντο ἄνακτος
> κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο· μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον·

καὶ μετὰ τοῦτο ἐπιλέγει· "Πίστευσον, ἀναγνῶστα, ὅτι καὶ τὰ Ἑλληνικὰ ἐὰν ἀγνοῇς, ἀδύνατον νὰ μὴ αἰσθανθῇς, ὅτι ὑψηλόν τι ἐνυπάρχει εἰς τοὺς στίχους τούτους, ὅταν ἀκούῃς αὐτοὺς ἀναγινωσκομένους ὑπό τινος δυναμένου ν' ἀπαγγέλλῃ ὀρθῶς τὴν τοιαύτην ποίησιν, καὶ λαβόντος θεόθεν τὸ χάρισμα τοῦ λαλεῖν στρογγύλῳ τῷ στόματι."[1] Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ εὐπαιδεύτου Καθηγητοῦ εἰκάζω, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἠσπάζετο τὴν καθ' ἡμᾶς προφοράν, καὶ ἀνεγίνωσκε τὰ Ἑλληνικὰ ore rotundo, οὐχὶ δὲ κατὰ τὴν γελοίαν Ἐρασμο—Ἀγγλικὴν προφοράν, τὴν ἐπικρατοῦσαν κάτωθεν τῆς Σκωτίας ἐν τῇ κυρίως Ἀγγλίᾳ.[2] Διὰ δὴ τοῦτο μάλιστα πάντων ἠδυνήθη

---

[1] Even if you cannot read Greek, you will feel that something sublime is going on there—depend upon it—by getting some one who can (and to whom the gods have given to speak at *ore rotundo*) to recite that poetry.—Essays Critical and Imaginative, by Professor Wilson, vol. iv. Homer and his Translators, p. 5 et seq.—*Τοὺς αὐτοὺς τοῦ Ὁμήρου στίχους παραβάλλων καὶ ὁ ἄρτι μνημονευθεὶς* Blair (*ἔνθ. ἀν.*) *πρὸς ὅμοιόν τινα τοῦ Οὐϊργιλίου ἐπιφέρει περὶ ἀμφοτέρων τὴν ἑξῆς κρίσιν·* "Virgil gives us the nod of Jupiter with great magnificence

> Annuit; et totum nutu tremefecit Olympum.

But Homer, in describing the same thing, gives us the sable eye-brows of Jupiter bent, and his ambrosial curls shaken, at the moment when he gives the nod; and thereby renders the figure more natural and lively.

[2] *Καίτοι πανταχοῦ τῆς Ἀγγλίας ἐπικρατεῖ ἡ κατ' Ἔρασμον προφορά, μεταβεβλημένη μάλιστα διὰ τροποποιήσεων πολλῶν, ἐξ ὧν ἡ ἀνάγνωσις τῶν Ἑλληνικῶν κατέστη ἄκουσμα φρικῶδες καὶ ἀποτρόπαιον, ὅμως ἐν τῇ Σκωτίᾳ διετηρήθη ἡ καθ' ἡμᾶς προφορά, καὶ μάλιστα ἐν Ἐδιμβούργῃ, ἔνθα ὁ τῶν Ἑλληνικῶν καθηγητής, ὁ πολυμαθὴς καὶ σεβάσμιος Κύριος Βλάκκιος, οὐ μόνον διδάσκει κατὰ τὴν ἡμετέραν προφοράν, ἀλλὰ καὶ μάχεται κατὰ τῆς Ἐρασμικῆς λόγῳ τε καὶ γραφῇ, οὐδαμῶς ἐπιτρέπων αὐτῇ νὰ εἰσελάσῃ ἐντὸς τῆς Σκωτίας.*

νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν ἀξίαν τῶν Ὁμηρικῶν μεταφράσεων, ἃς ἐπέκρινεν ἐν διαφόροις διατριβαῖς, ἀποτελούσαις νῦν τὸ ἄρτι μνημονευθὲν σύγγραμμα. Οἱ δὲ Ἑλληνιστὶ μέν, Ἐρασμικῶς δέ, τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, ἢ ἄλλο οἷον δήποτε Ἑλληνικὸν σύγγραμμα, ἀναγινώσκοντες, τοιαύτην δύνανται νὰ εὑρίσκωσιν ἐν αὐτοῖς λεκτικὴν χάριν, οἵαν (ἐξέστω μοι ἡ παραβολή) εὑρίσκω ἐγὼ ἡδονὴν ἐν τῷ καταπίνειν τὸν Ἀγγλικὸν ζῦθον, ἀντὶ τοῦ ἀκράτου καὶ μελιηδέος οἴνου τῆς Ἑλλάδος.[1]

---

[1] Καὶ ὅμως ὑπάρχουσιν ἔτι καὶ νῦν Ἐρασμισταί, ἄνδρες ἄλλως ἐπὶ φιλολογικῇ δεινότητι ἐπιφανεῖς καὶ σεβάσμιοι, οὐ μόνον φρονοῦντες, ἀλλὰ καὶ δημοσίᾳ ἀποφαινόμενοι, ὅτι, ἀναγινωσκομένων τῶν ποιητῶν κατὰ τὴν ἡμετέραν προφοράν, λύεται καὶ καταστρέφεται τὸ ποιητικὸν μέτρον. Τοῦτο διϊσχυρίσατό τις τῶν Ἄγγλων Ἑλληνιστῶν ἐν τῇ ἐφημερίδι "οἱ Καιροί" (The Times), ὅτε πρὸ δύο ἐτῶν παρεκάλεσα ἐγὼ διὰ τῆς αὐτῆς ἐφημερίδος τοὺς ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ λογίους (καὶ ὁμολογῶ, ὅτι πλείστους εὗρον τότε φιλοκάλους λογίους Ἄγγλους ἀσπαζομένους τὴν ἐμὴν προτροπήν) νὰ σκεφθῶσι περὶ τοῦ πράγματος, καὶ ἀναγνωρίζοντες τὴν ὀρθότητα τῆς ἡμετέρας προφορᾶς, ν' ἀποδεχθῶσιν αὐτὴν ἀντὶ τῆς Ἐρασμικῆς. Καὶ τότε μὲν ἀπαντήσας διὰ μακρῶν πρὸς τὸν ἀνωνύμως παρατηρήσαντα λόγιον, ὅτι καταστρέφεται διὰ τῆς ἡμετέρας προφορᾶς τὸ ποιητικὸν μέτρον, οὐκ ἠδυνήθην νὰ δημοσιεύσω τὴν ἀπάντησιν, ἀρνηθείσης τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐφημερίδος, εἴτε διὰ τὸ μῆκος τῆς ἀπαντήσεως, εἴτε δι' ἄλλην αἰτίαν, νὰ δημοσιεύσῃ αὐτήν. Νῦν δέ, λόγου συμπεσόντος, ἐν παρόδῳ ῥητέον, ὅτι οὐδεὶς μὲν ἀρνεῖται τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ κατὰ τὴν ἡμετέραν προφορὰν λύεται τὸ ποιητικὸν μέτρον· ἐρωτῶ ὅμως, σώζεται τάχα τὸ μέτρον διὰ τῆς Ἐρασμικῆς προφορᾶς, καὶ μάλιστα ἐν στίχοις πολλὰς διφθόγγους περιέχουσιν; Ἐξέπληξε δικαίως τὸν Καθηγητὴν Wilson τὸ Ὁμηρικὸν "ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπεῤῥώσαντο ἄνακτος κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο," καὶ εἶπεν ὀρθῶς, ὅτι καὶ ὁ μὴ γινώσκων Ἑλληνικὰ πάντως αἰσθανθήσεται τὸ ἐν ταῖς λέξεσι ταύταις ὑψηλόν, ὅταν ἀκούῃ ταύτας ἀπαγγελλομένας. Ἀλλὰ ποῖον ὕψος ἢ κάλλος δύναται νὰ αἰσθανθῇ ὅστις ἂν ἀκούσῃ τὰς λέξεις "ἀμβρόσιαι χαῖται" Ἐρασμο-Αγγλικῶς προφερομένας "ἀμμπροσάϊαῖ κάΐταί;" ἢ ὁποῖον μέτρον δυνατὸν νὰ σχηματισθῇ ἐκ τῶν δέκα φωνῶν τῶν ἀκουομένων ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀπαγγελίᾳ τῶν λέξεων, ἀντὶ τῶν ἕξ, ἃς ἀληθῶς περιέχουσιν; Δῆλον ἄρα, ὅτι κατὰ τὴν ἡμετέραν προφοράν, εἰ μὴ σώζεται προσῳδιακῶς ἡ ποσότης τῶν συλλαβῶν, σώζεται τοὐλάχιστον ἀριθμητικῶς· κατὰ δὲ τὴν Ἐρασμικὴν ἀπόλλυται κατ' ἀμφότερα, τῶν μὲν μακρῶν διφθόγγων εἰς δύο βραχείας συλλαβὰς διαιρουμένων, τῶν δὲ δισσυλλάβων λέξεων εἰς τετρασυλλάβους μεταβαλλομένων, κ. τ. λ, κ. τ. λ. Ἀλλὰ περὶ τούτου οὔτε καιρὸς νῦν, οὔτε τόπος ἐνταῦθα, πολλὰ εἰπεῖν. Εὔχομαι δὲ μόνον, ὃ δὴ καὶ ἄλλοτε ηὐξάμην, ν' ἀνανήψωσιν ἐκ τοῦ τοιούτου ληθάργου πάντες οἱ τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης λόγιοι, καὶ ἰδίως οἱ μάλιστα πάντων τῶν ἄλλων τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν μεταβαλόντες Ἄγγλοι, καὶ νὰ παραδεχθῶσι τὴν ἡμετέραν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς φιλολογίας, καὶ πρὸς τιμὴν τῆς νεωτέρας κριτικῆς καὶ φιλοκαλίας, θαυμασίως μὲν κατ' ἄλλα πολλὰ βελτιωθείσης, κατὰ δὲ τοῦτο παραδόξως ἔτι καὶ νῦν πλανωμένης.

Ἄλλο γελοῖον ἁμάρτημά τινων ἐκ τῶν Εὐρωπαίων ἀναγνωστῶν τοῦ Ὁμήρου, ὃ δὴ καὶ ὑπ' ἄλλων παρετηρήθη, ἐστὶν ἡ ἀπερίσκεπτος ἐπιθυμία τοῦ συμβιβάσαι τὴν ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ποιήμασι περιγραφὴν τῶν ἠθῶν πρὸς τὰ καθ' ἑαυτούς. Νέοι Ζωΐλοι, κατηγοροῦσι τοῦ ποιητοῦ, οἱ μὲν ἀναισχυντίαν, οἱ δὲ ἀσέβειαν, οἱ δὲ καὶ ἄλλα μυρία ἐγκλήματα, ἀνοήτως κατασύροντες αὐτὸν εἰς τὸν καθ' ἑαυτοὺς αἰῶνα, ἀντὶ ν' ἀναβῶσιν αὐτοὶ εἰς τὸν αἰῶνα ἐκεῖνον, οὗ περιέγραψεν ὁ ποιητὴς τὰ ἤθη καὶ τὴν θεολογίαν. Ἐν τοῖς τοιούτοις κατηγόροις διεκρίθησαν μάλιστα ὁ Ἰσπανὸς Ἰησουΐτης Λακέρδας, καὶ ὁ Ἰταλὸς ἱερομόναχος Καισαρόττιος, καί τινες τῶν Γάλλων λογίων τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος, περὶ ὧν ἐφεξῆς (ἐν κεφαλαίῳ Ι′) λέγομεν τὰ προσήκοντα. Κάλλιστα δὲ καὶ περὶ τῶν τοιούτων ἀναγνωστῶν τοῦ Ὁμήρου ἀπεφήνατο ὁ ἄρτι μνημονευθεὶς Blair, εἰπών, ὅτι ὁ ἀναγινώσκων τὸν Ὅμηρον κατ' αὐτούς, οὐδένα ποιούμενος λόγον τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἔγραψε, καὶ ἧς περιγράφει τὰ ἤθη, ἀδύνατόν ἐστι νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ποιητοῦ, καὶ νὰ εὐφρανθῇ ἐκ τῆς συνθέσεως τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, κ. τ. λ.[1] Οὐχ ἧττον δὲ καὶ ὁ σοφὸς συγγραφεὺς τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα περιηγήσεως τοῦ νέου Ἀναχάρσιδος ἐστιγμάτισεν ὡς γελοίας τὰς τοιαύτας περὶ Ὁμήρου κρίσεις, λέγων ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ πολυτίμου ἐκείνου συγγράμματος· "J'ai vu reprocher à Homère d'avoir peint dans leur simplicité les mœurs des temps qui l'avaient précédé ; j'ai ri de la critique, et j'ai gardé le silence." Μετ' ἄλλας δὲ ὀρθὰς περὶ Ὁμήρου σκέψεις, λέγει τελευτῶν τὴν τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος σύντομο ἱστορίαν. "Quand on voudra juger Homère, non par discussion mais par sentiment ; non sur des règles souvent arbitraires, ma d'après les lois immuables de la nature, on se convaincra, sa doute, qu'il mérite le rang que les Grecs lui ont assigné, et qu'il f

[1] Homer claims, on every account, our first attention, as the father, not only of epic poetry, but, in some measure, of poetry in general. Whoever sits down to read Homer, must consider that he is going to read the most ancient book in the world, next to the Bible. Without making this reflection, he cannot enter into the spirit, nor relish the composition of the author. He is not to look for the correctness and elegance of the Augustan age. He must divest himself of our modern ideas of dignity and refinement, and transport his imagination almost three thousand years back in the history of mankind. What he is to expect, is a picture of the ancient world.—Lect. xliii, *ἐν ἀρχῇ*.

le principal ornement des siècles, dont je viens d'abréger l'histoire."[1] Κατὰ τὴν ὀρθὴν ταύτην τοῦ σοφοῦ Barthelemy γνώμην ἔκρινε καὶ ὁ συμπολίτης αὐτοῦ Edgar Quinet περὶ τῆς ἀναγνώσεως τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων καὶ τῶν ἑρμηνευτῶν τοῦ Ὁμήρου, ὅτε περιηγούμενος ἐν Πελοποννήσῳ (ἐν ἔτει 1836) ἐπεσκέφθη τῶν Μυκηνῶν τὰ ἐρείπια· καὶ δὴ νομίζω, ὅτι καταλληλότατα συμπληρώσω ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων τόδε τὸ κεφάλαιον, αὐτὴν παρατιθέμενος τὴν ζωηρὰν εἰκόνα τοῦ εὐφυοῦς καὶ φιλομήρου συγγραφέως, ἣν ἐν ταῖς ἑξῆς ἐποιήσατο λέξεσιν. "Je passai près d'une porte où était sculpté un lion ; en descendant quelques pas, je parvins à l'entrée d'un grand tombeau. Cette ville était Mycènes ; cette porte était celle par où le roi des hommes, Agamemnon, avait dû passer pour aller à Troie ; ce tombeau était celui de l'un des Atrides. En ce même moment, le vent de mer arrivait en murmurant, comme une cithare Ionienne, sous les touffes de jonquilles séchées. Ce soir-là, je renonçai pour jamais aux systèmes des glossateurs, et je vis bien qu'il n'est qu'un seul vrai commentaire d'Homère, à savoir, son pays, son ciel, ces murailles des géans, et là-bas cette mer divine, et ces vagues du golfe, qui continuent de se bercer au chant du vieux rhapsode, comme la dance des filles de Chio."[2]

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ Ἰλιάδος, ἱκανά, νομίζω, καθ' ὅσον ὁ σκοπὸς τοῦ παρόντος Ἱστορικοῦ πονήματος ἐπιτρέπει, ἵνα ἐμποιήσωσι τῷ ἀναγινώσκοντι γενικήν τινα τοῦ μεγάλου τούτου ποιήματος ἰδέαν, καὶ χρησιμεύσωσιν αὐτῷ εἰς ἀσφαλεστέραν κατανόησιν τῶν ἐφεξῆς περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἱστορηθησομένων. Νῦν δὲ προβῶμεν εἰς ὁμοίαν τῆς Ὀδυσσείας ἀνάλυσιν καὶ ἐξέτασιν.

---

[1] Ἴδε περὶ τῶν ἀκριβολόγων, ἢ μᾶλλον ἀκριτομύθων, τοῦ Ὁμήρου κριτῶν, καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Κυρίου Κ. Ἀσωπίου εἰρημένα ἐν τῷ Προλόγῳ τῆς Ἱστορίας τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. (σελ. κέ—κή).

[2] Edgar Quinet—De l'Histoire de la Poésie.—Homère, § iii, ἐν τέλει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Ὁμήρου Ὀδύσσεια.

1) ἐπιγραφὴ καὶ ὑπόθεσις.—2) διαφοραί τινες, ἐξ ὧν ἡ Ὀδύσσεια ἐνομίσθη ἔργον ποιητοῦ, νεωτέρου τοῦ Ὁμήρου.—3) οἱ Χωρίζοντες.—4) νεωτέρων φιλολόγων γνῶμαι περὶ τούτου.—5) διαίρεσις εἰς 24 ῥαψῳδίας.—6) ἀνάλυσις κατὰ ῥαψῳδίαν ἑκάστην.—7) Συμπέρασμα· ἐν ᾧ καὶ περὶ τοῦ σχεδίου τοῦ ποιήματος, περὶ χαρακτήρων τῶν ἐν αὐτῷ ἐνεργούντων θεῶν τε καὶ ἀνδρῶν, καὶ τέλος περὶ χρονολογίας αὐτοῦ.

Ἀλκιδάμας τὴν Ὀδύσσειαν καλὸν ἀνθρωπίνου βίου κάτοπτρον ἔλεγεν.—*Ἀριστοτέλης.*

Ὀδύσσεια ἐπιγράφεται τὸ ποίημα τοῦτο ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐν αὐτῷ ἐπικρατοῦντος ἥρωος, δι' οὓς ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀμέσως προηγηθέντος κεφαλαίου εἴπομεν λόγους. Καὶ ὑπόθεσις μὲν αὐτοῦ ἐστιν ἡ τοῦ Ὀδυσσέως ὀργῇ θεοῦ περιπλάνησις, ἀπηνῶς ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος καταδιωκομένου, καὶ ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς προστατευομένου, ἄχρις οὗ μετὰ δεκαετῆ πλάνην ἐπανέρχεται εἰς Ἰθάκην· σκοπὸς δὲ καὶ ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἐν τῇ Ἰλιάδι, ἡ ἐκπλήρωσις τῆς βουλῆς τοῦ Διός, τῆς ἐν ἀρχῇ τοῦ ποιήματος ἐκφραζομένης,[1] καθ' ἣν ἡ ἀρετὴ ἐπὶ τέλους θριαμβεύει, καὶ ἡ παραδειγματικὴ πίστις ἀμφοτέρων τῶν συζύγων ἀμείβεται. Ὅτι δὲ μεταγενεστέρα ἐστὶ τῆς Ἰλιάδος ἡ Ὀδύσσεια, καὶ οἷον ἐπίλογος ἐκείνης, ὡς ὁ Λογγῖνος εἶπε,[2] πάντες ὁμογνωμονοῦσιν οἱ

---

[1] Ὀδυσ. *Α*, 63—80.

[2] *"Δῆλος γὰρ ἐκ πολλῶν τε ἄλλων συντεθεικὼς ταύτην δευτέραν τὴν ὑπόθεσιν, ἀτὰρ δὴ κἀκ τοῦ λείψανα τῶν Ἰλιακῶν παθημάτων διὰ τῆς Ὀδυσσείας . . . . προσεπεισφέρειν, καὶ νὴ Δία ἐκ τοῦ τὰς ὀλοφύρσεις καὶ τοὺς οἴκτους, ὡς πάλαι που προεγνωσμένους τοῖς ἥρωσιν, ἐνταῦθα προσαποδιδόναι· οὐ γὰρ ἄλλ' ἢ τῆς Ἰλιάδος ἐπίλογός ἐστιν ἡ Ὀδύσσεια" (περὶ ὕψους, κεφ. Θ', § 12). Κατὰ δὴ ταῦτα καὶ Εὐστάθιος ἐν τέλει τοῦ τῆς Ὀδυσσείας προοιμίου λέγει· "Ἀναπληροῖ δέ πως καὶ τὴν Ἰλιάδα ἡ βίβλος αὕτη· ἃ γὰρ ὁ ποιητὴς ἐκεῖ ἐνέλιπεν, ἐνταῦθα προσανεπλήρωσεν. Καὶ ἔστιν ἐνταῦθα δίχα τῶν ἄλλων Ἀχιλλέως*

κριτικοί· τινὲς μάλιστα καὶ ἀμφισβητοῦσιν, εἴπερ αὐτοῦ ἐστι τοῦ Ὁμήρου ποίημα, πολὺ μεταγενέστερον λέγοντες αὐτό, οὐ μόνον, διότι οὐχ εὑρίσκουσιν ἐν αὐτῷ τὸ ἐν τῇ Ἰλιάδι διαλάμπον ὑψηλὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς ὕφος, ἀλλὰ καὶ διότι πολλὰ ἐν αὐτῷ εὕρηνται διαφέροντα τῶν ἐκεῖ περί τε τὴν θεολογίαν καὶ τὴν τῶν ἠθῶν περιγραφήν, ἔτι δὲ καὶ περὶ τὴν λέξιν.

Τοιαύτας διαφορὰς οἵ τε Ἀλεξανδρινοὶ κριτικοί, οἱ ἐπικαλούμενοι χωρίζοντες, καὶ οἱ νεώτεροι, σημειοῦσι μάλιστα τὰς ἑξῆς.

ά) Ἐν ῥαψῳδίᾳ Ε (στ. 29) ὁ Ἑρμῆς καλεῖται ὑπὸ τοῦ Διὸς ἄγγελος αὐτοῦ κατὰ πάντα, καίτοι ἐν Ἰλιάδι (Β, 786. Γ, 121. Θ, 398. καὶ ἀλλαχοῦ πολλάκις) ἡ χρυσόπτερος καὶ ποδήνεμος Ἶρις φαίνεται τοῦτο ἔχουσα τὸ ἔργον.

β') Ἐν ῥαψῳδίᾳ Θ (στ. 269) λέγεται σύζυγος τοῦ Ἡφαίστου ἡ Ἀφροδίτη, καίτοι ἐν Ἰλιάδι (Σ, 382) λέγεται τοιαύτη ἡ λιπαροκρήδεμνος Χάρις.

γ') Ἐν ῥαψῳδίᾳ Λ (στ. 285) οἱ παῖδες τοῦ Νηλέως λέγονται τρεῖς υἱοὶ καὶ μία θυγάτηρ, ἡ Πηρώ, καίτοι ἐν Ἰλιάδι (Λ, 691) αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ Νηλέως Νέστωρ παρίσταται λέγων, ὅτι δώδεκα ἦσαν οἱ τοῦ Νηλέως υἱοί.

δ') Ἐν ῥαψῳδίᾳ Τ (στ. 174) ἡ Κρήτη λέγεται ἔχουσα ἐννενήκοντα πόλεις, καίτοι ἐν Ἰλιάδι (Β, 649) καλεῖται ἑκατόμπολις.

έ) Ἐν ῥαψῳδίᾳ Φ (στ. 408) αἱ τῆς λύρας χορδαὶ λέγονται κατασκευαζόμεναι ἐξ ἐντέρου οἰός, καίτοι ἐν Ἰλιάδι (Σ, 570) λέγονται ἐκ λίνου.[1]

στ') Λέξεις τινὲς εὕρηνται μετεσχηματισμέναι ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ, οἷαί πέρ εἰσιν—ἀγρότης (Ὀδ. Π, 218) ἀντὶ ἀγροιώτης (Ἰλ. Λ. 548 καὶ 675)—νώνυμος (Ὀδ. Ν, 239 καὶ Ξ, 18) ἀντὶ νώνυμνος (Ἰλ. Μ, 70 καὶ Ξ. 70)—θέσπις (Ὀδ. Α, 328 καὶ Θ, 498) ἀντὶ θεσπέσιος (Ἰλ. Α, 591 καὶ ἀλλαχοῦ

τε θάνατον εὑρεῖν τὸν ἐκεῖ σιγηθέντα, καὶ Αἴαντος τοῦ τε μεγάλου καὶ τοῦ Λοκροῦ, ἅπερ ἐκεῖ οὐκ ἔγνωμεν· καὶ ἀριστείαν Νεοπτολέμου, καὶ δόλον Ὀδυσσέως, ὅτε Τρώων πόλιν κατέδυ, καὶ τὰ κατὰ τὸν Δούρειον ἵππον, καὶ ἄλλα, ὧν οὐδὲν ἀριδήλως τῇ Ἰλιάδι ἐντέθειται· καὶ ὅλως καρύκευμά τι τῷ ποιητῇ ἐνταῦθα τὰ τῆς Ἰλιάδος ἐστὶν ἐλλείμματα."

[1] Σημειωτέον ὅμως, ὅτι τὸ ἐν τῇ Ἰλιάδι "λίνον δ' ὑπὸ καλὸν ἄειδε" διττῶς ἑρμηνεύουσιν οἵ τε ἀρχαῖοι σχολιασταὶ καὶ οἱ νεώτεροι κριτικοί· οἱ μὲν ὡς προσηγορικὸν ὄνομα, σημαῖνον λύρας χορδήν, οἱ δὲ ὡς κύριον, σημαῖνον τὴν ἐπὶ τῷ Λίνῳ τῷ υἱῷ τοῦ Ἀπόλλωνος ᾠδήν· ἡ τελευταία ἑρμηνεία ἐστὶν Ἀριστάρχειος. Ἴδε τὰ Βεν. σχόλια, καὶ Εὐστάθιον (σελ. 1163—4).

πολλάκις)· ἄλλαι δέ τινες, οἷαί πέρ εἰσιν αἱ—λέσχη καὶ βύβλινον ὅπλον (Ὀδ. Σ, 329 καὶ Φ, 391), οὐδαμοῦ τῆς Ἰλιάδος εὕρηνται· ἡ δὲ λέξις κτήματα ἐν μὲν Ὀδυσσείᾳ λέγεται καὶ χρήματα (Ὀδ. Β, 78 καὶ 203, καὶ ἀλλαχοῦ πολλάκις), ἐν δὲ Ἰλιάδι πάντοτε κτήματα (Γ, 70 καὶ 72 καὶ ἀλλαχοῦ πολλάκις), καὶ οὐδαμοῦ εὕρηται ἡ λέξις χρήματα.

Καὶ ἄλλας δέ τινας διαφοράς, ἀλλὰ μικρὰς καὶ ἀσημάντους, οἷαί πέρ εἰσι καὶ αἱ προσημειωθεῖσαι, δυνατὸν ἰδεῖν πολλαχοῦ τῶν Βενετ. σχολίων μνημονευομένας, ἃς οἱ σχολιασταὶ προσπαθοῦσι πάντοτε νὰ θεραπεύωσι, μαχόμενοι κατὰ τῶν Ἀλεξανδρινῶν γραμματικῶν, τῶν διὰ τὰς διαφορὰς ταύτας δογματιζόντων, ὅτι ἡ Ὀδύσσεια οὐκ ἦν ἔργον τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἰλιάδος, ἀλλὰ νεωτέρου τινός· δι᾽ ὃ καὶ ἐπεκλήθησαν χωρίζοντες.[1]

---

[1] *Παράδοξος φαίνεταί μοι ἡ περὶ τῶν χωριζόντων γνώμη τοῦ σοφοῦ Γάλλου* Jules Simon, *ἣν ἀναγινώσκω ἐν τῷ ἄλλως ἀξιολόγῳ αὐτοῦ συγγράμματι* "Histoire de l'école d'Alexandrie" (tom. i, p. 182), *ἔνθα ἱστορῶν τὰ περὶ τῆς Ἀλεξανδρινῆς βιβλιοθήκης λέγει καὶ περὶ τοῦ ἐπιστάτου αὐτῆς τάδε·* "Il avait aussi à sa disposition des savants pour revoir les textes et les corriger, et des chorisontes (*χωρίζοντας*) *pour discerner et mettre à part les ouvrages authentiques et les éditions savantes.*" *Ὅτι τοιοῦτον οὐκ ἦν τὸ ἔργον τῶν χωριζόντων, ἔργον δῆλον ὅτι ὑπαλλήλων τοῦ τῆς βιβλιοθήκης ἐπιστάτου, ἀλλ᾽ ἐπεκλήθησαν οὕτω δι᾽ ὃν εἴπομεν λόγον, πάντες ὁμοφωνοῦσιν οἵ τε ἀρχαῖοι καὶ οἱ νεώτεροι φιλόλογοι. Οὐχ ἧττον δὲ τούτου παράδοξον φαίνεται καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ Κυρίου* W. Ihne *λεγόμενον ἐν τῷ περὶ Ὁμήρου ἄρθρῳ, τῷ ἐν τῷ Σμιθίου βιογραφικῷ Λεξικῷ περιεχομένῳ, ὅτι* "*ἡ ἀρχαιότης ἅπασα ὁμοφώνως ἐθεώρει τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν ὡς ἔργον ἑνός τινος ποιητοῦ, Ὁμήρου ὀνομαζομένου, καὶ οὐδέποτε εἰσῆλθε δισταγμὸς περὶ τούτου εἰς τὸν νοῦν οὐδενὸς ἐκ τῶν ἀρχαίων· οἵτινες καὶ ἄλλων ποιητῶν πάμπολλα ποιήματα ἀπεδίδοσαν τῷ Ὁμήρῳ· καὶ ὅτι ἡ γνώμη αὕτη διέμεινεν ἀκλόνητος μέχρι τοῦ ἔτους* 1795, *ὅτε ὁ* F. A. Wolf *ἔγραψε τὰ περίφημα αὐτοῦ Προλεγόμενα εἰς Ὅμηρον κ. τ. λ.*" *Πῶς ἆρα ὑπῆρξεν ὁμόφωνος περὶ τούτου ἡ ἀρχαιότης, ὅτε μερὶς ὅλη λογίων ἐπὶ Ἀριστάρχου ἀπέδιδε τὴν Ὀδύσσειαν ἄλλῳ, ἢ τῷ Ὁμήρῳ, ποιητῇ, ὡς καὶ αὐτὸς ὁμολογεῖ ὁ Κύριος* Ihne *ἐν τέλει τοῦ περὶ Ὁμήρου ἄρθρου, καὶ ἐκ τῶν Ῥωμαίων ὁ Σενέκας ἐθεώρει τὴν περὶ τούτου συζήτησιν ὡς Ἑλληνικήν τινα ἀσθένειαν;* "Græcorum iste morbus fuit, quærere quem numerum remigum Ulysses habuisset, prior scripta esset Ilias an Odyssea; præterea an ejusdem esset auctoris."—De Brev. Vit. c. 13. *Πῶς δὲ διέμεινεν ἀκλόνητος ἡ περὶ Ὁμήρου δόξα τῆς ἀρχαιότητος μέχρι τοῦ ἔτους* 1795, *ὅπου γε πολλοὶ πρὸ τοῦ Οὐολφίου, καὶ Σκαλίγερος, καὶ Κασωβών, καὶ Περώλτης, καὶ Ἑδελῖνος, καὶ Βῖκος, διαῤῥήδην ἀπεφήναντο κατὰ τῆς ἑνότητος τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων; Ἐν γένει δὲ τὸ περὶ Ὁμήρου ἐκεῖνο ἄρθρον χρῄζει ἐπιθεωρήσεως, οἵαν καὶ ὁ Κύριος Γλάδστων* (Studies on Homer, etc. tom. i, p. 3, note) *ὑπέδειξεν, ἀνάλογον πρὸς τὴν ἄλλην τοῦ Λεξικοῦ τελειότητα.*

Πότε δὲ ἀνεφάνησαν οἱ χωρίζοντες οὗτοι, καὶ τίνες ἦσαν, οὐκ ἔχομεν εἰπεῖν ἀκριβῶς· φαίνεται ὅμως ὅτι ἀνεφάνησαν ἐπὶ Ἀριστάρχου· διότι ἐκ τῶν παρὰ Πρόκλῳ μνημονευομένων δύο χωριζόντων, Ξένωνος καὶ Ἑλλανίκου, ὁ δεύτερος ἦν σύγχρονος τῷ Ἀριστάρχῳ·[1] καὶ διότι ἐν τοῖς Βενετ. σχολίοις μνημονεύεται σύγγραμμα τοῦ Ἀριστάρχου, ἐπιγραφόμενον "πρὸς τὸ Ξένωνος παράδοξον"[2] τινὲς δὲ εἰκάζουσιν, ὅτι καὶ τὸ ἕτερον τοῦ Ἀριστάρχου σύγγραμμα "περὶ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας," ὃ μνημονεύεται ὁμοίως ἐν τοῖς Βενετ. σχολίοις,[3] τὸν αὐτὸν εἶχε σκοπόν, τὴν ἀναίρεσιν τῆς γνώμης τῶν χωριζόντων.

Ἐκ τῶν νεωτέρων κριτικῶν πολλοὶ κατέταξαν ἑαυτοὺς εἰς τὴν τῶν χωριζόντων τάξιν διά τε τὰς προσημειωθείσας διαφοράς, καὶ δι' ἄλλας τινὰς ὑπ' αὐτῶν ἀνευρισκομένας. Οὕτως ὁ Ἄγγλος Knight[4] καταριθμῶν τὰς διαφορὰς ταύτας ἀποφαίνεται, ὅτι ἕνα τοὐλάχιστον αἰῶνα ἀπέχει τῆς Ἰλιάδος ἡ Ὀδύσσεια, καὶ ἑπομένως ἀδύνατον νὰ θεωρηθῇ ἔργον τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἰλιάδος.[5] Τὴν γνώμην ταύτην ὑπεστήριξαν καὶ οἱ Γερμανοὶ Hermann καὶ Nitzsch καὶ Welcker καὶ Im. Bekker καὶ ἄλλοι, ὁ Γενευαῖος Benjamin Constant ἐν τῷ περὶ θρησκείας συγγράμματι αὐτοῦ,[6] καὶ ὁ Ἄγγλος Grote ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος.[7] Τὴν δὲ ταύτης ἐναντίαν γνώμην ὑπεστήριξαν ὅ τε Bernard Thiersch καὶ Otf. Müller, καὶ οἱ Ἄγγλοι φιλόλογοι W. Mure καὶ Gladstone, καὶ ἐπ' ἐσχάτων ὁ Κύριος Hayman

---

[1] Ἴδε τὸν Ἑλλανίκου βίον ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. ὑπὸ Κ. Ἀσωπίου (σελ. 296)· τὸ δὲ λεγόμενον ὑπὸ Πρόκλου ἐν βίῳ Ὁμήρου ἔχει οὑτωσί "Γέγραφε δὲ ποιήσεις δύο, Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν, ἣν Ξένων καὶ Ἑλλάνικος ἀφαιροῦνται αὐτοῦ."

[2] Ἴδε τὰ Βεν. σχόλ. Ἰλ. Μ, 435.

[3] αὐτ. Ἰλ. Ι, 349.

[4] Prolegom. ad Homerum, § xliii. et seq.

[5] Καὶ ὁ Οὔολφιος (Προλεγ. σελ. 138) ἕνα ἢ δύο αἰῶνας θεωρεῖ τὴν Ὀδύσσειαν μεταγενεστέραν τῆς Ἰλιάδος.

[6] Ἴδε βιβλ. Η', κεφ. 3 ἐν τέλει· ἀλλὰ καὶ ἐν βιβλ. Ε', κεφ. 5, λέγει περὶ τούτου. "L'Odyssée et l'Iliade sont indubitablement de deux auteurs et de deux époques."

[7] Ὁ Κύριος Grote φρονεῖ, ὅτι ἡ Ὀδύσσειά ἐστιν ἔργον ἄλλου ποιητοῦ, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς (History of Greece, vol. ii, p. 270, κ. ἑξ. ἔκδ. τετάρτη).

ἐν τῇ ἀρίστῃ ἐκδόσει τῆς Ὀδυσσείας, ἣν ἄρτι ἐδημοσίευσε, καὶ ἐν ᾗ προὔταξε πολλοῦ λόγου ἄξια προλεγόμενα.[1] Οὗτος ἐξετάζων διὰ μακρῶν τὰς τοῦ συμπολίτου αὐτοῦ Knight παρατηρήσεις περὶ τῶν ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ διαφορῶν, καὶ ἀναιρῶν αὐτάς, λέγει τελευταῖον· "Ὡς μὲν πρὸς τὴν γλῶσσαν, " ἡ ἡμετέρα ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς Ἐλισάβετ ὑπέστη πιθανῶς μείζονα " μεταβολήν, ἢ ὅσην ἡ ἀκριβεστάτη ἐξερεύνησις δύναται ν' ἀνακαλύψῃ ἐν " τῇ Ὀδυσσείᾳ παραβαλλομενῃ πρὸς τὴν Ἰλιάδα. Ὡς δὲ πρὸς τὰ πράγ- " ματα, ὅστις ἂν παραβάλῃ τὴν ἐν τῇ Εὐρώπῃ κατάστασιν τῶν βιωτικῶν " τεχνῶν, ὅπου ποτὲ ἐποχὴ δραστηριότητος καὶ φιλοπραγμοσύνης διεδέχθη " τὴν τῆς ἀπραξίας, ἐν Ἰταλίᾳ παραδ. χάριν τὴν πρὸ τῶν Μεδίκων καὶ τὴν " ἐπ' αὐτῶν ἐποχήν, παρ' ἡμῖν δὲ τὴν ἐν τοῖς Λαγκαστριανοῖς ἐμφυλίοις " πολέμοις καὶ τὴν μετ' αὐτούς, εὑρήσει πραγματικὴν ἀνάπτυξιν, ἀναλο- " γοῦσαν πρὸς τὴν γενομένην ἐν τῷ μεσολαβοῦντι μεταξὺ τῆς Ἰλιάδος καὶ " Ὀδυσσείας χρόνῳ. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ, ὁ παραδεχόμενος τὴν ἑνότητα καὶ " τὴν προσωπικὴν ὕπαρξιν τοῦ Ὁμήρου, οὐ δύναται εὐλόγως νὰ νομίζῃ " στάσιμον καὶ ἀμετάβλητον τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ὁ ποιητὴς ἤκμασεν."[2] Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ τὴν ἑνότητα τοῦ ποιητοῦ ἀμφισβητήσας Benjamin

---

[1] The Odyssey of Homer, etc., by Henry Hayman, B.D., vol. i, books i. to vi. London, 1866· *ἔνθα ἴδε τὸν πρόλογον*, § xl. *μέχρι τέλους.*

[2] *Ταῦτα λέγει ὁ Κύριος* Hayman *ἐν τέλει τοῦ Α' Μέρους τῶν ἀξιολόγων αὐτοῦ Προλεγομένων εἰς τὴν Ὀδύσσειαν. Ἀλλ' ὁ πάντων μάλιστα καὶ περὶ τούτου ἀκριβῶς πραγματευσάμενός ἐστιν ὁ μακαρίτης* W. Mure, *ἐν ὅλῳ τῷ ΙΣΤ' κεφαλαίῳ τοῦ Β' βιβλίου τῆς φερωνύμου κριτικῆς αὐτοῦ ἱστορίας τὰ περὶ χωριζόντων διερευνήσας, καὶ πάντα λεπτομερῶς ἐξετάσας τά τε ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ τεκμήρια, ἐξ ὧν ἀποδεικνύεται ἡ ταὐτότης τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας, καὶ οὐχὶ μίμησις τῆς πρώτης ἐν τῇ δευτέρᾳ·* "That the author of the Odyssey was familiar with the Iliad has never been doubted. It were, however, difficult to show, from internal evidence, that the author of the Iliad was less familiar with the Odyssey. The previous analysis supplies a large body of evidence that the author of each was familiar with both; that the two poets, therefore, by reference to the above law, were the same person. But the modern opinion involves as signal a violation of the same fundamental law. It assumes two poems by different authors—the one an immediate successor and close imitator of the other—to be equally distinguished by the same internal proofs of original genius; by the same unity of design; the same concentration of parts around the whole; the same preference of the dramatic to the exegetic mode of management; the same deep knowledge of human

Constant, καὶ διϊσχυρισάμενος, ὅτι ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια οὐδόλως πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ἔργα τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ καὶ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, οὐκ ἀρνεῖται τὰς ἐν τῷ μεταξὺ γενομένας μεταβολὰς ἔν τε τοῖς ἤθεσι καὶ ἐν τῇ θρησκείᾳ· "L'Iliade et l'Odyssée (λέγει ἔνθ. ἀν. κεφ. 4) sont d'époques différentes. Durant l'intervalle qui les sépare, l'état social avait changé : les mœurs s'étaient adoucies ; les connaissances s'étaient accrues ; et la réligion, par cette cause, avait dû se modifier."

Τούτου τοίνυν ὁμολογουμένου, λείπεται νὰ ὁρισθῇ, ὁπόσον ἦν τὸ μεταξὺ τοῦτο· καὶ βεβαίως οὐ δύναται νὰ θεωρηθῇ μέγα, οὐδὲ πλέον 30—50 ἐτῶν· διότι αἱ νῦν ὑπάρχουσαι μικραὶ καὶ ἀσήμαντοι διαφοραὶ ἔμελλον εἶναι μείζονες καὶ σημαντικώτεραι, εἴπερ ἐμεσολάβει ὅλος αἰών, ὡς ὑπέλαβεν ὁ Knight, ἢ καὶ πλειότερον, ὡς ὁ Οὐόλφιος καὶ ἄλλοι. Τοιαύτη ἐστὶν ἡ περὶ τῆς Ὀδυσσείας κρίσις τοῦ κριτικωτάτου Λογγίνου, λέγοντος· "Ἀπὸ δὲ "τῆς αὐτῆς αἰτίας, οἶμαι, τῆς μὲν Ἰλιάδος γραφομένης ἐν ἀκμῇ πνεύματος, "ὅλον τὸ σωμάτιον δραματικὸν ὑπεστήσατο καὶ ἐναγώνιον· τῆς δὲ Ὀδυσ-"σείας τὸ πλέον διηγηματικόν, ὅπερ ἴδιον γήρως. Ὅθεν ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ "παρεικάσαι τις ἂν καταδυομένῳ τὸν Ὅμηρον ἡλίῳ, οὗ δίχα τῆς σφοδρό-"τητος παραμένει τὸ μέγεθος. . . . . Λέγων δὲ ταῦτα οὐκ ἐπιλέλησμαι τῶν "ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ χειμώνων, καὶ τῶν περὶ τὸν Κύκλωπα, καί τινων ἄλλων· "ἀλλὰ γῆρας διηγοῦμαι, γῆρας δ' ὅμως Ὁμήρου."[1] Γράψας λοιπὸν τὴν Ὀδύσσειαν ὁ Ὅμηρος περὶ τὰ ἔσχατα τοῦ βίου (30—50 ἔτη μετὰ τὴν Ἰλιάδα), ἑπόμενον ἦν καὶ τὰς ἐν τῷ μεταξὺ γενομένας μεταβολὰς περί τε τὴν θρησκείαν καὶ τὰ ἤθη καὶ τὰς λέξεις νὰ τηρήσῃ. Αἱ δὲ τοιαῦται μεταβολαὶ ἀναγκαίως προῆλθον τότε ἔκ τε τοῦ μακροῦ χρόνου τῆς ἐν Ἀσίᾳ

---

character and passion ; the same tone of moral sentiment, style, imagery, and versification ; the same high superiority in all these attributes to a host of emulators and imitators. *No such phenomenon, it may safely be asserted, ever has been, or will be exemplified*" (vol. ii, p. 127). Καὶ ταῦτα μὲν ὁ πολὺς Mure· ὁ δὲ Κλίντων (τόμ. Α', σελ. 379—81) ἐξετάζων τὰς περὶ τούτου γνώμας ἀποφαίνεται, ὅτι, εἰ μὴ τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ ἔργον ἐστὶν ἡ Ὀδύσσεια, ἀνήκει ὅμως εἰς τὴν αὐτὴν ποιητικὴν Σχολήν, καὶ ἀπέχει τῆς Ἰλιάδος μόλις 50 ἔτη. Ἀλλ' ἐὰν τοσαύτην ἀποδεχθῶμεν τὴν ἀπόστασιν, διὰ τί πρέπει νὰ ζητήσωμεν ἄλλον ποιητὴν ἢ τὸν τῆς Ἰλιαδος ;

[1] Ἐν τῷ περὶ ὕψους, κ. τ. λ. Κεφ. Θ', § 13.

διατριβῆς τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐκ τῆς ἐντεῦθεν γενομένης σχέσεως αὐτῶν πρός τε ἀλλήλους καὶ πρὸς τοὺς Ἀσιανούς· εἰ δὲ βούλει, καὶ ἐκ τῆς φυσικῆς προθυμίας, ἣν ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῶν μορφώσει ἔχουσι τὰ ἔθνη πρὸς τὸ νεωτερίζειν.

Ὡς δὲ ἡ Ἰλιάς, οὕτω καὶ ἡ Ὀδύσσεια, ἓν καὶ συνεχὲς ἀποτελοῦσα ποίημα, συγκείμενον ἐκ περίπου 12,100 στίχων, ὡς νῦν ἔχομεν αὐτό, διηρέθη ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν εἰς 24 μέρη ἢ ῥαψῳδίας, ἀναλόγους πρὸς τὰς τῆς Ἰλιάδος, καὶ ὁμοίως ἐκείναις ἐπιγεγραμμένας διὰ τῶν ἀλφαβητικῶν γραμμάτων καὶ διπλῆς ἐπιγραφῆς, τῆς μὲν πεζῆς, τῆς δὲ ἐμμέτρου.[1] Ἴδωμεν λοιπὸν καὶ τὰ ἐν ἑκάστῃ τῶν ῥαψῳδιῶν τούτων περιεχόμενα, ὡς καὶ ἐν τῇ Ἰλιάδι ἐπράξαμεν, ἵνα μετὰ τοῦτο ἀσφαλέστερον ἐξερευνήσωμεν τὰ περὶ σχεδίου τοῦ ποιήματος, τῶν χαρακτήρων, τῆς χρονολογίας αὐτοῦ κ. τ. λ.

ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΡΑΨΩΔΙΑΣ.

Ραψῳδία Α.

Θεῶν ἀγορά. Ἀθηνᾶς παραίνεσις πρὸς Τηλέμαχον. Μνηστήρων εὐωχία.

Ὡς ἐν τῇ Ἰλιάδι, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ὁ ποιητὴς ἅμα ποιεῖται τὴν ἐπίκλησιν τῆς Μούσης καὶ τὴν πρότασιν τοῦ ποιήματος, ἐν ὀλίγαις λέξεσι προεξαγγέλλων τὴν ὑπόθεσιν αὐτοῦ, ὅτι ἐστὶν ἡ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας περιπλάνησις του πολυτρόπου Ὀδυσσέως, καὶ ἡ εἰς Ἰθάκην θαυμαστὴ αὐτοῦ ἐπάνοδος. Ἡ δὲ Μοῦσα, οἷον ἀποκρινομένη πρὸς τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ποιητοῦ, ἄρχεται τῆς διηγήσεως ἀπὸ τοῦ 11ου στίχου. Παρατηρητέον δέ, ὅτι ἡ μὲν τακτικὴ διήγησις τῶν συμβάντων τῷ Ὀδυσσεῖ

[1] Ἴδε τὰ περὶ τούτου εἰρημένα ἐν τοῖς περὶ Ἰλιάδος (σελ. 79-80).

μέλλουσι νὰ πάθωσιν ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως, ὅταν ἐπανέλθῃ. Μετὰ ταῦτα συμβουλεύει τῷ Τηλεμάχῳ νά ἐγκαταλίπῃ τὴν μητέρα αὑτοῦ καὶ τοὺς μνηστῆρας, καὶ ν' ἀπέλθῃ εἰς ἀναζήτησιν τοῦ πατρὸς αὑτοῦ πρός τε τὸν Νέστορα εἰς Πύλον, καὶ πρὸς τὸν Μενέλαον εἰς Σπάρτην· καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἀφίπταται, ὑποδείξασα τῷ Τηλεμάχῳ ὅτι οὐκ ἦν ἄνθρωπος. Ἐν τούτοις οἱ μνηστῆρες διατελοῦσιν εὐωχούμενοι, καὶ ὁ Φήμιος ᾄδει αὐτοῖς τὸν νόστον τῶν Ἀχαιῶν· ἡ δὲ Πηνελόπη ἀκούσασα τὸ λυπηρὸν αὐτῇ ᾆσμα κατέρχεται περίλυπος ἀπὸ τοῦ ὑπερῴου, καὶ ἐπιπλήττει τὸν ἀοιδὸν διὰ τοῦτο. Τότε ὁ Τηλέμαχος τὴν μὲν μητέρα παραμυθεῖται, καὶ παραινεῖ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ ὑπερῷον, πρὸς δὲ τοὺς μνηστῆρας, ἀπελθούσης ἐκείνης, παραγγέλλει νὰ συναθροισθῶσι τὴν ἐπιοῦσαν εἰς κοινὴν συνέλευσιν, ἐν ᾗ μέλλει νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς αὐτοὺς περὶ τῶν κατ' οἶκον πραγμάτων. Ἐρωτηθεὶς δὲ ὑπ' αὐτῶν, τίς ἦν ὁ ξένος, ὃς πρὸ μικροῦ συνελάλει αὐτῷ; ἀποκρίνεται, ὅτι ἦν ὁ τῶν Ταφίων βασιλεὺς Μέντης· καί, νυκτὸς ἤδη ἐπελθούσης, οἱ μὲν μνηστῆρες ἀπέρχονται εἰς τὰ ἴδια, ὁ δὲ Τηλέμαχος ἀναβαίνει εἰς τὸν κοιτῶνα αὑτοῦ·

> ἔνθ' ὅγε παννύχιος, κεκαλυμμένος οἰὸς ἀώτῳ,
> βούλευε φρεσὶν ᾗσιν ὁδόν, τὴν πέφραδ' Ἀθήνη.

Ῥαψῳδία Β.

Ἰθακησίων ἐκκλησία, καὶ Τηλεμάχου ἀποδημία.

Τῇ ἐπαύριον, συνελθόντων τῶν Ἰθακησίων, ὁ Τηλέμαχος δημηγορήσας ἀξιοπρεπῶς, ἐκτίθησι τὴν ἐλεεινὴν τῆς πατρῴας οἰκίας κατάστασιν, καὶ μετὰ δακρύων ἐξορκίζει τοὺς μνηστῆρας νὰ παύσωσιν ἐνοχλοῦντες αὐτήν, ἀπειλῶν, ὅτι ἐπικαλέσεται κατ' αὐτῶν τὴν θείαν δίκην. Πάντων δὲ σιωπώντων, καὶ οὐ τολμώντων ἀντειπεῖν τῷ Τηλεμάχῳ, μόνος ὁ Ἀντίνοος ἀντιλέγει, ὅτι ἡ Πηνελόπη διὰ τῆς πονηρᾶς ἱστουργίας ἐξηπάτησεν αὐτοὺς τρία ἔτη, καὶ παραινεῖ τῷ Τηλεμάχῳ ν' ἀποπέμψῃ αὐτὴν πρὸς τὸν ἑαυτῆς πατέρα Ἴκαρον, ὅπως ἀναγκασθῇ νὰ ἐκλέξῃ ὡς νυμφίον ἕνα τῶν μνηστήρων. Ὁ Τηλέμαχος ἀποκρίνεται, ὅτι ἄκουσαν οὐ δύναται ἀποπέμψαι τὴν μητέρα· καί, ταῦτα λέγοντος, ἐπιφαίνεται Διοσημεία, δύο ἀετοὶ καταπτάντες ἐπὶ τὴν συνέλευσιν, καὶ τοῦτο ὁ οἰωνοσκόπος Ἀλιθέρσης ἐξηγεῖται ὡς ἀγαθὸν μὲν περὶ τῆς τοῦ Ὀδυσσέως ἐπανόδου οἰωνόν, ὀλέθριον δὲ τοῖς μνηστῆρσιν· ἀλλ' ὁ Εὐρύμαχος τὸν μὲν μάντιν ἐπιπλήττει, τῷ δὲ Τηλεμάχῳ παραινεῖ ταὐτά, ἅπερ καὶ ὁ Ἀντίνοος πρότερον. Μετὰ ταῦτα ὁ Τηλέμαχος αἰτεῖται ναῦν καὶ ἑταίρους εἴκοσιν, ὅπως ἐκπλεύσῃ εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ἰδίου πατρός· καὶ εἰ μὲν ἐκεῖνος ζῇ, ν' ἀναβληθῇ εἰς τὴν ἐκείνου ἐπιστροφὴν ἡ ἐκτέλεσις τῶν δεόντων· εἰ δὲ ἀπέθανε, νὰ πείσῃ τὴν ἑαυτοῦ μητέρα εἰς ἐκλογὴν νέου συζύγου. Ἐπαινεθείσης δὲ τῆς αἰτήσεως ταύτης, ἡ μὲν συνέλευσις διαλύεται, ὁ δὲ Τηλέμαχος ἀπελθὼν εἰς τὴν παραλίαν εὔχεται τῇ Ἀθηνᾷ· καὶ ἰδοὺ πάλιν ἡ θεὰ κατελθοῦσα ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ Μέντορος, ὑπισχνεῖται αὐτῷ οὐ μόνον τὴν ναῦν προσηκόντως

νὰ παρασκευάσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ συμπλεύσῃ προθύμως, ὡς φίλος αὐτῷ πατρῷος. Ἐπανέρχεται λοιπὸν εἰς τὴν οἰκίαν ὁ Τηλέμαχος, ὅπως παρασκευάσῃ τὰ πρὸς τὸν πλοῦν· ἡ δὲ ταμιοφύλαξ Εὐρύκλεια ἀκούσασα περὶ τούτου ὀδύρεται, καὶ προσπαθεῖ ν' ἀποτρέψῃ αὐτόν· ἀλλ' ἐκεῖνος ἔπεισεν αὐτὴν νὰ μὴ ἀντιλέγῃ, ὡς θείᾳ κελεύσει τούτων γινομένων, καὶ ἅμα ἐξώρκισεν αὐτὴν νὰ μὴ εἴπῃ πρὸς τὴν Πηνελόπην περὶ τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ, πρὶν ἢ παρέλθωσιν ἕνδεκα ἢ δώδεκα ἡμέραι, ὅτε ἀφ' ἑαυτῆς ἐκείνη ἐννοήσει, ὅτι ὁ υἱὸς αὐτῆς ἀπῆλθεν εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ἰδίου πατρός. Οὕτω παρασκευασθέντων ὑπὸ τῆς Εὐρυκλείας πάντων τῶν εἰς τὸν πλοῦν ἀναγκαιούντων τροφίμων, καὶ νυκτὸς ἤδη ἐπελθούσης, ἔρχεται ἡ Ἀθηνᾶ, ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ Μέντορος, καὶ κατακοιμίσασα τοὺς μνηστῆρας, παραλαμβάνει τὸν Τηλέμαχον εἰς τὸ πλοῖον· καὶ ἐνθέμενοι τὰ τρόφιμα ἀνήχθησαν διὰ νυκτός· ἡ δὲ ναῦς οὔριον ἔχουσα τὸν ἄνεμον ἔθεε κατὰ κῦμα, καὶ

παννυχίη μέν ῥ' ἦγε καὶ ἠῶ πεῖρε κέλευθον.

Ραψῳδία Γ.

Ἄφιξις Τηλεμάχου εἰς Πύλον.

Ἅμα δ' ἡλίῳ ἀνατέλλοντι κατάγονται εἰς Πύλον, ἔνθα εὑρίσκουσι τοὺς Πυλίους θύοντας τῷ Ποσειδῶνι ἐν τῇ παραλίᾳ. Καθορμισθέντος δὲ τοῦ πλοίου, ὁ Τηλέμαχος μετὰ τοῦ Μέντορος προσέρχονται τοῖς Πυλίοις, οἳ καὶ φιλοφρόνως ὑποδέχονται αὐτούς· καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς Νέστωρ μετὰ τὴν θυσίαν καὶ τὸν δεῖπνον ἐρωτᾷ τοὺς ξένους, τίνες εἰσίν· ὁ δὲ Τηλέμαχος ἀποκρίνεται πρὸς τὸ ἐρωτώμενον, καὶ ἅμα ἐρωτᾷ τὸν γέροντα βασιλέα, εἴ τι γινώσκει περὶ τοῦ Ὀδυσσέως. Τότε ὁ Νέστωρ διηγεῖται ἐν ἐκτάσει τὰ περὶ τῆς ἐπανόδου αὐτοῦ καί τινων ἄλλων ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων· περὶ δὲ τοῦ Ὀδυσσέως λέγει, ὅτι οὐδὲν γινώσκει. Ἐνταῦθα παρεισάγονται τὰ περὶ Ἀγαμέμνονος καὶ τοῦ φόνου αὐτοῦ, ἅπερ ὁ Νέστωρ ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ Τηλεμάχου διηγεῖται· ἅμα δὲ καὶ παραινεῖ αὐτῷ νὰ μὴ χρονοτριβῇ μακρὰν τῆς Ἰθάκης, μόνην καταλείπων τὴν μητέρα ἐν μέσῳ τῶν ὑβριστῶν μνηστήρων, νὰ μεταβῇ ὅμως πρὸς τὸν Μενέλαον, ὡς τελευταῖον τῶν ἄλλων ἐπανελθόντα, καὶ δυνάμενον ἴσως νὰ πληροφορήσῃ αὐτὸν περὶ τοῦ πατρός· προσφέρει δὲ αὐτῷ δίφρον καὶ ἵππους καὶ ὁδηγούς, ἐὰν προτιμᾷ νὰ μεταβῇ εἰς Σπάρτην διὰ ξηρᾶς. Ἐπελθούσης δὲ νυκτός, ὁ μὲν Τηλέμαχος παρέμεινε ξενιζόμενος ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Νέστορος, ἵνα τὴν ἐπιοῦσαν μεταβῇ διὰ ξηρᾶς εἰς Σπάρτην, ἡ δὲ Ἀθηνᾶ προσποιουμένη, ὅτι πρέπει νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ πλοῖον, ἀπέπτη, καὶ ὁ Νέστωρ ἐντεῦθεν κατανοεῖ, ὅτι θεός τις συνοδεύει τὸν Τηλέμαχον. Τότε μὲν οὖν πάντες οἴκαδε ἀπελθόντες, καὶ πιόντες οἶνον ἀνθοσμίαν, ἐκοιμήθησαν. Ἅμα δ' ἡμέρᾳ ἐξεγερθεὶς ὁ Νέστωρ, καὶ συνελθόντων περὶ αὐτὸν τῶν οἰκείων πάντων, διέταξε νὰ παρασκευασθῇ μεγαλοπρεπὴς θυσία τῇ Ἀθηνᾷ· καί, ταύτης τελεσθείσης, διέταξε νὰ παρασκευασθῇ τὸ ἅρμα, ἐφ' οὗ ἀναβάντες ὁ Τηλέμαχος καὶ ὁ τοῦ Νέστορος Πεισίστρατος,

διέτρεχον τὴν εἰς Σπάρτην φέρουσαν ὁδόν· ἀλλά, νυκτὸς γενομένης, διενυκτέρευσαν ἐν Φηραῖς· καὶ τῇ ἐπαύριον πᾶσαν διατρέξαντες τὴν μεταξὺ ὁδὸν ἀφίκοντο εἰς Σπάρτην, καθ' ἣν ὥραν.

δύσετό τ' ἠέλιος, σκιόωντό τε πᾶσαι ἀγυιαί.

Ραψῳδία Δ.

Ἄφιξις Τηλεμάχου εἰς Σπάρτην.

Ὁ Τηλέμαχος ἐλθὼν μετὰ τοῦ Πεισιστράτου πρὸς τὸν Μενέλαον, εὑρίσκει αὐτὸν ἑορτάζοντα τοὺς γάμους τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ· καὶ καλλίστης τυχὼν ὑποδοχῆς συνευωχεῖται μετὰ τῶν ἄλλων τῶν εἰς τοὺς γάμους κεκλημένων· πρὶν δὲ γνωρίσῃ ἑαυτὸν τῷ Μενελάῳ, καὶ ἐρωτήσῃ περὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, διηγούμενος ὁ Μενέλαος τὰ περὶ ἁλώσεως τῆς Τροίας καὶ τῆς δολοφονίας τοῦ Ἀγαμέμνονος, μνημονεύει ἐν τέλει καὶ τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ τότε ὁ Τηλέμαχος δακρύει· ὅθεν εἰκάζει ὁ Μενέλαος, ὅτι ὁ νέος ξένος ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ Ὀδυσσέως. Ἐν τούτῳ δὲ προσέρχεται ἐκ τοῦ θαλάμου ἡ Ἑλένη, καὶ ἰδοῦσα τὸν ξένον λέγει πρὸς τὸν Μενέλαον, ὅτι φαίνεται ὅμοιος τῷ τοῦ Ὀδυσσέως Τηλεμάχῳ· καὶ ὁ Πεισίστρατος βεβαιοῖ αὐτοὺς περὶ τούτου, καὶ ἀναγγέλλει τὸν σκοπὸν τῆς εἰς Σπάρτην ἀφίξεως τοῦ Τηλεμάχου. Ὁ Μενέλαος τότε ἐγκωμιάζει πολὺ τὸν Ὀδυσσέα, καὶ πάντες ἐπὶ τούτῳ δακρύουσιν· ἀλλὰ παρελθούσης τῆς θλίψεως ταύτης διὰ τοῦ νηπενθοῦς, ὅπερ ἡ Ἑλένη ἀνέμιξεν ἐν τῷ οἴνῳ, ἐπαναλαμβάνουσι τὴν εὐωχίαν εὔθυμοι· καὶ ἡ μὲν Ἑλένη διηγεῖται τὰ περὶ κατασκοπεύσεως τῆς Ἰλίου ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως, ὅτε ἀναγνωρισθεὶς ὑπ' αὐτῆς ἐσώθη, ὁ δὲ Μενέλαος τὰ περὶ Δουρείου ἵππου· καὶ μετὰ τοῦτο ἀπέρχονται εἰς ὕπνον. Τὴν ἐπιοῦσαν ὁ Τηλέμαχος ἐξορκίζει τὸν Μενέλαον νὰ εἴπῃ πρὸς αὐτόν, εἴ τι γινώσκει περὶ τοῦ Ὀδυσσέως· ἐκεῖνος δὲ διηγεῖται λεπτομερῶς τὰ περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐπιστροφῆς, καὶ τελευτῶν πληροφορεῖ τὸν Τηλέμαχον, ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ ναυαγήσας ἐν τῇ νήσῳ τῆς Καλυψοῦς κρατεῖται ἐκεῖ ὑπὸ τῆς θεᾶς, σφόδρα μὲν ποθῶν τὴν ἰδίαν πατρίδα, οὐ δυνάμενος δὲ ν' ἀποπλεύσῃ ἐκεῖθεν δι' ἔλλειψιν πλοίου καὶ ἑταίρων· προτρέπει δὲ τὸν Τηλέμαχον νὰ μείνῃ παρ' αὐτῷ ἕνδεκα ἢ δώδεκα ἡμέρας, καὶ ἔπειτα ν' ἀναχωρήσῃ λαβὼν παρ' αὐτοῦ δῶρα τὰ προσήκοντα. Ὁ Τηλέμαχος ἀρνεῖται μὲν κατὰ πρῶτον νὰ παραμείνῃ, ἵνα μὴ οἱ ἐν Πύλῳ ἑταῖροι ἀνιῶνται διὰ τὴν μακρὰν αὐτοῦ ἀπουσίαν, πείθεται ὅμως ἔπειτα καὶ παραμένει, ἕως ἐλθοῦσα ἡ Ἀθηνᾶ μετεκαλέσατο αὐτὸν εἰς Ἰθάκην.[1] Ἐν τούτῳ δὲ οἱ ἐν Ἰθάκῃ μνηστῆρες τῆς Πηνελόπης βουλεύονται νὰ φονεύσωσι τὸν Τηλέμαχον, ἐνεδρεύσαντές που αὐτὸν ἐπιστρέφοντα εἰς Ἰθάκην· ἡ δὲ Πηνελόπη μαθοῦσα τὴν ἐπιβουλὴν ὀδύρεται, καὶ ἀποκοιμηθεῖσα ἔνδακρυς παρηγορεῖται καθ' ὕπνον ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς, ἀποστει-

---

[1] Ἴδε Ῥαψῳδ. Ο, ἐν ἀρχῇ.

λάσης πρὸς αὐτὴν τὸ φάντασμα τῆς ἀδελφῆς Ἰφθίμης, ἵνα βεβαιώσῃ αὐτὴν περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ Τηλεμάχου, καὶ ὅτι εἰς οὐδὲν ἰσχύσουσιν αἱ κατ' ἐκείνου ἐπιβουλαὶ τῶν μνηστήρων, οἳ παρασκευάσαντες πλοῖον, καὶ ἐξελθόντες πρὸς δολοφονίαν τοῦ Τηλεμάχου, μάτην παρέμενον ἐνεδρεύοντες μεταξὺ Ἰθάκης καὶ Σάμου, ἔνθα κεῖται ἡ νῆσος

Ἀστερίς, οὐ μεγάλη· λιμένες δ' ἔνι ναύλοχοι αὐτῇ
ἀμφίδυμοι· τῇ τόνγε μένον λοχόωντες Ἀχαιοί.

Ραψῳδία Ε.

Ἀπόπλους Ὀδυσσέως παρὰ Καλυψοῦς.

Δεύτερος σύλλογος τῶν θεῶν συγκροτεῖται ἐν Ὀλύμπῳ, καὶ ἐν αὐτῷ ἀποφασίζεται ἥ τε σωτηρία τοῦ Τηλεμάχου, καὶ ἡ ἀπὸ τῆς νήσου τῆς Καλυψοῦς ἀναχώρησις τοῦ Ὀδυσσέως, δι' ἣν πέμπεται ὁ Ἑρμῆς πρὸς τὴν Καλυψώ, ὅπως ἀναγγείλῃ τῇ θεᾷ τὴν τοῦ Διὸς βουλήν· ἐνταῦθα δὲ περιγράφει ὁ ποιητὴς γλαφυρώτατα μὲν τὸ σπήλαιον τῆς θεᾶς, ἐλεεινότατα δὲ τὸν παρὰ τὴν ἀκτὴν καθήμενον καὶ κλαίοντα Ὀδυσσέα. Ἡ θεὰ ὑποδέχεται τὸν Ἑρμῆν προσηκόντως· ἀκούσασα δὲ παρ' αὐτοῦ τὴν περὶ ἐπανόδου τοῦ Ὀδυσσέως εἰς Ἰθάκην βουλὴν τοῦ Διός, ἀγανακτεῖ μέν, πείθεται ὅμως· καὶ προσελθοῦσα τῷ ἥρωϊ, ὃς ἐκάθητο παρὰ τὸν αἰγιαλὸν βλέπων πρὸς τὸ πέλαγος ἔνδακρυς, παρακελεύεται αὐτῷ νὰ κατασκευάσῃ σχεδίαν, ἐφ' ἧς ν' ἀποπλεύσῃ εἰς τὰ ἴδια, καὶ ἅμα ὀμνύει τὸν μέγαν ὅρκον τῶν θεῶν, τὸν εἰς τὸ ὕδωρ τῆς Στυγός, ὅτι οὐδὲν κατ' αὐτοῦ βουλεύεται κακόν. Ἐκεῖθεν παραλαμβάνει αὐτὸν εἰς τὸ ἄντρον, ἐν ᾧ συνδειπνοῦσι, καί, νυκτὸς ἐπελθούσης, κοιμῶνται. Ἅμα δ' ἡμέρᾳ ἡ μὲν θεὰ ὡδήγησε τὸν Ὀδυσσέα πρὸς τὴν ἐσχατιὰν τῆς νήσου, καὶ δείξασα εἰς αὐτὸν δένδρα πολλά, ἐξ ὧν ἔμελλε νὰ κόψῃ τὰ εἰς κατασκευὴν τῆς σχεδίας χρήσιμα ξύλα, ἐπανῆλθεν εἰς τὸ ἄντρον· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς ξυλευσάμενος, καὶ τέσσαρας ὅλας ἡμέρας ἐργαζόμενος, κατεσκεύασε τὴν σχεδίαν· τὴν δὲ πέμπτην λαβὼν τὰς ἀναγκαίας τροφὰς ἀπέπλευσεν, οὔριον ἔχων τὸν ἄνεμον, καὶ διευθύνετο πρὸς τὴν Ἰθάκην. Ὅλας ἑπτακαίδεκα ἡμέρας διέπλεεν ἡσύχως τὸ μεταξὺ πέλαγος, καὶ τὴν δεκάτην ὀγδόην εἶδε μακρόθεν περιχαρὴς τὰ ὄρη τῆς γῆς τῶν Φαιάκων. Ἀλλὰ τότε μοίρᾳ κακῇ ἰδὼν αὐτὸν ὁ Ποσειδῶν, ἐν ᾧ ἐπανήρχετο ἐκ τῆς Αἰθιοπίας, καὶ κατανοήσας, ὅτι ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ οἱ ἐν Ὀλύμπῳ θεοὶ ἄλλως ἐβουλεύσαντο ὑπὲρ τοῦ Ὀδυσσέως, ἀγανακτεῖ, καὶ συγκινεῖ κατ' αὐτοῦ τοὺς ἀνέμους, ἤδη προσεγγίζοντος τῇ παραλίᾳ τῆς νήσου τῶν Φαιάκων. Διαλύεται λοιπὸν ἡ σχεδία ἐκ τῆς τῶν ἀνέμων καὶ τῶν κυμάτων βίας· ὁ δὲ ταλαίπωρος Ὀδυσσεὺς δύο ἡμέρας καὶ νύκτας κολυμβῶν, καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τῆς Ἰνοῦς καὶ τῆς Λευκοθέας, ἐκρίπτεται τὴν τρίτην ὑπὸ τῶν κυμάτων ἐπὶ σκοπέλου τραχυτάτου· ἀλλ' οὐδὲν ἐκ τούτου βλάπτεται διὰ τὴν ταχέως ἐπελθοῦσαν βοήθειαν τῆς Ἀθηνᾶς. Τέλος πάντων ἀποβὰς εἰς τὴν ξηρὰν παρὰ τὰς ἐκβολὰς μικροῦ ποταμοῦ, εἰσέδυ ἐν τοῖς παραποταμίοις

θάμνοις· καὶ ὑποστρώσας φύλλα τινὰ κατεκλίθη, διὰ φύλλων ὁμοίως κατακαλύψας ἑαυτόν· ἡ δὲ Ἀθηνᾶ

> ὕπνον ἐπ' ὄμμασι χεῦ', ἵνα μιν παύσειε τάχιστα
> δυσπονέος καμάτοιο, φίλα βλέφαρ' ἀμφικαλύψας.

Ραψῳδία Ζ.

Ὀδυσσέως ἄφιξις εἰς Φαίακας.

Μεταξὺ κοιμωμένου τοῦ Ὀδυσσέως ἐν τοῖς θάμνοις, ἡ Ἀθηνᾶ ἐπιφανεῖσα κατ' ὄναρ τῇ τοῦ βασιλέως θυγατρὶ Ναυσικάᾳ, ὑπὸ τὸ σχῆμα τῆς θυγατρὸς τοῦ Δύμαντος, φίλης καὶ συντρόφου τῆς βασιλόπαιδος, προτρέπει αὐτὴν νὰ καταβῇ τὴν πρωΐαν εἰς τὸν ποταμόν, ἵνα πλύνῃ τὴν εἰς τὸν προσεγγίζοντα γάμον αὐτῆς χρησιμεύσουσαν ἐσθῆτα· ἡ δὲ βασιλόπαις οὕτως ὁδηγηθεῖσα καταβαίνει μετὰ τῶν θεραπαινίδων εἰς τὸν ποταμόν, ἐπιτρέψαντος τοῦτο καὶ τοῦ πατρὸς διὰ τοὺς μετ' οὐ πολὺ τελεσθησομένους γάμους. Ἐκεῖ διήγαγε τὴν ἡμέραν πλύνουσα μετὰ τῶν θεραπαινίδων τὴν γαμήλιον ἐσθῆτα· περὶ δὲ τὸ ἑσπέρας, ἤδη πάντων εἰς ἐπιστροφὴν παρεσκευασμένων, παίζουσα ἡ βασιλόπαις ἔῤῥιψε κατά τινος τῶν θεραπαινίδων σφαῖραν, δι' ἣν ἀποτυχοῦσαν καὶ πεσοῦσαν ἐν τῷ ῥεύματι τοῦ ποταμοῦ πᾶσαι μετὰ γέλωτος ἀνεκραύγασαν· ἐκ δὲ τῶν κραυγῶν ἐξεγερθεὶς τοῦ ὕπνου ὁ Ὀδυσσεύς, καὶ κλάδῳ πολυφύλλῳ συγκαλυψάμενος, ἀνέδυ ἐκ τῶν θάμνων, ὅπως ἴδῃ, πόθεν αἱ κραυγαί. Αἱ μὲν οὖν ἄλλαι γυναῖκες ἰδοῦσαι τὸν ἀπροσδοκήτως ἐπιφανέντα Ὀδυσσέα, φεύγουσι φοβηθεῖσαι, καὶ κρύπτονται παρὰ τὴν ἀκτήν· ἡ δὲ Ναυσικάα μόνη παραμένει, θάρσος αὐτῇ τῆς Ἀθηνᾶς ἐμβαλούσης· καὶ πρὸς ταύτην μακρόθεν φωνήσας ὁ Ὀδυσσεύς, ἱκετεύει νὰ ἐλεήσῃ αὐτόν, οἷον δήποτε ῥάκος διδοῦσα, ὅπως συγκαλύψῃ ἑαυτόν, καὶ ἀπάγουσα εἰς τὴν πόλιν. Ἡ Ναυσικάα ἐλεήσασα τὸν ἄγνωστον ναυαγόν, οὐ μόνον ἐνδύματα, ἀλλὰ καὶ τροφὴν ἔδωκεν αὐτῷ, μετακαλεσαμένη τὰς ἐκ τοῦ φόβου κεκρυμμένας θεραπαινίδας· ἔπειτα δὲ συμπαραλαβοῦσα αὐτὸν ἀναβαίνει εἰς τὴν πόλιν· καὶ αὕτη μὲν μετὰ τῶν θεραπαινίδων εἰσέρχεται πρότερον· τὸν δὲ Ὀδυσσέα καταλείπει ἐν τοῖς προαστείοις, ὅπου ἦν ἄλσος ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς, ὁδηγήσασα προσηκόντως αὐτόν, πῶς νὰ ἐπεισέλθῃ εἰς τὴν πόλιν μόνος, καὶ νὰ διευθυνθῇ πρὸς τὸ παλάτιον τοῦ πατρὸς αὐτῆς. Ἐκεῖ παρὰ τὸ ἄλσος παραμένων ὁ Ὀδυσσεύς, μέχρις ἂν αἱ γυναῖκες καταφθάσωσιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀλκινόου, ἐπικαλεῖται τῆς Ἀθηνᾶς τὴν ἀντίληψιν, ὅπως τύχῃ εὐμενοῦς παρὰ τοῖς Φαίαξιν ὑποδοχῆς· ἡ δὲ θεὰ εἰσακούει τῆς δεήσεως, ἐκ τοῦ ἀφανοῦς ἐπιβλέπουσα καὶ προστατεύουσα αὐτοῦ·

> αὐτῷ δ' οὔπω φαίνετ' ἐναντίη· αἴδετο γάρ ῥα
> πατροκασίγνητον· ὁ δ' ἐπιζαφελέως μενέαινεν
> ἀντιθέῳ Ὀδυσῆϊ, πάρος ἣν γαῖαν ἱκέσθαι.

Ραψῳδία Η.

Ὀδυσσέως εἴσοδος πρὸς Ἀλκίνοον.

Ἡ μὲν οὖν Ναυσικάα εἰσέρχεται ἐν τῇ πατρῴᾳ οἰκίᾳ περὶ ἡλίου δυσμάς· μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς προβαίνει διευθυνόμενος πρὸς τὸν βασιλέα, ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς, εἰς ὑδροφόρον νεάνιδα κατεσχηματισμένης, ὁδηγούμενος, καὶ οὐδεὶς τῶν Φαιάκων βλέπει, οὐδὲ κωλύει αὐτόν, ὡς κεκαλυμμένον ὑπὸ νέφους, ὅπερ ἡ θεὰ περιέχεεν αὐτῷ. Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὰ βασίλεια τοῦ Ἀλκινόου, πρῶτον μὲν ἐξίσταται ἐπὶ τῇ λαμπρότητι τῆς κατασκευῆς αὐτῶν· ἔπειτα δέ, τοῦ περιέχοντος αὐτὸν νέφους ἀφαιρεθέντος, προσπίπτει τῇ βασιλίσσῃ Ἀρήτῃ, καὶ ἱκετεύει αὐτήν τε καὶ τὸν βασιλέα καὶ πάντας τοὺς ἀρίστους τῶν Φαιάκων, ὅσοι ἔτυχον ἐν τοῖς βασιλείοις συνεστιώμενοι, νὰ βοηθήσωσιν αὐτῷ, ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα, ἧς πολὺν ἤδη χρόνον ἀποπλανᾶται. Πάντες ὑποδέχονται αὐτὸν εὐμενῶς· καί, τοῦ βασιλέως κελεύσαντος, οἱ μὲν ἄλλοι δειπνήσαντες ἤδη καὶ πιόντες ἀπέρχονται εἰς τὰ ἴδια ὑπνώσοντες· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς παραμένει ἐν τοῖς βασιλείοις, ἔνθα ἡ Ἀρήτη περιεργότερον παρατηρήσασα ἣν ἔφερεν ἐσθῆτα, καὶ γνωρίσασα τὸ ἴδιον αὐτῆς ἔργον, ἐρωτᾷ τὸν ξένον, τίς καὶ πόθεν ἐστί, καὶ πόθεν ἔχει λαβὼν ἣν φέρει ἐσθῆτα. Τότε ὁ Ὀδυσσεὺς διηγεῖται τῇ βασιλίσσῃ περὶ τῆς ἐν τῇ νήσῳ τῆς Καλυψοῦς διατριβῆς αὐτοῦ, τῆς τε ἐκεῖθεν ἀναγωγῆς καὶ τοῦ ναυαγίου, καὶ τῆς ὑπὸ τῆς βασιλόπαιδος γενομένης αὐτῷ δωρεᾶς τῶν ἐνδυμάτων· ὁ δὲ Ἀλκίνοος ὑπισχνεῖται αὐτῷ, ὅτι, εἰ μὲν ἐπιθυμεῖ νὰ παραμείνῃ παρ' αὐτῷ, ποιήσεται γαμβρὸν ἐπὶ τῇ θυγατρί· εἰ δὲ μή, καὶ πλοῖον καὶ ἄνδρας δώσει αὐτῷ, οἵπερ διαπεραιώσουσιν εἰς τὴν φίλην πατρίδα, ὅπου ἂν αὕτη τυγχάνῃ οὖσα. Τούτων δὲ λεχθέντων, καὶ τοῦ Ὀδυσσέως εὐξαμένου τῷ Διῒ ὑπὲρ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλκινόου ὑπεσχημένων, ἀπέρχονται πάντες κοιμηθησόμενοι, ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν ἐντολῇ τῆς βασιλίσσης παρασκευασθεῖσαν αὐτῷ εὐνήν·

> Ἀλκίνοος δ' ἄρα λέκτο μυχῷ δόμου ὑψηλοῖο·
> παρ' δὲ γυνὴ δέσποινα λέχος πόρσυνε καὶ εὐνήν.

Ραψῳδίᾳ Θ.

Σύστασις τοῦ Ὀδυσσέως πρὸς τοὺς Φαίακας· ἢ Ἀλκινόου ἀπόλογος.

Τῇ ἐπαύριον, κελεύσαντος τοῦ βασιλέως, πάντες οἱ Φαίακες συνέρχονται εἰς ἀγορὰν παρὰ τὸν λιμένα· αὐτὸς δὲ συνίστησιν αὐτοῖς τὸν ξένον, καὶ ἅμα κελεύει νὰ παρασκευασθῇ

ναῦς, ἐν ᾗ πεντήκοντα καὶ δύο ἄριστοι νεανίαι, λαβόντες τὰ πρὸς τὸν πλοῦν χρήσιμα, νὰ μεταγάγωσιν αὐτὸν εἰς τὰ ἴδια· ἔπειτα δὲ συγκαλέσας τοὺς ἐπισημοτάτους τῶν Φαιάκων εἰς ἑστίασιν ἐπανέρχεται μετ' αὐτῶν εἰς τὰ βασίλεια, ἔνθα διὰ τοῦ κήρυκος προσεκλήθη καὶ ὁ ἀοιδὸς Δημόδοκος. Μετὰ δὲ τὴν εὐωχίαν ὁ μὲν ἀοιδὸς ἤρξατο τῆς ᾠδῆς, παντοῖα τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου συμβάντα ἐξυμνῶν, τὰ δὴ λεγόμενα "κλέα ἀνδρῶν·" ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς δακρύων ἐπὶ τούτοις, μέχρι μέν τινος ἠδύνατο νὰ κρύπτῃ τὰ δάκρυα συγκαλυπτόμενος· ἔπειτα ὅμως ἰδὼν αὐτὸν ὁ Ἀλκίνοος δακρύοντα, διέταξε τὸν ἀοιδὸν νὰ παύσῃ τὴν ᾠδήν, ἵνα ἐξέλθωσιν ἅπαντες εἰς θέαν τῶν ἀγώνων. Ἐξελθόντες λοιπὸν ἀγωνίζονται πρὸς ἀλλήλους οἱ Φαίακες, θεωμένου τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ ξένου παρ' αὐτῷ· ἔπειτα δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Ὀδυσσεὺς προκληθεὶς καταβαίνει εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ πάντων ἀριστεύει τῶν διαγωνιζομένων· ὁ δὲ βασιλεὺς μετὰ τὸ πέρας τῶν ἀγώνων διέταξε νὰ ἐπιδείξωσιν οἱ Φαίακες πρὸς τὸν ξένον καὶ τὴν περὶ τὴν ὄρχησιν δεξιότητα αὐτῶν, ἣν φαίνεται θαυμάζων ὁ Ὀδυσσεύς.—Ἐνταῦθα παρεισάγεται ἡ διήγησις τῶν τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἄρεως ἀθεμίτων σχέσεων, ἃς ὁ ἀοιδὸς ὑπὸ φόρμιγγι ᾖδεν, ὀρχουμένων τῶν Φαιάκων.—Μετὰ δὲ τοῦτο πολύτιμα δῶρα προσφέρονται τῷ ξένῳ ὑπό τε τοῦ βασιλέως καὶ τῶν δώδεκα ἀρίστων ἀρχόντων, καὶ ἐπανελθόντες εἰς τὰ βασίλεια συνδειπνοῦσιν ἅπαντες· ὁ δὲ Δημόδοκος τῇ κελεύσει τοῦ Ὀδυσσέως ᾄδει τὸν Δούρειον ἵππον· ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ Ὀδυσσεὺς οὐ δύναται νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυα. Διὸ καὶ πάλιν ὁ βασιλεὺς τὸν μὲν ἀοιδὸν προστάττει νὰ καταπαύσῃ τὴν ᾠδήν, τὸν δὲ παρακαθήμενον ξένον παρακαλεῖ νὰ δηλώσῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ τίνας χώρας ἀνθρώπων εἶδε περιπλανώμενος, καὶ τέλος, διὰ τί κλαίει ἀκούων τὰ ἐν τῷ Τρωϊκῷ πολέμῳ συμβεβηκότα· μή τις, ἐρωτᾷ, τῶν συγγενῶν σου ἀπέθανεν ἐν Ἰλίῳ, ἢ φίλος τις ἐσθλός, ἴσα καὶ ἀδελφῷ φιλούμενος;

. . . ἐπεὶ οὐ μέντοι κασιγνήτοιο χερείων
γίγνεται, ὅς κεν ἑταῖρος ἐὼν πεπνυμένα εἰδῇ.

Ραψῳδία Ι.

Τὰ περὶ Κίκονας καὶ Λωτοφάγους καὶ Κύκλωπας· ἡ Κυκλώπεια.

Πρὸς τὴν τοῦ βασιλέως ἐρώτησιν ἀποκρινόμενος ὁ Ὀδυσσεύς, πρῶτον μὲν γνωρίζει ἑαυτόν, λέγων.

Εἴμ' Ὀδυσσεὺς Λαερτιάδης, ὃς πᾶσι δόλοισιν
ἀνθρώποισι μέλω, καί μευ κλέος οὐρανὸν ἵκει·
ναιετάω δ' Ἰθάκην εὐδείελον . . . . οὔτι ἔγωγε
ἧς γαίης δύναμαι γλυκερώτερον ἄλλο ἰδέσθαι.
. . . .
ὡς οὐδὲν γλύκιον ἧς πατρίδος οὐδὲ τοκήων
γίγνεται, εἴπερ καί τις ἀπόπροθι πίονα οἶκον
γαίῃ ἐν ἀλλοδαπῇ ναίει ἀπάνευθε τοκήων.

ἔπειτα δὲ διηγεῖται τὰ συμβάντα αὐτῷ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κικόνων, ᾗ πρώτῃ προσέσχεν, ἐξ Ἰλίου ἀναχθείς, καὶ ὅτι ἀπώλεσεν ἐκεῖ ἑβδομήκοντα καὶ δύο ἐκ τῶν ἑταίρων, φονευθέντων ὑπὸ τῶν Κικόνων, μετὰ δὲ τῶν ὑπολειφθέντων ἀπάρας κατήρχετο πρὸς τὴν Πελοπόννησον· ἀλλ᾽ ἐν τῷ κάμπτειν τὸ ἀκρωτήριον Μαλεὰς σφοδρὸς βοῤῥᾶς ἀπώθησε τὰ πλοῖα πάντα πρὸς τὴν Λιβύην, ὅπου μετὰ δεκαήμερον πλοῦν καθορμίζονται εἰς τὴν χώραν τῶν Λωτοφάγων. Ἐκεῖ τῶν ἑταίρων τινὲς γευσάμενοι τοῦ λωτοῦ ἐπελάθοντο τῆς ἰδίας πατρίδος, οὐδ᾽ ἤθελον ν᾽ ἀναχωρήσωσιν, ἕως διὰ βίας ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰς ναῦς, καὶ ἀνήχθη διευθυνόμενος πρὸς τὴν Ἰθάκην. Ἀλλὰ φθάσαντες εἰς τὴν Σικελίαν προσορμίζονται εἰς τὴν χώραν τῶν Κυκλώπων· καὶ ἐξελθὼν ὁ Ὀδυσσεὺς μετὰ δώδεκα ἐκ τῶν ἑταίρων, ὅπως ἐπισκεφθῇ τὴν χώραν, καταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Κύκλωπος Πολυφήμου, καὶ κατακλείεται μετὰ τῶν ἑταίρων ἐντὸς τοῦ ἄντρου αὐτοῦ· καὶ τοὺς μὲν ἓξ κατέφαγεν ὁ Κύκλωψ, ὑπὸ δὲ τῶν λοιπῶν βοηθούμενος ὁ Ὀδυσσεὺς ἐξετύφλωσεν αὐτόν, οἴνῳ πρότερον μεθύσας, ὃν εἶχε φέρων ἐκ τῆς νηός, μέλανα καὶ ἡδύν, δῶρον τοῦ ἐν Ἰσμάρῳ ἱερέως τοῦ Ἀπόλλωνος. Διηγεῖται ἐφεξῆς, τίνι τρόπῳ διὰ τοῦ ὀνόματος Οὖτις ἐξηπάτησε τὸν Κύκλωπα, καὶ πῶς κατώρθωσε νὰ ἐξέλθῃ τοῦ σπηλαίου μετὰ τῶν περισωθέντων ἑταίρων, κρυβεὶς μετ᾽ αὐτῶν ὑπὸ τὰ παχύμαλλα τοῦ Κύκλωπος πρόβατα, ὅτε τὴν πρωΐαν ἐξήρχοντο εἰς νομήν· καὶ τέλος πάντων προστίθησιν, ὅτι ὁ Κύκλωψ ἐπεκαλέσατο τὸν πατέρα αὐτοῦ Ποσειδῶνα, ὅπως καταπνίξῃ τὸν Ὀδυσσέα μετὰ τῶν ἑταίρων, ἢ τοὐλάχιστον κατασυντρίψῃ τὰς ναῦς αὐτοῦ καὶ καταποντίσῃ τοὺς ἑταίρους, ὥστε μόνος καὶ ἐπὶ νηὸς ἀλλοτρίας νὰ ἐπανέλθῃ ὀψέ ποτε εἰς Ἰθάκην. Οὕτω, λέγει, διασωθέντες καὶ ἀπὸ τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου κινδύνου, ἀνήχθημεν ἐκ τῆς γῆς τῶν Κυκλώπων·

> ἔνθεν δὲ προτέρω πλέομεν, ἀκαχήμενοι ἦτορ,
> ἄσμενοι ἐκ θανάτοιο, φίλους ὀλέσαντες ἑταίρους.

Ῥαψῳδία Κ.

Τὰ περὶ Αἰόλου καὶ Λαιστρυγόνων καὶ Κίρκης.

Ἀπὸ τῆς χώρας τῶν Κυκλώπων ἔρχεται ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν νῆσον τοῦ Αἰόλου, ἣ περιγράφεται πλωτὴ καὶ τετειχισμένη χαλκῷ καὶ ἀδιαῤῥήκτῳ τείχει· ὁ δὲ Αἴολος εὐμενῶς αὐτὸν ὑποδεξάμενος δίδωσιν αὐτῷ τοὺς ἀνέμους πάντας, πλὴν τοῦ ζεφύρου, ἐν ἀσκῷ βοείῳ συγκεκλεισμένους· καὶ οὕτω, μόνου τοῦ ζεφύρου πνέοντος, ἔπλεον ἐξ οὐρίας ἡμέρας ἐννέα, τὴν δὲ δεκάτην ἐπεφάνη αὐτοῖς ἡ Ἰθάκη. Ἀλλὰ μοίρᾳ κακῇ, κοιμωμένου τοῦ Ὀδυσσέως, ἤνοιξαν οἱ ἑταῖροι τὸν ἀσκόν, ὑποπτεύσαντες ὅτι πολύτιμα δῶρα ἐγκλείονται· καὶ ἐντεῦθεν ἐκπηδήσαντες βιαίως οἱ ἄνεμοι ἐπανήγαγον τὰς ναῦς εἰς τὴν νῆσον τοῦ Αἰόλου, ὅπου ὁ Αἴολος ἠρνήσατο νὰ βοηθήσῃ ἐκ δευτέρου τοῖς περὶ τὸν Ὀδυσσέα. Ἀναχθέντες λοιπὸν ἐκεῖθεν ἀφίκοντο μεθ᾽ ἡμέρας ἑπτὰ εἰς τὴν μεγάλην Λαιστρυγονίαν, ὅπου οἱ Λαιστρυγόνες ἐπιπεσόντες κατ᾽ αὐτῶν, τὰς μὲν ἕνδεκα ναῦς μετὰ τῶν πληρωμάτων κατέστρεψαν, μόνην

δὲ τὴν τοῦ Ὀδυσσέως οὐκ ἠδυνήθησαν νὰ λάβωσι· διότι φθάσας ἐκεῖνος ἀπέκοψε διὰ τοῦ ξίφους τὰ πρυμνήσια, καὶ ἀνήχθη εἰς τὸ πέλαγος. Ἐκεῖθεν μεταβαίνει εἰς Αἰαίαν τὴν νῆσον τῆς Κίρκης, ὅπου ἡ θεὰ ἐκείνη μετέβαλεν εἰς χοίρους δύο καὶ εἴκοσιν ἐκ τῶν ἑταίρων τοῦ Ὀδυσσέως, ἀπεσταλμένους ὑπ' ἐκείνου εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Εὐρυλόχου. Ἀλλ' ὁ Ὀδυσσεὺς ὁδηγηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ, καὶ λαβὼν παρ' αὐτοῦ τὸ μῶλυ, ὅπερ ἦν ἀντιφάρμακον κατὰ τῶν τῆς Κίρκης γοητειῶν, ἀναγκάζει αὐτὴν νὰ μεταμορφώσῃ πάλιν τοὺς ἑταίρους αὐτοῦ εἰς ἄνδρας· καὶ τότε κατὰ παράκλησιν τῆς θεᾶς ἐλθόντες καὶ οἱ ἄλλοι ἐκ τῆς νηὸς διέτριψαν ἐν τοῖς βασιλείοις τῆς Κίρκης ἔτος ὅλον ἐν εὐωχίαις. Ἐκεῖθεν ὁδηγεῖται ὑπὸ τῆς θεᾶς νὰ μεταβῇ εἰς τὰ βασίλεια τοῦ Πλούτωνος καὶ τῆς Περσεφόνης, ὅπως ἐρωτήσῃ τὸν μάντιν Τειρεσίαν περὶ τῆς εἰς Ἰθάκην ὁδοῦ· καὶ παραλαβὼν τοὺς ἑταίρους, πλὴν ἑνός, τοῦ Ἐλπήνορος, ὃς ἐφονεύθη πεσὼν ἀπὸ τῆς στέγης τῶν βασιλείων τῆς Κίρκης, ἐπιστρέφει εἰς τὸν λιμένα, ὀδυρομένων τῶν ἑταίρων, ὅτι ἔμελλον νὰ καταπλεύσωσιν εἰς Ἅδου· ἡ δὲ θεὰ προλαβοῦσα αὐτοὺς ἦλθεν εἰς τὸ πλοῖον, καὶ ἔδησε παρ' αὐτῷ κριὸν καὶ μέλανα ὄϊν, ἅπερ ἔμελλον νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν θυσίαν, ὅταν καταβῶσιν εἰς τὸν Ἅδην· οὐδεὶς δὲ εἶδε τὴν θεὰν ταῦτα πράξασαν, διότι

> . . . . τίς ἂν θεὸν οὐκ ἐθέλοντα;
> ὀφθαλμοῖσιν ἴδοιτ', ἢ ἔνθ' ἢ ἔνθα κιόντα;

Ραψῳδία Λ.

Νεκυομαντεία, ἡ Νεκυΐα.

Ἀπὸ τῆς νήσου τῆς Κίρκης, οὐρίῳ χρώμενοι ἀνέμῳ, ἔρχονται εἰς τὰς ἐσχατιὰς τοῦ Ὠκεανοῦ, ὅπου κατῴκουν οἱ Κιμέριοι ἐν διηνεκεῖ σκότῳ, οὔ ποτε τοῦ ἡλίου ἐπιλάμποντος αὐτοῖς· ἐκεῖθεν δέ, ἀνελκύσαντες τὴν ναῦν, καὶ λαβόντες μεθ' ἑαυτῶν τὰ ἱερεῖα, προβαίνουσιν εἰς τὸν χῶρον, ὃν ἡ Κίρκη προεῖπεν αὐτοῖς· καὶ τῆς θυσίας τελεσθείσης ἐπὶ τῷ ὀρύγματι, ἀναβαίνουσιν αἱ ψυχαί, ὅπως ἀποῤῥοφήσωσι τοῦ αἵματος· ἀλλ' ὁ Ὀδυσσεύς, καθ' ἃ παρηγγέλθη ὑπὸ τῆς Κίρκης, κωλύει αὐτὰς διὰ τοῦ ξίφους, ἄχρις ἂν ἐρωτήσῃ τὸν Τειρεσίαν. Ἐπιφαίνεται δὲ πρώτη τῶν ἄλλων ἡ ψυχὴ τοῦ Ἐλπήνορος, καὶ παρακαλεῖ τὸν Ὀδυσσέα, ὅταν ἐπανέλθῃ εἰς τὴν νῆσον τῆς Κίρκης, νὰ θάψῃ τὸ ἄταφον ἐγκαταλελειμμένον σῶμα αὐτοῦ· ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις προσελθούσαις ψυχαῖς διαγινώσκει ὁ Ὀδυσσεὺς τὴν τῆς ἑαυτοῦ μητρὸς Ἀντικλείας· ἀλλ' οὐδὲ ταύτῃ συγχωρεῖ νὰ μετάσχῃ τοῦ αἵματος, πρὶν ἢ ἀκούσῃ τοῦ Τειρεσίου τὸ μάντευμα. Ἔρχεται τέλος πάντων καὶ ἡ Τειρεσίου ψυχή, χρυσοῦν σκῆπτρον φέρουσα· καὶ πιοῦσα ἐκ τοῦ αἵματος λέγει τῷ Ὀδυσσεῖ, ὅτι μεγάλη ἐστὶν ἡ κατ' αὐτοῦ ἀγανάκτησις τοῦ Ποσειδῶνος διὰ τὴν τύφλωσιν τοῦ Κύκλωπος· ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐπιστρέψει ποτὲ εἰς Ἰθάκην ἐπὶ νηὸς ἀλλοτρίας· ἐν γένει δὲ διηγεῖται πρὸς αὐτὸν τὰ ἐν τῇ οἰκίᾳ ὑπὸ τῶν μνηστήρων γινόμενα, καὶ προλέγει πάντα τὰ μέλλοντα συμβήσεσθαι. Μετὰ ταῦτα ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπιτρέπει τῇ ψυχῇ τῆς μητρὸς αὐτοῦ νὰ πίῃ

ἐκ τοῦ αἵματος· καὶ πιοῦσα διηγεῖται καὶ αὕτη πρὸς τὸν τεθλιμμένον ἥρωα τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. Ἐφεξῆς ἔρχονται καὶ ἄλλων ἄλλαι ψυχαὶ γυναικῶν, ἃς ὀνομάζει, παρεμβαλλομένης καταλλήλως καὶ τῆς διηγήσεως τῶν ἑκάστῃ πεπραγμένων· καὶ τέλος πάντων ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπιλέγει πρὸς τὸν Ἀλκίνοον καὶ τοὺς Φαίακας, ὅτι ἀναγκάζεται νὰ καταπαύσῃ τὸν περὶ τούτου λόγον, ὡς ἤδη προκεχωρηκυίας τῆς νυκτός. Πάντες οἱ ἀκούοντες καταθέλγονται ἐκ τῶν διηγήσεων τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ τῇ κελεύσει τῆς βασιλίσσης ἑτοιμάζουσι δῶρα πρὸς αὐτόν, ἄλλος ἄλλο· ὁ δὲ Ἀλκίνοος διατάττει νὰ παρασκευασθῶσι προσηκόντως τὰ εἰς τὸν πλοῦν ἀναγκαῖα, ὅπως τῇ ἐπαύριον ἀποπλεύσῃ ὁ Ὀδυσσεύς, καὶ ἅμα ἐρωτᾷ τοῦτον, εἰ εἶδεν ἐν Ἅδου καί τινας τῶν ἐν Τροίᾳ ἀπολωλότων ἡρώων. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἀναλαβὼν τὸν λόγον διηγεῖται, ὅτι μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν γυναικείων ψυχῶν ἀνεφάνη ἡ τοῦ Ἀγαμέμνονος, ἣ καὶ πιοῦσα ἐκ τοῦ αἵματος διελέχθη πρὸς αὐτόν, καὶ διηγήσατο, πότε καὶ πῶς ἀποθανὼν ὑπὸ τοῦ Αἰγίσθου καὶ τῆς Κλυταιμνήστρας κατῆλθεν εἰς Ἅδου· μετὰ δὲ τὴν τοῦ Ἀγαμέμνονος ἐπέστησαν αἱ ψυχαὶ τοῦ Ἀχιλλέως, τοῦ Πατρόκλου, τοῦ Ἀντιλόχου καὶ τοῦ Αἴαντος, αἳ καὶ διαλέγονται αὐτῷ, πλὴν τῆς τοῦ Αἴαντος, μηνιούσης κατ' αὐτοῦ ἐπὶ τοῖς Ἀχιλλείοις ὅπλοις. Μετὰ τούτους εἶδε τὸν Μίνω δικάζοντα, τὸν Ὠρίωνα συνελαύνοντα τὰ θηρία, τὸν Τιτυὸν καταβιβρωσκόμενον τὸ ἧπαρ ὑπὸ γυπῶν, τὸν Τάνταλον ἐν τῇ λίμνῃ, τὸν Σίσυφον ἀνακυλίοντα τὸν μέγαν λίθον, τὸ Ἡρακλέους εἴδωλον (διότι αὐτὸς ὁ Ἡρακλῆς οὐκ ἔστιν ἐν τῷ Ἅδῃ, ἀλλ' ἐν τοῖς θεοῖς αὐτῷ σώματι διαιτᾶται). Τούτους ἰδὼν παρέμενεν, ὅπως ἴδῃ καὶ ἄλλους ἥρωας· ἀλλά, πολλῶν ψυχῶν συναγειρομένων, φοβηθείς, μὴ πέμψῃ κατ' αὐτοῦ ἡ Περσεφόνη τὴν Γοργώ, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ναῦν, καὶ ἀνήχθη μετὰ τῶν ἑταίρων εἰς τὸν Ὠκεανόν·

> τὴν δὲ κατ' Ὠκεανὸν ποταμὸν φέρε κῦμα ῥόοιο·
> πρῶτα μὲν εἰρεσίῃ, μετέπειτα δὲ κάλλιμος οὖρος.

Ῥαψῳδία Μ.

Τὰ περὶ Σειρῆνας, καὶ Σκύλλαν καὶ Χάρυβδιν, καὶ βόας Ἡλίου.

Ἐντεῦθεν εἰς τὴν νῆσον τῆς Κίρκης ἐπανελθόντες θάπτουσι τὸν νεκρὸν τοῦ Ἐλπήνορος· ἡ δὲ Κίρκη καταβᾶσα εἰς τὸν λιμένα φέρει πρὸς αὐτοὺς ἄφθονα τρόφιμα καὶ ποτά, καὶ παραλαβοῦσα κατ' ἰδίαν τὸν Ὀδυσσέα μανθάνει παρ' αὐτοῦ, ὅπως ἔπραξε τὰ ὑπ' ἐκείνης ἐντεταλμένα, καὶ νέας αὐτῷ δίδωσιν ὁδηγίας, ὅπως διαφύγῃ τὸν ἀπὸ τῶν Σειρήνων καὶ τῶν Πλαγκτῶν πετρῶν κίνδυνον, καὶ ὅπως μηδεὶς μηδαμῶς βλάψῃ τὰς ἐν τῇ Θρινακίᾳ νήσῳ βοσκομένας βοῦς τοῦ Ἡλίου· διότι, εἶπεν, οὐδεμία σωτηρίας ἐλπὶς ὑπάρχει αὐτοῖς, ἐὰν καὶ μόνον ἅψωνται τῶν βοῶν ἐκείνων. Ταῦτα τῆς θεᾶς παραινεσάσης, ἀνάγονται ἐκ τῆς νήσου, καὶ προβαίνοντες πλησιάζουσιν εἰς τὰς Σειρῆνας, ἔνθα ἐκεῖναι εἰς μάτην ᾄδουσι μελῳδικώτατα,

> Δεῦρ' ἄγ' ἰών, πολύαιν' Ὀδυσσεῦ, μέγα κῦδος Ἀχαιῶν,
> νῆα κατάστησον, ἵνα νωϊτέρην ὄπ' ἀκούσῃς, κ. τ. λ.

διότι προλαβὼν ἐκεῖνος τῶν μὲν ἑταίρων τὰ ὦτα ἀπέφραξε κηρῷ, αὐτὸς δ' ὑπ' ἐκείνων ἐδέθη ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ, ὥστε ν' ἀκούῃ μὲν τῶν Σειρήνων τὸ ᾆσμα, νὰ μὴ δύνηται ὅμως νὰ στρέψῃ τὸ πλοῖον πρὸς ἐκείνας. Οὕτω διαβάντες ἀβλαβεῖς τὴν τῶν Σειρήνων παραλίαν ἀφίκοντο πρὸς τὴν Σκύλλαν καὶ Χάρυβδιν, ἔνθα πολλὰ μὲν ἠγωνίσθησαν, ὅπως διαβῶσιν ἀβλαβεῖς, οὐκ ἠδυνήθησαν ὅμως, ἓξ τῶν ἑταίρων ἁρπασθέντων ὑπὸ τῆς Σκύλλας· οἱ δὲ περισωθέντες ἀφίκοντο εἰς τὴν νῆσον τοῦ Ἡλίου, ἔνθα τοῦ Τειρεσίου καὶ τῆς Κίρκης τὰς παραινέσεις ἀναμνησθεὶς ὁ Ὀδυσσεύς, ἀναγκάζει μεθ' ὅρκου τοὺς ἑταίρους ν' ἀπέχωσι καὶ τῶν βοῶν καὶ τῶν προβάτων, καὶ παντὸς ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ κτήνους. Καὶ μέχρι μέν τινος ἀπείχοντο· ἀλλὰ πολὺν χρόνον ἀποκλεισθέντες ἐν τῇ νήσῳ ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἀνέμων, καὶ πεινῶντες, ἀπετόλμησαν, κοιμωμένου τοῦ Ὀδυσσέως, νὰ σφάξωσί τινας τῶν βοῶν· καὶ θύσαντες πρότερον τοῖς θεοῖς παρεσκεύαζον εἰς δεῖπνον τὰ ὑπόλοιπα. Ἐν τούτῳ ἐξεγείρεται ὁ Ὀδυσσεύς, καὶ αἰσθόμενος τῆς κνίσσης τῶν ἑψομένων κρεάτων, ὑπώπτευσε τὸ γενόμενον· καὶ προσελθὼν τοῖς ἑταίροις ἐπιτιμᾷ τούτοις ἀνωφελῶς, ἤδη τῶν βοῶν ἐσφαγμένων, καὶ τῶν κρεάτων, ὡς ἐκ θαύματος, τῶν τε ἐπὶ τοῦ πυρὸς καὶ τῶν ἄλλων, μυκωμένων δίκην βοῶν ζώντων. Ἓξ ἡμέρας ἐτρέφοντο διὰ τῶν κρεάτων ἐκείνων οἱ ἑταῖροι· τὴν δὲ ἑβδόμην, οὐρίου πνεύσαντος ἀνέμου, ἀνήχθησαν· ἀλλὰ κεραυνὸς καταπεσὼν ἐπὶ τὴν ναῦν, ταύτην μὲν διέλυσε, τοὺς δὲ ἑταίρους διεσκόρπισε καὶ κατέπνιξεν· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς μόνος ἐπὶ τῆς τρόπιδος διασωθείς, καὶ ὅλας ἐννέα ἡμέρας καὶ νύκτας ἐν τῇ θαλάσσῃ περιπλανώμενος, ἐξεῤῥίφθη τὴν δεκάτην ὑπὸ τῶν κυμάτων ἐπὶ τῆς νήσου τῆς Καλυψοῦς, ἔνθα φιλοφρόνως ὑπεδέξατο αὐτὸν ἡ θεά. Ἀλλὰ τὰ ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ διηγήσατο ὁ Ὀδυσσεὺς τῷ τε Ἀλκινόῳ καὶ τῇ βασιλίσσῃ τὴν προτεραίαν· διὸ λέγει πρὸς αὐτόν, ὅτι περιττὸν καὶ νῦν ἐπαναλέγειν ταὐτά·

. . . . ἐχθρὸν δέ μοί ἐστιν
αὖτις ἀριζήλως εἰρημένα μυθολογεύειν.

Ραψῳδία Ν.

Ὀδυσσέως ἀπόπλους παρὰ Φαιάκων, καὶ ἄφιξις εἰς Ἰθάκην.

Ἐνταῦθα τοῦ Ὀδυσσέως καταπαύσαντος τὴν διήγησιν, ὁ μὲν Ἀλκίνοος κελεύει [illegible] προστεθῇ τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ παρεσκευασμένοις δώροις καὶ τρίπους μέγας, καὶ εἷς παρ' ἑκ[illegible]στου λέβης· οἱ δὲ Φαίακες ἐπαινέσαντες τὰ εἰρημένα, ἀπῆλθον ὑπνώσοντες ἕκαστος εἰς [illegible] ἴδια. Τῇ δὲ ἐπαύριον ἅμα πρωΐᾳ συνελθόντες μετεκόμισαν τὰ δῶρα εἰς τὸν λιμένα, κ[illegible] βοῦν θύσαντες τῷ Διῒ εὐωχοῦντο μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως· μετὰ δὲ τοῦτο, σπονδῶν γενομέν[illegible] εὐχαριστήσας τῇ τε βασιλίσσῃ καὶ τῷ βασιλεῖ καὶ τοῖς βουληφόροις τῶν Φαιάκων [illegible] Ὀδυσσεὺς κατέρχεται εἰς τὴν ναῦν, καὶ ἀποπλέει εἰς Ἰθάκην. Πᾶσαν δὲ διαπλέοντες [illegible] νύκτα, ἤδη τοῦ ἑωσφόρου ἀνατέλλοντος, προσπελάζουσι τῇ νήσῳ, καὶ εἰσέρχονται εἰς [illegible] λιμένα, κοιμωμένου τοῦ Ὀδυσσέως ὕπνον βαθύν. Ἀποβάντες λοιπὸν οἱ Φαίακες, ἐξήγαγον

ἔπειτα καὶ τὸν Ὀδυσσέα κοιμώμενον, καὶ κατέθεντο ἐπὶ τῆς ἄμμου, καταλιπόντες παρ' αὐτῷ καὶ τὰ δῶρα· αὐτοὶ δὲ πάλιν ἐπιβάντες ἐπέστρεφον εἰς τὰ ἴδια. Ἐξεγερθεὶς δὲ ἀπὸ τοῦ ὕπνου ὁ Ὀδυσσεύς, καὶ πανταχοῦ περιβλέπων, οὐδὲν γνωρίζει τῶν περὶ αὐτόν· καὶ νομίζων, ὅτι εἰς ἄγνωστον πάλιν ἐξώκειλε γῆν, ὀδύρεται· ἀλλ' ἡ Ἀθηνᾶ ἐπιφανεῖσα ὑπὸ τὸ σχῆμα ποιμενικοῦ ἀνδρός, παραμυθεῖται αὐτόν, ἀναγγέλλουσα ὅτι εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς Ἰθάκης· καὶ μετὰ τοῦτο φανερώσασα ἑαυτήν, δεικνύει αὐτῷ διάφορα τῆς Ἰθάκης μέρη, ἅπερ ἐκεῖνος ἀναγνωρίσας κύπτει πρὸς τὴν γῆν, καὶ κατασπάζεται τὸ πάτριον ἔδαφος· ἔπειτα δὲ προσεύχεται ταῖς Ναΐσι Νύμφαις, ταῖς τιμωμέναις ἐν τῷ παρακειμένῳ ἄλσει. Μετὰ ταῦτα ἡ Ἀθηνᾶ ὁδηγεῖ αὐτὸν εἰς τὸ νὰ κρύψῃ ἀσφαλῶς ἐν ἄντρῳ τὰ δῶρα τῶν Φαιάκων, καὶ συμβουλεύεται αὐτῷ περὶ τῆς μνηστηροφονίας· πάντα δὲ παραινέσασα τὰ πρακτέα, ἐκεῖνον μὲν ἀποστέλλει πρὸς τὴν πόλιν, μεταμορφώσασα εἰς γέροντα ῥακενδύτην, ὅπως διαμείνῃ ἄγνωστος τοῖς τε μνηστῆρσι καὶ τοῖς οἰκείοις, αὐτὴ δὲ μετέβη εἰς Λακεδαίμονα μετακαλέσουσα τὸν Τηλέμαχον.

> τώ γ' ὣς βουλεύσαντε διέτμαγεν· ἡ μὲν ἔπειτα
> ἐς Λακεδαίμονα δῖαν ἔβη μετὰ παῖδ' Ὀδυσῆος.

Ραψῳδία Ξ.

Ὀδυσσέως πρὸς Εὔμαιον ὁμιλία.

Ἀναβαίνων ἀπὸ τοῦ λιμένος ὁ Ὀδυσσεὺς, καθ' ἃ ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς ὡδηγήθη, πορεύεται πρῶτον πρὸς τὸν συβώτην Εὔμαιον, τὸν πιστότατον αὐτῷ τῶν ὑπηρετῶν, καὶ εὑρίσκει αὐτὸν καθήμενον ἔν τινι προδόμῳ παρὰ τὴν μάνδραν, ἔνθα παρὰ μικρὸν διεσχίζετο ὑπὸ τῶν κυνῶν, εἰ μὴ προφθάσας ἔσωζεν αὐτὸν ὁ Εὔμαιος. Οὗτος ὑποδέχεται τὸν ἄγνωστον ξένον εὐμενέστατα, καὶ δύο σφάξας χοιρίδια, καὶ καθεψήσας, παρέθηκεν αὐτῷ εἰς δεῖπνον· ὁ δὲ δειπνῶν ἐν σιωπῇ ἀκροᾶται τοῦ Εὐμαίου, διηγουμένου τὰ κατὰ τὸν οἶκον τοῦ κυρίου αὐτοῦ γινόμενα ὑπὸ τῶν μνηστήρων, καὶ καθ' ἑαυτὸν πολλὰ καὶ δεινὰ διαλογίζεται κατὰ τῶν λυμεώνων ἐκείνων· μετὰ δὲ τὸν δεῖπνον ἐρωτᾷ τὸν Εὔμαιον περὶ τοῦ κυρίου αὐτοῦ, κᾀκεῖνος μετὰ πολλῆς λύπης διηγεῖται, τίς ἦν, καὶ πόσον ἄπεστι χρόνον, καὶ ὅτι οὐδεμίαν ἔχει ἐλπίδα περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀρίστου ἐκείνου δεσπότου, ὃν λέγει ὅτι ἀγαπᾷ καὶ ὑπὲρ αὐτοὺς αὐτοῦ τοὺς γεννήτορας. Τότε ὁ Ὀδυσσεὺς παραμυθεῖται τὸν Εὔμαιον, προσποιούμενος, ὅτι κατάγεται ἐκ τῆς Κρήτης, καὶ ὅτι συνεκστρατεύσας ἐπὶ Τροίαν μετὰ τοῦ Ἰδομενέως καὶ τῶν ἄλλων Κρητῶν, γινώσκει πάντα τὰ κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον γενόμενα· ὅτι μετὰ τό πέρας τοῦ πολέμου ἐπιστρέφων μετὰ τῶν ἄλλων εἰς Κρήτην ἀπεπλανήθη εἰς Αἴγυπτον και Φοινίκην, κᾀκεῖθεν κατήντησεν εἰς Θεσπρωτίαν τῆς Ἠπείρου, ἔνθα Φείδων ὁ βασιλεὺς ὑπεδέξατο αὐτόν, καὶ διηγήσατο περὶ τοῦ Ὀδυσσέως· ὅτι ἐκεῖθεν ἀναχθείς, ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς Κρήτην, περιέπεσε πειραταῖς, οἵτινες ἀφαιρέσαντες αὐτοῦ τὰ ἱμάτια ἐνέδυσαν αὐτόν, ὃ ἔφερε, φαυλότατον ῥάκος, καὶ οὕτως ἔχοντα περιέδησαν ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ, καὶ κατέλιπον ἐν τῇ νηΐ, αὐτοὶ δ' ἐξελθόντες εἰς τὴν παραλίαν τῆς Ἰθάκης ἐδείπνουν· καὶ ὅτι τότε λυθεὶς ὑπὸ

τῶν θεῶν ἔῤῥιψεν ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ κολυμβῶν ἐξῆλθεν εἰς τὴν ξηράν, καὶ ἀνέβη διὰ τῆς ὀρεινῆς. Ταῦτα τοῦ ξένου διηγησαμένου, ἐπὶ μὲν ταῖς δυστυχίαις αὐτοῦ λυπεῖται ὁ Εὔμαιος, τοῖς δὲ περὶ Ὀδυσσέως εἰρημένοις οὐ πιστεύει. Ἔρχονται δὲ τότε καὶ οἱ ἄλλοι οἱ περὶ τὸν Εὔμαιον συβῶται, φέροντες ἀπὸ τῆς νομῆς τοὺς χοίρους· καὶ σφάξαντες ἕνα ἐξ αὐτῶν παρεσκεύασαν δεῖπνον, καὶ συνεδείπνησαν ἅπαντες· ἔπειτα δὲ κατεκλίθησαν εἰς ὕπνον, ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς καὶ οἱ ἄλλοι μακρὰν τῶν χοίρων, ὁ δὲ Εὔμαιος πλησίον αὐτῶν καὶ ἐξωπλισμένος, ἵνα προφυλάττῃ τὴν ἀγέλην ἅπασαν·

> βῆ δ' ἴμεναι κείων, ὅθι περ σύες ἀργιόδοντες
> πέτρῃ ὑπὸ γλαφυρῇ εὗδον, Βορέω ὑπ' ἰωγῇ.

Ῥαψῳδία Ο.

Τηλεμάχου ἐπάνοδος. Μνηστήρων λόχος. Τηλεμάχου πρὸς Εὔμαιον ἄφιξις.

Ἐν τούτοις ἡ Ἀθηνᾶ ἐλθοῦσα εἰς Σπάρτην (ἴδε ῥαψῳδ. Ν ἐν τέλει), ὅπου ὁ Τηλέμαχος παρέμενε ξενιζόμενος παρὰ τῷ Μενελάῳ (Ῥαψῳδ. Δ), παροτρύνει αὐτὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἰθάκην, καὶ ἅμα παραινεῖ προσηκόντως, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν τῶν μνηστήρων ἐνέδραν, καὶ καταχθεὶς εἰς Ἰθάκην πορευθῇ πρῶτον πρὸς τὸν Εὔμαιον, καὶ δι' αὐτοῦ ἀναγγείλῃ τῇ Πηνελόπῃ ὅτι ἐπανῆλθεν ὑγιαίνων. Ὁ Τηλέμαχος λοιπὸν ἅμα πρωΐᾳ παρακαλεῖ τὸν Μενέλαον ν' ἀποπέμψῃ αὐτὸν εἰς Ἰθάκην· ὁ δὲ προθύμως ἐκπληροῖ τὴν παράκλησιν, καὶ δώροις αὐτὸν τιμήσας κατὰ τὸ εἰωθός, καὶ πολλὰ ἐπευξάμενος ἀποπέμπεται. Ἤδη δὲ τοῦ Τηλεμάχου καὶ Πεισιστράτου ἀναβεβηκότων ἐπὶ τὸ ἅρμα, ἐπιφαίνεται Διοσημεία (ἀετὸς δεξιόθεν ἱπτάμενος, καὶ χῆνα φέρων λευκὸν διαπεπαρμένον τοῖς ὄνυξιν), ἣν ἡ Ἑλένη ἑρμηνεύει ὡς οἰωνὸν ἄριστον ὑπὲρ τῆς ἐπανόδου τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ καταστροφῆς τῶν μνηστήρων. Πᾶσαν δὲ διατρίψαντες τὴν ἡμέραν εἰς τὴν διάβασιν τοῦ πεδίου, αὐλίζονται τὸ ἑσπέρας εἰς Φεράς, ἔνθα διανυκτερεύουσι· τὴν δ' ἐπιοῦσαν ἤλαυνον εἰς Πύλον, καὶ κατ' εὐθεῖαν ἐλθόντες εἰς τὴν ναῦν ἐπιβιβάζουσι τὰ δῶρα· καὶ ὁ μὲν Πεισίστρατος ἐπανέρχεται πρὸς τὸν πατέρα Νέστορα, ὁ δὲ Τηλέμαχος ἀνάγεται μετὰ τῶν ἑταίρων, συμπαραλαβὼν καὶ Θεοκλύμενον τὸν Ἀργεῖον, φεύγοντα ἐξ Ἄργους διὰ φόνον, καὶ δεηθέντα τοῦ Τηλεμάχου περὶ σωτηρίας. Ὁ μὲν οὖν Τηλέμαχος οὕτως ἔπλεε πρὸς τὴν Ἰθάκην· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς διατρίβων παρὰ τῷ Εὐμαίῳ, καὶ συνδειπνῶν αὐτῷ, ἀποπειρᾶται τῆς προαιρέσεως αὐτοῦ, εἰ τάχα βούλεται νὰ διατρέφῃ τὸν πτωχὸν ξένον· ὅθεν παρακαλεῖ νὰ ὁδηγήσωσιν αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν, ὅπως ἐκεῖ ἀποζῇ ἐπαιτῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς· ἀλλ' ὁ Εὔμαιος παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ διαμένῃ, ὑπισχνούμενος ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Ὀδυσσέως, ὅταν ἐπανέλθῃ, δώσει αὐτῷ ἱμάτια, καὶ ἀποπέμψεται αὐτὸν εἰς τὰ ἴδια. Τότε ὁ ἄγνωστος ξένος εὐχαριστεῖ τῷ Εὐμαίῳ, καὶ ἐρωτᾷ περὶ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς τοῦ Ὀδυσσέως· ὁ δὲ προθύμως διηγεῖται περί τε ἐκείνων καὶ περὶ ἑαυτοῦ, ὅπως ἐγένετο

συβώτης, υἱὸς ὢν τοῦ ἐν Σύρῳ βασιλεύοντος Κτησίου, κᾀκεῖθεν ἁρπασθεὶς ὑπὸ Φοινίκων καὶ ἀπεμπολῆθεὶς εἰς Ἰθάκην. Οὕτω μὲν συνδιαλεγόμενοι κατ' ἰδίαν ὁ ξένος καὶ ὁ Εὔμαιος πολὺ τῆς νυκτὸς διήνυσαν μέρος· καί, ἤδη τῆς αὐγῆς ὑποφεγγούσης, κατακλιθέντες ἐκοιμήθησαν. Ὁ δὲ Τηλέμαχος τὴν πρωΐαν ἐκείνην κατάγεται εἰς Ἰθάκην· καὶ συνδειπνήσας μετὰ τῶν ἑταίρων παρὰ τὴν ἀκτήν, τούτους μὲν κελεύει ν' ἀπέλθωσιν εἰς τὸν λιμένα καὶ εἰς τὴν πόλιν διὰ θαλάσσης, αὐτὸς δὲ κατὰ τὰς ὁδηγίας τῆς Ἀθηνᾶς παρασκευάζεται νὰ πορευθῇ διὰ τῆς ὀρεινῆς πρὸς τὸν συβώτην Εὔμαιον· καὶ ἐν τούτῳ πάλιν ἄριστος οἰωνὸς ἐπιφαίνεται, ἱέραξ δεξιόθεν ἱπτάμενος, καὶ περιστερὰν φέρων διαπεπαρμένην τοῖς ὄνυξι· ὁ δὲ Θεοκλύμενος, μάντις ὢν ἄριστος, ἑρμηνεύει τῷ Τηλεμάχῳ τὸν οἰωνόν· καὶ ὁ Τηλέμαχος πολλὰ τῷ μάντει εὐχαριστήσας, καὶ συστήσας αὐτὸν Πειραίῳ τῷ ἑταίρῳ, ὅπως ἐπιμεληθῇ αὐτοῦ προσηκόντως, ἀπέρχεται πρὸς τὴν ἔπαυλιν,

> ἔνθα οἱ ἦσαν ὕες μάλα μυρίαι, ᾗσι συβώτης
> ἐσθλὸς ἐών, ἐνίαυεν, ἀνάκτεσιν ἤπια εἰδώς.

Ραψῳδία Π.

Ἀναγνωρισμὸς Ὀδυσσέως ὑπὸ Τηλεμάχου.

Μεταξὺ παρασκευαζομένων εἰς ἄριστον τοῦ Εὐμαίου καὶ τοῦ Ὀδυσσέως ἐν τῇ ἐπαύλει, ἐφίσταται ὁ Τηλέμαχος, ὃν οἱ μὲν κύνες γνωρίζοντες περιτρέχουσι σαίνοντες, ὁ δὲ πιστὸς συβώτης μετὰ δακρύων χαρᾶς, ὡς πατὴρ υἱόν, κατασπάζεται, καὶ εἰσάγει χαίρων εἰς τὴν ἔπαυλιν. Συνδειπνούντων δὲ τῶν τριῶν, ὁ Τηλέμαχος ἐρωτᾷ τὸν Εὔμαιον, πόθεν ὁ ξένος, καὶ τίς; ὁ δὲ λέγει, ὅτι Κρής τίς ἐστιν ἀτυχής, πολλὰ πλανηθείς, καὶ συνίστησιν αὐτὸν τῷ Τηλεμάχῳ· ὃς ὑπισχνεῖται μέν, ὅτι ἀποπέμψεται αὐτὸν εἰς τὰ ἴδια, ἀρνεῖται ὅμως νὰ μεταγάγῃ αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν, ὡς οὐκ ἰσχύων νὰ προστατεύσῃ αὐτοῦ, ἐὰν ὑπὸ τῶν ὑβριστῶν μνηστήρων κακοπαθῇ. Ταῦτα εἰπὼν ἀποστέλλει τὸν Εὔμαιον ἀγγελοῦντα κρύφα τῶν μνηστήρων τῇ Πηνελόπῃ, ὅτι ἐπανῆλθεν ὑγιαίνων· καὶ ἀπελθόντος ἐκείνου, κατέρχεται παρὰ τὴν ἔπαυλιν ἡ Ἀθηνᾶ, καὶ μόνῳ τῷ Ὀδυσσεῖ φαινομένη, ἔνευσεν αὐτῷ νὰ ἐξέλθῃ· ἐξελθόντα δὲ παρήνεσε τὰ δέοντα· καὶ διὰ χρυσῆς ῥάβδου μεταμορφώσασα αὐτὸν εἰς ἡγεμονικὸν ἄνδρα, ἐκέλευσε νὰ εἰσέλθῃ πρὸς τὸν Τηλέμαχον, καὶ νὰ συσκεφθῶσιν ἀμφότεροι περὶ τοῦ φόνου τῶν μνηστήρων. Ὁ Τηλέμαχος ἐκπλήττεται ἰδὼν τὸν ῥακενδύτην ξένον οὕτως αἴφνης μεταβεβλημένον, καὶ προσφωνεῖ αὐτὸν ὡς θεόν· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς γνωρίζει ἑαυτὸν τῷ φιλτάτῳ, καὶ περιπαθέστατα καταφιλῶν αὐτὸν ἄφθονα καταχέει δάκρυα, ἃ μετὰ δυσκολίας πολλῆς ἠδύνατο τέως νὰ κατακρατῇ· δυσπιστοῦντα δὲ τὸν Τηλέμαχον ἀναπείθει ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Ὀδυσσεύς, ὃν περιήρχετο ζητῶν· καὶ τότε περιπεσὼν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ πατρὸς ὁ δι' αὐτὸν τεταλαιπωρημένος υἱὸς καταφιλεῖ αὐτόν, καὶ θρῆνος ἀμφοτέρων ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἀντηχεῖ, ἕως ὁ Τηλέμαχος παυσάμενος τοῦ θρήνου ἐρωτᾷ τὸν πατέρα, τίνες ἐξήγαγον αὐτὸν εἰς Ἰθάκην. Ὁ Ὀδυσσεὺς διηγεῖται συντόμως,

20

ὅτι Φαίακες ἐξήγαγον αὐτόν. καὶ ἅμα προβάλλεται σκέψιν περὶ ὀλέθρου τῶν μνηστήρων· ὁ δὲ Τηλέμαχος ὑποδεικνύει τὸ ἀδύνατον, πολλῶν ὄντων τῶν μνηστήρων, οὓς ἀπαριθμεῖ εἰς ἑκατὸν δέκα καὶ ὀκτὼ μετὰ τῶν θεραπόντων αὐτῶν. Τότε ὁ Ὀδυσσεὺς ἀνακοινοῦται τῷ υἱῷ ὅπερ ἐμελέτησε σχέδιον πρὸς ὄλεθρον τῶν μνηστήρων, καὶ ἀμφότεροι συμφωνοῦσιν, ὅπως μηδενὶ μηδὲν εἴπωσι περὶ τοῦ πράγματος, ἕως ἂν ὁ προσήκων καιρὸς ἐπιστῇ. Τούτων δ' ἐν τῇ ἐπαύλει γινομένων, ὁ μὲν Εὔμαιος ἀφικόμενος εἰς τὴν πόλιν ἀναγγέλλει κρύφα τῶν μνηστήρων τῇ Πηνελόπῃ περὶ τῆς τοῦ υἱοῦ ἀφίξεως, οἱ δὲ τοῦ Τηλεμάχου ἑταῖροι καταχθέντες εἰς τὸν λιμένα, ἀνήγγειλαν τοῦτ' αὐτὸ τοῖς τε πολίταις ἅπασι καὶ τοῖς μνηστῆρσιν. Ἐν τούτῳ ἐπανῆλθεν ἄπρακτος καὶ ἡ ναῦς, ἣν οἱ μνηστῆρες ἀπέστειλαν ἐνεδρεύσουσαν πρὸς ὄλεθρον τοῦ Τηλεμάχου· καὶ οὗτοι νέαν ἐξυφαίνουσιν ἐπιβουλήν, περὶ ἧς ἀκούσασα ἡ Πηνελόπη κατέρχεται μετὰ τῶν θεραπαινίδων ἀπὸ τοῦ ὑπερῴου, καὶ πικρῶς ὀνειδίζει μάλιστα πάντων τὸν ἀγνώμονα Ἀντίνοον, ὡς ἐπιβουλεύοντα τῷ υἱῷ τοῦ Ὀδυσσέως, ὑφ' οὗ πρότερον εὐηργέτητο. Ὁ δὲ Εὔμαιος ἐπανελθὼν εἰς τὴν ἔπαυλιν εὑρίσκει τὸν ξένον, οἷον κατέλιπεν αὐτόν, γέροντα ῥακενδύτην, τῆς Ἀθηνᾶς αὖθις αὐτὸν μεταμορφωσάσης, ὅπως διαμείνῃ ἄγνωστος τῷ Εὐμαίῳ· καὶ ἐρωτώμενος ὑπὸ τοῦ Τηλεμάχου περὶ τῶν ἐν τῇ πόλει, ἀποκρίνεται, ὅτι τῇ μὲν Πηνελόπῃ ἀνήγγειλε τὰ παρηγγελμένα, περὶ δὲ τῶν ἄλλων οὐδὲν ἐφρόντισεν· εἶδεν ὅμως τὴν ναῦν τοῦ Τηλεμάχου εἰσερχομένην εἰς τὸν λιμένα. Τούτων δε λεχθέντων, ἐτράπησαν ἐπὶ δεῖπνον·

αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο,
κοίτου τε μνήσαντο, καὶ ὕπνου δῶρον ἕλοντο.

Ῥαψῳδία Ρ.

Ἐπάνοδος Τηλεμάχου εἰς Ἰθάκην.

Τῇ ἐπαύριον ἅμα πρωΐᾳ ὁ Τηλέμαχος παρασκευάζεται, ὅπως ἀπέλθῃ πρὸς τὴν ἰδίαν μητέρα, καὶ προστάσσει τὸν Εὔμαιον νὰ ὁδηγήσῃ τὸν ξένον εἰς τὴν πόλιν, ἵνα ζῇ ἐκεῖ προσαιτῶν. Τὸν μὲν οὖν Τηλέμαχον παραγενόμενον εἰς τὴν πατρῴαν οἰκίαν ὑποδέχεται μετὰ δακρύων χαρᾶς ἡ Πηνελόπη, καὶ αἱ θεράπαιναι, καὶ οἱ πολῖται πάντες, πλὴν τῶν μνηστήρων, οἵπερ ἐν μὲν τῷ φανερῷ θεραπεύουσιν αὐτόν, ἐν δὲ τῷ κρυπτῷ πολλὰ καὶ κακὰ ἐπιβουλεύουσιν. Εὑρὼν δὲ καὶ τὸν ξένον μάντιν Θεοκλύμενον ἐν τῇ πόλει, παραλαμβάνει αὐτὸν οἴκαδε, καὶ ξενίζει προσηκόντως· καὶ ἐν τούτῳ ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τῆς μητρὸς διηγεῖται τὰ κατὰ τὴν περιπλάνησιν αὐτοῦ, καὶ ὅ, τι ἤκουσε παρὰ τοῦ Μενελάου περὶ τοῦ Ὀδυσσέως· δακρυούσης δὲ τῆς Πηνελόπης ἐπὶ τούτοις, ὁ μάντις Θεοκλύμενος παραμυθεῖται αὐτήν, βεβαιῶν, ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ζῇ, καὶ ἤτοι ἐν Ἰθάκῃ εὑρίσκεταί που κεκρυμμένος, ἢ πλησιάζει ἐρχόμενος εἰς ὄλεθρον τῶν μνηστήρων. Τὸν δὲ Ὀδυσσέα ὡδήγησεν ὁ Εὔμαιος εἰς τὴν πόλιν, γέροντα πενιχρὸν καὶ βακτηρίᾳ στηριζόμενον, καὶ ἐν τῷ εἰσέρχεσθαι εἰς τὴν πόλιν ἐξυβριζόμενον καὶ προπηλακιζόμενον ἐν ὑπομονῇ μυρίᾳ. Ἰδὼν δὲ ὁ Ὀδυσσεὺς τὰ βασίλεια θαυμάζει τὸ κάλλος αὐτῶν, καὶ

παρακαλεῖ τὸν Εὔμαιον νὰ εἰσέλθωσιν ἀμφότεροι· καὶ παρὰ τὴν εἴσοδον Ἄργος, ὁ γηραιὸς κύων τοῦ Ὀδυσσέως, κατακείμενος, ἀναγνωρίζει τὸν δεσπότην αὐτοῦ, καὶ οὐ δυνάμενος διὰ γῆρας νὰ μετακινηθῇ, σαίνει μακρόθεν, οἷον ὑποδεχόμενος αὐτὸν ἐν χαρᾷ, καὶ μετ' ὀλίγον ἀποθνήσκει εἰκοσαέτης ἤδη. Εἰσελθόντος οὖν τοῦ Εὐμαίου εἰς τὰ βασίλεια, ἐπεισέρχεται καὶ ὁ Ὀδυσσεύς· ὁ δὲ Τηλέμαχος πέμπει πρὸς αὐτὸν διὰ τοῦ Εὐμαίου, ὡς πρὸς ἐπαίτην, κρέατα καὶ ἄρτους, ἅπερ ἐκεῖνος ἄσμενος κατατρώγει. Ἐν τούτῳ δὲ προσελθοῦσα ἡ Ἀθηνᾶ, προτρέπει αὐτὸν νὰ πλησιάσῃ πρὸς τοὺς μνηστῆρας, καὶ νὰ ἐπαιτῇ παρ' αὐτῶν, ὅπως οὕτω δυνηθῇ νὰ γνωρίσῃ καὶ διακρίνῃ ἕκαστον. Τότε περιερχόμενος ὁ ἄγνωστος γέρων ἐν τοῖς μνηστῆρσιν, ἐπαιτεῖ προτείνων τὴν χεῖρα· καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἐλεοῦσιν αὐτόν, ὁ δὲ Ἀντίνοος ὑβρίζει τὸν Εὔμαιον, ὅτι ἤγαγεν εἰς τὴν πόλιν τοιοῦτον ῥυπαρὸν ἐπαίτην, καὶ ὑβριστικῶς προστάσσει τὸν ἄγνωστον γέροντα ν' ἀπέλθῃ τοῦ συμποσίου, καὶ ἅμα ῥίπτει κατ' αὐτοῦ ἀποσυρομένου τὸ ὑποπόδιον, ἐφ' ὃ ἐπάτει. Ὁ μὲν οὖν Ὀδυσσεὺς ἐπανέρχεται εἰς τὴν φλιὰν τῆς αἰθούσης, ὅπου καθήμενος καταρᾶται τοῦ Ἀντινόου· ἡ δὲ Πηνελόπη ἀκούσασα, ὅτι ὁ Ἀντίνοος ὕβρισε τὸν πτωχὸν ἐπαίτην, καὶ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τὸν ὦμον διὰ τοῦ ὑποποδίου, καταρᾶται καὶ αὐτὴ τοῦ Ἀντινόου λέγουσα,

αἴθ' οὕτως αὐτόν σε βάλοι κλυτότοξος Ἀπόλλων·

οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ μετακαλεῖται διὰ τοῦ Εὐμαίου τὸν γέροντα, ὅπως ἐλεήσῃ τι αὐτόν· ἀλλ' ὁ γέρων οὐ πείθεται τῷ Εὐμαίῳ προτρέποντι νὰ εἰσέλθῃ πρὸς τὴν Πηνελόπην, προσποιούμενος φόβον τῶν μνηστήρων· ὑπισχνεῖται ὅμως, ὅτι περὶ ἡλίου δυσμὰς διηγήσεται τῇ Πηνελόπῃ ὅσα περὶ τοῦ Ὀδυσσέως γινώσκει. Τούτων δὲ γενομένων, ἐπειδὴ πρὸς ἑσπέραν ἦν, ὁ μὲν Εὔμαιος ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἔπαυλιν, λαβὼν παρὰ τοῦ Τηλεμάχου ἐντολὴν νὰ ἐπανέλθῃ τὴν πρωΐαν φέρων ἱερεῖα καλά, οἱ δὲ μνηστῆρες παραμένουσιν ἐν τοῖς βασιλείοις, ἔνθα

. . . . ὀρχηστυῖ καὶ ἀοιδῇ
τέρποντ'· ἤδη γὰρ καὶ ἐπήλυθε δείελον ἦμαρ.

Ραψῳδία Σ.

Ὀδυσσέως καὶ Ἴρου πυγμή.

Πτωχός τις ἐπαίτης, Ἶρος ὀνομαζόμενος, προσέρχεται ἐν τούτοις ἐπαιτήσων· καὶ ἰδὼν τὸν Ὀδυσσέα καθήμενον ἐκεῖ, ἀπωθεῖται αὐτόν, ἵνα καταλάβῃ τὴν θέσιν· ἀλλ' ὁ Ὀδυσσεὺς οὐχ ὑπακούει. Συγκρούονται λοιπὸν πρὸς ἀλλήλους οἱ δύο ἐπαῖται, παροτρυνόντων τῶν μνηστήρων, καὶ ἐπιγελώντων τῇ συμπλοκῇ, καὶ ἆθλα προβαλλομένων τῷ νικήσοντι γαστέρας αἰγῶν. Ὁ Ὀδυσσεὺς προσποιεῖται μέν, ὅτι γέρων αὐτὸς πρὸς νέον τὸν Ἶρον οὐ δύναται ἀντιστῆναι, καταβαίνει ὅμως εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἀνάγκην δῆθεν τῆς τροφῆς, καὶ ἀνασύρας τὸ ἱμάτιον ἐκκαλύπτει τοὺς στιβαροὺς αὐτοῦ βραχίονας. Ὁ ταλαίπωρος Ἶρος καὶ ὑποτρέμων ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν βραχιόνων ἐκείνων, ὅμως ἀναγκάζεται, παροτρυνόμενος

ὑπὸ τῶν μνηστήρων νὰ διαγωνισθῇ πρὸς τὸν Ὀδυσσέα, καὶ καταπίπτει βεβλημένος ὑπὸ τῆς στιβαρᾶς ἐκείνου χειρός· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς ἑλκύσας αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ποδὸς εἰς τὴν αὐλήν, ἐξήπλωσεν ἐκεῖ κακῶς ἔχοντα. Τότε οἱ μνηστῆρες δωροῦνται τῷ νικήσαντι Ὀδυσσεῖ τὰς ὑπεσχημένας γαστέρας καὶ ἄρτους καὶ οἶνον· ἡ δὲ Πηνελόπη κατελθοῦσα ἐκ τοῦ ὑπερῴου κελεύσει τῆς Ἀθηνᾶς, ἐπιφαίνεται τοῖς μνηστῆρσιν ὡραιοτέρα ἑαυτῆς, ὅπως ἐπιτείνῃ τὴν ἐλπίδα τοῦ γάμου· καὶ ἐπιπλήττει τὸν Τηλέμαχον, ὅτι ἐπέτρεψε νὰ κακοπαθήσῃ ὁ πτωχὸς ξένος. Ὁ μὲν οὖν Τηλέμαχος δικαιολογεῖται· ὁ δὲ Εὐρύμαχος θαυμάζει τῆς Πηνελόπης τὸ κάλλος· κἀκείνη εἰποῦσα, ὅτι μετ' οὐ πολὺ ἀποφασίσει περὶ τοῦ ἰδίου γάμου, ἀναπτεροῖ πάντων τὰς ἐλπίδας, καὶ δῶρα πολλὰ καὶ πολύτιμα προσφέρονται αὐτῇ. Ἀπελθούσης δὲ τῆς Πηνελόπης, ᾄδοντες καὶ χορεύοντες διῆγον οἱ μνηστῆρες μέχρις ἑσπέρας· καὶ νυκτὸς ἐπιγενομένης, ἀνάπτονται δᾷδες καὶ ξύλα ἐν ἐσχάραις πρὸς παράτασιν τῆς εὐωχίας· αἱ δὲ θεράπαιναι ὑβρίζουσι τὸν γέροντα ἐπαίτην, ὃς μετὰ προσοχῆς ἐπιτηρεῖ τὰ γινόμενα, καὶ τολμηρότερον ἀποκρίνεται πρὸς τὸν Εὐρύμαχον, ἄνανδρον αὐτὸν μετὰ πάντων ἀποκαλέσας· ὀργισθεὶς δὲ ὁ Εὐρύμαχος βάλλει κατ' αὐτοῦ τὸ ὑποπόδιον, ὡς πρότερον ὁ Ἀντίνοος· ἀλλ' ἐκείνου μὲν ἁμαρτάνει, μικρὸν παρεκκλίναντος, τυγχάνει δὲ τοῦ οἰνοχόου κατὰ τὴν δεξιὰν χεῖρα. Ἐντεῦθεν ἐγείρεται θόρυβος, δι' ὃν ὁ Τηλέμαχος ἀναστὰς ἐλέγχει τοὺς μνηστῆρας, καὶ ἐπιτάσσει αὐτοῖς ν' ἀπέλθωσιν εἰς τὰ ἴδια. Συμφωνήσαντος δὲ τῷ Τηλεμάχῳ καὶ τοῦ Ἀμφινόμου, πάντες ἐσπείσαντο τοῖς θεοῖς.

> αὐτὰρ ἐπεὶ ἔσπεισάν τ', ἔπιόν θ', ὅσον ἤθελε θυμός,
> βάν ῥ' ἴμεναι κείοντες ἑὰ πρὸς δώμαθ' ἕκαστος.

Ῥαψῳδία Τ.

Ὀδυσσέως καὶ Πηνελόπης ὁμιλία, καὶ ὑπὸ Εὐρυκλείας ἀναγνωρισμός.

Ἀπελθόντων τῶν μνηστήρων, ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Τηλέμαχος ἐκτίθενται τὰ ὅπλα εἰς τὸ ἐνδότατον τῆς οἰκίας· καὶ μετὰ τοῦτο ὁ μὲν Τηλέμαχος ἀπέρχεται πρὸς ὕπνον, ὁ δὲ γέρων ἐπαίτης προσκαλεῖται ὑπὸ τῆς Πηνελόπης, ἵνα διηγηθῇ ὅ, τι περὶ τοῦ Ὀδυσσέως γινώσκει. Ἐρωτώμενος δὲ περὶ ἑαυτοῦ, τίς ἐστι, τὸ μὲν πρῶτον ἀρνεῖται νὰ εἴπῃ, ἔπειτα δέ, τῆς Πηνελόπης τοῦτ' αὐτὸ ἐπερωτώσης, πλάττεται πατρίδα ἑαυτῷ τὴν Κρήτην, καὶ ὅτι ἐκεῖ ἐξένισε τὸν Ὀδυσσέα, προσελθόντα τῇ νήσῳ, ὅτε ἀπήρχετο εἰς Τροίαν, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Ἡ Πηνελόπη ἄφθονα καταχέει δάκρυα ἐπὶ τῇ διηγήσει ταύτῃ, καὶ πάλιν ἐρωτᾷ τὸν ξένον, ὁποῖα ἦσαν τὰ τοῦ Ὀδυσσέως ἐνδύματα, ὅτε ἐξένισεν αὐτὸν ἐν Κρήτῃ· ὁ δὲ καὶ προσποιούμενος ὅτι μετὰ χρόνον τοσοῦτον οὐκ ἠδύνατο εἰπεῖν ἀκριβῶς, ὅμως καταλέγει πάντα, καὶ ἡ Πηνελόπη ἔτι μᾶλλον δακρύει, ἀναμιμνησκομένη, ὅτι τοιαῦτα ἦσαν ἀληθῶς τὰ τοῦ Ὀδυσσέως ἐνδύματα. Ὁ γέρων ἐπαίτης παραμυθεῖται αὐτήν, καὶ λέγει, ὅτι ἐν Θεσπρωτίᾳ διατρίβων ἤκουσε λεγόντων τινῶν, ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἀπώλεσε πάντας τοὺς

ἑταίρους ἐν ναυαγίῳ, ὡς ἀσεβήσαντας περὶ τὰς βοῦς τοῦ Ἡλίου, ἐσώθη ὅμως αὐτὸς ἐν τῇ νήσῳ τῶν Φαιάκων, ὅθεν ἐλεύσεται μετ' οὐ πολὺ εἰς Ἰθάκην. Ἐκ τῶν λόγων τούτων παρηγορηθεῖσα ἡ Πηνελόπη κελεύει τὰς θεραπαινίδας νὰ πλύνωσι τοὺς πόδας τοῦ ξένου, καὶ νὰ παρασκευάσωσιν αὐτῷ κλίνην πρὸς ἀνάπαυσιν, τὴν δὲ πρωΐαν πάλιν νὰ λούσωσιν αὐτόν, καὶ νὰ χρίσωσιν ἐλαίῳ, ὅπως συνδειπνήσῃ τῷ Τηλεμάχῳ· ἀποποιηθέντος ὅμως τοῦ γέροντος νὰ νιφθῶσιν οἱ πόδες αὐτοῦ ὑπό τινος τῶν νεωτέρων θεραπαινίδων, ἡ Πηνελόπη ἐπαινεῖ τὴν σώφρονα αὐτοῦ κοσμιότητα, καὶ διατάττει νὰ πράξῃ τοῦτο ἡ πρεσβυτάτη τῶν ἄλλων Εὐρύκλεια, ἣ καὶ ὑπακούει προθυμότατα. Ἀλλ' ἐν τῷ πλύνειν τοὺς πόδας τοῦ ξένου ἀνακαλύπτει ἡ Εὐρύκλεια τὴν οὐλήν, ἣν ἐγίνωσκεν ἔχοντα τὸν Ὀδυσσέα κατὰ τὸν ἕτερον τῶν ποδῶν, καὶ ἐκ ταύτης ἀναγνωρίσασα τὸν ἴδιον δεσπότην μένει ἄναυδος ὑπὸ χαρᾶς, καὶ δακρύει ἄφθονα δάκρυα· ὁρμωμένην δὲ ν' ἀναγγείλῃ τῇ Πηνελόπῃ ὅ,τι εἶδε, προφθάσας ἐμποδίζει ὁ Ὀδυσσεύς, τῇ μὲν δεξιᾷ χειρὶ ἐπιστομήσας αὐτήν, τῇ δὲ ἑτέρᾳ ἑλκύσας πρὸς ἑαυτόν, καὶ ἀπειλήσας δεινῶς, ἵνα μηδὲν ἀναγγείλῃ περὶ αὐτοῦ. Σιωπῶσα λοιπὸν ἡ Εὐρύκλεια νίπτει τοὺς πόδας τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ μετὰ τοῦτο ἡ Πηνελόπη παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ ἐξηγήσῃ τὸν ὄνειρον, ὃν εἶδεν ἐν τῇ προτέρᾳ νυκτί· ἐκεῖνος δὲ προθύμως ἐξηγεῖται τοῦτον ὡς προσημαίνοντα τὴν τοῦ Ὀδυσσέως ἐπάνοδον καὶ τὸν τῶν μνηστήρων ὄλεθρον. Ἤδη δὲ τῆς νυκτὸς προκεχωρηκυίας, ὁ μὲν ξένος κατακλίνεται ἐν τῷ παρεσκευασμένῳ δι' αὐτὸν τόπῳ, ἡ δὲ Πηνελόπη μετὰ τῶν ἀμφιπόλων ἀνέρχεται εἰς τὸ ὑπερῷον, ἔνθα κατακλιθεῖσα

> κλαῖεν ἔπειτ' Ὀδυσῆα, φίλον πόσιν· ὄφρα οἱ ὕπνον
> ἡδὺν ἐπὶ βλεφάροισι βάλε γλαυκῶπις Ἀθήνη.

Ραψῳδία Υ.

Τὰ πρὸ τῆς μνηστηροφονίας.

Κατακλιθεὶς ὁ Ὀδυσσεὺς ἀγρυπνεῖ, διαλογιζόμενος περὶ τῶν πρακτέων, καὶ ἐν τούτῳ πολλὰς βλέπει τῶν θεραπαινῶν ἀταξίας, ἐφ' αἷς ἀγανακτεῖ, ἀλλ' ὑπομένει κατ' ἀνάγκην μείζονα· ἡ δὲ Ἀθηνᾶ ἐπιφανεῖσα ἐν σχήματι γυναικὸς ἐνθαῤῥύνει αὐτὸν πρὸς τὸν μέλλοντα κατὰ τῶν μνηστήρων ἀγῶνα, καί, ἀπελθούσης ἐκείνης, ἀποκοιμᾶται. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ Πηνελόπη κατέκειτο ἄγρυπνος ἐν τῇ κλίνῃ αὐτῆς, κλαίουσα καὶ προσευχομένη τῇ Ἀρτέμιδι, ἵνα ἐκτοξεύσῃ κατ' αὐτῆς θανάσιμον βέλος, πρὶν ἢ ἀναγκασθῇ νὰ ἔλθῃ εἰς δεύτερον γάμον. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἀκούσας τοὺς ὀδυρμοὺς αὐτῆς ἐξυπνίζεται, καὶ προσευχόμενος ἐπικαλεῖται τὴν τοῦ Διὸς βοήθειαν, ὃς παραυτίκα δεινὸν ἐβρόντησε, καὶ τὸ σημεῖον τοῦτο πολλὴν ἐμποιεῖ τῷ ἥρωϊ χαράν. Ἐν τούτῳ δὲ ἀναστὰς ὁ Τηλέμαχος ἐξέρχεται εἰς τὴν ἀγορὰν δόρυ φέρων, καὶ κυνῶν αὐτῷ ἑπομένων· ἡ δὲ Εὐρύκλεια καὶ αἱ ἄλλαι θεράπαιναι εὐτρεπίζουσι τὴν οἰκίαν. Ἔρχεται μετὰ ταῦτα ὁ Εὔμαιος, τρεῖς φέρων σῦς ἀρίστους, καὶ ἄλλοι ποιμένες αἶγας φέροντες· ὧν οἱ μὲν προπηλακίζουσιν αὐθαδῶς τὸν

ξένον, οἱ δὲ ἐλεοῦσιν αὐτόν. Οἱ δὲ μνηστῆρες αὖθις συνελθόντες εὐωχοῦνται, καί, ἴσης ἀποδοθείσης μερίδος τῷ ξένῳ κατὰ προσταγὴν τοῦ Τηλεμάχου, ἀγανακτοῦσι, καὶ ὁ Κτήσιππος βάλλει κατ' αὐτοῦ πόδα βοός· ἀλλά, παρακύψαντος τοῦ Ὀδυσσέως, ἁμαρτάνει ἡ βολή. Τότε ὁ Ἀγέλαος λέγει πρὸς τὸν Τηλέμαχον, ὅτι πρέπει νὰ προτρέψῃ τὴν μητέρα αὐτοῦ εἰς ἐκλογὴν ἑνὸς τῶν μνηστήρων· ἀλλ' ἐκεῖνος ἀποκρίνεται, ὅτι ἄκουσαν οὐ δύναται ἀποπέμψαι τὴν μητέρα τῆς πατρῴας οἰκίας. Μετὰ ταῦτα ὁ μάντις Θεοκλύμενος προμαντεύεται τοῖς μνηστῆρσι τὰ κάκιστα· ἀλλ' ἐκεῖνοι γελῶντες ἐπὶ τοῖς μαντεύμασιν αὐτοῦ ἀποπέμπουσιν εἰς τὴν ἀγοράν, καὶ προπηλακίζουσι τὸν Τηλέμαχον δι' ἀμφοτέρους τοὺς ξένους αὐτοῦ, τὸν Ὀδυσσέα δῆλον ὅτι καὶ τὸν Θεοκλύμενον. Οὕτως ἐκεῖνοι γελῶντες καὶ ἐξυβρίζοντες ἠριστοποιοῦντο· ἀλλὰ τοὐναντίον ἔμελλεν ἔσεσθαι αὐτοῖς τὸ δεῖπνον, ὀλεθριώτατον·

> οἷον δὴ τάχ' ἔμελλε θεὰ καὶ καρτερὸς ἀνὴρ
> θησέμεναι· πρότεροι γὰρ ἀεικέα μηχανόωντο.

Ῥαψῳδία Φ.

Τόξου θέσις.

Ἡ Ἀθηνᾶ ἐμβάλλει εἰς τὸν νοῦν τῆς Πηνελόπης νὰ προβάλῃ ἆθλον εἰς τοὺς μνηστῆρας τὴν τάσιν τοῦ τόξου τοῦ Ὀδυσσέως. Εἰσελθοῦσα λοιπὸν εἰς τὸν θάλαμον, ἐν ᾧ τὸ τόξον ἀνήρτητο, λαμβάνει τοῦτο δακρύουσα· καὶ καταβᾶσα πρὸς τοὺς μνηστῆρας λέγει πρὸς αὐτούς, ὅτι ἐκεῖνον ἐκλέγεται σύζυγον, ὃς ἂν δυνηθῇ νὰ ἐπιτείνῃ τὸ τόξον, καὶ νὰ διαπεράσῃ τὸ βέλος διὰ τῶν ἀπέναντι δώδεκα πελέκεων· καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἀπέρχεται, καταλιποῦσα παρ' αὐτοῖς τὸ τόξον. Ὁ Τηλέμαχος ἐξαιτεῖται νὰ διαγωνισθῇ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ τάσει τοῦ τόξου, καὶ τρὶς ἀποπειραθεὶς ἀποτυγχάνει· τὸ δὲ τέταρτον ἐγγὺς ὢν τῆς ἐπιτυχίας κωλύεται ὑπὸ τοῦ πατρὸς νεύσαντος αὐτῷ· δι' ὃ προσποιησάμενος, ὅτι οὐ δύναται, ἐπανέρχεται εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν. Μετὰ τὸν Τηλέμαχον ἀλλεπάλληλοι ἀποτυγχάνουσιν οἱ ἀποπειραθέντες νὰ τείνωσι τὸ τόξον μνηστῆρες· καὶ ἐν τούτῳ ὁ Ὀδυσσεὺς παραλαβὼν κατ' ἰδίαν τὸν βουκόλον Φιλοίτιον καὶ τὸν συβώτην Εὔμαιον, πιστοὺς αὐτῷ ὑπηρέτας, γνωρίζει ἑαυτὸν ἀμφοτέροις, ἐπιδείξας αὐτοῖς τὴν ἐπὶ τοῦ ποδὸς οὐλήν, καὶ παρακαλεῖ νὰ βοηθήσωσιν εἰς τὸν προκείμενον ἀγῶνα αὐτῷ τε καὶ τῷ Τηλεμάχῳ· οἱ δὲ προθυμότατα ὑπισχνοῦνται· καὶ αὖθις εἰσελθόντες, ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς κατέλαβε τὴν προτέραν θέσιν ἐπὶ δίφρου, ὁ δὲ Εὔμαιος συνεισῆλθεν αὐτῷ, καὶ ὁ Φιλοίτιος, ὡς παρηγγέλθη, ἐφρόντιζε περὶ τῶν θυρῶν. Ἀποτυχόντων δὲ πάντων εἰς τὴν τοῦ τόξου τάσιν, ὁ Ὀδυσσεὺς παρακαλεῖ νὰ δοθῇ καὶ αὐτῷ τὸ τόξον· ἀλλ' ὁ Ἀντίνοος ὑβριστικῶς ἀποῤῥίπτει τὴν αἴτησιν. Τότε ἡ Πηνελόπη παρακαλεῖ νὰ δοθῇ τὸ τόξον καὶ εἰς τὸν ξένον, ὁ δὲ Ἀντίνοος ἐπιμένει· καὶ ὁ Τηλέμαχος ἀποπέμψας τὴν μητέρα εἰς τὸ ὑπερῷον (ἔνθα ἡ Ἀθηνᾶ κατεκοίμισεν αὐτὴν ὕπνον βαθύν), διέταξε τὸν Εὔμαιον νὰ προσενέγκῃ τὸ τόξον καὶ εἰς τὸν

ξένον. Ὀργίζονται διὰ τοῦτο οἱ μνηστῆρες· ἀλλ' ἐπιμένοντος τοῦ Τηλεμάχου, ὁ Εὔμαιος δίδωσι τὸ τόξον εἰς τὸν Ὀδυσσέα, καὶ ἅμα, ὡς ἐκ τοῦ Τηλεμάχου, διατάσσει τὴν Εὐρύκλειαν νὰ ἐγκλείσῃ τὰς γυναῖκας πάσας ἐν τοῖς δωματίοις· καὶ ὁ Φιλοίτιος δὲ κατὰ τὰ προπαρηγγελμένα ἐπεμελεῖτο τῶν αὐλείων θυρῶν. Τότε ὁ Ὀδυσσεὺς λαβὼν τὸ τόξον, ῥᾳδίως ἐντείνει αὐτό, καὶ ἡ νευρὰ πληγεῖσα τῷ δακτύλῳ αὐτοῦ ἐκελάδησεν ὡς χελιδών· οἱ δὲ μνηστῆρες ἐξεπλάγησαν ἅμα καὶ κατῃσχύνθησαν. Ἐν τούτῳ ἀκούεται βροντή, καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς ἀγαλλόμενος ἐπὶ τῇ Διοσημείᾳ ταύτῃ, ὡς ἀρίστῳ οἰωνῷ, λαμβάνει τὸ βέλος, καὶ ἐπιθεὶς τῇ νευρᾷ διήλασεν αὐτὸ διὰ τῶν πελέκεων· ἔπειτα δὲ ἀναβοήσας πρὸς τὸν Τηλέμαχον εἶπεν·

> Τηλέμαχ', οὔ σ' ὁ ξεῖνος ἐνὶ μεγάροισιν ἐλέγχει
> ἥμενος· οὐδέ τι τοῦ σκοποῦ ἤμβροτον, οὐδέ τι τόξον
> δὴν ἔκαμον τανύων· ἔτι μοι μένος ἔμπεδόν ἐστιν·
> οὐχ ὥς με μνηστῆρες ἀτιμάζοντες ὄνονται.

Ταῦτα εἰπὼν ἔνευσε τῷ Τηλεμάχῳ· ἐκεῖνος δὲ περιθέμενος τὸ ξίφος, καὶ τὸ δόρυ λαβὼν ἐν τῇ χειρί, ἐπλησίασε πρὸς τὸν πατέρα·

> . . . . ἄγχι δ' ἄρ' αὐτοῦ
> πρὸς θρόνον ἑστήκει, κεκορυθμένος αἴθοπι χαλκῷ.

Ραψῳδία Χ.

Μνηστηροφονία.

Αὐτὸς νῦν παρίσταται κατὰ τῶν μνηστήρων ἐξωπλισμένος ὁ Ὀδυσσεύς, ἀποβαλόμενος ἃ ἔφερε ῥάκη, καὶ ἱστάμενος ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ, θάνατον δὲ πᾶσιν ἀπειλῶν. Καὶ πρῶτος μὲν καταπίπτει τοξευθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ὁ πάντων αὐθαδέστατος Ἀντίνοος· οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἔντρομοι ἱκετεύουσιν αὐτόν, τάς τε γενομένας ζημίας ὑπισχνούμενοι ν' ἀποτίσωσιν αὐτῷ, καὶ χρυσὸν καὶ χαλκὸν νὰ προσαποδῶσιν· ἀλλ' ἐκεῖνος οὐδὲν εἰσακούων καταβάλλει δεύτερον τὸν Ἀντίμαχον καὶ ἄλλους, συνεργοῦντος αὐτῷ καὶ τοῦ Τηλεμάχου μετὰ τῶν πιστῶν θεραπόντων, οἳ καὶ τὸν ἄπιστον συνυπηρέτην Μελάνθιον, βοηθοῦντα τοῖς μνηστῆρσι, συλλαβόντες ἀνήρτησαν ἔν τινι δωματίῳ· ἡ δὲ Ἀθηνᾶ ὑπὸ τὸ σχῆμα τοῦ Μέντορος παρισταμένη τῷ Ὀδυσσεῖ, παροτρύνει τοὺς περὶ αὐτὸν εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν μνηστήρων, καὶ ἔπειτα εἰς χελιδόνα μεταμορφωθεῖσα κάθηται ἐπὶ τῆς δοκοῦ, κᾀκεῖθεν ἐπισείουσα τὴν φθισίμβροτον αἰγίδα τρόμον ἐμποιεῖ τοῖς ἀνθισταμένοις. Οὕτω λοιπὸν ἀπώλοντο πάντες οἱ τὸν οἶκον τοῦ Ὀδυσσέως ἐξυβρίσαντες, μόνου τοῦ ἀοιδοῦ Φημίου διαφυγόντος τὸν θάνατον, ὅτι ἄκων καὶ ἀναγκαζόμενος ᾖδε τοῖς μνηστῆρσι, ὡς καὶ ὁ Τηλέμαχος ἐμαρτύρει ὑπὲρ αὐτοῦ· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Μέδων, ὡς προνοήσας ὑπὲρ τοῦ Τηλεμάχου παιδὸς ὄντος, διασώζεται, ἐκείνου τὸν πατέρα παρακαλέσαντος. Πάντων δὲ τῶν ἄλλων κειμένων νεκρῶν, ὁ Ὀδυσσεὺς μετακαλεσάμενος τὴν Εὐρύκλειαν, προστάσσει αὐτῇ νὰ προσαγάγῃ τὰς ἀκολάστους ἐκείνας θεράπαινας· καὶ πρῶτον ἀναγκάσας αὐτὰς νὰ ἐκρίψωσι τοὺς νεκροὺς καὶ νὰ καθαρίσωσι τὸ δῶμα, παρέδωκεν

ἔπειτα τῷ Τηλεμάχῳ πρὸς θάνατον· ἐκεῖνος δὲ ἀπηγχόνισε πάσας διὰ σχοινίου ναυτικοῦ, καὶ μετὰ τούτων τὸν ἄπιστον ὑπηρέτην Μελάνθιον. Τούτων δὲ γενομένων, ὁ Ὀδυσσεὺς αἰτεῖται παρὰ τῆς Εὐρυκλείας θεῖον καὶ πῦρ, ὅπως τελέσῃ τὸν καθαρισμὸν τῆς οἰκίας· ἡ δὲ προθύμως ὑπηρετεῖ τῷ φιλτάτῳ δεσπότῃ, καὶ ὁ καθαρισμὸς τελεῖται ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως· ἔπειτα προσελθοῦσα ταῖς πισταῖς θεραπαίναις, προστάττει αὐτὰς νὰ ἐμφανισθῶσι τῷ δεσπότῃ καὶ ἀπολαύσωσι τῆς παρουσίας αὐτοῦ· καὶ αὐτὴ μὲν ἀναβαίνει εἰς τὸ ὑπερῷον, ἵνα ἐξυπνίσῃ τὴν Πηνελόπην, καὶ ἀναγγείλῃ αὐτῇ τὰ γενόμενα, αἱ δὲ θεράπαιναι δᾷδας ἐν χερσὶ φέρουσαι κατέρχονται πρὸς τὸν Ὀδυσσέα, καὶ περιχυθεῖσαι κατασπάζονται αὐτόν, καὶ καταφιλοῦσιν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς ὤμους καὶ τὰς χεῖρας·

> . . . . τὸν δὲ γλυκὺς ἵμερος ᾕρει
> κλαυθμοῦ καὶ στοναχῆς· γίγνωσκε δ' ἄρα φρεσὶ πάσας.

Ραψῳδία Ψ.

Ὀδυσσέως ὑπὸ Πηνελόπης ἀναγνωρισμός.

Ἡ μὲν οὖν Εὐρύκλεια παραστᾶσα τῇ Πηνελόπῃ εὐαγγελίζεται αὐτῇ τὴν τοῦ Ὀδυσσέως ἄφιξιν καὶ τὸν τῶν μνηστήρων ὄλεθρον, λέγουσα·

> Ἔγρεο, Πηνελόπεια, φίλον τέκος, ὄφρα ἴδηαι
> ὀφθαλμοῖσι τεοῖσι, τά τ' ἔλδεαι ἤματα πάντα·
> ἦλθ' Ὀδυσσεύς, καὶ οἶκον ἱκάνεται, ὀψέ περ ἐλθών·
> μνηστῆρας δ' ἔκτεινεν ἀγήνορας, οἵ θ' ἑὸν οἶκον
> κήδεσκον, καὶ κτήματ' ἔδον, βιόωντό τε παῖδα.

ἡ δὲ δυσπιστοῦσα πρὸς τὴν ἀγγελίαν, ἀποπέμπεται τὴν Εὐρύκλειαν, ὡς ληροῦσαν, καὶ μάτην αὐτὴν ἐξυπνίσασαν. Ἀλλ' ἐπιβεβαιούσης τὸ πρᾶγμα τῆς Εὐρυκλείας, πείθεται· καὶ καταβᾶσα ἐκ τοῦ ὑπερῴου καθέζεται παρὰ τὴν ἑστίαν ἀπέναντι τοῦ Ὀδυσσέως, ὃς οὐκ ἀτενίζει πρὸς αὐτήν, ἀλλὰ καθήμενος παρὰ τὸν κίονα τῆς αἰθούσης ἀναμένει ν' ἀκούσῃ τὴν φωνὴν ἐκείνης. Ὁ Τηλέμαχος ἐλέγχει τὴν μητέρα ὡς δύσπιστον· ἀλλ' ἡ περίφρων Πηνελόπη διατελεῖ δυσπιστοῦσα, ἕως ἂν ἀκούσῃ παρὰ τοῦ Ὀδυσσέως αὐτοῦ πιστότερα γνωρίσματα. Πρὸς ταῦτα ὁ Ὀδυσσεὺς ὑπομειδιάσας, διατάττει νὰ παρασκευασθῇ χορός, ἐν ᾧ πάντες λελουμένοι, καὶ καθαροὺς ἐνδεδυμένοι χιτῶνας, χορεύουσιν, ᾄδοντος ὑπὸ φόρμιγγι τοῦ Φημίου· ἡ δὲ Ἀθηνᾶ περιέχεε τῷ Ὀδυσσεῖ κάλλος ἄφθονον καὶ χάριν. Τῶν ἄλλων οὖν ἁπάντων ἐν τῷ χορεύειν εὐφραινομένων, προσελθὼν τῇ Πηνελόπῃ ὁ Ὀδυσσεὺς ἄρχεται λόγου, καὶ μέμφεται τὴν δυσπιστίαν αὐτῆς· ἀλλ' ἐκείνη ἐπιμένει, πιστότερα ζητοῦσα γνωρίσματα. Τότε ὁ Ὀδυσσεὺς περιγράφει μετὰ πολλῆς ἀκριβείας τὴν κλίνην αὐτῶν, οἵαν ταύτην ἐξ ἀρχῆς κατεσκευάσατο· ἡ δὲ Πηνελόπη τοῦτο λαβοῦσα γνώρισμα πάντων ἀκριβέστατον, ἐναγκαλίζεται τὸν φίλτατον σύζυγον, καὶ καταφιλεῖ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ τὰς χεῖρας, συγγνώμην ἐξαιτουμένη διὰ τὴν δυσπιστίαν, καὶ λέγουσα,

> πείθεις δή μευ θυμόν, ἀπηνέα περ μάλ' ἐόντα.

ὁ δὲ δακρύει ὑπὸ χαρᾶς ὁμοῦ καὶ λύπης. Οὕτω λοιπὸν τῆς Πηνελόπης ἀναγνωρισάσης τὸν περιπόθητον σύζυγον, οἱ μὲν ἄλλοι παυσάμενοι τοῦ χοροῦ ἀπῆλθον ὑπνώσοντες· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς καὶ ἡ Πηνελόπη ἀπέρχονται εἰς τὸν ἴδιον θάλαμον, ἔνθα διηγοῦνται πρὸς ἀλλήλους ὅσα ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ ἔπαθον, ἡ μὲν κατ' οἶκον ὑπὸ τῶν μνηστήρων, ὁ δὲ πλανώμενος ἐν τῇ θαλάσσῃ· καὶ μετὰ ταῦτα κοιμῶνται μέχρι πρωΐας. Τῇ δὲ ἐπαύριον ἐξεγερθεὶς ὁ Ὀδυσσεύς, τὴν μὲν Πηνελόπην διατάττει νὰ μένῃ ἡσυχάζουσα ἐν τῷ ὑπερῴῳ, μηδὲν ἀνησυχοῦσα, ἐὰν περὶ τοῦ φόνου τῶν μνηστήρων λόγος καὶ θόρυβος γίνηται ἐν τῇ πόλει· αὐτὸς δὲ παραλαβὼν τὸν Τηλέμαχον καὶ τοὺς δύο πιστοὺς οἰκέτας ἀπῆλθε πρὸς τὸν γέροντα Λαέρτιον, τὸν πατέρα αὐτοῦ, κατοικοῦντα ἐν τῷ ἀγρῷ, καὶ οὐδὲν εἰδότα περὶ τῆς ἐπανόδου αὐτοῦ· διέρχονται δὲ τὴν πόλιν ἀθέατοι, τῆς Ἀθηνᾶς νέφει κατακρυψάσης αὐτούς·

> ἤδη μὲν φάος ἦεν ἐπὶ χθόνα· τοὺς δ' ἄρ' Ἀθήνη
> νυκτὶ κατακρύψασα, θοῶς ἐξῆγε πόληος.

Ῥαψῳδία Ω.

Σπονδαί, ἢ Νεκυία.

Ὁ Ἑρμῆς ῥάβδον ἔχων ἐν χερσὶ καλὴν καὶ χρυσῆν κατάγει εἰς Ἅδου τὰς τῶν μνηστήρων ψυχάς, αἵπερ ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ τρίζουσαι ὡς νυκτερίδες. Ἐλθοῦσαι δὲ παρὰ τὴν εἴσοδον εὑρίσκουσι τὰς ψυχὰς τῶν ἐν Τροίᾳ ἡρώων διαλεγομένας πρὸς ἀλλήλας· καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Ἀγαμέμνονος διηγεῖται πρὸς τὴν τοῦ Ἀχιλλέως, ὃν τρόπον ἀπέθανεν ἐν Τροίᾳ, καὶ ὅτι ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἀνελθοῦσα μετὰ τῶν Νηρηΐδων ἐθρήνησεν ἐπὶ τῷ νεκρῷ αὐτοῦ, συμπαρισταμένων καὶ τῶν ἐννέα Μουσῶν καὶ οἴκτιστον ὀδυρομένων· ὅτι ἔθαψαν αὐτὸν ἐπὶ προβλῆτος ὑψηλῆς ἄκρας, ὅπως ὁ τάφος αὐτοῦ καταφανὴς ᾖ τοῖς πόῤῥωθεν πλέουσι, καὶ ὅτι μετὰ τὴν ταφὴν ἡ Θέτις ἐτέλεσεν ἀγῶνας ἐπ' αὐτῷ, καὶ τοιαῦτα προὔθηκεν ἆθλα, οἷα ἐπ' οὐδενὶ τῶν θνητῶν οὐδέποτε προὐτέθησαν. Τούτων οὖν οὕτω διαλεγομένων, ἐφίσταται ὁ Ἑρμῆς, τὰς τῶν μνηστήρων ἄγων ψυχάς, ἐν αἷς ὁ Ἀγαμέμνων ἀναγνωρίζει τὸν υἱὸν τοῦ Μελανθέως Ἀμφιδάμαντα, καὶ μαθὼν παρ' αὐτοῦ τὰ περὶ Ὀδυσσέως καὶ τῶν μνηστήρων, μακαρίζει τὸν Ὀδυσσέα, ὅτι τοιαύτης ἔτυχε γυναικός, πάντη ἀνομοίαν τῇ Κλυταιμνήστρᾳ. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν Ἅδου· ἐν δὲ τῇ Ἰθάκῃ οἱ περὶ Ὀδυσσέα ἐξελθόντες τῆς πόλεως πορεύονται πρὸς τὸν γέροντα Λαέρτιον· καὶ προσελθὼν αὐτῷ μόνος τῶν ἄλλων ὁ Ὀδυσσεύς, ἐν τῷ κήπῳ καθημένῳ, προσποιεῖται ξένος τις εἶναι, καὶ ἐρωτᾷ περὶ τοῦ κήπου, τίνος ἐστί, καὶ εἰ ἀληθῶς ὁ τόπος, εἰς ὃν ἀπέβη, ἐστὶν ἡ Ἰθάκη, ἐν ᾗ ἔχει ξένον παλαιόν, ὅν ποτε ἐξένισεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα, καὶ ἐγίνωσκεν υἱὸν ὄντα τοῦ Λαερτίου. Πρὸς ταῦτα ὁ Λαέρτιος ἀποκρινόμενος, ἀντερωτᾷ τὸν ξένον, πόσος ἐστὶ χρόνος, ἐξ οὗ ἐκεῖνον ἐξένισε, καὶ ἅμα ὀνομάζει αὐτὸν ἴδιον υἱόν. Εἰπόντος δὲ τοῦ Ὀδυσσέως, ὅτι πρὸ πέντε ἐτῶν ἐξένισεν ἐκεῖνον ἐν Σικελίᾳ, ὁ μὲν γέρων ὀδύρεται ἐπὶ τῷ υἱῷ, ὡς ἀποθα-

νόντι· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς οὐ δυνάμενος κατέχειν ἑαυτόν, προσέρχεται τῷ ἰδίῳ πατρί, καὶ καταφιλῶν λέγει, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ υἱός, ὃν θρηνεῖ, καὶ ἅμα ἐπιδεικνύει τῷ γέροντι γνώρισμα τὴν οὐλήν, καὶ δένδρα τινὰ τῶν ἐν τῷ κήπῳ, δεδωρημένα ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτῷ, ἔτι παιδὶ ὄντι· ἐν συντόμῳ δὲ ἀναγγέλλει αὐτῷ τὰ περὶ τοῦ φόνου τῶν μνηστήρων. Ταῦτα ὁ γέρων ἀκούσας περιπτύσσεται τὸν υἱόν, καὶ καταφιλεῖ κλαίων, καὶ εὐχαριστῶν τοῖς θεοῖς, ὅτι ἀξίαν ἐπήνεγκον τοῖς ὑβρισταῖς μνηστῆρσι τὴν τιμωρίαν. Μετὰ ταῦτα ἀνέρχονται εἰς τὸ οἴκημα, ἔνθα ὁ Τηλέμαχος καὶ οἱ πιστοὶ οἰκέται παρεσκεύασαν δεῖπνον, καὶ πάντες συνδειπνοῦσιν. Τούτων δὲ γινομένων ἐν τῷ ἀγρῷ, οὐ μικρὸς θόρυβος ἐπικρατεῖ ἐν τῇ πόλει, διαθρυλληθέντος τοῦ θανάτου τῶν μνηστήρων, καὶ πολλῶν πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ Ὀδυσσέως ἀθροιζομένων εἰς ἀναίρεσιν τῶν νεκρῶν. Εὐπείθης δὲ ὁ τοῦ Ἀλκινόου πατὴρ ἐρεθίζει τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ Ὀδυσσέως, καί τινες ὑπακούσαντες αὐτῷ ἐξοπλίζονται, καὶ ἐξέρχονται τῆς πόλεως, πορευόμενοι κατὰ τοῦ Ὀδυσσέως εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ Λαερτίου· οἱ δὲ περὶ τὸν Ὀδυσσέα ἰδόντες αὐτοὺς ἀντεπεξέρχονται· καὶ πρῶτος μὲν ὁ γέρων Λαέρτιος καταβάλλει τὸν Εὐπείθην νεκρόν, οἱ δὲ ἄλλοι ἐπιπεσόντες φονεύουσι τοὺς ἐπελθόντας, ἄχρις οὗ ἡ Ἀθηνᾶ δεινὸν ἐπιβοήσασα κατέπληξε τοὺς Ἰθακησίους, καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς βοηθούμενος ἐπιδιώκει αὐτούς· ἀλλὰ κεραυνοῦ πρὸ τῶν ποδῶν τῆς Ἀθηνᾶς ἐπιπεσόντος, κωλύει αὕτη τὸν Ὀδυσσέα τῆς περαιτέρω μάχης, καὶ διαλλάσσει πάντας, εἰρήνην ποιήσασα, καὶ ὅρκους ἐπιβαλοῦσα πρὸς διατήρησιν αὐτῆς·

> ὅρκια δ' αὖ κατόπισθε μετ' ἀμφοτέροισιν ἔθηκεν
> Παλλὰς Ἀθηναίη, κούρη Διὸς αἰγιόχοιο,
> Μέντορι εἰδομένη ἠμὲν δέμας ἠδὲ καὶ αὐδήν.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ Ε' ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

Ἐκ τῆς ἀναλύσεως ταύτης ἀριδήλως καὶ τρανώτατα καταφαίνεται, ὅτι, καθάπερ ἐν τῇ Ἰλιάδι, οὕτω καὶ ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ, μίαν λαβὼν ὁ ποιητὴς πρᾶξιν, ὡς ὑπόθεσιν τοῦ ποιήματος, τὴν τοῦ Ὀδυσσέως ὀργῇ τοῦ Ποσειδῶνος περιπλάνησιν, ἐπὶ ταύτης, ὡς ἐπὶ μεγάλης βάσεως, ἐστήριξε τὸ ὅλον, τεχνικώτατα συνδέσας τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὸ μέρη, καὶ διὰ τῆς θαυμαστῆς τοῦ Ὀδυσσέως σωτηρίας καὶ ἀποκαταστάσεως εἰς Ἰθάκην καταδείξας καὶ ἐνταῦθα τὴν ὑπερτάτην θείαν βουλὴν τελουμένην, καὶ τὴν ἀρετὴν ἀμειβομένην ἐπὶ τέλους καὶ θριαμβεύουσαν. Καὶ τοιοῦτον μὲν τὸ ἐν γένει σχέδιον τοῦ ποιήματος, οὗ τὴν κανονικότητα εὑρίσκουσί τινες πολλῷ μᾶλλον τοῦ τῆς Ἰλιάδος

ἐναργῆ, συμπεραίνοντες ἐντεῦθεν, ὅτι ἡ Ὀδύσσεια κατῆλθε μέχρις ἡμῶν ἀκεραία, καὶ οἵαν ταύτην ἐξ ἀρχῆς συνέταξεν ὁ ποιητής. "L'ordonnance générale du plan de l'Odyssée (λέγει ὁ Γάλλος Ἀκαδημαϊκὸς P. J. Bitaubé) offre une régularité plus frappante encore que celle du plan de l'Iliade, et il est impossible de douter qu'Homère ne l'ait conçue telle que nous la possédons."[1] Πάντες δὲ οἱ ἐκ τῆς Ἰλιάδος πηγάσαντες κανόνες τοῦ ἐπικοῦ ποιήματος, περὶ ὧν ἐκεῖ ἐλέγομεν,[2] οἱ αὐτοὶ καὶ ἐκ τῆς Ὀδυσσείας ἐκπηγάζουσι, τό τε ἡρωϊκὸν τῆς πράξεως, καὶ ἡ ἑνότης, καὶ ἡ τελειότης, καὶ τὸ θαυμαστόν, καὶ τὸ διαφέρον· πολλὰ δὲ καὶ εὔστοχα καὶ διδακτικὰ ἐπεισόδια καταποικίλουσι τὴν διήγησιν, τέρποντα καὶ διδάσκοντα τὸν ἀναγνώστην· καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἡ αὐτὴ θεολογία καὶ ἡ αὐτὴ ἁπλότης τῶν ἠθῶν ἐπικρατοῦσι καὶ πανταχοῦ τῆς Ὀδυσσείας, τοῖς αὐτοῖς, οὕτως εἰπεῖν, χρώμασιν εἰκονιζομένων τῶν χαρακτήρων ἔν τε τῷ οἰκιακῷ καὶ τῷ πολιτικῷ βίῳ· εἰ δέ τινες παρατηροῦνταί που μικραὶ διαφοραί, περὶ ὧν ἄρτι ἐλέγομεν,[3] ταύτας ἀποδοτέον εἰς τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἡ Ὀδύσσεια ἐποιήθη, δύο περίπου γενεὰς μετὰ τὴν Ἰλιάδα.

Ἐν γένει δὲ παραβαλλομένων ἀμφοτέρων τῶν ποιημάτων, πάντα τὰ ἐν τῇ Ἰλιάδι στοιχεῖα τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐπικῆς διηγήσεως εὕρηνται καὶ ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ κατὰ μικρότερον μέν, ἀνάλογον ὅμως πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ποιήματος ὄγκον. Θεῶν ἐκεῖ ὅμιλος, ἀλλ' ὅμιλος μέγας, τῶν μὲν τοὺς Ἕλληνας, τῶν δὲ τοὺς Τρῷας βοηθούντων· Θεῶν καὶ ἐνταῦθα ὅμιλος, ἀλλ' ὅμιλος ἐλάσσων, τῶν μὲν ὑπὲρ τοῦ Ὀδυσσέως, τῶν δὲ κατ' αὐτοῦ ἐνεργούντων, ὑπὸ τὴν ὑπερτάτην πάντοτε τοῦ Διὸς ἐποπτείαν· διότι ἐκείνου ἐπινεύσει κατέρχεται εἰς Ἰθάκην ἡ Ἀθηνᾶ,[4] καὶ πρὸς ἐκεῖνον καταφεύγει, ὁσάκις ὁ ὑπ' αὐτῆς προστατευόμενος ἥρως δεινοπαθεῖ καὶ κινδυνεύει·[5] πρὸς τὸν αὐτὸν δὲ καὶ ὁ τὸν Ὀδυσσέα καταδιώκων Ποσειδῶν ἀποτείνεται καὶ μεμψιμοιρεῖ, ὅταν

---

[1] Observations sur l'Odyssée, p. 12.

[2] Ἴδε τὸ Συμπέρασμα τοῦ Δ' κεφαλαίου (ἐν ἀρχῇ).

[3] ἐν ἀρχῇ τοῦδε τοῦ κεφαλαίου.

[4] Ὀδυσ. Α, 80 κ. ἑξ.

[5] Ὀδυσ. Ε, ἐν ἀρχῇ· καὶ Ω, 472 κ. ἑξ.

βλέπῃ τὸν ἥρωα μετενηνεγμένον εἰς Ἰθάκην ὑπὸ τῶν Φαιάκων·[1] καὶ τέλος πάντων τῇ κελεύσει τοῦ Διός, δεινὸν βροντήσαντος πρὸ τῶν ποδῶν τῆς Ἀθηνᾶς, ἥ τε κατὰ τῶν Ἰθακησίων μάχη καταπαύεται, καὶ ἡ εἰρήνη βεβαιοῦται. Ἡρώων ἐν τῇ Ἰλιάδι ὅμιλος, ἀλλ' ὅμιλος μέγας, ἐν ᾧ εἷς ἐξέχει πάντων, ὁ Ἀχιλλεύς, ὁ ἥρως τοῦ ποιήματος, καὶ τούτου ἡ δικαίωσις ἐπάγει καὶ τὸ τέλος τοῦ μεγάλου δράματος καὶ τῆς ἐπικῆς διηγήσεως· ἡρώων καὶ ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ ὅμιλος, ἀλλ' ὅμιλος ἐλάσσων, ἐν ᾧ εἷς διαπρέπει, ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ ἥρως τοῦ ποιήματος, καὶ τούτου ἡ θαυμαστὴ σωτηρία καὶ ἡ εἰς τὸν ἴδιον οἶκον τελεία ἀποκατάστασις συμπληροῖ τὴν ἐπικὴν διήγησιν. Ἐν μὲν τῇ Ἰλιάδι θριαμβεύει ἡ ἀνδρία ἐν μάχαις μυριονέκροις, ἐν αἷς καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ συμπολεμοῦντες τραυματίζονται, καὶ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα παρίστανται φοβερῶς ἀνταγωνιζόμενα· ἐν δὲ τῇ Ὀδυσσείᾳ θριαμβεύει ἡ καρτερία καὶ ἡ φρόνησις, κατὰ πολλῶν καὶ πολλάκις ἀνυπερβλήτων δοκούντων δυστυχημάτων παλαίουσαι. Διὰ δὴ ταῦτα καὶ τὸ λεκτικὸν τῆς Ὀδυσσείας ὕφος ὤφειλεν εἶναι, οἷον καὶ ἀληθῶς ἐστι, ταπεινότερον τοῦ τῆς Ἰλιάδος, καὶ τὸ μυθῶδες ἐν αὐτῇ πλεονάζει,[2] καὶ τὸ μακρὸν τῶν διηγήσεων προδίδωσι τὸν ποιητὴν γεγηρακότα, καὶ ταῖς τοιαύταις χαίροντα διηγήσεσι, καὶ τῶν ἐν τῇ Ἰλιάδι παραβολῶν ἡ μεγαλοπρεπὴς καλλονὴ οὐ διαλάμπει ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ.[3]

Ἀλλ' ὅμως ἐν τῇ ταπεινότητι καὶ ἀφελείᾳ τοῦ ὕφους, ἣν ὑπαγορεύει τῷ ποιητῇ αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἡ ταπεινότης, εὐθὺς διαφαίνεται ἀνυψούμενον τὸ λεκτικὸν αὐτοῦ, ὅταν, μάχης τινὸς συγκροτουμένης, ὡς ἐν τῇ μνηστηροφονίᾳ καὶ ἐν τῇ στάσει τοῦ Εὐπείθους, ἢ ἀγώνων τελουμένων, ὡς ἐν τῇ νήσῳ τῶν Φαιάκων, ἀπαιτῆται νὰ κοσμηθῇ ἡ ἀριστεύουσα ἀνδρία.[4] Διὸ καὶ ὁ

---

[1] Ὀδυσ. Ν, 125 κ. ἑξ.

[2] *Διὰ τοῦτο καὶ κατεκρίθη ὁ ποιητὴς ὑπὸ πικρῶν τινων κριτικῶν, ὡς λέγει ὁ Εὐστάθιος ἐν ἀρχῇ τοῦ εἰς Ὀδύσσειαν προοιμίου· "Πικροὶ τὴν Ὀδύσσειαν, καθὰ καὶ τὴν Ἰλιάδα, εἰλήχασι λογισταί, καὶ μᾶλλον ταύτην ἤπερ ἐκείνην διασπαράττουσι· δίδωσι δὲ λαβὰς ἐκείνοις τὸ καὶ ἐνταῦθα πολὺ τοῦ μυθώδους κ. τ. λ."*

[3] *Αἱ μὲν ἐν τῇ Ἰλιάδι παραβολαὶ ἀριθμοῦνται ὑπὲρ τὰς διακοσίας, καί τινες αὐτῶν εἰσὶ μακραὶ καὶ ἐκπληκτικαί· αἱ δὲ ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ οὐ μόνον ἐλάσσους τῶν πεντήκοντα, ἀλλὰ καὶ συντομώτεραί εἰσιν ἐκείνων καὶ ταπεινότεραι.*

[4] *Τὸ τελευταῖον μέρος τῆς Ὀδυσσείας, ἐν ᾧ παρίστανται ἐξοπλιζόμενοι καὶ μαχόμενοι ὁ Ὀδυσσεὺς μετὰ τοῦ Τηλεμάχου καὶ τοῦ Λαερτίου, οὐδ' ὁπωστιοῦν ἐστι κατώτερον τῶν ἐν τῇ Ἰλιάδι ὁμοίων μερῶν.*

Λογγῖνος, ὡς ἄρτι εἴδομεν, λέγων ὅτι τὴν Ὀδύσσειαν ἐποίησεν ὁ Ὅμηρος γέρων ἤδη ὤν, ἐπιλέγει· "ἀλλὰ γῆρας διηγοῦμαι, γῆρας δ' ὅμως Ὁμήρου." [1] Καὶ νομίζουσι μέν τινες τῶν νεωτέρων φιλολόγων, ὅτι ἄδικός ἐστιν ἡ περὶ Ὁμήρου αὕτη κρίσις τοῦ Ἀθηναίου κριτικοῦ, λέγοντες, ὅτι οὐκ ἐσβέσθη διὰ γῆρας ἡ τοῦ ποιητοῦ εὐφυΐα, ἀλλὰ τῆς ὑποθέσεως ἡ φύσις ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ τοιοῦτον ἀπῄτει λεκτικὸν ὕφος, οἷον τοῦτο ὁ ποιητὴς ἐμηχανήσατο, ἁπλοῦν δῆλον ὅτι καὶ ταπεινότερον τοῦ ἐν τῇ Ἰλιάδι. "Ἐρωτικαὶ σκηναί (λέγουσι), καὶ πλάναι, καὶ ἀπόλεμοι πανουργίαι ἀπαιτοῦσιν ἔκφρασιν πραεῖαν καὶ ἁπλῆν καὶ ἠθικήν, καὶ τοιαύτην μετεχειρίσατο τῆς Ὀδυσσείας ὁ ποιητής." [2] Ἀλλ' ὅπως ἂν ἔχωσι τὰ περὶ τούτου, ἀναντίῤῥητόν ἐστιν, ὅτι ἡ ἀρχαιότης ἅπασα ἐνόμιζε τὴν Ὀδύσσειαν ταπεινότερον τῆς Ἰλιάδος ποίημα. Οὕτως ὁ Πλάτων ἐν ἀρχῇ τοῦ διαλόγου "Ἱππίας ἐλάσσων" παρίστησι τὸν Σωκράτην λέγοντα πρὸς τὸν Εὔδικον· "καὶ γὰρ τοῦ σοῦ πατρὸς Ἀπημάντου ἤκουον, "ὅτι ἡ Ἰλιὰς κάλλιον εἴη ποίημα τῷ Ὁμήρῳ ἢ ἡ Ὀδύσσεια· τοσούτῳ δὲ "κάλλιον, ὅσῳ ἀμείνων Ἀχιλλεὺς Ὀδυσσέως εἴη· ἑκάτερον γὰρ τούτων τῶν "ποιημάτων τὸ μὲν εἰς Ὀδυσσέα ἔφη πεποιῆσθαι, τὸ δὲ εἰς Ἀχιλλέα." [3] Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης συγκρίνων τὰ δύο ποιήματα λέγει, ὅτι "ἡ μὲν Ἰλιὰς ἁπλοῦν "καὶ παθητικὸν συνέστηκε ποίημα, ἡ δὲ Ὀδύσσεια πεπλεγμένον· ἀναγνώρισις "γὰρ διόλου καὶ ἠθική." [4] Κατὰ δὴ ταῦτα καὶ Εὐστάθιος, οἷον ἑρμηνεύων

---

[1] *Ἴδε ἐν τοῖς ἔμπροσθεν σελ.* 137.

[2] *Τοιαῦτα περὶ τῆς τοῦ Λογγίνου κρίσεως λέγει ὁ Ἄγγλος Ἑλληνιστὴς* G. Dunbar *ἐν τῇ ἐπιτόμῳ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς γραμματολογίας, ἣ παρήρτηται τῇ τοῦ Ποττέρου Ἑλλην. ἀρχαιολογίᾳ* (*Τόμ. Β'*, *σελ.* 67—8 *ἔκδ. ἐν Ἐδιμβούργῃ* 1820). *Ἔπιθι καὶ τοῦ ἡμετέρου Κ. Οἰκονόμου τὰ Γραμματικά σελ.* 263—4.

[3] *Ὁ Κύριος* R. P. Wood *ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ περὶ Ὁμήρου συγγράμματος αὐτοῦ* (An Essay on the Original Genius and Writings of Homer, p. x—xi.) *κατακρίνει τὴν Ὁμηρικὴν Γαλλίδα* Mme. Dacier, *ὡς παρεννοήσασαν τοὺς λόγους τοῦ Πλάτωνος, εἰρωνικῶς λεγομένους, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ πάντα τὰ ἐν τῷ διαλόγῳ ἐκείνῳ. Ἀλλ' ἡ ἐν ἀρχῇ περὶ τῶν δύο Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἐκφραζομένη γνώμη οὐδὲν ἔχει, νομίζω, κοινὸν πρὸς τὴν ἐν ὅλῳ τῷ διαλόγῳ ἐπικρατοῦσαν εἰρωνείαν· ἐλήφθη δὲ μόνον ὡς λόγου ἀφορμή, ὡς καὶ τὰ ἐν ἀρχῇ τοῦ διαλόγου "Ἱππίας μείζων" προβαλλόμενα ὀνόματα τοῦ Πιττακοῦ καὶ Βίαντος καὶ Θαλοῦ καὶ Ἀναξαγόρου.*

[4] *Περὶ ποιητ. κεφ.* 24.—*Καὶ ὅμως (πρᾶγμα τῇ ἀληθείᾳ παράδοξον) ὁ αὐτὸς Ἀριστοτέλης (ἐν Ῥητορ. Γ', 4) κατακρίνει ὡς ψυχρὰν τὴν Ἀλκιδάμαντος τοῦ ῥήτορος φράσιν,*

τοῦ Ἀριστοτέλους τὸ "ἠθική" λέγει περὶ τῆς Ὀδυσσείας· "ἠθικωτέρα δὲ
" τῆς Ἰλιάδος κατὰ τὴν παλαιὰν ἀλήθειάν ἐστιν ἡ Ὀδύσσεια· ὅ ἐστι, γλυκυτέρα
" τε καὶ ἀφελεστέρα· ἤδη δὲ καὶ ὀξυτέρα διὰ τὰ ἐν φαντασίᾳ ἐπιπολαίου
" ἀφελείας βάθη τῶν νοημάτων, ὡς οἱ τεχνικοὶ λέγουσιν."[1]

Τοιαύτην δ' ἀνευρίσκοντες τὴν διαφορὰν τῶν δύο μεγάλων ποιημάτων οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι Ἕλληνες, οὐδέποτ' ἐφαντάσθησαν, ὅτι διὰ ταύτην καὶ διάφορός ἐστι τοῦ τῆς Ἰλιάδος ὁ ποιητὴς τῆς Ὀδυσσείας, οἷόν τι ἐδογμάτισαν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ χωρίζοντες καὶ οἱ νεώτεροι φιλόλογοι, οἱ ἐκείνοις ἑπόμενοι. Τοὐναντίον δὲ καὶ ἐθαύμαζον τὴν μεγάλην τοῦ ποιητοῦ εὐφυΐαν καὶ τὴν ποιητικὴν δεινότητα, ὅτι ταπεινὰς ἔχων ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ καὶ φαύλας ἀφορμὰς διηγήσεως, ἀνθρώπων ὑβριστῶν ἀθεμίτους πράξεις, καὶ Κύκλωπος καὶ Λαιστρυγόνων ἀνθρωποφαγίαν, καὶ Κίρκης μαγγανεύματα, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἠδυνήθη θαυμασίως νὰ ἐπεκτείνῃ καὶ νὰ συνδέσῃ τὰ μικρὰ ταῦτα καὶ γλίσχρα τεμάχια εἰς μεγάλην καὶ διδακτικωτάτην καὶ ἅμα τερπνοτάτην διήγησιν. Ὅθεν ὁ μὲν Ἀριστοτέλης λέγει περὶ τούτου, ὅτι οὐδεὶς ἄλλος ἢ ὁ Ὅμηρος ἠδύνατο νὰ πραγματευθῇ προσηκόντως περὶ τῶν ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ. "Ἐπεὶ καὶ τὰ ἐν Ὀδυσσείᾳ ἄλογα περὶ τὴν ἔκθεσιν, ὡς οὐκ ἂν ἦν ἀνεκτά, " δῆλον ἂν γένοιτο, εἰ αὐτὰ φαῦλος ποιητὴς ποιήσειε· νῦν δὲ τοῖς ἄλλοις " ἀγαθοῖς ὁ ποιητὴς ἀφανίζει ἡδύνων τὸ ἄτοπον."[2] Διονύσιος δὲ ὁ Ἁλικαρνασσεὺς εὑρίσκει ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ "πραγμάτια λιτὰ καὶ βιωτικὰ ἡρμηνευμένα ὑπέρευ."[3] Κατὰ δὴ ταῦτα καὶ Εὐστάθιος ἐν προοιμίῳ τῆς Ὀδυσσείας λέγει. "Ἰστέον δέ, ὅτι πάνυ γλίσχρα τὰ τῆς ὑποθέσεως ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ, καὶ

εἰπόντος, "τὴν μὲν φιλοσοφίαν ἐπιτείχισμα τῶν νόμων, τὴν δὲ Ὀδύσσειαν καλὸν ἀνθρωπίνου βίου κάτοπτρον." Ὁ Γάλλος μεταφραστὴς καὶ ἐκδότης τῆς Ἀριστοτέλους Ῥητορικῆς, ὁ Καθηγητὴς Κύριος Norbert Bonafous ἀπορῶν ἐπὶ τούτῳ λέγει· "Ces métaphores d'Alcidamas nous paraissent élégantes et justes : pourquoi donc sont-elles condamnées par Aristote ? etc.—La Rhétorique d'Aristote, etc. p. 440.

[1] Εὐστάθιος ἐν Προοιμ. τῆς Ὀδυσσείας.

[2] Περὶ ποιητ. κεφ. 24.—Τοιοῦτον δέ τι νοεῖ ὁ μέγας κριτικός, καὶ δι' ὧν αὐτόθι λέγει, ὅτι "δεδίδαχε μάλιστα Ὅμηρος καὶ τοὺς ἄλλους ψευδῆ λέγειν ὡς δεῖ."

[3] Ἐν τῷ περὶ συνθ. ὀνομ. σελ. 12—15 ἔκδ. Ῥεϊσκίου. Ἴδε αὐτόθι καὶ σελ. 90 κ. ἑξ).

"ἄσπορα, καὶ ὀλιγόϋλα· καὶ εἰ μὴ ὁ ποιητὴς ἐξεύρισκεν, οἷος αὐτός, μηχανὰς "πλατυσμοῦ τῇ ποιήσει, ἄλλοτε ἄλλας, οἷον τὸν τοῦ Τηλεμάχου πλοῦν, τὴν "παρὰ τοῖς Φαίαξι μακρὰν ἀδολεσχίαν, τὰ παρὰ τῷ Εὐμαίῳ λαμπρὰ ψεύ-"σματα καὶ τὰ ἄλλα, ἐν στενῷ κομιδῇ ἔκειτο αὐτῷ τὰ τῆς κατὰ ποίησιν "διασκευῆς. Ὁ δ' ἀλλὰ ταῦτα καὶ τοιαῦτα πολλὰ τεχνασάμενος, τὴν "στενὴν ἀτραπὸν τῆς τοῦ βιβλίου περιπετείας εὐρύναι πρὸς πεδιάδα λογο-"γραφίας ἐξίσχυσεν κ. τ. λ."

Οὕτως ἄρα ἐκ τοιαύτης ὁρμώμενος πενιχρᾶς ἀρχῆς κατώρθωσε νὰ συντάξῃ μακρὰν ποιητικὴν διήγησιν, καὶ νὰ διδάξῃ ἐν αὐτῇ τῶν διδαγμάτων ἁπάντων τὰ ἠθικώτατα, θεοῦ φόβον, γονέων σέβας, τέκνων στοργήν, ἀτυχούντων ἔλεος, φιλίας πίστιν, γάμου πίστιν, οἰκετῶν πίστιν, πολλαχοῦ τὰς ἀντιθέτους κακίας εἰς πλείονα τῆς ἀρετῆς διάκρισιν ἀντιπαραβάλλων, καὶ πρὸ πάντων τούτων παριστῶν ἐν μὲν τῷ προσώπῳ τοῦ Ὀδυσσέως τὴν ἀνδρικὴν καρτερίαν καὶ φρόνησιν ἀκατάβλητον ὑπὸ τῶν κινδύνων καὶ συμφορῶν, ἐν δὲ τῷ τῆς Πηνελόπης τὴν γυναικείαν ἀρετὴν ἀμετάτρεπτον καὶ ἀκλόνητον ἐν μέσῳ πολλῶν καὶ μεγάλων πειρασμῶν. Ὅλως δ' εἰπεῖν, ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ εἰκονίζεται, ὡς ἐν κατόπτρῳ, ὁ ἀνθρώπινος βίος, οἷον αὐτὸν βλέπομεν ἐν τῷ μεγάλῳ τούτῳ θεάτρῳ, ὃ καλοῦμεν Κόσμον· καί, ὡς εἶπεν ὁ κριτικώτατος Διονύσιος, "ἂν "καταλιπὼν τὰ ὀνόματα ἐξετάσῃς τῶν ἠθῶν τὰς διακρίσεις, ὥσπερ ἐν θεάτρῳ, "τῷ βίῳ διὰ τοῦ βιβλίου πορεύσῃ."[1] Ἐν δὲ τῷ θαυμασίῳ ἐξεικονισμῷ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας, τῷ πανταχοῦ τοῦ ποιήματος ἐπικρατοῦντι, μία πρὸ τῶν ἄλλων ἁπασῶν διακρίνεται εἰκών, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐπιδεικνυμένη, ὡς πρότυπόν τι θαυμασμοῦ καὶ μιμήσεως ἄξιον· αὕτη δέ ἐστιν ἡ εἰκὼν τῆς συζυγικῆς πίστεως ἐν τῷ προσώπῳ τῆς περίφρονος Πηνελόπης· καὶ ἵνα δείξῃ ταύτην ὁ ποιητὴς ἐν πάσῃ αὐτῆς τῇ καλλονῇ καὶ λαμπρότητι, πολλαχοῦ παρεμβάλλει, ὡς εἰς ἀντιπαράστασιν, τὴν εἰδεχθῆ τῆς ἀπίστου Κλυταιμνήστρας εἰκόνα, καὶ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἀξίας δίκης, ἧς ἔτυχον αὐτή τε καὶ ὁ Αἴγισθος. Διὰ τοῦτο εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ ποιήματος παρίστησι διὰ στόματος τοῦ Διὸς τὴν εἰδεχθῆ ταύτην εἰκόνα·[2] καὶ αὖθις διὰ στόματος τοῦ

---

[1] Διον. Ἁλικ. ἐν τῷ περὶ τέχν. ῥητορ. (σελ. 398 ἔκδ. Ῥεϊσκίου).

[2] Ὀδυσ. Α, 28—43.

σωφρονεστάτου Νέστορος·[1] καὶ πάλιν διὰ στόματος τοῦ Μενελάου·[2] καὶ δὶς διὰ στόματος αὐτοῦ τοῦ Ἀγαμέμνονος, τὸν μὲν Ὀδυσσέα ἐπὶ τῇ ἀρετῇ τῆς Πηνελόπης μακαρίζοντος, ἑαυτὸν δὲ πικρῶς ἐπὶ τῇ ἀπιστίᾳ τῆς Κλυταιμνήστρας ὀλοφυρομένου.[3] Καὶ ἐν τούτοις τῆς μὲν συζυγικῆς ἀπιστίας διδάσκων τὰς ὀλεθρίας συνεπείας, παρίστησι τὸν οἶκον τοῦ Ἀγαμέμνονος ἄρδην ἐξ αὐτῆς κατεστραμμένον, τῆς δὲ συζυγικῆς πίστεως ἀντιπαρατιθεὶς τὴν θεόθεν ἐπερχομένην ἀμοιβήν, παρίστησι τὸν οἶκον τοῦ Ὀδυσσέως ἐκ τῶν ἀνελπίστων ἀνορθούμενον, τῶν μὲν πιστῶν συζύγων μεθ' ὅλα εἴκοσιν ἔτη, ἃ διήγαγον ἐν συμφοραῖς καὶ δάκρυσιν, ἀξιουμένων νὰ συνέλθωσιν αὖθις καὶ νὰ συζήσωσι, τῶν δὲ ὑβριστῶν μνηστήρων ἀξίαν τῆς ἀσεβοῦς αὐτῶν διαγωγῆς διδόντων τὴν δίκην. Ἐν γένει δέ, ἐάν τις παραβάλῃ τὸν Ἀγαμέμνονα πρὸς τὸν Ὀδυσσέα, τὴν Κλυταιμνήστραν πρὸς τὴν Πηνελόπην, τὸν Ὀρέστην πρὸς τὸν Τηλέμαχον, καὶ τὸν Αἴγισθον πρὸς τοὺς μνηστῆρας τῆς Πηνελόπης, ἐναργέστατα βλέπει ἐν ἑκάστῳ τῶν προσώπων τούτων, τὴν μὲν κακίαν προσηκόντως ὑπὸ τῆς θείας δικαιοσύνης κολαζομένην, τὴν δ' ἀρετὴν ἀμειβομένην. Τοῦτο κυρίως προτιθέμενος νὰ διδάξῃ ὁ ποιητὴς διὰ παντὸς τοῦ ποιήματος, ἐν μὲν τῇ ἀρχῇ παρίστησι τὸν Δία κατακρίνοντα τὸ αἰσχρὸν ἔργον τοῦ Αἰγίσθου, καὶ δικαίαν ὁμολογοῦντα τὴν τιμωρίαν αὐτοῦ,[4] ἀλλαχοῦ δὲ παρίστησι τὸν Τηλέμαχον ἀπειλοῦντα τοὺς μνηστῆρας, ὅτι ἐπικαλέσεται κατ' αὐτῶν τὴν θείαν δίκην, εἰ μὴ παύσονται ἀλλότριον οἶκον καταστρέφοντες·[5] καὶ ἐν τέλει διὰ τοῦ μάντεως Θεοκλυμένου προλέγεται ἡ ἐπικειμένη αὐτοῖς θεία δίκη,[6] ἣ καὶ ἐπέρχεται διὰ τῶν ἀδικουμένων Ὀδυσσέως καὶ Τηλεμάχου.

Οὕτως ἄρα καὶ ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ, ὡς καὶ ἐν τῇ Ἰλιάδι, Διὸς τελείετο βουλή· καὶ ἡ θεία αὕτη βουλή ἐστιν ἡ θεία δικαιοσύνη, ἡ κατ' ἀξίαν

---

[1] Ὀδυσ. Γ, 301—310.

[2] Ὀδυσ. Δ, 512—547.

[3] Ὀδυσ. Λ, 404—456, καὶ Ω, 95—97.

[4] Ὀδυσ. Α, 32—43.

[5] Ὀδυσ. Α, 376—380 καὶ Β, 65—79.

[6] Ὀδυσ. Υ, 350—370.

ἀμείβουσα τούς τε ἀγαθοὺς καὶ τοὺς κακούς, ὡς αὐτὸς ὁ ποιητὴς διδάσκει λέγων·

. . . . ἀτὰρ Θεὸς ἄλλοτε ἄλλῳ
Ζεὺς ἀγαθόν τε κακόν τε διδοῖ· δύναται γὰρ ἅπαντα.[1]

ἡ δὲ ταυτότης αὕτη τοῦ σκοποῦ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ποιήμασιν, ἡ ὁμοιότης τοῦ λεκτικοῦ, καὶ πολλάκις ἡ κατὰ λέξιν ἐπανάληψις ὅλων στίχων τῆς Ἰλιάδος ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ, οὓς ὁ ποιητὴς ὡς κτῆμα ἴδιον μεταχειρίζεται κατ' ἀρέσκειαν, ταῦτα πάντα μαρτυροῦσι τρανώτατα, οὐχὶ ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ τῆς Ὀδυσσείας ποιητής, ὡς ἐδογμάτιζον οἱ Ἀλεξανδρινοὶ χωρίζοντες, οὐδ' ὅτι ἡ Ὀδύσσεια ἐποιήθη ἕνα ἢ δύο αἰῶνας μετὰ τὴν Ἰλιάδα, ὡς δογματίζουσί τινες τῶν νεωτέρων κριτικῶν, ἀλλ' ὅτι μόνος ἐστὶ τῆς Ὀδυσσείας ποιητὴς ὁ μέγας ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος, τὴν μὲν ἐν νεότητι, τὴν δὲ ἐν γήρᾳ ποιήσας, ὡς ὀρθῶς ὁ Λογγῖνος ἀπεφήνατο.

Καὶ ταῦτα μὲν ταύτῃ. Ἡ δὲ ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ διαδραματιζομένη πρᾶξις, ἧς ἀρχὴ μέν ἐστιν ἡ τῶν θεῶν ἀγορὰ ἐν Ὀλύμπῳ καὶ ἀπόφασις περὶ ἐπανόδου τοῦ Ὀδυσσέως εἰς Ἰθάκην, πέρας δὲ ἡ ἐπάνοδος αὐτὴ καὶ ἡ ταύτῃ συνεπὴς μνηστηροφονία, περατοῦται ἐν ἡμέραις 41 κατὰ τὴν ἐφεξῆς διαίρεσιν.

ά) Ἐν ῥαψῳδίᾳ Α περιέχεται ἡμέρα μία.—Ἐν ταύτῃ ἀποφασίζεται μὲν ἐν Ὀλύμπῳ ἡ τοῦ Ὀδυσσέως ἀπόλυσις ἐκ τῆς νήσου τῆς Καλυψοῦς, κατέρχεται δὲ ἡ Ἀθηνᾶ εἰς Ἰθάκην νουθετήσουσα τὸν Τηλέμαχον, ὅπως ἐξέλθῃ εἰς ἀναζήτησιν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

β') Ἐν ῥαψῳδίᾳ Β περιέχεται ὁμοίως ἡμέρα μία.—Ἐν ταύτῃ ὁ Τηλέμαχος συγκαλεῖ εἰς ἀγορὰν τοὺς Ἰθακησίους, ζητεῖ ναῦν καὶ ἑταίρους, ὅπως ἀπέλθῃ εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ἰδίου πατρός· καί, τούτων δεδομένων, ἀνάγεται τὴν νύκτα, σύμπλουν ἔχων τὴν Ἀθηνᾶν ὑπὸ τὸ σχῆμα τοῦ Μέντορος.

γ') Ἐν ῥαψῳδίᾳ Γ περιέχονται ἡμέραι 2 (3η καὶ 4η).—Τούτων ὁ Τηλέμαχος τὴν μὲν πρώτην διατρίβει ἐν Πύλῳ παρὰ Νέστορι, τὴν δὲ δευτέραν εἰς τὴν μεταξὺ Πύλου καὶ Σπάρτης ὁδόν, ἀπερχόμενος πρὸς τὸν Μενέλαον, καὶ διανυκτερεύει ἐν Φηραῖς.

---

[1] Ὀδυσ. Δ, 236.

δ′) Ἐν ῥαψῳδίᾳ Δ περιέχονται ἡμέραι 2 (ἡ 5^{η} καὶ 6^{η}).—Τούτων τὴν μὲν πρώτην συμπληρώσας ὁ Τηλέμαχος τὴν ὁδὸν ἀφικνεῖται εἰς Σπάρτην περὶ ἡλίου δυσμάς, τὴν δὲ δευτέραν ἀκούει παρὰ τοῦ Μενελάου, εἴ τι περὶ Ὀδυσσέως οὗτος ἐγίνωσκε· καὶ παρακληθεὶς παραμένει ἐν Σπάρτῃ ἐπί τινας ἡμέρας· ἐν τούτῳ δὲ συσκευάζουσιν οἱ ἐν Ἰθάκῃ μνηστῆρες τὴν κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλήν.

ε′) Ἐν ῥαψῳδίᾳ Ε περιέχονται ἡμέραι 25 (ἡ 7^{η} μέχρι τῆς $31^{\eta\varsigma}$)·—Ἐκ τούτων τὴν μὲν πρώτην δεύτερος τῶν θεῶν σύλλογος γίνεται ἐν Ὀλύμπῳ, καὶ ὁ Ἑρμῆς πέμπεται πρὸς τὴν Καλυψώ, ἵν' ἀναγγείλῃ αὐτῇ τὴν τῶν θεῶν ἀπόφασιν περὶ ἐπανόδου τοῦ Ὀδυσσέως· τὰς ἐφεξῆς τέσσαρας ($8^{\eta\nu}$, $9^{\eta\nu}$, $10^{\eta\nu}$ καὶ $11^{\eta\nu}$) ὁ Ὀδυσσεὺς ξυλεύεται καὶ ναυπηγεῖται· τὴν ἐπιοῦσαν (δηλ· τὴν $12^{\eta\nu}$) ἀνάγεται ἐκ τῆς νήσου· δεκαεπτὰ ἡμέρας (12^{η}—$28^{\eta\varsigma}$) διαπλέει τὸ πέλαγος, καὶ τὴν δεκάτην ὀγδόην (δηλ· τὴν $29^{\eta\nu}$) ναυαγεῖ παρὰ τὴν Σχερίαν· δύο ἡμέρας ($29^{\eta\nu}$ καὶ $30^{\eta\nu}$) διατρίβει ἐν τῇ θαλάσσῃ, καθήμενος ἐπὶ δοκοῦ τινος καὶ παραφερόμενος ὑπὸ τῶν κυμάτων, τὴν δὲ τρίτην ($31^{\eta\nu}$) ἐκρίπτεται εἰς τὴν ξηράν, ὅπου, νυκτὸς ἐπελθούσης, κοιμᾶται ἐν τοῖς παραποταμίοις θάμνοις.[1]

στ′) Ἐν ῥαψῳδίαις Ζ καὶ Η περιέχεται ἡμέρα μία (ἡ 32^{α}).—Ἐν ταύτῃ κατέρχεται εἰς τὸν ποταμὸν ἡ Ναυσικάα, καὶ παραλαβοῦσα τὸν Ὀδυσσέα ὁδηγεῖ εἰς τὴν πόλιν· ὁ Ὀδυσσεὺς εἰσέρχεται ἄγνωστος πρὸς τὸν Ἀλκίνοον,

---

[1] Ὁ Κύριος Γ. Χὰν ἐν τῷ χρονολογικῷ πίνακι τῆς Ὀδυσσείας, τῷ περιεχομένῳ ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ συντεταγμένῃ "Χρονολογικῇ διαρθρώσει τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων," ἧς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 120, σημ. 1) ἐμνημονεύσαμεν, ἀριθμεῖ τὰς ἐν τῇ ῥαψῳδίᾳ ταύτῃ περιεχομένας ἡμέρας εἰς μόνας 24· καὶ διὰ τοῦτο κατ' ἐκεῖνον μὲν ἡ γενικὴ τῆς Ὀδυσσείας χρονολογία περιλαμβάνει ἡμέρας τεσσαράκοντα, κατ' ἐμὲ δὲ τεσσαράκοντα καὶ μίαν. Προέρχεται δὲ ἡ διαφωνία ἡμῶν αὕτη ἐκ τῆς διαφόρου ἑρμηνείας τοῦ $262^{o\upsilon}$ στίχου, ἐν ᾧ λέγεται,

τέταρτον ἦμαρ ἔην. καὶ τῷ τετέλεστο ἅπαντα.

ὁ μὲν Κύριος Χὰν ἐν ταῖς τέσσαρσι ταύταις ἡμέραις περιλαμβάνει τήν τε συνέντευξιν τοῦ Ἑρμοῦ μετὰ τῆς Καλυψοῦς, καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως κατασκευὴν τῆς σχεδίας· ἐγὼ δὲ νομίζω, ὅτι ὁ ποιητὴς διὰ τοῦ "τετέλεστο ἅπαντα" ἐννοεῖ μόνα τὰ περὶ τὴν κατασκευὴν τῆς σχεδίας, καὶ ὅτι ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ὁ Ἑρμῆς ἦλθεν ἀναγγέλλων τῇ Καλυψοῖ τὴν περὶ Ὀδυσσέως ἀπόφασιν τοῦ Διός, οὐδὲν ἔχει κοινὸν πρὸς τὰς ἐφεξῆς τέσσαρας ἡμέρας, ἐν αἷς ὁ Ὀδυσσεὺς κατεσκεύασε τὴν σχεδίαν. Ὁ Εὐστάθιος λέγει περὶ τούτου· "τὸ δὲ σημειώσασθαι ἡμᾶς νῦν ἐπὶ Ὀδυσσέως τὸ τέταρτον ἦμαρ, ὡς ἐνδεικτικὸν τῆς ἐκείνου φερεπονίας

καὶ συνδειπνεῖ μετ' αὐτοῦ καὶ τῶν ἀρίστων Φαιάκων, κοιμᾶται δὲ ἐν τοῖς βασιλείοις ξενιζόμενος.

ζ') Ἐν ῥαψῳδίαις Θ, Ι, Κ, Λ καὶ Μ περιέχεται ἡμέρα μία (ἡ 33η).—Ἐν ταύτῃ ὁ Ὀδυσσεὺς ξενιζόμενος παρὰ τῷ Ἀλκινόῳ γνωρίζει ἑαυτὸν τῷ τε βασιλεῖ καὶ τοῖς Φαίαξι, καὶ διηγεῖται τὰ συμβεβηκότα αὐτῷ ἀφ' ἧς ἡμέρας ἀνήχθη ἐκ Τροίας μέχρι τοῦδε.

η') Ἐν ῥαψῳδίᾳ Ν περιέχεται ἡμέρα μία (ἡ 34η).—Ἐν ταύτῃ προσφέρονται δῶρα τῷ Ὀδυσσεῖ, καὶ περὶ τὴν ἑσπέραν ἐπιβιβάζεται εἰς τὴν ναῦν, καὶ μεταφέρεται ὑπὸ τῶν Φαιάκων εἰς τὴν Ἰθάκην· πᾶσαν δὲ διαπλέοντες τὴν νύκτα, κατάγονται περὶ τὴν πρωΐαν εἴς τινα παραλίαν τῆς Ἰθάκης, ὅπου οἱ Φαίακες ἐξαγαγόντες τὸν Ὀδυσσέα κοιμώμενον, καὶ καταλιπόντες ἐπὶ τῆς παραλίας, ἐπανέρχονται εἰς τὰ ἴδια.

θ') Ἐν ῥαψῳδίᾳ Ξ περιέχεται ἡμέρα μία (ἡ 35η).—Ἐν ταύτῃ ὁ μὲν Ὀδυσσεύς, προσηκόντως ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς ὁδηγηθείς, πορεύεται πρὸς τὸν συβώτην Εὔμαιον, παρ' ᾧ καὶ διανυκτερεύει, ἡ δὲ Ἀθηνᾶ μεταβαίνει εἰς Σπάρτην μετακαλέσουσα τὸν Τηλέμαχον.

ι') Ἐν ῥαψῳδίαις Ο καὶ Π περιέχονται ἡμέραι 3 (ἡ 36η, 37η καὶ 38η).—Ἐν ταύταις ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς διαμένει παρὰ τῷ συβώτῃ Εὐμαίῳ, ὡς ἄγνωστος ξένος, ὁ δὲ Τηλέμαχος, τῆς Ἀθηνᾶς ὑποθεμένης, ἀναχωρεῖ ἐκ Σπάρτης· καὶ τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν μεταβαίνει εἰς Φηράς, ἔνθα διανυκτερεύει, τὴν δὲ δευτέραν εἰς Πύλον, ὅθεν ἀπέρχεται εἰς Ἰθάκην· ἐκεῖ καταφθάνει τὴν τρίτην, καὶ κατ' εὐθεῖαν πορεύεται πρὸς τὸν Εὔμαιον, ὃν ἀποστέλλει πρὸς τὴν Πηνελόπην, ὅπως ἀναγγείλῃ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ· ἀπελθόντος δὲ τοῦ Εὐμαίου, διαμένων ὁ Τηλέμαχος ἐν τῇ ἐπαύλει μετὰ τοῦ ἀγνώστου ξένου, ἀναγνωρίζει ἐν αὐτῷ τὸν ἴδιον πατέρα, καὶ συμβουλεύεται αὐτῷ περὶ ὀλέθρου τῶν μνηστήρων.

καὶ τοῦ κατ' αὐτὸ κινδυνώδους, εἴη ἂν ἢ περίεργον ἢ ἀπειρόκαλον κ. τ. λ." καὶ δῆλον ἐντεῦθεν, ὅτι τέσσαρας ὅλας ἡμέρας ἐννοεῖ τὸν Ὀδυσσέα ἐργαζόμενον. Ὁ Κύριος Χὰν ἠναγκάσθη (ὡς ὁμολογεῖ ἐν σελ. 10) νὰ παραδεχθῇ τρεῖς ἐργασίμους ἡμέρας· διότι ἄλλως περιείχοντο ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ ἡμέραι 41, ἐν αἷς οὐκ ἠδύνατο ἀνευρεῖν χρονολογικήν τινα διάρθρωσιν, οἵαν προὐτίθετο νὰ συντάξῃ· ἀλλὰ προτιμότερον ἦν (ὡς ἐγὼ τοὐλάχιστον νομίζω) νὰ καταναγκασθῇ ἡ διάρθρωσις εἰς τὸ νὰ συμφωνήσῃ πρὸς τὴν Ὀδύσσειαν, ἢ ἡ Ὀδύσσεια πρὸς τὴν διάρθρωσιν.

ιά) Ἐν ῥαψῳδίαις Ρ, Σ καὶ Τ περιέχεται ἡμέρα μία (ἡ 39η).—Ἐν ταύτῃ καταβαίνει ὁ Τηλέμαχος εἰς τὴν πόλιν, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Ὀδυσσεύς, ὁδηγούμενος ὑπὸ τοῦ Εὐμαίου ὡς ξένος ἐπαίτης. Προσέρχεται δὲ εἰς τὰ βασίλεια, ἔνθα ἐπαιτῶν, ὑπό τινων μὲν ἐκ τῶν μνηστήρων ἐλεεῖται, ὑπό τινων δὲ ὑβρίζεται· μονομαχεῖ πρὸς τὸν ἐπαίτην Ἶρον, καί, ἀπελθόντων τῶν μνηστήρων, συνάγει τὰ ὅπλα μετὰ τοῦ Τηλεμάχου· διαλέγεται ὡς ἄγνωστος ἐπαίτης πρὸς τὴν Πηνελόπην, καὶ ἡ Εὐρύκλεια διαταχθεῖσα ὑπ' ἐκείνης νὰ πλύνῃ τοὺς πόδας τοῦ ξένου, ἀναγνωρίζει τὸν ἑαυτῆς δεσπότην ἐκ τῆς οὐλῆς τοῦ ποδός, κ. τ. λ.

ιβ') Ἐν ῥαψῳδίαις Υ, Φ, Χ, Ψ καὶ Ω περιέχονται ἡμέραι 2 (ἡ 40ή καὶ 41η).—Ἐκ τούτων τὴν μὲν πρώτην προβάλλεται ὑπὸ τῆς Πηνελόπης ἡ τάσις τοῦ τόξου τοῦ Ὀδυσσέως, ἐν ᾗ πάντες ἀποτυγχάνουσιν οἱ μνηστῆρες· δοθέντος δὲ καὶ τῷ Ὀδυσσεῖ τοῦ τόξου, οὗτος τείνει αὐτό· καὶ τότε ἐκ συνθήματος ἐπιτίθεται μετὰ τοῦ Τηλεμάχου κατὰ τῶν μνηστήρων, καὶ πάντας ἀποκτείνουσι, πλὴν τοῦ Μέδοντος καὶ τοῦ ἀοιδοῦ Φημίου· τιμωροῦνται θανάτῳ οἱ ἄπιστοι θεράποντες καὶ θεράπαιναι, καὶ καθαίρεται ἡ οἰκία. Ἡ Πηνελόπη ἀναγνωρίζει τὸν Ὀδυσσέα κ. τ. λ. Τὴν δὲ δευτέραν ὁ Ἑρμῆς μεταφέρει εἰς Ἅδου τὰς ψυχὰς τῶν μνηστήρων· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς μετὰ τοῦ Τηλεμάχου ἀπέρχονται πρὸς τὸν γέροντα Λαέρτιον εἰς τὸν ἀγρόν· ἐκεῖ δέ, τῶν περὶ Εὐπείθη ἐπελθόντων κατὰ τοῦ Ὀδυσσέως, συγκροτεῖται μάχη, νικῶνται οἱ ἐναντίοι, καὶ εἰρήνη γίνεται, καὶ ὅρκοις ἅπαντες διαλλάσσονται.—

Οὕτω λοιπὸν συμπληροῦται καὶ ἡ Ὀδύσσεια, οὐκ ἔχουσα μὲν τὸ τέλος ὁμοιόχρονον πρὸς τὴν ἀρχήν, ὡς ἡ Ἰλιάς,[1] ἄλλως δέ, ὡς παρατηρεῖ ὁ Εὐστάθιος, ὁμοιάζουσα ἐκείνῃ. Ἡ μὲν Ἰλιὰς ἐκ μήνιδος, τῆς τοῦ Ἀχιλλέως, ἀρχομένη, καταλήγει εἰς φιλικάς τινας συνθεσίας τοῦ Ἀχιλλέως πρὸς τὸν Πρίαμον· ἡ δὲ Ὀδύσσεια ἐκ μήνιδος ὁμοίως, τῆς τοῦ Ποσειδῶνος, ἀρχομένη, καταλήγει καὶ αὕτη εἰς εἰρηνικὴν συνδιαλλαγὴν τοῦ Ὀδυσσέως πρὸς τοὺς Ἰθακησίους.[2]

---

[1] Ἴδε ἐν τοῖς ἔμπροσθεν σελ. 123—4.

[2] Ἴδε Εὐστάθιον ἐν Ὀδυσσείᾳ (ἐν τέλει).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Ἀρχαιότης τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων.

1) Προομήρειοι ἀοιδοὶ καὶ ποιηταί.—2) Τὰ περὶ Φαντασίας τῆς Μεμφίτιδος, Σισύφου τοῦ Κώου, Δάρητος τοῦ Φρυγὸς καὶ Δίκτυος τοῦ Κρητὸς ὑπὸ μεταγενεστέρων Ἀλεξανδρεινῶν καὶ Βυζαντινῶν ἱστορούμενα.—3) Τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα μαρτυροῦντα περὶ ὑπάρξεως προομηρείων ποιημάτων.—4) Τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα ἀρχὴ καὶ πηγὴ πάσης τῆς Ἑλληνικῆς γραμματολογίας.—5) Ὁμήρου μιμηταί.—6) Διαίρεσις τῆς τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων δημοσιεύσεως εἰς τέσσαρας περιόδους.—7) Συμπέρασμα.

Εἴπομεν ἀνωτέρω (σελ. 78—79), ὅτι πάντων τῶν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος μέχρις ἡμῶν κατελθόντων γραπτῶν συνταγμάτων, μόνης ἐξαιρουμένης τῆς Πεντατεύχου, καί τινων ἄλλων βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Θείας Γραφῆς, ἀρχαιότατά εἰσι τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα. Ἀλλὰ τοῦτο λέγοντες, οὐδόλως ἐννοοῦμεν, ὅτι οὐκ ἐγένοντο ἄλλοι πρὸ τοῦ Ὁμήρου ποιηταί. Τοιαύτη τις ἰδέα πρῶτον μὲν ἀντίκειται εἰς αὐτὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἐνέργειαν, ἔπειτα δὲ καὶ εἰς αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ τὴν πολλαχοῦ δηλουμένην μαρτυρίαν.[1] Ὁ ἄνθρωπος μουσικός ἐστι φύσει· καὶ οὐ μόνον πρὸς τέρψιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἔκφρασιν τῶν ἰδίων αἰσθημάτων, τὴν μουσικὴν εὑρίσκεται πρωτίστην ἔχων σύντροφον καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἀγρίῳ καὶ ὀρεσιτρόφῳ βίῳ αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μουσικὴ πρὸς ἔκφρασιν αἰσθημάτων πρέπει ἀναγκαίως νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ φωνῶν ἐνάρθρων καὶ λέξεων ἐκφραστικῶν τῶν τῆς ψυχῆς συγκινήσεων, ἐντεῦθεν ἐγένοντο ἀνέκαθεν ἀχώριστοι σύντροφοι ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ποιητική.[2] Διὸ καὶ

---

[1] *Ἴδε τὰ περὶ τούτου ἐν τοῖς ἔμσροσθεν (σελ. 56) εἰρημένα.*

[2] "Κατὰ φύσιν δὲ ὄντος ἡμῖν τοῦ μιμεῖσθαι καὶ τῆς ἁρμονίας καὶ τοῦ ῥυθμοῦ (τὰ γὰρ μέτρα ὅτι μόρια τῶν ῥυθμῶν ἐστι, φανερόν), ἐξ ἀρχῆς οἱ πεφυκότες πρὸς αὐτὰ μάλιστα, κατὰ μικρὸν προάγοντες, ἐγέννησαν τὴν ποίησιν ἐκ τῶν αὐτοσχεδιασμάτων."—*Ἀριστοτ. περὶ Ποιητ. κεφ. 4.* *Ἔπιθι καὶ Πλούταρχον ἐν τῷ περὶ μουσικῆς, § 2, κ. ἑξ.—Κατὰ δὴ ταῦτα καὶ ὁ Ἄγγλος* H. Blair, *λέγει ἐν τοῖς περὶ Ῥητορικῆς μαθήμασιν αὐτοῦ* (Lecture 38

ἀμφότεραι ἐθεωροῦντο ὡς δῶρα τῶν θεῶν, ἀμέσως ὑπ' αὐτῶν διδόμενα εἰς ὅντινα τῶν θνητῶν ἤθελον νὰ καταστήσωσιν ὑμνῳδὸν τῆς ἑαυτῶν μεγαλειότητος καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀνδραγαθημάτων. Ὅτε ὁ Φήμιος προσπίπτει τοῖς ποσὶ τοῦ Ὀδυσσέως, ἱκετεύων νὰ μὴ φονεύσῃ καὶ αὐτὸν μετὰ τῶν μνηστήρων, τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἐπάγγελμα προβάλλεται ὡς ἱκετηρίαν, ὀνομάζων αὐτὸ δῶρον θεοῦ, εἰς ὑπηρεσίαν θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων δεδομένον·

> Γούνομαί σ', Ὀδυσσεῦ· σὺ δέ μ' αἴδεο, καί μ' ἐλέησον·
> αὐτῷ τοι μετόπισθ' ἄχος ἔσσεται, εἴκεν ἀοιδὸν
> πέφνῃς, ὅς τε θεοῖσι καὶ ἀνθρώποισιν ἀείδω.
> αὐτοδίδακτος δ' εἰμί· θεὸς δέ μοι ἐν φρεσὶν οἴμας
> παντοίας ἐνέφυσεν· ἔοικα δέ τοι παραείδειν
> ὥς τε θεῷ· τῷ μή με λιλαίεο δειροτομῆσαι. [1]

καὶ ἡ περὶ τῶν ἀοιδῶν αὕτη δόξα κοινὴ ἦν πᾶσι τοῖς τότε ἀνθρώποις. Ὅτε ὁ Ἀλκίνοος προσκαλεῖ εἰς ἑστίασιν τοὺς ἀρίστους τῶν Φαιάκων μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως, διατάττει συγχρόνως νὰ προσκαλέσωσι καὶ τὸν θεῖον ἀοιδὸν

> Δημόδοκον· τῷ γάρ ῥα θεὸς πέρι δῶκεν ἀοιδὴν
> τέρπειν, ὅππῃ θυμὸς ἐποτρύνῃσιν ἀείδειν.

ἐν δὲ τῷ δείπνῳ ὁ Ὀδυσσεὺς φιλοφρονούμενος τὸν ἀοιδόν, πέμπει πρὸς αὐτὸν διὰ τοῦ κήρυκος τεμάχιον χοιρίνου κρέατος, λέγων·

> Κῆρυξ, τῇ δή, τοῦτο πόρε κρέας, ὄφρα φάγῃσιν,
> Δημοδόκῳ, καί μιν προσπτύξομαι, ἀχνύμενός περ·
> πᾶσι γὰρ ἀνθρώποισιν ἐπιχθονίοισιν ἀοιδοὶ
> τιμῆς ἔμμοροί εἰσι καὶ αἰδοῦς, οὕνεκ' ἄρα σφέας
> οἴμας Μοῦσ' ἐδίδαξε· φίλησε δὲ φῦλον ἀοιδῶν.

ἐν ἀρχῇ) τάδε· "Man is both a poet and a musician by nature. The same impulse which prompted the enthusiastic poetic style, prompted a certain melody, or modulation of sound, suited to the emotions of joy or grief, of admiration, love, or anger. . . . . Music and poetry, therefore, had the same rise; they were prompted by the same occasions; they were united in song; and, as long as they continued united, they tended, without doubt, mutually to heighten and exalt each other's power. The first poets sung their own verses," etc.—Ἴδε περὶ τούτου καὶ τὴν περὶ μουσικῆς διατριβὴν τοῦ ἡμετέρου Π. Βράϊλα Ἀρμένη, τὴν ἐν τῇ Πανδώρᾳ (τόμ. ΙΖʹ σελ. 137, κ. ἑξ.) δημοσιευθεῖσαν.

[1] Ὀδυσ. Χ, 344—9.

καὶ μετ' οὐ πολὺ πρὸς τὸν αὐτὸν ἀποτεινόμενος ὁ Ὀδυσσεὺς λέγει·

> Δημόδοκ', ἔξοχα δή σε βροτῶν αἰνίζομ' ἁπάντων·
> ἢ σέ γε Μοῦσ' ἐδίδαξε, Διὸς παῖς, ἢ σέ γ' Ἀπόλλων. [1]

πανταχοῦ δὲ παρὰ τῷ ποιητῇ ὁ ἀοιδὸς ἐπικαλεῖται θεῖος, θέσπις, θεοῖς ἐναλίγκιος, λαοῖσι τετιμένος, καὶ τὰ τοιαῦτα· καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ, ὡς ὁ Γάλλος εἶπε Σατωβριάνδης, πανταχοῦ οἱ ἄνθρωποι πρῶτον μὲν ᾄδουσιν, ἔπειτα δὲ γράφουσιν·[2]

Τοῦ κοινοῦ τούτου τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως νόμου βεβαίως οἱ Ἕλληνες οὐκ ἐξαιρεθήσονται· ἀλλ' ὡς ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἀνευρέθη, ὅτι παρὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ὑπῆρξαν ἀρχαιότατοι ποιηταί, ὑμνήσαντες εἴ τι γενναῖον καὶ μνήμης ἄξιον διεπράχθη ἐν τοῖς πρώτοις αὐτῶν χρόνοις, καὶ ἐντεῦθεν συνελέχθησαν διάφορα διαφόρων ἐθνῶν ἀρχαῖα ποιήματα, ὡς τὰ καλούμενα Sagas παρὰ Σουηδοῖς, Koepemviser παρὰ Δανοῖς, Nibelunguen παρὰ Γερμανοῖς, Lais παρὰ Βρεττανοῖς, Ballades παρὰ Καληδονίοις· ὡς ὑπῆρξαν παρὰ τοῖς Γαλάταις καὶ Γερμανοῖς πολλὰ παλαιὰ καὶ βάρβαρα ποιήματα ἐξυμνοῦντα τῶν ἀρχαίων βασιλέων τοὺς πολέμους, ἅπερ, ὡς ἄλλος Πεισίστρατος ἐπιμελῶς συνέλεξεν ὁ Μέγας Κάρολος· ὡς τέλος πάντων ὑπῆρξαν παρὰ τοῖς Ἱσπανοῖς παντοῖα μυθιστορήματα ἀρχαῖα, περὶ ὧν εἶπεν ὁ Lopez de Vega, ὅτι ἀπετέλουν μίαν Ἰλιάδα ἄνευ Ὁμήρου,[3] οὕτως ὑπῆρξαν καὶ

---

[1] Ὀδυσ. Θ, 43—5, καὶ 477—481, καὶ 487. Κατὰ δὴ ταῦτα καὶ ἐν τῷ εἰς Μούσας καὶ Ἀπόλλωνα ὕμνῳ, τῷ εἰς Ὅμηρον ἀποδιδομένῳ, οἱ ἀοιδοὶ καὶ κιθαρισταὶ λέγονται ἐκ Μουσῶν καὶ Ἀπόλλωνος παρὰ τοῖς ἀνθρώποις καθίστασθαι·

> ἐκ γὰρ Μουσάων καὶ ἑκηβόλου Ἀπόλλωνος
> ἄνδρες ἀοιδοὶ ἔασιν ἐπὶ χθονὶ καὶ κιθαρισταί.

Ἔπιθι καὶ Πλούταρχον ἐν τῷ περὶ Μουσικῆς, § 3, καὶ Εὐστάθιον ἐν Ὀδυσσείᾳ (σελ. 1404 καὶ 1466—7).

[2] Les hommes chantent d'abord, ils écrivent ensuite.—Châteaubriand, Préface des Études historiques.

[3] Ἴδε D. Montbel, Histoire des Poésies Homériques, p. 30—31.—Ὁ δὲ Lopez de Vega ἦν Ἱσπανὸς ποιητής, περί τὰ τέλη τῆς 16ης καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσας, καὶ γεννηθεὶς ἐν Μαδρίτῃ. Τοσαύτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἐκ παιδικῆς ἡλικίας διακριθεῖσα ἐν αὐτῷ ποιητικὴ εὐφυΐα, καὶ τοσαύτην εἶχεν εὐκολίαν εἰς τὸ στιχουργεῖν, ὥστε λέγεται ὅτι ἐποίησε 1800 ποιήματα παντοίων εἰδῶν, πρὸ πάντων δὲ τραγῳδίας καὶ κωμῳδίας. Τὰ διασωθέντα καὶ ἐκτυπωθέντα ποιήματα αὐτοῦ (ἐν Μαδρίτῃ 1609—1617)

παρὰ τοῖς ἀρχαιοτάτοις Ἕλλησι πολλὰ προομήρεια ποιήματα, τὰ μὲν θρησκευτικάς, τὰ δὲ ἡρωϊκὰς ἔχοντα ὑποθέσεις, ἐν αἷς λόγου πλείονος ἠξιοῦντο, ὥσπερ εἰκός, τὰ ἔργα τοῦ Ἡρακλέους καὶ Θησέως, ἡ τοῦ Ἰάσονος Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία, ὁ πόλεμος τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, καὶ αὐτὰ τὰ Τρωϊκά. Καὶ γνωστότατα μέν εἰσιν (εἰ καὶ ἄγνωστα τὰ ποιήματα) τὰ θρυλλούμενα τῶν προομηρείων ποιητῶν ὀνόματα, Μουσαίου, Ὀρφέως, Λίνου, Εὐμόλπου κ. τ. λ. ὁ δὲ Αἰλιανὸς ἱστορεῖ, " ὅτι ἦν Ὀροιβαντίου Τροιζηνίου ἔπη πρὸ Ὁμήρου, " ὥς φασιν οἱ Τροιζήνιοι λόγοι. Καὶ τὸν Φρύγα δὲ Δάρητα, οὗ Φρυγίαν " Ἰλιάδα ἔτι καὶ νῦν ἀποσωζομένην οἶδα, πρὸ Ὁμήρου καὶ τοῦτον γενέσθαι " λέγουσιν. Μελίσανδρος δ' ὁ Μιλήσιος Λαπιθῶν καὶ Κενταύρων μάχην " ἔγραψεν."[1] Ἐν δὲ τοῖς μεταγενεστέροις Ἀλεξανδρινοῖς καὶ ἐν τοῖς Βυζαντινοῖς ὑπῆρξαν καί τινες λογοκλοπίαν καταγινώσκοντες τοῦ Ὁμήρου, ὡς ὑπ' ἄλλων πεποιημένα εὑρόντος τὰ δύο αὐτοῦ ποιήματα, καὶ τῶν ἀλλοτρίων ἀντιποιησαμένου. Οὕτω Πτολεμαῖος ὁ Ἡφαιστίωνος ἐν τῷ πέμπτῳ λόγῳ τῆς " περὶ πολυμαθείας καινῆς ἱστορίας," ἧς τεμάχιά τινα διετήρησεν ἡμῖν ὁ μέγας Φώτιος ἐν Μυριοβίβλῳ, ἱστορεῖ· " ὅτι Φαντασία τις Μεμφῖτις " Νικάρχου θυγάτηρ συνέταξε πρὸ Ὁμήρου τὸν Ἰλιακὸν πόλεμον καὶ τὴν " περὶ Ὀδυσσείας (γρ. ἴσ. Ὀδυσσέως) διήγησιν· καὶ ἀποκεῖσθαί φασι τὰς " βίβλους ἐν Μέμφιδι. Ὅμηρον δὲ παραγενόμενον, καὶ τὰ ἀντίγραφα " λαβόντα παρὰ Φανίτου τοῦ ἱερογραμματέως, συντάξαι ἐκείνοις ἀκολούθως."[2]

ἀποτελοῦσιν 25 τόμους εἰς 4ον. Ὁ δὲ Σισμόνδιος (De la Littérature du Midi en Europe. tom. iii, p. 504—7) λέγει, ὅτι ἀριθμοῦσι τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ποιηθέντας στίχους πλείους ἢ 21,300,000, γεγραμμένους ἐπὶ 133,222 φύλλων χάρτου. Καὶ ὅμως ἐν τοῖς νεωτέροις Ὁμηροκρίταις εὑρέθησαν καί τινες εἰπόντες, ὅτι ὁ βίος ὅλος τοῦ Ὁμήρου οὐκ ἐξήρκει εἰς τ[ὸ] ποιῆσαι δύο μακρὰ ποιήματα, ὁποῖα ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια, ἃ συναμφότερα περι[έ]χουσιν ἔλαττον τῶν 28,000 στίχων!

[1] *Αἰλ. ποικ. Ἱστ. ΙΑ΄, 2.* Ἴδε καὶ Σουΐδαν ἐν λ. Θαλήτας Κρής, καὶ ἐν λ. Κόριν[νος] Ἰλιεύς. πλείω δὲ περὶ προομηρείων ποιητῶν καὶ ποιημάτων ἴδε παρά τε Φαβρικίῳ Ἑλ. Β. τόμ. Α΄, (ἐν ἀρχῇ), καὶ παρὰ τῷ Ἄγγλῳ Blackwell, An Enquiry into the Life a[nd] Writings of Homer, p. 87 and seq. ἔτι δὲ παρὰ K. O. Müller ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλ[ηνικῆς] Γραμματολογίας κεφ. Γ΄, καὶ παρὰ W. Mure ἐν τῇ πολλάκις μνημονευθείσῃ κρι[τικῇ] αὐτοῦ Ἱστορίᾳ (Βιβλ. Α΄, κεφ. ή.)

[2] *Φωτίου Μυριόβ. ἀνάγν.* 190, σελ. 151, τῆς Βεκκέρου ἐκδόσεως.—Ἐπὶ το[ύτῳ] ἀγανακτῶν ὁ Εὐστάθιος λέγει ἐν προοιμίῳ τῆς Ὀδυσσείας· "Ὁ δὲ τοιοῦτος ποιη[τής]

Ἄλλοι ἱστόρησαν, ὅτι Σίσυφος ὁ Κῷος τῷ Τεύκρῳ συστρατεύσας εἰς Τροίαν, ἐποίησε τὴν Ἰλίαδα· ἐξ ὧν δὴ καὶ Τζέτζης ὁ Ἰωάννης παρέλαβε τὰ ὑπ' αὐτοῦ (ἐν Χιλ. Ε', κθ') ἱστορούμενα·

> *Σίσυφον Κῷον λέγουσι τοῦ Τεύκρου γραμματέα·*
> *καὶ πρὸ Ὁμήρου γράψαι δὲ τοῦτον τὴν Ἰλιάδα,*
> *Τεύκρῳ συνεκστρατεύσαντα καὶ καθορῶντα πάντα,*
> *ἀφ' οὗ πρὸς πλάτος ὕστερον Ὅμηρον μεταφράσαι·*
> *ταῦτα μὲν Ἰωάννης τις Μαλέλης χρονογράφος.*[1]

Ἄλλοι δὲ ἀπέδωκαν τὴν Ἰλιάδα εἰς Δάρητα, τὸν ἐν Τροίᾳ ἱερέα τοῦ Ἡφαίστου, ἣν καὶ ἐπωνόμασαν Φρυγίαν Ἰλιάδα, ὡς ἄρτι εἴδομεν παρ' Αἰλιανῷ,[2] καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τούτου τοῦ Δάρητος σώζεται μέχρι καὶ νῦν Λατινιστὶ γεγραμμένον (ὡς δῆθεν ὑπὸ Κορνηλίου Νέπωτος μεταφρασθὲν) σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον "Daretis Phrygii de Excidio Trojæ Historia," ὅπερ πολλάκις ἐξεδόθη μετὰ διατριβῶν περὶ Δάρητος, καὶ τελευταῖον ἐν Βόννῃ (1837) ὑπὸ A. Dederich· καὶ ἄλλοι τέλος πάντων οὐκ ὀλίγοι, μάλιστα δὲ Βυζαντινοί, ἱστοροῦσιν, ὅτι Δίκτυς ὁ Κρής, ἑπόμενος τῷ Ἰδομενεῖ εἰς Τροίαν, διετάχθη ὑπ' ἐκείνου νὰ συγγράψῃ τὰ τοῦ πολέμου, καὶ ἐκ ταύτης τῆς συγγραφῆς ἐποίησεν ὁ Ὅμηρος τὴν Ἰλιάδα. Ὅθεν πάλιν ὁ Τζέτζης ἐκ τοῦ αὐτοῦ Χρονογράφου λέγει (ἔνθ. ἀν. λ')

> *οὗτος ὁ Χρονικός φησι καὶ Δίκτυν δὲ τὸν Κρῆτα*
> *Ἰδομενέϊ ἕπεσθαι καὶ τὰ τῆς μάχης γράψαι·*
> *ἐξ ὧν, ὡς ἔφην, ὕστερον Ὅμηρον μεταφράσαι.*[3]

Ἀνώνυμος δέ τις συγγραφεὺς ῥητορικῆς, οὗ μνημονεύει ὁ Ἀλλάτιος (ἔνθ. ἀν.) λέγει περὶ τούτου. "Καὶ γὰρ Δίκτυς ὁ Κνώσσιος συμπλεύσας Ἰδομενεῖ

λόγῳ πλουτῶν, οὐ φράσαι ἀμείνων οὐδείς, ὁ διασκευάσαι δεινότατος, ὁ διηγήσασθαι πιθανώτατος, ὁ πάσης τῆς ἐν λόγοις τέχνης καθηγητής. . . . ὅμως οὐδ' αὐτὸς ἐξέφυγε παρεγγράπτου γραφὴν συγγραφῆς."

[1] Ἴδε Χρονογραφ. Ἰω. Μαλαλᾶ (σελ. 132—3, ἔκδ. Βόννης), καὶ Λ. Ἀλλάτιον ἐν τῷ περὶ πατρίδος Ὁμήρου· ἔτι δὲ Φαβρικίου Ἑλ. Β, τόμ. Α', σελ. 290—1.

[2] Ἴδε καὶ Πτολεμαίου τοῦ Ἡφαιστίωνος τὸν Β' Λόγον τῆς "περὶ πολυμαθείας καινῆς Ἱστορίας" παρὰ Φωτίῳ (ἔνθ. ἀν.).

[3] Ἴδε Ἰω. Μαλαλᾶν (ἔνθ. ἀν.) καὶ Γ. Κεδρηνὸν ἐν Συνόψει Ἱστοριῶν (τόμ. Α', σελ. 223 ἔκδ. Βόννης), ἔτι δὲ καὶ Σουΐδαν ἐν λ. Δίκτυς.

" τῷ τῶν Κρητῶν βασιλεῖ ἦλθεν εἰς Τροίαν, καὶ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον συγ-
" γράψας Φοινίκων γράμμασιν, οἷς Ἕλληνες τότε ἀπὸ Κάδμου μαθόντες
" ἐχρῶντο, δῆλός ἐστιν εἰδέναι τέχνην ῥητορικήν· δημηγοροῦντας γὰρ εἰσάγει
" τοὺς ἥρωας, Παλαμήδην ἐκεῖνον καὶ Ὀδυσσέα καὶ Μενέλαον ἐν τῇ κατὰ
" Τρώων βουλῇ, καὶ ἐν τῇ πρὸς Τρῶας πρεσβείᾳ, καὶ πολλοὺς ἄλλους ἄλλως
" πως ῥητορεύοντας." Τὰ δ' αὐτὰ σχεδὸν καὶ ἡ Εὐδοκία λέγει ἐν Ἰωνιᾷ.[1] Προσιστοροῦσι δὲ περὶ τοῦ συγγράμματος τοῦ Δίκτυος, ὅτι συνετάφη αὐτῷ, τεθὲν ὡς προσκεφάλαιον, καὶ ὅτι ἐπὶ Νέρωνος, σεισμοῦ γενομένου, ἠνεῴχθη ὁ τάφος, καὶ εὑρεθὲν τὸ κιβώτιον προσηνέχθη τῷ Νέρωνι, κἀκεῖνος διέταξε νὰ μεταφρασθῇ τὸ βιβλίον, καὶ ν' ἀποτεθῇ ἐν τῇ δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ.[2]

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν καὶ ἄλλα τοιαῦτα τῶν μεταγενεστέρων Ἀλεξανδρινῶν καὶ τῶν Βυζαντινῶν λῃρήματα οὐ πολλοῦ λόγου ἄξια. Ἐπανάγοντες δὲ τὸν λόγον εἰς αὐτὸν τὸν ποιητήν, καὶ ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ ἀνερευνῶντες περὶ ὑπάρξεως ἀρχαιοτέρων ποιητῶν καὶ ποιημάτων, διδασκόμεθα ἐξ αὐτοῦ, ὅτι οἱ περὶ τὸν Ὀδυσσέα πρέσβεις, ἀποδόντες τῷ Χρύσῃ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ, καὶ προσενεγκόντες θυσίαν τῷ Ἀπόλλωνι,

> . . . πανημέριοι μολπῇ θεὸν ἱλάσκοντο,
> καλὸν ἀείδοντες παιήονα κ. τ. λ.[3]

τί δὲ ἄλλο ἢ ποίημα, ὕμνος εἰς Ἀπόλλωνα, ἦν ὁ παιὰν ἐκεῖνος; Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν λέγει ὁ ποιητής, ὅτι αἱ Μοῦσαι

> . . . . Θάμυριν τὸν Θρήϊκα παῦσαν ἀοιδῆς·[4]

---

[1] Ἴδε Villoison, Anecdota Græca, tom. i, p. 128.

[2] Ἴδε Μαλαλᾶν (ἔνθ. ἀν).—Ἐντεῦθεν διεσώθη, μᾶλλον δέ, ἐδόθη ἀφορμὴ εἰς τὸ νὰ συνταχθῇ ὑπὸ μεταγενεστέρου τινός, τὸ Λατινιστὶ σωζόμενον σύγγραμμα "Dictys Cretensis de bello Trojani," τὸ καὶ ἄλλως ἐπιγραφόμενον "Ephemeris belli Trojani," ὅπερ ἔσχε τὴν τιμὴν νὰ ἐκδοθῇ διὰ τύπου πρὸ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων (1470)· ἔκτοτε δὲ πολλὰς ὑπέστη νέας ἐκδόσεις μετὰ προλεγομένων καὶ κριτικῶν σημειώσεων, καὶ τελευταῖον ἐξεδόθη (ἐν Βόννῃ 1837) ὑπὸ τοῦ ἄρτι μνημονευθέντος A. Dederich μετὰ τοῦ εἰς Δάρητα ἀποδιδομένου συγγράμματος. Ἴδε πλείω περὶ τούτων παρὰ Φαβρικίῳ (Ἑλ. Β, τόμ. Α', σελ. 21—29), καὶ ἐν τῷ Σμιθίου Βιογραφ. Λεξικῷ (ἐν λ. Δάρης καὶ ἐν λ. Δίκτυς).

[3] Ἰλιάδ. Α, 472. Παράβαλε τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 56) εἰρημένα περὶ τούτου.

[4] Ἰλιάδ. Β, 595.

καὶ ἀλλαχοῦ παρίστησι τὸν Ἀχιλλέα τερπόμενον ἐν φόρμιγγι, καὶ ᾄδοντα "κλέα ἀνδρῶν·"[1] καὶ ἐπὶ τῆς Ἡφαιστοτεύκτου ἀσπίδος τοῦ Ἀχιλλέως παρίσταται παῖς, φόρμιγγι κιθαρίζων, ὃς "Λίνον ὑπὸ καλὸν ἄειδε λεπταλέῃ "φωνῇ·"[2] καὶ τέλος πάντων αὐτὸς ὁ Ἀχιλλεὺς φονεύσας τὸν Ἕκτορα, τοῦτον μὲν κατασύρει ὑβριστικῶς ὄπισθεν τοῦ ἅρματος, τοὺς δ' Ἕλληνας κελεύει νὰ ἐπανέλθωσι μετ' αὐτοῦ εἰς τὰς ναῦς, ᾄδοντες παιᾶνα, ὃν καὶ φαίνεται ποιῶν αὐτὸς συντομώτατον καὶ ὑπερήφανον·

> ἠράμεθα μέγα κῦδος· ἐπέφνομεν Ἕκτορα δῖον,
> ᾧ Τρῶες κατὰ ἄστυ, θεῷ ὥς, εὐχετόωντο.[3]

Ἀναντίῤῥητον ἄρα κατ' αὐτὸν τὸν ποιητήν, καὶ κατὰ τὸν κοινὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως νόμον, ὅτι ὑπῆρξαν πρὸ αὐτοῦ καὶ ποιηταὶ καὶ ποιήματα· τὸ δὲ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, ὅτι πρώτιστοι ἐγένοντο ποιηταὶ ὁ Ὅμηρος καὶ Ἡσίοδος, οἱ δὲ πρὸ αὐτῶν λεγόμενοι ποιηταὶ ὕστερον τούτων ἐγένοντο,[4] οὐ περὶ ποιητῶν ἐννοητέον, ἀλλὰ περὶ ποιημάτων, ὡς ὀρθῶς τοῦτο ἡρμήνευσεν ὁ Εὔνιος· ὅτι δηλαδὴ τὰ εἰς τοὺς πρὸ Ὁμήρου ποιητάς, Λῖνον, Ὀρφέα, Μουσαῖον, Σύαγρον, Ὠλῆνα, Θυμοίτην, Ὄλυμπον, Θάμυριν, Εὔμολπον κ. τ. λ. ἀποδιδόμενα ποιήματα ἦσαν μεταγενέστερα τοῦ Ὁμήρου ἔργα, καὶ οὐχὶ τῶν πρὸ Ὁμήρου ποιητῶν, οἷς ἐπεγράφοντο.[5] Ἀλλὰ καὶ ἕτερός τις ἰσχυρὸς λόγος ἀποδεικνύει τὴν ὕπαρξιν προομηρείων ποιητῶν καὶ ποιημάτων. Ὅσῳ ἂν ὑποτεθῇ φύσει ποιητικὸς ὁ Ὅμηρος, ἀδύνατον ἦν, μηδὲν ἔχων

---

[1] Ἰλιάδ. I, 186—9.

[2] Ἰλιάδ. Σ, 569—571.

[3] Ἰλιάδ. X, 391—4.

[4] Ἡροδ. Β', § 53, ἔνθα ἴδε τὰ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ αὐτοῦ ἐκδότου J. C. F. Baehr σημειωθέντα.

[5] Ὅτι δὲ τοιαύτη ἐστὶν ἡ ἔννοια τῶν Ἡροδότου λόγων, δῆλον γίνεται ἐξ ὧν ὁ αὐτὸς λέγει (αὐτόθι, § 23) περὶ τοῦ ὠκεανοῦ· "Ὅμηρον δὲ ἤ τινα τῶν πρότερον γενομένων ποιητέων δοκέω τοὔνομα εὑρόντα ἐς τὴν ποίησιν ἐσενείκασθαι." Καὶ ὡς μὲν ἔχει ἐνταῦθα τὸ Ἡροδότου κείμενον, δυνατὸν εἰπεῖν, ὅτι τὸ "πρότερον" ἀναφέρει ὁ συγγραφεὺς εἰς ἑαυτόν, καὶ οὐχὶ εἰς τὸν Ὅμηρον· ἀλλὰ παραβαλλομένη ἡ φράσις πρὸς τὴν ἐν § 53, δείκνυται ταὐτὸ σημαίνουσα καὶ ἐνταῦθα, ὅπερ κᾀκεῖ, τοῦτ' ἔστι "τῶν πρὸ Ὁμήρου γενομένων ποιητῶν." Παραδεχόμενος οὖν ἐνταῦθα προομηρείους ποιητὰς ὁ Ἡρόδοτος, οὐκ ἠδύνατο λέγειν ἐκεῖ, ὅτι οὐκ ἐγένοντο ποιηταὶ πρὸ τοῦ Ὁμήρου καὶ Ἡσίοδου.

προηγούμενον ὑπόδειγμα, πρῶτος αὐτὸς νὰ συντάξῃ τὸ τελειότατον τῶν ποιημάτων, καὶ ἀνοίξας, οὕτως εἰπεῖν, τὴν θύραν, νὰ κλείσῃ πάλιν αὐτὴν οὕτως ἀραρότως, ὥστε μηδεὶς μετ' ἐκεῖνον νὰ διέλθῃ δι' αὐτῆς· ἡ δὲ περὶ τούτου γνώμη τοῦ Ῥωμαίου Πατερκούλου, ὅτι "οὔτε πρὸ Ὁμήρου ὑπῆρξέ "τις, ὃν ἐκεῖνος ἐμιμήθη, οὔτε μεθ' Ὅμηρον ἄξιος ἐκείνου μιμητής," ὅσῳ ἀληθεύει ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει, τοσούτῳ φαίνεται ἡμαρτημένη ἐν τῷ πρώτῳ.[1] Ὀρθὸν δὲ τὸ ὑπὸ πάσης τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος δοξαζόμενον, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἀριστοτέλους διαβεβαιούμενον, ὅτι πολλοὶ ὑπῆρξαν πρὸ Ὁμήρου ποιηταί, ὧν οἱ μὲν σεμνότεροι τὰς καλὰς ἀπεμιμοῦντο πράξεις, οἱ δὲ εὐτελέστεροι τὰς τῶν φαύλων.[2]

Τοιαῦτα λοιπὸν ὑποδείγματα ἔχων ὁ θεῖος Ὅμηρος, καὶ φύσει ποιητικός, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, γενόμενος, ἐξεπόνησε τὰ θαυμαστὰ αὐτοῦ ποιήματα, τὴν

---

[1] Paterculus, i, 5. *Ἴδε καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 74).*

[2] "*Διεσπάσθη δὲ κατὰ τὰ οἰκεῖα ἤθη ἡ ποίησις· οἱ μὲν γὰρ σεμνότεροι τὰς καλὰς ἐμιμοῦντο πράξεις καὶ τὰς τῶν τοιούτων, οἱ δὲ εὐτελέστεροι τὰς τῶν φαύλων, πρῶτον ψόγους ποιοῦντες, ὥσπερ ἕτεροι ὕμνους καὶ ἐγκώμια. Τῶν μὲν οὖν πρὸ Ὁμήρου οὐδενὸς ἔχομεν εἰπεῖν τοιοῦτον ποίημα· εἰκὸς δὲ εἶναι πολλούς*" (*περὶ ποιητ. κεφ.* 4). *Τοιούτους ὁ Φαβρίκιος* (*Ἑλ. Β, τόμ. Α', σελ.* 4—6) *ἀριθμεῖ περίπου ἑβδομήκοντα. Ἴδε καὶ Κλίντωνα* (*τόμ. Α', σελ.* 340—5). *Ὅθεν ὁ Ἱσπανὸς Ἀνδρέσσιος τὰς περὶ τούτου γνώμας τῶν ἀρχαίων ἱστορῶν ἐπιλέγει·* "Io non pretendo assicurare la verità di questi racconti, ne l' esistenza di tali poemi; ma dubitare non posso, che prima di Omero non sieno stati molti poeti, mentre lo stesso Omero in più luoghi ne dà chiare testimonianze; e questi poeti presero a' loro canti materia da alcuni avvenimenti della guerra di Troja. La sopraddetta guerra dunque formò in qualche modo tali poeti, ed essi formarono Omero, vera sorgente della letteratura de' Greci, e padre di tutte le scienze degli antichi.—Dell' Origine, Progressi e Stato attuale di ogni Letteratura. Dell' Abate Giovanni Andress (Nuova edizione. Venezia 1830· *ἔνθα ἴδε τόμ. Α', σελ.* 38). *Ὁ δὲ Γάλλος Ἀκαδημαϊκὸς* J. J. Ampère, *ἀποκρινόμενος πρὸς τοὺς λέγοντας πολυομήρους, ὅτι εἷς μόνος ἄνθρωπος ἀδύνατον ἦν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους νὰ γινώσκῃ τοσαύτας χώρας καὶ τοποθεσίας, ὅσαι μετ' ἀκριβείας περιγράφονται ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ποιήμασι, λέγει πρὸς αὐτούς·* "Pour expliquer ce fait singulier, il faut, ce me semble, admettre que l'auteur de l'Iliade et de l'Odyssée a travaillé, non seulement sur des traditions nationales, mais sur des *chants antérieurs*, œuvre de poëtes qui appartenaient aux différentes parties de la Grèce. . . . . Homère a donc vu par les yeux de ses obscurs devanciers ce qu'il n'a pu voir par les siens."—La Grèce, Rome, et Dante, par Mr. J. J. Ampère, p. 22, troisième édit. Paris, 1859.

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Ὁμηρικοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἐξαρκούντως εἰκονίζουσι τὸ μεγαλεῖον τῆς Ὁμηρικῆς ποιήσεως καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς παραγωγὴν πάσης τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας· ὥστε περιττόν ἐστιν, ἀριθμοῦντες καθ᾽ ἕκαστον τὰ εἴδη τῆς Ἑλληνικῆς γραμματολογίας, νὰ δείξωμεν, ὅτι οὐ μόνον ἡ χορεία τῶν καλουμένων Κυκλικῶν ποιητῶν, τῶν εὐθὺς μετὰ τὸν Ὅμηρον ἐν ὁμοίοις ποιήμασιν ἐξυμνησάντων τὰ ἔργα τῶν μυθικῶν καὶ ἡρωϊκῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ἐφεξῆς σχηματισθέντα τῆς ποιήσεως εἴδη, ἥ τε φιλοσοφία, καὶ ἡ καλλιλογία, καὶ ἡ καλλιτεχνία, καὶ ἡ ἱστορία, καὶ ἡ χωρογραφία, ἐξ Ὁμήρου ἔσχον τὴν ἀρχήν, ὡς ἐκ ποταμοῦ βαθυῤῥείτου πολλοὶ κατὰ παντοίας διευθύνσεις διασπασθέντες ῥύακες, καὶ οὐ μόνον τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν ὑφήλιον καταρδεύσαντες. Ὅθεν δικαίως ὁ ἄρτι μνημονευθεὶς Ἱσπανὸς Ἀνδρέσσιος λέγει· "Il solo Omero basta à fare "la gloria di una nazione, ed à prescriver la norma della poesia, "della eloquenza e di tutte le arti del parlare."[1] Ὁ δὲ γλαφυρώτατος συγγραφεὺς τῶν περί τῆς ἀρχαίας γραμματολογίας ὑπομνημάτων, τὴν ἐξ Ὁμήρου παίδευσιν τῶν Ἑλλήνων ἱστορῶν, ὀρθότατα συμπεραίνει, ὅτι λαὸς τοιαῦτα διδασκόμενος καὶ ἀπαγγέλλων ποιήματα, ἑπόμενον ἦν νὰ προαγάγῃ Μιλτιάδην καὶ Φειδίαν καὶ Σοφοκλέα καὶ Δημοσθένην.[2] Ὅτι δὲ πάντα τὰ ἐφεξῆς ἐν τοῖς νεωτέροις ἔθνεσιν ἀναφανέντα ἐπικὰ ποιήματα ἐκ τῶν

---

[1] ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 67.

[2] "Talents et vertus militaires, beaux arts, drame, éloquence, tout l'avenir glorieux de la Grèce est en germe dans l'Iliade et dans l'Odyssée. Le peuple qui dicta de tels vers ne devait pas s'arrêter avant d'avoir donné au monde Miltiade, Phidias, Sophocle et Démosthène." εὐθὺς δ᾽ ἐφεξῆς ἔτι ζωηρότερον εἰκονίζει τὴν τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων τελειότητα καὶ δύναμιν, λέγων· "Homère, on l'a souvent dit, est la Bible des Grecs. C'est peut-être plus encore: on y a trouvé les premiers exemples de la langue Grecque, l'origine des sciences et des arts, de la philosophie, comme de la médecine et des mathématiques; on y a trouvé l'histoire tout entière des temps héroiques, et jusqu'à certaines prédictions de l'avenir. Depuis Platon jusqu'aux derniers âges de la littérature Byzantine, il est constamment invoqué, imité, commenté à l'envi par les philosophes, par les poëtes et les orateurs, quelquefois même par les orateurs chrétiens; au point que si les manuscrits de l'Iliade et de l'Odyssée s'étaient perdus, on pourrait presque retrouver ces deux poëmes, moins l'ordonnance, à l'aide des citations éparses dans les autres écrivains Grecs et Latins."—E. Egger—Mémoires de Littérat. ancienne. pp. 72 et 73—4.

Ὁμηρικῶν πρωτοτύπων ἐσχεδιάσθησαν, καὶ κατ' ἐκεῖνα συνετάχθησαν, αὐτά τε μαρτυροῦσι πρὸς ἐκεῖνα παραβαλλόμενα, καὶ ὁμόφωνος ὁμολογεῖ ἡ τῶν φιλολόγων χορεία· ἐν πολλοῖς δὲ τοσαύτη ἐστὶν ἡ ἀπομίμησις ἐκείνων, ὥστε τῇ ἀληθείᾳ ἐάν τις ἀποσπάσῃ ἐξ αὐτῶν, εἴ τι Ὁμηρικόν, τὸ ὑπολειπόμενον οὐδὲ σκελετὸν ἀποτελέσει ποιήματος. Περὶ τούτου συντομώτατα, ἀλλὰ καὶ ἐμφαντικώτατα εἶπεν ὁ Γάλλος Σατωβριάνδος· "Homère a donné Virgile "à l'antique Italie, et le Tasse à la nouvelle, le Camoëns au "Portugal, Ercila à l'Espagne, Milton à l'Angleterre, Voltaire à "la France, Klopstock à l'Allemagne: il n'a pas besoin de mes "éloges."[1] Ὁ δὲ διάσημος τοῦ Ὁμήρου μεταφραστής, ὁ Ἄγγλος Pope, περὶ τῶν νεωτέρων ἐπικῶν ποιητῶν τῶν ἀπομιμηθέντων τὸν Ὅμηρον λόγον ποιούμενος ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἑαυτοῦ μεταφράσεως, λέγει, ὅτι οὐ μόνον τῶν ποιημάτων ἐκείνου τὸ σχέδιον, ἀλλὰ καὶ πᾶν ἐπεισόδιον, πᾶν μέρος ἱστορικόν, πιστῶς ἀπεμιμήθησαν· καὶ τὸ λεγόμενον πιστοῦται ὁ πολυμαθὴς Ὁμηριστὴς διὰ τῶν ἑξῆς παραδειγμάτων· "If he has given a regular catalogue of "an army, they all draw up their forces in the same order.[2] If he "has funeral games for Patroclus, Virgil has the same for Anchises, "and Statius (rather than omit them) destroys the unity of his "action for those of Archemorus. If Ulysses visit the shades, the "Æneas of Virgil and Scipio of Silius are sent after him. If he "be detained from his return by the allurements of Calypso, so is "Æneas by Dido, and Rinaldo by Armida. If Achilles be absent "from the army on the score of a quarrel through half the poem, "Rinaldo must absent himself just as long on the like account. If "he gives his hero a suit of celestial armour, Virgil and Tasso make "the same present to theirs. Virgil has not only observed this close

[1] Chateaubriand. Essai sur les Révolutions anciennes et modernes. Livre premier. chap. xix. Περὶ δὲ τῆς τῶν ἀρχαίων ἐκ τοῦ Ὁμήρου παιδεύσεως λέγει ὁ αὐτὸς ἐν τῇ περὶ τῆς Ἀγγλικῆς γραμματολογίας πραγματείᾳ (Shakespeare, ἐν τέλει) "Homère a fécondé l'antiquité; Eschyle, Sophocle, Euripide, Aristophane, Horace, Virgile, sont ses fils."

[2] Περὶ τῶν μιμηθέντων τὸν Ὁμηρικὸν κατάλογον τῶν νεῶν ἴδε τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 85, σημ. 4) εἰρημένα.

"imitation of Homer, but, where he has not led the way, supplied "the want from other Greek authors. Thus the story of Sinon and "the taking of Troy was copied (says Macrovius) almost word for "word from Pisander, as the loves of Dido and Æneas are taken "from those of Medea and Jason in Apollonius, and several others "in the same manner."[1]

Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ ἐξ Ὁμήρου ἐπιῤῥοὴ πᾶσι τοῖς ἀρχαίοις καὶ νεωτέροις ποιηταῖς καὶ λογογράφοις. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως φαίνεταί μοι, ὅτι καὶ αὐτοὶ τοῦ Ὁμήρου οἱ ἐπαινέται ἐκ τοῦ ἀειθαλοῦς ἐκείνου λειμῶνος συλλέγουσι τὰ ἄνθη, δι' ὧν καταστέφουσιν αὐτόν. Οὕτως ὁ Εὐστάθιος λέγων, ὅτι "ἐξ ὠκεανοῦ ποταμοὶ πάντες, πηγαὶ πᾶσαι, φρέατα πάντα κατὰ τὸν πάλαι λόγον," αὐτὸν ἀντιγράφει τὸν ποιητὴν λέγοντα,

> οὐδὲ βαθυῤῥείταο μέγα σθένος ὠκεανοῖο,
> ἐξ οὗπερ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα,
> καὶ πᾶσαι κρῆναι καὶ φρείατα μακρὰ νάουσιν.[2]

πολὺ δὲ πρὸ τοῦ Εὐσταθίου Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς τοῦτ' αυτὸ φαίνεται πράττων ἐν τῷ ἐγκωμιάζειν τὸν Ὅμηρον, λέγων· "Κορυφὴ μὲν οὖν "ἁπάντων καὶ σκοπός, ἐξ οὗ πως πάντες ποταμοί, καὶ πᾶσα θάλασσα, καὶ "πᾶσαι κρῆναι, δικαίως ἂν Ὅμηρος λέγοιτο· πᾶς γὰρ αὐτοῦ τόπος, οὗ τις "ἂν ἅψηται, ταῖς τ' αὐστηραῖς καὶ ταῖς γλαφυραῖς ἁρμονίαις διαπεποίκιλται, "κ. τ. λ."[3] Ἀλλὰ καὶ ὁ Λογγῖνος τοὺς μάλιστα ζηλώσαντας τὸν Ὅμηρον καταριθμῶν, καὶ τούτων πρώτιστον τὸν Ἡρόδοτον, τὴν αὐτὴν δανείζεται Ὁμηρικὴν φράσιν λέγων· "Μόνος Ἡρόδοτος Ὁμηρικώτατος ἐγένετο; "Στησίχορος ἔτι πρότερον, ὅ τε Ἀρχίλοχος, πάντων δὲ τούτων μάλιστα "ὁ Πλάτων, ἀπὸ τοῦ Ὁμηρικοῦ ἐκείνου νάματος εἰς αὐτὸν μυρίας ὅσας "παρατροπὰς παροχετευσάμενος, κ. τ. λ."[4]

---

[1] Pope's Preface, § 6.—Ἴδε πλείω περὶ τούτου, εἰ βούλει, ἐν τῇ κριτικῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Mure (τόμ. Β', σελ. 242—7).

[2] Ἰλιάδ. Φ, 195.

[3] Ἐν τῷ περὶ συνθ. ὀνομ. § 24, σελ. 187 ἔκδ. Ῥεϊσκίου.

[4] Ἐν τῷ περὶ Ὕψους, κεφ. ΙΓ', § 3 καὶ 4.—Τούτοις παρατίθει καὶ τὰ Διον. τοῦ Ἁλικ. ἐν τῷ "περὶ τῆς λεκτικῆς δεινότητος τοῦ Δημοσθένους" § μά.

Ἡ τοιαύτη τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἀπαράμιλλος τελειότης καὶ δύναμις παρήγαγε τὴν εὔλογον ἀπορίαν, τίνες ἄρα περιστάσεις συνέδραμον εἰς τὸ νὰ κατασταθῇ ὁ ποιητὴς οὗτος ἐνιαῖον φαινόμενον ἀνυπερβλήτου τελειότητος; Ταύτην δὲ τὴν ἀπορίαν, ὡς δῆθεν προβαλλομένην, λύων ὁ σοφὸς Ἑλληνιστὴς Blackwell, συνέγραψε κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα τὸ πολύτιμον περὶ Ὁμήρου καὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ πόνημα, οὗ πολλάκις ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐμνήσθημεν· ἐν τούτῳ δὲ φιλοσοφικώτατα ἐξετάζων τόν τε χρόνον, καὶ τὰ ἤθη, καὶ τὴν γλῶσσαν, καὶ τὴν θρησκείαν, ἔτι δὲ καὶ τὸν ποιητικὸν οὐρανὸν τῆς Ἰωνίας, ὑφ' ὃν ἐκελάδησεν ἡ Ὁμηρικὴ Μοῦσα, ὀρθότατα συμπεραίνει, ὅτι ὑπὸ τὴν μεγάλην ἐπιῤῥοὴν ἁπασῶν τούτων τῶν εὐτυχῶν περιστάσεων, ἐν αἷς ἔζη ὁ Ὅμηρος, καὶ ἐν αἷς ἐποίει τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν (πλεονέκτημα τοῦτο οὐχὶ κοινὸν τοῖς μιμηταῖς αὐτοῦ) ἑπόμενον ἦν νὰ κατασταθῇ ὁ ἄριστος τῶν τε πρὸ αὐτοῦ καὶ τῶν μετ' αὐτὸν ποιητῶν· καὶ ὅτι οὐδόλως ἐστὶ θαυμαστόν, εἰ πάντες οἱ μετ' ἐκεῖνον ποιηταὶ στερούμενοι τῶν εὐτυχῶν καὶ σπανίων πλεονεκτημάτων, ἐν οἷς ἐκεῖνος ἐποίει, οὔτε νὰ ὑπερβῶσιν, οὔτε νὰ μιμηθῶσιν ἐντελῶς τὸ καθ' ὃ ἐποίουν πρωτότυπον ἠδυνήθησαν.[1] Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων κατὰ τὴν ὁμόφωνον μαρτυρίαν πάσης τῆς ἀρχαιότητος, καὶ τὴν μέχρι νῦν ἁπάντων τῶν σοφῶν γνώμην, οὐδ' ὁ Τζέτζης (ἐν Χιλ. ΙΓ', στ. 677) εἶπεν ὑπερβολήν τινα, ὀνομάσας ἐν τῷ ποιητικῷ αὐτοῦ οἴστρῳ τὸν ποιητὴν

> τὸν Ἑλικῶνα τὸν σοφόν, μᾶλλον αὐτὰς τὰς Μούσας,
> αὐτὸν αὐτὸν Ἀπόλλωνα, τὸν μουσηγέτην πλέον,
> τὸν ὑπὲρ πάντας ἅπαντα, τὸν Ὅμηρον τὸν μέγαν.

Περὶ μὲν οὖν Ὁμήρου καὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, τῶν τε γνησίων καὶ τῶν ψευδεπιγράφων νομιζομένων, τοσαῦτα, ὅσα καὶ ὁποῖα, κατά γε τὴν ἐμὴν γνώμην, Ἑλλήνων παῖδες, τὸν θεῖον τοῦτον ποιητὴν μελετῶντες, ὀφείλουσι γινώσκειν. Νῦν δὲ προβαίνοντες εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῆς δημοσιεύσεως τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, καὶ τῶν περὶ τούτων πάλαι καὶ νῦν διαδοθεισῶν ποικίλων δοξῶν, πρέπον νομίζομεν πρὸς ἀκριβεστέραν τοῦ πράγματος κατανόησιν νὰ διορίσωμεν τὴν τῶν ποιημάτων τούτων δημοσίευσιν εἰς τέσσαρας περιόδους, τάσδε·

[1] Blackwell's—An Inquiry into the Life and Writings of Homer (ἐν τέλει).

Αʹ.—Ἀπὸ Ὁμήρου μέχρι Σόλωνος καὶ Πεισιστράτου.

Βʹ.—Ἀπὸ Σόλωνος καὶ Πεισιστράτου μέχρι τῶν Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν.

Γʹ.—Ἀπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν μέχρι τῆς εὑρέσεως τῆς τυπογραφίας.

Δʹ.—Ἀπὸ τῆς εὑρέσεως τῆς τυπογραφίας μέχρι νῦν.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ ΣΤʹ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

Ὡς ἐξ αὐτῶν τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων καταφαίνεται, καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἁπάντων, μάλιστα δὲ τοῦ Ἀριστοτέλους, βεβαιοῦται, οὔτε ὁ Ὅμηρος ὑπῆρξε πρῶτος ἐν Ἕλλησι ποιητής, οὔτε τὰ ποιήματα αὐτοῦ πρώτιστα καὶ ἀρχαιότατα· ἀλλὰ προϋπῆρξαν αὐτοῦ ἀοιδοὶ καὶ ποιηταί, τοὺς μὲν θεοὺς τιμῶντες ἐν ὕμνοις, τὰ δὲ τῶν ἀνθρώπων ἔργα ποῦ μὲν ἐξυμνοῦντες, ποῦ δὲ καὶ ψέγοντες· τὰ δὲ ποιήματα ἐκεῖνα πάντως ἐγνώρισεν ὁ Ὅμηρος, καὶ ἐν ἐκείνοις διδαχθεὶς ἀνέπτυξε τὴν φυσικὴν αὐτοῦ καὶ ὑπερθαύμαστον περὶ τὴν ποίησιν δεξιότητα. Ἀπολομένων δὲ τῶν ποιημάτων ἐκείνων, πρώτιστα πάντων καὶ ἀρχαιότατα τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματολογίας προϊόντα εἰσὶ καὶ λέγονται τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, ὧν ἱστορήσομεν ἐφεξῆς τὰς ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦδε γενομένας δημοσιεύσεις, καὶ τὰς περὶ αὐτῶν δόξας ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων φιλοσόφων καὶ κριτικῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Πρώτη δημοσίευσις τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων.

(ἀπὸ Ὁμήρου μέχρι Σόλωνος καὶ Πεισιστράτου.)

1) Ὅμηρος.—2) Ὁμηρίδαι ἢ ῥαψῳδοί.—3) Λυκοῦργος.—4) Σόλωνος διάταξις "ἐξ ὑποβολῆς ῥαψῳδεῖν."—5) Συμπέρασμα.

Ὁ μὲν Ψευδο-Ἡρόδοτος καὶ Σουΐδας καὶ οἱ ἀνώνυμοι τοῦ Ὁμήρου βιογράφοι ἱστοροῦσιν, ὅτι τυφλὸς ὢν ὁ ποιητὴς περιήρχετο τὰς πόλεις, καὶ ᾄδων τὰ ποιήματα αὐτοῦ ἐπορίζετο τὸν βίον·[1] τῶν δὲ ἀρχαίων καὶ δοκίμων περὶ μὲν τῆς τυφλώσεως τοῦ ποιητοῦ οὐδεὶς λέγει· ὅτι δὲ περιϊὼν ἐρραψῴδει πρὸς πορισμὸν βίου, λέγει ὁ Πλάτων· "Ὅμηρον δ' ἄρα οἱ ἐπ' ἐκείνου, εἴπερ "οἷός τε ἦν πρὸς ἀρετὴν ὀνῆσαι ἀνθρώπους, ἢ Ἡσίοδον, ῥαψῳδεῖν ἂν "περιϊόντας εἴων, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἂν αὐτῶν ἀντείχοντο ἢ τοῦ χρυσοῦ, καὶ "ἠνάγκαζον παρὰ σφίσιν οἴκοι εἶναι, ἤ, εἰ μὴ ἔπειθον, αὐτοὶ ἂν ἐπαιδαγώγουν "ὅπῃ ᾖεσαν, ἕως ἱκανῶς παιδείας μεταλάβοιεν;"[2] Κατὰ δὴ ταῦτα πρῶτος τῶν ἰδίων ποιημάτων δημοσιευτὴς αὐτὸς ἐγένετο ὁ Ὅμηρος.

Μετ' ἐκεῖνον δὲ ἄνδρες τοῦτο ἐπαγγελλόμενοι, τοῦτ' ἔστι τὸ ᾄδειν ἐν πανηγύρεσι καὶ γάμοις καὶ ἄλλοις τοιούτοις συλλόγοις ἀνάλογα ᾄσματα, περιϊόντες κατὰ πόλεις, ἐν ἰδίᾳ τινὶ στολῇ κεκοσμημένοι, καὶ χρυσῷ στεφάνῳ ἐστεμμένοι, ᾖδον τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, καὶ διὰ τοῦτο ἐπεκλήθησαν Ὁμηρίδαι καὶ Ὁμηρισταὶ καὶ ῥαβδῳδοὶ καὶ ῥαψῳδοὶ καὶ στιχῳδοί, ἔτι δὲ καὶ ἀρνῳδοί. Τὰ μὲν οὖν δύο πρῶτα ὀνόματα ἀπεδίδοντο αὐτοῖς, ἐπειδὴ οὐ μόνον ᾖδον, ἀλλὰ καὶ ἡρμήνευον τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, ὡς πάλιν λέγει ὁ Πλάτων, ποῦ μὲν Ὁμηρίδας, ποῦ δὲ ῥαψῳδοὺς ὀνομάζων αὐτούς. "Οὐ γὰρ "ἂν γένοιτό ποτε ῥαψῳδός, εἰ μὴ συνείη τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ· τὸν

---

[1] Ἴδε τὰ περὶ τούτου ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 23) εἰρημένα.

[2] Περὶ πολιτειῶν, βιβλ. Ι', σελ. 600.

" γὰρ ῥαψῳδὸν ἑρμηνέα δεῖ τοῦ ποιητοῦ τῆς διανοίας γίγνεσθαι τοῖς ἀκούουσι· " τοῦτο δὲ καλῶς ποιεῖν μὴ γιγνώσκοντα ὅ,τι λέγει ὁ ποιητής, ἀδύνατον."[1] Κατὰ δὴ ταῦτα καὶ Τίμαιος ἐν τῷ Πλατωνικῷ Λεξικῷ λέγει· " Ὁμηρίδαι, οἱ τὰ Ὁμήρου ὑποκρινόμενοι"· ἐκ δὲ Τιμαίου καὶ τὰ ἐν τῷ Φωτίου Λεξικῷ. Ἄλλοι ἐθεώρησαν τὸ ὄνομα Ὁ μ η ρ ί δ α ι ὡς πατρωνυμικόν, τὸ μὲν πρῶτον δοθὲν τοῖς ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου γένους καταγομένοις, καὶ τὰ ποιήματα ἐκείνου ἐκ διαδοχῆς ᾄδουσιν, ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ῥαψῳδοῖς.[2] Ῥ α β δ ῳ δ ο ὶ δὲ

---

[1] Ἐν Ἴωνι, σελ. 530· αὐτόθι δὲ (σελ. 541) λέγει καὶ περὶ τοῦ χρυσοῦ στεφάνου, ὃν ἔφερον οἱ ῥαψῳδοί· " Ἡ ῥαψῳδοῦ μὲν δοκεῖ σοι χρυσῷ στεφάνῳ ἐστεφανωμένου πολλὴ χρεία εἶναι τοῖς Ἕλλησι, στρατηγοῦ δὲ οὐδεμία;" Παράβαλε τοῦ αὐτοῦ περὶ Πολιτ. βιβλ. Ι', σελ. 599 καὶ Φαῖδρον, σελ. 252.—Ὁ δὲ Σχολιαστὴς Διονυσίου τοῦ Θρᾳκὸς λέγει περὶ τούτου· " Ἐπιστητέον δέ, ὅτι, εἰ μὲν ἀπὸ τῆς Ἰλιάδος οἱ Ὁμηρίδαι (προσθετέον ἴσ. τὴν λέξιν " ᾖδον"), φοινικοῦν ἐφόρουν στέφανον, τὸ περὶ ἐκχύσεως αἱμάτων (γραπτέον ἴσ. " διὰ τὸ περὶ ἐκχ. αἱμ.") λέγειν αὐτοὺς τὴν ὑπόθεσιν· εἰ δὲ ἀπὸ τῆς Ὀδυσσείας, κυάνεον, διὰ τὸ τοιοῦτον εἶναι τὸ θαλάττης χρῶμα." Ἴδε Βιλλοισῶνος Ἀνέκδ. Ἑλλην. τόμ. Β', σελ. 186, σημ. 1.—Ἀλλ' ὁ Εὐστάθιος ἐν Ἰλιάδι (σελ. 6) λέγει, ὅτι τοιοῦτον ἦν τὸ χρῶμα, οὐ τοῦ στεφάνου, ἀλλὰ τῶν ἐνδυμάτων τῶν ῥαψῳδῶν· " Εἰ δὲ καὶ τὴν Ὁμηρικὴν ποίησιν οἱ ὕστερον ὑπεκρίνοντο δραματικώτερον, τὴν μὲν Ὀδύσσειαν ἐν ἁλουργοῖς ἐσθήμασι, τὴν δὲ Ἰλιάδα ἐν ἐρυθροβαφέσιν, ἐκεῖνο μὲν κατὰ τοὺς παλαιοὺς διὰ τὴν ἐν θαλάσσῃ πλάνην τοῦ Ὀδυσσέως, τοῦτο δὲ διὰ τοὺς ἐν Τροίᾳ φόνους καὶ τὰ ἐντεῦθεν αἵματα, ἀλλὰ τοῦτο μὲν σύμβαμα καὶ καινότερον ἐπινόημα τῶν ἐσύστερον."

[2] Ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Πινδάρου (Νεμ. Β' ἐν ἀρχῇ) λέγει· " Ὁμηρίδας ἔλεγον τὸ μὲν ἀρχαῖον τοὺς ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου γένους, οἳ καὶ τὴν ποίησιν αὐτοῦ ἐκ διαδοχῆς ᾖδον· μετὰ δὲ ταῦτα καὶ οἱ ῥαψῳδοὶ οὐκέτι τὸ γένος εἰς Ὅμηρον ἀνάγοντες, κ. τ. λ." Ὁ δὲ Ἀθήναιος (ΙΔ', σελ. 620) λέγει· " Ὅτι δ' ἐκαλοῦντο οἱ ῥαψῳδοὶ καὶ Ὁμηρισταί, Ἀριστοκλῆς εἴρηκεν ἐν τῷ περὶ χορῶν." Ἴδε περὶ τούτου καὶ Ἁρποκρατίωνα ἐν λ. Ὁμηρίδαι. Ὁ δὲ Κοραῆς ἐν ταῖς εἰς Ἰσοκράτην σημειώσεσι (σελ. 336—7) τὰ τοῦ Ἁρποκρατίωνος παρατιθέμενος ἐπιλέγει· " Ὁμηρίδαι οὐκ ἂν ἄλλοι εἶεν ἢ οἱ ῥαψῳδοί, τουτέστιν οἱ τὰ Ὁμήρου ᾄδοντες, οὕτω κληθέντες ἀπὸ τοῦ συῤῥάπτειν τὰ τοῦ ποιητοῦ ἔπη, ἄλλοθεν ἄλλα παραλαμβάνοντες·" πλείω δὲ περὶ Ὁμηριδῶν ἔγραψεν ὁ ἀοίδιμος ἀνὴρ ἐν τῷ Γ' τόμῳ τῶν Ἀτάκτων (σελ. 37—44), ἅπερ ἴδε. Παράδοξα δὲ τὰ ὑπὸ Μοντβελίου περὶ Ὁμηριδῶν λεγόμενα (Histoire des poésies Homériques, p. 50—2)· ὅτι δηλαδὴ τὸ μὲν ὄνομα Ὁμηρίδαι παράγεται ἐκ τοῦ ῥήματος ὁμηρεῖν (ὁμοῦ ἐρέω), ἐπειδὴ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν συνέψαλλον τὰ ἀρχαῖα ποιήματα, ἐκ δὲ τοῦ ὀνόματος Ὁμηρίδαι ἐπενοήθη ἔπειτα ὁ οὐδέποτε ὑπάρξας Ὅμηρος, ὡς ἀρχηγέτης δῆθεν τῶν Ὁμηριδῶν, καὶ ποιητὴς τῶν ἀρχαίων ἐκείνων ποιημάτων. Οὕτως ἄρα καὶ ἐκ τοῦ πατρωνυμικοῦ Ἡρακλείδης ἐννοητέον τὸν οὔποτε ὑπάρξαντα Ἡρακλέα, καὶ ἐκ τοῦ Εὐμολπίδης τὸν Εὔμολπον, καὶ τἆλλα τὰ τοιαῦτα· παρακτέον δὲ καὶ τὰ πατρωνυμικὰ ὀνόματα οὐκ ἐξ ὀνομάτων πατέρων καὶ προγόνων ἐνδόξων, ὡς οἱ γραμματικοὶ

ἐκαλοῦντο, διότι δαφνίνην φέροντες ῥάβδον, ὡς ἱερᾶς οὔσης τῆς δάφνης τῷ Ἀπόλλωνι, ᾖδον τὰ ποιήματα· ἐντεῦθεν τὸ τοῦ Καλλιμάχου

> καὶ τὸν ἐπὶ ῥάβδῳ μῦθον ὑφαινόμενον
> ἤνεκὲς ἀείδω δεδεγμένος. [1]

διὰ δὲ τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἐπεκαλοῦντο καὶ Στιχῳδοί, ὅτι αἱ ῥάβδοι, ὡς λέγει ὁ σχολιαστὴς τοῦ Πινδάρου καὶ ὁ Εὐστάθιος, ἐλέγοντο ὑπό τινων καὶ στίχοι. Τὸ δὲ ὄνομα Ῥαψῳδοί, κατ' ἄλλους μὲν ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ ῥαβδῳδοί, κατὰ δὲ Πίνδαρον ἐκ τοῦ ῥάπτω καὶ ᾠδή, ὅτι "εἱρμῷ τινι καὶ ῥαφῇ παραπλήσιον ἐποίουν, εἰς ἓν τὴν Ὁμήρου ποίησιν συῤῥάπτοντες, σποράδην καὶ κατὰ μέρος διῃρημένην." Ταῦτα λέγει ὁ Πινδάρου σχολιαστής, ἑρμηνεύων τὸ τοῦ λυρικοῦ ἐν ἀρχῇ τοῦ Β′ εἴδους τῶν Νεμέων·

> ὅθεν περ καὶ Ὁμηρίδαι,
> ῥαπτῶν ἐπέων τὰ πόλλ' ἀοιδοί,
> ἄρχονται Διὸς ἐκ προοιμίου. [2]

κανονίζουσιν, ἀλλ' ἐκ ῥημάτων· καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ, πάντας μεταβλητέον καὶ τοὺς φυσικοὺς καὶ τοὺς γραμματικοὺς κανόνας, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπό τινων παραδοξολόγων κριτικῶν, ὅτι οὐδέποτε ἐγένετο Ὅμηρος. Ἀλλ' ὅμως οὔτε ἡ ἀνθρωπίνη φύσις μεταβληθήσεται, ἐκ παίδων γονεῖς τίκτουσα, οὔτε ἡ Ἑλληνικὴ γραμματικὴ παραδεχθήσεται ὀνόματα πατρωνυμικὰ ἐκ ῥημάτων παραγόμενα, καὶ παραδόξως ἔπειτα τὸ τοῦ πατρὸς ὄνομα παράγοντα, ἵνα οὕτω παραχθῇ ἐκ μὲν τοῦ ὁμηρεῖν τὸ Ὁμηρίδης, ἐκ δὲ τοῦ Ὁμηρίδης τὸ Ὅμηρος. Εἰρήσθω δὲ λογικώτερον, ὅτι αὐτὸ τοῦτο τὸ ὄνομα Ὁμηρίδαι μαρτυρεῖ τρανώτατα τὴν ὕπαρξιν ἑνὸς Ὁμήρου, ἐξ οὗ οἱ Ὁμηρίδαι καὶ οἱ Ὁμηρισταί.

[1] Ἴδε τὸν σχολ. τοῦ Πινδάρου (ἔνθ. ἀνωτ.) καὶ τὸν Διονυσίου τοῦ Θρᾳκὸς ἐν τοῖς Βιλλοισῶνος Ἑλ. Ἀνεκδ. (ἔνθ. ἀν) λέγοντα· "Κατεῖχον δὲ καὶ κλάδους δαφνῶν οἱ Ὁμηρίδαι ἐν ταῖς χερσίν, ἢ διὰ τὸ ἀειθαλὲς τοῦ φυτοῦ, καὶ τὸ ἀειθαλὲς τῆς Ὁμήρου ποιήσεως, ἢ ὅτι μαντικὴ ἡ δάφνη· οἱ γὰρ μαντευόμενοι ἐδαφνηφόρουν." Τὰ αὐτὰ σχόλια εὕρηνται καὶ ἐν τοῖς Βεκκέρου Ἑλλην. Ἀνεκδ. ἔνθα ἴδε σελ. 765—9. Ἴδε καὶ Εὐστάθιον ἐν Ἰλιάδι σελ. 6.

[2] Ἀλλαχοῦ ὅμως ὁ Πίνδαρος (Ἰσθμ. Δ′, 65, ἔνθα ἴδε τὸν σχολ.) φαίνεται παραδεχόμενος τὴν ἄλλην τοῦ ὀνόματος σύνθεσιν, ἐκ τοῦ ῥάβδος καὶ ᾠδή· διότι λέγει περὶ τοῦ Αἴαντος·

> ἀλλ' Ὅμηρός τοι τετίμακεν δι' ἀνθρώπων, ὃς αὐτοῦ
> πᾶσαν ὀρθώσαις ἀρετὰν κατὰ ῥάβδον ἔφρασεν
> θεσπεσίων ἐπέων λοιποῖς ἀθύρειν.

λέγει δέ που καὶ ὁ Ἡσίοδος·

> *ἐν Δήλῳ τότε πρῶτον ἐγὼ καὶ Ὅμηρος ἀοιδοί*
> *μέλπομεν, ἐν νεαροῖς ὕμνοις ῥάψαντες ἀοιδήν,*
> *Φοῖβον Ἀπόλλωνα χρυσάορον, ὃν τέκε Λητώ.* [1]

καὶ τέλος πάντων Ἀ ρ ν ῳ δ ο ὶ ἐπεκλήθησαν, διότι οἱ νικῶντες ἄρνα ἐλάμβανον ἔπαθλον.[2] Ἀλλὰ τῶν ὀνομάτων τούτων μόνον ἐπεκράτησε τὸ ῥ α ψ ῳ δ ο ί· καὶ διὰ τοῦτο ῥαψῳδίαι κοινῶς ἐπεγράφησαν ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν τοῦ Ὁμήρου διορθωτῶν τὰ εἰκοσιτέσσαρα μέρη, εἰς ἃ διεῖλον ἐκεῖνοι ἑκάτερον τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, καὶ τοῦτο ἔκτοτε μέχρι τοῦ νῦν φέρουσι τὸ ὄνομα.

Οὗτοι λοιπὸν οἱ ῥαψῳδοί, βίου ποιούμενοι πορισμὸν τὸ τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα ᾄδειν καὶ ἑρμηνεύειν, περιήρχοντο τὰς πόλεις ᾄδοντες καὶ ἑρμηνεύοντες αὐτά· καὶ λόγος ἦν αὐτῶν πολύς, θαυμαζομένων πανταχοῦ τῶν ποιημάτων, ἅπερ ἐκεῖνοι ᾖδον οὐ πάντα, οὐδὲ καθεξῆς, ἀλλ' ἄλλος ἄλλο μέρος, ὅπερ ἐνομίζετο πρόσφορον εἰς τὴν προκειμένην πανήγυριν, τὸν γάμον, ἢ τὸ συμπόσιον.[3] Ἐπὶ τοσοῦτο δὲ τὸ ἔργον αὐτῶν ἐτιμᾶτο, ὥστε Κλεισθένης ὁ

---

[1] Ἴδε Ἡσιόδου ἀποσπάσμ. (σελ. 303, τῆς Γοιτλιγγίου ἐκδόσεως. Gothe, 1843). τὸ δὲ Ἡσιόδου τοῦτο ἀπόσπασμα διεσώθη παρὰ τῷ σχολιαστῇ τοῦ Πινδάρου (ἔνθ. ἀν.), ἐξ οὗ καὶ Εὐστάθιος τοῦτο παρατίθεται (ἔνθ. ἀν.)

[2] Πινδ. σχολ. καὶ Εὐστάθιος (ἔνθ. ἀν.) Τούτοις δὲ προσθετέον, ὅτι εἰς μεταγενεστέρους χρόνους, ἀπὸ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως καὶ ἑξῆς, οἱ τὰ Ὁμήρου ῥαψῳδοῦντες ἐπεκαλοῦντο καὶ ὑ π ο κ ρ ι τ α ί, ὅτι ἐῤῥαψῴδουν ἐν τοῖς θεάτροις, ὡς λέγεται παρ' Ἀθηναίῳ (ἔνθ, ἀν.)· "Τοὺς δὲ νῦν Ὁμηριστὰς ὀνομαζομένους πρῶτος εἰς τὰ θέατρα παρήγαγε Δημήτριος ὁ Φαληρεύς." Ὅθεν παρά Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ οἱ εἰς τὴν πανήγυριν τῶν Ὀλυμπίων ἀποσταλέντες ὑπὸ Διονυσίου τοῦ πρεσβυτέρου, ὅπως ἐπιδείξωσι τὰ ἄθλια τοῦ τυράννου ἐκείνου ποιήματα, ποῦ μὲν καλοῦνται ῥαψῳδοί (βιβλ. ΙΔ', § 109), ποῦ δὲ ὑποκριταί (βιβλ. ΙΕ', § 7). Κατὰ δὴ ταῦτα καὶ παρ' Ἡσυχίῳ λέγεται, "ῥαψῳδοί, ὑποκριταὶ ἐπῶν."—Περὶ ῥαψῳδῶν ἐπραγματεύσαντο καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων φιλολόγων ὅσοι περὶ τῶν Ὁμήρου ποιημάτων γεγράφασιν, ἑρμηνεύοντες τὸ ἔργον αὐτῶν· διὰ μακροτέρων δὲ ὁ πολὺς Nitzsch ἐν τῷ De Hist. Homeri. . . . Meletemata. Fasc. poster., p. 107, μέχρι τέλους· πρὸ τούτου δὲ καὶ ὁ Kreuserus ἐν ἰδίᾳ πραγματείᾳ, ἐκδοθείσῃ τὸ 1833.

[3] Ὁ Σχολ. Διονυσίου τοῦ Θρᾳκὸς (ἔνθ. ἀνωτ.) λέγει περὶ τούτου· "Οἱ γὰρ μεθ' Ὅμηρον, ὡς εἴρηται, περιερχόμενοι καὶ ᾄδοντες τὰ αὐτοῦ, οὐκ ἐφεξῆς, ὡς νῦν κεῖνται οἱ στίχοι, οὕτως ἔλεγον ἀκολούθως ἐπιδεικνύμενοι, ἀλλ' ἐντεῦθεν κᾀκεῖθεν . . . . καὶ οὕτω συνάγοντες τοὺς διεστῶτας στίχους εἰς ἕν, τοὺς ἁρμόζοντας τῷ πράγματι, λόγου χάριν εἰς

Σικυῶνος τύραννος, πάππος τοῦ Ἀθηναίου Κλεισθένους, τοῦ καταλύσαντος τὴν τῶν Πεισιστρατιδῶν ἀρχήν, πολεμῶν πρὸς τοὺς Ἀργείους, ἔπαυσε τοὺς ἐν Σικυῶνι ἀγῶνας τῶν ῥαψῳδῶν, ὡς ἱστορεῖ ὁ Ἡρόδοτος, διότι ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ποιήμασιν ἐξυμνεῖτο πολὺ τὸ Ἄργος καὶ οἱ Ἀργεῖοι.[1] Φαίνεται δέ, ὅτι οἱ πρῶτοι τὸ ἔργον τοῦτο ἐπαγγειλάμενοι κατῴκουν ἐν Χίῳ, ἔνθα συνέστησαν εἶδός τι Σχολῆς Ὁμηρικῆς, ἐξ ἧς ἡ τέχνη αὐτῶν καὶ τὸ ὄνομα διεδόθησαν εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα·[2] ὅθεν καὶ ὑπέλαβόν τινες, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἦν Χῖος. Ἐν τούτοις δὲ τοῖς ῥαψῳδοῖς, ὧν ὀλίγιστα διεσώθησαν ὀνόματα ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καὶ ταῦτα μεταγενεστέρων τινῶν,[3] περιφημότατος ἐγένετο Κύναιθος ὁ Χῖος, κατὰ μὲν τὸν σχολιαστὴν τοῦ Πινδάρου καὶ τοὺς ἐκείνῳ ἑπομένους, εἰς τοὺς νεωτέρους ἀνήκων ῥαψῳδούς, ὡς ἀκμάσας ἐν τῇ 69ῃ Ὀλυμπιάδι (500 π. Χρ.), κατὰ δὲ Κοραῆν, ἡμαρτημένην ἐλέγχοντα τὴν τοιαύτην χρονολογίαν, εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους.[4] Κατηγοροῦσι δὲ τοῦ Κυναίθου, ὅτι πολλοὺς ἰδίους στίχους παρενέβαλε τοῖς Ὁμηρικοῖς ποιήμασιν, οὓς οἱ μετέ-

---

γάμους, εἰς ἄρχοντας, εἰς γενεθλίους, ἢ ἄλλο τι προσκείμενον, οὕτως ἐπεδείκνυντο."— Σημειωτέον δέ, ὅτι οὐ μόνον τὰ Ὁμήρου, ἀλλὰ καὶ τὰ Ἡσιόδου καὶ Ἀρχιλόχου καὶ ἄλλων ποιήματα ᾖδον οἱ ῥαψῳδοί, ὡς δῆλον ἐκ Πλάτωνος, λέγοντος ἐν τῷ περὶ Νόμων (σελ. 58)· "Ῥαψῳδὸν δέ, καλῶς Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν, ἤ τι τῶν Ἡσιοδείων διατιθέντα, τάχ' ἂν ἡμεῖς οἱ γέροντες ἥδιστα ἀκούσαντες νικᾶν ἂν φαῖμεν πάμπολυ." Ὁ δὲ Ἀθήναιος (ἔνθ. ἀν) λέγει· "Χαμαιλέων δ' ἐν τῷ περὶ Στησιχόρου καὶ μελῳδηθῆναί φησιν, οὐ μόνον τὰ Ὁμήρου, ἀλλὰ καὶ τὰ Ἡσιόδου καὶ Ἀρχιλόχου, ἔτι δὲ Μιμνέρμου καὶ Φωκυλίδου κ. τ. λ."

[1] "Κλεισθένης γὰρ Ἀργείοισι πολεμήσας, τοῦτο μὲν ῥαψῳδοὺς ἔπαυσε ἐν Σικυῶνι ἀγωνίζεσθαι τῶν Ὁμηρείων ἐπέων ἕνεκα, ὅτι Ἀργεῖοί τε καὶ Ἄργος τὰ πολλὰ πάντα ὑμνέαται· τοῦτο δὲ κ. τ. λ." Ἡροδ. Ε΄, § 67, ἔνθα ἴδε τὰ ὑπὸ Βαίχρου σημειωθέντα. Ἔπιθι δὲ καὶ Κλίντωνα (τόμ. Α΄, σελ. 373—5)· καὶ σημειωτέον, ὅτι πρῶτον παρ' Ἡροδότῳ, καὶ μόνον ἐν τῷδε τῷ χωρίῳ, εὕρηται τὸ ὄνομα ῥ α ψ ῳ δ ό ς.

[2] Ἴδε Κοραῆ Ἄτακτα, τόμ. Γ΄, σελ. 243.

[3] Τοιοῦτοι μνημονεύονται Μητρόδωρος ὁ Λαμψακηνός, Στησίμβροτος ὁ Θάσιος, καὶ Γλαῦκων ὁ Ταρσεύς. Τινὲς δὲ καταριθμοῦσιν ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις Ὁμηρίδαις καὶ Κρεώφυλον τὸν Σάμιον, ὃν ἄλλοι μὲν νομίζουσι μαθητήν, ἄλλοι δὲ διδάσκαλον τοῦ Ὁμήρου, καὶ ἄλλοι γαμβρὸν ἐπὶ θυγατρί, ἢ ἁπλῶς φίλον. Ἴδε τὰ περὶ τούτου ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 68) εἰρημένα, καὶ Κοραῆ Ἄτακτα (τόμ. Γ΄, σελ. 43).

[4] Ὁ μὲν Σχολ. τοῦ Πινδάρου (ἔνθ. ἀν.) λέγει· "Οὗτος οὖν ὁ Κύναιθος πρῶτος ἐν Συρακούσαις ἐῤῥαψῴδησε τὰ Ὁμήρου ἔπη κατὰ τὴν 69ην Ὀλυμπιάδα, ὡς Ἱππόστρατός φησιν." Κατὰ δὲ ταῦτα καὶ ὁ Κλίντων (ἔνθ. ἀν.) τίθησι τὸν Κύναιθον ἐν τῇ 69ῃ Ὀλυμ-

πειτα ὡς ἀλλοτρίους ἐξωβέλιζον.[1] Ἀλλά, προϊόντος τοῦ χρόνου, καὶ τῆς ῥαψῳδικῆς ταύτης τέχνης κοινοτέρας γινομένης, ἀπέβαλον οἱ ῥαψῳδοὶ τὴν πρώτην ἐκείνην φήμην· ὅθεν ὁ μὲν Πλάτων πολλαχοῦ τῶν διαλόγων αὐτοῦ, καὶ μάλιστα ἐν Ἴωνι, κατειρωνεύεται τῶν συγχρόνων αὐτῷ ῥαψῳδῶν, καὶ διασύρει αὐτούς, ὁ δὲ Ξενοφῶν ἀποκαλεῖ τούτους πάνυ ἠλιθίους.[2]

Τοιαύτη ἐγένετο ἡ πρώτη τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων διάδοσις, τεμαχιζομένων, οὕτως εἰπεῖν, ὑπὸ τῶν ῥαψῳδῶν, σποράδην δὲ καὶ ἀτάκτως ᾀδομένων ἐν πανηγύρεσι καὶ εὐωχίαις, ἄχρις οὗ ὁ Σόλων ἠνάγκασε διὰ νόμου τοὺς ῥαψῳδοὺς ἐξ ὑποβολῆς τὰ Ὁμήρου ῥαψῳδεῖν· οἷον, ὅπου ὁ πρῶτος ἔληξεν, ἐκεῖθεν ἄρχεσθαι τὸν ἐχόμενον· καὶ οὕτως ἐῤῥαψῳδοῦντο ἔκτοτε τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα ὑπὸ πολλῶν μὲν ῥαψῳδῶν, ἀλλὰ τακτικῶς διαδεχομένων ἀλλήλους ἐν τῷ ῥαψῳδεῖν, ὥστε νὰ προβαίνῃ συνεχὴς ἡ διήγησις τῆς ἐπικῆς πράξεως, ὅπως ἐξ ἀρχῆς συνετάχθη ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ.[3]

πιάδι, καὶ ὁ ἡμέτερος Κ. Ἀσώπιος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. (σελ. 6). Ἀλλ' ὁ Κοραῆς (ἔνθ. ἀν.) διϊσχυρίζεται, ὅτι τὸ τοῦ Σχολ. τοῦ Πινδάρου ἡμάρτηται προφανῶς, ὡς καὶ ὁ Φαβρίκιος παρατηρεῖ, καὶ τὸν Κύναιθον νομίζει ἕνα τῶν ἀρχαιοτέρων Ὁμηριδῶν.

[1] Ἴδε τὸν Σχολ. τοῦ Πινδάρου (ἔνθ. ἀν.) καὶ Εὐστάθιον ἐν Ἰλιάδι (σελ. 6). Τῷ Κυναίθῳ τούτῳ ἀπεδίδετο ὑπό τινων ὁ εἰς Ἀπόλλωνα ὕμνος, περὶ οὗ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 57) ἐλέγομεν.

[2] Ἐν μὲν Ἀπομνημονεύμασι (Δ΄, β΄, 10) εἰσάγει τὸν Εὐθύδημον λέγοντα· "τοὺς γάρ τοι ῥαψῳδοὺς οἶδα τὰ μὲν ἔπη ἀκριβοῦντας, αὐτοὺς δὲ πάνυ ἠλιθίους ὄντας·" ἐν δὲ Συμποσίῳ (Γ΄, 5) εἰσάγει τὸν Ἀντισθένη λέγοντα πρὸς τὸν Νικήρατον· "Οἶσθα οὖν ἔθνος τι ἠλιθιώτερον ῥαψῳδῶν;"

[3] Διογένης ὁ Λαέρτιος ἐν βίῳ Σόλωνος λέγει περὶ τούτου· "Τά τε Ὁμήρου ἐξ ὑποβολῆς γέγραφε ῥαψῳδεῖσθαι, οἷον ὅπου ὁ πρῶτος ἔληξεν, ἐκεῖθεν ἄρχεσθαι τὸν ἐχόμενον· μᾶλλον οὖν Σόλων Ὅμηρον ἐφώτισεν ἢ Πεισίστρατος, ὥς φησι Διευχίδας ἐν πέμπτῳ Μεγαρικῶν." Ἀλλὰ πρὸς τὸ τοῦ Διογένους τοῦτο μάχεται προφανῶς τὸ ὑπὸ Πλάτωνος ἐν Ἱππάρχῳ (σελ. 218) εἰρημένον· ὅτι πρῶτος ὁ Πεισιστρατίδης Ἵππαρχος "ἐκόμισεν εἰς τὴν γῆν ταυτηνὶ τὰ Ὁμήρου ἔπη, καὶ ἠνάγκασε τοὺς ῥαψῳδοὺς Παναθηναίοις ἐξ ὑπολήψεως ἐφεξῆς αὐτὰ διϊέναι, ὥσπερ νῦν ἔτι οἵδε ποιοῦσιν." Καὶ τὸν μὲν διάλογον τοῦτον τοῦ Πλάτωνος ψευδεπίγραφον νομίζουσιν οἱ κριτικοί, εἰς Σίμωνα τὸν Σωκρατικὸν ἀναφέροντες αὐτόν (Ἴδε Stalbaum προλεγόμ. εἰς Ἵππαρχον, καὶ Αἰλιανοῦ Ποικ. Ἱστ. Η΄, 2). Ἀλλά, καὶ τούτου τεθέντος, πάντως ἀρχαιότερος τοῦ Διευχίδου ἐστὶν

Ἀλλὰ πόθεν ἀπέκοπτον οἱ ῥαψῳδοὶ τὰ τεμάχια ἐκεῖνα; Τίς εἶχε τὸ ὅλον σῶμα, ὅπερ ἐκεῖνοι ἐτεμάχιζον; Λέγεται περὶ τούτου, ὅτι πρὸ μὲν Λυκούργου τοῦ Λακεδαιμονίων νομοθέτου τεμάχια μόνα τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἐγινώσκοντο καὶ ᾔδοντο ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Ἑλλάδι· ὁ δὲ Λυκοῦργος, ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ περιηγούμενος, εὗρεν ἐκεῖ τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, παρὰ τοῖς ἀπογόνοις τοῦ Κρεωφύλου διατηρούμενα, καὶ προθύμως ταῦτα γραψάμενος μετεκόμισε πρῶτος εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τοῦτο πρῶτος Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός, διακούσας μὲν τοῦ Πλάτωνος ἐν μειρακιώδει ἡλικίᾳ, κυρίως δὲ μαθητὴς γενόμενος τοῦ Ἀριστοτέλους, ἱστορεῖ ἐν τῷ περὶ Πολιτειῶν αὐτοῦ συγγράμματι, οὗ σμικρότατα διεσώθησαν ἡμῖν τεμάχια, ἐν οἷς λέγεται περὶ Λυκούργου· "Καὶ τὴν Ὁμήρου ποίησιν παρὰ τῶν ἀπογόνων "Κρεωφύλου λαβών, πρῶτος διεκόμισεν εἰς Πελοπόννησον."[1] Δεύτερος δὲ ἱστόρησε τὸ περὶ Λυκούργου τοῦτο, ἐκ τοῦ Ἡρακλείδου παραλαβών, ὁ Πλούταρχος λέγων· "Ἐκεῖ δὲ καὶ τοῖς Ὁμήρου ποιήμασιν ἐντυχὼν πρῶτον, "ὡς ἔοικε, παρὰ τοῖς ἐκγόνοις τοῦ Κρεωφύλου διατηρουμένοις, καὶ κατιδὼν "ἐν αὐτοῖς ταῖς πρὸς ἡδονὴν καὶ ἀκρασίαν διατριβαῖς τὸ πολιτικὸν καὶ "παιδευτικόν, οὐκ ἐλάττονος ἄξιον σπουδῆς, ἀναμεμιγμένον, ἐγράψατο "προθύμως, καὶ συνήγαγεν ὡς δεῦρο κομιῶν. Ἦν γάρ τις ἤδη δόξα "τῶν ἐπῶν ἀμαυρὰ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν· ἐκέκτηντο δ' οὐ πολλοὶ μέρη τινὰ "σποράδην, τῆς ποιήσεως ὡς ἔτυχε διαφερομένης· γνώριμον δὲ αὐτήν, καὶ

ὁ Πλατωνικὸς διάλογος· διότι ἀκριβῶς μὲν οὐκ ὁρίζεται ὁ χρόνος τῆς ἀκμῆς τοῦ Διευχίδου, φανερὸν ὅμως ὅτι οὐκ ἀπεῖχε πολὺ τοῦ Διογένους καὶ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως (180—200 μ. Χρ.), οἳ πρῶτοι μνημονεύουσιν αὐτοῦ· μετ' ἐκείνους δὲ ὅ τε Ἁρποκρατίων (ἐν λ. Ἀγυιᾶς) καὶ Στέφανος ὁ Βυζάντιος (ἐν λ. Σκίρφαι.).—Περὶ δὲ τῆς ἀκριβοῦς ἐννοίας τοῦ παρὰ Διογένει ἐξ ὑποβολῆς, καὶ τοῦ παρὰ Πλάτωνι ἐξ ὑπολήψεως, πολλὴ παρὰ τοῖς νεωτέροις φιλολόγοις ἡ ἀμφισβήτησις, τῶν μὲν ταὐτόσημα νοούντων ἀμφότερα, τῶν δὲ διάφορα· διότι τὸ μὲν τοῦ Πλάτωνος ἐξ ὑπολήψεως ἐννοοῦσι κατὰ τὴν τοῦ Διογένους ἑρμηνείαν "ὅπου ὁ πρῶτος ἔληξεν, ἐκεῖθεν ἄρχεσθαι τὸν ἐχόμενον·" τὸ δὲ τοῦ Διογένους ἐξ ὑποβολῆς, ὡς εἰ ἔλεγε "καθ' ὑπαγόρευσιν." Ταύτης τῆς γνώμης ἐστὶν ὁ Ἕρμαννος, ἐπιμόνως μαχόμενος κατὰ τῆς ἐναντίας γνώμης τοῦ Οὐολφίου καὶ Βοικκίου.—Ἴδε περὶ τούτου τὴν τοῦ Ῥοδοκανακείου διαγωνίσματος ἔκθεσιν, σελ. 115—6.

[1] Ἴδε περὶ Ἡρακλείδου τὸν Πρόδρομον τῆς Ἑλλην. Βιβλιοθήκης ὑπὸ Κοραῆ, σελ. ρνστ'—ρξ'. αὐτόθι δὲ καὶ τὰ σωζόμενα τοῦ περὶ Πολιτειῶν συγγράμματος αὐτοῦ ἀποσπάσματα (σελ. 205—218).

"μάλιστα, πρῶτος ἐποίησε Λυκοῦργος."[1] Τρίτος εἶπε περὶ τούτου Δίων ὁ Χρυσόστομος· "Ἐπεί τοι καί φασιν αὐτὸν ἐπαινέτην Ὁμήρου γενέσθαι, καὶ "πρῶτον ἀπὸ Κρήτης, ἢ τῆς Ἰωνίας, κομίσαι τὴν ποίησιν εἰς τὴν Ἑλλάδα."[2] καὶ τέταρτος ὁ Αἰλιανὸς λέγων· "Τὰ Ὁμήρου ἔπη πρότερον (ἐν ἄλ. γρά- "φεται 'πρόπαλαι') διῃρημένα ᾖδον οἱ παλαιοί. . . . Ὀψὲ δὲ Λυκοῦργος "ὁ Λακεδαιμόνιος ἀθρόαν πρῶτος εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκόμισε τὴν Ὁμήρου "ποίησιν· τὸ δὲ ἀγώγιμον τοῦτο ἐξ Ἰωνίας, ἡνίκα ἀπεδήμησεν, ἤγαγεν. "Ὕστερον δὲ Πεισίστρατος συναγαγὼν ἀπέφηνε τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσ- "σειαν."[3] Οὗτοι μόνοι ἱστοροῦσι τὸ περὶ Λυκούργου λεγόμενον, ὅτι πρῶτος ἐκ τῆς Ἰωνίας μετεκόμισεν εἰς τὴν Πελοπόννησον τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, τέσσαρες μὲν φαινόμενοι, κυρίως δὲ εἷς μόνος, ὁ κατὰ Πλούταρχον μυθώδης καὶ πλασματίας Ἡρακλείδης, ἐξ οὗ οἱ μετ' ἐκεῖνον τρεῖς παρέλαβον τὸ λεγόμενον. Πρὸ δὲ τούτων οὔτε Ἀριστοτέλης, οὔτε Πλάτων, οἱ τοῦ Ἡρακλείδου διδάσκαλοι, οὔτε ὁ Ἡρόδοτος αὐτός, πολλαχοῦ περὶ Λυκούργου λόγον ποιούμενοι, οὐδὲν οὐδαμοῦ περὶ τούτου λέγουσιν. Πόθεν ἄρα ἡ τοιαύτη σιωπὴ ἐκείνων περὶ πράγματος οὕτω σπουδαίου, οἷόν ἐστιν ἡ πρώτη ἐν τῇ Ἑλλάδι εἰσαγωγὴ τῆς Ὁμήρου ποιήσεως, περὶ ἧς ὁ Πλάτων μάλιστα πάντων πλεῖστον ποιεῖται λόγον ἐν τοῖς διαλόγοις αὐτοῦ; Ἄλλοι μὲν ἴσως ἄλλως περὶ τούτου φρονοῦσιν· ἐμοὶ δ' ἐξέστω καὶ φρονεῖν καὶ λέγειν, ὅτι τῆς σιωπῆς ἐκείνων μόνη ἐστὶν αἰτία, ὅτι τὴν Ὁμήρου ποίησιν οὐχ ὁ

---

[1] Πλούτ. ἐν βίῳ Λυκούργου, § 4.—Εὐκόλως ἐννοήσει, ὅστις ἂν παραβάλῃ τὴν τοῦ Πλουτάρχου πρὸς τὴν τοῦ Ἡρακλείδου μαρτυρίαν, ὅτι ἐξ ἐκείνου αὐταῖς σχεδὸν λέξεσι παρέλαβεν ὁ Πλούταρχος τὸ ἱστορούμενον, ἰδίας τινὰς παρενθέμενος δόξας περὶ τῶν Ὁμήρου ποιημάτων. Ἀλλὰ μέχρι τίνος δύναταί τις πιστεῦσαι τῷ Ἡρακλείδῃ, κρίνων περὶ αὐτοῦ ἐξ ὅσων ὁ αὐτὸς Πλούταρχος λέγει ἐν βίῳ Καμίλλου (§ 22), ἔνθα ὀνομάζει αὐτὸν μυθώδη καὶ πλασματίαν; Ὅτι δὲ καὶ ὑπ' ἄλλων τοιοῦτος ἐνομίζετο ὁ Ἡρακλείδης, δῆλον ἐκ τῶν παρ' Ἀθηναίῳ (σελ. 701) λεγομένων περὶ αὐτοῦ, ὅτι "τὸ ὑπὸ Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ λεχθὲν περὶ τοῦ—ἰὴ παιών—φανερῶς πέπλασται."

[2] Δίων Χρυσόστ. ἐν τῷ Β' περὶ βασιλείας Λόγῳ (σελ. 87, ἔκδ. Ῥεϊσκίου).

[3] Αἰλ. ποικ. ἱστ. ΙΓ', 14. Ἐφεξῆς (ἐν κεφ. Ι') ἀποδείξομεν, ὅτι τοὺς λόγους τούτους τοῦ Αἰλιανοῦ παρηρμήνευσε πρῶτος ὁ Σκαλίγερος, καὶ μετ' ἐκεῖνον πάντες οἱ τὸν ἕνα Ὅμηρον εἰς πολλοὺς διαιροῦντες Ὁμήρους, καὶ διὰ τοῦτο ὀρθῶς ἐπικληθέντες πολυόμηροι, ἀντιθέτως δηλαδὴ πρὸς τοὺς ἕνα μόνον ἀποδεχομένους Ὅμηρον, οἳ ἐπεκλήθησαν μονόμηροι.

Λυκοῦργος, ἀλλ' οἱ ἐκ Χίου, ἢ ἄλλοθέν ποθεν τῆς Ἰωνίας, περὶ τοὺς χρόνους τοῦ Λυκούργου μεταναστεύσαντες εἰς τὴν Ἑλλάδα Ὁμηρίδαι ἐκόμισαν ἀθρόαν, καὶ οὐκ ἀπὸ μνήμης, ἀλλὰ γεγραμμένην, καὶ ἐκ ταύτης ἐῤῥαψῴδουν, παντοῖα ἕκαστος διαμνημονεύοντες τεμάχια, ἐν ταῖς πανηγύρεσι καὶ ταῖς εὐωχίαις, κ. τ. λ.

Ἀλλ' ἀπορήσει τις ἴσως, διὰ τί τὸ ἔργον τοῦτο ἀπεδόθη τῷ Λυκούργῳ ὀνομαστί; Τῆς τοιαύτης ἀπορίας ἡ λύσις ἔγκειται, νομίζω, ἐν αὐτῇ τῶν Ἑλλήνων τῇ συνηθείᾳ· οἱ πατέρας τῶν διαφόρων ἐφευρέσεων καὶ τῶν μεγάλων τοῦ χρόνου ἔργων ἠγάπων νὰ κατονομάζωσιν, ἀρχαιότατα μὲν θεούς, ἔπειτα δὲ καὶ ἄνδρας διακριθέντας ἐν τῇ ἐποχῇ, καθ' ἣν τὰ ἔργα ἐπράχθησαν. Ὁ Ἰάσων, ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησεύς, καὶ τὰ τούτοις ἀποδιδόμενα ἔργα, μαρτυροῦσι τὸ ἀρχαιότατον τοῦτο Ἑλληνικὸν ἔθος, ὃ καὶ μετὰ τοὺς Ἡρωϊκοὺς χρόνους παρέμεινε τοῖς ἱστοροῦσιν ἔργα μεγάλα, ὧν ἠγνόουν τὴν ἀρχήν. Οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου, γινώσκοντες μὲν οἱ μεταγενέστεροι, πότε καὶ πόθεν ἐκομίσθησαν τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, ἀγνοοῦντες δὲ τὸν κομίσαντα, ἀπέδωκαν τὸ ἔνδοξον ἐκεῖνο ἔργον εἰς τὸν κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν περιηγούμενον ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἔξοχον νομοθέτην τῶν Λακεδαιμονίων· ἄλλως τε δέ, καὶ οἱ θέλοντες νὰ ἐγκωμιάσωσι τὸν Λυκοῦργον, καὶ πανταχοῦ, ὥσπερ εἰκός, περιζητοῦντες ἐπαίνων ἀφορμάς, τί ἄλλο ἠδύναντο νὰ εὕρωσιν ἐγκωμιαστικώτερον, ἢ τὸ νὰ συνδέσωσι τὸ ὄνομα τοῦ νομοθέτου ἐκείνου καὶ θεμελιωτοῦ τῆς Σπαρτιατικῆς δόξης πρὸς τὸ τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας; Σιωπῶσι λοιπὸν περὶ τούτου ὅ τε Ἡρόδοτος καὶ Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης, καὶ πάντες οἱ δόκιμοι τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, εἰ καὶ μνημονεύουσι τοῦ Λυκούργου καὶ τῆς περιηγήσεως αὐτοῦ, διότι τὸ ἔργον οὐκ ἦν ἀληθῶς τοῦ Λυκούργου, ἀλλὰ τοῦ κατ' αὐτὸν χρόνου· ἐξετελέσθη δὲ πιθανώτατα ὑπὸ τῶν τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα διασπαρέντων Ὁμηριδῶν, οἵπερ ἔργον ἔχοντες τὸ ῥαψῳδεῖν τὰ Ὁμήρου ποιήματα, καὶ ἐντεῦθεν ἀποζῆν, εὐλόγως ἐνόμιζον, ὅτι ἐν τῇ Ἑλλάδι, καὶ ἰδίως ἐν Πελοποννήσῳ, καλλίστης ἔμελλον ν' ἀξιωθῶσιν ὑποδοχῆς, καὶ πλείστους νὰ εὕρωσι τοὺς ἐπιθυμοῦντας ν' ἀκούωσι τὰ ποιήματα ἐκεῖνα. Οὐχ ἧττον δὲ πιθανόν, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Λυκοῦργος ἀκούσας αὐτῶν ῥαψῳδούντων ἐν τῇ Ἰωνίᾳ, προέτρεψεν αὐτοὺς νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὅπως δ' ἂν ἔχωσι τὰ περὶ τούτου, εἴτε δηλαδὴ ὁ Λυκοῦργος, εἴτε οἱ ἐπὶ Λυκούργου Ὁμηρίδαι μετεκόμισαν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, γεγραμμένα πάντως μετεκόμισαν αὐτά· καὶ οὐχὶ ῥαψῳδίας τινάς, ὡς οἱ περὶ Οὐόλφιον συμπεραίνουσιν, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν Ὁμήρου ποίησιν ἀθρόαν, ὡς εἶπεν ὁ Αἰλιανός. Ὅτι δὲ γεγραμμένα καὶ οὐχὶ διαμνημονευόμενα μετεκόμισαν αὐτά, πρῶτον μὲν ὁμόφωνος ἡ Ἑλληνικὴ ἀρχαιότης βεβαιοῖ, ἔπειτα δὲ καὶ οἱ τὸ περὶ Λυκούργου ἱστοροῦντες τέσσαρες συγγραφεῖς διαῤῥήδην, ὡς εἴδομεν, λέγουσιν. Ἰδίως δὲ ὁ μὲν Πλούταρχος λέγει, ὅτι "διατηρουμένοις ἐντυχὼν τοῖς ποιήμασιν ὁ Λυκοῦργος, ἐγράψατο προθύμως." Πῶς ἄρα διετηροῦντο τὰ ποιήματα ἐκεῖνα, εἰ μὴ γεγραμμένα; καὶ πῶς ὁ Λυκοῦργος ἐγράψατο, εἰ μὴ ἐν χρήσει ἦν ἡ γραφή; ὁ δὲ Αἰλιανὸς οὐ ῥαψῳδίας τινάς, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν Ὁμήρου ποίησιν, καὶ ἀθρόαν, λέγει ὅτι μετεκόμισεν ὁ Λυκοῦργος. Ἀλλ' ἀμφοτέρας ταύτας τὰς μαρτυρίας ἐστρέβλωσαν, οὕτως εἰπεῖν, οἱ περὶ Οὐόλφιον, περὶ μὲν τῆς τοῦ Πλουτάρχου λέγοντες, ὅτι ἐκ προκαταλήψεως γράφων εἶπεν ἐγράψατο, ἀντὶ νὰ εἴπῃ διεμνημόνευσε· περὶ δὲ τῆς τοῦ Αἰλιανοῦ, ὅτι ἐκ ταύτης συμπεραίνεται οὐδὲν ἄλλο, ἢ ὅτι ῥαψῳδίας τινὰς μετεκόμισεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Λυκοῦργος, καὶ ταύτας διὰ μνήμης. Ἀλλὰ συμπεραίνεται τοιοῦτόν τι ἐκ τοῦ "ἀθρόαν ἐκόμισεν;" Καὶ ὅμως ὁ Μοντβέλιος λέγει· "Ainsi même du récit d'Elien, *on ne peut conclure autre chose*, sinon que d'après une ancienne tradition, Lycurgue, ayant voyagé dans l'Asie Mineure, en aurait rapporté de mémoire *quelques-uns de ces chants* qui, sous Pisistrate, servirent à former les poèmes de l'Iliade et de l'Odyssée. Je dis *de mémoire*, car pour ce qui est de la phrase de Plutarque, que Lycurgue *écrivit ces poésies avec grand soin*, il ne faut y voir que la préoccupation d'un auteur qui juge toujours les siècles passés d'après les usages de son temps.[1] Δεινὸν ἀληθῶς τὸ ἐκ προκαταλήψεως λέγειν, ἢ γράφειν, ἢ ἀναγινώσκειν·

---

[1] Histoire des Poésies Homériques, p. 21. *Σημειωτέον δέ, ὅτι ταῦτα περὶ Αἰλιανοῦ καὶ Πλουτάρχου παρέλαβεν ὁ Μοντβέλιος ἐξ Οὐολφίου* (Proleg. ad Hom., xxxii.) *Ταῦτα δὲ λέγει καὶ ὁ* Em. Egger *ἐν τοῖς* Mémoires de Littérat. ancienne, p. 102, *καὶ πάντες οἱ Οὐολφιανοί.*

καὶ ὀρθότατα ἔλεγεν ὁ τοῦ Μοντβελίου συμπολίτης Chateaubriand, ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι οὐδὲν ἄλλο ἀναγινώσκουσιν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ, ἢ ὅ,τι θέλουσιν.[1] Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὁ μὲν Πλούταρχος οὐδεμίαν εἶχε προκατάληψιν, διότι οὐδὲν ἔγραφε διαφιλονεικούμενον ἢ ἀμφιβαλλόμενον, ἀλλὰ τὸ ὑπὸ πάσης τῆς ἀρχαιότητος ὁμολογούμενον, ὅτι ἔγραφον ἐπὶ Ὁμήρου καὶ Λυκούργου· ὁ δὲ μακαρίτης Μοντβέλιος προκατειλημμένος ὢν ἐκ τῆς Οὐολφιανῆς δόξης ἀνέγνω τὸ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἱστορούμενον, ὅπως εἶπεν ὁ Chateaubriand ὅτι ἀναγινώσκουσί τινες τὴν ἱστορίαν· καὶ δεινὸς ὢν Ἑλληνιστής, ὡς μαρτυροῦσι τρανώτατα τὰ εἰς Ὅμηρον αὐτοῦ ὑπομνήματα καὶ ἄλλα φιλολογικὰ ἔργα, ὅμως παρηρμήνευσε προφανέστατα τὸ τοῦ Πλουτάρχου "καὶ συνήγαγεν ὡς δεῦρο κομιῶν," μεταφράσας αὐτὸ "et de retour dans son pays, il les rassembla·" ὡς εἰ ἐγέγραπτο "καὶ συνήγαγε δεῦρο κομίσας." Κακῶς δὲ μεταφράσας τὸ τοῦ Πλουτάρχου, κάκιστον καὶ ἐξήγαγεν ἐκ τούτου συμπέρασμα, ὅτι ὁ Πλούταρχος συνέχεε τὸν Λυκοῦργον πρὸς τὸν Πεισίστρατον, καὶ ἀπέδωκεν ἐκείνῳ τὸ τούτου ἔργον, τοῦτ' ἔστι τὴν τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν συναγωγήν. Ἰδοὺ οἱ περὶ τούτου λόγοι τοῦ μακαρίτου Μοντβελίου· "Bien plus, je ne serais pas surpris que Plutarque, à qui l'on doit cette histoire, n'eût confondu, dans les détails qu'il donne, Lycurgue avec Pisistrate, et n'aît pris l'un pour l'autre; la fin de sa phrase, et les expressions qu'il emploie, autorisent tout-à-fait à le penser. Ainsi après avoir dit que Lycurgue *copia fort soigneusement* les poèmes d'Homère, il ajoute "*et de retour dans son pays, il les rassembla.*" . . . . Qui ne reconnait ici ce qui si souvent a été dit au sujet de Pisistrate? ce sont les mêmes expressions; il n'y a de changé que le nom propre et la date."[2] Οὕτως ἄρα δεινὸν τὸ ἐκ προκαταλήψεως λέγειν, ἢ γράφειν, ἢ

---

[1] "Il y a tant de gens qui n'ont jamais lu dans l'histoire que ce qu'ils voulaient y lire."—Etude sur Chateaubriand, par M. Saint-Beuve, p. 230.

[2] ἔνθ. ἀν. σελ. 22—23. Καὶ μακρὰ δὲ ὑποσημείωσις εὕρηται αὐτόθι περὶ τούτου γεγραμμένη, ἐν ᾗ παραβάλλονται πρὸς τὸ τοῦ Πλουτάρχου τὰ τοῦ Αἰλιανοῦ καὶ τὰ τοῦ Σχολιαστοῦ Διονυσίου τοῦ Θρᾳκὸς κ. τ. λ., ὅπως ἀποδειχθῇ, ὅτι ὁ Πλούταρχος συνέχεε τὸν Λυκοῦργον πρὸς τὸν Πεισίστρατον!!

ἀναγινώσκειν. Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον, ὅθεν παρεξέβημεν, ἐλέγχοντες τὴν ἐκ προκαταλήψεως πλάνην τοῦ ἄλλως εὐπαιδεύτου συγγραφέως τῆς Ἱστορίας τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων.

Γεγραμμένα λοιπὸν μετεκομίσθησαν ἐκ τῆς Ἰωνίας εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, καὶ ἀθρόα ὑπῆρχον παρὰ τοῖς Ὁμηρίδαις ἢ τοῖς πρώτοις ῥαψῳδοῖς, οἵπερ ἀποσπῶντες ἐξ αὐτῶν διάφορα τεμάχια, ᾖδον ταῦτα ἐν διαφόροις συλλόγοις, ὡς ἄρτι ἐλέγομεν. Ὅτι δὲ οὐ διεδόθησαν ἀθρόα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, καὶ ὅτι τὰ πρῶτα ἐκεῖνα χειρόγραφα, ἅπερ εἶχον οἱ Ὁμηρίδαι, οὐκ ἐπολυπλασιάσθησαν, οὐδὲν θαυμαστόν·[1] πρῶτον μέν, διότι ἡ τέχνη τοῦ γράφειν οὐκ ἦν τότε πολλοῖς εὐχερής, ὥστε νὰ γράφῃ ἕκαστος κατ' ἀρέσκειαν ὅ,τι ἤθελε· δεύτερον δέ, διότι τὰ πρὸς γραφὴν χρήσιμα ἦσαν δυσεύρετα καὶ δυσπόριστα, καὶ ταῦτα πρὸς ἀντιγραφὴν οὕτω μακρῶν ποιημάτων·[2] καὶ τρίτον, διότι οὐδεμία ὑπῆρχε κατὰ τοὺς πρώτους ἐκείνους χρόνους, τοὺς μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, φροντὶς περὶ μαθήσεως, ἐπὶ πολὺ ταραχθείσης τῆς Ἑλλάδος ἕνεκα τῶν συνεπειῶν τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν, ἐξ ἧς τοσαῦται προῆλθον μεταβολαὶ καὶ μεταναστεύσεις. Διὰ ταῦτα ἠρκοῦντο εἰς μόνην τὴν ἀκρόασιν τῶν ποιημάτων ὑπὸ τῶν ῥαψῳδῶν ᾀδομένων, οὐδὲν φροντίζοντες περὶ ἐγγράφου αὐτῶν ἀποκτήσεως, πολλὰς δυσκολίας ἐχούσης, καὶ μεγίστην ἀπαιτούσης δαπάνην. Ἀπόδειξις δὲ τούτου, ὅτι καὶ ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις, ὅτε τοσοῦτον ἐθαυμάζοντο καὶ ἐτιμῶντο ἐν Ἀθήναις τὰ τῶν τραγικῶν καὶ κωμικῶν δράματα, ἡ δὲ χρῆσις τῆς γραφῆς καὶ τὰ πρὸς γραφὴν χρήσιμα ἦσαν κοινότερα, ἡμέραν μὲν ὅλην παρεκάθηντο ἐν τῷ θεάτρῳ εἰς ἀκρόασιν αὐτῶν, γεγραμμένα δὲ τὰ διδασκόμενα δράματα οὐ διετήρουν πολλοί· διότι, εἰ μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου ἐφρόντιζον νὰ διατηρῶσιν αὐτά, καὶ πολλὰ ἐγίνοντο ἀντίγραφα, τὸ μέγα πλῆθος

[1] "Non sans doute (*λέγει καὶ περὶ τούτου ὁ Μοντβέλιος ἔνθ. ἀν.*) il n'est pas permis de croire à cette fable d'un exemplaire complet d'Homère, apporté dans la Grèce par Lycurgue; un seul exemplaire admis en suppose bientôt un grand nombre," etc.

[2] *Ἀλλὰ διὰ τοῦτο οὐ νοητέον, ὡς οἱ περὶ Οὐόλφιον ἐδόξαζον, ὅτι οὐδόλως ἔγραφον, ἀλλ' ὅτι δυσκόλως ἔγραφον. Οὕτω λέγομεν καὶ περὶ τῶν κατὰ θάλασσαν πλόων, ὅτι πρὸ τῆς εὑρέσεως τῆς ναυτικῆς πυξίδος ἦσαν δυσκολώτατοι· ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο νοοῦμεν, ὅτι μόνον μετὰ τὴν εὕρεσιν τῆς ναυτικῆς πυξίδος ἤρξαντο διαπλέοντες οἱ ἄνθρωποι, πρότερον δὲ οὔ. Ἀλλὰ περὶ τούτου λέγομεν ἐφεξῆς (ἐν κεφαλ. Ιʹ) τὰ προσήκοντα ἐκτενέστερον.*

τῶν ἀρχαίων δραμάτων, ἃ νῦν ἐξ ὀνόματος μόνον γινώσκομεν, οὐκ ἂν ἀπώλοντο, ἀλλ' ἐν πολλοῖς διατηρούμενα ἀντιγράφοις διεσώζοντο ἅπαντα, καὶ οὐχὶ ἑπτὰ μόνα ἐκ τῶν ἑβδομήκοντα δραμάτων τοῦ Αἰσχύλου, ἄλλα τοσαῦτα ἐκ τῶν ἑκατόν, ἢ κατ' ἄλλους πλειόνων, τοῦ Σοφοκλέους, δεκαεννέα ἐκ τῶν ἐννενήκοντα δύο τοῦ Εὐριπίδου κ. τ. λ. Ἱκανῶς δὲ ἀποδεικνύει τὸ τότε σπάνιον τῶν τοιούτων χειρογράφων ὅ, τι περὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου ἱστορεῖ ὁ Γαληνός, λέγων· "Ὅτι δ' οὕτως ἐσπούδαζε περὶ τὴν τῶν βιβλίων κτῆσιν ὁ "Πτολεμαῖος ἐκεῖνος, οὐ μικρὸν εἶναι μαρτύριόν φασιν, ὃ πρὸς Ἀθηναίους "ἔπραξεν. Δοὺς γὰρ αὐτοῖς ἐνέχυρα, πεντεκαίδεκα τάλαντα ἀργυρίου, "καὶ λαβὼν τὰ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου καὶ Αἰσχύλου βιβλία χάριν "τοῦ γράψαι μόνον ἐξ αὐτῶν, εἶτ' εὐθέως ἀποδοῦναι σῶα, κατασκευάσας "πολυτελῶς ἐν χάρταις καλλίστοις, ἃ μὲν ἔλαβε παρὰ Ἀθηναίων κατέσχεν· "ἃ δ' αὐτὸς κατεσκεύασεν ἔπεμψεν αὐτοῖς, παρακαλῶν ἔχειν τε τὰ πεντε-"καίδεκα τάλαντα, καὶ λαβεῖν ἀνθ' ὧν ἔδοσαν βιβλίων παλαιῶν τὰ καινά."[1] Εἰ οὖν μετὰ τοσαύτης δυσκολίας καὶ δαπάνης βασιλικαὶ προσπάθειαι μόλις κατώρθουν ν' ἀποκτήσωσιν ἐν τῇ τρίτῃ πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδι τὰ τῶν τραγικῶν βιβλία, ὁποία τις πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ἡ δυσκολία τῆς ἀντιγραφῆς ἐν τῷ πρὸ τοῦ Σόλωνος χρόνῳ; μεγίστη βεβαίως καὶ ἀνυπέρβλητος.[2] Διὰ τοῦτο εὐλόγως συμπεραίνεται, ὅτι ἐν τῷ χρόνῳ ἐκείνῳ ἤρκοῦντο εἰς μόνην τὴν ἀκρόασιν τῶν ποιημάτων, ὑπὸ τῶν ῥαψῳδῶν ᾀδομένων, οὐ φροντίζοντες

---

[1] Γαλην. εἰς Ἱπποκρ. ἐπιδημ. Α', 3. Ὑπόμν. 2,

[2] Ἡ δι' ἀντιγραφῆς διάδοσις συγγραμμάτων ἀείποτε ὑπῆρξε δυσχερέστατον ἔργον, καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς χρόνους, ὅτε ἡ τέχνη τοῦ γράφειν ἦν κοινοτάτη, καὶ τὰ πρὸς γραφὴν χρήσιμα ἀφθονώτατα· καὶ τούτου ἀπόδειξις ἔστω τὸ ἑξῆς. Δέκα μόλις ἔτη πρὸ τῆς εὑρέσεως τῆς τυπογραφίας μεταναστεύσας εἰς Ἰταλίαν ὁ Θεσσαλονικεὺς λόγιος Θεόδωρος ὁ Γαζῆς, ἀντέγραψεν εἰς χρῆσιν τοῦ φίλου αὐτοῦ Φραγγίσκου Φιλέλφου τὴν Ἰλιάδα. Ζητήσαντος δὲ τὸ ἀντίγραφον τοῦτο τοῦ Καρδιναλίου Βησσαρίωνος, ὁ Φίλελφος ἔγραψε πρὸς αὐτὸν τάδε. "Τὴν Ὁμήρου Ἰλιάδα, ἣν ἀντέγραψέ μοι ὁ πεπαιδευμένος Θεόδωρος ὁ Γαζῆς (καὶ τοῦτο μετὰ μεγίστης δαπάνης), τοσοῦτον ἀγαπῶ, ὥστε οὐδὲ πρὸς τοὺς θησαυροὺς τοῦ Κροίσου στέργω ἀνταλλάξασθαι αὐτήν. . . . . Ὅθεν σύγγνωθί μοι ἀρνουμένῳ σοι τὴν χάριν ταύτην, κ. τ. λ." Καὶ αὖθις ἔγραψε περὶ τούτου πρὸς τὸν αὐτὸν Βησσαρίωνα τάδε. "Ἀδύνατόν μοι δοῦναι τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἐπ' οὐδεμιᾷ τιμῇ, ὅτι καὶ αὐτῶν τῶν τέκνων μου ἀγαπητότερόν μοι ἐστίν· ἀδύνατον δὲ καὶ πρὸς ἄλλο τι βιβλίον ἀνταλλάξασθαι αὐτό, ὅτι οὐδὲν ἄλλο μαθήσεως ἔργον ἐστὶ τούτου ἀντάξιον. Διὸ παρακαλῶ σε,

περὶ ἀποκτήσεως αὐτῶν δι' ἀντιγραφῆς· εἶχον ὅμως αὐτὰ γεγραμμένα, ὀλίγιστοι μὲν ἴσως ἅπαντα, πλείονες δὲ ἐν τεμαχίοις, οἱ ἔργον ἔχοντες τὸ ῥαψῳδεῖν καὶ ἑρμηνεύειν αὐτὰ πρὸς βίου πορισμόν. Τοῦτο *μάλιστα τεκμηριοῖ, νομίζω, ἡ τοῦ Σόλωνος διάταξις* " *ἐξ ὑποβολῆς ῥαψῳδεῖν τὰ Ὁμήρου· οἷον ὅπου ὁ πρῶτος ἔληξεν, ἐκεῖθεν ἄρχεσθαι τὸν ἐχόμενον.*" Καὶ *οἱ μὲν περὶ* Οὐόλφιον *διὰ παραδειγμάτων ἑρμηνεύοντες τὸ* " *ἐξ ὑποβολῆς,*" *λέγουσιν, ὅτι ὁ* Σόλων *διέταξεν, ἐάν τις ᾄδῃ, παραδ. χάριν, τὰ ἐπὶ* Πατρόκλῳ *ἆθλα* (*Ἰλιάδ.* Ψ) *ἢ τὰ* Ἕκτορος *λύτρα* (*Ἰλιάδ.* Ω), *νὰ μὴ ᾄδῃ ὁ μετ' ἐκεῖνον τὸν τῆς* Ἀνδρομάχης *καὶ* Ἕκτορος *ἀποχωρισμόν* (*Ἰλιάδ.* Ζ), *ἢ τὰς* Λιτάς (*Ἰλιάδ.* Ι) *κ. τ. λ. ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τῇ* Ὀδυσσείᾳ.[1] Ἀλλ' *ἐρωτήσει τις ἴσως αὐτούς· εἰ μὴ τὰ* Ὁμηρικὰ *ποιήματα ἐγινώσκοντο ἀθρόα καὶ ἐν τάξει, πῶς διέκρινον τὴν τῶν ῥαψῳδούντων ἀταξίαν;* Εἴ *τις, παραδ. χάριν, ᾖδε τὸν τῆς* Ἀνδρομάχης *καὶ τοῦ* Ἕκτορος *διάλογον, ὁ δὲ μετ' ἐκεῖνον τὴν* Διομήδους *ἀριστείαν, ἢ τὴν* Πάριδος *καὶ* Μενελάου *μονομαχίαν, πῶς εἶχον γινώσκειν, ὅτι ταῦτα προτακτέον τοῦ διαλόγου ἐκείνου; καὶ πάλιν ἐν τῇ* Ὀδυσσείᾳ, *εἴ τις ᾖδε τὰ κατὰ* Λαιστρυγόνας *καὶ* Κίρκην (*Ὀδυσ.* Κ), *ἕτερος δέ τις μετ' ἐκεῖνον τὴν* Κυκλωπείαν (*Ὀδυσ.* Ι) *κ. τ. λ., πῶς εἶχον γινώσκειν, ὅτι ταύτην προτακτέον ἐκείνων; πῶς ἄλλως, ἢ ἀθρόαν γινώσκοντες τὴν* Ὁμήρου *ποίησιν, καὶ τὴν τάξιν, ἐν ᾗ συνεδέοντο τὰ μέρη τῆς ὅλης ἐπικῆς διηγήσεως;* Τοὐναντίον *ἄρα ἢ ὅ, τι δοξάζουσιν οἱ περὶ* Οὐόλφιον, *συνάγεται, νομίζω, ἐκ τῆς διατάξεως τοῦ* Σόλωνος· *ὅτι δηλαδή, ἀθρόας ὑπαρχούσης καὶ γινωσκομένης τῆς* Ὁμήρου *ποιήσεως, ὡς εἶπεν ὁ* Αἰλιανός, *ἐπειδὴ οἱ ῥαψῳδοὶ οὐ κατὰ χρονολογικὴν τῶν συμβάντων τάξιν, ἀλλ' ἄλλος ἄλλο μέρος, ᾖδον σποράδην, ὁ* Σόλων *διέταξεν αὐτοὺς ἐξ ὑποβολῆς ῥαψῳδεῖν.*[2]

ἱκετεύω σε, ἐξορκίζω σε, μή με τῆς ἡδονῆς ἀποστερήσῃς, ἣν ἐκ τῆς Ἰλιάδος ταύτης ἀπολαμβάνω· ἐν ταύτῃ γὰρ πᾶσα περιέχεται ἡ εὐτυχία μου, κ. τ. λ." Σημειωτέον δέ, ὅτι ταῦτα ἔγραφεν ὁ Φίλελφος ἐν ἔτει 1448.—*Ἴδε περὶ τούτου Ὅδιον* "de Græcis illustribus. etc." *σελ.* 58—60. *ἔπιθι δὲ καὶ τὰ ὑπὸ Ἀσωπίου ἐν τῷ προλόγῳ τῆς Ἱστορ. τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. (σελ. ρκά, σημ.* 1) *εἰρημένα.*

[1] *Ἴδε Οὐολφίου Προλεγόμ.* xxxii., *καὶ Μοντβέλιον ἔνθ. ἀν. σελ.* 24—26.

[2] *Τὴν διάταξιν ταύτην τοῦ Σόλωνος καὶ ὁ Κύριος* Egger (*ἔνθ. ἀν σελ.* 101) *εὑρίσκει μαρτυροῦσαν, ὅτι ἐπὶ Σόλωνος οὐκ ἦσαν γεγραμμένα, ἢ ἦσαν ἀτελῶς, τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα.* " Solon ordonne aux rhapsodes d'Homère de se conformer à l'ordre des faits dans

Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτου καὶ ἐφεξῆς, ἐξετάζοντες τὴν Οὐολφιανὴν ἐπικληθεῖσαν δόξαν περὶ τῆς πρώτης τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἐγγράφου διαδόσεως, ἕξομεν ἀφορμὴν πλείω εἰπεῖν. Νῦν δὲ συμπληροῦντες τὸ παρὸν κεφάλαιον, περὶ τῆς ἀπὸ Ὁμήρου μέχρι Σόλωνος καὶ Πεισιστράτου δημοσιεύσεως τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν, ἐπιλέγομεν, ὅτι καθ' ὅλον τοῦτο τὸ τετρααιώνιον περίπου διάστημα τὰ κατὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τῶν ῥαψῳδῶν διαδιδόμενα καὶ ἑρμηνευόμενα Ὁμηρικὰ ποιήματα ὑπὸ πάντων ἀνεξετάστως καὶ ἀναμφισβητήτως ἐθαυμάζοντο, οὐδεμιᾶς γινομένης περὶ αὐτῶν κρίσεως ἢ κατακρίσεως, ὡς ἦν ἑπόμενον· διότι παρὰ μόνοις τοῖς ῥαψῳδοῖς ὑπάρχοντα γραπτὰ καὶ ἀθρόα, καὶ μόνον ἀκουόμενα ὑπὸ τῶν ἄλλων ἐν ταῖς πανηγύρεσι καὶ εὐωχίαις, οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸν θαυμασμὸν τῶν ἀκουόντων ἠδύναντο νὰ διεγείρωσιν, ἄλλως τε καὶ πάσης τότε γραμματολογίας ἐν μόνοις τοῖς ποιήμασιν ἐκείνοις περιλαμβανομένης, τῶν δὲ φιλοσοφικῶν ἐρευνῶν καὶ γραμματικῶν κρίσεων οὔπω τότε γινωσκομένων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ Ζ' ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

Κατὰ παράδοσιν ἀρχαιοτάτην λέγεται, ὅτι αὐτὸς ὁ Ὅμηρος περιϊὼν τὰς πόλεις ᾖδε τὰ ποιήματα αὐτοῦ. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον ἐκείνου ἄνδρες ποιητικοί, ἐξ ἐπαγγέλματος τοῦτο πράττοντες, ἐῤῥαψῴδουν τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα,

---

leur récitation devant le peuple d'Athènes. Nous voyons là une preuve qu'à cette époque les poëmes Homériques n'étaient pas écrits ou ne l'étaient qu'incomplétement." Ἀλλ' ἐγὼ νομίζω, ὅτι οὐδεὶς ἄρχων ἢ νομοθέτης διατάττει νὰ πράξῃ τις ὅ, τι οὐ δύναται· ὁ δὲ Σόλων διατάξας τοὺς ῥαψῳδοὺς ἐξ ὑποβολῆς ῥαψῳδεῖν, διέταξε βεβαίως αὐτοὺς ἐν γνώσει ὅτι ἠδύναντο νὰ πράξωσι τὸ διαταττόμενον, ὡς ἔχοντες ἀθρόαν τὴν Ὁμήρου ποίησιν, καὶ γινώσκοντες τὴν τάξιν, ἐν ᾗ ὁ ποιητὴς συνέδεσε τὰ διάφορα τῆς διηγήσεως μέρη· εἰ δὲ μή, ἡ τοῦ Σόλωνος διάταξις ἦν παράλογος. Φαίνεται δὲ πρὸς τούτοις, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ διατάξας ἐγίνωσκεν ἀθρόαν τὴν ποίησιν καὶ τὴν τάξιν τῶν μερῶν αὐτῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἠδύνατο διακρίνειν τὴν ἀταξίαν, ἧς διέταξε τὴν διόρθωσιν· ἄλλως οἱ ῥαψῳδοὶ ἔνθεν κἀκεῖθεν ᾄδοντες ἠδύναντο λέγειν, ὅτι τοιαύτη ἐστὶν ἡ ἐν τοῖς ποιήμασι τάξις τῶν συμβάντων. Διὰ ταῦτα νομίζω, ὅτι τοὐναντίον ἢ ὅ, τι ὑπέλαβεν ὁ Κύριος Egger προκύπτει ἐκ τῆς διατάξεως τοῦ Σόλωνος, εἴ ποτε τοιαύτη διάταξις ἐγένετο.

καὶ διὰ τοῦτο ἐπωνομάσθησαν Ὁμηρίδαι ἢ Ὁμηρισταί, καὶ ῥαψῳδοί· τὸ δὲ τελευταῖον τοῦτο ὄνομα ἐπεκράτησεν. Μετεκομίσθησαν δὲ ἐκ τῆς Ἰωνίας εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, οὐκ ἀπὸ μνήμης, ἀλλὰ γεγραμμένα, ὡς μὲν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς καὶ Πλούταρχος καὶ Δίων ὁ Χρυσόστομος και Αἰλιανὸς ἱστοροῦσιν, ὑπὸ Λυκούργου τοῦ Λακεδαιμονίων νομοθέτου, ὡς δὲ πιθανώτερον διὰ τὴν περὶ τούτου σιωπὴν τῶν ἀρχαιοτέρων, καὶ μάλιστα τοῦ Ἡροδότου καὶ Πλάτωνος, ὑπὸ τῶν Ὁμηριδῶν αὐτῶν περὶ τοὺς χρόνους τοῦ Λυκούργου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Δευτέρα δημοσίευσις τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων

(ἀπὸ Σόλωνος καὶ Πεισιστράτου μέχρι τῶν Ἀλεξανδρινῶν γραμματικῶν.)

1) Σόλων.—2) Πεισίστρατος.—3) ῥαψῳδοί.—4) διασκευασταί.—5) ἐκδόται.—6) παρῳδίαι Ὁμηρικαί.—7) Φιλοσόφων κρίσεις περὶ τῶν Ὁμηρ. ποιημάτων.—8) Ζωΐλος ὁ Ὁμηρομάστιξ.—9) Συμπέρασμα.

Ὅτι μὲν πρῶτος ὁ Σόλων ἠνάγκασε τοὺς ῥαψῳδοὺς ἐξ ὑποβολῆς τὰ Ὁμήρου ῥαψῳδεῖν, ὡς ἄρτι ἐλέγομεν, καὶ ἐντεῦθεν προῆλθεν ἡ πρώτη τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων διασκευή, οὐδεὶς δύναται μετὰ λόγου νὰ διϊσχυρισθῇ· διότι ἡ περὶ τούτου μόνη μαρτυρία τοῦ Διευχίδου, οὖσα καθ' ἑαυτὴν ἀσθενής, ὡς πολὺ μεταγενεστέρα τοῦ Σόλωνος, ἔτι μᾶλλον ἐξασθενεῖται ἐκ τῆς ἐν τῷ Ἱππάρχῳ τοῦ Πλάτωνος βεβαιώσεως, ὅτι ὁ Ἵππαρχος ἔπραξεν ὅ, τι ὁ Διευχίδας ἀποδίδωσιν εἰς τὸν Σόλωνα. Ὅτι ὅμως ἡ πρόοδος τοῦ χρόνου ἠνάγκασε πρὸ παντὸς ἄλλου τοὺς ῥαψῳδοὺς νὰ δημοσιεύσωσι τακτικῶς καὶ ἀθρόαν τὴν Ὁμήρου ποίησιν, ἣν μέχρι τοῦδε κατεῖχον ἴδιον αὐτῶν ἐντρύφημα καὶ πόρον βίου, τοῦτο δύναταί τις καὶ νὰ ἐννοήσῃ καὶ νὰ διϊσχυρισθῇ μετὰ λόγου τινός. Ἡ τέχνη τοῦ γράφειν, πρὸ τοῦ Ὁμήρου μὲν ὑπάρχουσα, ὀλίγοις δὲ οὖσα γνωστὴ καὶ χρήσιμος, ὡς ἐφεξῆς διὰ μακροτέρων λέγομεν, ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς κατ' Ὀλυμπιάδας χρονολογίας καὶ ἐφεξῆς ἐγίνετο φυσικῷ τῷ λόγῳ ἀναγκαιοτέρα, καὶ ἑπομένως κοινοτέρα, τὰ δὲ πρὸς γραφὴν χρήσιμα εὐποριστότερα, καὶ ἡ σπουδὴ τῶν γραμμάτων μᾶλλον ἐπαισθητή, ἅτε καὶ ἄλλων ἤδη ποιητῶν καὶ ποιημάτων διακριθέντων (καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ ἐπικληθέντες Κυκλικοί, καὶ πρὸς τούτοις Ἀρκτῖνος, Εὔμηλος, Ἀρχίλοχος, Καλλῖνος, Ἀλκμάν, Σιμωνίδης, Τέρπανδρος, Τυρταῖος, καὶ ἄλλοι), καὶ φιλοσόφων ἐφεξῆς πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀναφανέντων (οἷοί περ ἦσαν οἱ

ἐπικληθέντες ἑπτὰ σοφοί[1]), καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἐπὶ τὸ βέλτιον κατὰ πόλεις ῥυθμιζομένων, καὶ νόμων ἐγγράφων τὰ πρότερον ἄγραφα νόμιμα ἀντικαθιστώντων. Διὰ ταῦτα οἱ μέχρι τοῦδε τεμαχίζοντες τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα ῥαψῳδοί, καὶ μόνον ἐν πανηγύρεσι καὶ ἄλλοις συλλόγοις ᾄδοντες αὐτά, ἢ καὶ ἑρμηνεύοντες κατὰ μέρη, οὐκ ἠδύναντο νὰ διατηρῶσιν ἄγνωστον τοῖς ἄλλοις ἀθρόαν τὴν Ὁμήρου ποίησιν· ἀλλ' ἠναγκάσθησαν ὑπὸ τοῦ χρόνου μᾶλλον ἢ τοῦ Σόλωνος, νὰ καταστήσωσιν αὐτὴν κοινὴν τοῖς Ἕλλησιν, ἀπαιτοῦσιν ἤδη καὶ ἐπιδιώκουσι τὴν τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων γνῶσιν οὐκ ἐξ ἀκροάσεως μόνον, ὥσπερ πρότερον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀναγνώσεως καὶ μελέτης· εὐλόγως δὲ συμπεραίνεται, ὅτι καὶ χρήματα ἐτέλουν διὰ τοῦτο τοῖς ῥαψῳδοῖς οὐκ ὀλίγα, ὡς μετὰ ταῦτα τοῖς σοφισταῖς οἱ τῆς ἐκείνων ὀρεγόμενοι διδασκαλίας.[2] Ἐντεῦθεν ἄρα ἐπῆλθεν ἡ δευτέρα τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων δημοσίευσις, πολὺ διάφορος τῆς πρώτης· διότι οὐ μόνον ᾔδοντο ἐν πανηγύρεσι καὶ ἑορταῖς, ἀλλὰ καὶ ἐδιδάσκοντο ἐν συνόλῳ καὶ ἐν τακτικῇ ἑρμηνείᾳ, καὶ ἀπεμνημονεύοντο, καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ ἐχρησίμευον πᾶσι τοῖς μαθήσεως ὀρεγομένοις ὡς μεγάλη τις βιβλιοθήκη, ἐξ ἧς ἐπορίζοντο γνώσεις θρησκευτικάς, πολιτικάς, ἠθικάς, ἐθνογραφικὰς κ. τ. λ.[3]

---

[1] Ἴδε Ἀσωπίου τὴν Ἱστορ. τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. σελ. 3—4.

[2] Πλάτ. Ἀπολογ. Σωκράτους, § 4.

[3] Οὐ μόνον δὲ τότε, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἔπειτα χρόνους, ἐπὶ Σωκράτους, πολλοὶ τῶν νεων, τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα διδασκόμενοι, ἐπηγγέλλοντο, ὅτι δι' αὐτῶν ἐγένοντο πάνσοφοι. Οὕτως ὁ Ξενοφῶν ἐν Συμποσίῳ (Κεφ. Δ΄, § 6) παρίστησι τὸν Νικήρατον λέγοντα πρὸς τοὺς συνδαιτυμόνας. "Ἀκούοιτ' ἂν καὶ ἐμοῦ, ἃ ἔσεσθε βελτίονες, ἢν ἐμοὶ συνῆτε. Ἴστε γὰρ δήπου, ὅτι ὁ Ὅμηρος ὁ σοφώτατος πεποίηκε σχεδὸν περὶ πάντων τῶν ἀνθρωπίνων. Ὅστις ἂν οὖν ὑμῶν βούληται ἢ οἰκονομικός, ἢ δημηγορικός, ἢ στρατηγικὸς γενέσθαι, ἢ ὅμοιος Ἀχιλλεῖ ἢ Αἴαντι ἢ Νέστορι ἢ Ὀδυσσεῖ, ἐμὲ θεραπευέτω· ἐγὼ γὰρ ταῦτα πάντα ἐπίσταμαι." Σημειωτέον δέ, ὅτι πρὸ μικροῦ ὁ αὐτὸς οὗτος Νικήρατος παρίσταται καυχώμενος ἐν τῷ συμποσίῳ, ὅτι Ἰλιάδα ὅλην καὶ Ὀδύσσειαν ἠδύνατο εἰπεῖν ἀπὸ στόματος, καὶ ὅτι διετέλει τῶν ῥαψῳδῶν ἀκροώμενος ἀν' ἑκάστην ἡμέραν (αὐτ. κεφ. Γ΄, § 5 καὶ 6). Εἰ οὖν ἐπὶ Σωκράτους τοιαύτη ἦν ἡ περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων δόξα, ὁποίαν πρέπει νὰ ὑπολάβωμεν ταύτην ἐν τοῖς πρὸ τοῦ Σόλωνος χρόνοις, ὅτε τῆς παιδεύσεως ἡ ἀνάγκη ἐγίνετο ἡμέραν ἐξ ἡμέρας μᾶλλον ἐπαισθητή, οὐδὲν δὲ ὑπῆρχεν ἄλλο πρὸς παίδευσιν μέσον, ἢ τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα;

Ἡ τοιαύτη τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ὁλοσχερὴς καὶ τακτικὴ δημοσίευσις ἀπεδόθη ὑπὸ μεταγενεστέρων συγγραφέων εἰς Πεισίστρατον τὸν Ἀθηναίων τύραννον. Οὗτος (λέγουσιν) ἠθέλησε νὰ συλλέξῃ εἰς ἓν σῶμα τὴν Ὁμήρου ποίησιν, σποράδην ὑπὸ τῶν ῥαψῳδῶν διαφερομένην· καὶ μισθὸν τάξας στίχου ἑκάστου ὀβολόν, συνήγαγε ταύτην ὁλοσχερῆ, καὶ συνεσωμάτωσεν. Τοῦτο πρῶτος ἱστόρησεν ὁ Ῥωμαῖος Κικέρων·[1] μετ' ἐκεῖνον δὲ ὁ Παυσανίας, περὶ τῆς πόλεως Γονοέσσης (ἣν ἐν Καταλόγῳ Δονόεσσαν ὀνομάζει ὁ Ὅμηρος) λόγον ποιούμενος, καὶ τάδε προστίθησιν· "Πεισίστρατον δέ, ἡνίκα "ἔπη τὰ Ὁμήρου διεσπασμένα τε καὶ ἀλλαχοῦ μνημονευόμενα ἠθροίζετο, "ἢ αὐτὸν Πεισίστρατον, ἢ τῶν τινα ἑταίρων, μεταποιῆσαι τὸ ὄνομα ὑπὸ "ἀγνοίας."[2] Ἐφεξῆς δὲ ὁ Αἰλιανός, οὗ τὴν μαρτυρίαν πρὸ μικροῦ παρεθέμεθα·[3] καὶ ἄλλοι μετὰ τούτους, ὡς ὁ Λιβάνιος,[4] ὁ Σουΐδας,[5] ὁ Εὐστάθιος,[6] δύο ἐκ τῶν ἀνωνύμων βιογράφων Ὁμήρου,[7] καὶ ὁ σχολιαστὴς Διονυσίου τοῦ Θρᾳκός, οὗ τὴν μαρτυρίαν πρῶτος μὲν ἐδημοσίευσε Λέων ὁ Ἀλλάτιος ἐν τῷ "περὶ πατρίδος Ὁμήρου" συγγράμματι αὐτοῦ, ἔπειτα δὲ καὶ ὁ Βιλλοισὼν ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς Ἀνεκδότοις,[8] καὶ τελευταῖος ὁ Ἐμ. Βέκκερος ἐν τοῖς ὁμοίοις (σελ. 766 κ. ἑξ). Ἔχει δὲ τὸ παράδοξον τοῦτο σχόλιον

---

[1] De Orat. iii. 34.—Quis doctior iisdem illis temporibus, aut cujus eloquentia litteris instructior fuisse traditur, quam Pisistrati? qui primus Homeri libros, confusos antea, sic disposuisse dicitur, ut nunc habemus.

[2] *Παυσ. Ἀχαϊκά, κεφ. ΚΣΤ'.—Ὁ Κοραῆς ἐν ταῖς εἰς Αἰλιανὸν (Ποικ. Ἱστ. Η', 2) σημειώσεσι τὸ τοῦ Παυσανίου "ἀλλαχοῦ μνημονευόμενα" διορθοῦται "ἄλλα ἀλλαχοῦ μνημ." καὶ τυφλῷ λέγων εἶναι δῆλον, ὅτι ἐξεῤῥύη τοῦ κειμένου τὸ "ἄλλα."*

[3] *Ἴδε ἐν τοῖς ἔμπροσθεν σελ. 194.*

[4] *Ἐν τῷ εἰς Ἰουλιανὸν πανηγυρικῷ (τόμ. Α', σελ. 170, ἔκδ. Ῥεϊσκίου) λέγων. "Πεισίστρατον ἐπαινοῦμεν ὑπὲρ τῆς τῶν Ὁμήρῳ πεποιημένων συλλογῆς."*

[5] *Ἐν λ. Ὅμηρος.*

[6] *Ἐν Ἰλιάδι σελ. 5, ἀλλ' ἴδε τὰ περὶ τῆς μαρτυρίας ταύτης τοῦ Εὐσταθίου ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 80) σημειωθέντα. Μνημονεύει δὲ τοῦ Πεισιστράτου ὁ Εὐστάθιος καὶ ἀλλαχοῦ (Ἰλιάδ. Κ. ἐν ἀρχῇ) λέγων. "Φασὶ δὲ οἱ παλαιοὶ τὴν ῥαψῳδίαν ταύτην ὑφ' Ὁμήρου ἰδίᾳ τετάχθαι, καὶ μὴ ἐγκαταλεγῆναι τοῖς μέρεσι τῆς Ἰλιάδος, ὑπὸ δὲ Πεισιστράτου τετάχθαι εἰς τὴν ποίησιν."*

[7] *Ἴδε τοὺς Βιογράφους—σελ. 27 καὶ 29, ἔκδ. Οὐεστερμάννου.*

[8] *Τόμ. Β', σελ. 182—5.*

οὑτωσί. "Ἀναγκαῖον δὲ μετὰ τὴν ἐτυμολογίαν τῆς ῥαψῳδίας μνησθῆναι
" κᾀκείνου· ὅτι ἔν τινι χρόνῳ τὰ Ὁμήρου ποιήματα παρεφθάρησαν ἢ ὑπὸ
" πυρὸς ἢ ὑπὸ σεισμοῦ ἢ ὑπὸ ὑδάτων ἐπιφορᾶς· καὶ ἄλλων ἄλλως τῶν
" βιβλίων διασκεδασθέντων καὶ φθαρέντων, ὕστερον εὑρέθη ὁ μὲν ἔχων
" τυχὸν ἑκατὸν στίχους Ὁμηρικούς, ὁ δὲ χιλίους, ἄλλος διακοσίους, ἄλλος
" ὅσους ἂν ἔτυχε· καὶ ἔμελλε λήθῃ παραδίδοσθαι ἡ τοιαύτη ποίησις. Ἀλλὰ
" Πεισίστρατός τις Ἀθηναίων στρατηγός, θέλων καὶ ἑαυτῷ δόξαν περιποιή-
" σασθαι, καὶ τὰ τοῦ Ὁμήρου ἀνανεῶσαι, τοιοῦτόν τι ἐβουλεύσατο. Ἐκή-
" ρυξεν ἐν πάσῃ τῇ Ἑλλάδι τὸν ἔχοντα Ὁμηρικοὺς στίχους ἀγαγεῖν πρὸς
" αὐτὸν ἐπὶ μισθῷ ὡρισμένῳ καθ' ἕκαστον στίχον. Πάντες οὖν οἱ ἔχοντες
" ἀπέφερον, καὶ ἐλάμβανον ἀδιαστρόφως τὸν ὁρισθέντα μισθόν· οὐκ ἀπεδίωκε
" δὲ οὐδὲ τὸν φέροντα οὓς ἤδη προειλήφει παρ' ἑτέρου στίχους, ἀλλὰ κᾀκείνῳ
" τὸν αὐτὸν ἐδίδου μισθόν· ἐνίοτε γὰρ ἐν αὐτοῖς ἕνα ἢ δύο στίχους εὕρισκε
" περιττούς, ἐνίοτε δὲ καὶ πλείους· ὅθεν τις ἐσθ' ὅτε καὶ ἰδίους παρεισέφερε,
" τοὺς νῦν ὀβελιζομένους. Καὶ μετὰ τὸ πάντας συναγαγεῖν, παρεκάλεσεν
" ἑβδομήκοντα δύο γραμματικοὺς[1] συνθεῖναι τὰ τοῦ Ὁμήρου ἕκαστον κατ'

---

[1] *Μῦθον ἀποκαλεῖ ὁ Βιλλοισὼν τὸ περὶ τῶν ἑβδομήκοντα δύο γραμματικῶν ὑπὸ τοῦ σχολιαστοῦ λεγόμενον. Ἀλλὰ τί τῶν ἐν τῷ σχολίῳ τούτῳ περιεχομένων οὐκ ἔστι μῦθος πάσης ἀνάξιος προσοχῆς; Καὶ ὅμως οὐδὲ τοὺς προφανεστάτους τούτους μύθους κατέλιπον ἀνερευνήτους τινὲς τῶν σφόδρα ζηλωτῶν Οὐολφιανῶν, ἐπιμελῶς περικαθαίροντες αὐτούς, καὶ προσπαθοῦντες νὰ πορισθῶσιν ἐξ αὐτῶν εἴ τι χρήσιμον πρὸς ὑποστήριξιν τῆς αἱρέσεως ἐκείνης, εἰ καὶ ὁ αἱρεσιάρχης αὐτὸς μετὰ καταφρονήσεως μνημονεύει τῶν σχολίων τούτων, ὡς εὐθὺς ἐφεξῆς λέγομεν. Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὸν Βιλλοισῶνα, ὅπως εἴπωμεν, ὅτι ἡ μὲν περὶ τοῦ σχολίου τούτου γνώμη τοῦ σεβασμίου ἐκείνου Ἑλληνιστοῦ πάντως ἐστὶν ἀληθής· ἡ δὲ ταύτῃ συναπτομένη, ὅτι ὅμοιός ἐστι μῦθος καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ ψευδωνύμου δῆθε[ν] Ἀριστέου περὶ τῶν ἑβδομήκοντα ἑρμηνευτῶν τῆς παλαιᾶς θείας Γραφῆς ἱστορούμενον, αὕτ[η] κακίστην ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐκ τῶν περὶ τούτου γεγραμμένων ὑπὸ πεπλανημένων κατά γ[ε] τοῦτο κριτικῶν, οἷς φαίνεται πειθόμενος ὁ μακαρίτης Βιλλοισών, ὡς καὶ ὁ Οὐόλφι[ος]* (Proleg. ad. Hom. p. 149). *Ἀλλὰ νῦν ἅπασαι τῶν κριτικῶν ἐκείνων αἱ δόξαι ὑπὸ πολλ[ῶν] καὶ σοφῶν ἀνδρῶν ἐξηλέγχθησαν ἀνυπόστατοι οὖσαι, καὶ πρὸ πάντων ὑπὸ τοῦ ἡμετέρ[ου]* K. *Οἰκονόμου ἐν τῷ τετρατόμῳ αὐτοῦ συγγράμματι "περὶ τῶν Ο' ἑρμην. τῆς παλα[ιᾶς] θείας Γραφῆς," ὃ καταλειφθήσεται εἰς αἰῶνας περίτρανον τῆς τοῦ συγγράψαντος ἀπεί[ρου] πολυμαθείας καὶ ὀρθοδόξου εὐσεβείας μαρτύριον· ὃ δὴ καὶ ὑπὸ τῶν ἀλλοδαπῶν ἐθαυμά[σθη] καὶ ἐτιμήθη ὡς* œuvre capitale de l'auteur, sous le double rapport de l'érudition et [du] style.—*Ἴδε* Dictionnaire universel des Contemporains, par G. Vapereau. Deuxi[ème] édition.—*ἐν λ.* Oeconomos (Constantin).

"ἰδίαν, ὅπως ἂν δόξῃ τῷ συντιθέντι καλῶς ἔχειν, ἐπὶ μισθῷ πρέποντι "λογικοῖς ἀνδράσι καὶ κριταῖς ποιημάτων, ἑκάστῳ δεδωκὼς ἅπαντας τοὺς "στίχους κατ' ἰδίαν, ὅσους ἦν συναγαγών. Καὶ μετὰ τὸ ἕκαστον συνθεῖναι "κατὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, εἰς ἓν συνήγαγε πάντας τοὺς προλεχθέντας "γραμματικούς, ὀφείλοντας ἐπιδεῖξαι αὐτῷ ἕκαστον τὴν ἰδίαν σύνθεσιν, "παρόντων ὁμοῦ πάντων. Οὗτοι οὖν ἀκροασάμενοι οὐ πρὸς ἔριν, ἀλλὰ "πρὸς τὸ ἀληθὲς καὶ πᾶν τὸ τῇ τέχνῃ ἁρμόζον, ἔκριναν πάντες κοινῇ καὶ "ὁμοφώνως κρατῆσαι τὴν σύνθεσιν τε καὶ διόρθωσιν Ἀριστάρχου καὶ Ζηνο-"δότου· καὶ πάλιν ἔκριναν τῶν δύο συνθέσεών τε καὶ διορθώσεων βελτίονα "τὴν Ἀριστάρχου.[1] Ἐπειδὴ δέ τινες τῶν συναγαγόντων τοὺς Ὁμηρικοὺς "στίχους πρὸς τὸν Πεισίστρατον, διὰ τὸ πλείονα μισθὸν λαβεῖν, καὶ ἰδίους "στίχους, ὡς καὶ προείρηται, σκεψάμενοι προσέθηκαν, καὶ ἤδη ἐν συνηθείᾳ "ἐγένοντο τοῖς ἀναγινώσκουσιν, οὐκ ἔλαθε τοῦτο τοὺς κριτάς, ἀλλὰ διὰ μὲν "τὴν συνήθειαν καὶ πρόληψιν ἀφῆκαν αὐτοὺς κεῖσθαι, ὀβελίσκους δὲ ἑκάστῳ "τῶν ἀδοκίμων καὶ ἀλλοτρίων καὶ ἀναξίων τοῦ ποιητοῦ στίχων παρατιθέ-"μενοι, τοῦτο αὐτὸ ἐνεδείξαντο, ὡς ἀνάξιοί εἰσι τοῦ Ὁμήρου. Φέρεται δὲ "ἐπίγραμμα εἰς τὸν Πεισίστρατον σπουδάσαντα συναγαγεῖν τὰ Ὁμήρου "ἔπη.—Τρίς με τυραννήσαντα κ. τ. λ."[2]

Αὐτὸ τοῦτο τὸ σχόλιον ἐν ἑτέρῳ κώδηκι εὕρηται καὶ ἕτερα περιέχον, ἃ καὶ Ἀλλάτιος ἐξέδωκεν (ἔνθ. ἀν.)· εἰσὶ δὲ τὰ ἑξῆς, ὡς ἐκδίδονται ἐν τοῖς Βιλλοισῶνος Ἑλλην. Ἀνεκδότοις. "Ῥαψῳδία δὲ εἴρηται ἡ ἐπὶ ῥάβδῳ ᾠδή· "οἱ γὰρ μεθ' Ὅμηρον τὰ αὐτοῦ ποιήματα περιερχόμενοι ᾖδον, ῥάβδον "δαφνίνην κατέχοντες, σύμβολον Ἀπολλωνιτικόν. Ἦν γάρ, ὥς φασιν, "ἀπολόμενα τὰ τοῦ Ὁμήρου· τότε γὰρ οὐ γραφῇ παρεδίδοντο, ἀλλὰ μόνῃ "διδασκαλίᾳ, ὡς ἂν μνήμονι φυλάττοιντο. Πεισίστρατος δέ τις, Ἀθηναίων "τύραννος, ἐν ἅπασιν ὢν εὐγενής, κἀν τούτῳ θαυμασθῆναι ἐβουλεύσατο· "ἠθέλησε γὰρ τὴν Ὁμήρου ποίησιν ἔγγραφον διαφυλάττεσθαι. Προθεὶς δὲ "ἀγῶνα δημοτελῆ, καὶ κηρύξας, καὶ δοὺς ἄδειαν τοῖς εἰδόσι, καὶ βουλομένοις

---

[1] Καὶ ταῦτα στιγματίζει ὁ Βιλλοισών, ὀνομάζων stupendum anachronismum· ἡμῖν δὲ σημειωτέον, ὅτι ἐντεῦθεν ληφθέντα, ὡς φαίνεται, παρενεβλήθησαν καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν εἰς Ἰλιάδα παρεκβολῶν τοῦ Εὐσταθίου, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 80) ἐλέγομεν.

[2] Ἴδε τὸ ἐπίγραμμα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 13).

"τὰ Ὁμήρου ἐπιδείκνυσθαι, καὶ μισθὸν τάξας στίχου ἑκάστου ὀβολόν, "συνήγαγεν ὁλοσχερεῖς τὰς λέξεις, καὶ παρέδωκεν ἀνθρώποις σοφοῖς καὶ "ἐπιστήμοσιν, ὡς καὶ τὸ ἐπίγραμμα αὐτοῦ δηλοῖ." Καὶ ἄλλως δὲ εὕρηται συντομώτερον τὸ αὐτὸ σχόλιον ἐν τοῖς Βιλλοισῶνος Ἀνεκδότοις· "Λέγεται "ὅτι συνεῤῥάφησαν ὑπὸ Πεισιστράτου τοῦ τῶν Ἀθηναίων τυράννου τὰ "Ὁμήρου ποιήματα· καὶ κατὰ τάξιν συνετέθησαν τὰ πρὶν σποράδην καὶ "ὡς ἔτυχεν ἀναγινωσκόμενα, διὰ τὸ τὴν ἁρμογὴν αὐτῶν τῷ χρόνῳ "διασπασθῆναι."

Τέλος πάντων, καὶ ἕτερον σχόλιον, ἐπ' ἐσχάτων ἀνακαλυφθὲν ἐπὶ χειρογράφου τινὸς τῶν κωμῳδιῶν τοῦ Ῥωμαίου Πλαύτου, καὶ διὰ τοῦτο ἐπικαλούμενον Πλαύτειον ἢ Πλαυτιανόν, μνημονεύει τῆς ἐπὶ Πεισιστράτου συλλογῆς καὶ διορθώσεως τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν, οὐχ ἧττον τοῦ προτέρου σοφῶς, καὶ τῇ ἀληθείᾳ κριτικώτατα! διότι οὐ μόνον ἑβδομήκοντα δύο Γραμματικοὺς ἀναφέρει καὶ τοῦτο, διορισθέντας ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου εἰς συλλογὴν καὶ τακτοποίησιν τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλην ποιεῖται ἀνακάλυψιν, ὅτι ὁ Ἀρίσταρχος καὶ Ζηνόδοτος, οἱ ἐπὶ Πεισιστράτου ἐπικρίναντες τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, οὐκ ἦσαν οἱ ἐπὶ Πτολεμαίου περίφημοι κριτικοί, ἀλλ' ἄλλοι τινές, κατὰ σύμπτωσιν (ὁποία τῷ ὄντι παράδοξος σύμπτωσις!) ὁμωνυμοῦντες ἐκείνοις. Καὶ ἄλλην δέ τινα προσθήκην φέρει τὸ σχόλιον τοῦτο, οὐχ εὑρισκομένην ἐν τῷ προτέρῳ, ὅτι κατ' ἄλλους ὁ Πεισίστρατος ἀνέθηκε τὴν διόρθωσιν τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν Ὀρφεῖ τῷ Κροτωνιάτῃ, Ζωπύρῳ τῷ Ἡρακλεώτῃ, Ὀνομακρίτῳ τῷ Ἀθηναίῳ, καί τινι Κογχύλῳ· καὶ ἰδοὺ αἱ λέξεις αὐτοῦ, ὡς εὕρηται ἐκδεδομένον ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς Ἀνεκδότοις τοῦ Κραμέρου· "Τὰς Ὁμηρικὰς (βίβλους) ἑβδομήκοντα "δύο Γραμματικοὶ ἐπὶ Πεισιστράτου τοῦ Ἀθηναίων τυράννου διέθηκαν "οὑτωσί, σποράδην οὔσας τὸ πρίν. Ἐκρίθησαν δὲ κατ' αὐτὸν ἐκεῖνον "τὸν καιρὸν ὑπ' Ἀριστάρχου καὶ Ζηνοδότου, ἄ λ λ ω ν ὄ ν τ ω ν τ ο ύ τ ω ν "τ ῶ ν ἐ π ὶ Π τ ο λ ε μ α ί ο υ δ ι ο ρ θ ω σ ά ν τ ω ν. Οἱ δὲ τέσσαρσί τισι "τὴν ἐπὶ Πεισιστράτου διόρθωσιν ἀναφέρουσιν, Ὀρφεῖ Κροτωνιάτῃ, Ζω"πύρῳ Ἡρακλεώτῃ, Ὀνομακρίτῳ Ἀθηναίῳ καὶ καγ ἐπὶ κογκυλῳ (τοῦτο "διορθοῦσι 'καὶ Κογχύλῳ'). Ὕστερον δὲ ταύτας ἁπάσας, σκηνικάς τε "καὶ ποιητικάς, ἐξηγήσαντο Δίδυμος, Τρύφων, Ἀπολλώνιος, Ἡρωδιανός,

" Πτολεμαῖος Ἀσκαλωνίτης, καὶ οἱ φιλόσοφοι Πορφύριος, Πλούταρχος καὶ
" Πρόκλος, ὡς καὶ πρὸ αὐτῶν πάντων Ἀριστοτέλης."[1]

Ταῦτα καὶ τοιαῦτά εἰσι τὰ περὶ τῆς ὑπὸ Πεισιστράτου συναγωγῆς καὶ συῤῥαφῆς τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν μαρτύρια, ἐκ τοῦ Κικέρωνος ἀρχόμενα, καὶ εἰς Ἰωάννην Τζέτζην τὸν Γραμματικόν, τὸν ἐν τῇ ΙΒ′ ἑκατονταετηρίδι ἀκμάσαντα, καταλήγοντα. Ἀλλὰ τὰς μὲν ἐν τοῖς σχολιασταῖς παραδοξολογίας, μᾶλλον δ' εἰπεῖν τερατολογίας, πυρπολισμοὺς λέγω, καὶ σεισμούς, καὶ κατακλυσμούς, καὶ τοὺς οὔπω ἐπὶ Πεισιστράτου ὑπάρχοντας Γραμματικούς, καὶ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς Ζηνόδοτον καὶ Ἀρίσταρχον συγχορεύοντας Πεισιστράτῳ, τέσσαρας ὅλους αἰῶνας ἀκμάσαντι πρὸ αὐτῶν, ταῦτα βεβαίως εἰσί, κατ' Εὐριπίδην εἰπεῖν,

> ἄῤῥητ', ἀνωνόμαστα, θαυμάτων πέρα,
> οὐχ ὅσια τ' οὐδ' ἀνεκτά.[2] . . . .

---

[1] Τὸ σχόλιον τοῦτο πρῶτος μὲν ἀνεκάλυψεν ἐν Ῥώμῃ Λατινιστὶ γεγραμμένον ὁ Ὅσσαννος, πρῶτος δ' ἐξέδωκεν ὁ Ritschl ἐν τῷ "περὶ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθηκῶν" πονήματι αὐτοῦ (Breslau, 1838)· δεύτερον ἐξεδόθη ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς Ἀνεκδότοις τοῦ Cramer Ἑλληνιστί (τόμ. Α′, σελ. 6, ἐν Ὀξωνίᾳ, 1839)· καὶ τρίτον Ἑλληνιστὶ καὶ Λατινιστὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Ritschl ἐν ἄλλῳ αὐτοῦ συγγράμματι, ἐπιγραφομένῳ—Corollarium disputationis de Bibliothecis Alexandrinis deque Pisistratis curis Homericis (Bonnae, 1840). Λέγεται δέ, ὅτι κατὰ τὸν ΙΕ′ αἰῶνα μετέφρασεν αὐτὸ Λατινιστὶ φιλόλογός τις Ἰταλὸς ἐξ Ἕλληνος συγγραφέως, ὃν ὀνομάζει Cecio· ὅθεν ὁ Οὐέλκερος εἴκασεν, ὅτι τὸ σχόλιον ἐγράφη ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ Τζέτζου, ὃν ὁ Ἰταλὸς μετέφρασε Cecio· καὶ τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Οὐελκέρου ἐπιδοκιμάζουσιν ἄλλοι τε καὶ ὁ ἡμέτερος Κ. Οἰκονόμος (ἔνθ. ἀν. τόμ. Α′, ἐν τέλει). Ὅτι δὲ τοῦτο ἀληθές, μαρτυρεῖ αὐτὸς πάλιν ὁ Τζέτζης ἐν τῇ ἐξηγήσει τῆς Ἰλιάδος, ἔνθα πολλάκις μνημονεύει τῶν ΟΒ′ γραμματικῶν. Ἰδίᾳ δὲ ἐν τοῖς σχολίοις τῆς ἐξηγήσεως ἐκείνης, ἅπερ αὐτὸς ὁ Τζέτζης ἔγραψεν, ἑρμηνεύων αὐτὸς ἑαυτόν, λέγει εὐθὺς ἐν ἀρχῇ.—"Ἑβδομήκοντα καὶ δύο γραμματικοὶ σὺν Ἀριστάρχῳ ὑπὸ Πεισιστράτου ἀξιωθέντες, τὰ Ὁμήρου ποιήματα, σποράδην φερόμενα, συντεθείκεσαν, καὶ τὰς αὐτοῦ λέξεις [καὶ ἀπο]ρίας ἐπεξηγήσαντο."—Ἴδε τὴν εἰς τὴν Ἰλιάδα ἐξήγησιν τοῦ Τζέτζου (σελ. 46, 104 καὶ 125· ἔκδ. Γ. Ἑρμάννου, ἐν Λειψίᾳ, 1812). Οὐδεμία λοιπὸν ἀμφιβολία, ὅτι τὸ δεύτερον τοῦτο σχόλιον ἔργον ἐστὶ τοῦ Γραμματικοῦ Ἰωάννου Τζέτζου, ἀντιγράψαντος τὰ τοῦ Διομήδους, τοῦ σχολιαστοῦ Διονυσίου τοῦ Θρᾳκός, καὶ ἐπιμεληθέντος νὰ διορθώσῃ τὸν παρ' ἐκείνῳ ἀναχρονισμὸν διὰ τῆς ἐπινοήσεως ὁμωνύμων τοῖς Ἀλεξανδρινοῖς Ἀριστάρχῳ καὶ Ζηνοδότῳ γραμματικῶν, ἀκμασάντων δῆθεν ἐπὶ Πεισιστράτου.

[2] Ὁ Οὔολφιος, πλεῖστον ποιούμενος λόγον περὶ τῆς ὑπὸ Πεισιστράτου πρώτης συναγωγῆς τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν, καὶ διϊσχυριζόμενος ὅτι τότε πρῶτον ἐγράφησαν, ἐπιμόνως ὑποστηρίζει τὸ ὑπὸ Κικέρωνος καὶ τῶν ἄλλων ἱστορούμενον, ὃ δὴ καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ αὐτοῦ

τὰ δὲ τῶν ἄλλων, Κικέρωνος λέγω, καὶ Αἰλιανοῦ κ. τ. λ., εὐλόγως πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν οὐ μόνον ἀμφίβολα, ἀλλὰ καὶ πάντη ἀπίθανα, ὅταν συλλογισθῶμεν, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος, ἕνα μόλις αἰῶνα ἀπέχων τοῦ Πεισιστράτου, καὶ σαφῶς προοιμιαζόμενος ἐν ἀρχῇ τῆς ἱστορίας· αὐτοῦ, ὅτι συνέγραψε τὴν ἱστορίαν ἐκείνην, ὡς μήτε τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῷ χρόνῳ ἐξίτηλα γένηται, μήτε ἔργα μεγάλα τε καὶ θωυμαστά, τὰ μὲν Ἕλλησι, τὰ δὲ βαρβάροισι ἀποδεχθέντα ἀκλεᾶ γένηται, ὁ τοιοῦτος συγγραφεὺς οὐδὲν λέγει περὶ τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἔργου τοῦ Πεισιστράτου, καὶ ταῦτα διὰ μακρῶν τὰ περὶ αὐτοῦ ἱστορήσας. Οὐκ ἦν ἄρα τὸ τοιοῦτον ἔργον, ἡ πρώτη τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων συναγωγή, μέγα καὶ θαυμαστόν, ἵνα τύχῃ χώρας τινὸς ἐν

ζήλῳ ὀνομάζει φωνὴν ἁπάσης τῆς ἀρχαιότητος (vox totius antiquitatis)· τὸ δὲ σχόλιον τοῦ Διομήδους παρατιθέμενος, ὁποῖον τοῦτο ἐξέδωκεν ὁ Βιλλοισών (διότι τὸ δεύτερον, τὸ καλούμενον Πλαυτιανόν, οὐκ ἐγινώσκετο ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ), ἐπιμελῶς προσπαθεῖ νὰ περικαθάρῃ αὐτό, καταδικάζων μὲν ὡς μῦθον τὰ περὶ τῶν ἑβδομήκοντα δύο Γραμματικῶν, πορίζόμενος δὲ ἐξ αὐτοῦ, εἴ τι πρὸς βεβαίωσιν τῆς Ὁμηρικῆς αὐτοῦ αἱρέσεως φαίνεται συντελοῦν. (Ἴδε Προλεγ. εἰς Ὅμηρον κεφ. xxxiii). Τοῦτ' αὐτὸ καὶ οἱ μετ' ἐκεῖνον ἐπιμελῶς ἐποίησαν, ὡς ὁ Μοντβέλιος, πολλὰς τῆς Ἱστορίας τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων σελίδας (6—13) πρὸς τοῦτο δαπανῶν, καὶ διὰ πολλῶν λόγων προσπαθῶν νὰ καταστήσῃ τὰ γελοῖα ταῦτα τοῦ σχολιαστοῦ ληρήματα προσοχῆς τινος καὶ πίστεως ἄξια. Τὸ κατ' ἐμέ, τὰ σχόλια ταῦτα διεξερχόμενος, ἀνεμνήσθην ὅ, τι ποτὲ ἀνέγνων ἐν τῷ σχολιαστῇ Ἀριστείδου τοῦ ῥήτορος, σχολιάζοντι περὶ Μασσαλίας, ὅτι κεῖται παρὰ τὸν πορθμὸν τῶν Ἡρακλείων στηλῶν· καὶ νομίζω, ὅτι, καθὼς ὁ πλοίαρχος, ὁ τὴν Μασσαλίαν ἐπιζητῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ γεωγραφικοῦ ἐκείνου πίνακος, οὐ πάντως εὐπλοήσει, οὕτω καὶ ὁ τὰ σχόλια τοῦ Διομήδους καὶ Τζέτζου μεταχειριζόμενος ὁδηγοὺς εἰς εὕρεσιν τῆς πρώτης τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν γραφῆς, οὐ πάντως εὑρήσει τὸ ζητούμενον. Ἀλλὰ καὶ τεθέντος ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ οὗτοι μῦθοι (ὡς οἱ περὶ Οὐόλφιον ἐνόμισαν) ἔχουσι τὴν ἀρχὴν ἐκ τῶν σπουδαίων διηγήσεων τῶν Ἀλεξανδρινῶν μᾶλλον, ἢ ἐκ τῆς ἀκρισίας Βυζαντινῶν τινων συγγραφέων, ἔσονται τάχα διὰ τοῦτο πίστεως καὶ προσοχῆς ἄξιοι; Μήπως ὁ Πεισίστρατος ἀνήκει εἰς τοὺς Ἡρωϊκοὺς χρόνους, ἵνα ἐπιζητῶμεν τὰ περὶ αὐτοῦ ἐκ παντὸς συγγραφέως, καὶ προσπαθῶμεν ν' ἀνιχνεύσωμεν ἐν παντὶ διηγήματι τὴν ἐν τῷ σκότει τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς κεκρυμμένην ἀλήθειαν; Ἔχοντες Ἡρόδοτον, Θουκυδίδην, Πλάτωνα, Ἀριστοτέλην, Ξενοφῶντα, καὶ ῥητόρων καὶ δραματικῶν ποιητῶν πλῆθος, πάντων πλησιεστέρων τῷ Πεισιστράτῳ, ἢ ὅσον οἱ Βυζαντινοὶ σχολιασταί, τούτων ἀκουσόμεθα, καὶ τούτοις ἀρκεσθησόμεθα, οὐδεμίαν διδόντες προσοχὴν τοῖς Ἀλεξανδρινοῖς καὶ Βυζαντινοῖς μύθοις, ὅταν σκοπῶμεν περὶ πραγμάτων ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν δοκίμων συγγραφέων, ἢ καὶ μικρὸν πρὸ αὐτῶν γενομένων.

συγγράμματι προτιθεμένῳ τὴν τῶν μεγάλων καὶ θαυμαστῶν ἔργων ἐξιστόρησιν;[1] Ὁ δὲ Πλάτων οὐ μόνον οὐδὲν τοιοῦτον περὶ Πεισιστράτου λέγει, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον ἐν Ἱππάρχῳ (εἴτε Πλάτωνος αὐτοῦ, εἴτε ἄλλου τινὸς τῶν ἀμέσως μετ' ἐκεῖνον ἔργον ἐστὶν ὁ διάλογος οὗτος) φαίνεται βεβαιῶν, ὅτι πρῶτος ἐν Ἀθήναις εἰσήγαγε τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα ὁ Πεισιστρατίδης Ἵππαρχος, καὶ ἠνάγκασε τοὺς ῥαψῳδοὺς ἐξ ὑπολήψεως ἐφεξῆς αὐτὰ διϊέναι, ὡς ἄρτι ἐλέγομεν.[2] Ἀλλ' οὐδὲ Ξενοφῶν, οὐδ' Ἀριστοτέλης, οὐδὲ τῶν ῥητόρων τις, οὐδ' αὐτῶν τῶν πολλὰ καὶ παντοῖα περὶ Ὁμήρου γραψάντων Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν, τοιοῦτόν τι λέγει περὶ Πεισιστράτου, οὐδὲ μνημονεύουσι τὸ παράπαν Ὁμηρικῆς ἐκδόσεως ὑπὸ Πεισιστράτου, ἢ ἐπὶ Πεισιστράτου, γενομένης, καίπερ ἄλλας ἀναφέρουσιν οὐκ ὀλίγας, ὡς ἐν τῷ ἀμέσως ἑπομένῳ κεφαλαίῳ διὰ μακρῶν ἱστορήσομεν.[3] Καὶ τέλος πάντων, οὐδ' αὐτὸς ὁ Ἰουδαῖος Ἰώσηπος, καίτοι πολλὴν ἐπεδείξατο ζῆλον εἰς τὸ ἐξυβρίσαι τοὺς Ἕλληνας ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς, καίτοι πρώ-

---

[1] Ἐν ὅλαις πέντε παραγράφοις τῆς Α' Μούσης (§ 59—65) ἱστορῶν τὰ περὶ Πεισιστράτου ὁ Ἡρόδοτος, καὶ ἄλλα ἔργα παρενείρων αὐτοῦ ἥττονος ἄξια λόγου, περὶ συλλογῆς τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων οὐδὲν οὐδαμοῦ λέγει.

[2] Ἴδε σελ. 192, σημ. 3.

[3] Μάλιστα πάντων παρατηρήσεώς ἐστιν ἄξιον τὸ τῶν ῥητόρων· ὅτι πολλάκις τοῦ Ὁμήρου μνημονεύοντες, καί τινες τοὺς προγόνους ἐγκωμιάζοντες, ὅτι τοὺς νεωτέρους ἐν τοῖς ἐκείνου ποιήμασιν ἐπαίδευον, καὶ ὅτι νόμον ἔθεντο ῥαψῳδεῖσθαι ἐν τοῖς Παναθηναίοις τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, οὐδὲν οὐδαμοῦ λέγουσι περὶ τῆς τῷ Πεισιστράτῳ ἀποδιδομένης συλλογῆς αὐτῶν. Οὕτως ὁ Ἰσοκράτης ἐν τῷ Πανηγυρικῷ (§ 42) λέγει. "Οἶμαι δὲ καὶ τὴν Ὁμήρου ποίησιν μείζω λαβεῖν δόξαν, ὅτι καλῶς τοὺς πολεμήσαντας τοῖς βαρβάροις ἐνεκωμίασε, καὶ διὰ τοῦτο βουληθῆναι τοὺς προγόνους ἡμῶν ἔντιμον αὐτοῦ ποιῆσαι τὴν τέχνην, ἔν τε τοῖς τῆς μουσικῆς ἄθλοις καὶ τῇ παιδεύσει τῶν νεωτέρων, ἵνα, πολλάκις ἀκούοντες τῶν ἐπῶν, ἐκμανθάνωμεν τὴν ἔχθραν τὴν πρὸς αὐτοὺς ὑπάρχουσαν, καὶ ζηλοῦντες τὰς ἀρετὰς τῶν στρατευσαμένων ἐπὶ Τροίαν, τῶν αὐτῶν ἔργων ἐκείνοις ἐπιθυμῶμεν." Ἀλλαχοῦ δὲ (Παναθην. § 59) καὶ αὐτοῦ τοῦ Πεισιστράτου μνημονεύων, οὐδὲν περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ συλλογῆς τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν λέγει. Ὁ δὲ Λυκοῦργος ἐν τῷ κατὰ Λεωκρ. (§ 26) λέγει. "Οὕτω γὰρ ὑπέλαβον ἡμῶν οἱ πατέρες σπουδαῖον εἶναι ποιητὴν (τὸν Ὅμηρον), ὥστε νόμον ἔθεντο, καθ' ἑκάστην πενταετηρίδα τῶν Παναθηναίων, μόνου τῶν ἄλλων ποιητῶν ῥαψῳδεῖσθαι τὰ ἔπη, κ. τ. λ." Οὐκ ἦν ἄρα ἑπόμενον, εἰ ἀληθὲς ἦν τὸ περὶ Πεισιστράτου, νὰ προστεθῇ τοῖς ὑπὸ τῶν δοκίμων ῥητόρων λεγομένοις καὶ ὁ προσήκων τῷ Πεισιστράτῳ ἔπαινος, ὃν μετὰ τέσσαρας αἰῶνας Δίων ὁ Χρυσόστομος ἐν παρόδῳ ἐποιήσατο; "Πεισίστατον ἐπαινοῦμεν κ. τ. λ. (Ἴδε ἐν τοῖς ἔμπροσθεν σελ. 205.) Ἐπὶ πᾶσι τού τοις ἢ τῶν

τιστος πάντων ἐξηρεύξατο τὴν περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἀλλόκοτον γνώμην, ὅτι ἄγραφα κατελείφθησαν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ, καὶ διὰ μνήμης διετηρήθησαν, οὐδὲν ὅμως λέγει περὶ Πεισιστράτου, οὔτε περὶ ἄλλου τινός, ὡς τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα συναγαγόντος καὶ συσσωματώσαντος· λέγει δὲ μόνον, ὅτι διαμνημονευομένη ἡ ποίησις ἐκείνη ἐν ᾄσμασιν ὕστερον συνετέθη. Ἡ δὲ τοιαύτη σιωπὴ τοῦ Ἰωσήπου πολλῆς ἐστιν ἀξία προσοχῆς· διότι προτιθέμενος νὰ ταπεινώσῃ τὴν δόξαν καὶ τὸ ἀξιόπιστον τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ἐξ ἅπαντος ἔμελλε καὶ περὶ τούτου εἰπεῖν, ὅπως ἀποδείξῃ, ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ πολύκροτα τοῦ Ὁμήρου ποιήματα, ἐφ᾽ οἷς ἡ Ἑλληνικὴ γραμματολογία ἐσεμνύνετο, ἦσαν ἔργα πολλῶν καὶ παντοίων ποιητῶν, καὶ ὅτι τὸ καύχημα τῶν Ἑλλήνων, ὁ Ὅμηρος, οὔποτε ὑπῆρξεν· ἀλλ᾽ ὅμως οὐδὲν τοιοῦτον οὔτε λέγει, οὔτε φαίνεται γινώσκων.[1]

Τούτων οὕτως ἐχόντων, προκύπτει ἡ ἀπορία, πόθεν ὁ Κικέρων, εἰς ὃν οὐδεὶς ἀποδώσει τὴν ἐπιπολαιότητα καὶ τὴν ἀκρισίαν τῶν Βυζαντινῶν σχολιαστῶν, καὶ μετ᾽ ἐκεῖνον ὁ Παυσανίας καὶ ὁ Αἰλιανός, παρέλαβον τὸ περὶ Πεισιστράτου ἱστορούμενον; Τὴν τοιαύτην ἀπορίαν εὐκόλως, νομίζω, δύναται νὰ λύσῃ, ὅστις ἂν παραβάλῃ τὸ περὶ Πεισιστράτου πρὸς τὸ περὶ Λυκούργου, περὶ οὗ μικρὸν ἔμπροσθεν ἐλέγομεν. Καθὼς ἀπεδόθη κατὰ παράδοσιν εἰς τὸν Λυκοῦργον ὅ, τι οὐκ ἦν ἔργον αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ χρόνου τοῦ κατ᾽ αὐτόν (λέγω δὴ τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετακόμισιν τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν), οὕτως ἀπεδόθη καὶ εἰς τὸν Πεισίστρατον ἡ τῶν ἐπῶν τούτων συλλογὴ καὶ συσσωμάτωσις, ἔργον οὖσα τῶν κατὰ Σόλωνα καὶ Πεισίστρατον χρόνων, ἐν οἷς διὰ τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ πανταχόθεν ἐπεζητεῖτο τελειοτέρα καὶ τακτικωτέρα σπουδή, καὶ αὕτη πάντως ὤφειλε γίνεσθαι ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ποιήμασι· τὴν δὲ περὶ Πεισιστράτου δημώδη παράδοσιν οἱ μὲν Ἕλληνες

Ἀλεξανδρινῶν περὶ τούτου σιωπή, καίτοι πολλὰ καὶ παντοῖα περὶ Ὁμήρου γεγράφασι, σαφεστάτη ἐστὶν ἀπόδειξις, ὅτι τὸ ὑπὸ μεταγενεστέρων συγγραφέων ἱστορηθὲν περὶ Πεισιστράτου οὐδεμιᾶς ἐστι πίστεως ἄξιον.—Ἄριστα πάντων ἐπραγματεύσατο καὶ περὶ τούτου ὁ μακαρίτης W. Mure ἐν τῇ κριτικῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλην· Γραμματολογίας, ἔνθα ἴδε βιβλ. Β΄, κεφ. Γ΄. Ἔπιθι καὶ R. P. Knight τὰ εἰς Ὅμηρον Προλεγόμ. κεφ. iv. v. καὶ xxxii.

[1] Ἴδε τὰ περὶ Ἰωσήπου διὰ μακρῶν ἐν τοῖς ἑξῆς (κεφ. Θ΄ ἐν τέλει) ἐκτιθέμενα.

συγγραφέων ἀσφαλέστερον περὶ τούτου προκύπτον συμπέρασμά ἐστιν, ὅτι αὐτός τε καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ ἦσαν προστάται τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τότε λογίων, καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν ταύτην τὸ ἔργον τῆς τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν ὀρθοτέρας γραφῆς καὶ μελέτης, ἀρξάμενον πρὸ τοῦ Σόλωνος, προέβαινεν ἤδη ὁσημέραι ἐπὶ τὸ τελειότερον. Ἱκανὸν δὲ τεκμήριον τῆς ἐπὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν προστασίας τῶν γραμμάτων ἐστὶ τὸ περὶ Ὀνομακρίτου τοῦ Ἀθηναίου χρησμολόγου ἱστορούμενον ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, ὅτι ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἱππάρχου, καίπερ ὢν φίλος αὐτοῦ, διότι ἐφωράθη ψευδῆ τινα παρεμβάλλων χρησμὸν εἰς τὰ Μουσαίου ποιήματα.[1] Ἀλλὰ καὶ ὁ Πλάτων ἐν Ἱππάρχῳ (εἰ καὶ νομίζεται ψευδεπίγραφος ὁ διάλογος οὗτος) ἐπαινεῖ τὸν Πεισιστρατίδην τοῦτον, "ὅτι ἐπ' Ἀνακρέοντα τὸν Τήϊον πεντηκόντορον "στείλας ἐκόμισεν εἰς τὴν πόλιν· Σιμωνίδην δὲ τὸν Κεῖον ἀεὶ περὶ αὐτὸν "εἶχε μεγάλοις μισθοῖς καὶ δώροις πείθων κ. τ. λ."[2]

Ὅπως δ' ἂν ἔχωσι τὰ περὶ τούτου, βέβαιον φαίνεται, ὅτι τὰ πρὸ τοῦ Σόλωνος σποράδην καὶ ἀτάκτως ἐν πανηγύρεσι καὶ εὐωχίαις ῥαψῳδούμενα Ὁμηρικὰ ποιήματα, εἴτε ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ Σόλωνος, εἴτε ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς προόδου τοῦ χρόνου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἠναγκασμένων τῶν ῥαψῳδῶν, συνεσωματώθησαν καὶ ἐκοινοποιήθησαν καθ' ἣν ἔχομεν ταῦτα σειράν, οὐχὶ ὅμως καὶ κατὰ ῥαψῳδίας διῃρημένα, διότι τοῦτο ἔπραξαν ἔπειτα οἱ Ἀλεξανδρινοί, καὶ ἰδίως ὁ Ἀρίσταρχος, ὡς ἐν τῷ ἀμέσως ἑπομένῳ κεφαλαίῳ ἱστορήσομεν. Ἤδη δὲ καὶ τῆς τέχνης τοῦ γράφειν κοινοτέρας ὑπαρχούσης, ἐγράφοντο εὐκολώτερον, καὶ ἡρμηνεύοντο πρὸς τοὺς νέους ἐν ἰδίᾳ καὶ τακτικῇ διδασκαλίᾳ ὑπ' αὐτῶν πάλιν τῶν ῥαψῳδῶν, οἱ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ

μετὰ πολλῆς τῆς ἐλαφρότητος ἀπεῤῥίφθησαν ἢ παρεμορφώθησαν ὑπὸ τοῦ κριτικοῦ ἐκείνου τινὰ τῶν σημαντικωτέρων ζητημάτων τῆς Ἑλλην. Γραμματολογίας. "It is surprising with what levity some of the most important questions of Greek literary history are dismissed or misrepresented by this critic." Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ κριτικωτάτου Mure μνημονεύεται προσηκόντως καὶ ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ Ῥοδοκανακείου διαγωνίσματος (σελ. 116—8). Ἴδε περὶ τούτου καὶ Nitzsch—De Hist. Homeri, etc. Fasc. i. p. 101 et seq.

[1] Ἡροδ. Ζ΄, § 6, ἔνθα ἴδε Βαίχρην.

[2] Τοῦτο ἐκ Πλάτωνος ἱστορῶν καὶ ὁ Αἰλιανός (Ποικ. Ἱστ. Η΄, 2) προστίθησιν ἐν τέλει—"Λέγει δὲ Πλάτων ταῦτα, εἰ δὴ ὁ Ἵππαρχος Πλάτωνός ἐστι τῷ ὄντι." Ἴδε τὰ περὶ τούτου ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 192) σημειωθέντα.

περιόδῳ τῆς τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν δημοσιεύσεως πανταχοῦ φαίνονται ὑπάρχοντες, οὐχὶ δὲ καί, ὡς ἐν τῇ πρώτῃ περιόδῳ, θαυμαζόμενοι·[1] διότι τὸ ἔργον αὐτῶν κατέστη ἤδη κοινότερον, καὶ τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα ἐξελθόντα τῶν χειρῶν αὐτῶν εὑρίσκοντο ἐν ταῖς χερσὶ παντὸς Ἕλληνος, ἐπιθυμοῦντος ν' ἀναγινώσκῃ αὐτά.

Ἐκ τῆς τοιαύτης λοιπὸν διδασκαλίας καὶ μελέτης ἀνεφάνησαν οἱ πρῶτοι τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων διορθωταί, ἄλλου εἴδους οὗτοι Ὁμηρισταί· οἵτινες ποῦ μὲν μετετόπιζον στίχους τινάς, ὅπως ἐνόμιζον καταλληλότερον, ποῦ δὲ παρενέβαλλον ἄλλους, ὑπ' αὐτῶν πεποιημένους, τὰ μὲν πρὸς ἐπίδειξιν ἰδίας ποιητικῆς ἱκανότητος, τὰ δὲ πρὸς διόρθωσιν τῶν ποιημάτων, ἅπερ ἐνόμιζον διαφθαρέντα ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων ῥαψῳδῶν, καὶ ἰδίως ὑπὸ τῶν περὶ Κύναιθον τὸν Χῖον, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 191—2) ἐλέγομεν. Οὗτοί εἰσιν οἱ μετέπειτα ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν κληθέντες διασκευασταί, ἅτε ἐπαγγελλόμενοι τὴν τακτοποίησιν καὶ διόρθωσιν τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν, ἀτάκτως δῆθεν συνερραμμένων καὶ διεφθαρμένων ὑπὸ τῶν προτέρων ῥαψῳδῶν, ὡς πράττουσιν οἱ τὰ σκεύη οἰκίας τινός, ἀτάκτως συμπεφορημένα, καί πως βεβλαμμένα ἐν τῇ μετακομιδῇ, τακτοποιοῦντες καὶ ἐπισκευάζοντες, καὶ εἰς τὴν προσήκουσαν ἕκαστον προσαρμόζοντες θέσιν.[2] Ἐντεῦθεν εἰκάζεται, ὅτι πολλοὶ παρενεβλήθησαν τότε ἀλλότριοι τοῦ ποιητοῦ στίχοι, οὓς ἔπειτα διέκρινεν ὁ περίφημος τῶν Ἀλεξανδρινῶν ὀβελός. Ὅτι ὅμως καὶ ἐν τῇ διακρίσει ἐκείνῃ πολλοὶ καὶ τῶν γνησίων τοῦ ποιητοῦ στίχων ἄδικον ὑπέστησαν καταδίκην καὶ ὀδύνας ὀβελιζόμενοι, καὶ τοῦτο εὐκόλως ἕκαστος συμπεραίνει·[3] καὶ

---

[1] Ἴδε καὶ περὶ τούτου τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 190—1) σημειωθέντα.

[2] Ὁ μὲν Παυσανίας ἐν τῷ πρὸ μικροῦ μνημονευθέντι χωρίῳ (Ἀχαϊκ. κεφ. ΚΣΤ') ἀποκαλεῖ τοὺς ἐπὶ Πεισιστράτου τὰ Ὁμηρικὰ ἔπη τακτοποιήσαντας ἑταίρους τοῦ Πεισιστράτου· παρὰ δὲ τοῖς Ἀλεξανδρινοῖς Γραμματικοῖς ἐπεκλήθησαν διασκευασταί, καὶ τὸ ἔργον αὐτῶν διασκευή· καὶ σημειωτέον, ὅτι ἡ ἐπίκλησις αὕτη πρῶτον ἐγνώσθη τοῖς φιλολογοῦσι μετὰ τὴν ὑπὸ Βιλλοισῶνος ἔκδοσιν τῶν καλουμένων Βενετικῶν σχολίων τῆς Ἰλιάδος, ἔνθα πολλάκις περὶ διασκευῆς καὶ διασκευαστῶν γίνεται λόγος. Ἴδε Βενετ. σχόλια εἰς Ἰλιάδα, Β, 807. Δ, 208. Ζ, 441. Θ, 73. Μ, 371. Π, 97—100. Σ, 356. Τ, 400. Υ, 269. Ω, 109 καί 130—2.

[3] Τινὲς τῶν νεωτέρων κριτικῶν ἀριθμοῦσιν εἰς 1200, ἄλλοι δὲ καὶ εἰς 1500, τοὺς ἐν τῇ Ἰλιάδι ὑπὸ τῶν διασκευαστῶν παρεμβεβλημένους στίχους· ὁ δὲ Ἄγγλος ἐκδότης

διὰ τοῦτο ἐπαινεῖται τὸ τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ Ἀριστάρχου σύστημα, ...
ἀντὶ ν' ἀποβάλλωσι τοῦ κειμένου τοὺς καταδικαζομένους στίχους, ὡς ἔπραττεν ὁ Ζηνόδοτος, διέκρινον μόνον αὐτοὺς διὰ τοῦ ὀβελοῦ. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων εὐθὺς ἐφεξῆς λέγομεν πλατύτερον· νῦν δὲ ἴδωμεν, τί μετὰ τὴν εἰρημένην πρώτην διασκευὴν ἐπῆλθε πρὸς τελειοτέραν τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων κατάρτυσιν.

Δύο τινὰ φαίνονται ἄμεσα τῆς πρώτης ἐκείνης τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων διασκευῆς ἀποτελέσματα, μεγάλως εἰς τὴν ἔπειτα πληρεστέραν καὶ ὀρθοτέραν ἔκδοσιν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν κριτικῶν συντελέσαντα.— ά) Οἱ τότε φιλοσοφοῦντες ἐπεχείρησαν νὰ ἑρμηνεύωσιν αὐτά, πολλὰς ἐξ αὐτῶν ἀρυόμενοι ἀποδείξεις τῶν ἰδίων ἕκαστος φιλοσοφικῶν συστημάτων, καὶ ἄλλως τὰ περὶ τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων ἐξετάζοντες, καὶ παντοίας συγγράφοντες περὶ τούτων πραγματείας. Οὕτω Θεαγένης ὁ Ῥηγῖνος, ὀλίγους μετὰ τὸν Πεισίστρατον χρόνους ἀκμάσας, μνημονεύεται πρῶτος συγγράψας βίον Ὁμήρου, καὶ ἀλληγορικὰς ἐξηγήσεις τῆς παρ' Ὁμήρῳ θεολογίας καὶ θεομαχίας· μετὰ δὲ τὸν Θεαγένην ὅ τε περίφημος Ἀναξαγόρας καὶ Μητρόδωρος ὁ Λαμψακηνὸς καὶ Στησίμβροτος ὁ Θάσιος, καὶ ἄλλοι φιλόσοφοι τῆς Ε΄ ἑκατονταετηρίδος, συνέγραψαν διαφόρους ἀλληγορικὰς καὶ φιλοσοφικὰς περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων πραγματείας.[1]—β΄) Ἄλλοι τῶν τότε λογίων ἠσχολήσαντο περὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς τοῦ κειμένου ἀκριβείας καὶ περὶ τὴν διόρθωσιν αὐτοῦ, ἐπιμελῶς ἐπεξετάζοντες τὰς ὑπὸ τῶν διασκευαστῶν γενομένας προσθαφαιρέσεις, καὶ διορθοῦντες αὐτάς, ὡς ἐνόμιζον ἀκριβέστερον. Τοιοῦτοι πρὸ πάντων φημίζονται δύο, Ἀντίμαχος ὁ Κολοφώνιος ποιητής, μαθητὴς γενόμενος τοῦ Πλάτωνος περὶ τὰ τέλη τῆς Ε΄ ἑκατονταετηρίδος, καὶ μετ' ἐκεῖνον ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ χάριν τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου ἰδίαν τῆς Ἰλιάδος ποιησάμενος διόρθωσιν, τὴν ἐπικληθεῖσαν ἐκ τοῦ νάρθηκος.

τοῦ Ὁμήρου Payne Knight ὡς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 79—80) εἴπομεν, ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους διέγραψεν, ὡς ὑπὸ τῶν διασκευαστῶν παρεμβεβλημένους, καὶ οὐχ Ὁμηρικούς.

[1] Ἴδε περὶ τούτων τὰ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Β΄ κεφαλαίου εἰρημένα, καὶ Φαβρικίου Ἑλ. ... τόμ. Α΄, σελ. 517, 524, καὶ 525. ἔτι δὲ καὶ Em. Egger—Histoire de la Critique chez l... Grecs, p. 61 et suiv.

τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἐκδόσεις ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν, ἢ ὅτι περιλαμβάνεται ἐν τῷ γενικῷ ὀνόματι "αἱ κατ' ἄνδρα." Ἐν δὲ τοῖς λεγομένοις μικροῖς σχολίοις τῆς Ἰλιάδος (Φ, 252) καὶ παρὰ τῷ σχολιαστῇ τοῦ Θεοκρίτου (Εἰδ. Α', 34) μνημονεύεται διόρθωσις Ὁμηρικὴ τοῦ Ἀριστοτέλους· ἄδηλον ὅμως, εἰ αὕτη ἦν ἡ ἐκ τοῦ νάρθηκος.[1] Ἀλλ' οὐδεμία πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία, ὅτι ὁ πολυγραφώτατος καὶ κριτικώτατος τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων Ἀριστοτέλης καὶ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἔκδοσιν ἐποιήσατο, καὶ ἄλλα περὶ Ὁμήρου συνέγραψε· διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ συγγράμμασι, τοῖς ὑπὸ Διογ. Λαερτίου καταλεγομένοις,[2] μνημονεύονται καὶ Ὁμηρικῶν ἀπορημάτων βιβλία ἕξ, οὐ διασωθέντα κατὰ δυστυχίαν. Ὁ δὲ φιλομηρότατος Ἀλέξανδρος, ἐπιθυμήσας νὰ ἔχῃ ἰδίαν τῆς Ἰλιάδος (ἣν μάλιστα ἐτίμα) ἔκδοσιν, τίνα ἄλλον ἔπρεπε νὰ διορίσῃ διορθωτὴν αὐτῆς, ἢ τὸν ἴδιον αὐτοῦ διδάσκαλον, τοιοῦτον ὄντα, καὶ οὕτω δικαίως ὑπ' αὐτοῦ θαυμαζόμενον καὶ τιμώμενον; Ὅτι δὲ ἡ ἐκ τοῦ νάρθηκος ἐκείνη ἔκδοσις οὐ μνημονεύεται ἐν τοῖς Βενετικοῖς σχολίοις, τοῦτο δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἦν ἐν τῇ Ἀλεξανδρινῇ βιβλιοθήκῃ, εἴτε ἀπολεσθεῖσα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου κατακτητοῦ, εἴτε καὶ ὑπό τινος τῶν ἐκείνου διαδόχων εἰς ἰδίαν τηρηθεῖσα χρῆσιν·[3] διότι, εἰ ὑπῆρχε, πάντως ἂν ἐμνημονεύετο, καὶ πολλάκις, ὑπὸ τῶν σχολιαστῶν, ὅπου γε πᾶσαι αἱ ἄλλαι μνημονεύονται, καὶ μάλιστα ἡ Ἀντιμάχου ἑνδεκάκις. Καὶ ταῦτα μὲν παρεκβατικώτερόν πως περὶ τῆς ἐκ τοῦ νάρθηκος ἐκδόσεως τῆς Ἰλιάδος διὰ τὸ πολυθρύλλητον τοῦ πράγματος.

Τοῖς δὲ προσημειωθεῖσι δυσὶν ἀποτελέσμασι τῆς πρώτης τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν διασκευῆς καὶ πλατυτέρας διδασκαλίας δυνατὸν νὰ προστεθῇ καὶ τρίτον, αἱ καλούμεναι παρῳδίαι Ὁμηρικαί, ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ

---

[1] Ἴδε Κύστερον παρὰ Σουΐδᾳ (ἐν λ. Ζηνόδοτος ὁ Ἐφέσιος) καὶ Φαβρικίου Ἑλ. Β. τόμ. Α', σελ. 357 κ. ἑξ.

[2] ἐν βίῳ Ἀριστοτέλους, § 22—28.

[3] *Λέγεται, ὅτι Κάσσανδρος ὁ υἱὸς τοῦ Ἀντιπάτρου, ὁ βασιλεύσας ἐν Μακεδονίᾳ, ἐμιμήσατο κατά γε τοῦτο τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ "οὕτω φιλόμηρος ἦν, ὡς διὰ στόματος ἔχειν τῶν ἐπῶν τὰ πολλά· καὶ Ἰλιὰς ἦν αὐτῷ καὶ Ὀδύσσεια ἰδίως γεγραμμέναι." Ἴδε Ἀθήναιον, βιβλ. ΙΔ', σελ. 620. Οὐδὲν θαυμαστόν, ὅτι αὕτη ἦν ἡ ἐκ τοῦ νάρθηκος ἐκείνη, περιελθοῦσα τῷ Κασσάνδρῳ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅπερ ἴσως ἀγνοοῦντες ὑπέλαβον ὅτι ἀντεγράφη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κασσάνδρου.*

πρῶτον ἀναφανεῖσαι, ἔπειτα δὲ κοινότεραι καταστᾶσαι, καὶ οὐ μόνον ἐπὶ τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἄλλων, λυρικῶν τε καὶ δραματικῶν, γινόμεναι. Κατὰ μὲν οὖν Σουΐδαν, πρῶτος ἔγραψεν Ὁμηρικὰς παρῳδίας Ἵππυς ὁ Ῥηγῖνος, ἀκμάσας ἐπὶ τῶν Περσικῶν·[1] κατὰ δὲ Ἀθήναιον "εὑρετὴν τοῦ γένους τούτου Ἱππώνακτα φατέον τὸν Ἰαμβοποιόν·"[2] ἀλλὰ μᾶλλον πιστευτέον Ἀριστοτέλει λέγοντι, ὅτι Ἡγήμων ὁ Θάσιος, ὁ τῷ Ἀλκιβιάδῃ σύγχρονος καὶ φίλος γενόμενος πρῶτος ἐποίησε τὰς παρῳδίας.[3] Μετὰ δὲ τὸν Ἡγήμονα μνημονεύεται ὡς ποιητὴς παρῳδιῶν Μάτρων ὁ ἐκ Πιτάνης πόλεως Αἰολικῆς, κατ' ἄλλους μὲν σύγχρονος τῷ Ἡγήμονι, κατ' ἄλλους δὲ ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος ἀκμάσας. Ἦν δὲ ὁ Μάτρων οὗτος ἄριστος πάντων εἰς τὸ παρῳδεῖν τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, ὡς φαίνεται ἔκ τινος αὐτοῦ παρῳδίας, διασωθείσης παρ' Ἀθηναίῳ· ἔνθα περιγράφων Ἀττικὸν δεῖπνον, ἄρχεται παρῳδῶν τὴν Ὁμήρου Ὀδύσσειαν οὑτωσί·

> *Δεῖπνά μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροφα, καὶ μάλα πολλά,*
> *ἃ Ξενοκλῆς ῥήτωρ ἐν Ἀθήναις δείπνισεν ἡμᾶς· κ. τ. λ.*

μετ' ἄλλας δὲ περιγραφὰς τῶν παρατεθειμένων ἐδεσμάτων, λέγει καὶ περὶ νησσῶν, ἐκ Σαλαμῖνος κομισθεισῶν, τάδε, παρῳδῶν δηλονότι τὸ ἐν Ἰλιάδ. Β, 557—8·

> *παῖς δέ τις ἐκ Σαλαμῖνος ἄγεν τρεισκαίδεκα νήσσας,*
> *λίμνης ἐξ ἱερῆς, μάλα πίονας· ἃς ὁ μάγειρος*
> *θῆκε φέρων ἵν' Ἀθηναίων κατέκειντο φάλαγγες· κ. τ. λ.*[4]

---

[1] Ἴδε Σουΐδαν (ἐν λ. Ἵππυς), καὶ Βόσσιον ἐν τῷ De Historicis Græcis, p. 19—20. ἐκδ. Οὐεστερμάννου, ἐν Λειψίᾳ 1838.

[2] Ἴδε Ἀθήναιον ἐν βιβλ. ΙΕ', σελ. 698. Ἦν δὲ ὁ Ἱππῶναξ Ἐφέσιος, τρίτος μετὰ τὸν Ἀρχίλοχον καὶ Σιμωνίδην ἀριθμούμενος Ἰαμβογράφος, ἀκμάσας ἐν τῇ ΞΤ' ἑκατονταετηρίδι (περὶ τὸ 540 πρὸ Χρ.).

[3] Ἴδε Ἀριστοτ. περὶ ποιητ. κεφ. 2. Ἦν δὲ ὁ Ἡγήμων κωμικὸς ποιητής, εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀνήκων κωμῳδίαν, καὶ ἐπεκαλεῖτο Φακῆ, διότι κατ' ἐξαίρεσιν ἤρεσκεν αὐτῷ τὸ ὄσπριον τοῦτο.—Ἴδε Ἀθήν. ἐν βιβλ. Θ', σελ. 406, καὶ Εὐστάθιον ἐν Ἰλιάδι (σελ. 1239) καὶ ἐν Ὀδυσσείᾳ (σελ. 1420).

[4] Ἴδε Ἀθήναιον ἐν βιβλ. Δ', σελ. 135 κ. ἑξ. ἔτι δὲ Εὐστάθιον ἐν Ἰλιάδι (σελ. 1053), ὃς ἀποκαλεῖ τὸν Μάτρωνα περίπυστον παρῳδόν. Πλείω δὲ περι παρῳδῶν ἴδε ἐν τῇ Φαβρικίου Ἑλ. Β. τόμ. Α', σελ. 550. Οἱ δὲ νεώτεροι καὶ ἰδίας ἔγραψαν περὶ τούτου πραγματείας, ὅ τε Ἐρρῖκος Στέφανος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν σωζομένων ἀποσπασμάτων τῶν

Τούτοις προσθετέον, ἐπειδὴ περὶ παρῳδιῶν Ὁμηρικῶν ὁ λόγος, ὅτι παρῳδία τις Ὁμηρική εἰσι καὶ τὰ ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἐποχῇ ποιηθέντα Ὁμηρόκεντρα ἢ Ὁμηροκέντρωνες, περὶ ὧν ἐφεξῆς ἐν οἰκείῳ τόπῳ (κεφ. Θ') εἰρήσεται τὰ προσήκοντα.[1]

Ἀλλὰ τὸ μάλιστα παρατηρητέον ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ περιόδῳ τῆς τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων δημοσιεύσεώς ἐστι τόδε. Κατὰ μὲν τὴν πρώτην αὐτῶν δημοσίευσιν, τὴν ἀπὸ Ὁμήρου μέχρι Σόλωνος καὶ Πεισιστράτου, πανταχοῦ τὰ ποιήματα ταῦτα ἐθαυμάζοντο ὡς τελειότατα καὶ ἄμεμπτα· ἡ δὲ ἐν αὐτοῖς θεολογία καὶ ἠθολογία ἐπιστεύετο ἀνεξελέγκτως καὶ ἀναμφισβη-

---

Ἑλλήνων καὶ Λατίνων παρῳδῶν, καὶ ὁ Weland ἐν τῷ De parodiarum Homericorum scriptoribus apud Græcos, etc. Τὰ δὲ σωζόμενα τῶν παρῳδιῶν τοῦ Μάτρωνος ἀποσπάσματα εὕρηνται ἐκδεδομένα καὶ ἐν τοῖς Βρυγκίου Ἑλλην. Ἀναλέκτοις (τόμ. Β', σελ. 245).

[1] Ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Ἄγγλος Ι. Βαρνέσιος, ὁ τοῦ Ὁμήρου καὶ Εὐριπίδου καὶ Ἀνακρέοντος ἐκδότης, καθηγητὴς δὲ τῶν Ἑλληνικῶν ἐν Ὀξωνίᾳ, ἐποίησε κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα τοιαύτην παρῳδίαν Ὁμηρικήν, ὑπόθεσιν ἔχουσαν τὰ κατὰ τὴν Ἐσθὴρ καὶ τὸν Μαλδοχαῖον, καὶ ταύτην ἐξέδωκεν ὡς παράρτημα ἐν τῷ ἐπικῷ αὑτοῦ ποιήματι, τῷ ἐπιγραφομένῳ.—Αὐλικοκάτοπτρον, sive Estheræ Historia, etc.—Additur Parodia Homerica de eadem hac historia: autore Josua Barnes, etc. London, 1676. Ἡ εἰρημένη τοῦ Βαρνεσίου παρῳδία, ἐκ στίχων 56 συγκειμένη ἄρχεται μὲν ὧδε·

> Μῆνιν ἄειδε, Θεά, Ἀμαληχιάδεω Ἀμανῆος
> οὐλομένην, ἣ μυρί' Ἑβραίοις ἄλγε' ἔθηκε,
> Περσέων δ' ἰφθίμους ψυχὰς ἄϊδι προΐαψεν,
> οὐκ αὐτῶν· αὐτοῖσι δ' ἑλώρια τεῦχεν ἑαυτόν,
> ἠδ' ἑὸν οἶκον ἅπαντα· Θεοῦ δέ τελείετο βουλή·
> ἐξ οὗ δὴ περὶ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε
> Μαρδόχιός τ' Ἐσθῆρι φίλος καὶ δεινὸς Ἀμανεύς κ. τ. λ.

τελευτᾷ δὲ ἐν τῇ παρῳδίᾳ τοῦ 56ου στίχου τῆς Ἰλιάδος, ὡς ἐφεξῆς·

> Ἤματα μὲν δύο Περσίδ' ἐπῴχετο δόγματ' Ἄνακτος,
> τῇ τριτάτῃ δ' αὐλὴν εἰσήλυθε πότνια Ἐσθήρ·
> τῇ γὰρ Μαρδωχαῖος ἐπὶ φρεσὶ θῆκε πολύτλας·
> κήδετο γὰρ λαῶν, ὅτι ῥα θνήσκοντας ἔφασκε.

Ὁ Βαρνέσιος οὐκ ἦν βεβαίως τῷ συγχρόνῳ αὐτοῦ Βεντλεΰῳ οὔτε κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν, οὔτε κατὰ τὴν ἄλλην πολυμάθειαν καὶ τὴν κριτικὴν ἱκανότητα, ἴσος· ἀλλ' ὅμως ὁμολογετέον, ὅτι καὶ ἡ κατ' αὐτοῦ ἀπόφασις τοῦ μεγάλου ἐκείνου κριτικοῦ, ὅτι ἐγίνωσκε τὰ Ἑλληνικά, ὅσον οἱ ἐν Ἀθήναις πίσυγγοι (ἐπισκευασταὶ ὑποδημάτων), φαίνεται λίαν ὑπερβολική, ἐξ ἀγανακτήσεως προκύψασα, κακοχάρτου ἔριδος ἀπόφθεγμα· "ὡς ἔρις ἔκ τε θεῶν ἔκ τ' ἀνθρώπων ἀπόλοιτο!" Ἴδε τὴν περὶ Βαρνεσίου ἐπιστολὴν τοῦ Βεντλεΰου ἐν τέλει τῆς περὶ τῶν Φαλάριδος ἐπιστολῶν θαυμαστῆς αὐτοῦ πραγματείας.—A Dissertation upon the Epistles of Phalaris, etc., by R. Bentley. A new edition. London, 1817.

Ἐν ταύτῃ λοιπὸν τῇ περιόδῳ πρῶτος Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος, σύγχρονος ὢν τῷ Σόλωνι, λέγεται ὅτι "γέγραφε καὶ ἐν ἔπεσι, καὶ ἐλεγείας, καὶ ἰάμβους, καθ' Ἡσιόδου καὶ Ὁμήρου, ἐπικόπτων αὐτῶν τὰ περὶ θεῶν εἰρημένα."[1] Ὁ δὲ αὐτὸς Ξενοφάνης διελέγχων τὸν Ὅμηρον καὶ Ἡσίοδον, ὡς λέγει Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός,[2] ἐποίησε καὶ τάδε·

> πάντα θεοῖς ἀνέθηκαν Ὅμηρός θ' Ἡσίοδός τε,
> ὅσα παρ' ἀνθρώποισιν ὀνείδεα καὶ ψόγος ἐστίν,
> κλέπτειν, μοιχεύειν τε, καὶ ἀλλήλους ἀπατεύειν.

ὅθεν καὶ Διογ. ὁ Λαέρτιος ἐν βίῳ Σωκράτους λέγει περὶ τούτου, ὅτι "Σάγαρις Ὁμήρῳ ζῶντι ἐφιλονείκει, ἀποθανόντι δὲ Ξενοφάνης." Ὁ δὲ Ἡράκλειτος ἐδογμάτιζεν "ἄξιον εἶναι τὸν Ὅμηρον ἐκ τῶν ἀγώνων ἐκβάλλεσθαι καὶ ῥαπίζεσθαι, καὶ Ἀρχίλοχον ὁμοίως."[3] Καὶ τέλος πάντων αὐτὸς ὁ θεῖος Πλάτων, ὁ ἄλλως Ὁμηρικώτατος, πολλὰ τοῦ ποιητοῦ κατακρίνας ὡς ἀσεβῆ καὶ ἀκόλαστα, οὐκ ἐπιτρέπει αὐτῷ νὰ ἐγκατοικήσῃ ἐν τῇ πόλει, ἧς κατεσκεύασε τὴν πολιτείαν· ἀλλὰ προσκυνήσας αὐτὸν ὡς ἱερὸν καὶ θαυμαστὸν καὶ ἡδύν, ἐπὶ δὲ πᾶσι τούτοις μῦρον κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καταχέας, καὶ ἐρίῳ στέψας, ἀποπέμπει τῆς ἑαυτοῦ πολιτείας, ὡς ἀσεβείας καὶ ἀκολασίας διδάσκαλον. "Ἄνδρα δή, ὡς ἔοικε, δυνάμενον ὑπὸ σοφίας παντοδαπὸν γίγνεσθαι "καὶ μιμεῖσθαι πάντα χρήματα, εἰ ἡμῖν ἀφίκοιτο εἰς τὴν πόλιν αὐτός τε καὶ τὰ "ποιήματα βουλόμενος ἐπιδείξασθαι, προσκυνοῖμεν ἂν αὐτὸν ὡς ἱερὸν καὶ "θαυμαστὸν καὶ ἡδύν· εἴποιμεν δ' ἄν, ὅτι οὐκ ἔστι τοιοῦτος ἀνὴρ ἐν τῇ πόλει "παρ' ἡμῖν, οὐδὲ θέμις ἐγγενέσθαι, ἀποπέμποιμέν τε εἰς ἄλλην πόλιν, μῦρον "κατὰ τῆς κεφαλῆς καταχέαντες, καὶ ἐρίῳ στέψαντες κ. τ. λ."[4] Κατὰ δὴ

---

[1] Διογ. Λαέρτιος ἐν βίῳ Ξενοφάνους (ἐν ἀρχῇ).

[2] πρὸς Μαθημ. Θ΄, γ΄.

[3] Διογ. Λ. ἐν βίῳ Ἡρακλείτου (ἐν ἀρχῇ). Ὁ δ' αὐτὸς Διογένης ἐν β. Πυθαγόρου (Η΄, 21) ἱστορεῖ ἐξ Ἱερωνύμου, ὅτι ὁ Πυθαγόρας "καταβὰς εἰς ᾅδου, τὴν μὲν Ἡσιόδου ψυχὴν εἶδε πρὸς κίονι χαλκῷ δεδεμένην καὶ τρίζουσαν, τὴν δὲ Ὁμήρου κρεμαμένην ἀπὸ δένδρου, καὶ ὄφεις περὶ αὐτήν, ἀνθ' ὧν εἶπον περὶ θεῶν."

[4] Ἐν τῷ περὶ Πολιτ. βιβλ. Γ, σελ. 398.—ἔνθα ὁ σχολιαστὴς σημειοῦται· "μῦρον καταχέειν ἐν τοῖς ἁγιωτάτοις ἱεροῖς ἀγαλμάτων θέμις ἦν· ἐρίῳ δὲ στέφειν, καὶ τοῦτο κατά τινα ἱερατικὸν νόμον, ὡς ὁ μέγας Πρόκλος φησίν." Τοιαύτας ἄρα τιμὰς προσφέρει τῷ

ταῦτα καὶ ὁ ἀπὸ σκηνῆς φιλόσοφος ἀποδιοπομπεῖται τὴν Ὁμηρικὴν θεολογίαν ἐν τῇ τραγῳδίᾳ αὐτοῦ "Ἡρακλῆς μαινόμενος," ἔνθα παρίστησι τὸν Θησέα λέγοντα (στ. 1305)·

> οὐδεὶς δὲ θνητῶν ταῖς τύχαις ἀκήρατος,
> οὐ Θεῶν, ἀοιδῶν εἴπερ οὐ ψευδεῖς λόγοι·

ποιητῇ ὁ Πλάτων, ἐπειδὴ προλαβὼν εἶπεν αὐτὸν θεῖον ἄνδρα καὶ ἱερόν. Ὁ δὲ Αἰλιανὸς (Ποικ. Ἱστ. ΙΒ′, 12) ἱστορεῖ, ὅτι ἐν Κρήτῃ, καὶ ἰδίως ἐν Γορτύνῃ τῆς Κρήτης, τὸ ἐρίῳ στέφειν ποινὴ ἦν ἀτιμωτικὴ τῶν μοιχείας ἁλόντων, εἰς ἔνδειξιν ἀνανδρίας καὶ θηλυπρεπείας, κ. τ. λ. Ταύτην τοῦ Πλάτωνος τὴν καθ' Ὁμήρου ἀπόφασιν πολλοὶ τῶν ἀρχαίων κατέκριναν, καὶ πάντων μάλιστα Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεύς, εἰς ἄμετρον τοῦ φιλοσόφου φιλοτιμίαν καὶ ζηλοτυπίαν τὴν κρίσιν ταύτην ἀποδιδούς.—"Ἐῶ γὰρ τὰς ἄλλας αὐτοῦ γραφὰς παραφέρειν, ἐν αἷς κωμῳδεῖ τοὺς πρὸ ἑαυτοῦ . . . οὐκ ἀπὸ τοῦ βελτίστου πάντα περὶ αὐτῶν γράφων, ἀλλ', εἰ βούλει, καὶ ἀπὸ φιλοτιμίας. Ἦν γάρ, ἦν μὲν τῇ Πλάτωνος φύσει, πολλὰς ἀρετὰς ἐχούσῃ, τὸ φιλότιμον· ἐδήλωσε δὲ τοῦτο μάλιστα διὰ τῆς πρὸς Ὅμηρον ζηλοτυπίας, ὃν ἐκ τῆς κατασκευαζομένης ὑπ' αὐτοῦ πολιτείας ἐκβάλλει, στεφανώσας καὶ μύρῳ χρίσας, ὡς δὴ τούτων αὐτῷ δέον ἐκβαλλομένῳ, δι' ὃν ἥ τ' ἄλλη παιδεία πᾶσα παρῆλθεν εἰς τὸν βίον, καὶ τελευτῶσα φιλοσοφία" (ἐν τῇ πρὸς Γναῖον Πομπήϊον ἐπιστολῇ, τόμ. ΣΤ′, σελ. 756, ἔκδ. Ῥεϊσκίου). Πολλὰ δὲ περὶ τούτου καὶ ὁ ἀμείλικτος τοῦ Πλάτωνος κατήγορος, Ἀριστείδης ὁ ῥήτωρ, λέγει ἐν τῷ πρὸς Καπίτωνα Λόγῳ (τόμ. Β′, σελ. 430, ἔκδ. Δινδορφίου).—Ἰώσηπος δὲ ὁ Ἰουδαῖος ἐν τῷ κατὰ Ἀπίωνος Β′ (§ 36) λέγει, ὅτι ὁ Πλάτων ἐκ τῆς ἀληθοῦς καὶ πρεπούσης περὶ Θεοῦ δόξης ὁρμηθείς, τῶν μὲν ἄλλων ποιητῶν οὐδένα παραδέχεται ἐν τῇ πολιτείᾳ αὐτοῦ, "καὶ τὸν Ὅμηρον δὲ εὐφήμως ἀποπέμπεται, στεφανώσας καὶ μῦρον αὐτοῦ καταχέας, ἵνα δὴ μὴ τὴν ὀρθὴν δόξαν περὶ Θεοῦ τοῖς μύθοις ἀφανίσειεν."—Τοιούτους ἐπαινέτας εὗρεν ὁ Πλάτων καὶ ἐν τοῖς θείοις Πατράσι τῆς Ἐκκλησίας, οἳ τὴν πολυθεΐαν καταπολεμοῦντες, καὶ τὸν Ὅμηρον ὡς πολυθεΐας διδάσκαλον κατακρίνοντες, ἐπῄνουν τὴν τοῦ Πλάτωνος κρίσιν. Οὕτως ἐν ἄλλοις καὶ ὁ Εὐσέβιος ἐν Εὐαγ. προπαρασκ. (Ε′, 32) λέγει περὶ τούτου. "Καὶ Ὅμηρον ἐπὶ τούτοις, ὃν ὁ γενναῖος Πλάτων ἐξωθεῖ τῆς ἑαυτοῦ Πολιτείας, ὡς κατ' οὐδὲν ὠφέλιμον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔσχατα τοὺς νέους λυμαινομένων λόγων ποιητὴν γεγενημένον." Ὁ δὲ Θεοδώρητος ἐν τῇ Ἑλλην. παθημ. θεραπ. (σελ. 22) λέγει. "Τί γὰρ τῆς Ὁμήρου ποιήσεως ἥδιον; τί δὲ τῆς εὐεπείας ἐκείνης γλυκύτερον; ἀλλ' ὅμως, τοῦτον τῶν φιλοσόφων ὁ ἄριστος . . . μύρῳ γε ἀλείψας, καθάπερ αἱ γυναῖκες τὰς χελιδόνας, ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ξυντεθείσης ἀπέπεμψε πόλεως, ἀκολασίας καλέσας καὶ δυσσεβείας διδάσκαλον, κ. τ. λ." Ἀλλὰ περὶ τοῦ πολέμου τῶν τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων κατὰ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἐφεξῆς λέγομεν ἐκτενέστερον (κεφ. Θ′). Καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις δὲ φιλολόγοις ἡ περὶ Ὁμήρου κρίσις τοῦ Πλάτωνος πολλῶν ἐγένετο λόγων ἀφορμή, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς περὶ Ὁμήρου ἀμφισβητήσεσι τῶν Γάλλων φιλολόγων, περὶ ὧν ἐφεξῆς ἐροῦμεν εἰς πλάτος.—Ἴδε Histoire de la Querelle des Anciens et des Modernes, par M. Hippol. Rigault. Paris, 1856, p. 355.

τὸν δὲ Ἡρακλέα μετὰ φρίκης πρὸς ταῦτα ἀποκρίνομενον·

> οἴμοι, πάρεργά τοι τάδ᾽ ἔστ᾽ ἐμῶν κακῶν·
> ἐγὼ δὲ τοὺς θεοὺς οὔτε λέκτρ᾽, ἃ μὴ θέμις,
> στέργειν νομίζω, δεσμά τ᾽ ἐξάπτειν χεροῖν
> οὔτ᾽ ἠξίωσα πώποτ᾽, οὔτε πείσομαι,
> οὐδ᾽ ἄλλον ἄλλου δεσπότην πεφυκέναι·
> δεῖται γὰρ ὁ Θεός, εἴπερ ἔστ᾽ ὄντως Θεός,
> οὐδενός· ἀοιδῶν οἵδε δύστηνοι λόγοι.

Ἀλλ᾽ οὐ διὰ ταῦτα νοητέον, ὅτι πάντες οἱ φιλόσοφοι ἦσαν καὶ Ὁμήρου κατήγοροι· πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐγένοντο οὐ μόνον ἐπαινέται, ἀλλὰ καὶ διαπρύσιοι αὐτοῦ θαυμασταί. Οὕτως ὁ Ἀναξαγόρας ἀπεφαίνετο πᾶν τοὐναντίον ἢ ὁ Πλάτων, ὅτι τὰ Ὁμήρου ποιήματα ἦσαν διδάγματα περὶ ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης·[1] ὃ δὴ καὶ ἐν τοῖς Ἐκκλησιαστικοῖς Πατράσιν ὁ μέγας εἶπε Βασίλειος.[2] Ὁ δὲ Ἀρκεσίλαος ὠνόμαζε τὸν Ὅμηρον ἐρώμενον αὐτοῦ· καὶ λέγεται ὅτι οὐδέποτε ἀπήρχετο εἰς ὕπνον, πρὶν ἢ ἀναγνῷ μέρος τι τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων·[3] καὶ ὁ Δημόκριτος ἐνόμιζε τὸν Ὅμηρον θείας τινὸς φύσεως μέτοχον, "ὡς οὐκ ἐνὸν ἄνευ θείας καὶ δαιμονίας φύσεως οὕτω καλὰ καὶ σοφὰ ἔπη ἐργάσασθαι·" καὶ τέλος πάντων ὁ μέγας Ἀριστοτέλης πανταχοῦ μνημονεύει τοῦ ποιητοῦ μετὰ θαυμασμοῦ καὶ τιμῆς.[4]

Παρὰ τοὺς φιλοσόφους οὐκ ὀλίγον κατέκρινον τὴν Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου θεολογίαν καὶ οἱ σοφισταί, ἐπαγγελλόμενοι ὅτι αὐτοὶ μᾶλλον ἠδύναντο νοεῖν τά τε ὀρθῶς πεποιημένα, καὶ τὰ μή, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἄλλην τῶν νέων παίδευσιν ἐπηγγέλλοντο τὰ πάντα πάντων κάλλιον εἰδέναι. Ἐξήλεγχον λοιπὸν πολλὰ τῶν Ὁμηρικῶν καὶ Ἡσιοδείων ἐπῶν, ἐναντιολογίας καὶ ἀκυρολεξίας τινὰς ἐξευρίσκοντες, καὶ ἄλλως προσπαθοῦντες χάριν ἐπιδείξεως νὰ ψέγωσι τὰ παρ᾽ ἐκείνοις ἐπαινούμενα, καὶ νὰ ἐπαινῶσι τὰ παρ᾽ ἐκείνοις

---

[1] Διογ. Λαέρτ. Β΄, 11.

[2] Ἐν τῷ πρὸς τοὺς νέους παραινετ. § 5. "Πᾶσα μὲν ἡ ποίησις τῷ Ὁμήρῳ ἀρετῆς ἐστιν ἔπαινος, καὶ πάντα αὐτῷ πρὸς τοῦτο φέρει, ὅ, τι μὴ πάρεργον, κ. τ. λ." Ἀλλὰ περὶ τούτου λέγομεν ἐκτενέστερον ἐν τῷ ἀμέσως ἑπομένῳ κεφαλαίῳ.

[3] Διογ. Λαέρτ. Δ΄, 31.

[4] Ἴδε περὶ τούτου Δίωνα τὸν Χρυσόστ. ἐν Λόγῳ ΝΓ΄ (τόμ. Β΄, σελ. 274, ἐκδ. Ῥεϊσκίου), ἔνθα καὶ περὶ Πλάτωνος καὶ ἄλλων.

λεγόμενα. Τοῦτο βλέπομεν ἀποκαλοῦντα παρὰ Πλάτωνι τὸν σοφιστὴν Πρωταγόραν μέγιστον συστατικὸν τῆς ὀρθῆς παιδείας, ἣν δῆθεν οἱ σοφισταὶ ἐπηγγέλλοντο· διότι παρίσταται λέγων πρὸς τὸν Σωκράτην· "Ἡγοῦμαι, ὦ Σώκρατες, ἐγὼ ἀνδρὶ παιδείας μέγιστον μέρος εἶναι περὶ "ἐπῶν δεινὸν εἶναι· ἔστι δὲ τοῦτο τὰ ὑπὸ τῶν ποιητῶν λεγόμενα οἷόν "τ᾽ εἶναι ξυνιέναι ἅ τε ὀρθῶς πεποίηται καὶ ἃ μή, καὶ ἐπίστασθαι διελεῖν "τε καὶ ἐρωτώμενον λόγον δοῦναι."[1]

Ἐν τούτοις τοῖς σοφισταῖς μέγα ἐκτήσατο διὰ τὸν Ὅμηρον ὄνομα Ζωΐλος ὁ Ἀμφιπολίτης, ἢ κατ᾽ ἄλλους Ἐφέσιος,[2] γράψας ἐννέα λόγους σοφιστικοὺς κατὰ τῆς Ὁμήρου ποιήσεως, καὶ λόγον ῥητορικόν, ἐπιγραφόμενον "ψόγος Ὁμήρου" ἐφ᾽ οἷς καὶ ἐπεκλήθη Ὁμηρομάστιξ. Καὶ τὰ μὲν Ζωΐλου ἄλλοι ἄλλως ἐξηγοῦσιν, οἱ μὲν πλεῖστοι κατηγοροῦντες αὐτοῦ, ὡς φθονεροῦ καὶ διεστραμμένου τὴν ψυχήν, οἱ δέ τινες καὶ ὑπεραπολογούμενοι αὐτοῦ, ὡς οὐ διὰ κακίαν, ἀλλὰ κατὰ πεποίθησιν ἰδίαν, τὰ καθ᾽ Ὁμήρου συγγράψαντος. Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι πρὸ τοῦ Ζωΐλου καὶ μετ᾽ ἐκεῖνον ἔγραφον, οἱ μὲν καθ᾽ Ὁμήρου, οἱ δὲ ὑπὲρ Ὁμήρου, καὶ οἱ μὲν φιλοσοφικώτερόν πως καὶ ἀπαθέστερον, οἱ δὲ κατὰ Ζωΐλον ἐμπαθέστερον καὶ σφοδρότερον· καὶ ὅλως εἰπεῖν, πολὺς ἦν ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ περιόδῳ ὁ περὶ Ὁμήρου ἀγὼν ἐν πάσαις τῶν λογίων ταῖς τάξεσι, διῃρημένων, οὕτως εἰπεῖν, εἰς Ὁμηριστὰς καὶ Ἀνθομηριστάς· ἀλλ᾽ ἀναμφιβόλως πολλοὶ ἐκ τῶν λεγόντων καὶ γραφόντων καθ᾽ Ὁμήρου μᾶλλον ἐθηρῶντο δόξαν τινὰ κακόζηλον καὶ Ἡροστράτειον, ῥίπτοντες δῆθεν καὶ αὐτοὶ λίθον ἀναθέματος κατὰ τοῦ ποιητοῦ, ἢ ἀπέβλεπον εἰς ὠφέλειαν τῶν ἀκουόντων ἢ ἀναγινωσκόντων.

Καὶ ὅμως ἐν πολλοῖς τοῖς περὶ Ὁμήρου καὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ἀμφισβητοῦσι κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην περίοδον, τὴν ἀπὸ Σόλωνος μέχρι

---

[1] Πλάτ. Πρωταγ. § 26.

[2] Ἐν τοῖς Βενετ. σχολίοις ποῦ μὲν λέγεται Ἀμφιπολίτης (σελ. 14 καὶ 288 ἔκδ. Βεκκέρου), ποῦ δὲ Ἐφέσιος (σελ. 145)· πανταχοῦ δὲ γράφεται ἐν αὐτοῖς προπαροξυτόνως Ζώϊλος, παρ᾽ Εὐσταθίῳ δὲ καὶ ἄλλοις Ζωΐλος. Ἀλλὰ περί τε τῆς γραφῆς τοῦ ὀνόματος, καὶ τοῦ βίου, καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ μαστιγίου τούτου Ὁμηρομάστιγος, ὡς καὶ περὶ τῶν περὶ αὐτοῦ κρίσεων ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, ἴδε τὸ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφέων ὑπὸ Κ. Ἀσωπίου μακρὸν καὶ πολλοῦ λόγου ἄξιον ἄρθρον (σελ. 862—906).

τῶν Ἀλεξανδρινῶν, τρεῖς ὅλους αἰῶνας περιλαμβάνουσαν, καὶ πᾶσαν περικλείουσαν τὴν λαμπρὰν ἐποχὴν τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματολογίας, οὐδεὶς οὔτ' εἶπεν, οὔτ' ἐφαντάσθη, ὅτι τὰ ποιήματα ταῦτα, ἐπὶ τέσσαρας περίπου αἰῶνας ἄγραφα καὶ ἀπὸ μνήμης διατηρηθέντα, πρῶτον ἐγράφησαν ἐπὶ Πεισιστράτου, οὐδ' ὅτι ὑπὸ πολλῶν καὶ παντοίων ποιητῶν συντεθέντα, ἄλλοτε ἄλλο, καὶ σποράδην ᾀδόμενα, τέλος ἐπὶ Πεισιστράτου συνήχθησαν καὶ συνεῤῥάφησαν εἰς ἓν σῶμα, οὐδέποτε ὑπάρξαντος τοῦ κοινῶς νομιζομένου ποιητοῦ αὐτῶν. Τῶν δύο τούτων παραδόξων ἀνακαλύψεων ἡ μὲν πρώτη πάντας τοὺς Ἕλληνας φιλοσόφους καὶ ἱστορικοὺς καὶ ῥήτορας διαλαθοῦσα, ὡς ἡ Ἀθηνᾶ ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός, ἐξεπήδησεν ἐν μέρει ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἰουδαίου συγγραφέως Φλαβίου τοῦ Ἰωσήπου, δέκα ὅλους μετὰ τὸν Ὅμηρον αἰῶνας ἀκμάσαντος·[1] ἡ δὲ δευτέρα πολὺ ὀψιαίτερον ἐκ τῆς τοῦ Ἰταλοῦ Καίσαρος Ἰωσὴφ τοῦ Σκαλιγέρου, ὅλους εἰκοσιπέντε μετὰ τὸν Ὅμηρον, καὶ εἴκοσι περίπου μετὰ τὸν Πεισίστρατον αἰῶνας ἀκμάσαντος· ἀμφότεραι δὲ αἱ ἀνακαλύψεις αὗται πολλῶν γενόμεναι λόγων καὶ ἐρίδων ἀφορμαὶ τοῖς ἐν τέλει τοῦ ΙΖ^{ου} καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ ΙΗ^{ου} αἰῶνος Γάλλοις φιλολόγοις, καί τισιν ἄλλοις, ὡς ἐφεξῆς διὰ μακρῶν καὶ κατὰ χρονολογικὴν τάξιν ἱστορήσομεν, τέλος ἐγκαταστᾶσαι μοίρᾳ τινὶ κακῇ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ^{ου} αἰῶνος ἐν τῇ κεφαλῇ τοῦ μεγάλου τῆς Ἄλλης καθηγητοῦ, καὶ ὑπ' αὐτοῦ συνδυασθεῖσαι καὶ βασανισθεῖσαι, παρήγαγον τὸ πολύκροτον Ὁμηρικὸν ζήτημα, ὃ μέχρι νῦν ἐξ ἐκείνου ἅπαντας ἐνασχολεῖ τοὺς φιλολόγους.

Ἀλλὰ τίς δύναται νὰ παραδεχθῇ, ὅτι ὁ νοῦς τοῦ Ἰουδαίου Ἰωσήπου ἦν ἄρα γονιμώτερος καὶ κριτικώτερος ἄλλων τε πολλῶν, καὶ δὴ καὶ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους; Πολλὰ περὶ τούτου φιλοσοφοῦσιν οἱ περὶ Οὐόλφιον, καὶ μάλιστα ὁ Μοντβέλιος, διὰ μακρῶν ἰσχυριζόμενος, ὅτι τὸ ἐγγύτερον ἐποχῆς τινος ζῆν οὐκ ἔστι πάντοτε καὶ ἀσφαλὲς τεκμήριον τοῦ ὀρθότερον γινώσκειν τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συμβεβηκότα, καὶ ὅτ

---

[1] Λέγομεν ἐν μέρει, διότι ὁ Ἰώσηπος μόνον ἐδογμάτισεν ὅτι ὁ Ὅμηρος κατέλιπε ἄγραφον τὴν αὐτοῦ ποίησιν, οὐχὶ δὲ καὶ ὅτι ἐγράφη πρῶτον ἐπὶ Πεισιστράτου· καὶ τοῦτ ἱστορεῖ ὡς ἀδέσποτόν τινα φήμην, ὡς ἔξωθεν λεγόμενον. "καί φασιν οὐδὲ Ὅμηρον γράμμασι τὴν αὐτοῦ ποίησιν καταλιπεῖν, ἀλλὰ διαμνημονευομένην ἐκ τῶν ᾀσματ ὕστερον συντεθῆναι."

πολλάκις βραδύτερον ἐπέρχεται ἡ ὀρθοτέρα τούτων γνῶσις καὶ διάκρισις.[1] Ἀλλ' εἰ μὲν τοῦτο ἀληθεύει ἐν ἄλλοις, καὶ μέχρι τίνος ἀληθεύει, ἄλλοι κρινάτωσαν· ἡμεῖς δὲ λέγομεν, ὅτι περὶ τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων καὶ συγγραφέων, ὅσοι περὶ Ὁμήρου τὸ πρῶτον συνέγραψαν, λεγόμενον, οὐδ' ὁπωστιοῦν δύναται ἀληθεύειν. Τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα κατὰ μὲν τοὺς πρώτους χρόνους τῆς γενικῆς αὐτῶν δημοσιεύσεως ἦσαν τὸ μόνον ἀντικείμενον σπουδῆς, τὸ μόνον διδακτικὸν βιβλίον, περὶ ὃ πάντες οἱ παιδείας ὀρεγόμενοι ἐπιμελῶς ἐσπούδαζον, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ αὐτῶν πάντες εἶχον διὰ στόματος· μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐγένοντο ἔν τε φιλοσόφοις καὶ σοφισταῖς καὶ ῥήτορσι σπουδαιοτάτων συζητήσεων ὑπόθεσις, μετὰ πολλοῦ ζήλου συζητουμένης πάσης ἐν αὐτοῖς ἐννοίας καὶ λεκτικῆς κατασκευῆς, καὶ τοῦ ποιητοῦ αὐτῶν τὰ μὲν ἐπαινουμένου, τὰ δὲ ψεγομένου κ. τ. λ., ὡς ἄρτι ἐλέγομεν. Πῶς ἄρα ἦν δυνατὸν ἐν τοσούτοις καὶ τηλικούτοις φιλοσόφοις, ἐν τοσαύταις ἐρεύναις καὶ ἀμφισβητήσεσιν, ἤτοι ν' ἀγνοῆται, ἢ γινωσκόμενον ν' ἀποσιωπηθῇ τὸ ὑπὸ Ἰωσήπου ὡς ἀρχαία τις παράδοσις ἱστορούμενον, ἢ τὸ ὑπὸ Σκαλιγέρου ὡς ἰδία τις ἐπινόησις προβεβλημένον; Πῶς ἦν δυνατὸν ἐν ταῖς ἀμφισβητήσεσι καὶ ἀντιλογίαις ἐκείναις, ἐν ταῖς ἑρμηνείαις καὶ τοῖς ὑπομνηματισμοῖς τῶν ποιημάτων, νὰ μὴ ἐπιφωνήσῃ τις τῶν ἐριζόντων φιλοσόφων, ἢ τῶν τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα ἑρμηνευόντων, ὅτι μάταιαί εἰσιν αἱ ἔριδες περὶ ἀνθρώπου οὐδέποτε ὑπάρξαντος, καὶ ὅτι ἀντ' ἐκείνου ἔπρεπε νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς δίκην δέκα, εἴκοσι, ἢ καὶ τριάκοντα ποιηταί, οἱ τὰ ὑπόδικα ποιήματα ἄλλος ἄλλο ποιήσαντες; Ὁποία τῷ ὄντι ποιητῶν καὶ πνευμάτων ἐξόχων ἀφθονία! ἀλλ' ἅμα καὶ ὁποία τῶν ταῦτα δοξαζόντων ἡ πλάνη, ἕνα μὲν Ὅμηρον οὐ βουλομένων ν' ἀναγνωρίσωσι, καὶ δύσκολον νομιζόντων τὴν ἑνὸς τοιούτου ποιητοῦ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ὕπαρξιν, ἐν ἀφθονίᾳ δὲ προσφερόντων τῇ τότε Ἑλλάδι κατὰ δωδεκάδας τοὺς ποιητάς! Ὁ ἄκριτος Πλάτων! ἀέρα λοιπὸν ἐδίωκεν ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ πολιτείας, διώκων τὸν Ὅμηρον· καὶ ἀτεχνῶς ἔπαθε τὸ τοῦ Ἰξίωνος, Νεφέλην ἀντὶ τῆς Ἥρας περιπτυσσομένου. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἔσται λόγος ἐφεξῆς, καθ' ἑκάστην ἐξεταζομένων τῶν περὶ τούτου δοξῶν. Νῦν δὲ συμ-

[1] Histoire des Poésies Homériques, p. 82—87.

πληροῦντες τὰ περὶ τῶν πρώτων διασκευαστῶν καὶ τῶν πρώτων ἐκδοτῶν ἢ διορθωτῶν τοῦ Ὁμήρου, μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν καὶ Βυζαντινῶν Γραμματικῶν γενομένων διορθώσεων καὶ ἐκδόσεων τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, καὶ τῶν ἄλλων, ὅσα περὶ τούτων ἐγράφησαν ἐν τῇ μακρᾷ ἐποχῇ δεκαπέντε ὅλων αἰώνων, ἀπὸ Ζηνοδότου καὶ Ἀριστοφάνους καὶ Ἀριστάρχου μέχρις Εὐσταθίου καὶ Τζέτζου.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ Η΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

Τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα μέχρι μὲν Σόλωνος, καὶ πιθανώτατα χρόνον τινὰ πρὸ τοῦ Σόλωνος, ᾔδοντο ὑπὸ τῶν ῥαψῳδῶν σποράδην, ἐκ τοῦ ὅλου σώματος, ὅπερ ἐκεῖνοι ἀναμφιβόλως εἶχον μετακομίσαντες ἐκ τῆς μικρᾶς Ἀσίας, τεμαχιζόμενα· ἐπὶ δὲ Σόλωνος, τοῦτ᾿ ἔστι περὶ τὰ τέλη τῆς Ζης καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ΣΤης ἑκατονταετηρίδος, ἤδη τῆς τέχνης τοῦ γράφειν κοινοτέρας γενομένης, καὶ τῆς διὰ γραμμάτων παιδεύσεως διὰ τὴν τότε ἀρξαμένην καὶ ὁσημέραι προαγομένην νόμιμον τῶν πολιτειῶν σύστασιν, πανταχοῦ, καὶ μάλιστα ἐν Ἀθήναις, ἐπιζητουμένης, ἠναγκάσθησαν οἱ ῥαψῳδοὶ νὰ δημοσιεύσωσιν ἔγγραφον καὶ ἀθρόαν τὴν Ὁμήρου ποίησιν. Τούτου δὲ γενομένου, ἀνεφάνησαν μετ᾿ οὐ πολὺ κρίσεις φιλοσόφων περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, καὶ ἅμα διορθώσεις αὐτῶν, τακτοποιοῦσαι τὰ ὑπὸ τῶν ῥαψῳδῶν κακῶς ἐν αὐτοῖς συντεθειμένα, καὶ ἀποβάλλουσαι τοὺς στίχους, ὅσοι ἐνομίζοντο ὑπ᾿ ἐκείνων παρεμβεβλημένοι καὶ οὐχ Ὁμηρικοί· οἱ δὲ τὰς διορθώσεις ταύτας ποιοῦντες ἐπωνομάσθησαν διασκευασταί, ὡς ὅμοιόν τι πράττοντες τοῖς τὰ σκεύη οἰκίας τινὸς ἀτάκτως συμπεφορημένα τακτοποιοῦντες. Ἐντεῦθεν προῆλθον ἐφεξῆς αἱ ἰδίως λεγόμεναι ἐκδόσεις, αἱ μὲν πρὸς χρῆσιν ἢ δαπάνῃ ἰδιωτῶν, αἵτινες ἔπειτα ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐπωνομάσθησαν αἱ κατ᾿ ἄνδρα, αἱ δὲ πρὸς χρῆσιν ἢ δαπάνῃ πόλεων γενόμεναι, αἵτινες ἐπωνομάσθησαν αἱ κατὰ πόλεις· παρὰ ταύτας δὲ καὶ ἄλλαι πολλαὶ ἐγένοντο τότε, διαφόρως ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐπικληθεῖσαι, ὡς ἐν τῷ ἀμέσως ἑπομένῳ κεφαλαίῳ λέγομεν ἐκτενέστερον. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ περιόδῳ ἀνεφάνησαν καί τινες

φιλόσοφοι, πολλὰ τοῦ Ὁμήρου κατηγοροῦντες, καὶ μετὰ τῶν φιλοσόφων σοφισταί τινες καὶ ῥήτορες, πρὸς οὓς οἱ ῥαψῳδοὶ καὶ ἄλλοι ποιηταὶ σφοδρῶς ἀντέλεγον, ὑπερασπίζοντες τοῦ ποιητοῦ· δι' ὃ καὶ ἐπωνομάζοντο οὗτοι Ὁμήρου ἐπαινέται. Ἀλλ' ἐν ταῖς ἀμφισβητήσεσιν ἐκείναις καὶ ταῖς παντοίαις τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἐπικρίσεσιν, ἐν αἷς μάλιστα κατελείφθη διαβόητον τὸ ὄνομα τοῦ σοφιστοῦ Ζωΐλου, τοῦ ἐπικληθέντος Ὁμηρομάστιγος, οὐδεὶς οὐδαμοῦ οὔτ' εἶπεν, οὔτ' ἐφαντάσθη, ὅτι τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα ἄγραφα καταλειφθέντα ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ διεμνημονεύοντο ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας, ἢ ὅτι ὑπὸ πολλῶν καὶ παντοίων ποιητῶν ποιηθέντα, συνετάχθησαν ἔπειτα ὑπὸ τῶν περὶ Πεισίστρατον. Αἱ παραδοξολογίαι αὗται πολλοὺς ὕστερον αἰῶνας ἠκούσθησαν, ἡ μὲν πρώτη ὑπὸ Φλαβίου Ἰωσήπου, συγγραφέως τῆς πρώτης μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδος, ὡς ἀρχαία τις φήμη καὶ παράδοσις ἱστορηθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ, ἡ δὲ δευτέρα ὑπὸ Ἰωσὴφ τοῦ Σκαλιγέρου ἐν τῷ δεκάτῳ ἕκτῳ αἰῶνι ἐπινοηθεῖσα· Ἕλλην δ' οὐδεὶς οὔτε τῶν δοκίμων, οὔτε τῶν Ἀλεξανδρινῶν, οὐδαμοῦ τοιοῦτόν τι περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων οὔτ' εἶπεν οὔτ' ἐφαντάσθη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Τρίτη δημοσίευσις τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων.

(ἀπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν μέχρι τῆς εὑρέσεως τῆς τυπογραφίας.)

1) Μετάβασις τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς Ἀλεξάνδρειαν.—2) Ἀλεξανδρινὴ Σχολὴ καὶ Βιβλιοθήκη.—3) Ὁμήρου ἐκδόσεις ἐν αὐτῇ συνηγμέναι.—4) Ὁμήρου διορθωταί, Ζηνόδοτος, Ἀριστοφάνης, Ἀρίσταρχος, Δίδυμος κ. λ. π.—5) Περγαμηνὴ Σχολή— Κράτης καὶ Κρατήτειοι.—6) Βυζαντινὴ ἐποχή.—Εὐστάθιος. Ἰωάννης Τζέτζης. Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνός. Παραφράσεις Ὁμήρου. Ὁμηροκέντρωνες ἢ Ὁμηρόκεντρα.—7) Χριστιανισμὸς καὶ Ὁμηρικὰ ποιήματα.—8) Ἰωσήπου τοῦ Ἰουδαίου γνώμη περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων.—9) Διδασκαλία τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων εἰς Ἰταλίαν περὶ τὰ μέσα τοῦ Ι[illegible] αἰῶνος ὑπὸ Βερνάρδου Βαρλαὰμ καὶ Λεοντίου Πιλάτου.—10) Συμπέρασμα.

Μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην (338 πρ. Χρ.) καὶ τὴν καταστροφὴν τ[illegible]ς Ἑλληνικῆς αὐτονομίας, ὁ φαεινότατος τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἥλιος, [illegible]ς πανταχοῦ καὶ πάντοτε συμβαίνει ἐν τοιούτοις καιροῖς, ἤρξατο πρὸς τὴν δύσ[illegible]ν ἀποκλίνων, ἤ, καθ' Ὅμηρον αὐτὸν εἰπεῖν, "μετενίσσετο βουλυτόνδε." Ἀλ[illegible]' ἡ πάνσοφος Θεία Πρόνοια, ἡ δύο ἡλίους ἐξ ἀρχῆς δημιουργήσασα, τὸν μ[illegible]ν ὑπὲρ γῆν, ζωογονοῦντα τὴν κτίσιν ἅπασαν εἰς θεραπείαν τῶν φυσικ[illegible]ν ἀναγκῶν, τὸν δ' ἐπὶ τῆς γῆς, φωτίζοντα τὸν νοῦν εἰς ἐξευγενισμὸν τ[illegible]οῦ ἀνθρωπίνου γένους,[1] παρεσκεύασεν ἀλλαχοῦ νέαν φωτοδόχον ἑστίαν, ἐν ᾗ μετὰ τὴν παντελῆ κατάδυσιν τοῦ φαεινοτάτου τῆς Ἑλλάδος ἡλίου προώρισ[illegible]ο νὰ διατηρηθῇ τὸ Ἑλληνικὸν φῶς, ἵνα πάλιν ἐξ αὐτοῦ ἀναφθῶσιν ἐν μετ[illegible]-

---

[1] Ἴδε περὶ τούτου τὸν θαυμαστὸν Ἀκαδημαϊκὸν Λόγον τοῦ Κυρίου Γλάδστωνος, [illegible]ὃν ἐξεφώνησεν ἐν Ἐδιμβούργῳ τὴν 3ην Νοεμβρίου 1865, δημοσιευθέντα ἔν τε ἰδίῳ φυλλαδ[illegible], καὶ ἐν ταῖς Ἀγγλικαῖς ἐφημερίσιν, ἐξελληνισθέντα δὲ καὶ ἔν τισι τῶν ἡμετέρων ἐφη[illegible]ε-ρίδων, καὶ ἰδίως ἐν τῇ Κλειοῖ καὶ τῇ Ἡμέρᾳ, ταῖς ἐν Τεργέστῃ ἐκδιδομέναις. [illegible]Ἐν τῷ θαυμαστῷ ἐκείνῳ Λόγῳ ὁ διάσημος ῥήτωρ πληρέστατα καὶ σοφώτατα ἐπραγματεύσ[illegible]το περὶ τῆς θέσεως τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ διαδόσει τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ καὶ τοῦ Χριστι[illegible]-σμοῦ, θέσεως ὑψηλῆς, ἐν ᾗ αὐτὴ ἔταξε τὴν Ἑλλάδα ἡ Θεία Πρόνοια, ἡ ἄποθεν περὶ πάν[illegible]ων προνοοῦσα, καὶ πάντα παρασκευάζουσα εἰς τὴν κατὰ τὴν θείαν αὐτῆς βουλὴν διακόσμ[illegible]ν καὶ κυβέρνησιν τοῦ σύμπαντος Κόσμου.

γενεστέροις χρόνοις μεγάλαι καὶ ἀείφωτοι λαμπάδες, εἰς οὐδένα τοῦ λοιποῦ ὑποκείμεναι κίνδυνον ἀποσβέσεως. Ἡ νέα αὕτη τοῦ Ἑλληνικοῦ φωτὸς ἑστία ὑπῆρξεν ἡ ἐν Αἰγύπτῳ Ἀλεξάνδρεια, τὸ περίδοξον τοῦτο κτίσμα καὶ ἅμα τρανώτατον μαρτύριον τῆς μεγάλης τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ὀξυνοίας. Ἀλλ' ὁ μὲν Ἀλέξανδρος τὰ θεμέλια τῆς πόλεως ἐκείνης καταθέμενος, ἀπέβλεπεν εἰς πολιτικοὺς σκοπούς, ὧν τὴν ὀρθότητα οἱ μετ' ἐκεῖνον αἰῶνες ἐμαρτύρησαν, ἀείποτε μέχρι τοῦ νῦν ἀκμαζούσης τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ τὸ ἐπίκαιρον τῆς θέσεως αὐτῆς, καὶ ἀποτελούσης τὸ κέντρον ἑνώσεως τῶν τεσσάρων τῆς Οἰκουμένης περάτων.[1] Καὶ ἴσως οὐκ ἔστι μακρὰν ἡμῶν ὁ καιρός, καθ' ὃν ἡ πόλις αὕτη ἀναβήσεται εἰς τὸ ζενὶθ τῆς ἐμπορικῆς εὐτυχίας, ὅταν περατωθῇ τὸ μέγα ἔργον τῆς τοῦ Σουεσίου ἰσθμοῦ διωρύξεως.[2] Οἱ δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου βασιλεύσαντες τῆς παμφόρου ἐκείνης χώρας πρὸς ἄλλον τινὰ σκοπὸν ἀπέβλεψαν, οὐχ ἧττον εὐγενῆ καὶ μέγαν· διότι ἀποστραφέντες τὰς ἔριδας καὶ ἀλληλομαχίας, ἐν αἷς κατεστράφησαν οἱ ἄλλοι τοῦ Ἀλεξάνδρου διάδοχοι, ἐπεμελήθησαν νὰ καταστήσωσι τὴν μητρόπολιν τοῦ Κράτους αὐτῶν ἐνδιαίτημα τῶν Ἑλληνίδων Μουσῶν, ἤδη παρασκευαζομένων νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸν Ἑλικῶνα. Πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ εὐγενοῦς τούτου σκοποῦ, ἔνθεν μὲν ἐδαπάνων ἀφειδῶς εἰς ἀπόκτησιν βιβλίων, ἄνδρας ἱκανοὺς πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο τάξαντες, οἳ πανταχόθεν συνέλεγον τὰ τότε ὑπάρχοντα βιβλία, ἔνθεν δὲ συνήγειρον παρ' ἑαυτοῖς τοὺς ἁπανταχοῦ λογίους, βίον ἄνετον προσφέροντες αὐτοῖς καὶ ἀσχολίαν ὠφέλιμον ἐν τῇ ἐπιθεωρήσει τῶν πανταχόθεν συναγομένων βιβλίων· καὶ οὕτως ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἀντὶ μητροπόλεως ἀπεράντου Αὐτοκρατορίας, οἵαν ταύτην παρεσκεύαζεν ὁ μεγαλοπράγμων αὐτῆς θεμελιωτής, κατέστη ἐπὶ τῶν διαδόχων ἐκείνου νέα μητρόπολις τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας, καὶ ἀσφαλὲς ἄσυλον τῶν γραμμάτων.[3]

---

[1] Ἴδε *περὶ κτίσεως τῆς Ἀλεξανδρείας* Saint-Croix, Examen critique des Historiens d'Alexandre le Grand (σελ. 285 κ. ἑξ).—Jacques Matter, Essai Historique sur l'École d'Alexandrie (Tom. 1. *ἐν ἀρχῇ*)· *καὶ τὸν περὶ Ἀλεξάνδρου Λόγον τοῦ ἡμετέρου* Κ. *Ἀσωπίου* (σελ. 40—41 *καὶ* σελ. 220 κ. ἑξ)· *λόγου δὲ ἄξιον καὶ τὸ περὶ Ἀλεξανδρείας ἄρθρον ἐν τῷ Σμιθίου Γεωγραφικῷ Λεξικῷ.*

[2] Ἴδε *Ἀσώπιον ἔνθ. ἀνωτ.*

[3] "Alexandre fonda Alexandrie sur les bords du Nil, pour servir de rendez-vous à toutes les nations du monde civilisé: c'était un véritable coup d'état, et qui ne manqua

Ἐντεῦθεν ἔχει τὴν ἀρχὴν ἡ περίφημος Ἀλεξανδρινὴ Σχολή, ὑπὸ μὲν τοῦ πρώτου Πτολεμαίου συστᾶσα, ὑπὸ δὲ τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου ἱκανῶς προαχθεῖσα, καὶ ἐπὶ τῶν ἐφεξῆς, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων, τὰ μὲν ὑποστηριζομένη, τὰ δὲ παραμελουμένη, ἕως οὗ παρήκμασεν ἐντελῶς, καὶ διελύθη περὶ τὰ μέσα τοῦ Ζ′ αἰῶνος (640 μ. Χρ.). Ἦν δὲ ἡ Ἀλεξανδρινὴ Σχολὴ οὐχὶ διδακτήριον, οἷόν τι νῦν διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου νοοῦμεν, ἀλλὰ παντὸς εἴδους λογίων σύλλογος· οἵπερ οὐδὲν περὶ πολιτικῶν πραγμάτων φροντίζοντες, ὡς ἄλλοις ἤδη τούτου ἀποκειμένου, καὶ ἀπηλλαγμένοι τῆς τυράννου ἀνάγκης τοῦ περὶ βίου φροντίζειν, ἅτε βασιλικῇ δαπάνῃ διαιτώμενοι ἐν τῷ καλουμένῳ Μουσείῳ, ὥς τινες ἱερεῖς ἐν τῷ ναῷ δουλεύοντες καὶ ἐκ τοῦ ναοῦ τρεφόμενοι, ἐνησχολοῦντο ἀταράχως εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν καὶ διόρθωσιν τῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων, καὶ εἰς ἰδίας συγγραφάς· εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ὅμως χρόνους ἡ Ἀλεξανδρινὴ Σχολὴ ἐγένετο καὶ διδακτήριον· τινὲς δὲ λέγουσιν, ὅτι ἐξ ἀρχῆς ὑπῆρχον ἐν τῷ Μουσείῳ ἴδιαι αἴθουσαι εἰς διδασκαλίαν προσδιωρισμέναι. Ἐκτὸς τοῦ Μουσείου ὑπῆρχεν ἡ Βιβλιοθήκη, εἰς δύο μέρη διῃρημένη, ὧν τὸ μὲν ἀπέκειτο ἐν τῷ καλουμένῳ Βρυχείῳ ἢ Πυροχείῳ, τὸ δὲ ἐν τῷ Σεραπείῳ· καὶ ταύτης προΐστατο πάντοτε ἴδιος ἐπιστάτης, διακεκριμένος φιλόλογος, πολλοὺς ἔχων ὑφ᾿ ἑαυτὸν ἀντιγραφεῖς, βιβλιοδέτας, καὶ ἄλλους ὑπηρέτας, ὧν ἔργον ἦν ἡ προσήκουσα τῶν βιβλίων διάταξις κ. τ. λ.[1]

---

pas son effet. En quelques années, Athènes eut une rivale, une rivale dont la splendeur devait l'éclipser et lui survivre. Il est vrai qu'avec les coups d'état on ne fonde pas une littérature. Grâce à l'énergique volonté de ses princes, Alexandrie posséda bientôt un beau port, un Musée, des bibliothèques; elle appela, elle accueillit libéralement tous les poëtes, tous les savants de la Grèce qui voulurent y chercher fortune. Ce fut, dit-on, un réfugié politique d'Athènes, Démétrius de Phalère, qui inspira Ptolémée Philadelphe dans la fondation et l'organisation des deux riches bibliothèques de sa capitale."—Em. Egger—Mémoires de Littérat. ancienne, p. 131—2.

[1] *Περὶ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Μουσείου καὶ τῆς Βιβλιοθήκης πολλὰ ὑπό τε τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἐγράφησαν. Καὶ τὰ μὲν τῶν ἀρχαίων, Καλλιμάχου, Ἀριστονίκου, Καλλιξένου, καὶ ἄλλων, ἰδίως περὶ τοῦ Μουσείου συγγραψάντων, ἀπώλοντο πάντα· τῶν δὲ νεωτέρων πολλοὶ συναγαγόντες τὰ ἔν τισι τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων συγγραφέων σποράδην περὶ τούτου εἰρημένα (ὡς παρὰ Στράβωνι, Πλουτάρχῳ, Ἀθηναίῳ, Πλινίῳ καὶ ἄλλοις), συνέγραψαν ἰδίας πραγματείας, οἷα ἐστὶν ἡ τοῦ σοφοῦ Γερμανοῦ* Ritschl " *περὶ*

Λέγεται δέ, ὅτι πρῶτος τῆς Ἀλεξανδρινῆς Βιβλιοθήκης ἐπιστάτης ἐγένετο Δημήτριος ὁ Φαληρεύς, ὁ περιώνυμος μαθητὴς τοῦ Θεοφράστου, φιλόσοφος, πολιτικὸς καὶ ῥήτωρ. Οὗτος, λέγουσιν, ἐκπεσὼν τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχῆς, εὗρεν ἄσυλον παρὰ Πτολεμαίῳ τῷ Σωτῆρι· καὶ φίλος αὐτοῦ γενόμενος συνεβούλευσε τὴν τοῦ Μουσείου καὶ τῆς Βιβλιοθήκης σύστασιν· καὶ τοῦτο μάλιστα πάντων βεβαιοῖ ὁ Πλούταρχος, λέγων, ὅτι συνεβούλευσεν ὁ Δημήτριος τῷ Πτολεμαίῳ "τὰ περὶ βασιλείας καὶ ἡγεμονίας βιβλία κτᾶσθαι καὶ ἀναγινώσκειν· ἃ γὰρ οἱ φίλοι τοῖς βασιλεῦσιν οὐ θαῤῥοῦσι παραινεῖν, ταῦτα ἐν τοῖς βιβλίοις γέγραπται."[1] Ὁ δὲ Στράβων τὴν συμβουλὴν αὐτὴν ἀποδίδωσι τῷ Ἀριστοτέλει λέγων, ὅτι "οὗτος ἐδίδαξε τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ βασιλέας βιβλιοθήκης σύνταξιν."[2] Καὶ τέλος πάντων, τινὲς τῶν νεωτέρων νομίζουσιν, ὅτι ὁ πρῶτος Πτολεμαῖος οἴκοθεν συνέστησε τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Βιβλιοθήκην, μιμούμενος τοὺς ἀρχαίους βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου,

---

τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Βιβλιοθηκῶν"—Die Alexandrinischen Bibliotheken, etc. *Ἄλλοι δὲ ἐν ἄλλοις περὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν καὶ τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς συγγράμμασιν ἱκανὰ καὶ περὶ Μουσείου καὶ Βιβλιοθήκης διέλαβον· ἐν οἷς ἴδε τὸ ἄρτι μνημονευθὲν σύγγραμμα τοῦ Γάλλου Ἰακώβου Ματτέρου (τόμ. Α', σελ. 35 κ. ἑξ), καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων Κ. Οἰκονόμου ἐν τῷ "περὶ τῶν Ο' ἑρμην· τῆς παλ. θείας Γραφῆς" (τόμ. Α', σελ. 330 κ. ἑξ.) ἔνθα καταλέγονται οἵ τε ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι, ὅσοι περὶ Μουσείου καὶ Βιβλιοθ. Ἀλεξανδρινῆς συνέγραψαν), καὶ Κ. Παπαῤῥηγόπουλον ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Ἑλλην. ἔθνους (τόμ. Β', σελ. 357—9).*

[1] *Πλούταρχος ἐν ἀποφθέγμ. βασιλέων καὶ στρατηγῶν, σελ. 752· ἀλλαχοῦ δὲ (ἐν τῷ περὶ φυγῆς § 7) λέγει, ὅτι ὁ Δημήτριος "μετὰ τὴν φυγὴν πρῶτος ὢν τῶν Πτολεμαίου φίλων οὐ μόνον αὐτὸς ἐν ἀφθόνοις διῆγεν, ἀλλὰ καὶ τοῖς Ἀθηναίοις δωρεὰς ἔπεμπεν." Τινὲς τῶν νεωτέρων κριτικῶν οὐ παραδέχονται, ὅτι ὁ Δημήτριος ἐγένετο ἐπιστάτης τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Βιβλιοθήκης, ἀνάξιον δῆθεν τοῦ ἀνδρὸς νομίζοντες τὸ ἔργον τοῦτο κ. τ. λ. Ἀλλὰ τὴν γνώμην ταύτην ἀντέκρουσαν ἄλλοι, καὶ πάντων μάλιστα ὁ ἡμέτερος Κ. Οἰκονόμος, διὰ μακρῶν περὶ τούτου πραγματευσάμενος ἐν τῷ ἄρτι μνημονευθέντι αὐτοῦ συγγράμματι (τόμ. Α', σελ. 319—384), καὶ πάσας ἐξετάσας τὰς περὶ τούτου ἐναντίας γνώμας, καὶ τοὺς εἰς ὑποστήριξιν αὐτῶν προβαλλομένους λόγους.*

[2] *Στράβ. βιβλ. ΙΓ', σελ. 608. Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Στράβωνος, κατὰ λέξιν ἐννοουμένη, ἀπίθανός ἐστι· διότι ὁ Ἀριστοτέλης ἀπέθανεν ἐν Χαλκίδι τῆς Εὐβοίας τὸ 322 πρὸ Χρ. ὅπερ ἐστὶ πρὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον τῆς Αἰγύπτου ἀναβάσεως Πτολεμαίου τοῦ Α'. Δι' ὃ ἑρμηνεύουσί τινες τὸ τοῦ Στράβωνος, ὅτι διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος ἐδίδαξεν ὁ Ἀριστοτέλης τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ βασιλεῖς βιβλιοθήκης σύνταξιν· τοῦτο δὲ καὶ ὁ μακαρίτης Οἰκονόμος (ἔνθ. ἀν. σελ. 335) ἐπιδοκιμάζει ὡς μόνον ὀρθόν.*

οἱ συνέλεγον τὰ τότε βιβλία, καὶ κατετίθουν ἐν τοῖς ναοῖς· ὅθεν δὴ καὶ τὸ περὶ Ὁμήρου προῆλθε μυθολόγημα, ὅτι εὑρὼν τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἡφαίστου κατατεθειμένην ἐσφετερίσατο αὐτήν, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐλέγομεν.[1]

Ἀλλ' ὅπως ἂν ἔχωσι τὰ περὶ τούτου, εἴτε δηλαδὴ νουθεσίᾳ τοῦ Δημητρίου, εἴτε ἰδίᾳ φιλομαθείᾳ συνέστησεν ὁ Πτολεμαῖος Αʹ τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Βιβλιοθήκην, βέβαιόν ἐστιν, ὅτι ὁ Δημήτριος διωρίσθη πρῶτος αὐτῆς ἐπιστάτης, καὶ τοῦτο συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ταχεῖαν αὐτῆς προαγωγήν, ἅτε τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου καταλληλοτάτου ὄντος εἰς τὸ ἔργον, καὶ μετὰ σπουδῆς συναγαγόντος τὰ πλεῖστα τῶν τότε γνωστῶν βιβλίων, ἐν οἷς ἀναμφιβόλως ἐτάχθησαν πρὸ πάντων τῶν ἄλλων τὰ ἴδια αὐτοῦ συγγράμματα, πάμπολλα ὄντα, ὡς ἱστορεῖ Διογένης ὁ Λαέρτιος λέγων· "πλήθει βιβλίων καὶ ἀριθμῷ "στίχων σχεδὸν ἅπαντας παρελήλακε τοὺς κατ' αὐτὸν περιπατητικούς, "εὐπαίδευτος ὢν καὶ πολύπειρος παρ' ὀντινοῦν, κ. τ. λ."[2] ὁ δὲ Αἰλιανὸς ἱστορεῖ, ὅτι καὶ νόμους ἔγραψε τοῖς Αἰγυπτίοις κατὰ διαταγὴν τοῦ Πτολεμαίου, ἢ κατ' ἄλλους τὴν ἀρχαίαν νομοθεσίαν ἐπεξειργάσατο.[3] Ἀλλὰ τῶν πολλῶν τοῦ Δημητρίου συγγραμμάτων οὐδενὸς ὁ χρόνας ἐφείσατο· διότι καὶ τὸ ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ σωζόμενον, καὶ ἐπιγραφόμενον "περὶ ἑρμηνείας," νομίζεται ψευδεπίγραφον, ἀποδιδόμενον προσηκόντως εἰς ἄλλον Δημήτριον, τὸν Ἀλεξανδρέα σοφιστήν, ἀκμάσαντα ἐπὶ τῶν Αὐτοκρατόρων Ἀντωνίνων.

---

[1] Ἴδε τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 176) σημειωθέντα περὶ τούτου. Ὅτι δὲ ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων ὑπῆρχεν ἐν Θήβαις τῆς Αἰγύπτου βιβλιοθήκη, Διόδωρος ὁ Σικελ. (Αʹ, § 49) ἱστορεῖ, ἐξ ὧν παρ' Αἰγυπτίων ἤκουσε λεγόντων, ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ βιβλοθήκη ἱερά, ἐφ' ἧς ἐπεγέγραπτο "ψυχῆς ἰατρεῖον."

[2] Ἴδε τὸν Δημητρίου βίον καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ τὸν κατάλογον παρὰ Διόγ. Λαερτίῳ (βιβλ. Εʹ, 75). Καὶ ἄλλοι δὲ τῶν ἀρχαίων μνημονεύονται βίον συγγράψαντες αὐτοῦ, ὡς Ἀσκληπιάδης ὁ τοῦ Ἀρείου, οὗ μνημονεύει Ἀθήναιος (ΙΓʹ, σελ. 527)· ἀλλ' ὁ βίος οὗτος οὐ διεσώθη. Τῶν δὲ νεωτέρων πολλοὶ καὶ ἰδίας ἔγραψαν περὶ τοῦ Δημητρίου μονογραφίας, καὶ ἐν τοῖς περὶ Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς καὶ Βιβλιοθήκης συγγράμμασιν ἱκανὰ καὶ περὶ τούτου διέλαβον.—Ἴδε H. Dohrn, De Vita et Rebus Demetrii Phalerei. Kiel, 1825. ἔτι δὲ Ritschl ἐν τῷ περὶ Ἀλεξανδρινῶν βιβλιοθηκῶν. J. Matter (ἔνθ. ἀν.). Schoell, Hist. de Littérat. Grecque. Tom. iii. p. 241—5· καὶ τὸ περὶ Δημητρίου ἄρθρον ἐν τῷ Σμιθίου βιογραφικῷ Λεξικῷ, λόγου ὂν ἄξιον.

[3] Αἰλ. Ποικ. Ἱστορ. Γʹ, 17.

Περὶ μὲν οὖν τῆς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων μεταναστεύσεως εἰς Ἀλεξάνδρειαν, καὶ περὶ τῆς πρώτης συστάσεως τῆς περιφήμου Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς καὶ Βιβλιοθήκης, ἅλις ἔχουσι ταῦτα· οὐδ' ἐπιτρέπει πλείονα τοῦ παρόντος πονήματος ὁ σκοπός. Ὅτι δὲ ἐν τῇ ἐπιμελῶς καὶ διὰ μεγίστης δαπάνης γενομένῃ τότε συναγωγῇ τῶν βιβλίων τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα καὶ πρώτιστα πάντων συνελέχθησαν, καὶ μετὰ σπουδῆς τῆς προσηκούσης ἐπεθεωροῦντο καὶ διωρθοῦντο ὑπὸ τῶν κριτικῶν τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς, ἱκανῶς ἐκ τῶν εἰρημένων ἐν τῷ ἀμέσως ἡγουμένῳ κεφαλαίῳ συμπεραίνεται. Καὶ τῷ ὄντι, πλῆθος Ὁμηρικῶν διορθώσεων ἢ ἐκδόσεων, τεθησαυρισμένων ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ ἐκείνῃ, ἀναφέρεται ἐν τοῖς Βενετικοῖς σχολίοις. Τούτων δὲ τῶν ἐκδόσεων ὅσαι μὲν ἠγοράσθησαν παρ' ἰδιωτῶν, ἅτε διωρθωμέναι ὑπὸ ἑνός τινος λογίου, εἴτε πρὸς ἰδίαν αὐτοῦ χρῆσιν, ὡς ἡ προειρημένη τοῦ Ἀντιμάχου, εἴτε πρὸς ἄλλου χρῆσιν, ὡς ἡ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐπωνομάσθησαν ὑπὸ τῶν σχολιαστῶν αἱ κατ' ἄνδρα· καὶ αὗται, ὡς φαίνεται, ἦσαν πολλαὶ τὸν ἀριθμόν·[1] ὅσαι δὲ ἠγοράσθησαν, ἢ καὶ διὰ βίας ἐλήφθησαν, ἐκ πόλεων, ἐν αἷς ἀπέκειντο, δημοσίᾳ δαπάνῃ παρεσκευασμέναι, καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ὡς κοινόν τι κτῆμα ἐπιτηρούμεναι, αὗται ἀντιθέτως ταῖς προειρημέναις ἐπωνομάσθησαν αἱ κατὰ πόλεις ἢ αἱ πολιτικαί·[2] ἐκ τούτων

[1] Ὅτι πλεῖσται τοιαῦται ἐκδόσεις τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν ἐγένοντο ἐν τῇ ΣΤ', Ε' καὶ Δ' ἑκατονταετηρίδι, παντὸς λογίου φιλοτιμουμένου νὰ παρασκευάζῃ ἰδίαν Ὁμηρικὴν ἔκδοσιν, ἱκανῶς ἀποδείκνυται, νομίζω, ἐξ ὧν ὁ Πλούταρχος ἱστορεῖ ἐν βίῳ Ἀλκιβιάδου (§ 7)· ὅτι ὁ πάντολμος ἐκεῖνος νεανίας "ἐπιστὰς γραμματοδιδασκάλῳ βιβλίον ᾔτησεν Ὁμηρικόν· εἰπόντος δὲ τοῦ διδασκάλου μηδὲν ἔχειν Ὁμήρου, κονδύλῳ καθικόμενος αὐτοῦ παρῆλθεν. Ἑτέρου δὲ φήσαντος ἔχειν Ὅμηρον, ὑφ' αὐτοῦ διωρθωμένον, Εἶτ', ἔφη, γράμματα διδάσκεις, Ὅμηρον ἐπανορθοῦν ἱκανὸς ὤν, καὶ οὐχὶ τοὺς νέους παιδεύεις;" Δῆλον ἄρα ἐντεῦθεν, ὅτι μέγιστος ἦν ὁ ἀριθμὸς τῶν καλουμένων κατ' ἄνδρα ἐκδόσεων, ὅπου γε καὶ αὐτοὶ οἱ γραμματοδιδάσκαλοι ἐσεμνύνοντο, διορθωταὶ γινόμενοι τοῦ Ὁμήρου. Οἱ δὲ σχολιασταί, ὑπὸ μὲν τὸ γενικὸν ὄνομα αἱ κατ' ἄνδρα, πάσας δηλοῦσι τὰς ἰδιωτικὰς ταύτας ἐκδόσεις· εἰ δέ τις ἦν ἐν αὐταῖς ἔξοχος καὶ διακεκριμένη, ταύτην διέκρινον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ διορθώσαντος, λέγοντες, ἡ Ἀντιμάχου, ἡ Ζηνοδότου κ. τ. λ.

[2] Ποικίλως εὕρηνται ὀνομαζόμεναι ἐν τοῖς Βενετικοῖς σχολίοις αἱ κατὰ πόλεις αὗται ἐκδόσεις—αἱ πολιτικαί—αἱ τῶν πόλεων—αἱ ἀπὸ πόλεων—αἱ ἀπὸ τῶν πόλεων—αἱ διὰ τῶν πόλεων—αἱ ἐκ τῶν πόλεων—αἱ κατὰ πόλεις· ἀλλ' ἡ ποικιλία τῶν ὀνομάτων κατ' οὐδὲν μεταβάλλει τὸ πρᾶγμα, ὅτι δηλαδὴ διὰ τῶν ὀνομάτων τούτων διακρίνουσιν οἱ σχολιασταὶ τὰς δημοσίᾳ τῶν πόλεων δαπάνῃ γενομένας ἐκδόσεις, ἀντιθέτως ταῖς ὑπὸ ἰδιωτῶν

δὲ ἰδίως κατονομάζονται ἕξ, ἅτε τῶν ἄλλων οὖσαι, ὡς φαίνεται, ἀξιολογώτερα[illegible] —ἡ Μασσαλιωτική, ἡ Χία, ἡ Ἀργολική, ἡ Σινωπική, ἡ Κυπρία, καὶ ἡ Κρητική.[1] Αὗται ἦσαν ἀναντιῤῥήτως ἀρχαιότερα[illegible] τῶν ἄλλων ἁπασῶν, ὅσαι συνήχθησαν ἐν τῇ Ἀλεξανδρινῇ Βιβλιοθήκῃ[illegible] πολὺ πρὸ τοῦ Σόλωνος καὶ Πεισιστράτου γεγραμμέναι ὑπὸ τῶν πρώτω[illegible] Ὁμηριδῶν, καὶ οὐχὶ μετὰ τὴν ἐπὶ Πεισιστράτου συναγωγὴν καὶ συσ[illegible]

καὶ πρὸς ἰδίαν ἑνός τινος χρῆσιν γενομέναις. Προσσημειωτέον δέ, ὅτι παρὰ τὰς δύ[illegible] ταύτας γενικὰς ἐπωνυμίας, δι' ὧν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ σχολιασταὶ διακρίνουσι τὰς ἰδιωτικὰ[illegible] τῶν δημοσίων ἐκδόσεων, καὶ ἄλλας ἠναγκάσθησαν νὰ μεταχειρισθῶσιν ἐπωνυμίας πρὸ[illegible] διάκρισιν τῶν ἀπείρων ἐκδόσεων, ὅσας εἶχον ἐν τῇ Ἀλεξανδρινῇ βιβλιοθήκῃ· ὅθεν αἱ μὲ[illegible] αὐτῶν ἐπονομάζονται ὡς ἐκ τοῦ χρονόυ (αἱ ἀρχαῖαι—αἱ παλαιαί), αἱ δὲ ὡς ἐκ τῆς ἀξίας (α[illegible] δημώδεις—αἱ εἰκαιότεραι—αἱ κοιναί—αἱ κοινότεραι—αἱ μέτριαι—αἱ πλείους—αἱ χαριέστεραι—αἱ χαριέσταται)—καὶ μία ἰδίως ἐπονομάζεται "πολύστιχος," τρὶς ἐν τοῖς Βενετ. σχολίοις μνημονευομένη (Ἰλ. Α, 258 καὶ 340. Δ, 335). Καὶ ὁποία μὲν ἦν ἡ καλουμένη πολύστιχος ἔκδοσις, οὐδεὶς λέγει, ὅσον γ' ἐγὼ γινώσκω· ὁ δὲ Σουΐδας (ἐν λ. Πίγρης) λέγει, ὅτι ὁ ἀδελφὸς οὗτος τῆς βασιλίσσης Ἀρτεμισίας ἐποιήσατο παράδοξόν τινα τῆς Ἰλιάδος ἔκδοσιν, παρεμβαλὼν μεθ' ἕκαστον Ὁμηρικὸν στίχον καὶ ἕνα ἴδιον πεντάμετρον, οὕτως·

> Μῆνιν ἄειδε, Θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος·
> Μοῦσα γὰρ σὺ πάσης πείρατ' ἔχεις σοφίης·

ὁ αὐτὸς δὲ Σουΐδας (ἐν λ. Τιμόλαος) καὶ ὁ Εὐστάθιος (ἐν προοιμίῳ τῆς Ὀδυσσείας) λέγουσιν, ὅτι καὶ ὁ Λαρισσεὺς οὗτος ἐποιήσατο ὁμοίαν τινὰ τῆς Ἰλιάδος ἔκδοσιν, παρεμβαλὼν μεθ' ἕκαστον Ὁμηρικὸν στίχον ἕνα ἴδιον, ἀλλ' ἑξάμετρον, οὕτως·

> Μῆνιν ἄειδε, Θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος,
> ἣν ἔθετο Χρύσου κεχολωμένος εἵνεκα κούρης,
> οὐλομένην, ἣ μυρί' Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε
> μαρναμένοις, ὅτε Τρωσὶν ἄτερ πολέμιζον ἄνακτος κ. τ. λ.

Τέλος πάντων καὶ περὶ ἀντιγράφων Ὁμηρικῶν λέγοντες οἱ Ἀλεξανδρινοὶ σχολιασταί, διέκρινον αὐτὰ κατὰ χρόνον καὶ κατ' ἀξίαν—τὰ ἀρχαῖα—τὰ παλαιά—τὰ φαῦλα—τὰ φαυλότερα κ. τ. λ. Ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῶν διαφόρων ἀναγνώσεων ἔλεγον—ἡ ἀμείνων ἀνάγνωσις—οἱ ἀκριβῶς ἀναγινώσκοντες—ἡ συνήθης ἀνάγνωσις—ἡ τετριμμένη ἀνάγνωσις κ. τ. λ.—Ἴδε τὰ Βενετ. σχόλ. Ζ, 4. Η, 238. Υ, 384 καὶ 225. περὶ δὲ τῶν παντοίων ὀνομάτων τῶν ἐκδόσεων ἴδε Βιλλοισῶνος Προλεγόμ. εἰς Ὅμηρον (σελ. 26 κ. ἑξ).

[1] Τῶν ἓξ τούτων ἐκδόσεων (ὧν δύο μόναι μνημονεύονται παρ' Εὐσταθίῳ, ἡ Μασσαλιωτικὴ καὶ Σινωπική, τὰς πάσας δὲ ἐγνώρισαν ἡμῖν τὰ Βενετ. σχόλια) ἡ μὲν πρώτη μνημονεύεται εἰκοσιπεντάκις ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐν τοῖς Βενετ. σχολίοις, ἡ δὲ δευτέρα ὁμοίως δωδεκάκις, ἡ δὲ τρίτη ἑπτάκις καὶ οὐχὶ πέραν τῆς ῥαψῳδίας Ρ, ἡ δὲ τετάρτη πεντάκις καὶ οὐ πέραν τῆς ῥαψῳδίας Ε, ἡ δὲ πέμπτη τετράκις, καὶ αὕτη μέχρι τοῦ αὐτοῦ ὅρου, ἡ δὲ ἕκτη ἅπαξ μόνον ἐν ῥαψῳδ. Α, 381. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἐν τοῖς εἰς Ὀδύσσειαν ἀρχαίοις σχολίοις μνημονεύεται καὶ ἔκδοσις Αἰολικὴ ἢ Αἰολίς, οὐδαμοῦ τῶν Βενε-

σωμάτωσιν τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, ὡς ὁ Οὐόλφιος διϊσχυρίζεται, ἱστορῶν καὶ τοῦτο συνῳδὰ τῇ ἀνυποστάτῳ γνώμῃ αὐτοῦ, ὅτι πρῶτον ἐπὶ Πεισιστράτου ἐγράφησαν τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα.[1] Τούτου δὲ σαφεστάτη ἐστὶν ἀπόδειξις ἡ Σινωπικὴ καὶ Μασσαλιωτικὴ ἔκδοσις· διότι οὐδαμῶς ἄλλως δυνάμεθα μετὰ λόγου νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι εὑρέθησαν ἐν τοῖς ἀποκέντροις ἐκείνοις τόποις ἀντίγραφα Ὁμηρικά, ἢ ἐννοοῦντες, ὅτι μετεκομίσθησαν ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Μιλησίων, τῶν ἀποικησάντων ἐν Σινώπῃ περὶ τὸ

τικῶν σχολίων μνημονευομένη. Ὡσαύτως δὲ μνημονεύονται ἐν αὐτοῖς καὶ δύο ἕτεραι, ἡ ἐκ τοῦ Μουσείου (Ὀδ. Ξ, 204) *καὶ ἡ Κυκλική* (Ὀδ. Π, 195 *καὶ* Ρ, 25)· *καὶ περὶ τῆς τελευταίας ταύτης λέγει ὁ Βοίκκιος ὅτι ἐπωνομάσθη οὕτως, ἅτε δὴ συναριθμουμένη ἐν τοῖς Κυκλικοῖς ποιήμασιν.—Ἴδε τὴν ἐν Ὀξωνίᾳ ἔκδοσιν τῆς Ὀδυσσείας σὺν τοῖς ἀρχαίοις σχολίοις (ἐν ῥαψῳδ. Π, 195).*

[1] *Ἴδε Οὐολφίου Προλεγόμ. εἰς Ὅμηρον, κεφ.* xxxix, *ἐν ᾧ τὰ περὶ τῶν ἐκδόσεων τούτων ἱστορῶν, λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι οἱ ἐπιστάται τῆς Ἀλεξανδρινῆς Βιβλιοθήκης πολλαχόθεν λαμβάνοντες Ὁμηρικὰς ἐκδόσεις, καὶ ἀγνοοῦντες, τίς ὁ τὴν διόρθωσιν ἑκάστης ποιησάμενος, κατέγραφον τὰς ἐκδόσεις ἐκείνας ἐν τοῖς ἑαυτῶν καταλόγοις ὑπὸ τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων, ἐξ ὧν μετεφέροντο εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Κατὰ δὴ ταῦτα καὶ ὁ τὸ περὶ Ὁμήρου ἄρθρον ἐν τῷ Σμιθίου βιογραφικῷ Λεξικῷ γράψας, ὁ ἐν Βόννῃ Καθηγητὴς Κύριος* William Ihne, *ἀποφαίνεται, ὅτι καὶ τότε ἐγίνετο ἐν τοῖς χειρογράφοις ἐκείνοις ὅ, τι καὶ νῦν συνήθως γίνεται, ὀνομαζομένων τῶν χειρογράφων ἐκ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἕκαστον εὕρηται, ὅταν ἀγνοῆται ὁ γράψας αὐτό. Ἀλλά, καὶ τούτου τεθέντος, τίς ἄρα ἀνάγκη ὑπηγόρευσε τὸ νὰ ζητηθῶσιν ἀντίγραφα τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἐν Σινώπῃ καὶ ἐν Μασσαλίᾳ καθ' ἣν ἐποχὴν πᾶσαι αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἔβριθον τοιούτων ἀντιγράφων; τίνα τάχα τελειότητα ἤλπιζον νὰ εὕρωσιν ἐν τοῖς ἀντιγράφοις τῆς Σινώπης καὶ Μασσαλίας, μὴ ὑπάρχουσαν ἐν τοῖς ἄλλοις; ἦσαν καὶ ἐν Σινώπῃ Ἀντίμαχοι καὶ Ἀριστοτέλεις διορθοῦντες τὸν Ὅμηρον; ἀλλ' ἦσαν ἐν Μασσαλίᾳ; πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Καὶ ὅμως τὴν παράδοξον ταύτην γνώμην, ὅτι τὰς Ἀθήνας μιμούμεναι καὶ ἄλλαι πόλεις, ἐν αἷς καὶ ἡ Σινώπη καὶ Μασσαλία, ἐδαπάνησαν εἰς ἀπόκτησιν ἰδίας Ὁμηρικῆς ἐκδόσεως, ὑπεστήριξαν ἄνδρες ἐπὶ πολυμαθείᾳ σεβάσμιοι, ἑπόμενοι τῷ Οὐολφίῳ, ἐν οἷς καὶ ὁ Κύριος* Em. Egger *ἐν τῷ πολυτίμῳ αὐτοῦ συγγράμματι* Histoire de la critique chez les Grecs (p. 12—13) *λέγων.* "Enfin il n'est pas inutile de remarquer qu'*à l'imitation d'Athènes*, plusieurs villes Grecques, entre autres Sinope dans le Pont, et dans la Gaule notre Marseille, eurent de bonne heure l'idée de faire préparer sous leur nom et pour leur usage des éditions spéciales d'Homère, etc." *Λέγοντες δέ, ὅτι αἱ πόλεις ἐκεῖναι ἐμιμήθησαν τὰς Ἀθήνας, ἐννοοῦσιν, ὅτι τὰ ἐν αὐταῖς εὑρεθέντα καὶ ἐξ αὐτῶν ὀνομαζόμενα χειρόγραφα οὐκ ἦσαν γεγραμμένα πρὸ τοῦ Πεισιστράτου, διότι μόνον ἐπὶ Πεισιστράτου ἐγράφησαν κατὰ πρῶτον τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα· οὐδ' ἐπιτρέπουσιν οἱ ἄνδρες οὗτοι νὰ ἐννοήσῃ τις ἢ νὰ εἴπῃ, ὅτι πρὸ τοῦ Πεισιστράτου ὑπῆρξε γεγραμμένη οὐδὲ μία λέξις Ὁμηρική.*

750—650, *καὶ ὑπὸ τῶν Φωκαέων, τῶν ἀποικησάντων ἐν* Μασσαλίᾳ *περὶ τὸ* 600 *πρὸ* Χριστοῦ·[1] *ἡ δὲ ὑπόθεσις, ὅτι τὰ δύο ἐκεῖνα* Ὁμηρικὰ *ἀντίγραφα ἐγένοντο ἐν τοῖς ἀποκέντροις ἐκείνοις τόποις, ἢ μετεκομίσθησαν ἐκεῖ, μετὰ τὴν ἐν Ἀθήναις πρώτην γραφὴν τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἐπὶ* Πεισιστράτου, *ὡς οἱ περὶ* Οὐόλφιον *νομίζουσι, καὶ ἐκεῖθεν ἔπειτα μετεκομίσθησαν εἰς* Ἀλεξάνδρειαν, *προφανέστατός ἐστι παραλογισμός.*[2] Πολὺ *τοῦ* Πεισιστράτου *ἀρχαιότεραι ἦσαν ὡσαύτως καὶ αἱ ἄλλαι τέσσαρες πολιτικαὶ ἐκδόσεις, καὶ μάλιστα ἡ* Χιακὴ *καὶ* Ἀργολική· *ὧν ἡ μὲν πρώτη ἐγράφη ὑπὸ τῶν* Ὁμηριδῶν, *τῶν ἐν* Χίῳ *κατὰ πρῶτον ἀναφανέντων, καὶ ἰδίαν* Σχολὴν *ἐκεῖ συγκροτησάντων, ἡ δὲ δευτέρα ὑπὸ τῶν ἐκ* Χίου *εἰς* Πελοπόννησον *ἐλθόντων ἐπὶ* Λυκούργου, *καὶ ἀθρόαν τὴν* Ὁμήρου *ποίησιν κομισάντων, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐλέγομεν·*[3] *διότι ἀτοπώτατόν ἐστι πάντως τὸ ὑπολαβεῖν, ὅτι ἡ* Χίος, *καὶ πᾶσα ἡ* Ἰωνία, *ἥπερ ἦν τὸ φυτώριον, οὕτως εἰπεῖν, ἐξ οὗ μετεφυτεύθησαν εἰς τὴν* Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα *τὰ* Ὁμηρικὰ *ποιήματα, ἔμενεν ἔρημος τῶν ὡραιοτάτων προϊόντων τοῦ ποιητικοῦ αὐτῆς οὐρανοῦ, οὐδ' ἠκούετο κελαδοῦσα ἡ* Μοῦσα *τοῦ* Ὁμήρου *ἐν τῇ γενεθλίῳ αὐτῆς γῇ ἐπὶ τέσσαρας ὅλους αἰῶνας, ἄχρις οὗ ὁ* Πεισίστρατος *συναγαγὼν καὶ ἀντιγράψας τὰ* Ὁμηρικὰ *ποιήματα παρέσχε καὶ τῇ πατρίδι τοῦ* Ὁμήρου *τὴν εὐκολίαν τῆς ἀποκτήσεως ἑνός τινος ἀντιγράφου.* Οὐχ *ἧττον δὲ ἄτοπον καὶ τὸ ὑπολαβεῖν, ὅτι ἡ πατρὶς τοῦ* Ἀγαμέμνονος, *ἧς ἐφθόνησε τὴν δόξαν ὁ* Κλεισθένης, *διότι ἐξυμνεῖτο πολὺ ἐν*

---

[1] *Ἴδε περὶ τῶν δύο τούτων Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν Στράβωνα* (*σελ.* 179 *καὶ* 545), *καὶ* Raoul-Rochet, Hist. crit. de l'établissement des Colonies Grecques. Tom. iii. p. 171—3 et p. 408—9· *ἔτι δὲ καὶ* W. Smith's Diction. of Greek and Roman Geography *ἐν λ.* Massilia *καὶ ἐν λ.* Sinope.

[2] *Ἴδε περὶ τούτου* Schoell, Hist. de la Littérat. Grecque. Tom. i. p. 133—4. W. Mure (*ἔνθ. ἀν. τόμ. Α', σελ.* 190) *καὶ* Gladstone's Studies on Homer, etc., tom. i. p. 62—64. *Ὀρθότατα δὲ κρίνει περὶ τούτου καὶ ὁ Κύριος* Edgar Quinet, *λέγων.* C'est de bouche des rapsodes, dit-on, que Pisistrate fit recueillir les poésies Homériques. Mais ce qu'il fit pour l'Attique, d'autres villes le firent, sans doute, pour leur propre compte; et rien ne prouve que les éditions de Marseille, de Chio, d'Argos, de Sinope, de Chypre, et de Crète, aient été copiées sur la sienne.—De l'Hist. de la Poésie. Homère, § 11.—*Ἴδε καὶ τὰ περὶ τούτου εἰρημένα ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ Ῥοδοκανακείου διαγωνίσματος, σελ.* 22—23.

[3] *Ἴδε σελ.* 194—5.

τοῖς Ὁμηρικοῖς ποιήμασι, καὶ ἥπερ ἐτίμα τὸν ποιητὴν μέχρις ἀποθεώσεως,[1] οὐκ ἐφρόντισε πρωτίστη πάσης ἄλλης πόλεως Ἑλληνικῆς νὰ ἔχῃ πλήρη τὰ ποιήματα ἐκεῖνα πολὺ πρὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτῶν ἐν τῇ ἄλλῃ Ἑλλάδι. Ἦσαν ἄρα τὰ ἐκ τῶν πόλεων ἐκεῖνα ἀντίγραφα, καὶ πρὸ πάντων τὰ προσημειωθέντα τέσσαρα, πολὺ τοῦ Πεισιστράτου ἀρχαιότερα, ὡς κοινόν τι κειμήλιον φυλαττόμενα καὶ ἐπιτηρούμενα ὑπὸ τῶν ἀρχόντων. Καὶ ἐν ὅσῳ μὲν ἴσχυον καθ' ἑαυτὰς αἱ πόλεις ἐκεῖναι, ἠδύναντο καὶ νὰ διατηρῶσι τὸ κοινὸν κειμήλιον· μετὰ τὴν ἐξασθένησιν ὅμως τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν ὑπερίσχυσιν τῆς Μακεδονικῆς δυνάμεως, τὰ μὲν διὰ πολλῶν χρημάτων, τὰ δὲ καὶ διὰ βίας, ἠδυνήθησαν ν' ἀποσπάσωσιν ἐκ τῶν πόλεων τὰ πολύτιμα ἐκεῖνα χειρόγραφα, καὶ νὰ μετακομίσωσιν αὐτὰ εἰς τὴν νέαν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἑστίαν, οἱ πλούσιοι καὶ ἰσχυροὶ τῆς Αἰγύπτου βασιλεῖς, οἱ μετὰ προθυμίας ἀπαραμίλλου ἐκκενοῦντες τοὺς ἑαυτῶν θησαυροὺς εἰς ἀπόκτησιν βιβλίων.[2] Τὸ

---

[1] Ἴδε τὰ περὶ τούτου ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 35, σημ. 2) εἰρημένα.

[2] Ἴδε τὰ περὶ τούτου ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 199) εἰρημένα. Ὁ δὲ Οὐόλφιος (Προλεγ. εἰς Ὅμηρον σελ. 177) ἱστορῶν τὴν ἀπαράμιλλον ἐλευθεριότητα τῶν Πτολεμαίων εἰς βιβλίων ἀπόκτησιν, θαυμάζει δικαίως, ὅπως ἠδυνήθησαν ν' ἀποσπάσωσιν ἀπὸ τῶν κληρονόμων τοῦ Ἀντιμάχου τὸ χειρόγραφον τῆς Ὁμηρικῆς διορθώσεως, τὸ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἐκείνου γεγραμμένον. Καὶ ὅμως περὶ τῶν ἓξ πολιτικῶν ἐκδόσεων οὐδὲν τοιοῦτον ὑπονοεῖ· ἀλλ', ὡς πρὸ μικροῦ ἐλέγομεν, ὑπολαμβάνει, ὅτι ἀγνοοῦντες οἱ τῆς Ἀλεξανδρινῆς βιβλιοθήκης ἐπιστάται τὰ ὀνόματα τῶν διορθωσάντων αὐτάς, ἐπέγραψαν τὰ τῶν πόλεων ὀνόματα, ὡς ἄλλα βιβλία, ἐκ διαφόρων πλοίων εἰς Ἀλεξάνδρειαν καταπλεόντων λαμβανόμενα καὶ ἀντιγραφόμενα, ἐπέγραφον "τῶν ἐκ πλοίων." Τούτου ἐπάγεται μάρτυρα τὸν Γαληνόν (τόμ. Ε', σελ. 412, ἔκδ. Βασιλείας) λέγοντα. "Φιλότιμον περὶ βιβλία τόν τε (γραπτ. ἴσ. τὸν τότε) βασιλέα τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαῖον οὕτω γενέσθαι φασίν, ὡς καὶ τῶν καταπλεόντων ἁπάντων τὰ βιβλία κελεῦσαι πρὸς αὐτὸν κομίζεσθαι, καὶ ταῦτα εἰς καινοὺς χάρτας γράφοντα, διδόναι μὲν τὰ γραφέντα τοῖς δεσπόταις, ὧν καταπλευσάντων ἐκομίσθησαν αἱ βίβλοι πρὸς αὐτόν, εἰς δὲ τὰς βιβλιοθήκας ἀποτίθεσθαι τὰ κομισθέντα, καὶ εἶναι τὰς ἐπιγραφὰς αὐτοῖς τῶν ἐκ πλοίων. Ἓν δέ τι τοιοῦτόν φασιν εὑρεθῆναι, καὶ τὸ τρίτον τῶν Ἐπιδημιῶν ἐπιγεγραμμένον, τῶν ἐκ πλοίων, κατὰ διορθωτὴν Μέμνονα Σιδίτην." Ἀλλ' οὐδὲν ἔχει τοῦτο κοινὸν πρὸς τὰς ἓξ ἐκείνας Ὁμηρικὰς ἐκδόσεις· τοὐναντίον δὲ καὶ συντείνει μᾶλλον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος ἐκείνων· διότι, καθὼς τὰ ἐκ τῶν πλοίων λαμβανόμενα βιβλία ἐπέγραφον ἐκ τῶν πλοίων, δεικνύοντες διὰ τῆς ἀορίστου ταύτης ἐπιγραφῆς, ὅτι τοσοῦτον ἐπέγραφον, ὅσον ἐγίνωσκον, οὕτως ἐν ἑκάστῃ τῶν ἐκδόσεων ἐκείνων οὐκ ἐπέγραφον "ἐκ τῶν πόλεων" ἢ "ἐκ Χίου" ἢ "ἐκ Μασσαλίας" κ. τ. λ. ἐν ἀορίστῳ τινὶ ἐκφράσει, ἀλλ' ἐπέγραφον ὁριστικῶς καί, οὕτως εἰπεῖν,

μόνον ἄρα ὀρθὸν συμπέρασμα, ὅπερ μετὰ λόγου δύναταί τις νὰ πορισθῇ ἐκ τῶν παντοίων ὀνομάτων, δι' ὧν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ διέκρινον τὰς ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ πολλὰς καὶ ποικίλας ἐκδόσεις τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν, ἐστὶ καθ' ἡμᾶς τόδε· ὅτι τὰς μὲν ὑπὸ διαφόρων ἰδιωτῶν γενομένας πρὸς ἰδίαν χρῆσιν, ὠνόμαζον γενικῶς "κατ' ἄνδρα ἐκδόσεις," διακρίνοντες διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐκδότου μόνας τὰς ἐν αὐταῖς σημαντικωτέρας καὶ τελειοτέρας, ὡς ἡ Ἀντιμάχου, ἡ Ζηνοδότου κ. τ. λ., τὰς δὲ ἐκ διαφόρων πόλεων καὶ πρὸς κοινὴν χρῆσιν κοινῇ δαπάνῃ γενομένας ὠνόμαζον "ἐκ τῶν πόλεων ἐκδόσεις, ἢ πολιτικάς," καὶ τούτων πάλιν τὰς ἀξιολογωτέρας διέκρινον διὰ τοῦ ὀνόματος τῶν πόλεων, ἐξ ὧν ἐλήφθησαν—ἡ Μασσαλιωτική, ἡ Σινωπική, ἡ Χία, κ. τ. λ.

Ἐνταῦθα παρατηρητέον, ὅτι, τοσούτων ἄλλων ἐκδόσεων καὶ κατ' ἄνδρα καὶ κατὰ πόλεις μνημονευομένων ὑπὸ τῶν σχολιαστῶν, οὐδαμοῦ μνημονεύεται ἔκδοσις Ἀττική, ἢ Πεισιστράτειος· καὶ δῆλον ἐντεῦθεν ὅτι τοιαύτη ἔκδοσις οὐδέποτ' ἐγένετο, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 209 κ. ἑξ.) διὰ μακρῶν ἀπεδείξαμεν. Πολλὰ μὲν καὶ περὶ τούτου ἐλέχθησαν, καί τινες ὑπέλαβον, ὅτι ἐπὶ τῶν Περσικῶν πολέμων ἀπώλετο ἡ ἔκδοσις ἐκείνη, ἄλλοι δέ, ὅτι ὁ Ξέρξης εὑρὼν αὐτήν, ὅτε εἰσήλασεν εἰς Ἀθήνας, μετεκόμισεν εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἀλλ' αἱ τοιαῦται ὑποθέσεις πάντῃ πάντως εἰσὶν ἀνυπόστατοι· διότι οὔτε ἀδύνατος ἦν ἡ σωτηρία ἑνὸς βιβλίου ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ξέρξου, μετακομιζομένου καὶ τούτου εἰς Σαλαμῖνα καὶ Τροιζῆνα

κατηγορηματικῶς—Μασσαλιωτικὴ ἔκδοσις—Χία ἔκδοσις—Σινωπικὴ ἔκδοσις κ. τ. λ., ὡς εἰ ἐπέγραφον πληρέστερον—ἔκδοσις ἀνήκουσα τῇ Μασσαλίᾳ, τῇ Χίῳ—κ. τ. λ. Τὰ δὲ ἐκ τῶν πλοίων ἐκεῖνα βιβλία προφανές ἐστιν ὅτι μετεκομίζοντο εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὑπὸ παντοίων κερδοσκόπων, οἵπερ ἀκούοντες περὶ τῆς προθυμίας, ἐν ᾗ οἱ Πτολεμαῖοι ἠγόραζον τὰ βιβλία, συνῆγον ὅσα καὶ ὁποῖα ἠδύναντο (τὰ πλεῖστα παρέγγραπτα, ὡς ὀρθῶς εἰκάζει ὁ Γάλλος J. Matter*—ἔνθ. ἀν. τόμ. Αʹ, σελ. 166), καὶ μετεκόμιζον αὐτὰ εἰς Ἀλεξάνδρειαν κέρδους ἕνεκα. Ὀρθῶς ἄρα καὶ οἱ τῆς Βιβλιοθήκης ἐπιστάται ἐπέγραφον τοῖς τοιούτοις βιβλίοις τὴν ἀόριστον ἐπιγραφὴν "ἐκ τῶν πλοίων," διακρίνοντες οὕτω τὰ ἄγνωστα καὶ ὕποπτα ταῦτα τῶν γνωστῶν καὶ γνησίων. Ὅτι δὲ τὰ πλεῖστα τῶν τοιούτων βιβλίων ἦσαν πλαστὰ καὶ παρέγγραπτα, αὐτὸς ὁ Γαληνὸς μαρτυρεῖ (ἔνθ. ἀν. σελ. 16) λέγων· "Πρὶν γὰρ τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τε καὶ Περγάμῳ γενέσθαι βασιλεῖς, ἐπὶ κτήσει παλαιῶν βιβλίων φιλοτιμηθέντας, οὐδέπω ψευδῶς ἐπεγέγραπτο σύγγραμμα· λαμβάνειν δ' ἀρξαμένων μισθὸν τῶν κομιζόντων αὐτοῖς συγγράμματα παλαιοῦ τινος ἀνδρός, οὕτως ἤδη πολλὰ ψευδῶς ἐπιγράφοντες ἐκόμιζον."*

μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ παίδων τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἄνδρες φιλόμηροι ὑπῆρχον τότε πλεῖστοι καὶ προθυμότατοι εἰς σωτηρίαν τοῦ κοινοῦ ἐκείνου κειμηλίου· καὶ εἰ μή τις ἄλλος, αὐτὸς ὁ Μαραθωνομάχος καὶ Σαλαμινομάχος τραγικός, ὁ τοσαῦτα ἐκ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων διδαχθείς, ὥστε νὰ ὀνομάζῃ τὰς ἑαυτοῦ τραγῳδίας τεμάχη τῶν Ὁμήρου μεγάλων δείπνων,[1] εἶχε πάντως τὴν προθυμίαν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ νὰ σώσῃ τὰ χρησιμώτατα αὐτῷ Ὁμηρικὰ δεῖπνα. Ἀληθὲς ἄρα, ὅτι τοιαύτη ἔκδοσις, ἡ οὕτω καλουμένη Πεισιστράτειος, οὔτ' ἐγένετο πώποτε, οὔτε ἀπώλετο· καὶ ἡ περὶ πράγματος τοιούτου σιωπὴ τῶν δοκίμων συγγραφέων, καὶ μάλιστα τοῦ Ἡροδότου, ἔτι δὲ καὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν, σαφεστάτη ἐστὶν ἀπόδειξις, ὅτι οὐδέποτε τοιαύτη ἔκδοσις ἐγένετο· Ὑπῆρχον ὅμως ἀναμφιβόλως ἐν Ἀθήναις πλεῖσται ἐκδόσεις ἰδιωτικαί, ὡς πρὸ μικροῦ ἐλέγομεν, καὶ ταύτας, ἢ τούτων τὰς πλείστας, συνέλεξαν οἱ Πτολεμαῖοι ἐν τῇ Ἀλεξανδρινῇ βιβλιοθήκῃ· οἱ δὲ σχολιασταὶ μνημονεύουσιν αὐτῶν ὑπὸ τὰ διάφορα ὀνόματα, ἅπερ ὀλίγον ἔμπροσθεν κατελέξαμεν, τὰς μὲν ἐκ τοῦ χρόνου, τὰς δὲ κατ' ἀξίαν ἐπονομάσαντες, ἀρχαίας, παλαιάς, κοινάς, χαριεστάτας, μετρίας, κ. τ. λ.

Τοιαύτας λοιπὸν καὶ τοσαύτας τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἐκδόσεις ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν οἱ ἐν τῷ Ἀλεξανδρινῷ Μουσείῳ συνηγμένοι λόγιοι, ἐπεχείρησαν τῇ διορθώσει καὶ ἑρμηνείᾳ τῶν ποιημάτων τούτων, οἱ μὲν διορθοῦντες τὸ κείμενον, καὶ ἰδίας ἕκαστος ποιούμενοι ἐκδόσεις, οἱ δὲ παντοίας συγγράφοντες ἑρμηνευτικὰς πραγματείας, αἵτινες ἐπεγράφοντο ὑπομνήματα, ἐξηγήσεις, μελέται, ζητήσεις Ὁμηρικαί, καὶ τὰ τοιαῦτα, οἷα καὶ οἱ νεώτεροι φιλόλογοι κατὰ μίμησιν ἐκείνων συνέγραψαν πολλά, οὐδὲ διαλείπουσι συγγράφοντες καὶ ἐκδιδόντες, προλεγόμενα εἰς Ὅμηρον, μελέτας, ζητήματα Ὁμηρικά, κ. τ. λ. Ἐν τοῖς πολλοῖς δ' ἐκείνοις Ἀλεξανδρινοῖς ἐκδόταις καὶ ὑπομνηματισταῖς τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων περιφημότεροι ἐγένοντο οἱ ἑξῆς.[2]

---

[1] Ἴδε Ἀθην. βιβλ. Η', σελ. 348.

[2] Ἐν μὲν τῇ Φαβρικίου Ἑλ. Βιβλιοθήκῃ (τόμ. Α', σελ. 502—527) ἀριθμοῦνται 123 ἐκδόται καὶ ἑρμηνευταὶ τοῦ Ὁμήρου, ὧν οἱ πλείους ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ἀλεξανδρινὴν Σχολήν· ὁ δὲ Οὐόλφιος (Προλεγ. εἰς Ὅμηρον, § xli. ἐν τέλει) ἐπιμελῶς ἐξερευνήσας τὰ

αʹ) Ζ η ν ό δ ο τ ο ς ὁ Ἐ φ έ σ ι ο ς.[1]—Οὗτος ἤκμαζε περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Γʹ πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος, καὶ ἐγένετο μαθητὴς Φιλήτα ἢ Φιλητᾶ τοῦ Κώου, ἐλεγειακοῦ καὶ τούτου ποιητοῦ, ὃς καὶ λέγεται ὅτι συνειργάσατο εἰς τὴν Ὁμήρου διόρθωσιν.[2] Ὁ Σουΐδας ὀνομάζει τὸν Ζηνόδοτον πρῶτον τοῦ Ὁμήρου διορθωτήν, καὶ ἅμα ἐπιστάτην τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Βιβλιοθηκῶν, καὶ δικάσκαλον τῶν παίδων τοῦ Πτολεμαίου, ἐννοῶν πιθανώτατα τοὺς παῖδας Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, ὃς ὁμοίως ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Φιλητᾶ. Λέγεται δέ, ὅτι ὁ Πτολεμαῖος οὗτος ἀνέθηκε τῷ μὲν Ζηνοδότῳ τὴν τοῦ Ὁμήρου καὶ τῶν ἄλλων ἐπικῶν ποιητῶν διόρθωσιν, Ἀλεξάνδρῳ δὲ τῷ Αἰτωλῷ τὴν τῶν τραγικῶν, καὶ Λυκόφρονι τῷ Χαλκιδεῖ τὴν τῶν κωμι-

---

ἐν τοῖς Βενετικοῖς σχολίοις μνημονευόμενα τούτων ὀνόματα, εὗρε τοὺς πάντας εἰς 250 συναριθμουμένους. Ἐν τούτοις δὲ ἀναφέρεται καὶ γυνή τις Δημὼ καλουμένη (Ἴδε Βενετ. σχ. Β, 205 καὶ Ε, 722), ἧς καὶ Εὐστάθιος μνημονεύει ἐν Ἰλιάδι (σελ. 1154), καὶ ἣ φαίνεται συγγράψασα Ἀλληγορίας Ὁμηρικάς. Καὶ ἄλλη δὲ γυνή, ἡ Βυζαντία Μυρὼ ἢ Μοιρώ (ἴδε Ἀθήναιον. ΙΑʹ, σελ. 490), ἡ σύζυγος τοῦ φιλολόγου Ἀνδρομάχου καὶ μήτηρ τοῦ τραγικοῦ ποιητοῦ Ὁμήρου, ἡ ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου ἀκμάσασα, καὶ ποιήσασα τὸ ἐπικὸν ποίημα "ἡ Μνημοσύνη" καί τινα ἐλεγεῖα, μνημονεύεται ὡς ἑρμηνεύσασα δυσνόητά τινα χωρία τῆς Ὀδυσσείας. Ἴδε πλείω περὶ τῆς Μυροῦς παρά τε Φαβρικίῳ (Ἐλ. Β. τόμ. Βʹ, σελ. 131—3) καὶ παρὰ Κλίντωνι (τόμ. Γʹ, σελ. 487), ἔτι δὲ καὶ παρὰ τῷ Κυρίῳ Egger ἐν τοῖς Mémoires de Littérat. anc. p. 137. Δύο ταύτης ἐπιγράμματα διασωθέντα, καὶ δέκα στίχοι ἐκ τοῦ ἐπικοῦ ποιήματος "ἡ Μνημοσύνη" ἐκδέδονται ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ (τόμ. Αʹ, σελ. 135) καὶ ἐν τοῖς Βρυγκίου Ἑλλην. Ἀναλέκτοις (τόμ. Αʹ, σελ. 202—3). Ὅτι δὲ πάντες οὗτοι οἱ πολυάριθμοι τοῦ Ὁμήρου ἐκδόται καὶ ἑρμηνευταὶ οὐκ ἦσαν λόγου πολλοῦ ἄξιοι, ἀλλὰ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, καὶ μάλιστα τῶν μεταγενεστέρων, ἐνησχολοῦντο εἰς Ὁμηρικὰ ζητήματα πάντῃ ἀσήμαντα καὶ σχολαστικά, εἴπομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 15—16). Τοιοῦτοι ἦσαν πρὸ πάντων οἱ ἐπικληθέντες ἐ ν σ τ α τ ι κ ο ὶ καί λ υ τ ι κ ο ί, παντοῖα Ὁμηρικὰ ζητήματα προβαλλόμενοι καὶ λύοντες, τινὲς μὲν σπουδαῖα, ἔνιοι δὲ καὶ παράλογα. Ἕνα τούτων ὀνομάζει ὁ Ἀθήναιος (ΙΑʹ, σελ. 493—4), Σωσίβιον τὸν θαυμάσιον λυτικόν, οὗ τὰς λύσεις Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος θαυμασίως τῷ ὄντι κατέσκωψεν.—Ἴδε περὶ τούτων Οὐολφ. Προλεγ. § xlii., καὶ Εὐστάθιον ἐν Ἰλιάδι (σελ. 1098), ἔτι δὲ καὶ τὰ ἐν τοῖς Βεν. σχολ. (Γ, 276—7 καὶ 441. Ι, 688. ἔκδ. Βεκκέρου). Ὁμοίως δὲ περὶ τούτων διὰ μακρῶν ἐπραγματεύσατο καὶ ὁ σοφὸς Κ. Lehrs ἐν τῷ πολυτίμῳ αὐτοῦ συγγράμματι—De Aristarchi Studiis Homericis. ἔνθα ἴδε Dissert. iii. c. iv.

[1] Ἴδε τὸ περὶ Ζηνοδότου ἄρθρον ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. ὑπὸ Κ. Ἀσωπίου, σελ. 778 κ. ἑξ.

[2] Ἴδε Οὐολφίου Προλεγ. εἰς Ὅμηρον, § xli.

μονεύονται ὀνόμασι (ἡ Ζηνοδότειος, ἡ Ζηνοδότου, ἡ κατὰ Ζηνόδοτον ἔκδοσις, αἱ Ζηνοδότου διορθώσεις, τὰ Ζηνοδότεια, τὰ Ζηνοδότου, κ. τ. λ.),[1] καὶ ἄλλα τοῦ Ζηνοδότου συγγράμματα μνημονεύονται παρά τε Ἀθηναίῳ καὶ τῷ σχολιαστῇ Ἀπολλωνίου τοῦ Ῥοδίου (Ἱστορικὰ ὑπομνήματα, Ἐπιτομαί, Γλῶσσαι), περὶ ὧν ἔστιν ἰδεῖν παρ' Ἀσωπίῳ, εἴ τις βούλεται, πλείω. Ἀλλὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ πάντων κάλλιστον ὑπῆρξεν ἡ Ὁμήρου διόρθωσις, ἐφ' ᾗ τοσαύτην ἐκτήσατο φήμην, ὥστε τὸ ὄνομα αὐτοῦ (ὡς ἔπειτα δικαιότερον τὸ τοῦ Ἀριστάρχου) ἐγένετο συνώνυμον τῷ κ ρ ι τ ι κ ό ς· ὅθεν ὁ Ῥωμαῖος Βιβάκουλος, σατυρικὸς ἰαμβογράφος, ἐπαινῶν τὸν Κάτωνα, ὡς κριτικόν, ὠνόμαζεν αὐτὸν "καρδίαν τοῦ Ζηνοδότου καὶ ἧπαρ τοῦ Κράτητος"—en cor Zenodoti, en jecur Cratetis.[2] Καὶ κατεκρίθησαν μὲν ὡς τολμηραὶ πολλαὶ τῶν διορθώσεων αὐτοῦ ὑπό τε τῶν συγχρόνων αὐτῷ, ὡς ἄρτι ἐλέγομεν, καὶ ὑπὸ μεταγενεστέρων, καὶ γενικῶς προὐτιμήθησαν πάντοτε αἱ τοῦ Ἀρι-

---

κρίνατο, εἰ τοῖς ἀρχαίοις ἀντιγράφοις ἐντυγχάνοι, καὶ μὴ τοῖς ἤδη διωρθωμένοις" (ὑπὸ Ζηνοδότου δῆλον ὅτι). Ἴδε Διογ. Λαέρτιον ἐν βίῳ Τίμωνος, σελ. 113, ἔνθα καὶ τὰ ὑπὸ Κασωβῶνος καὶ Μεναγίου σημειούμενα· ἔτι δὲ καὶ Οὐολφίου Προλεγόμ. § xxxix. ἐν τέλει. Ἰδίας δὲ περὶ τῶν Ζηνοδότου Ὁμηρικῶν διορθώσεων πραγματείας ἔγραψαν οἱ Γερμανοὶ φιλόλογοι Heffter—De Zenodoto ejusque Studiis Homericis (Brandenbourg 1839) καὶ H. Düntzer—De Zenodoti Studiis Homericis (Gottingen 1848).

[1] Ἴδε Βιλλοισῶνος προλεγόμενα εἰς Ὅμηρον, σελ. 23· ἔνθα ὁ σοφὸς Ἑλληνιστὴς ὀρθῶς παρατηρεῖ, ὅτι ἡ φράσις "ἡ κατὰ Ζηνόδοτον" ὁμοία ἐστὶ τῇ "Εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον," ὅπερ ἐστὶν—Εὐαγγέλιον τοῦ ἁγίου Ματθαίου (quo sensu dicitur Εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον, id est, Sancti Matthæi). Λυπηρόν, ὅτι ὁ τοσαῦτα περὶ τῆς φράσεως ταύτης ἄκαιρα καὶ ἄτοπα γράψας Εὐαγγελιομάστιξ Renan ἢ οὐκ εἶδεν, ἢ παρεῖδε τὴν ὀρθὴν ταύτην ἑρμηνείαν τῆς φράσεως "Εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον·" ἄλλως, οὐχ ὑπέπιπτεν εἰς ἁμάρτημα ἀνάξιον τῆς πολυμαθείας αὐτοῦ, ἄξιον ὅμως τῆς ἀσεβοῦς προκαταλήψεως, λέγων, ὅτι αἱ φράσεις "κατὰ Ματθαῖον, κατὰ Μάρκον, κατὰ Λουκᾶν, κατὰ Ἰωάννην" οὐ δηλοῦσιν, ὅτι αἱ διηγήσεις ἐκεῖναι συνεγράφησαν διαμπερὲς ὑπὸ τοῦ Ματθαίου, τοῦ Μάρκου, τοῦ Λουκᾶ καὶ τοῦ Ἰωάννου, ἀλλὰ μόνον σημαίνουσιν, ὅτι ἦσαν παραδόσεις, ἐξ ἑκάστου τῶν Ἀποστόλων ἐκείνων προελθοῦσαι, καὶ διὰ τοῦ κύρους τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ἐπικαλυφθεῖσαι (Vie de Jésus, par Ernest Renan. Introduction, p. xvi.). Διορθούσθω λοιπὸν ὁ ἄλλως πολυμαθὴς βιογράφος τοῦ Ἰησοῦ ἐκ τοῦ σοφοῦ αὐτοῦ συμπολίτου καὶ διακεκριμένου ἐκδότου τῆς Ἰλιάδος.

[2] Ἴδε Βιλλοισῶνος Προλεγόμ. εἰς τὸ Ὁμηρικὸν Λεξικὸν τοῦ Ἀπολλωνίου, σελ. 18· καὶ Dugas Montbel, Hist. des Poésies Homériques, p. 92.

ποιητῶν, Ἡσιόδου, Πινδάρου, Ἀλκαίου, Ἀνακρέοντος, Σοφοκλέους, Εὐριπίδου, Ἀριστοφάνους, ἐποιήσατο καὶ διόρθωσιν Ὁμήρου, μετὰ πολλῆς περισκέψεως ἐπιδιορθώσας ὅσα παρέλιπεν ἀδιόρθωτα ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ Ζηνόδοτος, καί τινα τῶν ἐκείνου μεταβαλών, ἐπὶ δὲ πᾶσι καὶ πολλοὺς τῶν ὑπ' ἐκείνου καταδεδικασμένων καὶ ἀποβεβλημένων στίχων ἐπαναγαγὼν ἐν τῷ κειμένῳ, καὶ μόνον ἀθετῶν αὐτούς. Τοῦτο καταφαίνεται πολλαχοῦ τῶν Βενετ. σχολίων, ἔνθα πολλάκις σημειοῦται—Ζηνόδοτος τὸν στίχον τοῦτον οὐκ ἔγραφεν, Ἀριστοφάνης δὲ ἠθέτει—παρὰ Ἀριστοφάνει ἠθετοῦντο, παρὰ Ζηνοδότῳ δὲ οὐδὲ ἦσαν—Ζηνόδοτος οὐ γράφει, Ἀριστοφάνης μόνον ἀθετεῖ κ. τ. λ.—σπανιώτατα δὲ εὕρηται τὸ ἀνάπαλιν, ὡς ἐν Ἰλιάδ. Ξ, 114, ἔνθα σημειοῦται—Ζηνόδοτος ἠθέτει, παρὰ Ἀριστοφάνει δὲ οὐκ ἦν.[1] Ποικίλως δὲ καὶ ἡ Ἀριστοφάνους διόρθωσις μνημονεύεται ὑπὸ τῶν σχολιαστῶν καὶ Γραμματικῶν—ἡ Ἀριστοφάνους ἔκδοσις, ἡ Ἀριστοφάνους παράδοσις, ἡ Ἀριστοφάνειος, ἡ κατὰ Ἀριστοφάνη[2]

δέκα μυριάδας περιορίζει τὸν ἀριθμόν, τοῦτ' ἔστιν εἰς τὸ ἥμισυ τῶν ὑπὸ Ἰωσήπου ἀριθμουμένων· ἄλλοι δὲ ἄλλους λέγουσιν ἀριθμούς, περὶ ὧν ἴδε Μάττερον (ἔνθ. ἀν. σελ. 47 κ. ἑξ), ἔτι δὲ καὶ τὸ ἄρτι παρατεθὲν Πλαυτιανὸν σχόλιον.

[1] *Πλεῖστα παραδείγματα τῶν ὑπὸ Ἀριστοφάνους γενομένων μεταβολῶν ἐν ταῖς τοῦ Ζηνοδότου διορθώσεσιν εὕρηνται συνειλεγμένα παρὰ Κλίντωνι (τόμ. Γ', σελ. 491—5). Ἔπιθι δὲ περὶ Ἀριστοφάνους καὶ τῶν διορθώσεων αὐτοῦ τὰ Οὐολφίου Προλεγόμ.* § xliv. *Καὶ ἀναντιῤῥήτως ἡ τοιαύτη διόρθωσίς ἐστιν ὀρθοτέρα· διότι ἡ παντελὴς ἐξάλειψις τῶν στίχων δείκνυσιν αὐθαίρετον καὶ τολμηρὸν ἐγωϊστὴν τὸν διορθοῦντα· τὸ δὲ ἁπλῶς ἀθετεῖν τοὺς δοκοῦντας ὑπόπτους στίχους καταλείπει ἐλευθέραν τὴν περὶ αὐτῶν κρίσιν τοῦ ἀναγινώσκοντος, καὶ πολλάκις δεύτεραι καὶ νεώτεραι σκέψεις ἐπέρχονται τῶν πρώτων ὀρθότεραι. Οὕτω πολλοὶ τῶν μετ' Ἀρίσταρχον κριτικῶν εὑρίσκουσιν ἄδικον τὴν ὑπ' ἐκείνου καταδίκην τῶν τεσσάρων στίχων τῆς Ἰλιάδος* (*I*, 458—61), *οὓς ἐξωβέλιζε τοῦ κειμένου· καὶ πρῶτος πάντων κατέκρινε διὰ τοῦτο τὸν Ἀρίσταρχον ὁ Πλούταρχος, ὃς καὶ διέσωσε τοὺς ὀβελισθέντας ἐκείνους στίχους· "Ὁ μὲν οὖν Ἀρίσταρχος ἐξεῖλε ταῦτα τὰ ἔπη φοβηθείς· ἔχει δὲ πρὸς τὸν καιρὸν ὀρθῶς, τοῦ Φοίνικος τὸν Ἀχιλλέα διδάσκοντος, οἷόν ἐστιν ὀργή, κ. τ. λ." (ἐν τῷ—πῶς δεῖ τὸν νέον ποιημάτων ἀκούειν, § η'). Ἴδε περὶ τούτου καὶ Οὐολφίου Προλεγ. σελ.* 262, *Μοντβέλιον (ἔνθ. ἀν. σελ.* 99—100) *καὶ Γλάδστωνος τὰς Ὁμηρικὰς μελέτας* (Prolegomena, p. 60—61).

[2] *Τετράκις εὕρηται ἐν τοῖς Βεν. σχολίοις ἡ τοιαύτη ἔκφρασις "ἡ κατὰ Ἀριστοφάνη."* (*Δ*, 17 *καὶ* 142. *H*, 436. *P*, 264). *Σεσημειώσθω δὲ τοῦτο διὰ* Renan *τὸν Εὐαγγελιομάστιγα, περὶ οὗ καὶ ἐν τοῖς περὶ Ζηνοδότου εἴρηται τὰ προσήκοντα.*

" (800) *βιβλία ὑπομνημάτων μόνων.* Μαθητὴς δὲ γέγονεν Ἀριστοφάνους " τοῦ Γραμματικοῦ, καὶ Κράτητι τῷ Γραμματικῷ Περγαμηνῷ πλεῖστα διη- " μιλλήσατο ἐν Περγάμῳ· μαθηταὶ δ' αὐτοῦ Γραμματικοὶ περὶ τοὺς μ' ἐγέ- " νοντο. Τελευτᾷ δ' ἐν Κύπρῳ ἑαυτὸν ὑπεξαγαγὼν ἐνδείᾳ τροφῆς, νόσῳ " τῇ ὕδρωπι ληφθείς, κ. τ. λ." Οὗτος ἐπεξειργάσατο τὴν τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν ἔκδοσιν μετ' ἀκριβείας πλείστης, καὶ διῄρεσεν αὐτὰ εἰς 24 ῥαψῳδίας, ἐπιγράψας ἑκάστῃ ἓν τῶν ἀλφαβητικῶν γραμμάτων·[1] καὶ ἐν γένει οὕτω καλῶς ταῦτα διωρθώσατο, ὥστε τὸ ὄνομα αὐτοῦ μᾶλλον ἢ τὸ τοῦ Ζηνοδότου κατήντησε συνώνυμον τῷ κριτικός· αἱ δὲ διορθώσεις αὐτοῦ τοσαύτης ἀπήλαυον πίστεως παρὰ τοῖς ἔπειτα, ὥστε προὐτιμῶντο ἁπασῶν τῶν ἄλλων καὶ ἐν οἷς ἐφαίνοντο ἧττον ὀρθαί. Οὕτως ἀναγινώσκεται ἐν τοῖς Βενετ. σχολίοις (Α, 572)—" καὶ ἐπεκράτησεν ἡ Ἀριστάρχου καίτοι λόγον οὐκ ἔχουσα·" καὶ ἀλλαχοῦ (Β, 316) λέγεται· " Ἐπειδὴ οὕτω δοκεῖ στίζειν τῷ Ἀριστάρχῳ, πειθόμεθα αὐτῷ, ὡς πάνυ ἀρίστῳ Γραμματικῷ·" καὶ πάλιν (Δ', 235)—" μᾶλλον πειστέον Ἀριστάρχῳ ἢ τῷ Ἑρμαππίᾳ, εἰ καὶ δοκεῖ ἀληθεύειν," κ. τ. λ· παρὰ δὲ Ἀθηναίῳ (ΙΔ', σελ. 634) ἱστορεῖται, ὅτι Παναίτιος ὁ Ῥόδιος φιλόσοφος ὠνόμαζε τὸν Ἀρίσταρχον μάντιν " διὰ τὸ ῥᾳδίως καταμαντεύεσθαι τῆς τῶν ποιημάτων διανοίας." Ποικίλως δὲ καὶ ἡ ἔκδοσις αὕτη καλεῖται ὑπὸ τῶν σχολιαστῶν, ἡ Ἀριστάρχου, ἡ Ἀρι- στάρχειος, ἡ κατὰ Ἀρίσταρχον,[2] αἱ Ἀριστάρχου, ἡ ἑτέρα τῶν Ἀριστάρχου, ἐν τῇ ἑτέρᾳ τῶν Ἀρισταρχείων, ἡ προτέρα, ἡ δευτέρα κ. τ. λ. ὅθεν φαίνεται, ὅτι διττὴν ἐποιήσατο τὴν ἔκδοσιν, πρώτην καὶ δευτέραν, οἷον προέκδοσιν καὶ ἐπέκδοσιν, ὡς παρατηρεῖ ὁ Οὐόλφιος, ἐκ τῶν Βεν. σχολίων τὴν

Κλίντων, παρ' ᾧ ἡ χρονολογία αὕτη, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι, μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας ἐξετάζεται, τίθησι τὴν ἀκμήν, τοῦ μὲν Ζηνοδότου ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, ὅπερ ἐστὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος, τοῦ δὲ Ἀριστοφάνους τὸ 200 πρὸ Χριστοῦ, καὶ τοῦ Ἀριστάρχου τὸ 158 ἢ 156.—Ἴδε Κλίντωνα ἐν τόμῳ Γ', σελ. 491, 522, 530.

[1] *Τινὲς ἀναφέρουσι τὴν διαίρεσιν ταύτην εἰς τὸν Ζηνόδοτον· ἀλλ' οἱ πλεῖστοι θεωροῦσιν αὐτὴν ἔργον τοῦ Ἀριστάρχου, ὡς ἐν ἀρχῇ τοῦ Δ' κεφαλαίου εἴπομεν.*

[2] *Δὶς εὕρηται ἡ τοιαύτη ἔκφρασις ἐν τοῖς Βενετ. σχολίοις* (Β, 865 *καὶ Δ*, 335)· *καὶ τρίτον ἤδη σεσημειώσθω τοῦτο διὰ* Renan *τὸν Εὐαγγελιομάστιγα.—Ἴδε τὰ σημειωθέντα περὶ τούτου ἐν τοῖς περὶ Ζηνοδότου.*

παρατήρησιν βεβαιούμενος.[1] Ἀλλ' ὅμως ἐν τοῖς αὐτοῖς (Κ, 397) μνημονεύεται σύγγραμμα τοῦ Ἀμμωνίου, μαθητοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Ἀριστάρχου, "περὶ τοῦ μὴ γεγονέναι πλείονας ἐκδόσεις τῆς Ἀρισταρχείου διορθώσεως·" καὶ τοῦτο διαφόρως ἐξηγοῦσιν οἱ νεώτεροι κριτικοί, οἱ μὲν ἀποδεχόμενοι μίαν ὑπὸ τοῦ Ἀριστάρχου γενομένην ἔκδοσιν, καὶ δευτέραν τινὰ μετὰ θάνατον ὑπὸ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, οἱ δέ (καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ γνώμη τοῦ Lehrs) τὸ τοῦ Ἀμμωνίου ἐξηγοῦντες, ὅτι σημαίνει "μὴ γεγονέναι πλείονας τῶν δύο ἐκδόσεις τῆς Ἀρισταρχείου διορθώσεως." Ἡ δευτέρα αὕτη γνώμη φαίνεται ὀρθοτέρα· πρῶτον μέν, διότι πολλαχοῦ μνημονεύονται δύο αἱ Ἀριστάρχειοι ἐκδόσεις, καὶ ἐνίοτε οὕτω σαφῶς, ὥστε οὐδεμία καταλείπεται ἀμφιβολία, ὅτι αὐτὸς ὁ Ἀρίσταρχος ἐποιήσατο ἀμφοτέρας· ἔπειτα δὲ καὶ διότι αὐτὸς ὁ Ἀμμώνιος, ὁ γράψας "περὶ τοῦ μὴ γεγονέναι πλείονας ἐκδόσεις" ἀναφέρεται ἐν τοῖς Βεν. σχολίοις (Τ, 365) ὡς γράψας καὶ ἕτερον πόνημα "περὶ τῆς ἐπεκδοθείσης διορθώσεως." Ἐγίνωσκεν ἄρα ὁ μαθητὴς οὗτος καὶ διάδοχος τοῦ Ἀριστάρχου δύο ὑπ' ἐκείνου ἐκδεδομένας διορθώσεις τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, ὅσας καὶ οἱ σχολιασταὶ πολλαχοῦ ἀναφέρουσι· καὶ ἱκανῶς πιστοῦται ἐντεῦθεν ἡ τοῦ Lehrs ἑρμηνεία τῶν τοῦ Ἀμμωνίου λόγων, ὅτι ἐννοοῦσι "μὴ γεγονέναι πλείονας τῶν δύο διορθώσεις·"[2] ἴσως δὲ ὁ Ἀμμώνιος ἔγραψε τὴν τοιαύτην πραγματείαν, ἀναγκασθεὶς ἐκ τῆς διαδόσεως

---

[1] Ἴδε Οὐολφίου Προλεγ. εἰς Ὅμηρον, § xlvii. ἐν ἀρχῇ. Ἀλλὰ τὰ περὶ διορθώσεων τοῦ Ἀριστάρχου ἴδοι τις ἂν ἀκριβῶς καὶ διὰ μακρῶν ἐξεταζόμενα ἐν τῷ πολλάκις μέχρι νῦν μνημονευθέντι συγγράμματι τοῦ σοφοῦ K. Lehrs—De Aristarchi Studiis Homericis—ὅπερ πρὸ μικροῦ ἐκδέδοται ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει (ἐν Λειψίᾳ 1865) πολὺ τῆς πρώτης τελειοτέρα. Ἀξιόλογον δὲ περὶ Ἀριστάρχου μονογραφίαν συνέγραψε καὶ ὁ Κύριος Em. Egger, δημοσιευθείσῃ τὸ δεύτερον ἐν τοῖς φιλολογικοῖς αὐτοῦ Ὑπομνήμασιν, ὧν πολλάκις μέχρι νῦν ἐμνήσθημεν.—Mémoires de Littérat. anc. p. 126—163. Ἴδε καὶ Μοντβέλιον (ἔνθ. ἀν. σελ. 97 κ. ἑξ). Πρὸ δὲ τούτων ἁπάντων μνημονεύεται καὶ ἄλλη περὶ Ἀριστάρχου πραγματεία ὑπὸ Ματθεσίου—Dissertatio de Aristarcho Grammatico. Jena, 1725·—ἀλλὰ ταύτην οὐκ εἶδον ἐγώ, εἰ μὴ μόνον μνημονευομένην ὑπὸ L. Schmitz, τοῦ γράψαντος τὸ περὶ Ἀριστάρχου ἄρθρον ἐν τῷ Σμιθίου Βιογρ. Λεξικῷ.

[2] Ἴδε περὶ τούτου Οὐόλφιον (ἔνθ. ἀν.), ὃς καὶ νομίζει, ὅτι τὰ ἐν τοῖς σχολίοις μνημονευόμενα δύο τοῦ Ἀμμωνίου συγγράμματα οὐκ εἰσὶ δύο, ἀλλ' ἓν καὶ τὸ αὐτό, ἐπιγραφόμενον κυρίως "περὶ τῆς ἐπεκδοθείσης διορθώσεως." Παράβαλε δὲ καὶ τὰ ὑπὸ Lechrs (ἔνθ. ἀν. Dissertatio l. c. 2, § 5).

πολλῶν διορθώσεων, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀριστάρχου φερομένων, τρίτης ἴσως καὶ τετάρτης. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐννοουμένων τῶν Ἀμμωνίου λόγων, πάλιν μένουσιν ἀμφίβολα τὰ περὶ τούτου, οὐχ ὑπάρχοντος τοῦ συγγράμματος τοῦ Ἀμμωνίου, ἐξ οὗ ἦν δυνατὸν νὰ ἐννοηθῇ ὁ σκοπὸς τοῦ συγγραφέως· διότι μόνος ὁ τίτλος, οἷος ἀναφέρεται, εἰς παντοίας ὑπόκειται ἑρμηνείας, εἴτε δύο ἐκληφθῶσι τὰ τοῦ Ἀμμωνίου συγγράμματα, εἴτε ἓν καὶ τὸ αὐτό, διττῶς μνημονευόμενον, ὡς ὁ Οὐόλφιος νομίζει. Ἐὰν λοιπὸν παραλειφθῇ ὡς ἀμφίβολον τὸ ὑπὸ Ἀμμωνίου λεγόμενον, ἐξετασθῶσι δὲ τὰ τῶν σχολιαστῶν, οἳ θετικώτατα περὶ τούτου ἐκφράζονται, ἀναντιῤῥήτως προκύπτει ἐξ αὐτῶν, ὅτι δύο ἐποιήσατο ἐκδόσεις αὐτὸς ὁ Ἀρίσταρχος.[1] Τέλος πάντων, πρῶτος ὁ Ἀρίσταρχος ἐχρήσατο τῷ περιφήμῳ γενομένῳ ὀ β ε λ ῷ, ὃν προὔτασσε παντὸς ἀθετουμένου στίχου, εἰ καὶ παρά τινων ἀποδίδοται εἰς τὸν Ζηνόδοτον ἡ πρώτη τοῦ σημείου τούτου χρῆσις· οἱ δὲ μετ' Ἀρίσταρχον καὶ ἄλλοις ἐχρήσαντο σημείοις εἰς δήλωσιν τῶν Ἀρισταρχείων διορθώσεων, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν Βενετικῶν σχολίων, ἔνθα μετὰ τὸ τέλος ἑκάστης ῥαψῳδίας σημειοῦται· "Παράκειται τὰ Ἀριστονίκου σημεῖα καὶ τὰ Διδύμου περὶ τῆς Ἀρι-" στραχείου διορθώσεως· τινὰ δὲ καὶ ἐκ τῆς Ἰλιακῆς προσῳδίας Ἡρωδιανοῦ καὶ Νικάνορος περὶ τῆς Ὁμηρικῆς στιγμῆς."[2] Ἐκτὸς δὲ τῶν Ὁμηρικῶν

---

[1] *Παρὰ τὰ λοιπὰ χωρία, ἐν οἷς κατὰ τὰ Βενετ. σχόλια δύο τοῦ Ἀριστάρχου διορθώσεις διακρίνονται (Β, 131 καὶ 579. Γ, 416. Δ, 282 καὶ 527. Ε, 132 καὶ 181. Ζ, 113 καὶ 174. Θ, 213 καὶ 405. Ι, 653 καὶ 677. Κ, 159. Λ, 631. Ν, 359 καὶ 627. Ξ, 36, 67 καὶ 427. Ο, 450. Π, 430. Σ, 579. Ψ, 273. καὶ ταῦτα μᾶλλον κατὰ τὴν Βιλλοισῶνος ἔκδοσιν), διαῤῥήδην λέγεται τοῦτο ἐν Ῥαψῳδίᾳ Π, 613, ἔνθα σημειοῦται. "Ἐν τῇ ἑτέρᾳ τῶν Ἀριστάρχου οὐκ ἐφέρετο καθάπαξ, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ἄλογος (γρ. ἴσ. ὀβελός) αὐτῷ παρέκειτο·" καὶ ἐν Ῥαψῳδίᾳ Τ, 386, ἔνθα σημειοῦται. "Πρότερον δὲ γράφων ὁ Ἀρίσταρχος 'τῷ δ' εὖτε' . . . μετέγραψεν ὕστερον 'τῷ δ' αὖτε,' ἐμφατικώτερον νομίσας εἶναι κ. τ. λ."*

[2] *Τὰ σημεῖα ταῦτα εὕρηνται σημειούμενα καὶ ἐξηγούμενα ἐν τέλει τῶν Προλεγομένων τοῦ Βιλλοισῶνος εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην ἔκδοσιν τῆς Ἰλιάδος σὺν τοῖς Βενετικοῖς σχολίοις (ἐν Βενετίᾳ 1788). Χάριν τῶν ἡμετέρων νέων, ὅσοι τὴν ἔκδοσιν ἐκείνην οὐκ εἶδον, ἄγε δὴ τὰ περὶ τούτων ἐξ ἐκείνης τῆς ἐκδόσεως συνοπτικῶς ἐρανισώμεθα.*

"Τοῖς παρ' Ὁμήρῳ στίχοις σημεῖα παράκειται τάδε·

≻ δ ι π λ ῆ   κ α θ α ρ ὰ   ἢ   ἀ π ε ρ ί σ τ ι κ τ ο ς. Αὕτη τίθεται πρὸς ἱστορίας καὶ σχηματισμοὺς καὶ ἑτέρας ποικίλας χρείας, καὶ πρὸς τὰς ἅπαξ εἰρημένας λέξεις, καὶ πρὸς τὰ ἐναντία καὶ μαχόμενα τῶν ποιημάτων.

ἐπωνυμίων Ὁμηρικός, κριτικός, κορυφαῖος τῶν γραμματικῶν, γραμματικώτατος, κ. τ. λ.

Παρὰ τὰς τρεῖς ταύτας καὶ σημαντικωτέρας τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐκδόσεων τοῦ Ὁμήρου, πολλάκις ἐν τοῖς Βενετικοῖς σχολίοις μνημονεύεται καὶ ἡ Ῥιανοῦ ἔκδοσις, καὶ τὰ εἰς Ὅμηρον ὑπομνήματα τοῦ Καλλιμάχου καὶ Ἐρατοσθένους, καὶ τῶν τριῶν τούτων ἐν τῇ Γ' ἀκμασάντων ἑκατονταετηρίδι.[1] Ἐνταῦθα δὲ πρέπει νὰ μνημονεύσωμεν καὶ τῆς Ὁμηρικῆς ἐκδόσεως τοῦ ποιητοῦ Ἀράτου τοῦ Σολέως, ἅτε καὶ τούτου συνακμάσαντος τῷ Ζηνοδότῳ.[2] Τὴν ἔκδοσιν ταύτην οὐδαμοῦ τῶν Βενετικῶν σχολίων εὑρίσκομεν μνημονευομένην· ὁ Σουΐδας ὅμως ἐν τοῖς Ἀράτου ποιήμασι καὶ συγγράμμασι καταλέγει καὶ "διόρθωσιν Ὀδυσσείας·" ὁ δὲ ἀνώνυμος βιογράφος τοῦ Ἀράτου λέγει, ὅτι ἐποιήσατο τῆς Ἰλιάδος διόρθωσιν κατ' ἐντολὴν τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Ἀντιόχου τοῦ Σωτῆρος. Ἕτερος δὲ ἀνώνυμος βιογράφος λέγει συνῳδὰ τῷ Σουΐδᾳ, ὅτι τὴν Ὀδύσσειαν διώρθωσεν ὁ Ἄρατος.[3] Ἐντεῦθεν ὁ Οὑόλφιος εἰκάζει, ὅτι προσεκλήθη μὲν ὁ Ἄρατος ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀντιόχου εἰς Συρίαν, ὅπως διορθώσῃ τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, οὐκ ἐπεχείρησε δὲ τῇ διορθώσει, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ ὁ Ῥιανὸς ἐξεπλήρωσε τὴν βασιλικὴν ἐντολήν.[4]

Μεταγενέστεραι τούτων ἐκδόσεις, ἀνήκουσαι εἰς τὴν πρώτην πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα, μνημονεύονται ἐν τοῖς Βενετικοῖς σχολίοις αἱ ἀκόλουθοι μάλιστα τρεῖς, ἡ τοῦ Σωσιγένους, ἡ τοῦ Τυραννίωνος (τοῦ νεωτέρου δῆλον ὅτι), καὶ ἡ τοῦ Διδύμου· οὗτος δὲ καὶ Ἀριστάρχειος Γραμματικὸς ἐπεκαλεῖτο, ὡς μάλιστα θαυμάζων τὸν Ἀρίσταρχον, καὶ ἑπόμενος ἐκείνῳ ἐν οἷς ἔγραψεν Ὁμηρικοῖς ὑπομνήμασιν.[5]

---

[1] Ἴδε καὶ Φαβρ. Ελ. Β. τόμ. Α' σελ. 507 καὶ 512· ἔτι δὲ Κλίντωνα, τόμ. Γ', σελ. 507, 512 καὶ 513. ἰδίᾳ δὲ περὶ Ἐρατοσθένους ἔπιθι τὰ περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. ὑπὸ Κ. Ἀσωπίου γεγραμμένα.

[2] Ἴδε Κλίντωνα (ἔνθ. ἀν. σελ. 498—500).

[3] Ἴδε τοὺς Βιογράφους, σελ. 54 καὶ 58, ἔκδ. Οὐεστερμάννου.

[4] Ἴδε Οὑολφίου Προλεγ. εἰς Ὅμηρον σελ. 187—8.

[5] Ὁ Δίδυμος οὗτος ἦν Ἀλεξανδρεύς, σύγχρονος τῷ Κικέρωνι καὶ Ἀντωνίῳ καὶ Αὐγούστῳ. Συνέγραψε δὲ κατ' ἄλλους μὲν 4000, κατ' ἄλλους δὲ 3500 συγγράμματα· δι' ὃ καὶ

Μετὰ τούτους πάμπολλοι μνημονεύονται μεταγενέστεροι, ὧν οἱ μὲν ἐποιήσαντο ἐκδόσεις τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν, οἱ δὲ παντοίας ἔγραψαν περὶ Ὁμήρου διατριβάς· τούτων δὲ τὰ ὀνόματα καὶ τὰ παντοῖα περὶ Ὁμήρου συγγράμματα δυνατὸν ἰδεῖν παρὰ Φαβρικίῳ (ἔνθ. ἀν.) καταλεγόμενα, πληρέστερον δὲ καὶ ἀκριβέστερον παρὰ Κλίντωνι (ἔνθ. ἀν.). Ἀλλὰ τῶν πολλῶν ἐκείνων συγγραμμάτων μόνας γινώσκομεν τὰς ἐπιγραφάς, καθ' ὅσον μνημονεύονται ὑπὸ τῶν σχολιαστῶν, ἀπολομένων ἁπάντων, πλὴν τοῦ Ὁμηρικοῦ Λεξικοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ σοφιστοῦ, ὃ διασωθὲν πρῶτος ἐξέδωκεν ὁ Βιλλοισὼν μετὰ σοφῶν προλεγομένων καί Λατινικῆς μεταφράσεως (ἐν Παρισίοις, 1773)· ἔπειτα δὲ καὶ ἐν Γερμανίᾳ ἐξεδόθη, καὶ τελευταῖον ὑπὸ τοῦ χαλκεντέρου Βεκκέρου (ἐν Βερολίνῳ 1833). Ὅμοιον Λεξικὸν μνημονεύεται συνταχθὲν καὶ ὑπ' ἄλλων, ἔτι δὲ καὶ ὑπὸ Ἀπίωνος τοῦ ἐπικαλουμένου Μόχθου, μαθητοῦ τοῦ Διδύμου, ὃς καὶ ἄλλα Ὁμηρικὰ συγγράμματα λέγεται ἐκπονήσας·[1] διὰ δὲ τὸ Λεξικὸν ἐκεῖνο ἐπικαλεῖται καὶ γλωσσογράφος, ὡς ἐπεκαλεῖτο καὶ ὁ Ἡρόδωρος.[2] Ἀλλ' ἐν τοῖς περὶ Ὁμήρου συγγράμμασι τοῦ Ἀπίωνος ἦσαν, ὡς φαίνεται, καί τινα, ματαιοσχολίας μᾶλλον ἢ σπουδαίας μελέτης προϊόντα· διότι λέγεται περὶ αὐτοῦ, ὅτι εἰς μαγικὰς κατέφευγεν ἐπικλήσεις, ὅπως δυνηθῇ ν' ἀνακαλύψῃ τὴν ἀληθῆ τοῦ ποιητοῦ πατρίδα, καὶ ὅτι ἐκαυχᾶτο ὡς ἀνακαλύψας, ὅτι αὐτὸς ὁ Ὅμηρος διεῖλε τὰ ποιήματα αὐτοῦ εἰς 48 ῥαψῳδίας· διότι τὰ δύο πρῶτα γράμματα τῆς Ἰλιάδος (ἐν τῇ λέξει ΜΗΝΙΝ) ἀριθμητικῶς λαμβανόμενα σημαίνουσι 48. Δικαίως

ἐπωνομάσθη χαλκέντερος καὶ βιβλιολάθας. Ἀπώλοντο δὲ ταῦτα πάντα, καὶ μόνον ἓν ἀνεκαλύφθη καὶ ἐξεδόθη (ἐν Μιλάνῳ, 1819) ὑπὸ *Α. Μαΐου*, τὸ ἐπιγραφόμενον "*Μέτρα μαρμάρων καὶ παντοίων ξύλων.*" Τὰ δὲ νῦν ἐπ' ὀνόματι τοῦ *Διδύμου* φερόμενα Ὁμηρικὰ σχόλια, τὰ καλούμενα μικρά, πάντως εἰσὶ ψευδεπίγραφα, διότι ἐν αὐτοῖς ἀναφέρεται αὐτὸς ὁ *Δίδυμος* ὡς τρίτον πρόσωπον.—Ἴδε Ἱστορ. τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. ὑπὸ Κ. *Ἀσωπίου* (σελ. 152—3).

[1] Ἴδε περὶ τούτου *Σουΐδαν* (ἐν λ. Ἀπίων), καὶ *Βιλλοισῶνος Προλεγ.* εἰς τὸ Ἀπολλωνίου Λεξικόν, ἔτι δὲ Ἀρλέσιον παρὰ *Φαβρικίῳ* (τόμ. Α', σελ. 503—4) καὶ *Κλίντωνα* (ἔνθ. ἀν. σελ. 555).

[2] Ἴδε τὰ Βενετ. σχόλια (Ο, 324) καὶ τὴν πρὸς *Εὐλόγιον* ἐπιστολὴν τοῦ *Ἡσυχίου*, τὴν ἐν τῷ Λεξικῷ αὐτοῦ προτεταγμένην· ἔτι δὲ *Φαβρίκιον* (ἔνθ. ἀν. σελ. 503 καὶ 515).

δὲ ὁ Σενέκας τὴν τοῦ Ἀπίωνος ταύτην κρίσιν ἱστορῶν ἐπιλέγει "Talia sciat oportet qui multa vult scire."[1]

Τῶν πολλῶν δὲ καὶ παντοίων περὶ Ὁμήρου συγγραμμάτων, ὅσα παρὰ τῶν νεωτέρων Ἀλεξανδρινῶν συνετάχθησαν, καὶ νῦν μόνον ὡς ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν γινώσκονται, τὰ μᾶλλον ἀξιοθρήνητά εἰσιν ὅσα ἀποδίδονται εἰς τὸν κριτικώτατον Διονύσιον τὸν Λογγῖνον, ὧν μνημονεύει ὁ Σουΐδας (ἐν λ. Λογγῖνος)· εἰσὶ δὲ τάδε.—αʹ) Ἀπορήματα Ὁμηρικά.—βʹ) Εἰ φιλόσοφος Ὅμηρος.—γʹ) Προβλήματα Ὁμήρου καὶ λύσεις, βιβλία δύο.—δʹ) Τίνα παρὰ τὰς ἱστορίας οἱ γραμματικοὶ ὡς ἱστορικὰ ἐξηγοῦνται.—εʹ) Περὶ τῶν παρ' Ὁμήρῳ πολλὰ σημαινουσῶν λέξεων, βιβλία τρία. Καὶ ὁ Εὐστάθιος δὲ δὶς μνημονεύει Ὁμηρικῶν διορθώσεων τοῦ Λογγίνου (ἐν Ἰλιάδι σελ. 67 καὶ 106), ἐννοῶν ἴσως τὰ ὑπὸ Σουΐδου λεγόμενα Ὁμηρικὰ ἀπορήματα.[2] Ὅτι δὲ ἡ ἀπώλεια τῶν Λογγίνου τούτων συγγραμμάτων μετὰ πολλῶν ἄλλων, ἃ συνέγραψε, πολλῆς ἐστι λύπης ἀξία, δῆλον γίνεται ἐκ τοῦ μόνου περισωθέντος συγγράμματος αὐτοῦ, καὶ τούτου ἐλλιποῦς, καὶ εἰς πολλὰς ὑποκειμένου ἀμφισβητήσεις, λέγω δὴ τοῦ "περὶ ὕψους," καὶ ἔκ τινων μικρῶν ἀποσπασμάτων, διασωθέντων ἐξ ἄλλων αὐτοῦ συγγραμμάτων, καὶ ἰδίως ἐκ τοῦ ἐπιγραφομένου "τέχνη ῥητορική." Οὐχ ἧττον ἄξια λόγου πρέπει νὰ ὑποτεθῶσι καὶ ὅσα περὶ Ὁμήρου συνέγραψεν ὁ τοῦ Λογγίνου μαθητὴς Πορφύριος· εἰσὶ δὲ ταῦτα πέντε.—αʹ) Ὁμηρικὰ ζητήματα πρὸς Ἀνατόλιον. —βʹ) περὶ τοῦ ἐν Ὀδυσσείᾳ τῶν Νυμφῶν ἄντρου.—γʹ) περὶ τῆς Ὁμήρου φιλοσοφίας.—δʹ) περὶ τῆς ἐξ Ὁμήρου ὠφελείας τῶν βασιλέων.—εʹ) περὶ παραλελειμμένων τῷ ποιητῇ ὀνομάτων. Ἐκ τούτων τὰ μὲν δύο πρῶτα διεσώθησαν καὶ ἐξεδόθησαν πολλάκις, τὰ δὲ τρία τελευταῖα ἤτοι ἀπώλοντο, ἢ ἀπόκεινταί που ἄγνωστα καὶ ἀνέκδοτα.[3] Συχνότατα μνημονεύονται ἐν τοῖς Βενετικοῖς σχολίοις αἱ Ὁμηρικαὶ ἑρμηνεῖαι τοῦ Πορφυρίου· καὶ ἐν μιᾷ τούτων ἐξηγεῖται ὁ τρόπος, καθ' ὃν ὁ κριτικὸς οὗτος ἡρμήνευε τὸν Ὅμηρον

---

[1] Σενέκα ἐπιστ. 88.—Ἴδε καὶ Φαβρίκιον (ἔνθ. ἀν. σελ. 351—2).

[2] Ἴδε Φαβρίκιον (ἔνθ. ἀν. σελ. 516) καὶ Ἀρλέσιον αὐτόθι. Πλείω δὲ περὶ Λογγίνου καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἴδοις ἂν παρὰ τῷ αὐτῷ Φαβρικίῳ (τόμ. ΣΤʹ, σελ. 79 κ. ἑξ).

[3] Πλείω περὶ Πορφυρίου ἴδε παρὰ Φαβρικίῳ (τόμ. Εʹ, σελ. 725 κ. ἑξ).

"Ἀξιῶν δὲ ἐγὼ Ὅμηρον ἐξ Ὁμήρου σαφηνίζειν, αὐτὸν ἐξηγούμενον ἑαυτὸν ὑπεδείκνυον κ. τ. λ."[1]

Περιττὸν δέ ἐστι νὰ ἐπαναλάβωμεν καὶ ἐνταῦθα ὅ,τι ἐν τῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τῆς παρούσης πραγματείας ἐλέγομεν περὶ τῶν μεταγενεστέρων Ἀλεξανδρινῶν γραμματικῶν, ὅτι δηλαδὴ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐνησχολήσαντο περὶ ζητήματα Ὁμηρικὰ πάντῃ μάταια καὶ λόγου ἀνάξια. Ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ Ἀλεξανδρινῶν ἐκδόσεων τοῦ Ὁμήρου ὁ λόγος, προσθετέον καὶ ἐνταῦθα εἰς πλείονα τῶν ἐκεῖ εἰρημένων ἀπόδειξιν, ὅτι πρὸς ταῖς ἄλλαις ἐκδόσεσι, ταῖς τότε γενομέναις, μνημονεύονται καὶ δύο γελοῖαι καὶ παιδαριώδεις, αἱ καλούμεναι λ ε ι π ο γ ρ ά μ μ α τ ο ι, ἡ μὲν τῆς Ἰλιάδος ὑπὸ Νέστορος τοῦ Λαρανδέως γραμματικοῦ, ἐπὶ Σεβήρου τοῦ Αὐτοκράτορος (περὶ τὸ 200ὸν ἔτος μ. Χρ.) ἀκμάσαντος, ἡ δὲ τῆς Ὀδυσσείας ὑπὸ Τρυφιοδώρου τοῦ Αἰγυπτίου, δύο τοὐλάχιστον αἰῶνας μεταγενεστέρου τοῦ Νέστορος. Τούτων ὁ μὲν πρῶτος ἐξέδωκε τὴν Ἰλιάδα, ἀφαιρέσας ἐν ἑκάστῃ ῥαψῳδίᾳ τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ αὐτῆς γράμμα, οἷον ἐκ τῆς Α τὸ α, ἐκ τῆς Β τὸ β, καὶ οὕτω καθεξῆς· ὁ δὲ δεύτερος κατὰ μίμησιν τοῦ πρώτου ἐξέδωκε τὴν Ὀδύσσειαν ἄνευ τοῦ γράμματος σ. Ἀμφότερα ταῦτα τὰ καταλλήλως ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου C. P. Mason ἐπικληθέντα "ἄθλια εὐφυΐας γυμνάσματα,"[2] οὐ διεσώθησαν, μνημονεύονται δὲ ὑπό τε Ἡσυχίου τοῦ Μιλησίου, τοῦ ἐπικαλουμένου Ἰλλουστρίου, καί ὑπὸ Σουΐδου καὶ Εὐσταθίου.[3]

---

[1] Ἴδε Βενετ. σχόλ. (Ζ, 201). *Δῆλον δὲ ἐντεῦθεν, ὅτι ἡ εὐεργετικὴ τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐνασχόλησις εἰς διόρθωσιν καὶ ἑρμηνείαν τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων οὐκ ἐπαύσατο μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς δυναστείας τῶν Λαγιδῶν καὶ τὴν εἰς τοὺς Ῥωμαίους ὑποδούλωσιν τῆς Αἰγύπτου· ἀλλ' ἐπὶ ἓξ ὅλους αἰῶνας διετέλουν τοῦτ' αὐτὸ πράττοντες, καὶ οὐκ ὀλίγοι τούτων διεκρίθησαν καὶ ἐπὶ Ῥωμαίων, οἷοί πέρ εἰσιν ὁ προμνημονευθεὶς Δίδυμος, ὁ Ἀπίων, ὁ Ἀπολλώνιος, ὁ Ἡρωδιανός, καὶ ἐφεξῆς ὁ Πορφύριος, ὁ Πρόκλος, καὶ ἄλλοι.*

[2] Ἐν τῷ Σμιθίου Βιογραφ. *Λεξικῷ* (λ. Τρυφιόδωρος).

[3] Ἴδε Σουΐδαν (ἐν λ. Νέστωρ καὶ ἐν λ. Τρυφιόδωρος), καὶ Εὐστάθιον ἐν προοιμίῳ Ὀδυσσείας· Ὁ Τρυφιόδωρος οὗτος ἔγραψε καὶ ἕτερον περὶ Ὁμήρου πόνημα, ἐπιγραφόμενον "Παράφρασις τῶν Ὁμήρου παραβολῶν," ὅπερ ὁμοίως ἀπώλετο· ἔτι δὲ καὶ ἴδια ἐπικὰ ποιήματα τρία, ὧν μνημονεύει ὁ Σουΐδας—Μαραθωνιακά—τὰ καθ' Ἱπποδάμειαν—Ἰλίου ἅλωσις. Ἐκ τούτων μόνον τὸ τελευταῖον διεσώθη, ἐκ στίχων 691 συγκείμενον,

Παράλληλα πρὸς τὰ τῶν Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν Ὁμηρικὰ ἔργα πρέπει νὰ θεωρηθῶσι τὰ τῶν ἐν Περγάμῳ· διότι, ὡς οἱ ἐν Αἰγύπτῳ βασιλεύσαντες πρῶτοι Πτολεμαῖοι ἐκ φιλοτιμίας εὐγενοῦς καὶ ὄντως βασιλικῆς συνέστησαν τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Βιβλιοθήκην, καὶ συγκαλέσαντες πανταχόθεν τοὺς τότε λογίους ἀνέδειξαν τὴν περίφημον Ἀλεξανδρινὴν Σχολήν, οὕτω καὶ οἱ ἐν Περγάμῳ βασιλεύσαντες Ἀτταλίδαι, εὐγενῶς πρὸς ἐκείνους ἀντιφιλοτιμούμενοι (ἀγαθὴ δ' ἔρις ἥδε βροτοῖσι, καθ' Ἡσίοδον εἰπεῖν), συνέστησαν τὴν ἐν Περγάμῳ βιβλιοθήκην, περιέχουσαν, ὡς λέγεται, 200,000 τόμους, καὶ πολλοὺς ἐκεῖ συνεκάλεσαν λογίους, οἵπερ ἀπετέλεσαν τὴν ἐπικληθεῖσαν Περγαμηνὴν Σχολήν, ἀντίζηλον μὲν τῇ Ἀλεξανδρινῇ,[1] τάχιον ὅμως ἐκείνης διαλυθεῖσαν, καὶ οὐδ' ὅλους δύο αἰῶνας διαρκέσασαν· διότι ὁ Πλούταρχος ἱστορεῖ, ὅτι ὁ Ἀντώνιος "ἐχαρίσατο τῇ Κλεοπάτρᾳ τὰς ἐκ Περγάμου βιβλιοθήκας, ἐν αἷς εἴκοσι μυριάδες βιβλίων ἁπλῶν ἦσαν."[2] Ταύτης προεξῆρχε τῆς Σχολῆς Κράτης ὁ Μαλλώτης, φιλόσοφος Στωϊκός, ἐπικληθεὶς καὶ οὗτος Ὁμηρικὸς καὶ κριτικός, ὡς ὁ Ἀρίσταρχος, οὐχὶ ὅμως καὶ τοσούτῳ δικαίως, ὅσῳ ἐκεῖνος. Ἦν δὲ σύγχρονος, καὶ μάλιστα ἀντίζηλος, τῷ Ἀριστάρχῳ, καὶ συνέταξε διόρθωσιν Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας ἐν βιβλίοις Θ' (οὐ παραδεχόμενος τὴν ὑπὸ Ἀριστάρχου διαίρεσιν εἰς 24 ῥαψῳδίας), καὶ ἄλλα Ὁμηρικὰ συγγράμματα, ἐν οἷς μάλιστα μάχεται ταῖς Ἀριστάρχου Ὁμηρικαῖς διορθώσεσιν.[3] Πρώτου λοιπὸν τοῦ Κράτητος ἐξ

καὶ πολλάκις μέχρι νῦν ἐκδέδοται· μετεφράσθη δὲ καὶ Λατινιστὶ ἐμμέτρως τε καὶ ἀμέτρως, καὶ Ἀγγλιστί, καὶ Γερμανιστὶ ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Β. Θειρσίου, ὡς λέγεται ἐν τῷ Σμιθίου βιογραφ. Λεξικῷ (ἔνθ. ἀν.). Ἴδε περὶ τούτων καὶ Φαβρίκιον (ἔνθ. ἀν σελ. 517 *καὶ* 526).

[1] *Περὶ τῶν ἐν Περγάμῳ βασιλέων, ὧν πρῶτος ἐγένετο Φιλέταιρος ὁ Τιανεὺς (περὶ τὸ* 280 *πρ. Χρ.), ὁ τὴν βασιλείαν ἐκείνην συστήσας, τελευταῖος δὲ ὁ Ἄτταλος Γ', μεθ' ὃν (ἀποθανόντα τὸ* 133 *πρὸ Χρ.) τὸ βασίλειον τῆς Περγάμου διελύθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἴδε Κλίντωνα (τόμ. Γ', σελ.* 400—410). *Συντόμως δὲ ταῦτα καὶ παρὰ Στράβωνι (σελ.* 623—4).

[2] *Πλούτ. ἐν β. Ἀντωνίου*, § 58.

[3] *Τὰ συγγράμματα τοῦ Κράτητος καταριθμεῖ ὁ Κλίντων (ἔνθ. ἀν. σελ.* 528—9)· *ὁ δὲ Δανὸς φιλόλογος* G. F. Wegener *συνέλεξε καὶ ἐξέδωκε τὰ σωζόμενα τῶν συγγραμμάτων τοῦ Κράτητος ἀποσπάσματα ἐν ἰδίῳ συγγράμματι ἐπιγραφομένῳ*—De aula Attalica litter.

Καὶ λοιπόν, σιγώσης τότε τῆς γνησίας Ἑλληνικῆς Μούσης, ἄλλη τις ἐκελάδει Ἑλληνίζουσα, ξένη καὶ ἔκφυλος· καὶ ἀντεποιοῦντο τοῦ Ἑλικῶνος, ἀντὶ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου καὶ Πινδάρου, "Πάρθοι, καὶ Μῆδοι, καὶ Ἐλαμῖ-
"ται, καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν Μεσοποταμίαν, Ἰουδαίαν τε καὶ Καππαδοκίαν,
"Πόντον καὶ τὴν Ἀσίαν, Φρυγίαν τε καὶ Παμφυλίαν, Αἴγυπτον καὶ τὰ μέρη
"τῆς Λυβίης τῆς κατὰ Κυρήνην, κ. τ. λ." Οἱ δὲ τοιοῦτοι συγγραφεῖς, Ἰώσηπος ὁ Ἰουδαῖος, Αἰλιανὸς ὁ Ῥωμαῖος, καί τις Διομήδης ἄγνωστος, ὑπομνηματιστὴς Διονυσίου τοῦ Θρᾳκός, Κύριος οἶδε πόθεν τῆς Ἀσίας καταγόμενος, εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες τοῖς νεωτέροις φιλολόγοις, Σκαλιγέρῳ καὶ τοῖς ἀπ' αὐτοῦ μέχρις Οὐολφίου, ὅτι οὐκ ἐγράφησαν ἐξ ἀρχῆς τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, καὶ ὅτι σποράδην καὶ διηρημένα διασωθέντα ἐν τῇ μνήμῃ τῶν ῥαψῳδῶν, ὡς πᾶσα ἡ ζωϊκὴ φύσις ἐν τῇ κιβωτῷ τοῦ Νῶε, πρῶτος ὁ Ἀθηναῖος Πεισίστρατος συνέλεξε καὶ συνεσωμάτωσεν, ὃ δὴ καὶ ἑρμηνεύουσιν οἱ περὶ Οὐόλφιον "ἔγραψεν." Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων εἰρήσεται ἐφεξῆς ἐν οἰκείῳ τόπῳ τὰ προσήκοντα· νῦν δέ, λόγου πάρεργον, ἐπικαλούμεθα τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου, ὅπως ἴδῃ τὴν πηγήν, ἐξ ἧς οἱ νεώτεροι κριτικοὶ ἠρύσαντο τὰ μαρτύρια τῶν περὶ Ὁμήρου δοξῶν, ὅσαι ἀπετέλεσαν τὸ πολύκροτον Ὁμηρικὸν ζήτημα.

Τοιαῦτα μὲν ὑπῆρξαν τὰ τῶν Ἀλεξανδρινῶν καὶ Περγαμηνῶν λογίων Ὁμηρικὰ ἔργα, πλήρης δῆλον ὅτι καὶ ἐπεξειργασμένη τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἔκδοσις, καὶ ἅμα πολλῶν καὶ σπουδαίων ὑπομνημάτων καὶ ἄλλων πραγματειῶν σύνταξις, χρησιμωτάτων εἰς τὴν ἀκριβῆ αὐτῶν ἑρμηνείαν· ὅπερ δὴ καὶ μέχρι νῦν ἀδιαλείπτως γίνεται, ἔνθεν μὲν τοῦ Ὁμηρικοῦ κειμένου πολυτρόπως ἐκδιδομένου, ἔνθεν δὲ σχολίων καὶ ἐξηγήσεων καὶ ἑρμηνειῶν παντοίων, τῶν μὲν μετὰ τοῦ κειμένου, τῶν δὲ ἰδίᾳ, συντασσομένων. Ἡ δὲ χορεία ἐκείνη τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Περγάμῳ συνειλεγμένων λογίων, οὐ μόνον περὶ τὴν τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων διόρθωσιν ἀσχολουμένη, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν τῶν ἄλλων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ὡς ἄρτι ἐλέγομεν, ἔδωκε τὴν ἀρχὴν εἰς τὴν τότε πρῶτον κληθεῖσαν φιλολογίαν,[1] τοῦτ' ἔστιν εἰς

---

[1] Ἴδε περὶ τούτου Ἀσώπιον ἐν τῷ Προλόγῳ τῆς Ἱστορίας τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. (σελ. ρπβ'—γ').

τὴν γραμματικὴν διόρθωσιν τοῦ κειμένου, καὶ τὴν κριτικὴν ἑρμηνείαν τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ἥπερ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις διὰ γνώσεων πλειοτέρων καὶ τελειοτέρων πλουτισθεῖσα καὶ ἐπεκταθεῖσα, κατέστη, οὕτως εἰπεῖν, ἐπιστήμη ἐπιστημῶν, καὶ διὰ τοῦτο οὐ πάνυ πολλοῖς ἐφικτή.[1] Ἐν ἑνὶ λόγῳ εἰπεῖν, τὰ ἔργα τῶν Ἀλεξανδρινῶν καὶ Περγαμηνῶν λογίων μεταδόντα τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν εἴς τε τὴν Ῥώμην καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον, διετήρησαν ἀμυδρὸν μέν, πάντοτε ὅμως ἄσβεστον, τὸ φῶς τῆς Ἑλληνικῆς λυχνίας, ἐξ οὗ ἀνήφθησαν ἔπειτα αἱ μεγάλαι λαμπάδες, αἱ καταφωτίσασαι τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, καὶ δι' αὐτῆς τὴν ὑφήλιον ἅπασαν. Ἀναντίῤῥητον ἄρα ἐστίν, ὅτι ἡ προστασία τῶν γραμμάτων, ἣν οἱ Λαγίδαι ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ οἱ Ἀτταλίδαι ἐν Περγάμῳ φιλοτίμως ἐποιήσαντο κύριον τῆς ἀρχῆς αὐτῶν μέλημα, πολλῷ μείζονα δόξαν περιέβαλεν αὐτούς, ἢ τοὺς τρομεροὺς δορυκτήτορας αἱ μυριόνεκροι μάχαι καὶ αἱ ἀπέραντοι κατακτήσεις. Ἀλλ' οὐχ ἧττόν ἐστιν ἀναντίῤῥητον, ὅτι καὶ κατὰ τοῦτο ὑπῆρξαν μιμηταὶ τοῦ μεγάλου Ἕλληνος, ὃν διεδέχθησαν· διότι τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον μετὰ τῶν πολεμικῶν ἀνδραγαθημάτων ἐπικοσμεῖ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ καὶ ἡ περὶ τὰ γράμματα, καὶ ἰδίως ἡ περὶ τὸν Ὅμηρον, σπουδή.[2] Ἄξιοι λοιπὸν ἐκείνου διάδοχοι καὶ μιμηταὶ οἵ τε Λαγίδαι καὶ οἱ Ἀτταλίδαι προσεκτήσαντο ἑαυτοῖς δόξαν αἰώνιον διὰ τῆς συστάσεως τῶν δύο ἐκείνων Σχολῶν, καὶ μάλιστα τῆς Ἀλεξανδρινῆς, περὶ ἧς ὀρθότατα εἶπεν ὁ Γάλλος Μάττερος, ὅτι " ἄνευ τῆς Σχολῆς ἐκείνης οὔτε ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς Κόσμος ἐγίνετο γνωστός, οὔτε τῶν καλουμένων Μέσων αἰώνων διελύετο τὸ σκότος καὶ ἡ βαρβαρότης· ἡ δὲ τῶν γραμμάτων ἀναγέννη-

---

[1] Ὀρθότατα καὶ περὶ τούτου ἀπεφήνατο ὁ σεβάσμιος τοῦ ἡμετέρου ἔθνους διδάσκαλος Κύριος Ἀσώπιος ἐν τῷ καταριθμεῖν τὰ ὑπὸ τοῦ Οὐολφίου ὁριζόμενα 24 μαθήματα εἰς πλήρη κατάρτυσιν τοῦ κριτικοῦ φιλολόγου. "Εἰ μέν (λέγει) ἦτο συγχωρημένον νὰ ἐπινοήσωμεν γραμματολογικὴν κλίμακα, εἰς τὸ ἀνώτατον αὐτῆς σημεῖον ἠθέλαμεν τάξει τὸν πάσης σοφίας, ἐν ᾗ καὶ ἡ φιλολογία, πηγὴν ὄντα, αὐτὸν τὸν Θεόν, ὅστις ἐστὶ καὶ γεωμετρικώτατος καὶ φιλολογώτατος· εἰς τὸ κατώτατον σημεῖον ἠθέλαμεν τάξει τὸ ἀφιλολογώτατον, τὸ ἀναλφάβητον πλάσμα, μεθ' ὃ ἔρχονται τὰ κτήνη· πάντες οἱ λοιποὶ σαλεύομεν εἰς τὰς ἀπείρους μεταξὺ τοῦ ἀνωτάτου καὶ κατωτάτου σημείου βαθμίδας."— ἔνθ. ἀνωτ. σελ. ργβ'.

[2] Ἴδε τὰ περὶ τούτου ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 217) εἰρημένα.

σις, εἰ καὶ ἐγίνετό ποτε, δυσκολώτερον ὅμως καὶ πολλῷ βράδιον ἔμελλεν ἴσως γενέσθαι."[1]

Μετὰ δὲ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τῶν Ἀράβων (640 μετὰ Χριστόν) καὶ τὴν τότε γενομένην, ὡς λέγεται, πυρπόλησιν τῆς Βιβλιοθήκης, ἡ μὲν Ἀλεξανδρινὴ Σχολὴ διελύθη, εἰ καὶ πολλὰς κατέβαλε προσπαθείας ὁ τότε ἀκμάζων λόγιος Ἰωάννης ὁ Φιλόπονος πρὸς διατήρησιν αὐτῆς· οἱ δὲ διασπαρέντες ἐκεῖθεν λόγιοι κατέφυγον εἰς Βυζάντιον, ὅπου ἤλπιζον ἴσως νὰ τύχωσι προστασίας εἰς ἐξακολούθησιν τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ φιλολογικῶν ἔργων.[2] Ἀλλὰ ματαία ἐλπίς· διότι οὔτ' αὐτοὶ ἦσαν Δημήτριοι Φαληρεῖς καὶ Ζηνόδοτοι καὶ Ἀρίσταρχοι, οὔτε οἱ ἐκδεδιῃτημένοι τοῦ Βυζαντίου Αὐτοκράτορες (εἰ καὶ ὑπάρχουσιν ἐν αὐτοῖς ἔντιμοί τινες, ἀλλὰ σπάνιαι ἐξαιρέ—

---

[1] *Ἰδοὺ αἱ λέξεις, ἐν αἷς ὁ εὐπαίδευτος συγγραφεὺς περατοῖ τὸ δίτομον αὐτοῦ καὶ ἀξιόλογον Ἱστορικὸν δοκίμιον περὶ τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς.* "En un mot, l'école d'Alexandrie offre le complément des études Grecques: sans elle, le monde classique des Grecs nous serait à peu près inconnu; sans elle, le moyen âge, si pauvre de lui-même, eût été encore plus barbare; sans les monumens Grecs, qu'elle a sauvé de la destruction, la restauration des lettres eût été plus difficile, plus lente, et nous manquerions peut-être encore des chefs-d'œuvre de la littérature moderne, que provoquèrent les modèles de l'antiquité. . . . Tous les âges doivent célébrer les Lagides d'avoir employé, pour soutenir les intérêts les plus précieux de l'homme, encore plus des trésors qu'ils n'en ont dissipé pour les fêtes et les pompes de la cour. . . . Les manes des Lagides perpétuèrent leur bienfaisante influence: ce fut pour imiter ces illustres protecteurs des lettres que les Césars favorisèrent leurs institutions; ils ne les auraient point créées. O princes! si vous chérissez la gloire, protégez les lettres, qui seules la rendent impérissable."

[2] *Περὶ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθήκης ἱστορεῖται ὑπὸ μεταγενεστέρων συγγραφέων Ἀράβων, ὅτι ἐν τῇ ἁλώσει τῆς Ἀλεξανδρείας Ἰωάννης ὁ Φιλόπονος πολλὰς κατέβαλε προσπαθείας, ἵνα σώσῃ τὴν βιβλιοθήκην ἐκείνην, πολλὰ περὶ τούτου διαπραγματευσάμενος πρὸς τὸν Ἀμροῦ, στρατηγὸν τοῦ Ὀμάρ, πολιορκοῦντα τὴν Ἀλεξάνδρειαν δεκατρεῖς ὅλους μῆνας· ἀλλ' αἱ προσπάθειαι τοῦ Φιλοπόνου εἰς οὐδὲν ὠφέλησαν· διότι οἱ Ἄραβες κυριεύσαντες τὴν πόλιν κατέκαυσαν τὴν βιβλιοθήκην, τετρακισχίλια λουτρὰ ἐπὶ ἓξ μῆνας θερμαίνοντες διὰ τῶν βιβλίων. Λέγεται δέ, ὅτι ὁ μὲν στρατηγὸς Ἀμροῦ, φίλος ὢν τοῦ Ἰωάννου, ὑπέσχετο νὰ διασώσῃ τὴν βιβλιοθήκην· ἀλλ' ὁ Ὀμὰρ ἐρωτηθεὶς περὶ τούτου, ἔδωκε τὴν πολυθρύλλητον ἐκείνην ἀπάντησιν· "Εἰ μὲν τὰ Ἑλληνικὰ ταῦτα συγγράμματα συμφωνοῦσι τῇ βίβλῳ τοῦ Θεοῦ (τῷ Κορανίῳ δῆλον ὅτι), περιττὴ αὐτῶν ἡ διατήρησις· εἰ δὲ μή, ὀλέθριά εἰσι καὶ ἐξολοθρευτέα." Ἀλλὰ πρὸς ταῦτα δυσπιστοῦσί τινες τῶν νεωτέρων φιλολόγων, ἐν οἷς ἴδε τὸν Γίββωνα ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς παρακμῆς καὶ πτώσεως τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας*—History of the Decline and Fall of the Roman Empire,

σεις) οὐδ' ὁπωστιοῦν ἦσαν ὅμοιοι τοῖς Λαγίδαις καὶ Ἀτταλίδαις. Διὰ ταῦτα καθ' ὅλον τὸ μακρὸν διάστημα τῶν ὀκτὼ αἰώνων, οἳ παρῆλθον ἀπὸ ἁλώσεως τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τῶν Ἀράβων (640) μέχρις ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (1453), οὐδὲν ἄλλο εὑρίσκομεν Ἑλληνικὸν ἔργον ἀξιόλογον, εἰς τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα ἀναγόμενον, εἰ μὴ τὰς παραδόξως ἐν μέσῳ τῆς ἀπὸ αἰῶνος εἰς αἰῶνα ἐπὶ μᾶλλον αὐξανομένης ἀμαθείας ἀναφανείσας κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα περιφήμους τοῦ Εὐσταθίου εἰς Ὅμηρον Παρεκβολάς, αἷς προσθετέον (εἰ μὴ ὡς ἀξιόλογα, τοὐλάχιστον ὡς σύγχρονα ἔργα) καὶ τὰς Ἀλληγορίας τῆς Ἰλιάδος ὑπὸ Ἰωάννου Τζέτζου τοῦ Γραμματικοῦ, καὶ τὰ Ἰλιακὰ τοῦ αὐτοῦ, ἅπερ καὶ ἄλλως ἐπιγράφονται "τὰ πρὸ Ὁμήρου, τὰ Ὁμήρου, καὶ τὰ μεθ' Ὅμηρον," ἔτι δὲ καὶ τὴν εἰς Ἰλιάδα ἐξήγησιν.[1] Μνημονεύονται παρὰ ταῦτα καὶ ἄλλα Ὁμηρικὰ ἔργα τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ (1057—1059),

---

chap. 41.—*Ὅπως δήποτε, τὸ μέγα ἐκεῖνο πλῆθος τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τεθησαυρισμένων συγγραμμάτων ἀπώλετο μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἅλωσιν τῆς πόλεως· καὶ ἴσως μὲν τὰ περὶ τούτου ἱστορούμενά εἰσιν ὑπερβολικά, βέβαιον ὅμως, ὅτι μόνον χεῖρες βαρβάρων ἠδύναντο νὰ καταστρέψωσιν ἀναισθήτως τὸν θησαυρὸν ἐκεῖνον· ἡ δὲ παντελὴς αὐτοῦ καταστροφὴ ἀποδεικνύει, ὅτι οὐκ ἦν τυχαῖον τὸ συμβάν, ἀλλὰ βαρβάρου προαιρέσεως ἔργον.*

[1] *Περὶ μὲν Εὐσταθίου παραπέμπω τὸν ἀναγνώστην εἰς ὅσα, πολλὰ καὶ σοφά, περί τε τοῦ βίου καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ ἀοιδίμου τούτου Ἀρχιερέως ἔγραψεν ὁ Κύριος Ἀσώπιος ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ.* (σελ. 683—709), *ἔνθα καὶ περὶ τῶν εἰς Ὅμηρον Παρεκβολῶν εἰς πλάτος εἴρηνται τὰ προσήκοντα. Ἴδε καὶ τὰ Προλεγ. τοῦ Κοραῆ εἰς Ἰλιάδ. Α, καὶ τὴν πρὸς Ἀλέξανδρον Βασιλείου ἐπιστολὴν τοῦ αὐτοῦ, προτεταγμένην ἐν τῇ Ἡλιοδώρου ἐκδόσει (τόμ. Α', σελ. μή—μθ'). Ὁ δὲ Γραμματικὸς Ἰωάννης Τζέτζης (οὗ ἀδελφὸς ἦν Ἰσαάκιος ὁ Τζέτζης, καὶ οὗτος Γραμματικός, γνωστότατος πρὸ πάντων ὡς σχολιαστὴς τῆς Κασσάνδρας τοῦ Λυκόφρονος), ἦν Βυζάντιος τὴν πατρίδα, καὶ σύγχρονος τῷ Εὐσταθίῳ, ἐν τῇ ΙΒ' καὶ οὗτος ἀκμάσας ἑκατονταετηρίδι. Ἔγραψε δὲ πολλά, καὶ τὰ πλεῖστα διὰ στίχων ἀθλίων, οὓς αὐτὸς ὀνομάζει ἡμαξευμένους* (Χιλ. Θ', 283)· *καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένων τὰ μὲν ἐκδέδονται, τὰ δὲ μένουσιν ἀνέκδοτα. Παράδοξον δέ, ὅτι ἐν τῷ Σμιθίου πολυτίμῳ Βιογραφ. Λεξικῷ αἱ τῆς Ἰλιάδος Ἀλληγορίαι τοῦ Τζέτζου καταλέγονται ἐν τοῖς ἀνεκδότοις αὐτοῦ συγγράμμασιν, εἰ καὶ ἐξεδόθησαν δὶς μέχρι νῦν, τὸ μὲν πρῶτον ἐν Ῥώμῃ* (1850) *ἐν τῷ Α' τόμῳ τῶν Ἑλληνικῶν ἀνεκδότων ὑπὸ* P. Matranga, *τὸ δὲ δεύτερον ἐν Παρισίοις* (1851) *ὑπὸ* Boissonade. *Τῶν δὲ ἄλλων Ὁμηρικῶν ἔργων τοῦ Τζέτζου τὰ μὲν Ἰλιακὰ ἐξεδόθησαν πλήρη ὑπὸ* Fried. Jacobs (*ἐν Λειψίᾳ* 1793) *καὶ ὑπὸ* Im. Bekker (*ἐν Βερολίνῳ* 1816),

ὃς ἔγραψε σχόλια εἰς τὴν Ἰλιάδα, καὶ "περὶ τῶν καταλειφθέντων ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου," καὶ τρίτον τι ἐπιγραφόμενον "χαρακτηρίσματα·" ἀλλὰ τούτων τὸ μὲν πρῶτον λέγεται σωζόμενόν που ἀνέκδοτον, τὰ δὲ λοιπά δύο ἀπώλοντο·[1]

Εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν ἀνήκουσι καὶ αἱ σωζόμεναι παραφράσεις τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν εἰς πεζὸν λόγον, ὧν ἀρχαιότατον καὶ κάλλιστον ὑπόδειγμα ἔχομεν τὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν τῇ Πολιτείᾳ αὐτοῦ, παραφράσαντος τριάκοντα ἐκ τῶν πρώτων στίχων τῆς Ἰλιάδος (12—42).[2] Τῶν Βυζαντινῶν τούτων

ἡ δὲ εἰς Ἰλιάδα ἐξήγησις ὑπὸ G. Hermanni *μετὰ τοῦ περὶ μέτρων ποιητικῶν Δράκοντος* τοῦ Στρατονικέως (*ἐν Λειψίᾳ* 1812). *Καὶ ταῦτα μὲν ἐν συντόμῳ περὶ τῶν Τζέτζου συγγραμμάτων· τὴν δὲ ἐπικρατοῦσαν ἐν αὐτοῖς κριτικὴν δυνατὸν νὰ συμπεράνῃ ὅστις μὴ ἀνέγνω ταῦτα ἐκ τῶν ἑξῆς τεσσάρων στίχων, λαμβανομένων ἐκ τῶν Χιλιάδων αὐτοῦ* (*Α'*, 275—9)

> οἶδας δὲ πάντως ἀκριβῶς πῶς πᾶσαν οἶδα βίβλον
> ἐκ στήθους τε καὶ στόματος οὕτως ἑτοίμως λέγειν·
> οὐδὲ γὰρ μνημονέστερον τοῦ Τζέτζου θεὸς ἄλλον
> ἄνδρα τῶν πρίν τε καὶ τῶν νῦν ἐξέφηνεν ἐν βίῳ.

Καὶ ὅμως ὁ τοιοῦτος ποιητὴς καὶ συγγραφεὺς ἐκλαμβάνεται ὑπό τινων ἐκ τῶν νεωτέρων κριτικῶν ἀξιόπιστος μάρτυς, ὅτι πρῶτον ἐπὶ Πεισιστράτου συνελέχθησαν καὶ ἐ γ ρ ά φ η σ α ν τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα· διότι τούτου ἐστὶν ἔργον τὸ Πλαυτιανὸν σχόλιον, περὶ οὗ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 208—9) *ἐλέγομεν· καταφρονοῦνται δὲ ἀπέναντι τοιούτου συγγραφέως (ὦ Ζεῦ καὶ Θεοί !) Ἡρόδοτος καὶ Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης, ὧν ἡ σιωπὴ προφανέστατα καταμαρτυρεῖ τοῦ περὶ Πεισιστράτου πλάσματος ἐκείνου.*

[1] *Ἴδε Φαβρικίου Ἑλ. Βιβλ. τόμ. Α'*, σελ. 558 *καὶ τὸ περὶ Ἰσαακίου ἄρθρον ἐν τῷ Σμιθίου Βιογραφ. Λεξικῷ.*

[2] *Ἴδε Πλάτωνος περὶ Πολιτ. Γ'*, σελ. 393—4. *Παρατηρητέον δέ, ὅτι εἰς τὸ πεῖσμα, ὡς φαίνεται, τοῦ Πλάτωνος οἵ τε παλαιοὶ παραφρασταὶ καί τινες τῶν νεωτέρων Ἑλληνιστῶν κακῶς μεταφράζουσι τὸν* 29ον *στίχον "τήν δ' ἐγὼ οὐ λύσω· πρίν μιν καὶ γῆρας ἔπεισιν κ. τ. λ." διότι ὁ μὲν Πλάτων λογικώτατα τὸν στίχον τοῦτον παρέφρασε, "πρὶν δὲ λυθῆναι αὐτοῦ τὴν θυγατέρα ἐν Ἄργει ἔφη γηράσειν μετὰ οὗ·" οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν Ὁμήρου μεταφραστῶν καὶ σχολιαστῶν ἀπαρεγκλίτως ἕπονται τοῖς κακῶς ἑρμηνεύσασι καὶ παραφράσασιν Ἀλεξανδρινοῖς καὶ Βυζαντινοῖς "ταύτην δ' ἐγὼ οὐκ ἀπολύσω, προτοῦ αὐτὴν τὸ γῆρας ἐπέλθῃ" τοῦτ' ἔστιν, ἐν ὅσῳ μέν ἐστι νέα τηρήσω παρ' ἐμοί, γηράσασαν δὲ ἀπολύσω. Ἀλλὰ τοῦτο οὐ λέγει ὁ Ἀγαμέμνων· τοὐναντίον δὲ ἀπελπίζων τὸν ἱκετεύοντα πατέρα λέγει, ὅτι οὐδέποτε ὄψεται τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα· διότι οὐδὲ γηράσασαν ἀπολύσει αὐτήν. Οἱ νεώτεροι Γερμανοὶ φιλόλογοι ταύτην προτιμῶντες τὴν ἔννοιαν ὡς μόνην ὀρθήν, στίζουσι μετὰ τὸ "λύσω·" τὸ δὲ π ρ ὶ ν οὐκ ἀναφέρουσιν εἰς τὸ ἔ π ε ι σ ι ν, ἀλλὰ λαμβάνουσιν ἀπολύτως* (= *πρότερον*). *Οὕτως ἔγραψε καὶ ἡρμήνευσε τὸν στίχον τοῦτον καὶ ὁ Ἄγγλος*

παραφράσεων ἐξεδόθησαν μέν τινες, εὕρηνται δέ, ὡς λέγεται, καὶ ἄλλαι ἀνέκδοτοι.[1] Μετὰ δὲ τὴν εὕρεσιν τῆς τυπογραφίας ἐγένετο καὶ παράφρασις εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν διὰ στίχων ὀκτασυλλάβων, περὶ ἧς ἐφεξῆς (ἐν ἀρχῇ τοῦ Ι' κεφαλαίου) λέγομεν.

Ἔργον ὁμοίως τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς εἰσι καὶ τὰ καλούμενα Ὁ μ η ρ ό κ ε ν τ ρ α ἢ Ὁ μ η ρ ο κ έ ν τ ρ ω ν ε ς, τοῦτ' ἔστιν, Ἱστορία τῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πτώσεως, καὶ τῆς διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως, ἐν στίχοις ἢ ἡμιστίχοις Ὁμηρικοῖς συντεθειμένη, καὶ διῃρημένη εἰς 55 κεφάλαια. Καὶ ὁ μὲν Τζέτζης[2] ἀποδίδωσι τὰ σωζόμενα καὶ πολλάκις ἐκδεδομένα Ὁμηρόκεντρα εἰς Εὐδοκίαν τὴν Αὐτοκράτειραν, τὴν περιώνυμον σύζυγον Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ· ὁ δὲ Ζωναρᾶς λέγει,[3] ὅτι Πελάγιος ὁ Πατρίκιος

Κύριος F. A. Paley ἐν τῇ πρὸ μικροῦ δημοσιευθείσῃ ἀξιολόγῳ ἐκδόσει τῆς Ἰλιάδος (Bibliotheca Classica, etc. London, 1866). *Ἄπορον δὲ τὸ τοῦ σεβασμίου Κυρίου* W. Trollope, *ὃς ἐν τῇ οὐχ ἧττον ἀξιολόγῳ ἐκδόσει τῆς Ἰλιάδος, ὑπ' αὐτοῦ γενομένῃ* (London, 1847, third edit.) *οὐχ εὑρίσκει τὴν ἔννοιαν βελτιουμένην διὰ τῆς τοιαύτης γραφῆς καὶ ἑρμηνείας, ἀλλὰ ζητεῖ παραδείγματα ὁμοίας χρήσεως τοῦ π ρ ί ν, εἰ καὶ ἱκανὰ πρὸς τοῦτό εἰσι τὰ ὑπὸ τῶν ἄλλων φερόμενα* (Ἰλ. Σ, 283. *καὶ* Ω, 728. Ὀδυσ. Ν, 427)· *ἐν τούτοις τὸ π ρ ὶ ν προφανῶς ὑπάρχει ἄσχετον πρὸς τὰ ἐπιφερόμενα ῥήματα. Πάντως ἄρα ἡ περὶ τούτου γνώμη τοῦ Ἑϋνίου καὶ Ἑρμάννου καὶ Θειρσίου καὶ Βεκκέρου συνᾴδει τῇ τοῦ Πλάτωνος παραφράσει, καὶ ἔστι προτιμοτέρα.—Ἴδε περὶ τούτου καὶ* Κ. *Ἀσωπίου Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν σύνταξιν, κεφ.* ΚΣΤ', § 164.

[1] *Πρῶτος, ὅσον γ' ἐγὼ γινώσκω, ὁ Βιλλοισῶν ἐξέδωκε τὴν παράφρασιν τῆς ῥαψῳδ. Γ τῆς Ἰλιάδος ἐν τέλει τοῦ Ὁμηρικοῦ Λεξικοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ σοφιστοῦ· ἔπειτα δὲ ὁ Οὐασσεμβέργιος ἐξέδωκε τὴν παράφρασιν τῶν ῥαψῳδιῶν Α καὶ Β, ὡς λέγει ὁ Φαβρίκιος* (ἐνθ. ἀν. σελ. 400)· *τρίτος ὁ ἡμέτερος Νικόλαος Φωκᾶς ἐξέδωκε τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν μετὰ παραφράσεως* (ἐν Φλωρεντίᾳ 1811—2), *ἥπερ ἐστὶν ἡ ὑπὸ Θεοδώρου Γαζῆ ἀντιγραφθεῖσα εἰς χρῆσιν τοῦ φίλου αὐτοῦ Φιλέλφου, περὶ ἧς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν* (κεφ. Ζ', πρὸς τὸ τέλος) *ἐλέγομεν* (—ἴδε τὴν τοῦ Ν. Θησέως ἔκδοσιν, τόμ. Β', προλεγόμ.)· *καὶ τελευταῖος ὁ Ἐμ. Βέκκερος, ἐκδοὺς τὰ Βενετ. σχόλια τῆς Ἰλιάδος* (ἐν Βερολίνῳ 1825), *παρήρτησεν ἐν τέλει καὶ παράφρασιν αὐτῆς, ἥπερ ἐστίν, ὡς φαίνεται, ἡ ἀποδιδομένη Μιχαὴλ τῷ Ψελλῷ.—Τοιούτων παραφράσεων μνημονεύει καὶ ὁ Εὐστάθιος ἐν Ἰλιάδι* (Ζ. ἐν τέλει, καὶ Ω, σελ. 1347), *ἔνθα καὶ τοὺς παραφραστὰς ὀνομάζει "μεταβολεῖς λέξεων, ἓν πρὸς ἓν φράζοντας." Ἔπιθι περὶ τούτων καὶ Βιλλοισῶνος τὰ Προλεγόμ. εἰς τὸ Ἀπολλωνίου Ὁμηρικὸν Λεξικόν.*

[2] *ἐν* Χιλ. Ι', 92.

[3] *ἐν Χρονογρ.* ΙΓ', 23.

συνέταξεν αὐτὰ πρῶτος, καταλειφθέντα δὲ ὑπ' ἐκείνου ἀτελῆ συνεπλήρωσεν ἡ Εὐδοκία. Ἀλλ' οἱ νεώτεροι κριτικοὶ θεωροῦσι τὸ ἔργον πολὺ τῆς Εὐδοκίας μεταγενέστερον· καί τινες ἀποδιδόασιν αὐτὸ τῇ ἑτέρᾳ Εὐδοκίᾳ, ἥπερ ὁμοίως ἦν Αὐτοκράτειρα, καὶ ἐπεκαλεῖτο Μακρεμβολίτισσα, ἑπτὰ αἰῶνας μεταγενεστέρα οὖσα τῆς πρώτης Εὐδοκίας· ἦν ὅμως καὶ αὕτη πεπαιδευμένη γυνή, ἄλλα τε συγγράψασα ἀπολωλότα, καὶ τὸ νῦν μόνον σωζόμενον, καὶ ἐπιγραφόμενον Ἰωνιά, ἐκδεδομένον δὲ ὑπὸ Βιλλοισῶνος ἐν τῷ Α' τόμῳ τῶν Ἑλληνικῶν ἀνεκδότων. Ὅπως δ' ἂν ἔχωσι τὰ περὶ τούτου, τὰ Ὁμηρόκεντρα, ἢ Ὁμηροκέντρωνες, τοιαύτης ἔτυχον ἐπιγραφῆς, διότι κέντρωνας ἐκάλουν "τοὺς ἐκ διαφόρων συνειλεγμένους λόγους καὶ ἕνα σκοπὸν ἀπαρτίζοντας," ὡς λέγει ὁ Σουΐδας· ὁ δὲ Εὐστάθιος (ἐν Ἰλιάδ. Ψ, σελ. 1308) λέγει περὶ τούτου· "Δοκεῖ δὲ κέντρον εἶναι ἄλλως καὶ τὸ ἁπλῶς κεντοῦν, ὡς τὸ "βούκεντρον, καὶ τὸ περὶ πτέρναν σιδήριον, ᾧ νύσσονται οἱ ἵπποι. . . . . . "Τοιούτου δὲ κέντρου παρώνυμον καὶ οἱ κέντρωνες οἵ τε ῥαπτόμενοι καὶ οἱ γραφόμενοι." Ἐν δὲ τῇ ἀρχῇ τῆς Α ῥαψῳδίας, τὸ τῶν ῥαψῳδῶν ὄνομα ἐξηγούμενος, λέγει· "Τῆς δὲ τοιαύτης ῥάψεως παράδειγμα σαφὲς καὶ οἱ κέντρωνες, τουτέστι τὰ λεγόμενα Ὁμηρόκεντρα· κέντρωνές τε γὰρ κυρίως λέγονται τὰ ἐκ διαφόρων χροιῶν συνερραμμένα εἰς ἕν, οἷς ὡμοίωνταί πως τὰ Ὁμηρόκεντρα·"[1] Φαίνεται δέ, ὅτι τὸ τοιοῦτον εἶδος τῆς συγγραφῆς ἦν πολὺ ἀρχαιότερον, ἢ ὅσον δεικνύουσι τὰ σωζόμενα Ὁμηρόκεντρα· διότι καὶ ὑπὸ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας Εἰρηναίου καὶ Τερτυλιανοῦ, ὧν ὁ μὲν ἤκμασεν ἐν τῇ Β', ὁ δὲ ἐν τῇ Γ' ἑκατονταετηρίδι, μνημονεύονται Ὁμηρόκεντρα· ὁ Τερτυλιανὸς μάλιστα καὶ ἑρμηνεύει τὴν λέξιν ἐν τῷ Præscript. adversus hæreticos (cap. 39) λέγων· "Homerocentones etiam vocari solent, qui de carminibus Homeri propria opera more centonario ex multis hinc inde composites in unum sarciunt corpus." Ὁ δὲ

---

[1] *Ἴδε πλείω περὶ Ὁμηροκέντρων ἐν τῇ Φαβρ. Ἑλ. Β. (τόμ, Α', σελ. 551—5) καὶ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς ποιήσεως ὑπὸ τοῦ Ἰησουΐτου Φ. Ζ. Κουαδρίου* "Storia e ragione d'ogni poesia di Franc. Saverio Quadrio di compagnia di Gesù." *Βιβλ. Α', Μέρ. Β', κεφ. β' (σελ.* 165—174 *τῆς ἐν Βολωνίᾳ ἐκδ.* 1739). *Ἔπιθι δὲ καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Κ. Ἀσωπίου ἐν βίῳ τῆς Εὐδοκίας (ἔνθ. ἀν. σελ.* 392) *περὶ Ὁμηροκέντρων γεγραμμένα.*

βαθμηδὸν ἠλαττοῦτο καὶ ἠμυδροῦτο, καὶ μόνον ἀνεφαίνοντο ἐνίοτε καὶ σποράδην ἐκπληκτικαί τινες λαμπηδόνες, ἐξ αὐτῆς ἀπαστράπτουσαι, αἵπερ ὅμως οὐκ ἴσχυσαν εἰς διαρκῆ ἀναζωπύρησιν τοῦ βαθμηδὸν ὑποσβεννυμένου ἐκείνου φωτός. Τοιαῦται λαμπηδόνες, ἀληθῶς ἐκπληκτικαὶ διὰ τὴν διττὴν αὐτῶν λάμψιν, τήν τε Ἐκκλησιαστικὴν καὶ τὴν θύραθεν, ἐξήστραψαν ἐν μὲν τῷ ἐννάτῳ αἰῶνι ὁ μέγας τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων θησαυροφύλαξ καὶ ἀκαταγώνιστος τῆς Ὀρθοδοξίας ὑπέρμαχος, Φώτιος ὁ φερώνυμος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἐν δὲ τῷ δωδεκάτῳ ὁ μέγας τῆς Θεσσαλονίκης Ἀρχιεπίσκοπος Εὐστάθιος, περὶ ὧν ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς ὀρθότατα εἶπε πρὸς πολλοῖς ἄλλοις δικαίοις ἐγκωμίοις καὶ τὰς ἀξιομνημονεύτους ταύτας λέξεις· "Ἡ μνήμη τοῦ Φωτίου καὶ Εὐσταθίου θέλει μείνει ἀνεξάλειπτος εἰς ὅλων ἐκείνων τὰς ψυχάς, ὅσοι χαίρουσιν εἰς τὴν δόξαν τῆς πατρίδος."[1]

---

[1] Προλεγόμ. εἰς Ἰσοκράτην τόμ. Α', σελ. μστ'. Ἀλλαχοῦ δὲ (Προλεγ. εἰς Αἴσωπον, σελ. λδ') συναριθμεῖ τούτοις ἐπαξίως καὶ τὸν Μητροπολίτην Νικαίας Εὐστράτιον, καὶ τὸν Κορίνθου Γρηγόριον, συγχρόνους γενομένους τῷ Εὐσταθίῳ· ὧν ὁ μὲν ἔγραψεν ὑπομνήματα εἰς τὰ Λογικὰ καὶ Ἠθικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὁ δὲ Γρηγόριος τὸ γνωστὸν "περὶ διαλέκτων" σύγγραμμα, καὶ ἄλλα τινά· ἐνθουσιῶν δὲ ὁ ἀληθῶς φιλόπατρις ἀνὴρ ἐπιφωνεῖ· "Αἰωνία "Σου ἡ μνήμη καὶ δόξα, Μητροπολῖτα τῆς Νικαίας Εὐστράτιε! Αἰωνία Σου ἡ μνήμη καὶ "δόξα, Μητροπολῖτα τῆς Θεσσαλονίκης Εὐστάθιε! Ὁ Νικαίας εἰς τοὺς πρώτους τῆς "ἀθλίας ταύτης ἑκατονταετηρίδος χρόνους ὑπεμνημάτιζε τὰ Λογικὰ καὶ Ἠθικὰ τοῦ πρώτου "φιλοσόφου τῆς Ἑλλάδος Ἀριστοτέλους συγγράμματα· πρὸς τὰ τέλη τῆς αὐτῆς ὁ Θεσσα"λονίκης ἐσχολίαζε τὸν πρῶτον τῆς Ἑλλάδος ποιητὴν τὸν Ὅμηρον. Ἀλλ' ἡ γαγγραίνωσις "τῆς πληγῆς τοῦ γένους ἐματαίωσε τοὺς κόπους, χωρὶς ν' ἀμαυρώσῃ τὴν δόξαν τῶν "ἀειμνήστων τούτων Ἀρχιερέων. Ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλην καὶ τὸν Ὅμηρον ἐπροτιμᾶτο ἡ "ἀνάγνωσις τῶν μυθιστοριῶν τοῦ Πτωχοπροδρόμου, τοῦ Εὐμαθίου, τοῦ Εὐγενειανοῦ, καὶ "ἄλλων ἀτυχεστέρων τῆς αὐτῆς ἑκατονταετηρίδος συγγραμμάτων, τόσον ἐπιτηδειοτέρων "νὰ ἐμποδίζωσι τὴν θεραπείαν τοῦ ἔθνους, ὅσον ἦτον ἡ ἀνάγνωσις αὐτῶν κοινοτέρα." Τούτοις δὲ ὑποσυνάπτει περὶ Γρηγορίου τοῦ Κορίνθου τάδε. "Δίκαιον εἶναι νὰ ὀνομασθῇ "καὶ ὁ Μητροπολίτης τῆς Κορίνθου Γρηγόριος, ὅστις ἔγραψε κατὰ τὴν αὐτὴν ἑκατονταε"τηρίδα τὸ 'περὶ διαλέκτων' καὶ ἄλλα τινά. Πολλὰ διάφοροι καὶ οἱ τρεῖς ἀπὸ τῆς "Κωνσταντινουπόλεως τὸν Πατριάρχην Νικηφόρον, ὁ ὁποῖος περὶ τὰ μέσα τῆς δεκάτης "τρίτης ἑκατονταετηρίδος ἔγραφεν εἰς στίχους ἰαμβικούς—τί;—Ὀνειροκριτικά."— Τὸ ἄθλιον τοῦτο τοῦ Πατριάρχου Νικηφόρου ἔργον ἐξεδόθη Ἑλληνιστὶ καὶ Λατινιστὶ ὑπὸ Νικολάου Ῥιγαλτίου μετὰ τριῶν ἄλλων Ὀνειροκριτικῶν συγγραμμάτων, τοῦ Ἀρτεμιδώρου, τοῦ Ἀστραμψύχου, καὶ Ἀχμέτου τοῦ υἱοῦ Σερείμ (ἐν Παρισίοις, 1603).

ποιήματα, καὶ προσπαθοῦσα νὰ καταπαύσῃ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν, ὡς ἐπικίνδυνον, ἡ δὲ ἐπιμόνως ὑπερασπίζουσα τῆς ἀναγνώσεως καὶ μελέτης αὐτῶν, ἔτι δὲ καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς θεολογίας καὶ ἠθολογίας. Ἑνὶ δὲ λόγῳ εἰπεῖν, ἡ περὶ Ὁμήρου δόξα τοῦ Πλάτωνος, τιμῶντος μὲν τὸν ποιητήν, ὡς ποιητήν, καὶ προσκυνοῦντος αὐτόν, "ὡς ἱερὸν καὶ θαυμαστὸν καὶ ἡδύν," ἀποπέμποντος δὲ τῆς ἑαυτοῦ πόλεως κατεστεμμένον καὶ μεμυρισμένον, ὡς ἀσεβείας καὶ ἀκολασίας διδάσκαλον, ἀνενεώθη νῦν μετὰ τὴν σύστασιν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἁγίας Ἐκκλησίας, καὶ ἐξενίκησεν ἐπὶ τέλους, ὡς ἦν ἑπόμενον.

Οὐ πολὺ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ δυναστείας τῶν Πτολεμαίων, καὶ τὴν ἐκεῖ ἐγκατάστασιν τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς, ἐπῆλθε κατὰ τὸν θεῖον Παῦλον τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ὅτε ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ κ.τ.λ.[1] Ἀρξαμένου τοίνυν τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, ἡ Ἑλληνικὴ πολυθεΐα

---

[1] *Κλεοπάτρα, ἡ τελευταία τῆς Αἰγύπτου βασίλισσα ἐκ τοῦ γένους τῶν Λαγιδῶν, ἀπέθανε τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 30ου ἔτους πρὸ Χριστοῦ· καὶ τότε κατέπαυσεν ἡ ἐν Αἰγύπτῳ δυναστεία τῶν Λαγιδῶν, διαρκέσασα, ὡς λέγει ὁ Πορφύριος, Ὀλυμπιάδας ἑβδομήκοντα τρεῖς καὶ ἐνιαυτόν, ἔτη σγ΄.—Ἴδε Κλίντωνα (τόμ. Γ΄, σελ. 226—8 καὶ 397—9). Ἄλλοι δὲ ἄλλως ἀριθμοῦσι τὰ ἔτη ταῦτα· καὶ ἰδοὺ χάριν τῶν ἡμετέρων παρατιθέμεθα ἐκ τοῦ Κλίντωνος τὸν κατὰ τὸ Ἀλεξανδρινὸν Χρονικὸν πίνακα τῆς τῶν Λαγιδῶν βασιλείας·*

Πτολεμαῖος ὁ Σωτὴρ ἐβασίλευσεν ἔτη	40
Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος » »	38
Πτολεμαῖος ὁ Εὐεργέτης » »	26
Πτολεμαῖος ὁ Φιλοπάτωρ » »	17
Πτολεμαῖος ὁ Ἐπιφανής » »	24
Πτολεμαῖος ὁ Φιλομήτωρ » »	35
Πτολεμαῖος ὁ Εὐεργέτης Β΄ » »	29
Πτολεμαῖος ὁ Σωτὴρ Β΄ » »	17
Πτολεμαῖος ὁ Ἀλέξανδρος » »	10
Πτολεμαῖος ὁ Σωτὴρ Β΄ (πάλιν) »	8
Πτολεμαῖος ὁ Αὐλητής » »	30
Κλεοπάτρα » »	22
	296

Ὅμοιον πίνακα, συντεταγμένον κατὰ τὴν Πορφυρίου ἀρίθμησιν τῶν ἐτῶν, δυνατὸν ἰδεῖν ἐν τῷ Εὐσεβίου Χρονικῷ Κανόνι (σελ. 224—7, ἔκδ. Σκαλιγέρου).

τατον μέρος τῆς ἱστορίας τῶν χρόνων ἐκείνων, καὶ καθ' ἃς οἱ τὸν Ἑλληνισμὸν προσπαθοῦντες νὰ ὑποστηρίξωσι λόγιοι σφοδρῶς ἠγωνίζοντο κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ εὐσεβὴς διδασκαλία τῶν Πατέρων τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ὑπερίσχυσεν, ὡς ἦν ἑπόμενον, πάσης ἀντιλογίας τῶν φιλοσόφων καὶ γραμματικῶν· ἔκτοτε δὲ τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα ἐδιδάσκοντο μὲν πάντοτε καὶ ἐθαυμάζοντο, ἀλλὰ μόνον ὡς ποιητικὰ ἀριστουργήματα, καὶ ὡς τὰ μόνα ἱστορικὰ μνημεῖα τοῦ ἀρχαιοτάτου βίου τῆς Ἑλλάδος, οὐδὲν ἔχοντα κοινὸν πρὸς τὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν, ἧς μόνη ἐπεκράτησε πηγὴ ὁ θεῖος λόγος, ὁ ἐν ταῖς ἁγίαις Γραφαῖς. Οὕτω λοιπὸν διεκρίθησαν ἀπ' ἀλλήλων αἱ δύο διδασκαλίαι, ἡ μὲν ὡς θεόπεμπτος τῆς συνειδήσεως ὁδηγὸς εἰς μόρφωσιν ἠθῶν ἐναρέτων, τόν τε παρόντα βίον ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀγάπῃ τῇ κατὰ Χριστὸν διεπόντων, καὶ πρὸς τὴν μέλλουσαν αἰώνιον καὶ ἀληθῆ μακαριότητα παρασκευαζόντων, ἡ δὲ πρὸς τέρψιν ἁπλῆν καὶ κόσμον ἐξωτερικόν, κατὰ τοσοῦτο μόνον πρὸς τὴν τῶν ἠθῶν μόρφωσιν παραλαμβανομένη, καθ' ὅσον εὕρηταί που συμφωνοῦσα πρὸς τὴν Εὐαγγελικὴν ἠθικήν. Τοῦτο κυρίως οἱ λογιώτεροι τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἐσπούδαζον νὰ συστήσωσι κριτήριον ἀσφαλὲς μεταξὺ τῆς Εὐαγγελικῆς διδασκαλίας καὶ τῆς θύραθεν καλουμένης σοφίας, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ λόγοι αὐτῶν, καὶ μάλιστα πάντων οἱ τῶν τριῶν μεγίστων φωστήρων τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ἐν πολλοῖς δὲ ἄλλοις ἄριστον τούτου μαρτύριόν ἐστιν ὁ πρὸς τοὺς νέους Λόγος τοῦ μεγάλου Βασιλείου, "ὅπως ἂν ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων·" διότι ἐν τῷ Λόγῳ ἐκείνῳ ὁ θεῖος Πατὴρ θερμῶς μάλιστα συνιστᾷ τοῖς νέοις τὴν

Διογένους ἐκδότης *Μενάγιος* (τόμ. Β', σελ. 226) εἰκάζει εὐλόγως, ὅτι αἱ εἰς ὄνομα τοῦ Ἡρακλείδου φερόμεναι Ὁμηρικαὶ ἀλληγορίαι ἀποδοτέαι εἰσὶ θατέρῳ τῶν μεταγενεστέρων Ἡρακλειδῶν, ὧν μνημονεύει ὁ Σουΐδας (ἐν λ. Ἀντέρως καὶ ἐν λ. Ἡρακλείδης), καὶ ὧν ὁ τελευταῖος ἐπεκαλεῖτο ὁμοίως Ποντικός, καὶ ἤκμασεν ἐπὶ Κλαυδίου Καίσαρος.—Ἴδε περὶ τούτου καὶ *Βόσσιον*—de Historicis Graecis, p. 78—80· ἔκδ. *Οὐεστερμάννου*. Παράβαλε δὲ καὶ τὰ ὑπὸ *Εὐσταθίου* περὶ τῶν τὴν Ὁμήρου ποίησιν ἀλληγορησάντων γεγραμμένα ἐν τῷ εἰς Ἰλιάδα προοιμίῳ.—Αἱ δὲ περὶ ὧν ὁ λόγος ἀλληγορίαι τοῦ Ἡρακλείδου ἐξεδόθησαν πολλάκις ὑπ' ἄλλων, καὶ ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Th. Gale ἐν τῷ Opuscula Mythologica, etc., p. 407 et sqq. καὶ τελευταῖον ἐν τοῖς Ἑλλην. Ἀνεκδότοις τοῦ P. Matranga (ἐν Ρώμῃ, 1850).

τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων μελέτην, ἀλλὰ καθ' ὅσον μόνον χρησιμεύουσιν ὡς προγύμνασις καὶ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν τελειοτέραν καὶ θειοτέραν διδασκαλίαν· "ὅπως τοῖς ἔξω τούτοις προτελεσθέντες, τηνικαῦτα τῶν "ἱερῶν καὶ ἀποῤῥήτων ἐπακούωσι παιδευμάτων, καὶ οἷον ἐν ὕδατι τὸν ἥλιον "ὁρᾶν ἐθισθέντες, οὕτως αὐτῷ προσβάλλωσι τῷ φωτὶ τὰς ὄψεις." Μετὰ δὲ πολλὰς ἄλλας τοιαύτας παραινέσεις καὶ παραβολάς, ἐν αἷς διαλάμπει τοῦ θείου ἐκείνου ἀνδρὸς ἥ τε κατὰ Χριστὸν καὶ ἡ θύραθεν σοφία, καὶ κάλλος ἐπανθεῖ τῷ λόγῳ Δημοσθένειον, συγκεφαλαιῶν τοῦ λόγου τὸν σκοπόν, ἐπιλέγει πρὸς τοὺς νέους. "Καθάπερ τῆς ῥοδωνιᾶς τοῦ ἄνθους δρεψάμενοι "τὰς ἀκάνθας ἐκκλίνομεν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων λόγων, ὅσον χρήσιμον "καρπωσάμενοι, τὸ βλαβερὸν φυλαξόμεθα. . . . Καὶ ἐπειδήπερ δι' ἀρετῆς "ἡμᾶς ἐπὶ τὸν βίον καθεῖναι δεῖ τὸν ἡμέτερον, εἰς ταύτην δὲ πολλὰ μὲν "ποιηταῖς, πολλὰ δὲ συγγραφεῦσι, πολλῷ δὲ ἔτι πλείω φιλοσόφοις ἀνδράσιν "ὕμνηται, τοῖς τοιούτοις τῶν λόγων μάλιστα προσεκτέον. Οὐ μικρὸν γὰρ "τὸ ὄφελος οἰκειότητά τινα καὶ συνήθειαν ταῖς τῶν νέων ψυχαῖς τῆς ἀρετῆς "ἐγγενέσθαι· ἐπείπερ ἀμετάστατα πέφυκεν εἶναι τὰ τῶν τοιούτων μαθήματα, "δι' ἁπαλότητα τῶν ψυχῶν εἰς βάθος ἐνσημαινόμενα." Ἰδίως δὲ περὶ Ὁμήρου ἀποφαίνεται, ὅτι πανταχοῦ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ εὕρηνται νουθεσίαι πρὸς ἀρετὴν ποδηγετοῦσαι, ὧν ἡ μελέτη χρήσιμος ἔσται τοῖς νέοις· "Πᾶσα "μὲν ἡ ποίησις τῷ Ὁμήρῳ ἀρετῆς ἐστιν ἔπαινος, καὶ πάντα αὐτῷ πρὸς "τοῦτο φέρει, ὅ,τι μὴ πάρεργον· οὐχ ἥκιστα δὲ ἐν οἷς τὸν στρατηγὸν τῶν "Κεφαλλήνων πεποίηκε γυμνὸν ἐκ τοῦ ναυαγίου περισωθέντα. . . . Ἐν "τούτοις γὰρ μονονουχὶ βοῶντα λέγειν τὸν Ὅμηρον, ὅτι — Ἀρετῆς "ὑμῖν ἐπιμελητέον, ὦ ἄνθρωποι· ἣ καὶ ναυαγήσαντι συνεκνήχεται, καὶ "ἐπὶ τῆς χέρσου γενόμενον γυμνὸν τιμιώτερον ἀποδείξει τῶν εὐδαιμόνων "Φαιάκων."

Ἀρκούντως ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ μεγάλου Βασιλείου καταδείκνυται τὸ πνεῦμα, ἐν ᾧ οἱ λογιώτεροι τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἐσπούδαζον νὰ κανονίσωσι τὴν μελέτην τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, οὐ κωλύοντες, ἀλλὰ χωρίζοντες αὐτὴν διά τινος διαφράγματος ἀπὸ τῆς Εὐαγγελικῆς διδασκαλίας. Οὕτω καὶ οἱ πρὸ τοῦ μεγάλου Βασιλείου λόγιοι καὶ Ἑλληνισταὶ Πατέρες συνεβούλευον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας· καὶ Κλήμης ὁ

'Αλεξανδρεὺς παρέβαλεν αὐτὴν πρὸς τὰ κάρυα, ὧν μέρος μὲν τρώγομεν, μέρος δὲ ἀποῤῥίπτομεν· "Τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας, καθάπερ τῶν καρύων, οὐ τὸ πᾶν ἐδώδιμον." Τοῦ δὲ Ὁμήρου θαυμάζει μὲν ὁ Κλήμης τὰ ποιήματα, ἐλέγχει δὲ τὴν θεολογίαν, καὶ μάλιστα τὸν ἀκόλαστον πατέρα θεῶν τε καὶ ἀνδρῶν· ὅθεν λέγει ἐν τῷ πρὸς Ἕλληνας προτρεπτικῷ Λόγῳ (κεφ. β΄). "Καὶ Σοῦ, ὦ Ὅμηρε, τεθαύμακα τὰ ποιήματα·

> ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων·
> ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπεῤῥώσαντο ἄνακτος
> κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο· μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.

"Σεμνὸν ἀναπλάττεις, Ὅμηρε, τὸν Δία, καὶ νεῦμα περιάπτεις αὐτῷ τετιμη-"μένον· ἀλλ' ἐὰν ἐπιδείξῃς μόνον, ἄνθρωπε, τὸν κεστόν, ἐξελέγχεται καὶ "ὁ Ζεύς, καὶ ἡ κόμη καταισχύνεται. Εἰς ὅσον διελήλακεν ἀσελγείας ὁ "Ζεὺς ἐκεῖνος, ὁ μετ' Ἀλκμήνης τοσαύτας ἡδυπαθήσας νύκτας, . . . ἵνα δὴ "ἡμῖν τὸν ἀλεξίκακον σπείρῃ θεόν!" Οὕτω μὲν ἐδίδασκον οἱ λογιώτεροι τῶν θείων Πατέρων, οἱ παιδείας ἀπολαύσαντες Ἑλληνικῆς, καὶ δυνάμενοι κρίνειν περὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ὠφελείας. Εἰ δὲ ὑπῆρξαν ἐν τοῖς Χριστιανοῖς τῶν πρώτων αἰώνων καί τινες αὐστηρῶς τὴν θύραθεν σοφίαν κατακρίνοντες, τοῦτο ἀποδοτέον ἤτοι εἰς ὑπερβολὴν ζήλου (ἣ πανταχοῦ καὶ πάντοτέ ἐστιν αὐστηροτέρα τοῦ προσήκοντος, καὶ διὰ τοῦτο ἐνίοτε ἐπιβλαβής), ἢ καὶ εἰς τὴν μονομερῆ παίδευσιν τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οὐ γευσαμένων παιδείας Ἑλληνικῆς, καὶ διὰ τοῦτο νομιζόντων, ὅτι οὐδὲν ἀγαθὸν ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς ποιήμασι καὶ συγγράμμασιν. Τοὺς δὲ τοιούτους τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας διώκτας δικαίως ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ εἰς Βασίλειον τὸν Μέγαν ἐπιταφίῳ Λόγῳ κατακρίνει, λέγων· "Οἶμαι δὲ πᾶσιν ἀνομολογεῖσθαι τῶν νοῦν ἐχόντων παίδευσιν τῶν "παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν εἶναι τὸ πρῶτον· οὐ ταύτην μόνην τὴν εὐγενεστέραν "καὶ ἡμετέραν, ἥ, πᾶν τὸ ἐν λόγοις κομψὸν καὶ φιλότιμον ἀτιμάζουσα, "μόνης ἔχεται σωτηρίας καὶ τοῦ κάλλους τῶν νοουμένων, ἀλλὰ καὶ τὴν "ἔξωθεν, ἣν οἱ πολλοὶ Χριστιανῶν διαπτύουσιν ὡς ἐπίβουλον καὶ σφαλερὰν "καὶ Θεοῦ πόῤῥω βάλλουσαν· κακῶς εἰδότες καὶ λίαν ἐπικινδύνως." Διὰ παραδειγμάτων δὲ καὶ παραβολῶν ἀποδείξας τὴν ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν λόγων ὠφέλειαν, συμπεραίνει λέγων· "Οὔκουν ἀτιμαστέον τὴν παίδευσιν, ὅτι τοῦτο "δοκεῖ τισιν, ἀλλὰ σκαιοὺς καὶ ἀπαιδεύτους ὑποληπτέον τοὺς οὕτως ἔχοντας·

συγγραφέων σιωπήν, διϊσχυρίζεται, ὅτι "περὶ τῶν παλαιοτάτων ἔργων οὐ δεῖ προσέχειν τοῖς Ἕλλησι, καὶ παρὰ τούτων πυνθάνεσθαι τὴν ἀλήθειαν"· ἔπειτα δέ, ἵνα δῆθεν ἀποδείξῃ, ὅτι οὐδέν ἐστι πιστὸν τῶν ὑπὸ Ἑλλήνων ἱστορουμένων, ἀρξάμενος ἀπὸ Ὁμήρου, ὑβρίζει καὶ ἐξευτελίζει πάντας τοὺς Ἕλληνας ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς, ὡς ψευδομένους καὶ ἐναντία λέγοντας ἀλλήλοις. Οὐδ' ὁ Θουκυδίδης αὐτὸς ἀποφεύγει τὸ βέλος τοῦ Ἰουδαίου ἱστορικοῦ· ἀλλὰ καὶ περὶ τούτου λέγει· "πολλὰ δὲ καὶ Θουκυδίδης ὡς ψευδόμενος ὑπό τινων κατηγορεῖται, καίτοι δοκῶν ἀκριβεστάτην καθ' ἑαυτὸν ἱστορίαν συγγράφειν." Ἐν τοιαύτῃ λοιπὸν ἀγανακτήσει γράφων ὁ Ἰώσηπος, εἶπε καὶ περὶ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ περὶ Ὁμήρου τάδε· "Ὀψὲ δὲ καὶ μόλις ἔγνωσαν (οἱ Ἕλληνες) φύσιν γραμμάτων. Οἱ γὰρ ἀρχαιοτάτην αὐτῶν τὴν χρῆσιν εἶναι θέλοντες, παρὰ Φοινίκων καὶ Κάδμου σεμνύνονται μαθεῖν· οὐ μὴν οὐδ' ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου δύναιτό τις ἂν δεῖξαι σωζομένην ἀναγραφήν, οὔτ' ἐν ἱεροῖς, οὔτ' ἐν δημοσίοις ἀναθήμασιν.[1] Ὅπου γε καὶ περὶ τῶν ἐπὶ Τροίαν τοσούτοις ἔτεσι στρατευσάντων ὕστερον πολλὴ γέγονεν ἀπορία τε καὶ ζήτησις, εἰ γράμμασιν ἐχρῶντο· καὶ τἀληθὲς ἐπικρατεῖ μᾶλλον περὶ τοῦ τὴν νῦν οὖσαν τῶν γραμμάτων χρῆσιν ἐκείνους ἀγνοεῖν. Ὅλως δὲ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν οὐδὲν ὁμολογούμενον εὑρίσκεται γράμμα τῆς Ὁμήρου ποιήσεως πρεσβύτερον. Οὗτος δὲ καὶ τῶν Τρωϊκῶν ὕστερον φαίνεται γενόμενος· καί φασιν οὐδὲ τοῦτον ἐν γράμμασι τὴν αὑτοῦ ποίησιν καταλιπεῖν, ἀλλὰ διαμνημονευομένην ἐκ τῶν ᾀσμάτων ὕστερον συντεθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο πολλὰς ἐν αὐτῇ σχεῖν τὰς διαφωνίας." Οὗτοι μέν εἰσιν οἱ Ἰωσήπου λόγοι, καὶ ταῦτά εἰσι τὰ τούτους ὑπαγορεύσαντα αἴτια. Ὅτι δὲ πολλὴν τοῖς λόγοις τούτοις ἀποδιδοῦσιν ἀξίαν οἱ περὶ Οὐόλφιον, μᾶλλον δ' εἰπεῖν, ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ βάσις, ἐφ' ἧς στηρίζεται πᾶν τὸ Οὐολφιανὸν οἰκοδόμημα, ἕκαστος οἴκοθεν ἐννοεῖ, καὶ ἡμεῖς ἐφεξῆς ἐν οἰκείῳ τόπῳ ἀποδείξομεν· καὶ προσπαθοῦσι μάλιστα νὰ καθαρίσωσιν, ὅσον

---

[1] Περὶ ἀρχαιοτάτων ἐπιγραφῶν καὶ χρησμῶν, ὑπό τε Ἡροδότου καὶ ἄλλων Ἑλλήνων συγγραφέων μνημονευομένων, λέγομεν ἐφεξῆς ἐν κεφαλαίῳ Ι'. Ἀλλ' ὁ Ἰώσηπος εἰς οὐδένα τῶν συγγραφέων τούτων πιστεύει, συνεπὴς ὢν ἑαυτῷ, διότι πάντας ἐκήρυξε ψεύστας καὶ ἀναξίους πίστεως.

οἷόν τε, τὴν ἀκάθαρτον ταύτην πηγήν, προστιθέντες, ὅτι τοῦ Ἰωσήπου τὸ "καί φασιν" ἐκφράζει αὐθεντικόν τι καὶ ὁριστικόν, ἄλλως ἐκφραζομένου τοῦ ἀβεβαίου καὶ ἀορίστου, διὰ τοῦ "φασὶν ἔνιοι" καὶ "φασί τινες·"[1] ἔπειτα δέ, ὡς ὑποστήριγμα τρόπον τινὰ τῆς Ἰωσήπου ταύτης γνώμης, ἐπάγουσι καὶ τὰ τοῦ σχολιαστοῦ Διονυσίου τοῦ Θρᾳκός, ἅπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν παρεθέμεθα,[2] καὶ μάλιστα τό "ἦν γάρ, ὥς φασιν, ἀπολόμενα τὰ τοῦ "Ὁμήρου· τότε γὰρ οὐ γραφῇ παρεδίδοντο, ἀλλὰ μόνῃ διδασκαλίᾳ, ὡς ἂν "μνήμονι φυλάττοιντο."

Ἀλλ' ὅπως ἂν ἔχωσι τὰ τῆς διαφορᾶς τοῦ "φασὶ" καὶ "φασὶν ἔνιοι" ἢ "φασί τινες,"[3] ἡ γνώμη τοῦ Ἰωσήπου περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων πάντως ἀναξία λόγου καὶ προσοχῆς ἐστιν, ὡς γνώμη συγγραφέως, ἐκ παντὸς λόγου καὶ τρόπου ἀγωνιζομένου νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων πᾶν σέβας, πᾶν ἴχνος πίστεως, ἵνα διατηρήσῃ ἀνέπαφα καὶ ἀπρόσβλητα τὰ τῆς ἀρχαιότητος δικαιώματα ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ ἔθνει.

---

[1] *Ὁ Οὐόλφιος ἐν τοῖς προλεγομ.* (*κεφ.* xviii. *ἐν τέλει*) *τὴν Ἰωσήπου ταύτην μαρτυρίαν ὑποσημειῶν, καὶ τάδε προστίθησι, χάριν* (*λέγει*) *τῶν ἀπείρων.* "Tironum gratia cum Meriano notandum est, illud *φασὶν* de rebus vel certissimis usurpari in *fama minime obscura*, non de iis, quæ a nonnulis sive paucis traduntur. De his Græce est *φασὶν ἔνιοι, φασί τινες.*" *Εἰς ταύτην τοῦ Οὐολφίου τὴν παρατήρησιν εἰ μὲν ἐπείσθησαν οἱ ἄπειροι καὶ ἀμαθεῖς, ἄδηλον· ὁ δὲ πολύπειρος καὶ πολυμαθὴς* Nitzsch (de Hist. Homeri, etc., § viii.) *οὐδόλως ἐπείσθη· ἀλλὰ διὰ παραδειγμάτων πολλῶν ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ φράσις "φασὶ" πανταχοῦ σημαίνει ἀόριστόν τινα καὶ ἀδέσποτον φήμην, ἣν ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει, οὐδὲν ἔχων εἰπεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ περὶ κύρους τοῦ φημιζομένου πράγματος. Ὀρθοτάτη δέ ἐστιν ἡ παρατήρησις αὕτη τοῦ* Nitzsch, *καὶ ἀπειρία παραδειγμάτων ἐπιβεβαιοῖ τὸ λεγόμενον.*

[2] *Ἴδε σελ.* 205—8.

[3] *Οὐδεμία ἄλλη διαφορὰ δυνατὸν νὰ παρατηρηθῇ μεταξὺ τοῦ "φασὶ" καὶ "φασί τινες," ἢ ὅτι τὸ μὲν πρῶτον ἔχει γενικωτέραν, τὸ δὲ δεύτερον μερικωτέραν ἔννοιαν, καὶ συνήθως τίθενται ἀλλεπάλληλα, οἷον ἐπιτείνοντος τοῦ δευτέρου τὴν τοῦ πρώτου ἔννοιαν. Οὕτως ἱστορεῖταί που τὸ περὶ Ξενοφῶντος. "Φασὶ τὸν Ξενοφῶντα θύειν ἐστεμμένον· ἀπαγγελθέντος δὲ αὐτῷ τοῦ θανάτου τοῦ παιδός, ἀποστεφανώσασθαι . . . ἔνιοι δὲ οὐδὲ δακρῦσαί φασιν αὐτόν, ἀλλὰ γὰρ εἰπεῖν—ᾔδειν θνητὸν γεγεννηκώς." Οὕτω λέγομεν καὶ σήμερον. "Λέγουσιν ὅτι ὁ δεῖνα βαρέως ἀσθενεῖ· τινὲς μάλιστα λέγουσιν, ὅτι καὶ ἀπέθανεν." Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου, τίνα γενικότητα δύναται νὰ ἔχῃ τοῦ Ἰωσήπου τὸ "φασίν;" τίς ἄλλος πρὸ αὐτοῦ, ἢ σύγχρονος αὐτῷ, εἶπε περὶ Ὁμήρου τοιοῦτόν τι; οὐδεὶς οὐδαμοῦ.*

Καὶ ὁμολογητέον, ὅτι κατὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἀξιόμεμπτος, ἀλλὰ τοὐναντίον καὶ ἐπαινετὸς δι' ὃν ὑπὲρ τῆς τιμῆς τοῦ ἔθνους αὐτοῦ ἐπιδείκνυται ζῆλον· οὐκ ἔστιν ὅμως καὶ ἀξιόπιστος, οὐδ' ὁπωστιοῦν, ὅταν ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς πραγματεύηται ἀρχαιότητος, καὶ ἐκφέρῃ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀτάσθαλον περὶ αὐτῆς γνώμην, ἣν περιβάλλει τρόπον τινὰ γενικὸν χαρακτῆρα διὰ τοῦ "φασί."— Καὶ τίνες ἄρα φ α σ ί ν ; Ἀπὸ Ὁμήρου μέχρις Ἰωσήπου ἡ Ἑλληνικὴ Γραμματολογία μήκιστον ἔχει κατάλογον ποιητῶν καὶ συγγραφέων· οἵ, κἂν ὑποτεθῇ ὅτι πάντες ἀνεξαιρέτως ἐψεύδοντο, ὡς ὁ Ἰώσηπος ἀσεβέστατα διϊσχυρίσατο, ἔπρεπεν ὅμως νὰ μὴ ἀγνοῶσιν ὅ,τι ὁ Ἰουδαῖος ἐκεῖνος ἐγίνωσκεν ἐκ παραδόσεως καὶ φωνῆς ἀκουσθείσης, ὡς φαίνεται, μόνον ἐν Παλαιστίνῃ. Τίς λοιπὸν τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν ἢ συγγραφέων εἶπε τοιοῦτόν τι, εἴτε γινώσκων αὐτός, εἴτε ἐκ παραδόσεως Ἑλληνικῆς κατελθὸν μέχρις αὐτοῦ; Οὐδεὶς οὐδαμοῦ, οὔτε τῶν δοκίμων, οὔτε τῶν Ἀλεξανδρινῶν, τοσούτων ὄντων, καὶ τοσαῦτα περὶ Ὁμήρου γραψάντων. Ἡ γνώμη λοιπὸν τοῦ Ἰουδαίου Ἰωσήπου, δέκα ὅλας ἑκατονταετηρίδας μετὰ τὸν Ὅμηρον ἀκμάσαντος, ἔχει ἐξ ἅπαντος τοιοῦτον κῦρος, οἷον ἂν εἶχε καὶ νῦν πρῶτον λεγομένη· οὐδὲ πρέπον ἦν ἀνδράσι σοφοῖς καὶ κριτικοῖς ν' ἀξιώσωσι τὴν γνώμην ἐκείνην οὐδ' ἐλαχίστης προσοχῆς, ὡς γνώμην ἐμπαθοῦς Ἱστορικοῦ, κατά γε τοῦτο τὸ μέρος, τοσοῦτον ὑπὸ τοῦ πάθους οἰστρηλατουμένου, ὥστε καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ Θουκυδίδου νὰ βλασφημήσῃ, ὅτι ψ ε ύ δ ε τ α ι π ο λ λ ά. Αὕτη μόνη ἡ βλασφημία ἤρκει, νομίζω, νὰ πείσῃ τοὺς περὶ Οὐόλφιον, ὅτι καὶ τὰ περὶ Ὁμήρου ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου εἰρημένα ἦσαν ἀνάξια πίστεως καὶ προσοχῆς.[1]

---

[1] Καὶ παρ' αὐτῷ τῷ Λουκιανῷ, τῷ τὰ πάντα καὶ τοὺς πάντας σκώψαντι, ὁ Θουκυδίδης καὶ ὁ Ξενοφῶν πανταχοῦ ἐξαιροῦνται καὶ τιμῶνται ὡς φιλαλήθεις καὶ δίκαιοι συγγραφεῖς. Οὕτως ἐν τῷ "πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν" (§ 39) κατακρίνων τοὺς ἐπὶ κέρδει ἢ κολακείᾳ τυράννων λέγοντας καὶ γράφοντας, ἐπάγει· "ἀλλ' οὐ Ξενοφῶν αὐτὸ ποιήσει, δίκαιος "συγγραφεύς, οὐδὲ Θουκυδίδης· ἀλλὰ κἂν ἰδίᾳ μισῇ τινα, πολὺ ἀναγκαιότερον ἡγήσεται τὸ "κοινόν, καὶ τὴν ἀλήθειαν περὶ πλείονος ποιήσεται τῆς ἔχθρας· κἂν φιλῇ, οὐκ ἀφέξεται "ἁμαρτάνοντος, κ. τ. λ." Ἀλλὰ παρὰ τῷ Ἰωσήπῳ οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ε ὗ ρ ε χ ά ρ ι ν· οἱ πάντες εἰσὶ ψεῦσται, καὶ Θουκυδίδης αὐτός. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς φαίνεται, ἐσχημάτισε τὴν περὶ Ἑλλήνων συγγραφέων γνώμην αὐτοῦ κατὰ τὸ εἰς Φωκυλίδην ἀποδιδόμενον ἐλεγεῖον περὶ Λερίων·

καὶ τόδε Φωκυλίδεω· Λέριοι κακοί, οὐχ ὁ μέν, ὃς δ' οὔ·
πάντες, πλὴν Προκλέους· καὶ Προκλέης Λέριος.

Καὶ ὅμως εὑρέθη ἐν μεσοῦντι τῷ δεκάτῳ ἐννάτῳ αἰῶνι καὶ ἐν μέσοις Παρισίοις ἀνὴρ φιλόλογος διαῤῥήδην ἀποφηνάμενος, ὅτι περὶ τῆς τῶν γραμμάτων ἀρχῆς μᾶλλον ἀξιόπιστον εὑρίσκει τὴν Ἰωσήπου γνώμην, ἢ τὴν τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας Ἡροδότου, καὶ τὴν τοῦ Διοδώρου καὶ Παυσανίου, οἵπερ ἀδιακρίτως (λέγει) συνεφόρησαν ἐν τοῖς ἑαυτῶν συγγράμμασιν, ὁ μὲν ὅσα ἐν βιβλίοις ἀνέγνω, ὁ δὲ ὅσα ἐν ταῖς περιηγήσεσιν αὐτοῦ ἤκουσεν· " Itaque (λέγει ὁ Κύριος Havet) mihi de literarum origine percontanti plus auctoritatis in Josepho, scribendi ad Apionem, esse videbitur, quam in ipso patre historiæ Herodoto. Neque facile credam Diodoro aut Pausaniæ, omnia congerendibus indiscrete, que aut ille legit in libris, aut hic in itineribus audivit.[1] Πρὸς ταῦτα, εἰ μὲν προὔκειτο περὶ ὀρέξεως καὶ εὐαισθησίας, ἠδύνατό τις εἰπεῖν ἁπλῶς ὅ,τι καὶ περὶ τοῦ προτιμῶντος τὴν Βατραχομυομαχίαν τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας, τοῦτ' ἔστι τὸ Λατινικὸν λόγιον, de gustibus non est disputandum. Προκειμένου ὅμως περὶ κρίσεως ἀρχαίων συγγραφέων, τίνες εἰσὶ μᾶλλον ἀξιόπιστοι, περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος γράφοντες, ὁ Ἡρόδοτος, καὶ Διόδωρος, καὶ Παυσανίας, ἢ ὁ Ἰουδαῖος Ἰώσηπος, καταλληλότερον, νομίζω, δύναταί τις εἰπεῖν ὅ,τι ἔλεγεν ὁ σοφὸς Barthelemy περὶ τῶν κατηγορούντων τοῦ

Ὀρθῶς ἄρα ὁ σοφὸς Γάλλος Saint-Croix ἐν τῷ περιωνύμῳ αὐτοῦ συγγράμματι—Examen critique des Historiens d'Alexandre le Grand, p. 544—5—λέγει περὶ τοῦ Ἰωσήπου, ὅτι ὁ ὑπερβολικὸς αὐτοῦ ζῆλος, ὅπως καταστῇ ἀξιόπιστος, καθίστησιν αὐτὸν ἀνάξιον πίστεως· καὶ τούτου ἐπάγει παράδειγμα τὰς κατὰ τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων βλασφημίας αὐτοῦ.—Ἴδε περὶ τῆς Ἰωσήπου παραδοξολογίας καὶ Φαβρίκιον, καὶ παρ' αὐτῷ Ἀρλέσιον (Ἑλ. Β, τόμ. Α', σελ. 352—4). Καὶ ἄλλοι δὲ μετὰ Φαβρικίου τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Ἰωσήπου κατεστηλίτευσαν ὡς παράλογον, οἷοί πέρ εἰσιν ὁ Vossius, ὁ Bouhier, καὶ ἄλλοι, ὧν μνημονεύει ὁ πολὺς Ἀρλέσιος (ἔνθ. ἀν.). Ὁ δὲ Fortia d'Urban (Homère et ses écrits, p. 113) λέγει περὶ τούτου, ὅτι καὶ αὐτοὶ τοῦ Ἰωσήπου οἱ ὁμογενεῖς οὐδένα λόγον ἐποιήσαντο τῆς περὶ Ὁμήρου δόξης αὐτοῦ. Les Juifs eux-mêmes n'y ont fait aucune attention. Les livres d'Homère ont toujours été en vénération parmi les Rabbins; et tandis que le Talmud de Jérusalem proscrit la lecture de deux auteurs célèbres chez les Hébreux (Ben-Sira et Ben-Laanah), il respecte les ouvrages d'Homère.—Ἴδε περὶ τούτου καὶ Nitzsch (ἔνθ. ἀνωτ.).

[1] Ernestus Havet—De Homericorum poematum origine et unitate, p. 11. Paris, 1843.

Ὁμήρου, ὅτι περιέγραψε τὰ ἤθη τῶν ἡρώων ἁπλᾶ καὶ ἀκαλλώπιστα—J'ai ri de la critique, et j'ai gardé le silence.

Τοσαῦτα μὲν καὶ περὶ τῆς μαρτυρίας Φλαβίου Ἰωσήπου τοῦ Ἰουδαίου, ἥπερ ἐστὶν ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος τοῦ Οὐολφιανοῦ περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων δόγματος, ὡς ἐφεξῆς ὀψόμεθα. Μέλλοντες δὲ νὰ συμπληρώσωμεν ἐν τούτοις τὰ περὶ τῆς τρίτης δημοσιεύσεως τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, ὀφείλομεν νὰ μνημονεύσωμεν καὶ ἑτέρου τινὸς γεγονότος πρὸς τὸ τέλος τῆς μακρᾶς ταύτης περιόδου, τοῦτ' ἔστι τῆς τῶν ποιημάτων τούτων διδασκαλίας ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, γενομένης ὑπὸ τοῦ ἐκ Καλαβρίας μοναχοῦ Βερνάρδου Βαρλαάμ, καὶ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Λεοντίου Πιλάτου τοῦ Θεσσαλονικέως. Τούτων ὁ μὲν πρῶτος ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκπαιδευθείς, ἀπεστάλη τὸ 1339 ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου πρεσβευτὴς εἰς Ἰταλίαν, ἔνθα φίλος γενόμενος τῷ Πετράρχῃ (ἐγνώρισε δὲ αὐτὸν ἐν τῇ πόλει Avignon), ἐδίδαξεν αὐτὸν τὰ Ἑλληνικά, ἀντιδιδαχθεὶς ὑπ' ἐκείνου τὰ Λατινικά. Τότε πρῶτον ὁ Πετράρχης ἀνέγνω μετὰ τοῦ Βαρλαὰμ πλήρη τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, καὶ παρ' ἐκείνου ἐκτήσατο πλῆρες αὐτῶν ἀντίγραφον, πρότερον μικρά τινα γνωρίσας ἀποσπάσματα, καὶ ταῦτα, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ, ἐν ἀθλίαις τισὶ μεταφράσεσιν. Μετὰ τὸν Πετράρχην ἐγνώρισεν ὁ Βαρλαὰμ καὶ τὸν Βοκκάκκιον ἐν Νεαπόλει· ἀλλ' εὐθὺς μετὰ τοῦτο καταλιπὼν τὴν Ἰταλίαν ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἔπειτα δὲ πάλιν μεταβὰς εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸ 1341, ἐπεσκέψατο εἰς Avignon τὸν φίλον αὐτοῦ Πετράρχην, καὶ δι' αὐτοῦ ἐγένετο Ἐπίσκοπος τῆς ἐν Καλαβρίᾳ πόλεως Ἱέρακος, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1348. Ὁ δὲ Λεόντιος Πιλάτος ἐδίδαξε τὰ Ἑλληνικὰ τὸν Βοκκάκκιον, καὶ δι' αὐτοῦ κατέστη τῶν Ἑλληνικῶν καθηγητὴς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Φλωρεντίας τὸ 1360, ἔνθα ἐδίδαξε πρὸ πάντων τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα· καὶ λέγεται, ὅτι προτροπῇ ἀμφοτέρων τῶν φίλων αὐτοῦ, Πετράρχου καὶ Βοκκακκίου, ἐφιλοπόνησε Λατινικὴν μετάφρασιν τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας, ἥτις ἐν τῷ ΙΕ' αἰῶνι ἐξεδόθη ὡς μετάφρασις τοῦ Λαυρεντίου Βάλλα, περὶ οὗ ἐν τῷ ἐφεξῆς κεφαλαίῳ λέγομεν. Αὕτη τοῦ Πετράρχου ἡ μετάφρασίς ἐστιν ἡ πρώτη τῶν Λατινιστὶ γενομένων· διότι μνημονεύονται μὲν πρὸ ταύτης καὶ ἄλλαι πολλῷ ἀρχαιότεραι, ἐπὶ

Ἰουλίου καὶ Αὐγούστου τῶν Καισάρων γενόμεναι, ἀλλ', ἀπολομένων ἁπασῶν ἐν τῷ σκότει τῆς ἀμαθείας, τῷ κατακαλύψαντι τὴν Ἰταλίαν μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Δυτικῆς Αὐτοκρατορίας, κατελείφθη αὕτη πρώτη Λατινικὴ μετάφρασις.[1] Ἐντεῦθεν προῆλθεν ἡ ἀπορία, πόθεν ὁ Δάντης (γεννηθεὶς τὸ 1265 καὶ ἀποθανὼν τὸ 1325) ἔγνω τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα; διότι ὁ τρόπος, δι' οὗ μνημονεύει τοῦ Ὁμήρου, δεικνυσιν αὐτὸν γινώσκοντα τὰ ποιήματα ταῦτα. Οὕτως ἐν τῷ Α' μέρει τοῦ θαυμαστοῦ αὐτοῦ ποιήματος La Divina Comedia (Inferno, Canto IV., 82) παρίστησι τὸν Οὐϊργίλιον δεικνύοντα αὐτῷ τοὺς ποιητὰς Ὅμηρον, Ὀράτιον, Ὀβίδιον καὶ Λουκανόν, λέγων·

> Poichè la voce fu restata e queta,
> Vidi quattro grand' ombre a noi venire;
> Sembianza avevan nè trista nè lieta.
> Lo buon maestro cominciommi a dire;
> Mira colui con quella spada in mano,
> Che vien dinanzi a' tre sì come Sire.
> Quegli è Omero Poeta sovrano:
> L' altro è Orazio satiro che viene,
> Ovidio è 'l terzo, e l' ultimo è Lucano.
> . . . .
> Cosi vid' io adunar la bella scuola
> Di quel Signor del altissimo canto,
> Che sovra gli altri come aquila vola.

---

[1] *Τὰ περὶ Βαρλαὰμ καὶ Πιλάτου καὶ τῶν μαθητῶν αὐτῶν Πετράρχου καὶ Βοκκακκίου διὰ μακρῶν ἱστόρησαν ἐκ τῶν ἡμετέρων ὅ τε Κύριος Ἀσώπιος ἐν τῷ Προλόγῳ τῆς ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων ποιητ. καὶ συγγραφ. (σελ. ρμζ'—ρνστ'), καὶ ὁ Κύριος Δ. Μαυροφρύδης ἐν Φιλίστορι (τόμ. Β', σελ. 49 κ. ἑξ). Περὶ δὲ τῆς Ὁμηρικῆς μεταφράσεως τοῦ Πετράρχου ἴδε Φαβρικίου Ἑλ. Β (τόμ. Α', σελ. 427—9), καὶ τὸν βίον τοῦ Λεοντίου Πιλάτου ἐν τῷ τοῦ Ὁδίου συγγράμματι*—De Græcis illustribus, etc. *Ἄξια δὲ ἀναγνώσεως καὶ τὰ περὶ τούτου, ὡς καὶ περὶ τῆς τότε ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ ἀμαθείας, ἱστορούμενα ὑπὸ τοῦ Ἀββᾶ Ἰωάννου Ἀνδρεσσίου ἐν τῷ "περὶ ἀρχῆς καὶ προόδου πάσης φιλολογίας," οὗ καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐμνημονεύσαμεν.* "Fra gli altri frutti delle fatiche del Boccaccio non è da omettersi segnatamente lo stabilimento della lingua Greca nelle nostre contrade. Egli è vero, che prima del Boccaccio vi erano parecchi Italiani che rivolta avevano l' erudita loro curiosità allo studio di quella lingua. I Siciliani ed i Napoletani la conservarono constantemente comme loro lingua nativa. Il Petrarca dice (Ep. Ms. cit. dal Abate di Sade) che fuori d' Italia ne pure di nome non era conosciuto il padre delle lettere Omero; ma che nell' Italia ritrovava in varie città alcuni eruditi, che amavano di sentirlo cantare nel

Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μέρει (Purgatorio, Canto XXII., 97, sqq.) *ἐρωτῶν τὸν ὁδηγὸν αὐτοῦ περὶ Τερεντίου, Καικιλίου, Πλαύτου, καὶ Οὐάῤῥωνος, παρίστησιν αὐτὸν ἀποκρινόμενον τάδε·*

> Costoro, e Persio, ed io, ed altri assai,
> Rispose 'l duca mio, siam con quel Greco
> Che le Muse lattar più qu' altro mai
> Nel primo cinghio del carcere cieco.
> Spesse fiate ragioniam del monte,
> Ch' ha le nutrici nostre sempre seco.

Δῆλον οὖν ἐντεῦθεν, ὅτι ὁ Δάντης οὐκ ἠγνόει τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα· ἄδηλον ὅμως, εἰ καὶ ἀνέγνω ταῦτα Ἑλληνιστὶ ἢ Λατινιστί· διότι ἐκ τῶν βιογράφων αὐτοῦ οἱ μὲν βεβαιοῦσιν, ὅτι ἐγίνωσκε τὴν Ἑλληνικήν, οἱ δὲ (ὅπερ πιθανώτερον) τοὐναντίον. Ὁ δὲ Τιραβόσκιος, ἐν ᾧ συνέγραψε βίῳ τοῦ Δάντου, οὐδόλως παραδέχεται τὸ ὑπ' ἄλλων βιογράφων αὐτοῦ εἰρημένον, ὅτι ἐγίνωσκε τὰ Ἑλληνικά, διότι μνημονεύει τοῦ Ὁμήρου καὶ ἄλλων Ἑλλήνων ποιητῶν, καὶ πολλάκις μεταχειρίζεται λέξεις Ἑλληνικάς. Τοὺς πρώτους (λέγει) ἠδύνατο νὰ γινώσκῃ καὶ ν' ἀναφέρῃ ἐκ φήμης, τὰς δὲ λέξεις ἠδύνατο νὰ εὕρῃ καὶ παρ' ἄλλοις συγγραφεῦσιν.[1]

Greco suo linguaggio. Egli stesso per ben due volte erasi dedicato allo studio di quella lingua dei dotti, benchè non ne ricavase un frutto corrispodente alle sue brame. Ma tutto ciò non bastava à fissarla nell' Italia ed à rederla vantaggiosa al rifiorimento della letteratura. All Boccaccio era riservato il riuscire felicemente in si utile impresa. Incontratosi egli col Greco Leonzio Pilato, seco il condusse à Firenze, ed accogliendolo gentilmente nella propria sua casa ottenne dal pubblico che una cattedra gli desse in quella Università. Per due anni insegnò Leonzio nelle scuole Fiorentine la lingua Greca, e fece, à richiesta del Boccaccio e coll' ajuto di lui, una Latina traduzione dei poemi di Omero. All Boccaccio dunque dobbiamo l'introduzione della Greca lingua nell' occidente, e l' aver messo all' intelligenza di ognuno i poemi di Omero.—De Origine, Progressi e Stato attuale di ogni Letteratura—de Abbate Giovanni Andress, tom. i., p. 487—8. Venezia, 1830.

[1] "Il Signor Pelli si sforza di persuaderci che Dante sapesse di Greco, e ciò pure avea già affermato Monsign. Girolamo Gradenigo. . . . Certo le pruove che il Pelli ne adduce, cioè il nominar che Dante fa spesso Omero ed altri poeti Greci, e l' usar pure sovente di parole Greche, non mi sembran bastevoli a dimostrare ch' ei sapesse di Greco; poichè de' primi ei potea parlare per fama, e potea aver trovate le seconde presso altri scrittori."—Vita di Dante Alighieri scrita dal Cavaliere Abate Girolamo Tiravoschi, etc.

Ἐν τούτοις συμπληροῦνται τὰ περὶ τῆς τρίτης δημοσιεύσεως τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Σχολῆς μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τῆς τότε γενομένης τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων μεταβάσεως εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην· ὅτε ἡ σχεδὸν σύγχρονος τῇ μεταβάσει ταύτῃ γενομένη ἐφεύρεσις τῆς τυπογραφίας, καὶ ἡ μετ' οὐ πολὺ διὰ τοῦ τύπου δημοσίευσις τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, νέας παρέσχον ἀφορμὰς εἰς διαφόρους περὶ αὐτῶν ἐρεύνας καὶ ἀμφισβητήσεις, μεταβιβασθείσης, οὕτως εἰπεῖν, τῆς παλαίστρας ἀπὸ τῆς διὰ τὴν ἀπουσίαν τῶν γραμμάτων τούτων σκοτιζομένης Ἀνατολῆς εἰς τὴν διὰ τὴν παρουσίαν αὐτῶν φωτιζομένην Δύσιν· καὶ καταβαίνουσιν εἰς τὴν παλαίστραν ταύτην οὐκέτι Ἕλληνες ἀθληταί, ἀλλὰ Γάλλοι καὶ Ἰταλοὶ καὶ Ἄγγλοι καὶ Γερμανοί, περὶ ὧν ἔσται ὁ λόγος ἐν τῷ ἀμέσως ἑπομένῳ δεκάτῳ καὶ τελευταίῳ κεφαλαίῳ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ Θ' ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

Τελευταῖοι τῶν Ἑλλήνων διορθωτῶν ἢ ἐκδοτῶν τῶν Ὁμήρου ποιημάτων ὑπῆρξαν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ Γραμματικοί, πολλοὶ τὸν ἀριθμόν, καὶ πολλὰ περὶ Ὁμήρου, ἐκτὸς τῆς διορθώσεως τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, γράψαντες, ὑπομνήματα, γλώσσας, μελέτας, ζητήματα, κ. τ. λ. Περιφημότατοι δ' ἐν αὐτοῖς ἐγένοντο οἱ ἐν τῇ τρίτῃ καὶ δευτέρᾳ πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδι ἀκμάσαντες, Ζηνόδοτος ὁ Ἐφέσιος, Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος, καὶ Ἀρίσταρχος ὁ Σαμόθρᾳξ, εἰς ὃν ἀποδίδοται καὶ ἡ διαίρεσις ἑκατέρου τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων εἰς 24 μέρη, ἢ ῥαψῳδίας. Τούτων ἀντίζηλοι ἐγένοντο οἱ τῆς Περγαμηνῆς Σχολῆς Γραμματικοί, ὧν προεξῆρχε Κράτης ὁ Μαλλώτης. Ἐν δὲ τοῖς μεταγενεστέροις περιφημότεροί εἰσιν ὁ ἐν τῇ πρώτῃ πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδι ἀκμάσας Δίδυμος, ὁ ἐπικληθεὶς Χαλκέντερος, καὶ μετὰ τοῦτον Ἀπίων ὁ ἐπικληθεὶς Μόχθος, καὶ Ἀπολλώνιος ὁ σοφιστής, οὗ διεσώθη τὸ Ὁμηρικὸν Λεξικόν, καὶ ἄλλοι πολλοί. Ἐν δὲ τῇ καλουμένῃ

Βυζαντινῇ ἐποχῇ οὐδὲν ἄλλο ἐφάνη λόγου ἄξιον Ὁμηρικὸν ἔργον, ἢ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου αἱ εἰς Ὅμηρον Παρεκβολαί, καὶ τοῦ Γραμματικοῦ Ἰωάννου Τζέτζου αἱ Ἀλληγορίαι τῆς Ἰλιάδος κ. τ. λ., ἀμφοτέρων ἐν τῇ ΙΒ′ ἀκμασάντων ἑκατονταετηρίδι. Ἐντὸς τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς, τοῦτ᾽ ἔστιν ἐν τῇ πρώτῃ μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδι, ἠκούσθη κατὰ πρῶτον, ὑπὸ τοῦ Ἰουδαίου Ἱστοριογράφου Φλαβίου Ἰωσήπου ἐκφωνηθεῖσα, ἡ τοσοῦτον ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις πολύκροτος γενομένη γνώμη, ὅτι τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα οὐκ ἐγράφησαν ἐξ ἀρχῆς ὑπ᾽ αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ, ἀλλ᾽ ἄγραφα καταλειφθέντα, καὶ διὰ μνήμης διατηρηθέντα ἐν ᾄσμασι, συνετέθησαν ὕστερον. Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Ἰωσήπου κατεφρονήθη, ὡς φαίνεται, ὑπὸ πάντων τῶν συγχρόνων καὶ μεταγενεστέρων αὐτοῦ Ἀλεξανδρινῶν τε καὶ Βυζαντινῶν· διότι οὐδαμοῦ τῶν περισωθέντων σχολίων τοῦ Ὁμήρου, οὐδαμοῦ τῶν μακρῶν Παρεκβολῶν τοῦ Εὐσταθίου, οὐδαμοῦ τῶν περισωθέντων ἀποσπασμάτων ἔκ τινων Ἀλεξανδρινῶν Ὁμηρικῶν ἔργων, μνημονεύεται ἡ γνώμη ἐκείνη, εἰ μὴ παρά τινι σχολιαστῇ Διονυσίου τοῦ Θρᾳκός, καλουμένῳ Διομήδει, ἀγνώστῳ δὲ παντάπασιν, ὡς ὑπ᾽ οὐδενὸς μνημονευομένῳ· ὅμοιον δέ τι σχόλιον ἐν τῇ κωμῳδίᾳ τοῦ Ῥωμαίου Πλαύτου, τῇ ἐπιγραφομένῃ Paenuli, ὅπερ ὁ Ῥωμαῖος σχολιαστὴς λέγει ὅτι μετέφρασεν ἔκ τινος Ἕλληνος Γραμματικοῦ, περιέχει αὐτὸ τοῦτο· ἀλλ᾽ οὐδὲν ὑπάρχει κῦρος, οὐδ᾽ ἐλάχιστον, εἰς τὰς ἀορίστους καὶ ἀδήλους ταύτας γνώμας. Τελευταῖον παρατηροῦμεν ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ, ὅτι μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, καὶ τὴν σύστασιν τῆς ἁγίας Αὐτοῦ Ἐκκλησίας οἱ κήρυκες τοῦ θείου λόγου καὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας κατέκρινον τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα καὶ πάντα τὰ τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας συγγράμματα, ὡς ἀντικείμενα εἰς τὴν Χριστιανικὴν πίστιν καὶ ἠθικήν· οἱ δὲ Ἐθνικοὶ φιλόσοφοι καὶ σοφισταὶ καὶ γραμματικοὶ ἀντηγωνίζοντο ἐπὶ πολὺ κατὰ τῶν κηρύκων τοῦ θείου λόγου· ἀλλ᾽ ἐπὶ τέλους τὸ τοῦ Εὐαγγελίου κήρυγμα ἐξενίκησε, καὶ τὰ Ἑλληνικὰ ποιήματα καὶ συγγράμματα ἐδιδάσκοντο μέν, ἀλλά μόνον εἰς μάθησιν τῆς γλώσσης καὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας καὶ φιλοσοφίας, ἀποτελοῦντα τὴν καλουμένην ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐξωτερικὴν ἢ θύραθεν σοφίαν, οὐδὲν δὲ κοινὸν ἔχοντα πρὸς τὴν τῶν ἠθῶν μόρφωσιν. Οὐχ ἧττόν ἐστι παρατηρήσεως ἄξιον, ὅτι περὶ τὰ τέλη τῆς μακρᾶς περιόδου,

τῆς ἐν τῷδε τῷ κεφαλαίῳ ἐξετασθείσης, τοῦτ' ἔστι περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα ἐδιδάχθησαν ἐν Ἰταλίᾳ ὑπὸ τοῦ Βερνάρδου Βαρλαὰμ *καὶ* Λεοντίου Πιλάτου· *ὁ δὲ τελευταῖος καὶ μετάφρασιν αὐτῶν* Λατινικὴν *ἐφιλοπόνησε, διασωθεῖσαν καὶ ἐκδοθεῖσαν ἔπειτα ὑπὸ τοῦ* Λαυρεντίου Βάλλα, *ὡς ἐφεξῆς λέγομεν.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Τετάρτη καὶ τελευταία δημοσίευσις τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων.

(ἀπὸ τῆς εὑρέσεως τῆς τυπογραφίας μέχρι νῦν.)

1) Πρώτη ἐκτύπωσις τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ὑπὸ Δ. Χαλκοκονδύλου ἐν ἔτει 1488. —2) *Πρῶται μεταφράσεις αὐτῶν.*—3) *Ἰωσὴφ Σκαλιγέρου καὶ Ἰσαὰκ Κασωβῶνος γνῶμαι περὶ τῶν Ὁμηρ. ποιημ.*—4) *Διάφοροι περὶ τούτων πραγματεῖαι.*—5) *Αἱ ἐν Γαλλίᾳ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος περὶ Ὁμήρου ἔριδες.*—6) *Τὰ ὑπὸ* Bentley, Vico, *καὶ* Wood *περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημ. δογματισθέντα.*—7) *Ἔκδοσις τῆς Ἰλιάδος σὺν τοῖς Βενετικοῖς σχολίοις ὑπὸ* Villoison.—8) *Προλεγόμενα εἰς Ὅμηρον ὑπὸ* F. A. Wolf. —9) *Οὐολφιανοὶ καὶ Ἀντουολφιανοί, ἢ ἱστορικοὶ καὶ αἰσθητικοί.*—10) *Οἱ νέοι χωρίζοντες.* Lachman. Grote. Kochly *κ. τ. λ.*—11) K. O. Müller *καὶ διαμνημονευτικοί.* —12) K. Hillebrand *γνώμη περὶ Ὁμήρου.*—13) *Συμπέρασμα.*—14) *Ἐπίλογος.*

Τετάρτη καὶ τελευταία τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων δημοσίευσίς ἐστιν ἡ γενομένη διὰ τῆς τυπογραφίας, τοῦ οὐρανίου τούτου δώρου, ὅπερ ἡ πάνσοφος θεία Πρόνοια ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους κατέπεμψεν αὐτοῖς ἐν καιρῷ εὐθέτῳ, περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὅτε ἀνέκυπτε μὲν ἐκ τοῦ ληθάργου τῆς ἀμαθείας ἡ δυτικὴ Εὐρώπη, καὶ μᾶλλον ἐφρόντιζε τῆς διὰ τῶν γραμμάτων παιδεύσεως, ἐξέλειπε δὲ βαθμηδὸν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία, καὶ παντελῶς ἐκινδύνευεν ἐκλιπεῖν διὰ τὴν τότε γενομένην τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ὑποδούλωσιν.[1] Καὶ ὄντως, ἡ τῆς τυπογραφίας ἐφεύρεσις ὑπῆρξε νέον Ἀραράτ,—

---

[1] *Περὶ μὲν τῆς κατὰ τοὺς Μέσους αἰῶνας ἐπικρατούσης ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ ἀπαιδευσίας, καὶ τῆς ἐκ τῶν Σταυροφορικῶν μάλιστα πολέμων διεγερθείσης φιλομαθείας, ἔτι δὲ καὶ περὶ τῆς τῶν γραμμάτων παρακμῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ τῆς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως διαδόσεως αὐτῶν ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ κ. τ. λ., οὔτε πλείω, οὔτε σοφώτερα ἔχοντες εἰπεῖν τῶν ὑπὸ τοῦ Κυρίου Κ. Ἀσωπίου εἰρημένων ἐν τῷ Προλόγῳ τῆς Ἱστορίας τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφέων, ἐκεῖ παραπέμπομεν τοὺς ἡμετέρους (σελ. πά—ρπά), ὡς καὶ εἰς τὴν ἄρτι μνημονευθεῖσαν διατριβὴν τοῦ Κ. Μαυροφρύδου "Βιογραφίαι τῶν*

πρωτίστη (princeps editio), διαιρεῖται εἰς δύο τόμους· καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ περιέχεται ἡ Ἰλιάς, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ἡ Ὀδύσσεια μετὰ τῆς Βατραχομυομαχίας καὶ τῶν ὕμνων, πλὴν τοῦ εἰς Δήμητραν καί τινων ἀποσπασμάτων τοῦ

καὶ Μέρος Β', σελ. 1—2. Περὶ δὲ Δημητρίου τοῦ Χαλκοκονδύλου, ὀλίγους πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως χρόνους εἰς Ἰταλίαν μεταναστεύσαντος, καὶ διδάξαντος τὰ Ἑλληνικὰ ἔν τε Φλωρεντίᾳ καὶ ἐν Μιλάνῳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἰταλίας ὑπὸ τὴν προστασίαν Λαυρεντίου τοῦ Μεδίκου, ἴδε Ὅδιον ἐν τῷ—De Græcis illustribus, etc. (p. 211 et sqq.), καὶ Schoell, Histoire de la Littérat. Grec. etc., tom. vii, p. 327—9. ἔτι δὲ καὶ τὸν βίον Λαυρεντίου τοῦ ἀπὸ Μεδίκων ὑπὸ Οὐϊλλιέλμου Ῥόσκου, σελ. 242—4 τῆς Ἑλλην. μεταφρ. ὑπὸ Χ. Α. Παρμενίδου.—Ἡ δὲ ἔκδοσις τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, περὶ ἧς νῦν ὁ λόγος, ὁποίαν ταύτην εἶδον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου, οὐδεμίαν φέρει ἐπιγραφήν· ἀλλ' εὐθὺς ἐν ἀρχῇ αὐτῆς ὑπάρχει ἀφιερωτικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Βερνάρδου Νερλίου πρὸς Πέτρον Μεδίκην τὸν Λαυρεντίου υἱόν, Λατινιστὶ γεγραμμένη, καὶ μετὰ τὴν ἐπιστολὴν Πρόλογος τοῦ Δημ. Χαλκοκονδύλου, Ἑλληνιστὶ γεγραμμένος, καὶ ὁ κατὰ Ψευδο-Ηρόδοτον καὶ Ψευδο-Πλούταρχον βίος Ὁμήρου, μεθ' ὃν ὁ ΝΓ' Λόγος Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου περὶ Ὁμήρου· ἐφεξῆς δὲ ἄρχεται τὸ Ὁμηρικὸν κείμενον, λαμπρῶς τετυπωμένον· καὶ ἐν τέλει τοῦ Β' τόμου τάδε προστέθεινται, ἐξ ὧν δηλοῦται τό τε ἔτος τῆς ἐκδόσεως, καὶ ὅτι συνειργάσατο ὑπὲρ τῆς τυπώσεως αὐτῆς καὶ ἕτερος Ἕλλην, Δημήτριος ὁ Κρής, ὁ διὰ τὴν ἐν Μιλάνῳ πολυχρόνιον αὐτοῦ διατριβὴν ἐπονομασθεὶς Μιλανεύς.—" Ἡ "τοῦ Ὁμήρου ποίησις ἅπασα ἐντυπωθεῖσα πέρας εἴληφεν ἤδη σὺν Θεῷ ἐν Φλωρεντίᾳ, "ἀναλώμασι μὲν τῶν εὐγενῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν, καὶ περὶ λόγους Ἑλληνικοὺς σπου-"δαίων, Βερνάρδου καὶ Νηρίου Ταναΐδος τοῦ Νεριλίου Φλωρεντίνοιν· πόνῳ δὲ καὶ "δεξιότητι Δημητρίου Μεδιολανέως Κρητός, τῶν λογίων ἀνδρῶν χάριν καὶ "λόγων Ἑλληνικῶν ἐφιεμένων, ἔτει τῷ ἀπὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως χιλιοστῷ τετρακο-"σιοστῷ ὀγδοηκοστῷ ὀγδόῳ μηνὸς Δεκεμβρίου ἐννάτῃ."—Ἀντίτυπα τῆς ἐκδόσεως ταύτης εὕρηνται ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς βιβλιοθήκαις τῶν μεγάλων πόλεων τῆς Εὐρώπης· καὶ ἐν μόναις ταῖς ἐν Ἀγγλίᾳ, κοιναῖς τε καὶ ἰδιωτικαῖς, λέγεται ὅτι ὑπάρχουσι τεσσαράκοντα περίπου. Τοσοῦτο δὲ πολύτιμος κατήντησεν, ὥστε τὸ ἐν τῇ Αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων εὑρισκόμενον ἀντίτυπον, ὅπερ ἐστὶ τὸ λαμπρότατον τῶν ἐπὶ χάρτου τετυπωμένων, ἠγοράσθη ἀντὶ φράγκ. 3601, ὡς λέγει ὁ Κύριος Brunet ἐν τῷ Manuel du Libraire, etc. (tom. iii, p. 268, éd. 1860), καὶ ὁ σεβάσμιος Ἄγγλος Thomas Frognall Dibdin ἐν τῷ διτόμῳ αὐτοῦ συγγράμματι.—An introduction to the knowledge of the rare and valuable editions of the Greek and Latin classics (vol. ii, p. 39—43. Fourth edit. London, 1827). Οὗτος λέγει, ὅτι παρὰ τὸ ἐν Παρισίοις λαμπρότατον τοῦτο ἀντίτυπον, σώζονται τέσσαρα ἐπὶ περγαμηνῆς τετυπωμένα, ἅπερ νομίζονται τὰ πάντων κάλλιστα· ταῦτα δέ εἰσι, ά) τὸ ἐν Βενετίᾳ διατηρούμενον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἁγ. Μάρκου· β') τὸ τοῦ Πέτρου Μεδίκου, εἰς ὃν ἡ ἔκδοσις ἐκείνη ἀφιέρωται, διατηρούμενον ἐν Φλωρεντίᾳ, ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Magliabecchi· γ') τὸ ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Νεαπόλεως· καὶ δ') τὸ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Κυρίου Dent, ὅπερ ὅμως ἐστὶν ἐλλιπές, οὐχ ὑπάρχοντος τοῦ πρώτου τόμου.

εἰς Βάκχον, οὔπω τότε γινωσκομένων.[1] Ἐν τέλει δὲ προστέθειται ἐκ τοῦ Ψευδο-Ηροδότου καί τὸ εἰς Ὅμηρον ἀποδιδόμενον ποιημάτιον ἢ ἐπίγραμμα πρὸς Νεοτειχεῖς.[2]

Τῇ πρώτῃ ταύτῃ ἐκδόσει τῶν ἁπάντων τοῦ Ὁμήρου ποιημάτων παρηκολούθησαν αἱ τοῦ Ἄλδου τρεῖς, ἡ πρώτη τὸ 1504, ἡ δευτέρα τὸ 1517, καὶ ἡ τρίτη τὸ 1521· ἐφεξῆς δὲ αἱ μέχρι τοῦ νῦν μυριάριθμοι ἐκδόσεις γενικαὶ καὶ μερικαί, μεταφράσεις τε παντοῖαι, καὶ ἄπειροι πραγματεῖαι, μελέται, ὑπομνήματα, προλεγόμενα, λεξιλόγια, κ. τ. λ., ἐξ ὧν ἁπάντων, ὡς ἀρχόμενοι ἐλέγομεν, βιβλιοθήκη πολύτομος δυνατὸν νὰ σχηματισθῇ. Περὶ τούτων εἴ τις βούλεται γινώσκειν, τὰ μὲν μέχρι τέλους τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος δυνατὸν ἰδεῖν ἐν τῇ τοῦ Φαβρικίου Ἑλλην. Βιβλιοθήκῃ, τὰ δ' ἐφεξῆς ἐν τοῖς βιβλιογραφικοῖς καταλόγοις, εἰ καὶ ἀτελεῖς εἰσιν οἵ τε παρὰ Φαβρικίῳ καὶ οἱ ἄλλοι τούτων κατάλογοι. Ἡμῖν δὲ προσθετέον ἐνταῦθα, ὅτι δύο Λατινικαὶ τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν μεταφράσεις, ἡ μὲν ἔμμετρος, ἡ δὲ πεζή, προεξεδόθησαν τοῦ Ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου· καὶ ἡ μὲν πρώτη, γενομένη ὑπὸ Νικολάου Βάλλου (ἔστι δὲ αὕτη οὐ πλήρης, ἀλλὰ ῥαψῳδιῶν τινων μετάφρασις), εἶδε τὸ φῶς ἐν ἔτει 1474, ἡ δὲ δευτέρα, πᾶσαν περιέχουσα τὴν Ἰλιάδα, ἀπεδόθη μὲν τῷ Λαυρεντίῳ Βάλλᾳ, ἔστι δὲ κυρίως ἔργον Λεοντίου Πιλάτου τοῦ Θεσσαλονικέως, περὶ οὗ ἐν τέλει τοῦ ἀμέσως προηγουμένου κεφαλαίου ἐλέγομεν· καὶ αὕτη κατὰ πρῶτον ἐξεδόθη τὸ 1477. Τῶν δὲ διασωθέντων Ἑλληνικῶν σχολίων τοῦ Ὁμήρου ἡ πρώτη ἔκδοσις ἐγένετο βραδύτερον, τῶν μὲν καλουμένων μ ι κ ρ ῶ ν σ χ ο λ ί ω ν ἐν ἀρχῇ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος (1517) κατὰ διαταγὴν Λέοντος τοῦ Ι' Πάπα Ῥώμης,[3] τῶν δὲ Παρεκβολῶν τοῦ Εὐσταθίου ἐν μέσῳ τῷ αἰῶνι τούτῳ (1542—1550)

---

[1] *Οὗτοι ἀνεκαλύφθησαν ἐν τῷ ΙΗ' αἰῶνι ὑπὸ Χρ. Φρ. Ματθαίου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μόσχας· καὶ ἀποσταλέντες τῷ σοφῷ Δ. Βρουχγκενίῳ ἐξεδόθησαν ὑπ' ἐκείνου μετὰ προλεγομένων καὶ κριτικῆς ἐπιστολῆς πρὸς Λουδοβῖκον τὸν Οὐαλκενάριον κ. τ. λ.—Ἐν Λουγδούνῳ Βαταυῶν, 1808.*

[2] *Ἴδε βίον Ὁμήρου ὑπὸ Ψευδο-Ηροδότου, § 9.*

[3] *Τότε (1518) ἐξεδόθησαν κατὰ πρῶτον ἐν Ῥώμῃ καὶ τοῦ Πορφυρίου τὰ Ὁμηρικὰ ζητήματα, καὶ ἡ περὶ τοῦ ἐν Ὀδυσσείᾳ ἄντρου τῶν Νυμφῶν πραγματεία τοῦ αὐτοῦ.—Ἴδε τὴν Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν τοῦ Κυρίου Α. Π. Βρετοῦ, Μέρ. Β', σελ. 16 καὶ 17.*

ἐκ διαταγῆς καὶ προστασίας Ἰουλίου Γ', Πάπα Ῥώμης, ᾧ καὶ ἀφιέρωται ἡ ἔκδοσις.[1]

Κατὰ τὸν αὐτὸν τοῦτον αἰῶνα ἤρξαντο δημοσιεύεσθαι μεταφράσεις τοῦ Ὁμήρου ἐν ταῖς νεωτέραις Εὐρωπαϊκαῖς γλώσσαις, πρώτης ἁπασῶν δημοσιευθείσης τῆς Γαλλικῆς κατὰ διαταγήν, ὡς λέγεται, τοῦ τότε βασιλεύοντος τῆς Γαλλίας Φραγκίσκου τοῦ Α', ἐπιθυμήσαντος ἀναγνῶναι τὸν Ὅμηρον.[2] Πρώτη λοιπὸν ἐδημοσιεύθη ἡ Γαλλικὴ μετάφρασις ἐν ἔτει 1530· καὶ ταύτῃ παρηκολούθησαν ἔπειτα ἡ πρώτη Γερμανικὴ τὸ 1537, ἡ πρώτη Ἰσπανικὴ τὸ 1553, ἡ πρώτη Ἰταλικὴ τὸ 1582, ἡ πρώτη Βελγικὴ τὸ 1602, καὶ ἡ πρώτη Ἀγγλικὴ τὸ 1680, ὡς λέγει ὁ Φαβρίκιος.

Ἀλλὰ πρὸ τούτων ἁπασῶν τῶν ξένων μεταφράσεων ἐδημοσιεύθη ἐν Ἐνετίᾳ ὑπὸ Νικολάου Λουκάνου (1526) μετάφρασις τῆς Ἰλιάδος εἰς τὴν κοινὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐν ὀκτασυλλάβοις πολιτικοῖς στίχοις, ᾗ παρήρτηται καὶ Ἱστορία τῆς ἁλώσεως τῆς Τροίας ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Λουκάνου, ἐπιγραφομένη "ἅλωσις ἤγουν ἔπαρσις τῆς Τροίας," καὶ καταλήγουσα ἐν ταῖσδε ταῖς λέξεσι—"Τέλος τοῦ χαλασμοῦ τῆς Τροίας." Καὶ δευτέρα, καὶ τρίτη τῆς μεταφράσεως ταύτης ἔκδοσις ἐγένετο (Ἐνετίῃσι 1640 καὶ 1645)· ἀλλ' αἱ μεταγενέστεραι κατ' οὐδὲν ἄλλο διαφέρουσι τῆς πρώτης, ὡς παρετήρησα παραβαλὼν αὐτάς, ἢ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν τυπογραφικῶν παροραμάτων.

Καὶ τῆς Βατραχομυομαχίας δὲ ἐγένετο ὁμοία μετάφρασις εἰς πολιτικοὺς πεντεκαιδεκασυλλάβους καὶ ὁμοιοκαταλήκτους στίχους ὑπὸ Δημητρίου Ζήνου τοῦ Ζακυνθίου, ἧς τὸ προοίμιον ἔχει οὑτωσί.

> *Πρὸ τοῦ ν' ἀρχίσω δέομαι τὸν ὕψιστον τὸν Δία*
> *νὰ μ' ἀποστείλῃ βοηθοὺς στούτην τὴν ἱστορίαν*
> *ταῖς Μούσαις ὁποῦ κατοικοῦν στ' ὄρος τοῦ Ἑλικῶνος·*
> *γιατὶ ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ λογαριάσω μόνος*

---

[1] Ἡ πρώτη αὕτη ἔκδοσις τῶν Εὐσταθίου Παρεκβολῶν, ὑπὸ Νικολάου Μαϊωριανοῦ γενομένη, ἤρξατο μὲν τὸ 1542, συνεπληρώθη δὲ τὸ 1550. Ἴδε πλείω περὶ ταύτης ἐν τῇ τοῦ Κ. Ἀσωπίου Ἱστορίᾳ κ. τ. λ. σελ. 696—7. ἔτι δὲ καὶ Α. Π. Βρετοῦ τὴν Ν. Φιλ. ἔνθ. ἀν. σελ. 27.

[2] Ἴδε Μοντβέλιον ἔνθ. ἀν. σελ. 123, καὶ Em. Egger Mémoires de Littérat. anc. p. 170 et sqq.

μένως νὰ δημοσιεύῃ περὶ αὐτῶν διαφόρους κατὰ καιροὺς γνώμας, περὶ ὧν ἔσται νῦν ὁ λόγος, ἀπὸ Σκαλιγέρου ἀρχόμενος.

Πρῶτος λοιπὸν τῶν νεωτέρων κριτικῶν Ἰούλιος Καῖσαρ ὁ Σκαλίγερος, Ἰταλὸς μὲν τὴν καταγωγήν, πολιτογραφηθεὶς δὲ καὶ διαβιώσας ἐν Γαλλίᾳ, ὅπου καὶ ἀπέθανεν ἐν ἔτει 1558, παράδοξον αἰσθανόμενος ἀντιπάθειαν πρὸς τὸν Ὅμηρον, καὶ προτιμῶν τὸν Οὐϊργίλιον (ὡς προετίμα καὶ τὰς τραγῳδίας τοῦ Σενέκα τῶν τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου!) ἐδογμάτισε κατὰ τῆς ἑνότητος τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, ὅτι οὐκ ἐποιήθησαν ὑφ' ἑνὸς ποιητοῦ, ἀλλὰ σποράδην καὶ ὑπὸ πολλῶν ποιηθέντα συνετάχθησαν κατὰ πρῶτον ἐπὶ Πεισιστράτου εἰς ἓν σῶμα· τὸ δὲ δόγμα τοῦτο ἐστήριξεν ὁ ἀνὴρ ἐπὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ Αἰλιανοῦ, ἣν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 194) παρεθέμεθα, " ὅτι τὰ Ὁμήρου ἔπη πρότερον διῃρημένα ᾖδον οἱ παλαιοί, κ. τ. λ." Ταῦτα δογματίζει περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ὁ Σκαλίγερος ἐν τῇ Ποιητικῇ αὐτοῦ (βιβλ. Ε', κεφ. 2) τῇ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐκδοθείσῃ, ἐν ἔτει 1561. Ἀλλ' ἐπλανήθη μὲν αὐτὸς ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν λόγων τοῦ Αἰλιανοῦ, ἠνέῳξε δὲ καὶ πολλοῖς τῶν μετ' αὐτὸν φιλολόγων πλατεῖαν τὴν ὁδὸν τῆς πλάνης. Λέγων ὁ Αἰλιανός, ὅτι " τὰ Ὁμήρου ἔπη πρότερον (ἐν ἄλ. π ρ ό π α λ α ι[1]) δ ι ῃ ρ η μ έ ν α ᾖδον οἱ παλαιοί· ὀψὲ δὲ Λυκοῦργος ὁ Λακεδαιμόνιος ἀ θ ρ ό α ν πρῶτος εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκόμισε τὴν Ὁμήρου ποίησιν," οὐδόλως ἐννοεῖ, ὅτι τὰ διῃρημένα ἐκεῖνα ἦσαν ἴδια καὶ αὐτοτελῆ ποιήματα, ἄλλο ὑπ' ἄλλου ποιηθέντα· ἀλλ' ὅτι πρὸ τοῦ Λυκούργου ἀγνοοῦντες οἱ Ἕλληνες ἀ θ ρ ό α ν τὴν Ὁμήρου ποίησιν, ᾖδον ἐξ αὐτῆς ὅσα μόνον ἔτυχον γινώσκοντες μέρη καὶ ταῦτα ἐγίνωσκον ὀλίγιστοι βέβαια, μόνοι οἱ ἐκ τῆς ἐντεῦθεν Ἑλλάδος μεταβαίνοντες εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, οἵπερ ἐπανερχόμενοι ἐκόμιζον μεθ' ἑαυτῶν εἴ τι ἐκεῖ ἐμάνθανον μέρος τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων.[2] Ἀπὸ δὲ Λυκούργου καὶ ἐφεξῆς, εἴτε αὐτοῦ τοῦ Λυκούργου μετακομίσαντος εἰς τὴν

---

[1] Ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς *Αἰλιανοῦ Ποικ. ἱστ.* ὑπὸ Caroli Gottlob. Kuehn (*ἐν Λειψίᾳ* 1780) φέρεται " πρόπαλαι."

[2] *Τοῦτ' αὐτὸ συνέβη ἐννέα ὅλους, ἴσως δὲ καὶ δέκα, μετὰ τὸν Ὅμηρον αἰῶνας ἐν τῇ Αἰνειάδι τοῦ Οὐϊργιλίου, ὡς ἱστορεῖ ὁ Γάλλος Δακέριος ἐν τῇ μεταφράσει τῶν παραλλήλων βίων τοῦ Πλουτάρχου (ἐν β. Λυκούργου, σελ. 276)· τοῦτ' ἔστι, πρὶν ἢ γνωρίσωσιν οἱ Ῥωμαῖοι ὅλον ἐκεῖνο τὸ ποίημα, ἐγνώριζον τεμάχιά τινα ἐξ αὐτοῦ· ἀλλ' οὐδεὶς διὰ τοῦτο*

ῥαψῳδῶν λέγει ἐν τῷ περιφήμῳ τούτῳ κειμένῳ, ὡς ἀπεκάλεσεν αὐτὸ ὁ Κύριος Ἔγγερος.[1] Ἐν γένει δέ, πρὸς ὀρθὴν κατανόησιν τῶν λόγων τοῦ Αἰλιανοῦ, τὸ μὲν π α λ α ι ο ὶ ἢ π ρ ό π α λ α ι πρέπει νὰ ἐννοηθῇ ἀντιθέτως πρὸς τὸ ἑπόμενον ὀ ψ έ, τὸ δὲ δ ι η ρ η μ έ ν α ἀντιθέτως πρὸς τὸ ἀ θ ρ ό α ν, καὶ ὅλη ἡ περίοδος νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν τοῦ Πλουτάρχου. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἐξετάσεως οὐδὲν ἄλλο προκύπτει, νομίζω, ὑγιές, ἢ ὅ,τι προείρηται· καὶ οὕτως ἡ τοῦ Σκαλιγέρου περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων κρίσις, ἡ ἐπὶ τῶν λόγων τοῦ Αἰλιανοῦ βασιζομένη, καταδείκνυται σαθρὰν ἔχουσα τὴν βάσιν, καὶ ἑπομένως ἀνυπόστατος.

Μετὰ τὸν Σκαλίγερον ὁ ἀμέσως μετ' ἐκεῖνον ἀκμάσας πολυγραφώτατος φιλόλογος Ἰσαὰκ ὁ Κασωβὼν (ἐγεν. ἐν Γενεύῃ τὸ 1559, καὶ ἀπέθ. ἐν Λονδίνῳ τὸ 1614) ἐν τοῖς εἰς Διογένην τὸν Λαέρτιον (Θ΄, 113) ὑπομνήμασιν αὐτοῦ ἐξέφρασε δισταγμούς τινας περὶ τῆς ἐξ ἀρχῆς γραφῆς τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, ἐξ ἄλλης οὗτος ἀρυσάμενος πηγῆς, τῆς τοῦ Ἰουδαίου Ἰωσήπου, πηγῆς θολερᾶς καὶ ἀκαθάρτου, ὡς πρὸ μικροῦ ἀπεδείξαμεν.

---

[1] Un texte célèbre d'Élien nous apprend que les principaux épisodes de l'Iliade et de l'Odyssée circulèrent, ainsi séparés, à travers la Grèce, avant que Pisistrate les réunit en un seul corps. Seulement les rhapsodes dont parle Élien déclamaient les vers d'autrui; les aèdes, les Homérides de l'âge précédent étaient de véritables poëtes."—Hist. de la critique chez les Grecs, p. 6.—*Εἰ μὲν ὁ Κύριος Ἔγγερος ὀνομάζει περίφημον τὸ κείμενον τοῦ Αἰλιανοῦ διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ χρῆσιν, μᾶλλον δὲ κατάχρησιν, ἣν ἐποιήσαντο οἱ νεώτεροι φιλόλογοι, ὅσοι περὶ Ὁμήρου γεγράφασιν, οὐδεὶς πρὸς τοῦτο ἀντιλέγει· διότι ἀληθῶς οἱ π ά ν τ ε ς π α ρ' α ὐ τ ῷ κ α τ έ λ υ σ α ν, ὡς εἶπε περὶ τῶν μεθ' Ὅμηρον λογίων ὁ Εὐστάθιος. Εἰ δὲ ὀνομάζει τὸ κείμενον τοῦτο περίφημον καθ' ἑαυτό, ὡς μαρτυροῦν περὶ τῶν Ὁμήρου ποιημάτων σπουδαῖόν τι, ἐξέστω μοι "παρὰ Λύδιον ἅρμα πεζῷ οἰχνεύοντι," τὸ τοῦ Λυρικοῦ, εἰπεῖν, ὅτι οὐδεμίαν βλέπω περιφημότητα ἐν τῇ τοῦ Αἰλιανοῦ ταύτῃ μαρτυρίᾳ. Τρία τινὰ διδάσκει ἐν τοῖς λόγοις τούτοις ὁ Αἰλιανός· ά) ὅτι τὰ Ὁμήρου ἔπη πρὸ τοῦ Λυκούργου διῃρημένα ᾖδον οἱ παλαιοί·—β΄) ὅτι βραδύτερον ὁ Λυκοῦργος ἐκόμισεν ἐκ τῆς Ἀσίας ἀ θ ρ ό α ν τὴν Ὁμήρου ποίησιν·—καὶ γ΄) ὅτι ὕστερον ὁ Πεισίστρατος συναγαγὼν ἀπέφηνε τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν. Ἐκ τούτων τὸ μὲν πρῶτόν ἐστιν εἰκασία τις ἁπλῆ, ὁποίαν καὶ σήμερον, εἰ μὴ τοιοῦτόν τι ἐδίδασκεν ὁ Αἰλιανός, εὐκόλως πᾶς τις δύναται νὰ εἰκάσῃ· τὸ δὲ δεύτερον οὐδὲν ἄλλο, ἢ τὸ ὑπὸ Ἡρακλείδου καὶ Πλουτάρχου εἰρημένον περὶ Λυκούργου· τὸ δὲ τρίτον προφανῶς μάχεται πρὸς τὸ δεύτερον· διότι, τεθέντος ὅτι ὁ Λυκοῦργος ἐκόμισεν ἀ θ ρ ό α ν τὴν Ὁμήρου ποίησιν, τί συνήγαγεν ὁ Πεισίστρατος; οὐκ ἦν ἄρα ἀρκοῦσα ἡ ὑπὸ Λυκούργου κομισθεῖσα ποίησις, ὅπως ἐξ αὐτῆς ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ληφθῶσιν ἀντίγραφα;*

Ἀλλ' ὅμως ἀμφότερα ταῦτα τὰ σοβαρὰ περὶ Ὁμήρου δόγματα, τό τε Σκαλιγέρειον καὶ τὸ Κασωβώνειον, παρῆλθον ἄπρακτα, οὐδεμιᾶς ἀξιωθέντα προσοχῆς ὑπὸ τῶν τότε λογίων, οἵπερ ἐπιμελῶς ἀνεγίνωσκον, ἐδίδασκον, καὶ ἀκαταπαύστως ἐξεδίδοσαν τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, θεωροῦντες αὐτὰ ὡς ἓν σῶμα συνεχὲς καὶ εὐάρμοστον, ὡς τὸ τελειότερον ἔργον τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας, καὶ ὡς ἔργον ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ, ἐξ ἀρχῆς ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένον. Ἀμύθητον πλῆθος ἐκδόσεων καὶ μεταφράσεων τοῦ Ὁμήρου, γενικῶν καὶ μερικῶν, κατεπλημμύρησε τὴν Εὐρώπην ἐντὸς τῶν δύο ἐκείνων αἰώνων· ὁ δὲ Ὀλλανδὸς φιλόλογος Κορνήλιος Σχρεβέλιος, πρῶτος ἐκδοὺς τὸ Ὁμηρικὸν κείμενον μετὰ τῆς Λατινικῆς μεταφράσεως τοῦ Γιφανίου καὶ τῶν μικρῶν λεγομένων σχολίων, ἃ μέχρι τότε ἰδίως ἐξεδίδοντο, καὶ πρῶτος ἀριθμήσας τοὺς Ὁμηρικοὺς στίχους κατὰ πεντάδας, ἔδειξε τὴν τότε τελειοτέραν τῶν ἐκδόσεων, μεγίστην εὐκολίαν παρασχοῦσαν τοῖς τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα μελετῶσιν.[1] Ἐδημοσιεύθη δὲ ἡ ἔκδοσις ἐκείνη ἐν Ἀμστελοδάμῳ τὸ 1656, καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις τῶν ἔπειτα γενομένων τελειοτέρων, ὑπὸ Βαρνεσίου ἐν Κανταβριγίᾳ (1711), ὑπὸ Κλαρκίου ἐν Λονδίνῳ (1729), ὑπὸ Ἐρνεστίου ἐν Λειψίᾳ (1759), καὶ ἀλλαχοῦ ὑπ' ἄλλων.[2]

Ἐν ᾧ δὲ οὕτως ἐβελτιοῦτο ἡ τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν ἔκδοσις ὑπὸ τῶν διασημοτέρων φιλολόγων τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος, ἄλλοι ἄλλως περὶ Ὁμήρου φροντίζοντες ἔγραφον περὶ τούτου παντοίας διατριβάς, ἀνανεώσαντες, οὕτως εἰπεῖν, τὴν τῶν Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν περὶ τὸν Ὅμηρον ἐνασχόλησιν, καί τινες ἐξ αὐτῶν μακρὰ καὶ γελοῖα ματαιοπονήσαντες, ὡς καὶ οἱ ἐν ἐκείνοις μεταγενέστεροι·[3] Διότι οὐ μόνον Ὁμηρικὴ γνωμολογία ὑπὸ Ἰακώβου Δυπορτυμίου,[4] καὶ Ὁμηρικὴ Ἀρχαιολογία ὑπὸ Ἐβεράρδου Φειθίου,[5] καὶ ἑρμη-

---

[1] *Περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Σχρεβελίου ἴδε Φαβρίκιον* (Ἑλ. *Β*, *τόμ*. *Α*′, *σελ*. 389—390), *καὶ Μοντβέλιον* (*ἔνθ. ἀν. σελ*. 127—29).

[2] *Ἴδε περὶ τούτων Οὐόλφιον ἐν τοῖς εἰς Ὅμηρον Προλεγ*., § iii.

[3] *Ἴδε τὰ περὶ τούτου ἐν Κεφαλαίῳ Β′ καὶ Θ′ εἰρημένα.*

[4] Homeri poetarum omnium seculorum facilè principis gnomologia, duplici parallelismo illustrata, per Jacob. Duportum.—Cantabrigiæ, 1660.

[5] Antiquitatum Homericarum libri iv. ab Everardo Feithio, etc. Lugd. Batav. 1677. *Καὶ ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει ἐδημοσιεύθη ἡ ἀρχαιολογία αὕτη* (Strasburg, 1747). *Εὕρηται δὲ*

νεῖαι τῆς Ὁμήρου ἀποθεώσεως, περὶ ὧν ἱκανὰ ἐν κεφαλαίῳ Β΄ διελάβομεν, καὶ δύο διατριβαὶ περὶ τοῦ νηπενθοῦς φαρμάκου, ὅπερ ἡ Ἑλένη ἀνέμιξεν ἐν τῷ οἴνῳ πρὸς παραμυθίαν τοῦ Τηλεμάχου,[1] καὶ ἄλλα τοιαῦτα πονήματα, μᾶλλον ἢ ἧττον ὠφέλιμα εἰς ἑρμηνείαν τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, εἶδον τότε τὸ φῶς, ἀλλὰ τότε ἐξεδόθη καὶ τὸ τοῦ Ζαχαρίου Βογάνου σύγγραμμα "Ὅμηρος Ἑβραΐζων,"[2] ἐν ᾧ παραβάλλονται τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα πρὸς τὰς θείας Γραφάς, καὶ τὸ τοῦ Γηράρδου Κροισίου "Ὅμηρος Ἑβραῖος,"[3] καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἐν οἷς ὁ Ὅμηρος παραβάλλεται πρὸς τὸν

καὶ ἐν τῷ Γρονοβίου Θησαυρῷ (τόμ. ΣΤ΄ ἐν τέλει). Κατὰ δὲ τὸ 1804 ἐξελληνισθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως ἐξεδόθη ἐν Μόσχᾳ δαπάνῃ τῶν μεγάλων καὶ ἀειμνήστων τῆς Ἑλλάδος εὐεργετῶν, τῶν ἀδελφῶν Ζωσιμᾶ, τοιάνδε φέρουσα τὴν ἐπιγραφήν· "Αἱ καθ' Ὅμηρον Ἀρχαιότητες, καὶ αἱ Κερκυραϊκαὶ Ἀρχαιότητες, ἐκ τῆς Λατινίδος ἐπὶ τὴν Ἑλληνίδα φωνὴν ἀντιμετακληθεῖσαι ὑπὸ Ε. Α. τοῦ Β. κ. τ. λ." Τὸ δεύτερον σύγγραμμα, ὅπερ κάλλιστα ποιήσας ὁ ἀοίδιμος Εὐγένιος συνεξέδωκε ταῖς Ὁμηρικαῖς Ἀρχαιότησιν, ὡς καὶ τοῦτο περὶ τῆς καθ' Ὅμηρον Κερκύρας πραγματευόμενον, συνεγράφη Λατινιστὶ ὑπὸ τοῦ Καρδιναλίου Ἀγγέλου Μαρίας Κυϊρίνου τοῦ Ἐνετοῦ, κ. τ. λ.

[1] Homeri Nepenthes, etc., auctore Petro La Seine. Lugduni, 1624.—*Καὶ αὕτη ἡ διατριβὴ εὕρηται ἐν τῷ Γρονοβίου Θησαυρῷ (τόμ. ΙΑ΄, ἐν τέλει). Ἡ δὲ δευτέρα συνεγράφη ὑπὸ Πέτρου Πετίτου τοῦ φιλοσόφου.* Petri Petiti Philosophi Homeri Nepenthes, sive de Helenæ medicamento dissertatio. Trajecti ad Rhenum, 1689. *Ὅμοιαι δὲ διατριβαὶ συνεγράφησαν ἐφεξῆς καὶ περὶ τοῦ παρ' Ὁμήρῳ νέκταρος καὶ τῆς ἀμβροσίας, περὶ τοῦ μῶλυ καὶ τῆς Κίρκης, κ. τ. λ.*

[2] Homerus *Ἑβραΐζων*—sive comparatio Homeri cum scriptoribus sacris, etc., autore Zachar. Bogan. Oxoniæ, 1658. *Τοιαύτας παραβολὰς τοῦ Ὁμήρου πρός τινας ἐκ τῶν Προφητῶν καὶ ἄλλοι ἐποιήσαντο, ἀλλὰ γενικῶς κρίνοντες περὶ ὁμοιότητος τοῦ λεκτικοῦ ὕφους. Οὕτως ὁ Ὁλλανδὸς Γρότιος ἐν τῷ συντόμῳ προλόγῳ τῶν εἰς Ἰεζεκιὴλ ὑπομνημάτων αὐτοῦ παραβάλλει τὸν Προφήτην τοῦτον πρὸς τὸν Ὅμηρον διὰ τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς φράσεως· ὁ δὲ Ἄγγλος Ἐπίσκοπος Λονδίνου* Robert Lowth *ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ*—De Sacra Poesi Hebræorum praelectiones Academicæ" (p. 220, ed. Oxonii, 1821) *λέγει, ὅτι ὁ Ἡσαΐας, ὁ Ἱερεμίας, καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ ἐπέχουσι παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἣν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὁ Ὅμηρος καὶ Σιμωνίδης καὶ Αἰσχύλος θέσιν. Θαυμαστὴν δὲ παραβολὴν τοῦ λεκτικοῦ τῶν θείων Γραφῶν πρὸς τὸ τοῦ Ὁμήρου ἐποιήσατο καὶ ὁ Γάλλος* Chateaubriand *ἐν τῷ περιωνύμῳ αὐτοῦ συγγράμματι*—Génie du Christianisme. Partie ii, livre v, chap. iii. et iv.

[3] Homerus Hebræus, sive Historia Hebræorum ab Homero Hebraicis nominibus ac sententiis conscripta in Odyssea et Iliade, exposita illustrataque studio ac opera Gerardi Crœsii. Dordreci, 1704. *Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ μεγάλη καταβάλλεται*

Μωϋσέα, κ. τ. λ. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Βαρνέσιος, περὶ οὗ ἄρτι ἐλέγομεν ὅτι ἐφιλοπόνησε τὴν τότε ἀρίστην τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν ἔκδοσιν, φιλοτιμούμενος, ὡς φαίνεται, κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος ἐκείνου, νὰ ἐξεύρῃ καὶ αὐτὸς παρ' Ὁμήρῳ Γραφικόν τι ἰδίωμα, εὗρεν ἐπὶ τέλους, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ Ἑβραϊκῶς ἀναγινωσκόμενον, τοῦτ' ἔστιν ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερά, δείκνυσιν, ὅτι ὁ ποιητὴς ἦν συνώνυμος τῷ Σολομῶντι.[1] Οὕτω διετέλουν πολλὰ καὶ παντοῖα περὶ Ὁμήρου συγγράφοντες κατὰ τοὺς πρὸ ἡμῶν δύο αἰῶνας, οὐδ' ἐπαύσαντο μέχρι νῦν οἱ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης φιλόλογοι πολλὰ μὲν ἀληθῶς σπουδαῖα καὶ ὠφέλιμα, πολλὰ δὲ καὶ περιττὰ ἐκδιδόντες, μᾶλλον πρὸς ἐπίδειξιν πολυμαθείας τῶν συγγραφόντων, ἢ πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἀναγινωσκόντων. Ἐντεῦθεν ἔχομεν καὶ Ὀρυκτολογίαν Ὁμηρικήν, καὶ Ψυχολογίαν Ὁμηρικήν, καὶ Ὁμηρικὰς ἰδέας περὶ ἀθανασίας ψυχῆς καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος βίου, καὶ Ἀνατομίαν Ὁμηρικήν, καὶ Φυσιολογίαν Ὁμηρικήν, καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις, ὧν μακρὸς ὁ κατάλογος, πραγματείαν ποιητοῦ τινος Βέλγου, τοῦ Ἰωσὴφ Γράβου ἢ Γραβίου, ἐν ᾗ τὸ μὲν παρ' Ὁμήρῳ καὶ

προσπάθεια, ὅπως ἀποδειχθῇ, ὅτι τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματά εἰσιν ἀλληγορική τις ἱστορία τῶν Ἑβραίων, καὶ ὅτι ἐν μὲν τῇ Ὀδυσσείᾳ (ἣν ὁ συγγραφεὺς νομίζει ἀρχαιοτέραν τῆς Ἰλιάδος) περιέχεται ἡ Ἱστορία τῶν Πατριαρχῶν, ἀπὸ τῆς ἐξόδου τοῦ Λὼτ ἐκ τῶν Σοδόμων μέχρι τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ Μωϋσέως, ἐν δὲ τῇ Ἰλιάδι παρίσταται Ἑλληνικοῖς ὀνόμασιν ἡ ἀνάκτησις τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας καὶ ἡ ἅλωσις τῆς Ἰεριχοῦς.—Τὰ τοῦ Κροισίου ταῦτα κατασκώπτων ὁ Καισαρόττιος λέγει ἐν τοῖς Προλεγομένοις τῆς Ὁμήρου μεταφράσεως (σελ. 63) *τάδε.* "Omero possedeva a fondo la lingua Ebraica: le sue opere sono sparse di cenni relativi al Giudaismo: eh si, diciamolo francamente, egli era un Giudeo mascherato per timor del Inquisizione Greca. Questo non è uno scherzo, ma una scoperta finissima del dotto Croesio, secondo il quale l'Iliade rappresenta con nomi Greci di suono, Ebraici di senso, la conquista della terra Promessa, e l'espugnazione di Gerico; siccome l'Odissea è visibilmente la storia de' Patriarchi, incominciando dal uscita di Lot da Sodoma sino al ritiro di Mosè, etc."

[1] *Ὅμηρος ἢ Ὅμερος—Σόρεμος—Σόλεμος—Σόλομος—Σολομών. Αὕτη ἐστὶν ἡ κατὰ Βαρνέσιον ὁμωνυμία τοῦ Ὁμήρου τῷ Σολομῶντι, περὶ ἧς ὁ ἄρτι μνημονευθεὶς Καισαρόττιος* (*ἔνθ. ἀν.*) *ὀρθῶς ἐπιλέγει·* "è evidente che gli Academici d'Anticira non potevano ragionar meglio." *Ἀλλ' ὁ Κύριος* H. N. Coleridge *ἐν τῷ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ πονήματι*—Introductions to the Study of the Greek Classic Poets, p. 113. Third edit.—*λέγει, ὅτι ὁ Βαρνέσιος οὐδέποτε ἔγραψε περὶ τούτου, καὶ ἡμαρτημένως ἀπεδόθη αὐτῷ ἡ τοιαύτη περὶ Ὁμήρου παραδοξολογία.* "But I believe it is a mistake to suppose that Barnes ever wrote any book upon this subject, as has been commonly said."

Ἡσιόδῳ Ἠλύσιον πεδίον λέγεται κείμενον ἐν ταῖς νήσοις τοῦ κάτω Ρήνου, ἀμφότεροι δὲ οἱ ποιηταὶ καταγόμενοι ἐκ τοῦ Βελγίου ![1]

Ἀλλὰ πασῶν τῶν περὶ Ὁμήρου συγγεγραμμένων πραγματειῶν παραδοξοτάτη, καὶ ἅμα ἀσεβεστάτη, ἐστὶν ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Οὐγῶνος, Βέλγου καὶ τούτου, ἐν μέσῃ τῇ ΙΖ' ἑκατονταετηρίδι ἐκδοθεῖσα· ἐν ᾗ ὁ θεολόγος οὗτος ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας (ὡς αὐτὸς λέγει) διϊσχυρίζεται, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἦν οὐ μόνον μέγας ποιητής, ἀλλὰ καὶ προφήτης θεόπνευστος, προφητεύσας ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ τὴν ἔλευσιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν σάρκωσιν, τὰ θαύματα καὶ τὸν θάνατον. Ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσειά εἰσι κατὰ τὸν θεολόγον τοῦτον ἡ πρώτη ἀποκάλυψις, καὶ ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἡ καταστροφή· καὶ ἐν γένει πᾶσα ἡ Ἑλληνικὴ μυθολογία ἐστὶ καθαρὰ ἀλληγορία τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῶν πρώτων αἰώνων. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τῆς Χριστιανικῆς Θεότητος εὑρίσκει ὁ ἀσεβὴς θεολόγος ἐν τοῖς ὀνόμασι τῆς Ἀρτέμιδος, τῆς Ἥρας καὶ τῆς Ἀθηνᾶς, τὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ τοῦ Ἰάσονος καὶ Ἰάσου, τὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν τοῖς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ Ἡφαίστου, τὸ τῆς Θεοτόκου ἐν τῷ τῆς Ἀλκμήνης καὶ Ἀφροδίτης· καὶ ἐφεξῆς τὴν μὲν Ἐκκλησίαν εὑρίσκει παρισταμένην ἐν τοῖς ὀνόμασι τῆς Ἡσιόνης καὶ τῆς Ῥέας, τὸν δὲ Ἀπόστολον Πέτρον ἐν τοῖς τοῦ Αἰνείου καὶ Πατρόκλου, τὸν δὲ Παῦλον ἐν τοῖς τοῦ Ἕκτορος, Αἴαντος καὶ Ἀντήνορος, τὸν δὲ ἅγιον Ἰωάννην ἐν τῷ τοῦ Ἀνίου, καὶ τὴν ἁρπαγὴν τῆς Ἑλένης ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἀναγγέλλουσαν τὴν ἐν τῇ Παρθένῳ σύλληψιν τοῦ Χριστοῦ, κ. τ. λ. Τοιοῦτον βιβλίον οὐ μόνον ἐτυπώθη ἐν Ῥώμῃ τὸ 1655, καὶ ἐτυπώθη μάλιστα superiorum permissu, ἀλλὰ καὶ ἀφιέρωται τῷ κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος παπεύσαντι Ἀλεξάνδρῳ τῷ Ζ'. ἐπιγράφεται δὲ "Vera Historia Romana, seu origo Latii, vel Italiæ, ac Romanæ

---

[1] *Περὶ τῶν Ὁμηρικῶν πραγματειῶν, ὅσαι καὶ ὁποῖαι κατὰ τοὺς προλαβόντας αἰῶνας συνεγράφησαν, ἴδε Φαβρικίου Ἑλ. Β. βιβλίον Β', κεφ. ΣΤ'. περὶ δὲ τῶν νεωτέρων ἴδε Μοντβέλιον* (ἔνθ. ἀν. σελ. 129 κ. ἑξ), *καὶ* Em. Egger—Mémoires de Littérat. anc. p. 76—7 et p. 85—6. *ἔτι δὲ καὶ τὸ ἄρτι μνημονευθὲν σύγγραμμα τοῦ Ἄγγλου Κυρίου* Coleridge (σελ. 169—170). *Ἔπιθι δὲ καὶ τὰ περὶ τούτου σημειωθέντα ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Κ. Ἀσωπίου ἐν τῷ εἰς Ἀλέξανδρον Λόγῳ* (σελ. 112—3).

urbis, e tenebris longae vestutatis in lucem producta." Ὀρθῶς δὲ περὶ τοῦ συγγράμματος τούτου ἀποφαίνεται ὁ ἄρτι μνημονευθεὶς Καισαρόττιος, λέγων, ὅτι μετὰ τοιαύτας μωρολογίας χριστιανοῦ καὶ θεολόγου ἀνδρός, οὐδεὶς νομίσει θαυμαστόν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐζήτουν ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ποιήμασιν οἰωνοὺς καὶ σημεῖα πρὸς ἀποκάλυψιν τοῦ μέλλοντος, καὶ ἀπεδίδοσαν αὐτοῖς θαυματουργὸν δύναμιν, πιστεύοντες, ὅτι ἠδύναντο δι' αὐτῶν νὰ θεραπεύσωσι τὴν ἀρθρίτιδα, τὸν τεταρταῖον πυρετόν, καὶ αὐτὴν τὴν λοιμώδη νόσον.[1]

Καὶ μὴ νομίσῃ τις, ὅτι τοιαῦται ἀσεβεῖς παραδοξολογίαι μόνον ὑπὸ Βέλγων κριτικῶν καὶ θεολόγων ἐλέχθησαν· πολλοὺς καὶ ἄλλους κατέλαβε τότε ἡ τοιαύτη μανία τοῦ ἀνευρίσκειν ἐν τῷ Ὁμήρῳ τὴν ἀλληγορικὴν ἔννοιαν τῶν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς, ἢ ἐν τῇ τῶν Ἐθνῶν ἱστορίᾳ, περιγραφομένων προσώπων καὶ χωρῶν. Οὕτως ἐν τῇ Συλλογῇ τῶν Ῥωμαϊκῶν διηγημάτων, τῇ κοινῶς ἐγνωσμένῃ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Gesta Romanorum, καὶ συνταχθείσῃ μὲν κατὰ πρῶτον, ὡς λέγεται, ὑπὸ τοῦ Βενεδικτιανοῦ Μοναχοῦ Πέτρου Βερχεύρου (P. Bercheure) κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, ἐπαυξηθείσῃ δ' ἔπειτα ὑπὸ πολλῶν ἄλλων, ἡ ἱστορία τῆς ἁλώσεως τῆς Τροίας ἑρμηνεύεται ὧδέ πως. "Ὁ Πάρις σημαίνει τὸν Διάβολον· ἡ δὲ ἁρπαγὴ τῆς Ἑλένης "ὑπὸ τοῦ Πάριδος τὴν ἁρπαγὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὑπὸ τοῦ Διαβόλου. "Ἡ Τρωὰς σημαίνει τὸν Ἅδην. Ὁ Ὀδυσσεύς ἐστιν ὁ Ἰησοῦς Χριστός, "ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ἡ ναῦς, ἢ πόλις, ἡ μυρίων ἀγαθῶν "πεφορτωμένη, παρίστησι τὴν Παρθένον Μαρίαν, τὴν πανάρετον καὶ πανύ"μνητον. Τὰ ὅπλα τοῦ Ἀχιλλέως ἐμφαίνουσι τὸν σταυρόν, τοὺς ἥλους, "τὴν λόγχην, τὰς μάστιγας, καὶ τὸν ἀκάνθινον στέφανον. Πρὸ τοῦ θανάτου "τοῦ Ἰησοῦ ἡ Τρωάς, τοῦτ' ἔστιν ὁ Ἅδης, ὑπερίσχυε, καὶ ἐκράτει πάντων "ἰσχυρῶς· ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ ὁ Ἅδης ἐνικήθη, καὶ ἀπέδωκε "τοὺς ὑπ' αὐτοῦ κρατουμένους δεσμίους."[2] Ἄλλοι διϊσχυρίζοντο, ὅτι ὁ

---

[1] ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 64.—Ὁ δὲ Montbel (Observations sur l'Iliade, v. 50) μνημονεύων τοῦ συγγράμματος τούτου, ἐπιλέγει ὀρθῶς. "Que de peines et que d'absurdités se seraient épargnées les commentateurs de toute espèce, s'ils avaient voulu ne trouver dans Homère que ce qu'il y a réellement!"

[2] Ἴδε περὶ τούτου "Le Violier des Hist. Romaines—ancienne traduction Française des Gesta Romanorum—p. 369—70. Nouvelle édition par M. G. Brunet. Paris, 1858.

Ὅμηρος ἀνέγνω τὴν παλαιὰν θείαν Γραφήν, καὶ ἐξ αὐτῆς μετήνεγκεν εἰς τὴν Ἰλιάδα τὰ περὶ τοῦ Ἰωσὴφ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Βελλεροφόντου· ἄλλοι ἔγραφον συγκρίσεις τοῦ Μωϋσέως καὶ Ὁμήρου· καὶ ὁ ἐκ Βερώνης μαθηματικὸς καὶ ἀστρονόμος Φραγκῖσκος Βιαγκῖνος ἐν ᾗ συνέγραψε γενικῇ Ἱστορίᾳ λέγει, ὅτι ἡ Ἰλιάς ἐστιν ἱστορικὴ βίβλος, ἐν ᾗ ὁ Ζεύς ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ μεγάλου κατακτητοῦ Σεσώστριος, αἱ δὲ κατώτεραι τοῦ Διὸς θεότητες τὰ ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ ἐκείνου κυριευθέντα ἔθνη· ἡ Ἥρα ἦν ἡ Συρία, ἡ Παλλὰς ἦν ἡ Αἴγυπτος, καὶ ὁ Ἄρης παρίστα ὁμόσπονδόν τινα ἕνωσιν τῆς Κολχίδος, τῆς Ἀρμενίας, τῆς Θρᾴκης, καὶ τῆς Θεσσαλίας.[1] Τί τούτων πλέον; εἰρήσθω καὶ τοῦτο πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι κατὰ τὴν περὶ τὸν Ὅμηρον ματαιοσπουδίαν ὑπερέβησαν οἱ νεώτεροι τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς Γραμματικούς. Ὁ Γάλλος Πέτρος Λωέριος ἐκαυχᾶτο, ὅτι ἐν τῷ Ὁμηρικῷ στίχῳ

σὸν δ' οὔπω τις ἔχει καλὸν γέρας· ἀλλὰ ἕκηλος[2]

εὗρε σημειούμενα, καὶ οἷον προαγγελλόμενα ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ, τὸ ὄνομα, τὸ ἐπώνυμον, καὶ τὴν πατρίδα αὐτοῦ· διότι (λέγει) ἐκ τῶν ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ γραμμάτων σχηματίζονται ἀκριβῶς αἱ πέντε λέξεις—Πέτρος Λωέριος Ἀνδέγκαος Γάλλος Ὑλείη·—τὰ δὲ περισσεύοντα τρία γράμματα, α, χ, κ, ὡς ἀριθμοὶ λαμβανόμενα, σημαίνουσι (λέγει) τὸ ἔτος 1620, καθ' ὃ ἐποιήσατο τὴν θαυμαστὴν ταύτην ἀνακάλυψιν. Ἐντεῦθεν δὲ ἀδιστάκτως ἐπείσθη καὶ ἐκήρυξεν, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἦν ὡς ἀληθῶς θεόπνευστος προφήτης· διότι ἄλλως οὐκ ἠδύνατο γινώσκειν πρὸ τοσούτων αἰώνων τὸ ὄνομα, τὸ ἐπώνυμον, καὶ τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἅπερ ἐν τῷ προειρημένῳ στίχῳ προδιετύπωσεν.[3] Ταῦτα τί διαφέρουσι τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐκείνων, ἐν οἷς ὁ μέν τις ἐκαυχᾶτο, ὅτι εὗρεν Ὁμηρικὸν στίχον, ἀρχόμενον καὶ καταλήγοντα εἰς τὸ αὐτὸ φωνῆεν· ὁ δέ, στίχον, οὗ ἡ πρώτη καὶ τελευταία συλλαβὴ ποιοῦσι κύριον ὄνομα· τρίτος δέ

---

[1] H. N. Coleridge, ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 170.

[2] Ὀδυσ. Λ, 183.

[3] Ἴδε Φαβρίκιον (ἔνθ. ἀν. σελ. 546) καὶ Bayle—Dictionnaire critique ἐν λ. Loyer.—Ἀλλ' ἐπιτραπήτω καὶ ἡμῖν ἡ ματαιοπονία τῆς ἐπιθεωρήσεως τοῦ μεγάλου εὑρήματος, ἵνα εἴπωμεν τῷ εὕροντι, ὅτι ἀνάγκη πᾶσα νὰ δανεισθῇ ἄλλοθέν ποθεν ἓν ρ, οὐ χορηγούμενον αὐτῷ ἐκ τοῦ προφητικοῦ τούτου στίχου.

τις, στίχον, οὗ ἡ πρώτη καὶ τελευταία συλλαβὴ ποιοῦσι σκεῦος· καὶ τέταρτος, στίχον, οὗ ἡ πρώτη καὶ τελευταία συλλαβὴ ποιοῦσιν ἐδώδιμόν τι, ἄρτον δηλαδή, ὡς ἐν τῷ "ἀργυρόπεζα Θέτις, θυγάτηρ ἁλίοιο γέροντος," καὶ μῆλα, ὡς ἐν τῷ "μή τι σὺ ταῦτα ἕκαστα διείρεο, μηδὲ μετάλλα;" Πολλὰ τοιαῦτα τῶν Ἀλεξανδρινῶν δύναταί τις ἰδεῖν παρ' Ἀθηναίῳ (Ι', σελ. 458) καὶ παρ' Εὐσταθίῳ (Ἰλ. Ω, ἐν ἀρχῇ).

Καὶ ταῦτα μὲν ἱκανὰ πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ματαίων πόνων, οὓς φιλοτίμως ὑπέμειναν τότε πολλοὶ εἰς ἀνωφελεῖς ἐρεύνας Ὁμηρικῶν ζητημάτων, καὶ οἵπερ οὐδόλως διαφέρουσι τῶν περὶ Καλλικράτους καὶ Μυρμηκίδου ἱστορουμένων, ὅτι κατεσκεύαζον ἅρματα, μυίας πτεροῖς καλυπτόμενα, καὶ ἐπὶ σησάμου διετόρνευον ἔπη τοῦ Ὁμήρου.[1] Ἐξεταζομένων δὲ τῶν σπουδαίων καὶ κοινωφελῶν ἔργων, ὅσα κατὰ τὴν ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα ἐπράχθησαν ὑπὲρ τῆς ὀρθοτέρας ἐκδόσεως καὶ ἀκριβεστέρας ἑρμηνείας τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, καὶ ἐπὶ τούτοις τοῦ ἀποτελέσματος, ὃ παρήγαγε τὸ δόγμα τοῦ Σκαλιγέρου καὶ τὸ τοῦ Κασωβῶνος, εὑρίσκεται, ὅτι καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα τὰ μὲν Ὁμηρικὰ ποιήματα ὑπῆρξαν ἀντικείμενον σπουδαίας ἐρεύνης πάντων τῶν διασήμων τῆς δυτικῆς Εὐρώπης λογίων, καὶ πανταχοῦ ἐξεδίδοντο, μετεφράζοντο, καὶ ἀκορέστως ἐσπουδάζοντο, οὐδεμία δὲ παρ' οὐδενὸς ἐδόθη προσοχὴ εἰς τὸ τοῦ Σκαλιγέρου δόγμα, οὔτε εἰς τὸ τοῦ Κασωβῶνος· ἀλλ' ἀμφότερα παρῆλθον ἀνεξέταστα καὶ ἀπαρατήρητα, ὡς παρῆλθε πρὸ πολλῶν αἰώνων καὶ τὸ τοῦ Ἰουδαίου Ἰωσήπου ἐν μέσῳ τοσούτων Ἀλεξανδρινῶν καὶ Βυζαντινῶν λογίων, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα περὶ Ὁμήρου λεπτολογησάντων, πρὸς δὲ τὴν ἐκ Παλαιστίνης ἀκουσθεῖσαν ἀλλόκοτον ἐκείνην φωνὴν οὐδὲν οὐδενὸς οὐδ' ὁπωστιοῦν προσχόντος.

Ἤδη δὲ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος φθίνοντος, ὁ Γάλλος Ἀκαδημαϊκὸς Περώλτης ἐδημοσίευσε σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον "Παραλληλισμὸς τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων·" ἐν ᾧ τοὺς νεωτέρους μᾶλλον θαυμάζων, καὶ κατὰ πάντα ὑπερ-

---

[1] Πλούταρχ. ἐν τῷ περὶ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν πρὸς τοὺς Στωϊκούς, § 44. Ὁ δὲ Αἰλιανὸς (Ποικ. ἱστ. Α', 17) λέγει, ὅτι "τέθριππα μὲν ἐποίησαν ὑπὸ μυίας καλυπτόμενα, καὶ ἐν σησάμῳ δίστιχον ἐλεγεῖον χρυσοῖς γράμμασιν ἐπέγραψαν· ὧν, ἐμοὶ δοκεῖν, ὁ σπουδαῖος οὐδέτερον ἐπαινέσεται· τί γὰρ ἄλλο ἐστὶ ταῦτα, ἢ χρόνου παρανάλωμα;"

τέρους τῶν ἀρχαίων φιλοτιμούμενος ν' ἀποδείξῃ αὐτούς, ἀνενέωσε καὶ τὸ περὶ Ὁμήρου Σκαλιγέρειον δόγμα, ἀμφισβητήσας τὴν ἑνότητα τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας, καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς τῷ Σκαλιγέρῳ βάσεως στηρίξας τὰς ἑαυτοῦ σκέψεις, τοῦτ' ἔστιν ἐπὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ Αἰλιανοῦ. Παρέστησε δὲ συμμαχοῦντα αὐτῷ τὸν πρὸ δώδεκα ἐτῶν τεθνηκότα Φαγκῖσκον Ἑδελῖνον, μᾶλλον γινωσκόμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα Abbé d'Aubignac, καὶ διϊσχυρίσατο, ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξεν ὁ κοινῶς δοξαζόμενος Ὅμηρος, ὡς ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας, ἀλλ' ὅτι πολλοὶ ποιηταί, ὧν οἱ πλείους ἦσαν τυφλοί (ὡς εἰκάζει ἐκ τοῦ ὀνόματος Ὅμηρος = ὁ μὴ ὁρῶν), ἐποίησαν ἕκαστος καὶ ᾖδον μικρὰ ποιημάτια, ἅπερ ἔπειτα συνδεθέντα ἀπετέλεσαν τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν.[1]

Κατὰ τῆς δόξης ταύτης τοῦ Περώλτου ἐξανέστησαν οἱ τότε διάσημοι τῶν Γάλλων φιλολόγων· καὶ πρῶτος ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Ἀβράγχης Οὐέτιος (Huet évêque d'Avranche), περίφημος τότε ἐν φιλολόγοις καὶ θεολόγοις

[1] *Τὸ σύγγραμμα τοῦ Περώλτου ἐπιγράφεται* "Parallèle des Anciens et des Modernes—par M. Perrault de l'Académie Françoise." Paris, 1688 (*καὶ ἐν δευτέρᾳ ἐκδ.* 1693). *Σύγκειται δὲ ἐκ διαλόγων· καὶ ἐν μὲν τοῖς πρώτοις παραβάλλων ὁ συγγραφεὺς τὴν τῶν ἀρχαίων ἀρχιτεκτονικὴν καὶ ῥητορικὴν πρὸς τὴν τῶν νεωτέρων, πολλὰ παρελογίσατο, ἐφ' οἷς καὶ κατεκρίθη· ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ παραβάλλων ὁμοίως καὶ τὴν ποιητικήν, ἐδογμάτισε καὶ τὰ περὶ Ὁμήρου, ὁμολογήσας ἐν ταὐτῷ, ὅτι ταῦτα παρέλαβεν ἐκ τοῦ* Abbé d'Aubignac, *διασήμου τότε φιλολόγου, καὶ ἰδίᾳ περὶ τὴν ποίησιν ἀσχολησαμένου, ἀποθανόντος δὲ τὸ* 1676, *καὶ ἀδημοσίευτον καταλιπόντος τὴν περὶ Ὁμήρου ταύτην κρίσιν, ἣν ἐκληρονόμησεν ὁ Περώλτης, ἐν ἐλλείψει, ὡς φαίνεται, ἄλλων κληρονόμων. Τοιαύτη τίς ἐστι κληρονομία καὶ ὅλον τὸ περὶ ἀρχαίων καὶ νεωτέρων σύγγραμμα τοῦ Περώλτου, ὡς λέγει ὁ συμπολίτης αὐτοῦ Ἱππόλυτος Ῥιγώλτης ἐν τῷ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ συγγράμματι*—Histoire de la Querelle des anciens et des modernes, p. 206—*ἔνθα λέγει.* "Perrault doit une partie de ses idées à Desmarets, à Fontenelle, à Pierre Perrault, etc." *Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐχέτωσαν ὁπωσδήποτε· ἡ δὲ περὶ Ὁμήρου δόξα τοῦ Περώλτου περιέχεται ἐν τοῖσδε τοῖς λόγοις αὐτοῦ.* "Il y a des savants qui ne croient pas à l'existence d'Homère, et qui disent que l'Iliade et l'Odyssée ne sont qu'un amas de plusieurs petits poëmes de divers auteurs, qu'on a joints ensemble. Pour ce qui est du nom d'Homère, qui signifie *aveugle*, plusieurs de ces poëtes étaient de pauvres gens, et la plupart aveugles, qui allaient de maison en maison réciter leurs poëmes pour de l'argent, et à cause de cela, ces sortes de petits poëmes s'appelaient communément les chansons de l'aveugle. C'est l'avis de très-habiles gens. L'abbé d'Aubignac n'en doutait pas, il avait des mémoires tout écrits. On dit, d'ailleurs, qu'on travaille sur le sujet en Allemagne, où ces mémoires ont peut-être passé." *Ἴδε περὶ τούτου τὸν* Rigault *ἔνθ. ἀν. σελ.* 199.

συγγραφεῦσιν, πρὸς ὃν ὁ Περώλτης ἀπέστειλε τὸ ἑαυτοῦ σύγγραμμα, καὶ ἐπεκαλέσατο τὴν κρίσιν αὐτοῦ, διὰ μακρᾶς ἐπιστολῆς ἤλεγξεν ὡς αὐθάδη τὴν περὶ Ὁμήρου δόξαν τοῦ συγγραφέως, οὐδὲν ἀντειπόντος πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἑαυτοῦ γνώμης· καὶ ἄλλοι δὲ μετὰ τὸν Οὐέτιον κατέκριναν τὴν τοῦ Περώλτου ταύτην γνώμην, ἐν οἷς καὶ ὁ περίφημος Βοαλὼ ἐν ταῖς εἰς Λογγῖνον κριτικαῖς αὐτοῦ ἐπιστάσεσιν. Ἀλλὰ πάντων κάλλιστα ἤλεγξεν αὐτὸν ὁ συμπολίτης αὐτοῦ Ἀνδρέας Δακέριος ἐν τῇ μεταφράσει τῶν παραλλήλων βίων τοῦ Πλουτάρχου, ἣν ἐξέδοτο ἐν ἔτει 1695, ἀναμνήσας τὸν σοφὸν συγγραφέα τοῦ παραλληλισμοῦ τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, ὅτι, καθὼς οἱ Ἕλληνες ᾖδον τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα διῃρημένα, ὡς λέγει ὁ Αἰλιανός, πρὶν ἢ γνωρίσωσιν αὐτὰ ἐν συνόλῳ ἐπὶ Λυκούργου, οὕτω καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐγνώριζον πρότερον τεμάχιά τινα τῆς Αἰνειάδος τοῦ Οὐϊργιλίου, πρὶν ἢ γνωρίσωσιν αὐτὴν ἐν ἑνὶ σώματι γεγραμμένην· ἀλλ' οὐδεὶς ἐκ τούτου συμπεραίνει, ἐὰν σωφρονῇ, ὅτι ἡ Αἰνειάς ἐστι πανσπερμιῶδές τι ἄθροισμα ποιηματίων, ὑπὸ παντοίων ποιητῶν πεποιημένων.[1] *Οὕτως ἄρα ἡ τοῦ Περώλτου δόξα, εἰ καὶ ἐξωπλισμένη τῷ δόρατι τοῦ Σκαλιγέρου καὶ τῇ ἀσπίδι τοῦ* Abbé d'Aubignac, *οὐδεμίαν ἔσχεν ἐπικράτησιν· καί, ὡς ὀρθῶς λέγει ὁ συμπολίτης αὐτοῦ Μοντβέλιος, ὅλον αὐτοῦ τὸ πολύκροτον σύγγραμμα παρήρχετο ἀφανὲς καὶ ἄπρακτον, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ἡ περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων δόξα, εἰ μὴ ἔγραφεν ὁ Βοαλὼ τὰς εἰς Λογγῖνον κριτικὰς ἐπιστάσεις.*[2]

---

[1] "Avant Lycurgue on n'avait en Grèce que des pièces détachées, à qui on donnait le nom de ce qu'elles contenaient, comme la vaillance de Diomède, la rançon d'Hector: mais on ne peut pourtant pas inférer de là que chaque poëme d'Homère n'est qu'un ramas de pièces qu'on a cousues, et qui n'ont entre elles aucune liaison.—Avant que l'Eneide fut publique, les Romains en avaient des morceaux, comme celui de Marcellus, celui des amours et la mort de Didon, et celui de l'impie Mezence. Conclura-t-on de là avec quelque apparence de raison que ce ne sont pas des pièces d'un poëme, qui avec elles ne fait qu'un seul et même corps? *Ταῦτα λέγει ὁ Δακέριος ἐν βίῳ Λυκούργου, ἃ καὶ Φαβρίκιος ἐν τῇ Ἑλ. Β.* (*τόμ. Α', σελ.* 354—5) *ἐσημειώσατο.*

[2] *Διηγούμενος ὁ Μοντβέλιος* (Hist. des Poés. Homér. p. 133) *περὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ* Desmarets *κατὰ τῶν ἀρχαίων, ὅτι οὐδεμιᾶς ἠξιώθησαν προσοχῆς, καὶ ὅτι ὁ Βοαλὼ κατεφρόνησεν αὐτὰ ὡς ἀνάξια λόγου, ἐπάγει καὶ περὶ τῶν τοῦ Περώλτου τάδε.* "Il en serait de même de Perrault sans les *Réflexions Critiques*, et ce n'est qu'à la plume caustique du

'Αλλὰ καὶ περὶ τοῦ Abbé d'Aubignac λόγον ποιούμενος ὁ Βοαλὼ ἐν τῷ τρίτῳ μέρει τῶν εἰς Λογγῖνον ἐπιστάσεων, λέγει, ὅτι εἶχε μετρίαν γνῶσιν τῆς 'Ελληνικῆς γλώσσης, καὶ ὅτι οὐδέποτε (ὡς αὐτὸς ὁ Βοαλὼ βεβαίως ἐγίνωσκε) συνέλαβε τὴν περὶ 'Ομήρου δόξαν, ἣν ὁ Περώλτης ἀπεδίδου αὐτῷ· εἰ δὲ περὶ τὰ ἔσχατα τοῦ βίου εἶπεν, ἢ ἔγραψε, τοιοῦτόν τι, ἀποδοτέον (λέγει) εἰς τὴν ἀσθένειαν τοῦ ἀνδρός, παλίμπαιδος ἐπὶ τέλει τοῦ βίου γεγονότος.[1]

---

traducteur de Longin que l'auteur du *Parallèle des Anciens et des Modernes* doit l'honneur d'avoir fait quelque bruit dans le monde." *Τούτοις δὲ προσθετέον, ὅτι καὶ ὁ κριτικώτατος Φαβρίκιος* (*ἔνθ. ἀν. σελ.* 564), *ἐν ἄλλοις καθ' 'Ομήρου γράψασιν ἀριθμῶν καὶ τὸν Περώλτην, ὀνομάζει τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ "φθονερὰν καὶ βδελυρὰν σύγκρισιν* (invidiosam fastidiosamque comparationem) *τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, ὑπὸ Βοαλὼ ἀναιρεθεῖσαν."* *Πρὸ δὲ τοῦ Φαβρικίου ἡ περίφημος 'Ομηρικὴ Γαλλίς, ἡ Κυρία Δασιέρου, περὶ ἧς εὐθὺς ἐφεξῆς λέγομεν ἐκτενέστερον, ἐν ταῖς εἰς τὴν 'Οδύσσειαν σημειώσεσιν* (*ῥαψῳδ. Ο,* 403) *ὀνομάζει τὸν Περώλτην ἀμαθέστατον περί τε τὴν 'Ελληνικὴν καὶ τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν καὶ περὶ τὴν Γεωγραφίαν· διότι ἑρμηνεύων τὸν στίχον ἐκεῖνον τοῦ 'Ομήρου κατέκρινε τὸν ποιητήν, ὡς τοποθετήσαντα τὴν νῆσον Σύρον καὶ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν ὑπὸ τὸν τροπικόν, ἐν οἷς εἶπε περὶ Σύρου*

Νῆσός τις Συρίη κικλήσκεται, εἴ που ἀκούεις,
'Ορτυγίης καθύπερθεν, ὅθι τροπαὶ ἠελίοιο.

'Επειδὴ τὴν πλάνην ταύτην τοῦ Περώλτου προεξήλεγξεν ὁ Βοαλώ, ἡ Κυρία Δασιέρου προσέθηκε τοῖς ὑπ' ἐκείνου εἰρημένοις καὶ τάδε. "M. Despreaux dans ses réflexions sur Longin a fort bien réfuté la ridicule critique que l'auteur du Parallèle, homme qui était très-ignorant en Grec, en Latin, et surtout en Géographie, avait fait contre Homère, c'est-à-dire, contre le père de la Géographie, en l'accusant d'être tombé dans la plus énorme bévue qu'un poëte ait jamais faite, etc.—*'Εν γένει δὲ τὰ περὶ Περώλτου καὶ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ, ὡς καὶ περὶ τῆς ἔριδος πρὸς τὸν Βοαλώ, ᾧπερ ἐπὶ τέλους ὑποχωρήσας διηλλάγη, ἐξέθηκεν εἰς πλάτος ὁ μακαρίτης 'Ιππόλυτος 'Ριγῶλτος ἐν τῷ ἄρτι μνημονευθέντι αὐτοῦ συγγράμματι*—Hist. de la querelle des anciens et des modernes—*ἔνθα ἴδε Μέρ. Α', κεφ.* 12.

[1] *'Ιδοὺ οἱ περὶ τούτου λόγοι τοῦ Βοαλώ, ὡς ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Κυρίου* Em. Egger *ἐν τοῖς* Mémoires de Littérat. etc. p. 81·—"Tous ces excellents critiques donc se réduisent à M. l'Abbé d'Aubignac, qui avait, à ce que prétend M. Perrault, préparé des Mémoires pour prouver ce beau paradoxe. J'ay connu M. l'Abbé d'Aubignac. Il estoit homme de beaucoup de mérite et fort habile en matière de poétique, bien qu'il sceut médiocrement le Grec. Je suis seur qu'il n'a jamais conceu un si étrange dessein, à moins qu'il ne l'ait conceu les dernières années de sa vie, où l'on sçait qu'il estoit tombé en une espèce d'enfance. Il sçavait trop qu'il n'y eut jamais deux poëmes si bien suivis et si bien liéz que l'Iliade et l'Odyssée, ni où le même génie éclate davantage partout, comme tous ceux qui les ont lus en conviennent, etc."

Ταῦτα ἔγραφε περὶ τοῦ d'Aubignac ὁ Βοαλὼ πρὶν ἢ τὸ σύγγραμμα ἐκείνου δημοσιευθῇ, καὶ ἀπέθανε τὸ 1711, πρὸ τῆς δημοσιεύσεως δῆλον ὅτι τοῦ συγγράμματος, ἥπερ ἐγένετο τὸ 1715· αὐτὰ δὲ ταῦτα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βοαλὼ ἐπανελάμβανε καὶ ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Boavin, λέγων· "il n'y a que M. Perrault qui ait jamais douté de l'existence d'Homère."[1] Ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας δημοσιευθὲν τὸ σύγγραμμα τοῦ Abbé d'Aubignac, ἀπεκάλυψεν ὅλην τοῦ ἀνθρώπου τὴν δόξαν, σύμφωνον οὖσαν πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Περώλτου διαλαληθέντα. Ἐξεδόθη δὲ τὸ σύγγραμμα ἐκεῖνο ἀνωνύμως ὑπὸ τήνδε τὴν ἐπιγραφὴν—Conjectures Académiques, ou Dissertations sur l'Iliade, ouvrage posthume trouvé dans les recherches d'un savant (Paris, 1715)· καὶ διὰ τοῦτο πολλοὶ ἀντέλεγον περὶ τῆς γνησιότητος αὐτοῦ, ὡς οὐδεμιᾶς ἄλλης ὑπαρχούσης ἀποδείξεως, ἢ τῆς τοῦ Περώλτου βεβαιώσεως, ὅτι καὶ ὁ d'Aubignac ἔγραψε περὶ Ὁμήρου συμφώνως αὐτῷ.[2] Παρεκτὸς δὲ τούτου κατεκρίθη τὸ σύγγραμμα ἐκεῖνο, ὡς πλῆρες ἁμαρτημάτων παιδαριωδῶν, σαφῶς τεκμηριούντων ὅ,τι περὶ τοῦ ὑποτιθεμένου συγγραφέως εἶπεν ὁ Βοαλώ· διότι ἐν αὐτῷ πρὸς τοῖς ἄλλοις εὑρίσκει τις, ὅτι ὁ Μέμνων, οὐδαμοῦ τῆς Ἰλιάδος μνημονευόμενος, ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως, ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στρατόν· ἔτι δὲ καὶ παραδόξους τινὰς ἐρωτήσεις—διὰ τί ἡ Ἥρα λούεται καθ' ἑαυτήν, καὶ οὐκ ἔχει θαλαμηπόλον τινὰ ὑπηρετοῦσαν πρὸς τοῦτο; διὰ τί ὁ ὕπνος οὐδέποτε παρίσταται κοιμώμενος, καὶ ταῦτα ὕπνος ὤν; καὶ ἄλλας τοιαύτας παραδοξολογίας, ἐφ' αἷς καὶ ὁ Κύριος Egger λέγει, ὅτι ὀρθῶς ἀπεφήνατο περὶ τοῦ ὑποτιθεμένου συγγραφέως ὁ Βοαλώ.[3] Ἀλλά, καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ ἡμέτερος ἀναγνώστης πρέπει νὰ ἔχῃ πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ

---

[1] Apologie d'Homère, et Bouclier d'Achille—par M. Boavin, etc. Paris, 1715.

[2] Ἴδε περὶ τούτου Μοντβέλιον (ἔνθ. ἀν. σελ. 132 σημ. 3).

[3] "Il paraît précisément, par les dernières pages des Conjectures Académiques (p. 357) que d'Aubignac était vieux et épuisé de fatigues quand il écrivit l'informe pamphlet communiqué plus tard à Perrault, et publié en 1715, trent-neuf ans après la mort de son auteur. Boileau avait donc bien deviné, et certes il eût été plus sévère encore, s'il eût pu lire dans tout leur développement les ridicules paradoxes de bon abbé, etc." (ἔνθ. ἀνωτ.). Ἴδε περὶ τούτου καὶ Rigault (ἔνθ. ἀν. Μέρος Γ', κεφ. Ε', ἐν ἀρχῇ).

d'Aubignac περιεχόμενα συμπεράσματα περὶ τοῦ Ὁμήρου καὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, ὡς ἀποτελοῦντα τὴν βάσιν τοῦ ἐφεξῆς διατυπωθέντος ἐν Γερμανίᾳ Ὁμηρικοῦ ζητήματος· καὶ ἰδοὺ τὰ συμπεράσματα ταῦτα, ὡς ἐκτίθενται συνοπτικῶς ὑπὸ τοῦ Κυρίου Ἐγγέρου (ἔνθ. ἀν.)

α΄) "Ὅτι ὁ νομιζόμενος ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας, ὁ κοινῶς καλούμενος Ὅμηρος, οὐδεμίαν ἔχει βεβαίαν καταγωγήν, ἀγενεαλόγητος ὢν καὶ ἄπατρις, ἀγνώστου ἐποχῆς καὶ βίου ἄνθρωπος, οὗ τὴν τύχην καὶ τὰ συμβάντα διηγήθησαν νεώτεροι συγγραφεῖς ἐν ὑποθετικαῖς ἱστορίαις."

β΄) "Ὅτι ὁ ὑποτιθέμενος οὗτος Ὅμηρος οὐδὲν κατέλιπε γεγραμμένον."

γ΄) "Ὅτι τὰ ποιήματα αὐτοῦ ἐγνώσθησαν ἐκ μόνων τῶν ἀοιδῶν, ἐξ ὧν μετεδόθησαν εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς."

δ΄) "Ὅτι τὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ φερόμενα ποιήματα ἐσχηματίσθησαν ἐκ τῆς συναγωγῆς καὶ συνδέσεως πολλῶν ποιηματίων, ἰδίᾳ ἑκάστου πεποιημένου."

ε΄) "Ὅτι ἐξ ἀρχῆς ὠνομάσθησαν ῥαψῳδίαι τοῦ Ὁμήρου, ὅπερ ἐστὶ συναγωγὴ ᾀσμάτων τοῦ τυφλοῦ."

στ΄) "Ὅτι εὑρίσκονται ἐν αὐτοῖς πολλοὶ στίχοι διαφέροντες ἀλλήλων, καὶ προστεθειμένοι πολλαχοῦ ὑπὸ ποιητῶν μετριωτέρας ποιητικῆς εὐφυΐας."

ζ΄) "Ὅτι τελευταῖον ἐν τῇ Ἰλιάδι, ἣν ἐγὼ ἰδίως ἐξηρεύνησα, εὑρίσκεται ἄπειρον πλῆθος πραγμάτων, ἅπερ οὐδεὶς δύναται εὐλόγως νὰ εἴπῃ ὅτι συνετάχθησαν ὑφ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ, ὡς ὄντα ἁμαρτήματα σπουδαῖα, ἀνάξια τῆς φήμης, ἣν ὁ Ὅμηρος οὗτος ἀπέκτησε, διότι ὀλίγον ἐφρόντισαν νὰ ἐξετάσωσι τὰς ἀληθείας ταύτας."

Τοιαῦτά εἰσι τὰ συμπεράσματα τοῦ Abbé d'Aubignac, ἀτάκτως καὶ ἀκρίτως συνηγμένα ἐξ ἐπιπολαίου ἀναγνώσεως τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, καὶ διὰ τοῦτο οὐδεμίαν ἐπενεγκόντα τότε μεταβολὴν εἰς τὴν περὶ Ὁμήρου κοινὴν γνώμην. Ἀναμφιβόλως τὰ συμπεράσματα ταῦτα κατελείφθησαν ὡς ἀκατέργαστος ὕλη, ἀτάκτως διεῤῥιμμένη, χρησιμεύσασα ἔπειτα εἰς τὸν διάσημον ἀρχιτέκτονα τῆς Ἄλλης πρὸς οἰκοδόμησιν τοῦ μεγάρου τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος· τότε ὅμως κατέμειναν ἄπρακτα· καὶ τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἐν Γαλλίᾳ συστάντος ἀγῶνος περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἐπερατώθη διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν ἰδεῶν τοῦ Βοαλὼ καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ ἐπιμόνως

Γαλλιστὶ τὴν Ἰλιάδα.[1] Ἐν τῷ προλόγῳ λοιπὸν ἐκείνῳ ἀνανεώσας ὁ Δελαμόττης τὰ τοῦ Περώλτου, προὐκάλεσε νέαν περὶ Ὁμήρου ἀμφισβήτησιν, εἰς ἣν παρέστη τοῦ ποιητοῦ ὑπέρμαχος, οὐχὶ πλέον ὁ Βοαλῶ (ὃς ἦν ἀποθανών, ὡς προείπομεν, ἐν ἔτει 1711), ἀλλὰ γυνή τις Ὁμηρική, ἡ Κυρία Δασιέρου (Madame Dacier), τὸ θαῦμα τοῦτο τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.[2] Καὶ ἔμελλεν ἄρα πεισματωδέστερος ν' ἀποβῇ ὁ περὶ Ὁμήρου δεύτερος οὗτος ἐν Γαλλίᾳ ἀγών, τοῦ μὲν σοβαροῦ Ἀκαδημαϊκοῦ αἰσχυνομένου ἴσως νὰ ὑποχωρήσῃ τῇ ἀντιπάλῳ γυναικί, τῆς δὲ Ὁμηρικῆς ἐκείνης Μούσης διά τε τὴν φυσικὴν τοῦ γένους αὐτῆς ἐπιμονήν, καὶ πρὸ πάντων διὰ τὴν σταθερὰν πεποίθησιν εἰς τὴν ὀρθότητα τῶν ἑαυτῆς κρίσεων, οὐδ' ὁπωστιοῦν ἐνδιδούσης.

Εὐθὺς λοιπὸν μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς μεταφράσεως τοῦ Δελαμόττου, ἡ Κυρία Δασιέρου ἀντέκρουσε τὰς περὶ Ὁμήρου δόξας αὐτοῦ διὰ πραγματείας ἐπιγραφομένης "Des Causes de la Corruption du Gout." Ἀπήν-

---

[1] Ἡ μετάφρασις, μᾶλλον δὲ μεταποίησις, αὕτη τῆς Ἰλιάδος ὑπὸ τοῦ Houdart de la Motte, φέρει τήνδε τὴν ἐπιγραφήν. "L'Iliade, poëme, avec un discours sur Homère, par M. De la Motte, de l'Académie Française. Paris, 1714. Ἔστι δὲ μεταποίησις μᾶλλον ἢ μετάφρασις· διότι ὁ μεταφραστὴς ἰδίαν συνέταξεν Ἰλιάδα, διελὼν αὐτὴν εἰς 12 ῥαψῳδίας, καὶ ἐπαγγελλόμενος, ὅτι ἐβελτίωσε καὶ ἐκαλλώπισε τὸν Ὅμηρον, ὡς ὁ Ἄγγλος ποιητὴς Dryden ἐσεμνύνετο ὅτι ἐκαλλώπισε τὸν Μίλτωνα καὶ Σακεσπῆρον.— Ἴδε Rigault (ἔνθ. ἀν. σελ. 369—370), καὶ τὴν τοῦ Ῥοδοκανακείου διαγωνίσματος ἔκθεσιν, σελ. 27.

[2] Ἡ θαυμαστὴ αὕτη γυνὴ εὐτυχήσασα νὰ γεννηθῇ θυγάτηρ Ἑλληνιστοῦ Γάλλου, τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Tanneguy Lefebvre, παρ' οὗ ἐδιδάχθη τὰ Ἑλληνικά, καὶ γενομένη ἔπειτα σύζυγος Ἀκαδημαϊκοῦ, τοῦ Κυρίου Dacier, μαθητοῦ καὶ φίλου τοῦ πατρὸς αὐτῆς, κατέστη ἀληθῶς τὸ θαῦμα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος διὰ τὰ φιλολογικὰ ἔργα αὐτῆς, καὶ μάλιστα διὰ τοὺς περὶ Ὁμήρου ἀγῶνας, οὓς ἀνέλαβε κατὰ τοῦ Δελαμόττου καὶ Ἀρδουΐνου, ἀμυνομένη ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ ποιητοῦ, ὃν καὶ ἰδίᾳ μετέφρασεν. Ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ ἄλλας ἐποιήσατο ἐκδόσεις καὶ μεταφράσεις Ἑλλήνων ποιητῶν, ὡς τοῦ Καλλιμάχου, τοῦ Ἀνακρέοντος, τῆς Σαπφοῦς, καὶ δύο κωμῳδιῶν τοῦ Ἀριστοφάνους, τοῦ Πλούτου καὶ τῶν Νεφελῶν, ἔτι δὲ καὶ δύο ἐκ τῶν παραλλήλων βίων τοῦ Πλουτάρχου, κ. τ. λ. Ἀλλὰ καὶ Λατίνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων ἐκδόσεις ἐποιήσατο οὐκ ὀλίγας. Πολλοί, ἐν οἷς καὶ ὁ Βοαλῶ, ἐθεώρουν αὐτὴν μᾶλλον τοῦ Κυρίου Δασιέρου πεπαιδευμένην· καί τινες μάλιστα ὑπαινιττόμενοι, ὅτι πολλὴν ἐλάμβανε παρ' αὐτῆς βοήθειαν ὁ Ἀκαδημαϊκὸς σύζυγος ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ, ἔλεγον χαριεντιζόμενοι, ὅτι τῶν μὲν παίδων τῶν ἐκ τῆς συζυγίας ταύτης γεννωμένων πατήρ ἐστιν ὁ Κύριος Δασιέρος, μήτηρ δὲ ἡ Κυρία, τῶν δὲ συγγραμμάτων τὸ ἀνάπαλιν.

τησε δὲ τὸ ἐφεξῆς ἔτος ὁ Δελαμόττης δι' ἄλλης πραγματείας, ἐπιγραφομένης "Réflexions sur la Critique," προσεπαγόμενος ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἐπιστολάς τινας τοῦ μεγάλου Φενελῶνος, αἵπερ ὅμως οὐδὲν εἶχον κοινὸν πρὸς τὰς περὶ Ὁμήρου δόξας αὐτοῦ.[1] Οὕτω δὴ τοῦ δευτέρου ἀγῶνος ἀρξαμένου, παρέστησαν συναγωνισταὶ καὶ ἄλλοι τῶν τότε Γάλλων φιλολόγων, οἱ μὲν τῷ Δελαμόττῃ, οἱ δὲ τῇ Κυρίᾳ Δασιέρου συμμαχοῦντες· καὶ ἐγράφησαν τότε ἑκατέρωθεν πολλαὶ περὶ Ὁμήρου πραγματεῖαι, ἐν αἷς καὶ ἡ τοῦ Ἰησουΐτου Ἀρδουΐνου, ὃν ἡ Κυρία Δασιέρου γενναιότατα κατεπολέμησεν.[2] Τέλος πάντων μετὰ διετεῖς μάχας, ἐν αἷς ἡ Ὁμηρικὴ γυνὴ μετὰ ζήλου πολλοῦ ἠγωνίζετο ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ ποιητοῦ, ἡ γνώμη αὐτῆς ἐπεκράτησεν, ἐπικυρωθεῖσα μετὰ ταῦτα ὑπὸ πολλῶν καὶ διασήμων φιλολόγων, εὐθὺς μετ' αὐτὴν ἀκμασάντων ἐν Γαλλίᾳ, οἷοί πέρ εἰσιν ὁ Le Batteaux, ὁ Marmontel, ὁ La Harpe, προσέτι δὲ ὑπὸ τῶν διασήμων Ἄγγλων Ὁμηριστῶν Σαμουὴλ Κλαρκίου καὶ Α. Πώπου,[3] ἔτι δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Ἐρνεστίου, τοῦ τότε

---

[1] Ἴδε Rigault, ἔνθ. ἀν. σελ. 397 κ. ἑξ.

[2] Ἡ μὲν πραγματεία τοῦ Ἀρδουΐνου ἐπιγράφεται—Apologie d'Homère, où l'on explique le véritable dessein de son Iliade et sa Théomythologie, par le P. Hardouin de la compagnie de Jésus. Paris, 1716. Ἡ δὲ τῆς Κυρίας Δασιέρου—Homère défendu contre l'Apologie du R. P. Hardouin, etc., par Mme Dacier. Paris, 1716. Θαυμαστὴ ἀληθῶς ἐστιν ἡ μετριοφροσύνη, ἐν ᾗ μετά τινος χλευασμοῦ συμπληροῖ τὴν πραγματείαν ταύτην ἡ Ὁμηρικὴ γυνή, λέγουσα. "Quand j'ôterait au P. Hardouin le mérite d'avoir entendu Homère et pénétré l'art de la poésie, je ne lui ôterai presque rien; il lui reste des richesses infinies: au lieu que moi, si ce révérend père m'avait ravi le médiocre avantage d'avoir passablement traduit et expliqué ce poëte, et démêlé l'ordre du poëme, je n'aurait plus rien. C'est la seule petite brebis que je possède; je l'ai nourrie avec soin; elle mange de mon pain et boit dans ma coupe; serait-il juste qu'un homme si riche vînt me la ravir?"—Rigault ἔνθ. ἀν. σελ. 410.

[3] Τούτων ὁ μὲν πρῶτος ἐξέδωκεν, ὡς προείπομεν, τὴν Ἰλιάδα (ἐν ἔτει 1729) μετὰ παραφράσεως Λατινικῆς καὶ ἀξιολόγων σημειώσεων, διὰ τὴν ἀντιπαραβολὴν μάλιστα τῶν παραλλήλων στίχων τοῦ Οὐϊργιλίου· ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ ἐξέδωκεν ἔπειτα τὴν Ὀδύσσειαν, ἀνέκδοτον ὑπὸ τοῦ πατρὸς καταλειφθεῖσαν. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος Πῶπος ἐφιλοπόνησεν ἔμμετρον μετάφρασιν, μᾶλλον δὲ παράφρασιν τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας μετὰ προλεγομένων ἀξιολόγων, τὰ μέγιστα τιμωμένην πρὸ τῆς ἐκδόσεως ἄλλων νεωτέρων καὶ ἀκριβεστέρων μεταφράσεων, ἐν αἷς μάλιστα φημίζεται, ὡς πιστότερον τὸν ποιητὴν μεθερμηνεύουσα, ἡ ἄρτι δημοσιευθεῖσα μετάφρασις τῆς Ἰλιάδος ὑπὸ τοῦ Λόρδου Δέρβυος, ἕκτον ἤδη ἐντὸς δύο ἐτῶν ἐκδεδομένη.

ἀρίστου τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἐκδότου, καὶ ἄλλων. Ἐφεξῆς λοιπὸν καθ' ὅλον ἐκεῖνον τὸν αἰῶνα τὰ ποιήματα ταῦτα μετεφράζοντο, ἡρμηνεύοντο, καὶ ἐδιδάσκοντο ἐν τῇ Γαλλίᾳ, ὡς ἀριστούργημα ἑνιαῖον καὶ θαυμαστόν, οὐδεμιᾶς περὶ τούτων ἔριδος γινομένης.[1]

Πρὶν ἢ συμπληρώσωμεν τὴν σύντομον ταύτην διήγησιν τῶν ἐν Γαλλίᾳ γενομένων περὶ Ὁμήρου δύο σφοδρῶν ἀγώνων, πρέπει νὰ μνημονεύσωμεν καὶ δύο περὶ τούτου γνωμῶν, ὑπὸ δύο διασήμων φιλοσόφων τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος δημοσιευθεισῶν μετὰ τὴν ἐντελῆ τῶν μεγάλων ἐκείνων ἀγώνων κατάπαυσιν, εἰ καὶ μηδεμία ἐδόθη τότε πρὸς ἀμφοτέρας ταύτας τὰς γνώμας προσοχή· αὗται δέ εἰσιν ἡ τοῦ Βολταίρου καὶ ἡ τοῦ Ῥουσσῶ. Ἐκ τῶν διασήμων τούτων φιλοσόφων ὁ μὲν πρῶτος ἐν τῇ περὶ τοῦ ἐπικοῦ ποιήματος πραγματείᾳ (Essai sur le poëme épique) ἐξέφρασε περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἁπλοῦν τινα δισταγμόν, εἰπών· "Quand Homère composa l'Iliade (supposé qu'il soit l'auteur de tout cet ouvrage), il ne fit que mettre en vers une partie de l'histoire et des fables de son temps.[2] Ὁ δὲ δεύτερος ἐν τῷ περὶ ἀρχῆς τῶν γλωσσῶν συγγράμματι αὐτοῦ ἐξέφρασε πλατύτερόν πως ὁμοίους δισταγμοὺς περὶ τῆς ἐπὶ Ὁμήρου ὑπάρξεως τῶν γραμμάτων ἐν τῇ Ἑλλάδι, καὶ τῆς ἐξ ἀρχῆς γραφῆς τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, ἅμα δὲ καὶ παράλογόν τινα καταδίκην τῆς Ὀδυσσείας, ἣν ἀπεκάλεσεν ἀτοπημάτων καὶ μωριῶν ὕφασμα· Quoi qu'on nous dise de l'invention de l'alphabet Grec (λέγει ὁ Γενευαῖος φιλόσοφος), je la crois beaucoup plus moderne qu'on ne la fait, et je fond principalement cette opinion sur le caractère de la langue. Il m'est venu bien souvent dans l'esprit de douter non seulement qu'Homère sût écrire, mais même qu'on écrivit de son temps. J'ai grand regret que ce doute soit si formellement démenti par l'histoire de Bellérophon dans l'Iliade. Comme j'ai le malheur

[1] Τὰ περὶ τῆς δευτέρας ταύτης Ὁμηρικῆς ἔριδος ἐν Γαλλίᾳ διὰ μακρῶν ἱστόρησεν ὁ μακαρίτης Rigault ἐν τῷ Γ΄ Μέρει τοῦ πολλάκις μνημονευθέντος ἀξιολόγου αὐτοῦ συγγράμματος. Ἴδε καὶ Montbel (ἔνθ. ἀν, σελ. 136—140).

[2] Ἴδε Em. Egger, Mémoires, etc. p. 75.

πασῶν ἀθλιωτάτην.[1] Ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα καὶ παρ' Οὐολφίῳ· ὃς μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας πάντοθεν συναγαγὼν ὅ, τι τις εἶπε περὶ τῆς ἐξ ἀρχῆς ἀγράφου διαδόσεως τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, προθύμως καὶ μετ' ἐπαίνων παρατίθεται καὶ τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Ῥουσσώ, καὶ ἀποφαίνεται, ὅτι dignissima est accutissimi viri sententia. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ διστάζοντος, ὡς εἴδομεν, τοῦ Ῥουσσὼ ν' ἀποφανθῇ ὁριστικῶς, καὶ λέγοντος, ὅτι αἰτία τῶν δισταγμῶν αὐτοῦ ἐστι τὸ περὶ Βελλεροφόντου ἱστορούμενον ἐν τῇ Ἰλιάδι (ἔνθα τὰ "σήματα λυγρὰ" ἐκλαμβάνει ὡς γράμματα) καί τινα ἄλλα σποράδην ἐν τῷ αὐτῷ ποιήματι διακρινόμενα δείγματα τῆς τότε ὑπάρξεως τῆς γραφῆς, ὁ δεινὸς τῆς γνώμης ταύτης πολέμιος, καὶ ἅμα δεινὸς τῆς Ἄλλης κριτικός, οἷον ὑποβαστάζων τὸν κλονιζόμενον Γενευαῖον φιλόσοφον, προστίθησιν ἐν παρενθέσει· "Ne mireris, quod pauca vestigia dicit esse quæ nulla sunt: ita loquuntur, qui non certi sunt sententiæ suæ."[2]

Τοσαῦτα μὲν περὶ τῶν ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' γενομένων ἀμφισβητήσεων περὶ Ὁμήρου καὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, σύντομα μέν, ἱκανὰ δέ, νομίζω, ὅπως παράσχωσι τοῖς ἡμετέροις φιλομήροις νέοις, ὅσοι μὴ ἔχουσι πρόχειρα τὰ περὶ τούτων ἐν ἐκτάσει συγγεγραμμένα βιβλία, πλήρη τινὰ ἰδέαν τῶν πολυετῶν καὶ πεισματωδῶν ἐκείνων ἀμφισβητήσεων, ἐξ ὧν ἔπειτα διετυπώθη ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Οὐολφίου τὸ πολύκροτον Ὁμηρικὸν ζήτημα. Ἀλλ', ὡς εἰ ἐπέπρωτο νὰ περιέλθῃ πᾶσαν τὴν δυτικὴν Εὐρώπην τὸ ζήτημα τοῦτο, καὶ καταπαῦον ἐν Γερμανίᾳ τὴν περιήγησιν αὐτοῦ, ἐκεῖ νὰ ὑποστῇ τὴν ἐσχάτην καὶ μεγίστην βάσανον, ἵνα τελευταῖον ἐπανακάμψῃ εἰς τὸ πρῶτον αὐτοῦ καὶ ἀρχικὸν σημεῖον, ὅπερ ἐστὶ τὸ Ἑλληνικόν, ἔτι συνεστώτων ἐν Γαλλίᾳ τῶν περὶ τούτου ἀγώνων, καὶ ἐφεξῆς μετὰ τὴν ἐκείνων κατάπαυσιν, ἠκούσθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ νέαι τινὲς φωναὶ κατὰ τῆς ἐξ ἀρχῆς

---

[1] In the whole series of subtleties by which this controversy has been distinguished, the following of J. J. Rousseau, eagerly adopted by Wolf, is certainly one of the most unfortunate," etc.—Ἴδε τῆς κριτικῆς αὐτοῦ Ἱστορίας τόμον Γ', σελ. 478, σημ. 1.

[2] Ἴδε Οὐολφίου προλεγ. εἰς Ὅμηρον, κεφ. XX. σημ. 54.

Ἄγγλῳ κριτικῷ,[1] πολὺ δὲ κατά τε τὴν φιλολογικὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν κριτικὴν δεινότητα ἐλαττούμενος ἐκείνου,[2] ἐξέδωκε τὸ περίφημον αὐτοῦ σύγγραμμα, "Ἀρχαὶ τῆς νέας ἐπιστήμης·" καὶ ἐν τούτῳ ἄλλα τε παράδοξα, καὶ δὴ καὶ περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἀπεφήνατο, ὅτι πρῶτοι οἱ Πεισιστρατίδαι συνεσωμάτωσαν καὶ διεῖλον αὐτὰ εἰς δύο διακεκριμένα ποιήματα, τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν· ὅτι ἐκ τῶν μεγάλων διαφορῶν, ἃς παρετήρησεν ἐν αὐτοῖς, ὑπολαμβάνει, ὅτι ὁ μὲν τῆς Ὀδυσσείας ποιητὴς ἐγεννήθη ἐν τῇ δυτικῇ, ὁ δὲ τῆς Ἰλιάδος ἐν τῇ βορειοανατολικῇ Ἑλλάδι· καὶ ὅτι τέλος πάντων, ὡς ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος οὐδέποτ' ἐγένετο, ἀλλ' ἐπλάσθη ὡς μῦθός τις ἱστορικός,[3] οὕτω καὶ ὁ Ὅμηρος οὐδέποτε ὑπῆρξεν, ἀλλ' ἦν ἁπλῶς ὄνομα συμβολικόν, ὑφ' ὃ παρίστων οἱ Ἕλληνες τὰ ἐθνικὰ αὐτῶν ᾄσματα, ἔργον ὄντα μιᾶς ἐποχῆς, φωνὴ ὁλοκλήρου λαοῦ, οὐκ ἔχοντος ἱστορίαν, ἀλλὰ μόνον ᾄσματα, δι' ὧν ἐξύμνουν τὰ ἴδια αὐτῶν ἔργα.[4] Ταῦτα ἐδογμάτισε περὶ Ὁμήρου ὁ Βῖκος ἐν τῷ Γ' βιβλίῳ (κεφ. 7) τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ—Principii di scienza nuova, etc. Napoli, 1725—καὶ ἐπιγράφει τὸ βιβλίον ἐκεῖνο "Della discoverta del vero Omero," ὡς ἰδίᾳ περὶ Ὁμήρου πραγματευσάμενος ἐν αὐτῷ. Ἀλλ' αἱ παραδοξολογίαι αὗται τοῦ Ἰταλοῦ κριτικοῦ πανταχοῦ καὶ τότε καὶ ἐφεξῆς ἀπεδοκιμάσθησαν, καὶ οὐδεμίαν ἐπήγαγον μεταβολὴν εἰς τὴν μετὰ τὰς πολλὰς καὶ πεισματώδεις ἔριδας, τὰς ἐν Γαλλίᾳ γενομένας, ἐπικρατήσασαν γνώμην περὶ ἑνότητος τῶν ποιημάτων, καὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀθανάτου αὐτῶν ποιητοῦ. Ἐν μὲν οὖν τῇ Γερμανίᾳ εὐθὺς ἐκδοθὲν ἀπεδοκιμάσθη τοῦ Βίκου τὸ σύγγραμμα ἐν τῷ Acta erudi-

---

[1] *Ὁ μὲν Βεντλέϋος γεννηθεὶς τὸ 1660 ἀπεβίωσε τὸ 1742, ὁ δὲ Βῖκος γεννηθεὶς τὸ 1668 ἀπεβίωσε τὸ 1744.*

[2] *Ἴδε τὰ περὶ ἀμφοτέρων σημειωθέντα ὑπὸ Κ. Ἀσωπίου ἐν τῷ Προλόγῳ τῆς Ἱστ. τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. (σελ. ροά, καὶ ρπστ'—ρπζ').*

[3] *Ἴδε τὰ περὶ τούτου ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 29—30) διὰ μακρῶν ἱστορηθέντα.*

[4] "Certamente, se, comme de la guerra Trojana, cosi di Omero, non fossero certi gran' vestigi rimasti, a tante difficultà si direbbe ch' Omero fosse stato finto un poeta d' idea, il quale non fù particular huomo in natura. Ma tali difficultà, ed insiememente i poemi di lui pervenutici sembrano farci cotal forza di affermarlo per la mettà, che quest' Omero sia egli stato un' idea; ovvero carattere eroico di huomini Greci, in quanto ess[i] narravano cantando la loro storia."

παραδοξολογίας τοῦ Βίκου· καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις ὁ Edgar Quinet ἐν τῇ περὶ τῆς Ἱστορίας τῆς ποιήσεως ἀξιολόγῳ αὐτοῦ πραγματείᾳ ὀνομάζει τὴν δόξαν ἐκείνην τοῦ Βίκου "θρασεῖαν μεταφυσικήν," οὐδαμῶς ἰσχύσασαν νὰ κλονίσῃ τὸν τυφλὸν γέροντα ἀπὸ τοῦ βάθρου, ἐφ' οὗ μεγαλοπρεπῶς ἵσταται.[1] Ὁ δὲ Rigault ἐν τῷ πολλάκις μνημονευθέντι αὐτοῦ συγγράμματι ἐξετάζων ἐπὶ τέλους καὶ τὸ τοῦ Βίκου σύγγραμμα λέγει περὶ αὐτοῦ. "Le dénoûment de notre étude s'opère dans un écrivain dont les œuvres confuses, mais illuminées des éclairs du génie, nous offrent, comme dans un ensemble encyclopédique, la science d'un érudit, les visions d'un poëte, les calculs d'un savant, les méditations d'un philosophe et les rêves d'un utopiste; je veux parler de Vico,"[2] Οὕτως ἄρα καὶ τοῦ Βίκου αἱ περὶ Ὁμήρου παραδοξολογίαι παρῆλθον ἄπρακτοι, καὶ ἡ Ὁμηρικὴ ὀρθοδοξία ἐπεκράτει ἀμετάβλητος καὶ ἀτάραχος.

Μετὰ δὲ τὸν Βεντλέϋον καὶ Βῖκον ὁ Ἰρλανδὸς περιηγητὴς Οὐούδης ἢ Γούδης (Robert Wood), ἀνὴρ φιλόλογος καὶ Ἑλληνιστής, περιελθὼν πρῶτον τὴν Συρίαν, καὶ συγγράψας περὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Παλμύρας καὶ

---

[1] "Cette audacieuse métaphysique toucha peu l'époque, où elle parut d'abord. Le vieil aveugle n'en fut point ébranlé sur son piédestal, et personne ne comprit ce que l'on gagnait à cette manière de douter qui débutait sur le ton des oracles de Thrace."—De l'Histoire de la Poésie.—Homère.

[2] Troisième Partie. Chap. ix., ἐν ἀρχῇ,—Χαριέστατα δὲ καὶ ὁ πολὺς Chateaubriand ἐν τῇ περὶ Ἀγγλικῆς Γραμματολογίας πραγματείᾳ ἐλέγχει τὴν περὶ Ὁμήρου κρίσιν τοῦ Βίκου καὶ τῶν ἑπομένων αὐτῷ, ἣν καὶ ὀνομάζει ποιητικὴν αἵρεσιν. "Qu'Homère n'ait pas existé: que se soit la Grèce entière qui chante au lieu d'un de ses fils; je pardonne aux érudits cette poétique hérésie; mais toutefois je ne veux rien perdre des aventures d'Homère. Oui, le poëte a nécessairement joué dans son berceau avec neuf tourterelles; son gazouillement enfantin ressemblait au ramage de neufs espèces d'oiseaux. Niez-vous ces faits incontestables? Comment comprendrez-vous alors la ceinture de Vénus? Nargue des anachronismes! Je tiens que la vie du père des fables a été retracée par Hérodote, père de l'histoire. Pourquoi donc serais-je allé à Chio et à Smyrne, si ce n'eût été pour y saluer l'école et le fleuve de Mélésigène, en dépit de Wolf, de Wood, d'Ilgen, de Dugas Montbel et de leurs semblables? Des traditions rélatives au chantre de l'Odyssée, je ne repousse que celle qui fait du poëte un Hollandais, etc."—Essai sur la Littérature Anglaise.—Shakespeare.

τῶν τῆς Βαλβέκης, ἐπεσκέψατο ἔπειτα καὶ τὴν Τροίαν, ἵνα ἐν αὐτῇ τῇ σκηνῇ τοῦ μεγάλου δράματος τῶν Ἡρωϊκῶν χρόνων ἀναγνῷ τὸν ποιητήν, καὶ ἅμα ἐξετάσῃ τὴν ἀκρίβειαν τῶν τοπικῶν περιγραφῶν αὐτοῦ.[1] Τοῦτο δὲ ποιήσας ἐπανῆλθεν εἰς Λονδῖνον, ἔνθα συνέγραψε καὶ ἐξέδωκε τὸ περίφημον αὐτοῦ πόνημα "περὶ τοῦ ἀρχετύπου πνεύματος καὶ τῶν ποιημάτων τοῦ Ὁμήρου," ᾧπερ ἐν τέλει παρήρτησε καὶ "συγκριτικὴν ἐπιθεώρησιν τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς τότε καταστάσεως τῆς Τροίας."[2] Ἐν τῷ συγγράμματι λοιπὸν ἐκείνῳ γενικώτερον τὰ περὶ τοῦ ποιητοῦ ἐξετάζων ὁ Κύριος Wood, πραγματεύεται περί τε τῆς πατρίδος καὶ τῶν θρυλλουμένων περιηγήσεων αὐτοῦ, καὶ πρὸ πάντων περὶ τῶν γεωγραφικῶν καὶ φυσικῶν αὐτοῦ γνώσεων, ἔτι δὲ καὶ περὶ τῆς γλώσσης αὐτοῦ καὶ τῆς τῶν γραμμάτων γνώσεως· καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων προτάξας, τίθησι τὸ ζήτημα, εἴπερ ἡ τέχνη τοῦ γράφειν ἦν ἐγνωσμένη τῷ Ὁμήρῳ· καὶ θαυμάζει, ὅτι οἱ τοσοῦτον ἀνυψώσαντες τὴν παιδείαν τοῦ ποιητοῦ οὐδένα περὶ τούτου λόγον ἐποιήσαντο.[3] Μετὰ πολλὰς λοιπὸν περὶ τούτου σκέψεις, προβάλλεται, οὐχὶ ὡς ἀσφαλὲς συμπέρασμα, ἀλλ' ὡς ἀρχὴν συμπεράσματος,

---

[1] *Τοῦτ' αὐτὸ καὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων ὁ ῥήτωρ Αἰσχίνης πλάττεται πράξας, ἵνα διεξέλθῃ τὴν Ἰλιάδα πᾶσαν ἐν αὐτοῖς τοῖς τόποις, περὶ ὧν τὸ μέγα ἐκεῖνο ποίημα πραγματεύεται· ὅτε δὴ καὶ ἔπαθεν, οἷα ἔπαθε, διὰ τὴν αὐθάδειαν τοῦ συνοδεύοντος αὐτὸν Κίμωνος, καὶ ἃ διηγεῖται ἐν τῇ δεκάτῃ αὐτοῦ ἐπιστολῇ. Ὅτι ὅμως ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη ἐστὶ ψευδεπίγραφος, οἵ τε περὶ ταῦτα δόκιμοι λέγουσι, καὶ τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς τὸ γράμμα προσμαρτυρεῖ. Ὁ Μάρκλανδος ἀποδίδωσι τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην Ἀρισταινέτῳ τῷ τὰς ἐρωτικὰς ἐπιστολὰς συγγράψαντι, ὃς ἤκμασεν ἐν τῇ τετάρτῃ, ἢ κατ' ἄλλους ἐν τῇ πέμπτῃ, μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδι.*

[2] An Essay on the Original Genius and Writings of Homer, with a comparative view of the ancient and present state of the Troade, by the late Robert Wood, Esq., etc. London, 1775.—*Τοῦ συγγράμματος τούτου ἐγένοντο δύο ἐκδόσεις, ἡ μὲν πρώτη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως ἐν ἔτει 1769, ἡ δὲ δευτέρα ἐν ἔτει 1775, ἐν ᾧ καὶ ἀπέθανεν ὁ συγγραφεύς· ἀλλ' ἡ πρώτη ὀρθότερον πρέπει νὰ ὀνομασθῇ τύπωσις, ἢ ἔκδοσις· διότι ἑπτὰ μόνα ἐτυπώθησαν ἀντίτυπα, ὡς ἐν τοῖς καταλόγοις τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου εὕρηται σημειούμενον.*

[3] "But I wonder that those who have conceived so highly of the poet's science should not have attempted to settle a question which seems so necessary towards forming a just judgment on that head, viz.—How far the use of writing was known to Homer?" p. 247—8.

τὴν ἰδίαν περὶ τούτου γνώμην· "Ὅτι ἡ τέχνη τοῦ γράφειν, εἰ καὶ πιθανὸν ὅτι ἐγινώσκετο ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐπὶ Ὁμήρου, ὀλίγιστα ὅμως ἦν ἐν χρήσει· καὶ ἐπομένως ὅλαι τότε αἱ γνώσεις διὰ μνήμης παρεδίδοντο τοῖς μεταγενεστέροις, καὶ διὰ τοῦτο ἐστιχουργοῦντο, ἄχρις οὗ ἡ χρῆσις ἑνὸς ἀλφαβήτου εἰσήγαγε καὶ τὴν χρῆσιν τῆς ἐν πεζῷ λόγῳ συνθέσεως."[1] Εἰς *ἀπόδειξιν τῆς γνώμης ταύτης προτίθεται ὁ συγγραφεὺς τοῦ τε Ὁμήρου τὰ περίφημα "σήματα λυγρά" (ἅπερ ἐννοεῖ συμβολικὰ σημεῖα, καὶ οὐχὶ γράμματα), καὶ τὴν περίφημον τοῦ Ἰωσήπου μαρτυρίαν· συμπεραίνει δὲ ἐντεῦθεν, ὅτι καὶ ὁ Ὅμηρος ἐγίνωσκεν ἴσως εἶδός τι γραμμάτων συμβολικῶν, οἷον καὶ οἱ* Μεξικανοὶ *εὑρέθησαν μεταχειριζόμενοι ἐν ἐλλείψει γραμμάτων ἀλφαβητικῶν· ἀλλὰ συμβολικὰ γράμματα οὐκ ἐξήρκουν βέβαια εἰς γραφὴν τόσῳ μακρῶν ποιημάτων.*

Κατὰ *τὴν γνώμην ταύτην τοῦ* Wood *πάντα τὰ* Ἑλληνικὰ *ποιήματα, ὧν μέγας ὁ ἀριθμός, διέμειναν ἄγραφα μέχρι τῆς τοῦ πεζοῦ λόγου συντάξεως, ὅπερ ἐστὶ μέχρι* Κάδμου *καὶ* Ἑκαταίου *καὶ* Φερεκύδους, *τῶν πρώτων ἐν πεζῷ λόγῳ γραψάντων περὶ τὰ τέλη τοῦ ἕκτου αἰῶνος πρὸ* Χριστοῦ, *πέντε ὅλους μετὰ τὸν Ὅμηρον αἰῶνας.* Ἀλλ' *ἡ τοιαύτη γνώμη εὑρίσκεται εἰς πλήρη ἀντίφασιν πρὸς ὅσα ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς λέγει ἐν σελίδι* 254, *ἔνθα παραδέχεται, ὅτι τὰ* Ἑλληνικὰ *γράμματα εἰσήχθησαν ἐν τῇ* Ἑλλάδι *ὑπὸ τῶν* Φοινίκων, *καὶ τὴν περὶ τούτου μαρτυρίαν τοῦ* Ἡροδότου *ὀνομάζει λίαν ἀξιόπιστον.* Εἰ *οὖν τὰ κατὰ τὸν* Ἡρόδοτον Φοινικήϊα *ἐκεῖνα γράμματα διέμενον ἄχρηστα, καὶ μηδὲν δι' αὐτῶν ἐγράφετο, μήτε νόμοι, μήτε ποιήματα, ἐξ ἅπαντος ἔμελλον ν' ἀπολεσθῶσιν· διότι τὰ γράμματα οὔτε ξύλινον οὔτε μετάλλινόν εἰσι σκεῦος, ὅπερ δυνατὸν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας νὰ διατηρηθῇ ἄχρηστον, καὶ νὰ μεταβαίνῃ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν.* Ἀνάγκη *πᾶσα λοιπὸν δυοῖν θάτερον νὰ συμπεράνωμεν κατὰ τὴν γνώμην τοῦ* Wood, *ἢ ὅτι τὰ*

---

[1] "From this short view of what I conceive to have been the compass of Homer's knowledge, I shall venture to offer my opinion, as matter of conjecture (to more I do not pretend, without a further investigation of this subject), that the art of writing, though probably known to Greece when the poet lived, was very little practised there; that all knowledge at that time was preserved by memory, and with that view committed to verse, till an alphabet introduced the use of prose in composition"—p. 276.

γράμματα ἐκεῖνα, τὰ ὑπὸ τῶν Φοινίκων εἰς ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν εἰσαχθέντα ἐν τῇ Ἑλλάδι, ἐσώζοντο μέχρι τέλους τοῦ ἕκτου αἰῶνος, καὶ δι' αὐτῶν ἐγράφησαν καὶ τὰ ἐν πεζῷ λόγῳ συντάγματα, ἢ ὅτι ἀπώλοντο δι' ἀχρηστίαν, καὶ νέου ἀλφαβήτου εἰσαγωγὴ διευκόλυνε τὴν γραφὴν τῶν πεζῶν συνταγμάτων. Ἀλλ' εἰ μὲν ἐσώζοντο, πάντως ἦσαν ἐν χρήσει, καὶ τότε ἀναγκαίως συμπεραίνεται, ὅτι ἐχρησίμευσαν εἰς γραφὴν καὶ τῶν Ὁμηρικῶν καὶ τῶν ἄλλων ποιημάτων· εἰ δὲ μὴ ἐσώζοντο, ἀπολεσθέντα δι' ἀχρηστίαν, τότε ἐρωτήσει τις, πόθεν ἄρα καὶ παρά τίνος εἰσήχθη ὁ ἀλφάβητος, δι' οὗ τὸ πρῶτον ἐν τέλει τοῦ ἕκτου αἰῶνος ἐγράφησαν καὶ τὰ ἐπὶ πέντε αἰῶνας ἄγραφα διαμένοντα ποιήματα, καὶ τὰ τότε ἀναφανέντα πεζὰ συντάγματα; Ἀλλὰ δευτέραν ἀλφαβήτου εἰσαγωγὴν οὐδεὶς οὐδέποτε ἐφαντάσθη· ὁμόφωνος δὲ ἡ ἀρχαιότης μίαν καὶ μόνην παρέδωκε, τὴν εἰς ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν ὑπὸ τοῦ Κάδμου, ἢ ὑπ' ἄλλων, γενομένην ἐκ τῆς Φοινίκης· καὶ τῶν γραμμάτων αὐτῶν τὰ ὀνόματα, εἰ μηδεμία ὑπῆρχε περὶ τούτου μαρτυρία, ἱκανῶς ἀποδεικνύει τὴν καταγωγὴν αὐτῶν.[1] Ταῦτα νῦν ἐν παρόδῳ παρατηροῦμεν περὶ τῆς τοῦ Wood γνώμης, ὡς μέλλοντες ἐφεξῆς νὰ πραγματευθῶμεν περὶ τούτου ἐκτενέστερον ἐν τοῖς περὶ Οὐολφίου.

Δύο δὲ ἄλλας ἀποδείξεις τοῦ Wood ὀφείλομεν περισσότερον νὰ ἐξετάσωμεν· καὶ αὗταί εἰσιν ἡ περὶ τῶν Μεξικανῶν, ὅτι εὑρέθησαν συμβολικὰ γράμματα μεταχειριζόμενοι ἐν ἐλλείψει ἀλφαβήτου, καὶ ἡ περὶ τῶν ποιη-

---

[1] *Αὐτὸς ὁ* Wood (*ἔνθ. ἀν. σελ.* 254) *λέγει, ὅτι ἡ ὑπὸ τῶν Φοινίκων εἰσαγωγὴ τῶν γραμμάτων εἰς τὴν Ἑλλαδα, καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου, καὶ διὰ τὴν ὁμοιότητα τῶν χαρακτήρων αὐτῶν, ἐστὶ πάσης ἀμφισβητήσεως ἐκτός.* "The authority of Herodotus in favour of Phoenicia deserves the more credit, as it contradicts the known vanity of his countrymen. Had it been discovered by them, we should certainly have known more of its history. Besides, the resemblance between the old Eastern and first Greek character seems to put this out of dispute." *Καὶ ἄλλοι δὲ πλεῖστοι ταὐτὰ περὶ τούτου ἀποφαίνονται, ἐν οἷς καὶ ὁ σεβάσμιος αὐτοῦ συμπολίτης, ὁ Ἐπίσκοπος* Thirlwall, *ἐν τῇ πολυτίμῳ αὐτοῦ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος* (*τόμ. Α', σελ.* 270, *ἔκδ. τοῦ* 1845), *λέγων.* "The names of most of the letters, their order, and the forms which they exhibit in the most ancient monuments, all confirm the truth of the tradition, that the Greek alphabet was derived from Phoenicia." *Τοῦτ' αὐτὸ λέγει καὶ ὁ* Mitford *ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος* (*τόμ. Α', σελ.* 123)· *παρὰ δὲ Κλίντωνι* (*τόμ. Α', σελ.* 366—8) *πᾶσαι αἱ περὶ τούτου μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων, Ἑλλήνων τε καὶ Ῥωμαίων, εὕρηνται συνηγμέναι.*

μάτων τοῦ Ὀσσιανοῦ, τῶν δῆθεν διασωθέντων ἐν Καληδονίᾳ διὰ μόνης τῆς μνήμης, καὶ συνειλεγμένων ὑπὸ τοῦ Μακφερσῶνος, ἄλλου τούτου Καληδονίου Πεισιστράτου.[1] Καὶ πρῶτον μέν, τὸ περὶ Μεξικανῶν λεγόμενον ἀντὶ ν' ἀποδεικνύῃ, ὅτι τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα διετηρήθησαν ἄγραφα καὶ διαμνημονευόμενα, ὡς ὁ Wood διϊσχυρίζεται, ἀποδεικνύει, νομίζω, πᾶν τοὐναντίον. Εἴπερ οἱ Μεξικανοὶ οὐ γινώσκοντες γράμματα, καὶ οὐ δυνάμενοι νὰ διατηρήσωσι διὰ μνήμης τὰ ἑαυτῶν χρονικά, μετεχειρίζοντο ἐξ ἀνάγκης γραφικά τινα σύμβολα εἰς βοήθειαν τῆς μνήμης, πολλῷ δὴ μᾶλλον ἀδύνατος ἦν ἡ διὰ μνήμης διατήρησις ποιημάτων οὕτω μακρῶν, ἐν οἷς ἡ τακτικὴ καὶ συνεχὴς τῶν συμβάντων διήγησις τρανώτατα μαρτυρεῖ τὴν ἐξ ἀρχῆς αὐτῶν διὰ γραφῆς ἔκθεσιν· ἡ δὲ τοιαύτη γραφὴ ἀδύνατον νὰ ὑποτεθῇ συμβολική. Ἔπειτα δέ, οὐχ ἧττόν ἐστιν ἀτυχὲς καὶ τὸ παράδειγμα τῆς διὰ μνήμης διατηρήσεως τῶν περιφήμων ποιημάτων τοῦ Καληδονίου ποιητοῦ Ὀσσιανοῦ, ἅπερ ὁ συμπολίτης ἐκείνου, καὶ ποιητὴς ὁμοίως, ὁ Ἰάκωβος Μακφερσών, ἀνεῦρε δῆθεν, καὶ μεταφράσας εἰς πεζὸν λόγον ἐξέδωκεν εἰς δύο τόμους, τὸν μὲν ἐν ἔτει 1762, περιέχοντα τὸ ἐπικὸν ποίημα Fingal, ὃ διαιρεῖται εἰς βιβλία ἕξ, τὸν δὲ ἐν ἔτει 1763, περιέχοντα τὸ ἐπικὸν ποίημα Temora, ὃ διαιρεῖται εἰς βιβλία ὀκτώ.[2] Ἀληθὲς μέν ἐστιν, ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Wood ἡ εὐφυὴς ἐκείνη τοῦ Μακφερσῶνος ἐπινόησις πολλοὺς εἶχε τοὺς θαυμαστάς, πιστεύοντας, ὅτι τὰ ποιήματα ἐκεῖνα ἦσαν γνήσια ἔργα ἀρχαίου Καληδονίου ποιητοῦ, τοῦ Ὀσσιανοῦ (ὃς ἐπιστεύετο ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τῆς τρίτης μετὰ Χρ. ἑκατονταετηρίδος), καὶ μάλιστα μετὰ τὴν περὶ τούτων δημοσιευθεῖσαν πραγματείαν τοῦ πρώτου ἐξαπατηθέντος Δόκτορος Blair,

---

[1] *Περὶ τούτων λέγει ὁ* Wood *ἐν σελ.* 250, 259, *καὶ* 279. *Καὶ ἄλλοι δὲ τῶν περὶ τούτου γραψάντων παρέθεντο ὡς ἀπόδειξιν τῆς διαμνημονεύσεως τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων τὸ περὶ τῶν ποιημάτων τοῦ Ὀσσιανοῦ λεγόμενον, μᾶλλον δ' εἰπεῖν, ἄλλοτέ ποτε λεχθέν.*

[2] *Ἡ μετάφρασις αὕτη τῶν δῆθεν ἐπικῶν ποιημάτων τοῦ Ὀσσιανοῦ ἐπιγράφεται οὑτωσί.*—The works of Ossian, the son of Fingal, in two volumes, translated from the Gaelic language by James Macpherson. Vol. i. containing *Fingal*, an ancient epic poem, in six books, and several other poems; the third edition, London, 1765.—Vol. ii. containing *Temora*, an ancient epic poem, in eight books, and several other poems; to which is subjoined a critical dissertation of the poems of Ossian, the son of Fingal, by Hugh Blair, D.D., etc.

καὶ ὑποστηρίξαντος τὴν γνησιότητα τῶν ποιημάτων ἐκείνων. Οὐ *μόνον δὲ ἐν* Ἀγγλίᾳ, *ἀλλὰ καὶ κατὰ πᾶσαν τὴν* Εὐρώπην *ἐπεκράτησεν ἡ φήμη αὐτῶν, καὶ μεταφράσεις αὐτῶν ἐγένοντο ὑπό τε ἄλλων, καὶ ὑπὸ τοῦ* Ἰταλοῦ Καισαροττίου, *ὃς ἐνόμισεν ὅτι εὗρεν ἐν τῷ* Ὀσσιανῷ Καληδόνιόν *τινα* Ὅμηρον.[1] Ἀλλὰ *σπουδαῖαι πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθείας ἔρευναι δι' ἐπιτροπῆς λογίων ἀνδρῶν, ἐπίτηδες εἰς* Καληδονίαν *ἀποσταλείσης, καὶ πολὺν χρόνον ἐρευνησάσης ἐκεῖ περὶ τούτου, καὶ πολλῶν σοφῶν ἀνδρῶν κριτικαὶ πραγματεῖαι, καὶ μάλιστα ἡ ὑπὸ τοῦ* Malcolm Laing *ἔκδοσις τῶν ποιημάτων τοῦ* Ὀσσιανοῦ *μετὰ προλόγου καὶ σημειώσεων, ἔνθα ἐπιμελέστατα ἐξηρευνήθη, καὶ τρανώτατα ἀπεδείχθη, τὸ κίβδηλον αὐτῶν, πρὸ πάντων δὲ ἡ πολλάκις δοθεῖσα καὶ οὔποτε ἐκπληρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ* Μακφερσῶνος *ὑπόσχεσις τοῦ νὰ παρουσιάσῃ ὅπερ ἔλεγεν ὅτι εἶχεν ἀρχαῖον τῶν ποιημάτων ἐκείνων χειρόγραφον,*[2] *ταῦτα πάντα τρανώτατα ἀπέδειξαν, ὅτι ἡ εὐφυεστάτη ἐκείνη ἐπινόησις εἰς οὐδὲν ἄλλο ἐχρησίμευσεν, ἢ εἰς τὸ νὰ πλουτίσῃ καὶ νὰ δοξάσῃ τὸν ταύτην ἐπινοήσαντα* Μαρκφερσῶνα· *διότι οὐ μόνον πλούσιον γαιοκτήμονα κατέστησεν αὐτὸν ἐκ πενιχροῦ* Σχολάρχου *τῆς πατρίδος αὐτοῦ* (*ἦν δὲ ἡ μικρὰ πόλις* Ruthuen *ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς* Σκωτίας Inverness), *ἀλλὰ καὶ ζῶντι μὲν ἠνέῳξεν αὐτῷ τὰς μεγάλας πύλας τῆς* Βουλῆς *τῶν κοινοτήτων, ἐν ᾗ δέκα ὅλα ἔτη παρέστη μέλος ἄναυδον, ἀποθανόντι δέ, τάφον ἐντιμότατον ὑπὸ τοὺς ὑπερηφάνους θόλους τοῦ* Westminster Abbey, *ἔνθα οὔτε* Μίλτων *οὔτε* Σακεσπῆρος *ἠξιώθησαν νὰ ἐνταφιασθῶσιν.*[3]

---

[1] *Εὐθὺς ἐκδοθέντα μετέφρασεν ὁ Καισαρόττιος τὰ ποιήματα ἐκεῖνα ὑπὸ τήνδε τὴν ἐπιγραφήν.*—Poesie di Ossian, figlio di Fingal, antico poeta cellico, ultimamente scoperte, e tradotte in prosa Inglese da Jacopo Macpherson, e da quella transportate in verso Italiano dall' Ab. Melchior Cesarotti, con varie annotazioni de due tradutori, tom. i—ii. In Padova, 1763.

[2] *Ἑξάκις λέγεται ὅτι ἔδωκε τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην ὁ Μακφερσών, ἀλλ' οὐδέποτ' ἐξεπλήρωσεν αὐτήν. Ἐρεύνης δὲ γενομένης, ἀπεδείχθη, ὅτι πᾶσαι τῶν ποιημάτων ἐκείνων αἱ ἐκδόσεις ἐγένοντο ἐκ χειρογράφων αὐτοῦ ἐκείνου.*

[3] *Ἴδε πλείω περὶ Μακφερσῶνος καὶ τῶν Ὀσσιανοῦ ποιημάτων ἔν τε τῇ καλουμένῃ Βρεττανικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ, καὶ ἐν τῇ* Penny Cyclopædia· *ἔτι δὲ καὶ* Coleridge's Introductions to the Study of the Greek Classic Poets, p. 37, third edit. *Ἀλλὰ καὶ ὁ πολὺς* Knight *ἐν τοῖς εἰς Ὅμηρον προλεγομένοις* (§ xxxviii.) *ὑποστηρίζων τὴν ἀπὸ μνήμης διατήρησιν τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν ἐπί τινας αἰῶνας, λέγει, ὅτι τοῦτο οὐκ ἔστι θαυμαστόν, ὡς*

Οὕτως ἄρα αἱ μαρτυρίαι, ἐξ ὧν ὁ Wood ἠρύσατο τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα οὐκ ἐγράφησαν ἐξ ἀρχῆς, οὐδὲν τοιοῦτον ἀποδεικνύουσι μετὰ λόγου τοῦ προσήκοντος· καὶ διὰ τοῦτο οὔτε τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ τὴν περὶ Ὁμήρου ὀρθοδοξίαν, οὔτε τὴν τῶν Γάλλων φιλολόγων, ἴσχυσε νὰ μεταβάλῃ τὸ παράπαν. Καὶ ὅμως ἐν Γερμανίᾳ, ὅπου μέχρι τότε οὐδὲν ἐλάμβανον οἱ λόγιοι μέρος εἰς τὰς περὶ Ὁμήρου ἀμφισβητήσεις, ἀλλ' ἀταράχως ἐνησχολοῦντο εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ ποιητοῦ, καὶ εἰς μεταφράσεις αὐτοῦ, σεμνυνόμενοι, ὡς λέγει ὁ Καισαρόττιος, ὅτι οὐδέποτε ἠλάττωσαν τὸ πρὸς τὸν ποιητὴν σέβας,[1] τὸ σύγγραμμα τοῦ Wood ἀντήχησεν οὐκ ὀλίγον, καί τινας τῶν τότε Γερμανῶν φιλολόγων ἐπηρέασεν ἰσχυρῶς. Ἔγραψαν λοιπὸν ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης ὅ τε Herder καὶ ὁ Voss καὶ ὁ Stolberg,[2]

γενόμενον ὑπ' ἀνθρώπων, ἔργον ἐχόντων τὸ τὰ ποιήματα ἐκεῖνα ᾄδειν ἐπὶ μισθῷ, καὶ ἐπομένως παντὶ τρόπῳ σπουδαζόντων νὰ διαμνημονεύωσιν αὐτά· ἀπίστευτον δὲ τὸ ὑπὸ Μακφερσῶνος λεχθέν, ὅτι ἄνθρωποι ἀγροῖκοι καὶ ἄποροι, περὶ ἄλλα σπουδάζοντες καὶ περισπώμενοι, διετήρουν ἀπὸ μνήμης τοῦ Ψευδο-Οσσιανοῦ τὰ ποιήματα. "Neque mirandum est, ea per tot saecula sic integra conservata esse: quoniam, non ut Scotorum quidam de Pseudo-Ossiani sui poematibus persuadere laborabant, casu quodam novo et inaudito per homines rusticos et indigentes, aliis negotiis et curis distractos et impeditos, tradita erant, sed per eos, qui, ab omnibus Graeciae et coloniarum regibus et civitatibus merceda satis ampla conducti, omnia sua studia in iis ediscendis, retinendis, et rite recitandis conferebant," etc. Παρὰ δὲ τοῖς Ἰταλοῖς ὁ Ἰωάννης Ἀνδρέσσιος ἐν τῷ περὶ ἀρχῆς καὶ προόδου πάσης φιλολογίας συγγράμματι, οὗ καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐμνήσθημεν, κατακρίνων τοῦ Καισαροττίου τὴν εὐπιστίαν λέγει καὶ περὶ τοῦ Μακφερσῶνος τάδε. "Diremo soltanto che, se Ossian è realmente l'autore di quei poemi, ed appartiene al secolo che si pretende, egli dee certamente riputarsi un portentoso genio, e merita bene di essere conosciuto e venerato non solo dal Ingilterra, ma da tutta la colta Europa. Ma se i poemi dell' Ossian sono nati nel nostro secolo, e non sono che parti poetici della fantasia del Macpherson, non ci sembra che dobbiamo riconoscersi tropo obbligati al moderno Inglese, che ha voluto arricchire la nostra Letteratura di questa spiritosa invenzione."—Dell' origine, etc., di ogni Letteratura, dell' Abbale Giovanni Andress, tom. ii, p. 179—183 (Nuova edizione. Venezia, 1830).

[1] Cæsarottii Ragionamento Istorico critico, part. ii, sez. iv. ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ὁμήρου μεταφράσεως αὐτοῦ.

[2] Σημειωτέον ὅμως, ὅτι μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν εἰς Ὅμηρον Προλεγομ. τοῦ Οὐολφίου ὅ τε Herder καὶ ὁ Voss, ἀμφότεροι διακεκριμένοι τότε φιλόλογοι, ἀπεδοκίμασαν τὸ Οὐολφιανὸν σύστημα, ὡς λέγει ὁ Κύριος Edgar Quinet, οὗ τοὺς λόγους ἐφεξῆς ἐν τοῖς περὶ Οὐολφίου παραθήσομεν.

καὶ ὁ ἐν Βερολίνῳ σοφὸς Ἀκαδημαϊκὸς Merian, ὃς ἐν ἰδίᾳ πραγματείᾳ, δημοσιευθείσῃ ἐν τοῖς ὑπομνήμασι τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου (ἐν ἔτει 1778) ὑπεστήριξε μετὰ ζήλου τὴν γνώμην καὶ τὰς ἀποδείξεις τοῦ Wood. Ἀλλὰ πλείονες καὶ σημαντικώτεροι ὑπῆρξαν οἱ τὴν γνώμην ἐκείνην κατακρίναντες καὶ ἀντικρούσαντες ἔν τε Γερμανίᾳ καὶ ἐν Γαλλίᾳ. Πρῶτος τῶν ἄλλων ὁ ἐν Helmstadi Καθηγητὴς Frid. Aug. Wideburg καὶ ἐν ἰδίῳ προγράμματι—"an Homerus litteras noverit, iisque carmina sua consignaverit. Helmstadii, 1785"—καὶ ἐν τῷ περιοδικῷ συγγράμματι —Humanist. Magaz. 1787—ἰσχυρῶς ἀντέκρουσε τὴν θεωρίαν καὶ τὰς ἀποδείξεις τοῦ Wood· μετ' ἐκεῖνον δὲ ὁ κριτικώτατος Ἁρλέσιος ἐν τῇ Φαβρικίου Ἑλλην. Βιβλιοθήκῃ.[1] Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Οὐόλφιος, μάλιστα πάντων ἐκμελετήσας, ὡς εἰκός, τὸ σύγγραμμα τοῦ Wood, καὶ ἀκριβέστερον σταθμίσας τοὺς λόγους αὐτοῦ καὶ τὰς μαρτυρίας, ἀσθενεῖς εὑρίσκει ταύτας, εἰ καὶ ἀσπάζεται τὸ συμπέρασμα τοῦ συγγραφέως, ὅτι ἐπὶ Ὁμήρου οὐκ ἦν ἐν χρήσει ἡ τέχνη τοῦ γράφειν, καὶ τοῦτο ποιεῖται βάσιν τῶν ἰδίων αὐτοῦ σκέψεων καὶ συμπερασμάτων.[2] Καὶ ἄλλοι δὲ μετὰ τούτους ἀντέκρουσαν ἰσχυρῶς τὰς θεωρίας τοῦ Wood, ἐν οἷς καὶ ὁ Γάλλος Ἀκαδημαϊκὸς P. J. Bitaubé ἐν τοῖς προλεγομένοις τῆς μεταφράσεως τῆς Ἰλιάδος, ἣν ἐδημοσίευσε τὸ 1819, λέγει περὶ τούτου, ὅτι αὐτὸς ὁ Wood παραδεχόμενος, ὅτι ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἡ τέχνη τοῦ γράφειν ἦν ἐγνωσμένη καὶ χρήσιμος ἐν τῇ Συρίᾳ καὶ τῇ ἄλλῃ Ἀσίᾳ, καὶ ὅτι ὁ Ὅμηρος περιηγήσατο τοὺς τόπους ἐκείνους, ὤφειλεν εὐλόγως νὰ συμπεράνῃ, ὅτι ἐγίνωσκε τὴν τέχνην ταύτην.[3] Ἀλλ' ἡ ἀσθενὴς ἐκείνη ἀμφισβήτησις, ἡ τότε ἐκ τῆς θεωρίας τοῦ Wood διεγερθεῖσα, θεωρητέα ὡς ἀψιμαχία τις καὶ ἀκροβολισμὸς πρὸ τῆς μεγάλης

---

[1] Ἴδε τόμ. Α', σελ. 353.

[2] Οὐολφίου Προλεγ. εἰς Ὅμηρον, κεφ. xii.

[3] L'écriture syllabique, degré qui conduisit à l'invention des lettres, était connue très-anciennement des Syriens, Assyriens, et des autres peuples de l'Asie (voyez l'origine des lois, des arts et des sciences, tom. i); et l'on sait que les lettres furent de bonne heure en usage chez les Phéniciens. On a trouvé plusieurs inscriptions Grecques antérieures à Homère (voyez sur ce sujet une savante discussion de l'Abbé Barthelemy, Mémoires de l'Académie des Belles Lettres, vol. 23). L'art de l'écriture était connu dans la Chaldée dès

μάχης, ἣ μετ' οὐ πολὺ ἔμελλε νὰ συγκροτηθῇ, καὶ εἰς ἣν ἔμελλον ν' ἀγωνισθῶσιν οἱ διασημότατοι τῶν ἁπανταχοῦ τῆς Εὐρώπης φιλολόγων· τὸ δὲ σημεῖον τῆς μεγάλης ταύτης μάχης ἤρθη μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν καλουμένων Βενετικῶν σχολίων τῆς Ἰλιάδος, ἐξ ὧν ὁ Οὐόλφιος ἔλαβε τὴν ἀφορμὴν νὰ γράψῃ τὰ πολύκροτα αὐτοῦ Προλεγόμενα εἰς Ὅμηρον.

Ἰωάννης Βαπτιστὴς Δ' Ἄνσης Βιλλοισών, διάσημος Ἑλληνιστής, εἰς ὃν ὀφείλομεν μετὰ πολλῶν ἄλλων καὶ τὴν πρώτην ἔκδοσιν τοῦ Ὁμηρικοῦ Λεξικοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ σοφιστοῦ, περὶ οὗ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 253), ἐλέγομεν, πολλὰς ποιησάμενος περιηγήσεις ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ Δύσει πρὸς ἀνεύρεσιν χειρογράφων Ἑλληνικῶν, ἐπεσκέψατο ἐν ἔτει 1781 καὶ τὴν ἐν Βενετίᾳ βιβλιοθήκην τοῦ ἁγίου Μάρκου, ἐν ᾗ ὑπῆρχε πολύτιμον χειρόγραφον τῆς Ἰλιάδος μετὰ σχολίων ἀρχαίων, ἐπὶ περγαμηνῆς γεγραμμένον, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν Βιλλοισῶνα δύο πρὸ τοῦ Εὐσταθίου αἰῶνας χρονολογούμενον.[1] Τὸ χειρόγραφον τοῦτο τῆς Ἰλιάδος ἐγινώσκετο καὶ πρὸ τοῦ Βιλλοισῶνος ἐν Βενετίᾳ διατηρούμενον· ἀλλ' οἱ φιλόλογοι οὐδένα λόγον ἐποιοῦντο περὶ αὐτοῦ, νομίζοντες, ὡς ὁ ἡμέτερος λέγει Κοραῆς, ὅτι οὐδὲν πλέον τῶν τοῦ Εὐσταθίου παρεκβολῶν καὶ τῶν εἰς Δίδυμον ἀποδιδομένων μικρῶν σχολίων ἠδύνατο περιέχειν· καὶ ὅμως ἡ θαυμαστὴ φιλοπονία, ἐν ᾗ ὁ Βιλλοισὼν παρέβαλε τὰ σχόλια ταῦτα πρὸς τὰ τοῦ Εὐσταθίου, ἀνεκάλυψεν, ὅτι καὶ ἀρχαιότερα ἦσαν καὶ ἐν πολλοῖς διδακτικώτερα τῶν μέχρι τότε γνωστῶν καὶ ἐκδεδομένων.[2] Ἔσπευσε λοιπὸν νὰ δημοσιεύσῃ μετὰ τοῦ κειμένου τῆς Ἰλιάδος τὰ ἀρχαῖα ταῦτα σχόλια, τακτοποιήσας αὐτὰ κατὰ τοὺς στίχους, πρὸς οὓς ἀνταποκρίνονται, καὶ προτάξας μακρὰ καὶ σοφὰ προλεγόμενα περὶ Προσῳ-

---

le temps de Job, qui en parle d'une manière positive. Or, au temps d'Homère, le commerce avait établi une assez grande communication entre la Grèce, l'Asie mineure, l'Egypte et la Phénicie; diverses peuplades s'étaient répendues de ces deux derniers pays dans la Grèce. Mr. Wood est convaincu qu'Homère avait voyagé dans ce pays, berceau des arts et des sciences. Dès lors, il aurait dû soupçonner que ce poëte connaissait l'écriture, quelque informe qu'elle ait encore été, à en juger par les anciens monumens.—Réflexions sur Homère, p. 10—11.

[1] Ἴδε τὰ προλεγόμενα αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰλιάδα (ἐν ἀρχῇ).

[2] Ἴδε Κοραῆ προλεγόμ. εἰς τὴν Α ῥαψῳδίαν τῆς Ἰλιάδος (σελ. κγ' κ. ἑξ), καὶ Em. Egger—Mémoires de Littérat. anc. p. 128—130.

λοισῶνος παρήχθησαν αἱ δύο τελειόταται τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων, ἡ μὲν τῆς Ἰλιάδος εἰς τόμους ὀκτὼ ὑπὸ Εὑνίου (πολύτιμος ἀληθῶς ἔκδοσις διά τε τὰς διαφόρους γραφὰς τοῦ κειμένου, καὶ διὰ τὰς ἐκ τῶν Βενετικῶν σχολίων ἠρανισμένας σημειώσεις, καὶ μάλιστα διὰ τὰς ἐν τέλει ἑκάστης ῥαψῳδίας προστεθειμένας παρεκβολὰς τοῦ σοφοῦ ἐκδότου), ἡ δὲ πάντων ὁμοῦ τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν ὑπὸ Οὐολφίου εἰς τόμους τέσσαρας, ἄνευ μὲν σχολίων καὶ παρεκβολῶν, ἀλλὰ μετ' ἀκριβοῦς τοῦ κειμένου διορθώσεως.[1] Ἀλλὰ τὸ μᾶλλον ἀξιοσημείωτον προϊόν, ὅπερ ἡ φιλολογία ἐκ τῆς τοῦ Βιλλοισῶνος Ὁμηρικῆς ἐκδόσεως ἐκαρπώσατο, πρὸς κοινὸν μὲν καὶ μέγα τῶν φιλολογούντων σκάνδαλον, πρὸς ὠφέλειαν ὅμως αὐτῶν τε καὶ τῆς ἐπιστήμης, εἰσὶ τὰ πολύκροτα τοῦ Οὐολφίου Προλεγόμενα, περὶ ὧν καιρὸς νῦν εἰπεῖν τὰ προσήκοντα.[2]

Πρὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν ὁ μέγας οὗτος φιλόλογος καὶ καθηγητὴς ἐν Ἄλλῃ τῆς Σαξονίας διανοούμενος νὰ δημοσιεύσῃ νέαν, καὶ ὅσον οἷόν τε ἀκριβῆ, τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν ἔκδοσιν (διότι πρώτην τούτων ἔκδοσιν κατὰ τὸ κείμενον τοῦ Ἄγγλου Κλαρκίου ἐποιήσατο ἐν ἔτει 1784—5, εἰς τόμους 4), ἐμελέτα μετὰ πολλῆς προσοχῆς τάς τε Παρεκβολὰς τοῦ Εὐσταθίου, καὶ εἴ τι ἄλλο

πάσας δὲ τὰς ἄλλας ἐκ τῶν Βενετικῶν σχολίων γινώσκομεν· καὶ δῆλον ἐντεῦθεν, ὅτι τὴν συλλογὴν τῶν σχολίων ἐκείνων οὐκ ἐγίνωσκεν ὁ ἀοίδιμος τῆς Θεσσαλονίκης Ἀρχιεπίσκοπος. Ἴδε περὶ τούτου Κοραῆ προλεγόμ. εἰς τὴν Α ῥαψῳδίαν τῆς Ἰλιάδος, σελ. κγ'—κέ.

[1] *Ἡ μὲν τοῦ Εὑνίου ἔκδοσις τῆς Ἰλιάδος ἐπιγράφεται.*—Homeri carmina cum brevi annotatione, accedunt variae lectiones, et observationes veterum Grammaticorum, cum nostrae aetatis critica, curante C. G. Heyne. Lipsiae, 1802. *εἰς τόμους ὀκτώ, οἷς προσετέθη καὶ ἔννατος, ἐκδοθεὶς τὸ* 1822, *καὶ περιέχων τρεῖς πίνακας, ἐπιμελῶς συντεταγμένους ὑπὸ* E. A. G. Graefenham.—*Ἡ δὲ τοῦ Οὐολφίου ἐπιγράφεται—Ὁμήρου ἔπη.* Homeri et Homeridarum opera et reliquiae ex recensione Frid. Aug. Wolfii. Ilias, Lipsiae, 1804. Odyssea, Lipsiae, 1807.—*Ἴδε τὰ περὶ τῆς ἐκδόσεως ταύτης ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ λεγόμενα (ἔνθ. ἀν. σελ. κ').*

[2] *Ὁ Κύριος* Em. Egger (Mémoires de Littérat. etc., p. 87—89) *κάλλιστα ὑπέδειξε τὴν ἐκ τῶν Προλεγομένων τοῦ Οὐολφίου προελθοῦσαν εἰς τὴν φιλολογίαν ὠφέλειαν, δι' ἣν παρέσχον ἀφορμὴν εἰς τὴν σύνταξιν πολλῶν καὶ λαμπρῶν συγγραμμάτων, οἷά πέρ εἰσι, τὸ τοῦ* Kreuser *περὶ Ὁμηρικῶν ῥαψῳδῶν, τὸ τοῦ* Lehrs *περὶ τῶν Ἀριστάρχου Ὁμηρικῶν μελετῶν, τὸ τοῦ* Spohn *περὶ τοῦ τελευταίου μέρους τῆς Ὀδυσσείας, τὸ μέγα τοῦ* Welcker *σύγγραμμα περὶ ἐπικοῦ κύκλου, καὶ ἄλλα πάμπολλα, δι' ὧν οἱ ἀκάματοι τῆς Γερμανίας σοφοὶ κατεπλούτισαν τὴν Ἑλληνικὴν γραμματολογίαν, καὶ τὴν φιλολογίαν ἐν γένει, ἐκ τῶν Προλεγομένων ἐκείνων λαβόντες τὴν ἀφορμήν.*

ὅπλα ταῦτα διὰ τῶν χειρῶν τοῦ Οὐολφίου, ὡς ὀρθῶς λέγει ὁ Κύριος Em. Egger· "Cette fois encore la France eut l'initiative comme au temps de d'Aubignac, mais d'une autre manière. Elle fournit des armes, et ce fut l'Allemagne qui s'en servit."[1]

Ἐν ἔτει λοιπὸν 1795 ἐξέδωκεν ὁ Οὐόλφιος τὰ εἰς Ὅμηρον Προλεγόμενα·[2] ἐν οἷς ἐξετάσας μετὰ πολυμαθείας ἀληθῶς θαυμαστῆς πάσας τὰς ἐκ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων προκυπτούσας ἀποδείξεις, καὶ εἴ τι ἔξωθεν ὑπάρχει μαρτύριον, ἀπὸ Ἰωσήπου τοῦ Ἰουδαίου, τοῦ πρώτου εἰπόντος, ὅτι ὁ Ὅμηρος οὐ κατέλιπε γεγραμμένα τὰ ποιήματα αὐτοῦ, μέχρι τῶν νεωτέρων Perrault καὶ d'Aubignac καὶ Bentley καὶ Wood, ἀπεφήνατο, ὅτι τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα οὐκ ἐγράφησαν ἐξ ἀρχῆς, οὐδ' ἐποιήθησαν ὑφ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ, ἀλλ' ὑπὸ πολλῶν, ἄλλου ἄλλο ποιήσαντος μέρος· ταῦτα δὲ τὰ μέρη, ἅπερ ἦν δυνατὸν νὰ διατηρηθῶσιν ἀπὸ μνήμης, ὡς μικρὰ καὶ εὐμνημόνευτα, συλλεχθέντα καὶ συσσωματωθέντα ἐπὶ Πεισιστράτου (ὅτε καὶ πολλὰ προσετέθησαν, δυσκόλως νῦν διακρινόμενα), ἐγράφησαν τότε πρῶτον, καὶ ἀπετέλεσαν τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν. Κατὰ δὴ ταῦτα συμπεραίνει, ὅτι ὁ κοινῶς πιστευόμενος τῶν ποιημάτων τούτων ποιητὴς ἤτοι οὐχ ὑπῆρξε τὸ παράπαν, ἢ καὶ αὐτὸς ἦν εἷς τῶν πολλῶν ἐκείνων, οὗ τὸ ὄνομα ἐπεκράτησεν.

Φανερόν, ὅτι αὕτη τοῦ Οὐολφίου ἡ δόξα, καθ' ἑαυτὴν ἐξεταζομένη, οὐδὲν

---

[1] Mémoires de Littérat. etc., p. 77.

[2] Prolegomena ad Homerum, sive de operum Homericorum prisca et genuina forma variisque mutationibus et probabili ratione emedandi scripsit Frid. Aug. Wolfius.—Vol. i. Halis Saxonorum, 1795. *Τὸ δεύτερον τῶν Προλεγομένων τούτων μέρος οὐδέποτε ἐξεδόθη, εἰ καὶ ἐπέζησεν ὁ συγγραφεὺς τριάκοντα σχεδὸν ἔτη, ἀποθανὼν ἐν Μασσαλίᾳ τὸ* 1824. *Διὰ τοῦτο καὶ ἐπωνομάσθη τὸ ἔργον τοῦτο Φιλολογικὸν* torso *(ἢ φιλολογικὸς ὅλμος), τοῦτ' ἔστιν ἀγάλματος κορμὸς ἄνευ χειρῶν καὶ ποδῶν, Ἴδε τὸν Πρόλογον τῆς Ἱστορίας τοῦ Κυρίου Ἀσωπίου (σελ. ρπζ'—ή). Δευτέρα τῶν Προλεγομένων τούτων ἔκδοσις ἐγένετο ἐν ἔτει* 1859—Halis Saxonorum e Libraria orphanotrophei Franckiani. *Ἀλλὰ καὶ ὁ τὴν Ἐρνεστίου ἔκδοσιν τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν μετατυπώσας ἐν Γλασκόβῃ* (1814) *προσέθηκεν ἐν τῷ πέμπτῳ τόμῳ καὶ τοῦ Οὐολφίου τὰ Προλεγόμενα, οἷς ἀντιπαρέταξε καὶ τὰς εἰς τὸν Πλούταρχον ἀποδιδομένας δύο βιογραφίας τοῦ Ὁμήρου, ὥς τινα ἀρχαίαν ἀπολογίαν κατὰ τοῦ Οὐολφιανοῦ συστήματος· ἀλλ' ἐν τῇ τρίτῃ καὶ τελευταίᾳ τῆς Ἐρνεστίου ἐκδόσεως τοῦ Ὁμήρου μετατυπώσει (ἐν Λειψίᾳ,* 1824) *οὐ προσετέθησαν τὰ Προλεγόμενα.*

πλέον περιέχει τῶν ὑπὸ τοῦ Περώλτου καὶ d'Aubignac καὶ Wood δογματισθέντων· καὶ διὰ τοῦτο ὁ Γάλλος Rigault, εἰ καὶ ὁμολογεῖ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Γερμανοῦ φιλολόγου, καὶ τὴν πολυμάθειαν, ἐν ᾗ ἐπραγματεύσατο περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος, παραπονεῖται ὅμως, ὅτι συνήθως οἱ Γερμανοί, συσκιάζοντες τὰς Γαλλικὰς ἰδέας, καὶ ἀμαυροῦντες τὰς Γαλλικὰς ἐφευρέσεις, ἐκφέρουσιν αὐτὰς ἔπειτα ὡς Γερμανικάς, ὑπαινιττόμενος, ὅτι τοῦτ' αὐτὸ καὶ ὁ Οὐόλφιος ἔπραξε, παραστήσας ὡς ἰδίας τὰς περὶ Ὁμήρου ἰδέας τοῦ Γάλλου d'Aubignac.[1] Οὕτως ἔλεγε καὶ περὶ τοῦ Βίκου ὁ Ἰταλὸς Καισαρότιος (ὃ δὴ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Οὐόλφιον ἔγραψε μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν Προλεγομένων, ὡς ἄρτι ἐν τοῖς περὶ Βίκου ἐλέγομεν), ὅτι πολὺ πρὸ τοῦ Οὐολφίου συνέλαβεν ἐκεῖνος καὶ ἐδημοσίευσε τὴν περὶ Ὁμήρου δόξαν, ὅτι οὐδέποτε πραγματικῶς ὑπῆρξε τοιοῦτός τις ποιητής· οὕτω δὲ καὶ ἐν Γερμανίᾳ ὅ τε Herder, οὗ πρὸ μικροῦ ἐν τοῖς περὶ Wood ἐμνήσθημεν, καὶ ὁ τοῦ Οὐολφίου διδάσκαλος Εὔνιος, κατηγόρησαν τοῦ ἀνδρὸς κλεψιλογίαν, ὡς δῆθεν τὰ ἐκείνων σφετερισαμένου·[2] ἀγνοῶ δέ, εἰ καὶ περὶ τῶν Ἄγγλων Bentley καὶ Wood εἶπέ τις τὸ αὐτό, καὶ μάλιστα περὶ τοῦ τελευταίου, ὃς μᾶλλον τῶν ἄλλων ἁπάντων, εἰ καὶ ἀσθενῶς, ἀνέπτυξε τὸ περὶ ἐλλείψεως

---

[1] "Sur la question Homérique, l'Abbé d'Aubignac a vu de plus haut et plus loin que son temps, et il a devancé de plus d'un siècle le *scepticisme imitateur de l'Allemagne;* car l'originalité de l'Allemagne, c'est souvent d'amonceler des nuages autour des idées françaises et d'obscurcir ce que nous inventons," etc.—Hist. de la Querelle des Anciens et des Modernes, p. 413. *Καὶ αὖθις ἐν σελ.* 417 *λέγει περὶ τούτου.* "Evidemment l'Abbé d'Aubignac n'a pas assez de science pour bien défendre son paradoxe : il est plus original qu'érudit. Mais on ne reconnait pas moins dans son hypothèse le germe de celle de Wolf; ses *conjectures* sont l'ébauche des *Prolégomènes* allemands; et cette fois encore c'est une idée française, dédaignée par la France, que l'Allemagne nous a renvoyée avec sa signature, et que nous avons admirée courtoisement, dès qu'elle est venue d'outre-Rhin, comme une étrangère qui nous demandait l'hospitalité."

[2] *Διὰ τοῦτο κατεκρίθη δικαίως ὁ Εὔνιος, ὡς μνησικακήσας κατὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ μαθητοῦ· διότι ἐπῄνεσε μὲν τὸ ἔργον τοῦ Οὐολφίου, εἶπεν ὅμως, ὅτι τὴν περὶ Ὁμήρου δόξαν παρέλαβεν ἐξ αὐτοῦ, καὶ παρέστησεν ὡς ἰδίαν. Ὁ Κύριος* Egger *λέγει περὶ τούτου·* "Un autre esprit fort distingué, G. Heyne, lui aussi éditeur d'Homère, et l'un des premiers protecteurs de Wolf, n'eut pas le courage d'applaudir sans rancune au brillant travail de son ancien disciple." *Καὶ περὶ τούτου παραπέμπει εἴς τε τὸν βίον τοῦ Ῥουγκενίου τὸν ὑπὸ Οὐϋττεμβαχίου συγγεγραμμένον* (*σελ.* 214) *καὶ εἰς τὸν βίον τοῦ Οὐολφίου*

τῆς τέχνης τοῦ γράφειν ἐπὶ Ὁμήρου, ὅπερ ἐστὶν ἡ βάσις παντὸς τοῦ Οὐολφιανοῦ οἰκοδομήματος.

Ἀλλ' ὅμως ὁ Οὐόλφιος πρὸ παντὸς ἄλλου ἐδήλωσεν ἐν τοῖς Προλεγομένοις τὰς γνώμας τῶν πρὸ αὐτοῦ, καὶ μετ' ἐπαίνων μνημονεύει πάντων, πλὴν τοῦ Ἰταλοῦ Βίκου, οὗπερ ἠγνόει τὸ σύγγραμμα, ὡς ἄρτι ἐλέγομεν.[1] *Ὥστε οὐδαμῶς φαίνεται σφετερισάμενος ἄλλου τινὸς τὴν περὶ Ὁμήρου δόξαν, καὶ παραστήσας ὡς ἰδίαν· ἀλλὰ τὴν ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀτελῆ καὶ ἄμορφον καταλειφθεῖσαν προτομὴν αὐτός, ἄριστος ὢν τεχνίτης, ἐπεξειργάσατο, τάς τε ὑπ' ἐκείνων ἀτάκτως καὶ ἀτελῶς προσαχθείσας ἀποδείξεις ἐπεκτείνας, καὶ τὰς ἐκ τῶν Βενετικῶν σχολίων, ἅπερ ἐκεῖνοι ἠγνόουν, διὰ μακρῶν ἀναπτύξας, καὶ ἐν γένει οὕτω σοφῶς περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος πραγματευσάμενος, ὥστε, ἐάν τις τὰ πρότερον περὶ τούτου γεγραμμένα παραβάλῃ πρὸς τὰ τοῦ Οὐολφίου, εὐκόλως κατανοήσει τὴν ἄπειρον διαφοράν, καὶ ἀναφωνήσει περὶ ἀμφοτέρων τὸ τοῦ λόγου—" ἄλλο γλαύξ, ἄλλο κορώνη φθέγγεται." Δικαιότερον ἄρα ἔκρινε περὶ τούτου ὁ* Leo Jubert, *ἢ ὁ συμπολίτης αὐτοῦ* Rigault, *ἐν οἷς εἶπε περὶ Οὐολφίου·* " Ses conclusions sont, au fond, les mêmes que celles de d'Aubignac ; mais l'étendue de son savoir, la vigueur, l'enchaînement et la portée de ses arguments, mettent entre lui et le critique Français l'immense intervalle,

---

ὑπὸ Koert (*τόμ. Α΄, σελ.* 288—9). *Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Οὐόλφιος μετὰ πολλῆς ἀγανακτήσεως καὶ πικρίας ἀντέκρουσε ταύτην τοῦ Εὐνίου τὴν ἄδικον κατηγορίαν, γράψας δηκτικὰς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολάς.—Ἴδε περὶ τούτου καὶ τὴν τοῦ Ῥοδοκανακείου διαγωνίσματος ἔκθεσιν (σελ.* 30).

[1] *Ἴδε Προλεγ. εἰς Ὅμηρον, σημ.* 8, 54, *καὶ* 84. *Ἰδίως μάλιστα τὸ τοῦ* Bentley *ὄνομα, ὃν δικαίως ἀπεκάλει πρώτιστον τῶν κριτικῶν* (principem criticorum), *ὡς ἀπεκάλεσε καὶ τὸν Ῥουχγκένιον ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν ἀφιερώσει τῶν Προλεγομένων, προβάλλεται ὡς μέγιστον μαρτύριον τῆς ὀρθότητος τῶν συμπερασμάτων αὐτοῦ· καὶ παρατιθέμενος τὴν τοῦ Ἄγγλου κριτικοῦ περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων γνώμην, περατοῖ τὴν μακρὰν αὐτοῦ σημείωσιν (τὴν 84ην) ἐν ταῖσδε ταῖς λέξεσιν·* "Nihil est, de quo potius Bentleii judicium cognosse cupiam : et quis non idem cupiat, qui Phalarideæ controversiæ judicem norit? Id dubites, an illius emendationi Homerus tantum debiturus fuisset, quantum Horatius debet et comici." *Καὶ ὅμως οὔτε ὁ* Bentley *εἶπε πρὸ αὐτοῦ, ὅτι ὁ Ὅμηρος οὐκ ἔγραψε τὰ ἑαυτοῦ ποιήματα, καὶ ὅτι ταῦτα συνετάχθησαν ὑπὸ πολλῶν ποιητῶν, ὡς πρὸ μικροῦ ἐλέγομεν, οὔτε ὁ Ῥουχγκένιος ἀπεδέξατο τὸ Ὁμηρικὸν αὐτοῦ σύστημα, ὡς εὐθὺς ἐφεξῆς λέγομεν.*

qui sépare une hypothèse féconde d'un paradoxe stérile."[1] 'Εμφαντικώτερον δὲ κατέδειξε τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Οὐολφιανοῦ ἔργου πρὸς τὸ τοῦ d'Aubignac ὁ εὐφραδέστατος 'Ακαδημαϊκὸς Em. Egger ἐν τοῖς ὑπομνήμασι τῆς ἀρχαίας γραμματολογίας, ἔνθα μεταφράζων τὸ ΚΒ' κεφάλαιον τῶν τοῦ Οὐολφίου Προλεγομένων, ἐπιλέγει· "De telles pages sont-elles, je le demende, d'un pédant qui pèse et compte les syllabes, ou d'un esprit supérieur admis aux plus nobles jouissances du beau? Platon ne bannissait Homère de sa République qu'en couronnant de fleurs cette tête divine; Wolf ne bannit Homère de l'histoire qu'en le glorifiant par une poétique métamorphose. Et maintenant confondrons-nous sérieusement les assertions téméraires de d'Aubignac, ou même les rigoureuses et philosophiques conjectures de Vico, avec la science grave et solide dont Wolf donnait le premier exemple dans la discussion du problème Homérique? Wolf lui-même a protesté d'avance contre une telle comparaison. Les idées appartiennent surtout à celui qui les démontre. Si le philologue allemand n'a pas donné à son opinion la certitude d'une vérité démontrée, du moins l'a-t-il appuyée d'un ensemble imposant de vraisemblances historiques; et par là, il nous a forcés de compter avec elle. On pourrait rire de Perrault, de d'Aubignac. . . . . On peut rire des paradoxes qui on fait tour à tour d'Homère le même personnage qu'Ulysee, ou un Béotien racontant l'histoire de la Béotie, ou un prophète annonçant, sous des formes symboliques, la venue du Messie . . . . ou enfin (la liste de ces folies pourrait être allongée encore) un poëte natif de Belgique. . . . Wolf n'a rien de commun avec ces rêves d'une érudition qui n'est pas la science. Avec lui il faut discuter les textes à la main."[2]

'Εν συντόμῳ δὲ δυνατὸν εἰπεῖν περὶ τούτου, ὅτι ὁ Οὐόλφιος μελετήσας τὸ ζήτημα βαθύτερον, ἢ ὅσον ἐμελέτησαν τοῦτο οἱ πρὸ αὐτοῦ,

---

[1] Nouvelle Biographie Générale, v. Homère.

[2] Mémoires de Littérat. anc. p. 85—6.

καὶ μάλιστα ὁ ἀμέσως αὐτοῦ προηγησάμενος Wood, οὗ μετὰ προσοχῆς διεξῆλθε, καὶ ὀρθῶς ἐπικρίνει, τὸ περὶ Ὁμήρου σύγγραμμα, καὶ προσθεὶς εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ἄγγλου Ἑλληνιστοῦ ὅσους ἄλλους ἥ τε μείζων πολυμάθεια αὐτοῦ καὶ ἡ τῶν Βενετικῶν σχολίων, ὡς καὶ ἡ τῶν Ἑλληνικῶν Ἀνεκδότων τοῦ Βιλλοισῶνος, ἀνάγνωσις ἐχορήγησεν αὐτῷ, ἀνεβόησεν, οὕτως εἰπεῖν, πάντων τῶν ἄλλων θαῤῥαλεώτερον· "Ὀρθῶς εἶπεν ὁ Wood· ἡ τέχνη τοῦ γράφειν οὐκ ἐγινώσκετο, ἢ οὐκ ἦν ἐν τοιαύτῃ χρήσει ἐπὶ Ὁμήρου, ὥστε νὰ γραφῶσι τηλικαῦτα ποιήματα, οὐδ' ὑπῆρχε τότε ἡ πρὸς τοιοῦτον ἔργον χρήσιμος γραφικὴ ὕλη. Ἄγραφα λοιπὸν διετηρήθησαν ἀπὸ μνήμης μέχρι Πεισιστράτου, καὶ τότε πρῶτον γραφέντα συνεσωματώθησαν. Ὀρθῶς εἶπε πρὸ τοῦ Wood καὶ ὁ Bentley, ὅτι ᾄσματα μόνον ἐποίησεν ὁ Ὅμηρος, ἵνα περιᾴδωνται εἰς ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις, καὶ πεντακοσίους μετ' αὐτὸν χρόνους συναθροισθέντα ἀπετέλεσαν τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν. Ὀρθῶς εἶπον πρὸ τοῦ Bentley ὅ τε de la Motte καὶ d'Aubignac καὶ Perrault, ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξεν ὁ κοινῶς πιστευόμενος ποιητὴς τῶν δύο μεγάλων ἐκείνων ποιημάτων, ἢ ἐγένετο καὶ αὐτὸς εἷς τῶν πολλῶν, τῶν τὰ μικρὰ ἐκεῖνα ποιησάντων ποιήματα. Ὅτι δὲ ὀρθῶς εἶπον οἱ ταῦτα εἰπόντες, ἐγὼ τὰ παντοῖα ἐκείνων συμπεράσματα τακτοποιῶν, καὶ τὰς ὑπ' ἐκείνων δεδομένας ἀσθενεῖς ἀποδείξεις καὶ μαρτυρίας ἐνισχύων διὰ πολλῶν ἄλλων ἐσωτερικῶν τε καὶ ἐξωτερικῶν, ἀποδείξω σαφέστατα."

Τοιοῦτον ὑπῆρξε, νομίζω, τὸ πνεῦμα, ἐν ᾧ ὁ Οὐόλφιος ἔγραψε τὰ εἰς Ὅμηρον Προλεγόμενα, οὐδαμῶς τοὺς τῶν ἄλλων κόπους σφετερισάμενος, ἀλλὰ μᾶλλον, ὡς ἄλλος Μίλων Κροτωνιάτης, τὸν Ὁμηρικὸν ταῦρον, ὃν ἐκεῖνοι οὐκ ἠδυνήθησαν ἆραι, ἀλλὰ μόνον παρέσυραν ἐν τῷ φιλολογικῷ σταδίῳ μόλις καὶ μετὰ βίας, αὐτὸς ἐπὶ τῶν στιβαρῶν αὐτοῦ ἀναλαβὼν ὤμων, καὶ διὰ μέσου τοῦ σταδίου μετὰ θάῤῥους καὶ τόλμης διενεγκών. Ἄλλος ὁ λόγος, εἰ τὰ συμπεράσματα τοῦ Οὐολφίου καὶ αἱ πρὸς ἀπόδειξιν αὐτῶν προσαγόμεναι μαρτυρίαι καὶ σκέψεις κατίσχυσαν τῆς ἀρχαίας παραδόσεως, ἤ, ὀρθότερον εἰπεῖν, τῆς περὶ Ὁμήρου Ἑλληνικῆς ὀρθοδοξίας· ἀλλ' ὅτι τὰ συμπεράσματα ἐκεῖνα καὶ αἱ σκέψεις, ἀφ' ὧν προὔκυψαν, εἰσὶ πολυχρονίου μελέτης καὶ κρίσεως οὐ τῆς τυχούσης προϊόν, περὶ τούτου οὐδ' ὁπωστιοῦν δύναται ν' ἀμφιβάλλῃ ὅστις ἂν μετὰ προσοχῆς διεξέλθῃ

τά τε Προλεγόμενα τοῦ Οὐολφίου, καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ τὰ πάντῃ ἀσυνάρτητα καὶ πολλαχοῦ γελοῖα πονήματα. Διὰ τοῦτο, εἰ μὴ κατώρθωσεν ὁ Οὐόλφιος νὰ καταστήσῃ τὴν περὶ Ὁμήρου θεωρίαν αὐτοῦ δόγμα κοινόν, ἀλλὰ κατελείφθη αὕτη αἵρεσις Ὁμηρική, τοσοῦτον ὅμως διὰ τὴν πολυμάθειαν, ἐν ᾗ περὶ τούτου ἐπραγματεύσατο, ἐπεσκότισε πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ, ὥστε δικαίως ἐθεωρήθη καὶ ἐπωνομάσθη πατὴρ τοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν γραμμάτων πολυκρότου Ὁμηρικοῦ ζητήματος.[1] Οὕτως ἀναγνωρίζοντες τὴν ἀναμφισ-

---

[1] *Περὶ μὲν τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος ὁ ἡμέτερος Ἀκαδημαϊκὸς Κύριος Δ. Ν. Βερναρδάκης ἱκανῶς ἐν τρισὶ μαθήμασι τῆς Ἱστορίας ἐπραγματεύσατο, μόνην ἐξετάσας τὴν ἀπὸ Οὐολφίου καὶ ἐφεξῆς φάσιν αὐτοῦ, καὶ εἰς τὸ ὀρθότατον καταντήσας συμπέρασμα, ὅτι συνέβη καὶ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὅ, τι καὶ ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἐκείνου, τοῦ περὶ προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἴδε τὰ περὶ τούτου μαθήματα τοῦ Κυρίου Βερναρδάκη, δημοσιευθέντα ἐν τῇ Πανδώρᾳ (τόμ. ΙΣΤ', φυλλάδ. 371, 372 καὶ 373).—Περὶ δὲ Οὐολφίου καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἴδε τὰ ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ καὶ φίλου αὐτοῦ Κυρίου Ἀσωπίου εἰρημένα ἐν τῷ Προλόγῳ τῆς Ἱστ. τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. (σελ. ρπδ' κ. ἑξ). Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι, ὅσοι τοῦ μεγάλου ἐκείνου φιλολόγου ἐμνήσθησαν, μετὰ δικαίου θαυμασμοῦ ἐγκωμιάζουσι τὴν ἄπειρον αὐτοῦ πολυμάθειαν· καὶ ὁ διάσημος ποιητὴς τῆς Γερμανίας* Goethe *ἔλεγεν, ὅτι "μιᾶς ἡμέρας διατριβὴ μετὰ τοῦ Οὐολφίου ἴσον δύναται ἐνιαυσίῳ σπουδῇ."* "Le mouvement poétique et philosophique de l'Allemagne (*λέγει περὶ τούτου ὁ Καθηγητὴς Κύριος* Hillebrand *ἐν τῃ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ πραγματείᾳ περὶ Ὀτφρέδου Μυλλέρου καὶ τῆς Σχολῆς αὐτοῦ*) se joignit au mouvement politique de la France pour préparer les voies à celui qui devait inaugurer le règne de l'Allemagne dans la philologie et dans les sciences historiques qui en relèvent, à Fréd. Aug. Wolf. . . . Erudit sans pédantisme, esprit aussi universel que souple, ne se dérobant jamais aux influences de l'époque, polémiste plein de verve et toujours victorieux, incitateur fécond et écrivain original, riche en vues nouvelles, sûr dans la critique, accompli dans l'exécution, il agit cependant autant et plus par sa personnalité que par ses œuvres. 'Un jour d'entretien avec Wolf,' disait Goethe, 'vaut une année d'études.'" *Καὶ ἐφεξῆς ἐξετάζων τὰ τῆς φιλολογικῆς μεθόδου τοῦ Οὐολφίου ἀποτελέσματα, ἐπιλέγει.* "Toute la philologie allemande du dix-neuvième siècle relève de ce point de vue et de cette méthode. Sans Wolf, pas de Creuser, de Niebuhr, de Böckh, d'Otfried Müller. L'étendue même qu'a prise la science se rattache à ce point de vue et à cette méthode sur les-quels est fondé l'œuvre de Wolf, etc. *Καὶ τελευταῖον παρατίθεται τοὺς περὶ Οὐολφίου θαυμαστοὺς λόγους τοῦ* Friedländer, *λέγοντος ἐν τῷ "περὶ Ὁμηρικῆς κριτικῆς τοῦ Οὐολφίου" (ἐν Βερολίνῳ,* 1853, *σελ.* 6) *τάδε.* "Il ne lui fut pas donné de voir lever les semences qu'il avait jetées. Plus d'une génération humaine a passé depuis qu'il a trouvé une mort solitaire loin de la patrie, sous le ciel d'airain de la Provence, et on ne découvre même plus sa tombe parmi les cyprès du petit cimetière protestant de Marseille. Mais son nom a pénétré partout où la science a trouvé un asile, et tant qu'il y aura une science, il ne périra pas."

βήτητον ὑπεροχὴν καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ πατρός, ἴδωμεν νῦν καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ γεννηθὲν πολύσαρκον μέν, ἀλλὰ τερατόμορφον τέκνον.

Τοῦ Οὐολφίου τὰ περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων συμπεράσματά εἰσιν ἅπαντα ἀρνητικά, συγκεφαλαιούμενα ἐν συντόμῳ εἰς τὰ ἑξῆς πέντε·

1) Οὐκ ἦν ἐν χρήσει ἐπὶ Ὁμήρου ἡ τέχνη τοῦ γράφειν, οὐδὲ γραφικὴ ὕλη.

2) Οὐκ ἐγράφησαν τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ διεμνημονεύοντο.

3) Οὐκ ἦσαν μακρά, ἀλλὰ βραχέα ποιημάτια ἢ ᾄσματα.

4) Οὐκ ἐποιήθησαν ταῦτα ὑφ' ἑνός, ἀλλ' ὑπὸ παντοίων ἀοιδῶν.

5) Οὐκ ἐγένετο Ὅμηρος· εἰ δὲ ἐγένετο, εἷς ἦν καὶ οὗτος τῶν πολλῶν ἐκείνων.

Ἐκ τοῦ καταλογισμοῦ τούτου τῶν ἀρνητικῶν τοῦ Οὐολφίου συμπερασμάτων πᾶς τις εὐκόλως ἐννοεῖ, ὅτι ἀρνούμενος τῶν τε ποιημάτων καὶ τοῦ ποιητοῦ τὴν ἑνότητα, τίθησιν ὡς ἀσφαλῆ βάσιν τῶν σκέψεων αὐτοῦ τὴν ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς χρόνοις ἄγνοιαν τῆς γραφῆς, ἢ τοὐλάχιστον τὴν μετριωτάτην αὐτῆς γνῶσιν, καὶ τὴν ἔλλειψιν τῆς γραφικῆς ὕλης, διϊσχυριζόμενος, ὅτι ὁ Αἰγυπτιακὸς πάπυρος ἐχρησίμευσε κοινῶς παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὡς ὕλη γραφικὴ τὸν ἕκτον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ ἐπὶ Ἀμάσιος βασιλεύοντος Αἰγύπτου, καὶ ὅτι ἄνευ τούτου ἀδύνατον ἦν ἐπὶ λίθων, ξύλων, δερμάτων, ἢ ἄλλου τινὸς τοιούτου, νὰ γραφῶσι ποιήματα τόσῳ μακρά. Διὰ πολλῶν δὲ λόγων ἰσχυροποιήσας τὴν βάσιν ταύτην, προβαίνει εἰς τὴν τοῦ οἰκοδομήματος κατάρτυσιν, τοιαύτην τινὰ ποιούμενος τῶν σκέψεων αὐτοῦ τὴν σειράν.—Ἐπειδὴ οὐχ ὑπῆρχεν ἐπὶ Ὁμήρου ἡ τέχνη τοῦ γράφειν, οὔτε γραφικὴ ὕλη, τὰ λεγόμενα Ὁμηρικὰ ποιήματα οὐκ ἐγράφησαν ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ διεμνημονεύοντο μέχρι Πεισιστράτου, ὅτε κατὰ πρῶτον ἐγράφησαν.—Ἐπειδὴ διαμνημονευόμενα μετεδίδοντο ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, οὐκ ἦσαν μακρά, οἷα νῦν ἔχομεν αὐτά (διότι ἀδύνατον νὰ διαμνημονεύωνται ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον τόσῳ μακρὰ ποιήματα), ἀλλ' ἦσαν ᾄσματα βραχέα καὶ διὰ τοῦτο εὐμνημόνευτα, πραγματευόμενα διάφορα τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, τοῦτ' ἔστι τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, μέρη.—Ἐπειδὴ τοιαῦτα ἦσαν ᾄσματα, οὐκ ἐποιήθησαν ὑφ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ, ἀλλ' ὑπὸ πολλῶν, ἄλλου ἄλλο ποιήσαντος

μέρος.—Ἐπειδὴ ὑπὸ πολλῶν ἐποιήθησαν, ὁ κοινῶς νομιζόμενος μόνος ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας οὐχ ὑπῆρξε πράγματι· εἰ δὲ ὑπῆρξεν, εἷς ἦν καὶ αὐτὸς τῶν πολλῶν ἐκείνων ἀοιδῶν, οὗ τὸ ὄνομα, ὡς τὰ πλείω ἴσως τῶν ᾀσμάτων ἐκείνων ποιήσαντος, ἐπεκράτησεν. Οὕτως ἄρα ἐκ τῆς πρώτης ὑποθέσεως, ὅτι ἡ τέχνη τοῦ γράφειν οὐκ ἐγινώσκετο, ἢ ἀτελέστατα ἐγινώσκετο καὶ ἐχρησίμευεν ἐπὶ Ὁμήρου, παρήγαγεν ἀλλεπάλληλα τὰ ἀρνητικὰ αὐτοῦ συμπεράσματα, διαῤῥήδην ἀρνησάμενος τοῦ τε ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων τὴν ἑνότητα. Παρεκτὸς δὲ τούτου νομίζει τὴν Ὀδύσσειαν ἕνα ἢ δύο αἰῶνας μεταγενεστέραν τῆς Ἰλιάδος, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (κεφ. ε′) ἐλέγομεν.

Ἰδόντες οὕτω τὰ τοῦ Οὐολφίου ἀρνητικὰ συμπεράσματα, ἴδωμεν καὶ τὸν ἀποδεικτικὸν τρόπον, δι᾽ οὗ ἐκτίθησι τὰς σκέψεις ἢ τοὺς λόγους, ἐξ ὧν τὰ συμπεράσματα ταῦτα συνάγονται.

Ἐπειδὴ τὸ περὶ γραφῆς ζήτημα ἀποτελεῖ, ὡς εἴδομεν, ὅλου τοῦ οἰκοδομήματος τὴν βάσιν, ἐν τούτῳ μάλιστα ἐνδιατρίβει ὁ συγγραφεὺς τῶν Προλεγομένων (κεφ. XII—XXII), παντοίους ἐπάγων λόγους, ἐσωτερικούς τε καὶ ἐξωτερικούς, ὅπως ἀποδείξῃ, ὅτι πολλοὺς μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον αἰῶνας ἤρξαντο γράφειν οἱ Ἕλληνες.[1] Ὅτι ὁ πεζὸς λόγος μόλις μετὰ πέντε ἑκατονταετηρίδας ἐμορφώθη· ὅτι οὐδεμία ἐπιγραφὴ εὕρηται γεγραμμένη πρὸ τῆς ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος· ὅτι τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ἐν ταῖς ἀρχαιοτάταις ἐπιγραφαῖς μαρτυρεῖ τὴν τότε πρώτην αὐτῶν διαμόρφωσιν· ὅτι οὐ μνημονεύονται νόμοι γραπτοὶ πρὸ τοῦ νομοθέτου τῶν Λοκρῶν Ζαλεύκου, περὶ τὸ 600ὸν ἔτος πρὸ Χρ. ἀκμασαντος·[2] ὅτι ὁ ποιητὴς αὐτὸς οὐδαμοῦ μνημονεύει γραμμάτων καὶ γραφῆς, ἀλλὰ παρίστησι τοὺς ἑαυτοῦ ἥρωας ἀγραμμά-

---

[1] Ἐννοεῖται δέ, ὅτι ἐν ταῖς περὶ τούτου μαρτυρίαις ἡ τοῦ Ἰουδαίου Ἰωσήπου καὶ ἡ τοῦ σχολιαστοῦ Διονυσίου τοῦ Θρᾳκός, ἃς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 206 καὶ 274) παρεθέμεθα, ἐπιμελῶς ἐξετάζονται· καὶ τὴν μὲν πρώτην προσπαθεῖ νὰ ἰσχυροποιήσῃ, ἑρμηνεύων τὸ "φασίν" ὡς ἔχον θετικωτέραν ἔννοιαν τοῦ "φασὶν ἔνιοι" καὶ "φασί τινες·" τὴν δὲ δευτέραν περικαθαίρει τῶν ἐν αὐτῇ ἀναχρονισμῶν καὶ τερατολογιῶν, καρπούμενος ἐξ αὐτῆς ὅ, τι χρήσιμον πρὸς τὸν σκοπόν, ὅπερ ἐστὶ τό "ἦν γάρ, ὥς φασιν, ἀπολόμενα τὰ τοῦ Ὁμήρου· τότε γὰρ οὐ γραφῇ παρεδίδοντο, ἀλλὰ μόνῃ διδασκαλίᾳ, ὡς ἂν μνήμονι φυλάττοιντο."

[2] Ἴδε Κλίντωνα, τόμ. Α′, σελ. 192. Ἀλλὰ τὰ περὶ Ζαλεύκου ἐπιμελῶς ἐξηρευνημένα ἴδοις ἂν ἐν τῇ τοῦ Κυρίου Ἀσωπίου ἱστορίᾳ τῶν Ἑλ. ποιητ. καὶ συγγραφ. (σελ. 769—774).

τους, ὡς δῆλον ἐκ τῆς γενομένης κληρώσεως ἐν τῇ μονομαχίᾳ τοῦ Αἴαντος καὶ Ἕκτορος·[1] ὅτι καὶ ἐν τῷ ἱστορεῖν τὴν ὑπὸ τοῦ Προίτου ἀποστολὴν τοῦ Βελλεροφόντου εἰς Λυκίαν οὐ μνημονεύει γραμμάτων, ἀλλὰ σημάτων λυγρῶν·[2] πάντα ταῦτα, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον ἐξωτερικὸν ἢ ἐσωτερικὸν μαρτύριον, συνάγει καὶ παρατίθεται πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ αὐτοῦ, ὅτι ἐπὶ Ὁμήρου ἡ τέχνη τοῦ γράφειν ἦν ἄγνωστος τοῖς Ἕλλησι καὶ αὐτῷ τῷ ποιητῇ, ἢ ὡς ἐλάχιστα γνωστὴ καὶ χρήσιμος. Μετὰ τοῦτο δὲ οὐχ ἧττον ἐπιμελῶς ἐξετάζει τὰ περὶ ῥαψῳδῶν καὶ Πεισιστράτου, παραδεχόμενος πληρέστατα, ὅτι πρῶτος οὗτος "τὰ Ὁμήρου ἔπη διεσπασμένα ἠθροίζετο," ὡς κατὰ δεύτερον λόγον ἀποδεικνύον τὴν μέχρι τότε διαμνημόνευσιν αὐτῶν καὶ τὴν τότε πρῶτον διὰ γραφῆς κοινοποίησιν, καὶ πολὺν ποιούμενος λόγον περὶ τῶν ἱστορούντων τὸ περὶ Πεισιστράτου, ὧν παρατίθεται τὰς μαρτυρίας κ.τ.λ. Ἐφεξῆς δὲ προβαίνει εἰς τὰ περὶ τῶν διασκευαστῶν καὶ ἐκδοτῶν καὶ ἐκδόσεων· καὶ τελευταῖον εἰς τὰ περὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν γραμματικῶν, ἅπερ ἐξετάζει διὰ μακροτέρων, οὐχὶ δὲ πάντα, ἀλλὰ μόνα τὰ περὶ τῶν τριῶν πρώτων καὶ μεγίστων, Ζηνοδότου, Ἀριστοφάνους καὶ Ἀριστάρχου, καὶ τοῦ Περγαμηνοῦ Κράτητος, ἐν ᾧ καὶ συμπληροῖ τὸ πρῶτον μέρος τῶν Προλεγομένων, ἐπιφυλαττόμενος νὰ πραγματευθῇ περὶ τῶν λοιπῶν Ἀλεξανδρινῶν καὶ τῶν νεωτέρων κριτικῶν ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει· τοῦτο ὅμως οὐδέποτε ἐξέδωκεν, εἰ καὶ ἐπέζησε τριάκοντα ὅλα ἔτη, οὐδ' ἠκούσθη μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ εὑρεθὲν τοιοῦτόν τι πόνημα ἐν τοῖς χειρογράφοις αὐτοῦ.[3]

---

[1] Ἰλιάδ. Η, 181—9.

[2] Ἰλιάδ. Ζ, 168—9.

[3] Ἐνταῦθα παρατηρητέον, ὅτι, καθὼς ὁ Ἔρασμος ἐν τέλει τοῦ βίου ἀνεγνώρισε τὴν ἰδίαν πλάνην, καὶ συνεβούλευσε τοῖς φίλοις αὐτοῦ νὰ μὴ ἐκλάβωσιν ὡς σπουδαίαν τὴν περὶ προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης γνώμην αὐτοῦ (ἴδε Κ. Οἰκονόμου τὸ "περὶ γνησίας προφορᾶς τῆς Ἑλλην. γλώσσης," σελ. 672—3), οὕτω καὶ ὁ Οὐόλφιος φαίνεται ἀναγνωρίσας τὴν ἰδίαν πλάνην ἐν τῷ Ὁμηρικῷ ζητήματι. Πῶς ἄλλως πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ τὸ ἀτελὲς τῶν Προλεγομένων, ὧν οὐδέποτε ἐξεδόθη τὸ δεύτερον μέρος, οὐδ' εὑρέθη ἀνέκδοτον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρός, καίπερ τριάκοντα ἐπιζήσαντος ἔτη; Αὐτὸς ὁ Οὐόλφιος ἐρωτηθεὶς πολλάκις παρὰ τοῦ μαθητοῦ καὶ φίλου αὐτοῦ Κυρίου Ἀσωπίου, διὰ τί τὰ Προλεγόμενα καταλείπονται ἀτελῆ, ἀπεκρίνετο πάντοτε, ὅτι ἐν ἄλλοις αὐτοῦ πονήμασι καὶ μαθήμασιν ἐτελειώθησαν. Ἀλλ' ὅμως ὁ αὐτὸς Κύριος Ἀσώπιος βεβαιοῖ (ἔνθ. ἀν. σελ. ρπή, σημ. 1),

Τοιαῦτα μέν εἰσι τοῦ Οὐολφίου τὰ περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων καὶ τοῦ Ὁμήρου συμπεράσματα, καὶ τοιοῦτοί εἰσιν οἱ λόγοι καὶ αἱ σκέψεις, ἐξ ὧν ἐκπηγάζουσιν· οὕτω δὲ σοφῶς καὶ διὰ τοσαύτης πολυμαθείας ἐξέθηκε τὰς σκέψεις αὐτοῦ καὶ τοὺς λόγους, ὥστε οὐ μόνον τότε ᾐχμαλώτισεν, οὕτως εἰπεῖν, πολλοὺς τῶν φιλολογούντων, καὶ ἰδίως τοὺς Γερμανούς, καὶ κατέστησε προσηλύτους τῆς αἱρέσεως αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ νῦν ἔτι, μετὰ πολλὰς καὶ σπουδαίας πραγματείας, δι' ὧν ἀνῃρέθησαν οἵ τε λόγοι καὶ τὰ συμπεράσματα αὐτοῦ, ὑπάρχουσιν οἱ ἀποδεχόμενοι τὰ ὑπ' ἐκείνου δογματισθέντα· τινὲς δὲ καὶ προβαίνουσι περαιτέρω τῶν ὁρίων, ἅπερ ἐκεῖνος ἔθηκεν, ἐκκαθαρίζοντες τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, καὶ διαμελίζοντες αὐτά, ὡς δῆθεν ἐξευρόντες τὴν ἀληθῆ κατασκευὴν τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν παρατόλμων τούτων χειρουργῶν εὐθὺς ἐφεξῆς διηγησόμεθα· νῦν δὲ ἴδωμεν μέχρι τίνος ἔχονται ὀρθότητος οἱ τοῦ Οὐολφίου λόγοι, καὶ μάλιστα ὁ περὶ τῆς τέχνης τοῦ γράφειν, ὅς ἐστιν ὁ γόρδιος τοῦ ζητήματος τούτου δεσμός,

---

ὅτι πάντα τοῦ ἀνδρὸς τὰ ἔργα διεξελθών, τά τε ὑπ' αὐτοῦ ἐκείνου, καὶ τὰ ὑπ' ἄλλων μετὰ τὸν ἐκείνου θάνατον ἐκδεδομένα, οὐδὲν εὗρε τοιοῦτον· καὶ ταῦτα εἰπών, ἐπάγει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ περὶ τοῦ πράγματος κρίσιν, λέγων. "Ἤθελεν εἶναι λοιπόν, νομίζω, ὀρθότερον εἰπεῖν, ὅτι ἐπιγράψας τὴν ἔκδοσιν Ὁμήρου καὶ Ὁμηριδῶν λείψανα, καὶ ὑποσχεθεὶς νὰ διακρίνῃ μετέπειτα τὰ γνήσια τοῦ Ὁμήρου καὶ τὰ τῶν Ὁμηριδῶν, κατετρόμαξεν ὁ ἀνήρ, βλέπων τὸ δυσεκτέλεστον, ἤ, μᾶλλον εἰπεῖν, ἀδύνατον τοῦ πράγματος." Ὁ Κύριος Em. Egger (Mémoires de Littérat. etc., p. 89—90 σημ. 2) εὑρίσκει συμπεπληρωμένον πως τὸ ἔργον τοῦ Οὐολφίου ἐν τῷ Προλόγῳ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης τελευταίας ἐκδόσεως τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν, ἐν ταῖς πρὸς Εὔνιον ἐπιστολαῖς αὐτοῦ, ἐκδοθείσαις ἐν Βερολίνῳ (1797 εἰς 8ον), ἐν τῇ πραγματείᾳ "Εἰ μεταφραστέος ὁ Ὅμηρος," τῇ περιεχομένῃ ἐν τοῖς συμμίκτοις αὐτοῦ συγγράμμασι, καὶ τέλος πάντων ἐν τοῖς μαθήμασιν αὐτοῦ (Vorlesungen) "περὶ τῶν τεσσάρων πρώτων ῥαψῳδιῶν τῆς Ἰλιάδος," τοῖς ὑπὸ τοῦ Κυρίου Usteri δημοσιευθεῖσιν. Ἀλλ' ἐν τοῖς μεταγενεστέροις ἐκείνοις τοῦ Οὐολφίου ἔργοις εὕρηται μὲν ἐπικρατοῦν τὸ αὐτὸ σύστημα, ὅπερ ἐν τοῖς εἰς Ὅμηρον Προλεγομένοις ἐδημιούργησεν, οὐχὶ ὅμως καὶ συνέχεια τῆς τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν ἱστορίας, ἀπὸ Κράτητος (ἔνθα καταλήγει τὸ ἐκδεδομένον πρῶτον μέρος τῶν Προλεγομένων) καὶ ἐφεξῆς. Ἐν τοιαύτῃ συνεχεῖ ἐξιστορήσει καὶ κριτικῇ ἐρεύνῃ, οἵα ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῶν Προλεγομένων ἐπικρατεῖ, περιέμενέ τις ἰδεῖν ἐξεταζόμενα ἐν δευτέρῳ μέρει τὰ τῶν Κρατητείων καὶ Ἀρισταρχείων, καὶ τὰ ἐφεξῆς μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων· ἀλλὰ συνέχεια τοιαύτη, ἔρευνα κριτικὴ περὶ τῶν μετὰ Κράτητα καὶ Ἀρίσταρχον, οὐδαμοῦ τῶν ὑπὸ τοῦ Κυρίου Egger μνημονευομένων συγγραμμάτων τοῦ Οὐολφίου εὕρηται· καὶ διὰ τοῦτο ἐσαεὶ κατελείφθησαν τὰ προλεγόμενα ἐκεῖνα, ὡς προσηκόντως ἐπωνομάσθησαν, φιλολογικὸς ὅλμος.

τεχνικώτατα ὑπ' ἐκείνου περιδεδεμένος καὶ συνεσφιγμένος πρὸς μέγα τῶν φιλολογούντων σκάνδαλον.

Πολλοὶ μὲν καὶ διάσημοι φιλόλογοι, ἄλλοι μὲν εὐθὺς δημοσιευθέντων τῶν Οὐολφίου Προλεγομένων, ἄλλοι δὲ μετέπειτα, κατεπολέμησαν τὴν θεωρίαν ἐκείνην, καὶ πρὸ πάντων ἐπεχείρησαν νὰ κόψωσι τὸν εἰρημένον δεσμόν, ἀντιτάσσοντες τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν περὶ τῆς πρώτης τῶν γραμμάτων εἰσαγωγῆς ἐν τῇ Ἑλλάδι, καὶ τῆς ἔτι ἀρχαιοτέρας χρήσεως αὐτῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἔνθα καὶ ἔζησεν ὁ Ὅμηρος, καὶ ἐποίησε τὰ ποιήματα αὐτοῦ· ἐν τούτοις δὲ διεκρίθησαν μάλιστα οἱ Γάλλοι Saint-Croix καὶ Fortia d'Urban, ὁ Γερμανὸς G. G. Nitzsch, πλεῖστοι Ἄγγλοι, ὡς ὁ Granville Penn, ὁ Edward Lytton Bulwer, καὶ πάντων μάλιστα ὁ ἐκτενέστερον καὶ πληρέστερον περὶ τούτου πραγματευσάμενος W. Mure ἐν τῇ κριτικῇ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ (βιβλ. Γ', κεφ. 7), καὶ ἐν τοῖς δυσὶ παραρτήμασι L καὶ M, τοῖς ἐν τέλει τοῦ τρίτου τόμου. Οὗτος πρὸ πάντων διὰ τῆς ἀκριβεστάτης ἐκείνης ἐξερευνήσεως τοῦ περὶ γραφῆς ζητήματος ἄρδην κατέστρεψε τὸν ἰσχυρότατον τοῦ Οὐολφίου λόγον, καὶ κατέκοψεν, ὡς ἄλλος Ἀλέξανδρος, διὰ μαχαίρας ὀξυτάτης τὸν φιλολογικὸν ἐκεῖνον δεσμόν.

Ἀλλὰ πάντες οὗτοι οἱ σοφοὶ ἄνδρες κατέκοψαν τὸν Οὐολφιανὸν δεσμόν, μαχαίρᾳ χρώμενοι Ἑλληνικῇ, τοῦτ' ἔστιν ἐκ τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων ἀρυσάμενοι θετικωτάτας ἀποδείξεις περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης τῶν γραμμάτων εἰσαγωγῆς καὶ χρήσεως ἐν τῇ Ἑλλάδι. Ὥστε, καὶ εἰ μηδεὶς αὐτῶν ἀνῄρει τὴν περὶ τούτου δόξαν τοῦ Οὐολφίου, καὶ εἰ μέχρι νῦν παρέμενεν ἀπρόσβλητος καὶ ἀκαταμάχητος, ἀδύνατον ἦν νὰ κατισχύσῃ παρ' ἡμῖν, εἰ μήποτε παραφρονήσαντες ἐῤῥίπτομεν εἰς τὸ πῦρ πάντας τοὺς Ἕλληνας ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς, καὶ ἀντικαθιστῶμεν εἰς τὴν ἔνδοξον θέσιν αὐτῶν τὸν Ἰουδαῖον Ἰώσηπον καὶ ἄγνωστόν τινα σχολιαστὴν Διονυσίου τοῦ Θρᾳκός. Περὶ τούτου λοιπὸν σκοποῦντες ἡμεῖς, καὶ τοὺς ἐνδόξους ἡμῶν συγγραφεῖς ἀνερευνῶντες, πληρέστατα διδασκόμεθα παρ' αὐτῶν, πότε εἰσήχθησαν ἐν τῇ Ἑλλάδι τὰ γράμματα, καὶ ὁποία ἦν ἡ χρῆσις αὐτῶν ἐπὶ Ὁμήρου, καὶ πολὺ πρὸ Ὁμήρου. Ἔχομεν πρώτιστον πάντων Ἡρόδοτον, τὸν τῆς Ἱστορίας πατέρα, τρανώτατα διδάσκοντα, καὶ μετὰ μακρὰς ἐρεύνας,

ὅσας πρὸς εὕρεσιν τῆς ἀληθείας ἐποιήσατο, βεβαιοῦντα, ὅτι "οἱ Φοίνικες "οἱ σὺν Κάδμῳ ἀπικόμενοι, ἄλλα τε πολλά, οἰκήσαντες ταύτην τὴν χώρην, "εἰσήγαγον διδασκάλια ἐς τοὺς Ἕλληνας καὶ δὴ καὶ γράμματα, οὐκ ἐόντα "πρὶν Ἕλλησι, κ. τ. λ." Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ προσβεβαιοῦντα, ὅτι ἰδίοις ὀφθαλμοῖς εἶδε Καδμήϊα γράμματα ἐπὶ τριῶν ἐπιγραφῶν, ἃς ἀνέγνω ἐν Θήβαις· "Εἶδον δὲ καὶ αὐτὸς Καδμήϊα γράμματα ἐν τῷ ἱρῷ τοῦ Ἀπόλ-"λωνος τοῦ Ἰσμηνίου ἐν Θήβῃσι τῇσι Βοιωτῶν ἐπὶ τρίποσί τισι ἐγκεκο-"λαμμένα, τὰ πολλὰ ὁμοῖα ἐόντα τοῖσι Ἰωνικοῖσι· ὁ μὲν δὴ εἷς τῶν "τριπόδων ἐπίγραμμα ἔχει·

Ἀμφιτρύων μ' ἀνέθηκεν ἐὼν ἀπὸ Τηλεβοάων·

"ταῦτα ἡλικίην ἂν εἴη κατὰ Λάϊον τὸν Λαβδάκου τοῦ Πολυδώρου τοῦ "Κάδμου. Ἕτερος δὲ τρίπους ἐν ἑξαμέτρῳ τόνῳ λέγει·

Σκαῖος πυγμαχέων με ἑκηβόλῳ Ἀπόλλωνι
νικήσας ἀνέθηκε τεῒν περικαλλὲς ἄγαλμα.

". . . τρίτος δὲ τρίπους λέγει, καὶ οὗτος ἐν ἑξαμέτρῳ·

Λαοδάμας τρίποδ' αὐτὸς ἐϋσκόπῳ Ἀπόλλωνι
μουναρχέων ἀνέθηκε τεῒν περικαλλὲς ἄγαλμα.[1]

Ἔχομεν μετὰ τὸν Ἡρόδοτον ἄλλων ἱστορικῶν καὶ γραμματικῶν πλῆθος, τοῦτ' αὐτὸ βεβαιούντων, Διόδωρον, Στράβωνα, Πλούταρχον, Παυσανίαν κ. τ. λ., ἀρχαιοτάτων χρησμῶν μνημονεύοντας, καὶ δὴ καὶ ἐπιγραφῶν τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων, οἷα πέρ ἐστιν ἡ ὑπὸ Θησέως ἐπὶ τῆς ἐν τῷ ἰσθμῷ στήλης ἐγκεκολαμμένη ἑκατέρωθεν· ἔνθεν μέν,

Τάδ' οὐχὶ Πελοπόννησος, ἀλλ' Ἰωνία·

ἔνθεν δέ,

Τάδ' ἐστι Πελοπόννησος, οὐκ Ἰωνία.[2]

---

[1] *Ἡροδ. Ε'*, § 58—62. *ἔνθα ἴδε τὰ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ αὐτοῦ ἐκδότου* J. C. F. Baehr *σημειούμενα· ἔτι δὲ καὶ* Nitzsch, de Hist. Homeri, etc. Fasc. 1, § xviii. *μάλιστα δὲ πάντων* W. Mure *ἔνθ. ἀνωτ.*

[2] *Ἴδε Διόδ. Σικελ. Γ'*, § 66. *Ε'*, § 57 *καὶ* 74.—*Στράβ. βιβλ. Θ', σελ.* 392.—*Πλούτ. ἐν βίῳ Θησέως*, § 25.—*Παυσ. Ἠλιακ. κεφ. ΙΖ'*.—*Εὐσέβ. ἐν Εὐαγ. προπαρ. Γ'*, 5. *Ἐκ τούτων ὁ Πλούταρχος καὶ ἀλλαχοῦ (περὶ τοῦ Σωκράτους δαιμονίου*, § 5) *ἱστορεῖ, ὅτι, ἀνοιχθέντος ὑπὸ τοῦ Ἀγησιλάου τοῦ ἐν Ἁλιάρτῳ τῆς Βοιωτίας τάφου τῆς Ἀλκμήνης, εὑρέθη ἐν αὐτῷ "πίναξ χάλκεος ἔχων γράμματα πολλὰ θαυμαστὰ ὡς παμπάλαια· γνῶναι*

Ἔχομεν ἐκ τῶν ποιητῶν Αἰσχύλον τὸν μεγαλοφωνότατον, εἰς Προμηθέα τὴν τῶν γραμμάτων ἀρχὴν ἀνάγοντα.[1] Ἔχομεν Σοφοκλέα τὸν τραγικώτατον, πιστεύοντα καὶ λέγοντα, ὅτι ὁ Ἡρακλῆς λαβὼν ἐκ Δωδώνης χρησμὸν διετήρησεν αὐτόν, γράψας ἐν δέλτῳ· καὶ τὸν σχολιαστὴν αὐτοῦ (εἰ καὶ σχολιαστῶν μαρτυρίας χρεία) λέγοντα· " εἰσεγραψάμην=ἀκούσας ἔγραψα· ἔθος γὰρ τοῖς χρησμὸν δεχομένοις παραχρῆμα γράφειν, ἵνα μὴ ἐπιλάθωνται."[2] Ἔχομεν Εὐριπίδην τὸν ἀπὸ σκηνῆς φιλόσοφον καὶ πιστεύοντα καὶ διδάσκοντα, οὐ μόνον ὅτι ὁ Παλαμήδης ἐξεῦρε τὰ γράμματα, ἀλλὰ καὶ ὅτι τοιαύτη ἦν αὐτῶν ἡ ἀρχαιοτάτη χρῆσις, ὥστε καὶ ἐπιστολὰς νὰ γράφωσιν ἀπόντες, καὶ διαθήκας ἀποθνήσκοντες· ὁ δ' αὐτὸς καὶ ἐν Ἱππολύτῳ παρίστησι τὸν Θησέα λαμβάνοντα τὴν ἐκ τῆς χειρὸς τῆς Αἴθρας ἀνηρτημένην ἐπιστολήν, ἀποσφραγίζοντα καὶ ἀναγινώσκοντα· ἐν δὲ τῇ Ἰφιγενείᾳ τῇ ἐν Αὐλίδι παρίστησι τὸν Ἀγαμέμνονα γράφοντα καὶ σφραγίζοντα ἐπιστολήν, ὅπως ἀποστείλῃ ταύτην πρὸς τὴν Κλυταιμνήστραν.[3] Ἦν ἄρα δυνατὸν οἱ τρεῖς οὗτοι μέγιστοι τραγικοὶ νὰ λαλῶσιν οὕτω καθαρῶς περὶ τῆς τέχνης τοῦ γράφειν, ὡς χρησιμωτάτης ἐπὶ Ἡρακλέους καὶ Θησέως καὶ τῶν Τρωϊκῶν, εἰ μὴ τοῦτο κοινῶς ἐπιστεύετο; καὶ τίς τῶν νῦν τραγικῶν, ὑπόθεσιν ποιούμενος τραγῳδίας τὸν τοῦ Ναπολέοντος, φέρ' εἰπεῖν, θάνατον ἐν τῇ ἁγίᾳ Ἑλένῃ, τολμήσει εἰπεῖν, ὅτι τηλε-

---

γὰρ ἐξ αὐτῶν οὐδὲν παρεῖχε, καίπερ ἐκφανέντα, τοῦ χαλκοῦ καταπλυθέντος, ἀλλ' ἴδιός τις ὁ τύπος καὶ βαρβαρικὸς τῶν χαρακτήρων, ἐμφερέστατος Αἰγυπτίοις." Ἐφεξῆς δὲ διηγεῖται, ὅτι ἔπεμψε τὸν πίνακα ὁ Ἀγησίλαος πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου, ὅπως ἐξηγηθῶσι τὰ γράμματα ὑπὸ τῶν ἐκεῖ ἱερέων, οἳ καὶ ἡρμήνευσαν αὐτά κ. τ. λ. Ταῦτα, εἰ καὶ λέγονται περὶ μυθωδῶν καὶ ἱστορικῶς ἀναποδείκτων πραγμάτων, ὅμως μαρτυροῦσι τρανώτατα τὴν ἐν γένει καὶ ἀδιστάκτως παραδεδεγμένην παράδοσιν, ὅτι ἀρχαιότατα μὲν εἰσήχθησαν ἐν τῇ Ἑλλάδι τὰ γράμματα, κοινῶς δὲ παρὰ πάντων ἐπιστεύετο ἡ ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ Φοινίκης καταγωγὴ αὐτῶν.—Ἴδε τοῦ Δανοῦ ἀρχαιολόγου G. Zoega τὸ ὀγκωδέστατον σύγγραμμα "De origine et usu obeliscorum. Romae, 1797." Μέρος Δ', κεφ. β', τὸ ἐπιγραφόμενον "Litterarum apud Aegyptios usus et origo," ἔνθα καὶ περὶ τῆς πρώτης εἰσαγωγῆς τῶν γραμμάτων ἐν τῇ Ἑλλάδι πραγματεύεται. Τὰς δὲ περὶ τούτου μαρτυρίας ἁπάντων τῶν ἀρχαίων, Ἑλλήνων τε καὶ Ῥωμαίων, ἴδε συνηγμένας παρὰ Κλίντωνι (τόμ. Α', σελ, 366—8).

[1] Αἰσχ. Προμ. Δεσμ. 458—9.

[2] Σοφ. Τραχιν. 1165—1170· ἴδε αὐτόθι καὶ στ. 155—160.

[3] Ἴδε Εὐριπ. ἐν ἀποσπάσμ. τῆς τραγῳδίας "Παλαμήδης," καὶ ἐν Ἱππολ. στεφαν. στ. 859 κ. ἑξ. ἔτι δὲ καὶ Ἰφιγενείας τῆς ἐν Αὐλίδι τὴν ἀρχήν.

γραφικῶς ἀνηγγέλθη ἐκεῖθεν εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ θάνατος τοῦ περιδόξου ἐξορίστου; Ἔχομεν τέλος πάντων παρὰ τοὺς ἱστορικοὺς καὶ ποιητὰς ὅλην τῶν φιλοσόφων τὴν χορείαν, παρ' οἷς, καὶ μάλιστα παρὰ τῷ Ὁμηρικωτάτῳ Πλάτωνι, πολὺς μὲν ὁ περὶ Ὁμήρου καὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ λόγος, οὐδὲν δὲ οὐδαμοῦ περὶ τῆς ἐξ ἀρχῆς ἀγράφου αὐτῶν διαμνημονεύσεως διὰ τὸ μὴ εἶναι τότε τὴν τέχνην τοῦ γράφειν· ὁ δὲ Ἀριστοτέλης, ὡς ὁ περίφημος σχολιαστὴς Διονυσίου τοῦ Θρᾳκὸς βεβαιοῖ, εἰς τὸν Κάδμον ἀνάγει καὶ τὴν εὕρεσιν τῶν γραμμάτων καὶ τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰσαγωγὴν αὐτῶν· "Τῶν "στοιχείων εὑρετὴν ἄλλοι τε καὶ Ἔφορος ἐν δευτέρῳ Κάδμον φασί· τῆς δὲ "Φοινίκων εὑρέσεως πρὸς ἡμᾶς διάσκορον γεγενῆσθαι, ὡς καὶ Ἡρόδοτος ἐν "ταῖς Ἱστορίαις καὶ Ἀριστοτέλης λέγει."[1] Ἔχομεν ἄρα ὁμόφωνον τὴν Ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα διδάσκουσαν ἡμᾶς, ὅτι πολὺ πρὸ τοῦ Ὁμήρου ὑπῆρχεν ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ γνωστὴ καὶ χρήσιμος ἡ τέχνη τοῦ γράφειν· ἡ δὲ Ἀσία, ἐν ᾗ κατὰ πρῶτον ἐγράφη ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια, ὑπῆρξεν ἀναντιῤῥήτως ἡ μήτηρ τῆς ἀρχαιοτάτης ταύτης τέχνης πολλοὺς πρὸ τοῦ Ὁμήρου αἰῶνας. Καὶ λοιπόν, τοιούτους ἔχοντες ἡμεῖς διδασκάλους τῆς ἡμετέρας ἀρχαιότητος, καταφρονήσομεν αὐτῶν, καὶ ἀκουσόμεθα τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰουδαίου Ἰωσήπου, καὶ τοῦ, εἴτ' Αἰγυπτίου, εἴτε Βαβυλωνίου, εἴτε Κύριος οἶδε πόθεν καταγομένου, σχολιαστοῦ Διονυσίου τοῦ Θρᾳκός; Μή τις οὕτω μανείη τῶν Ἑλλήνων!

Ἀλλ' οἱ περὶ τούτου λόγοι καὶ ἀποδείξεις τοῦ Οὐολφίου οὐκ εἰσὶ μόνον ἐξωτερικοί, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικοί, ἐξ αὐτῆς τῆς Ἰλιάδος ἀρυόμενοι. Ὁ Προῖτος ἀποστέλλων τὸν Βελλεροφόντην ἐξ Ἄργους εἰς Λυκίαν παρίσταται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ δοὺς αὐτῷ—

> . . . . σήματα λυγρά,
> γράψας ἐν πίνακι πτυκτῷ θυμοφθόρα πολλά·
> δεῖξαι δ' ἠνώγει ᾧ πενθερῷ, ὄφρ' ἀπόλοιτο.[2]

---

[1] Ἴδε Βεκκέρου Ἀνέκδ. Ἑλλην. σελ. 783. Τὸ δὲ τοῦ σχολιαστοῦ "διάσκορον" ὁ μὲν Κλίντων διορθοῦται "διδάσκαλον," ἐγὼ δὲ "διάκτορον." Ὁ αὐτὸς σχολιαστὴς διὰ μακρῶν ἱστορεῖ αὐτόθι (σελ. 781—8) τὰς παντοίας περὶ τῆς τῶν γραμμάτων εὑρέσεως παραδόσεις, καὶ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα· ἐξ ὧν ἁπάντων καταδείκνυται ἡ κοινὴ τῆς ἀρχαιότητος ἁπάσης περὶ τούτου πεποίθησις.

[2] Ἰλιάδ. Ζ, 168—170.

καὶ πρὸς τούτῳ, οἱ Ἕλληνες ἀριστεῖς, προκαλουμένου τοῦ Ἕκτορος εἰς μονομαχίαν ὅστις ἄριστος αὐτῶν, κληροῦνται περὶ τούτου οὐ δι' ἐγγράφων κλήρων, ἀλλὰ δι' ἄλλων σημάτων, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ ἐξελθόντος κλήρου τοῦ Αἴαντος, ὃν περιέφερεν ὁ κήρυξ τοῖς ἀριστεῦσιν, ὅπως εὑρεθῇ ὁ τοῦ κλήρου κύριος· καί, πάντων τῶν ἄλλων ἀρνουμένων, μόνος ὁ Αἴας ἀναγνωρίζει τὸν ἴδιον κλῆρον.[1] Ὁ Οὐόλφιος λοιπὸν ἑρμηνεύων τὰ λυγρὰ σήματα, ὡς συμβολικά τινα γράμματα, εἰς μόνον τὸν ἀποστέλλοντα Προῖτον καὶ τὸν πενθερὸν αὐτοῦ Ἰοβάτην γνωστά, συνάγει ἐντεῦθεν καὶ ἐκ τῆς κληρώσεως τοῦ Αἴαντος, ὅτι οἱ ἐπὶ Τροίαν στρατεύσαντες ἥρωες ἦσαν ἀγράμματοι, καὶ ὅτι ἡ τέχνη τοῦ γράφειν ἦν ἄγνωστος τότε, ἢ ἄχρηστος, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ μνημονεύεται παρὰ τῷ ποιητῇ ἡ λέξις γράμμα.[2]—Πρὸς ταῦτα ὅτι μὲν πλεῖστοι τῶν Ἀντουολφιανῶν ἀπήντησαν προσηκόντως, καὶ διϊσχυρίσαντο, καὶ ἀπέδειξαν, ὅτι τὰ σήματα ἐκεῖνα ἦσαν τὰ κοινῶς καλούμενα γράμματα, καὶ ὁ πτυκτὸς πίναξ οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἐπιστολὴ ἐσφραγισμένη, ἐῶμεν νῦν ἡμεῖς· οὐδὲ νομίζομεν λίαν διαφέρον εἰς τὴν προκειμένην ἐξέτασιν, εἴπερ ὁ Προῖτος ἔγραψε γράμματα ἢ σύμβολα, καὶ εἴπερ ἡ τῶν Ἑλλήνων ἀριστέων κλήρωσις ἐγένετο διὰ κλήρων ἐγγράφων, ἢ διὰ σημάτων. Λέγομεν δὲ μόνον, ὅτι, κἂν ὑποτεθῇ, ὅτι ὁ Προῖτος ἔδωκε τῷ Βελλεροφόντῃ συμβολικά τινα σήματα, καὶ οὐχὶ ἐπιστολὴν γεγραμμένην, κἂν ὑποτεθῇ, ὅτι καὶ οἱ ἐν Τροίᾳ Ἕλληνες ἡγεμόνες ἦσαν ἀγράμματοι, οὐδόλως ἐντεῦθεν συνάγεται, ὅτι καὶ ὁ ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας ἦν ὁμοίως ἀγράμματος, καὶ ὅτι (ὡς οἱ περὶ Οὐόλφιον νομίζουσιν) ἐστερεῖτο γραφικῆς ὕλης, ζῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, καὶ ἱκανῶς γινώσκων, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, τήν τε Αἴγυπτον καὶ τὴν Φοινίκην καὶ τὴν Συρίαν. Τοιοῦτόν τι συμπέρασμα ὅμοιόν ἐστιν, ὡς ἐάν τις συμπεράνῃ, ὅτι καὶ καθ' ἡμᾶς ὁ τῆς Τουρκομάχου Ἑλλάδος ποιητής, ὁ τοὺς ἥρωας τῆς ἐνδόξου ἡμῶν ἐπανα-

---

[1] Ἰλιάδ. Η, 181 κ. ἑξ.

[2] *Διὰ τοῦτο ὅμως οὐδεὶς ὀρθῶς κρίνων δύναται εἰπεῖν, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ ποιητὴς ἦν ἀγράμματος. Πρὸς τοὺς τοιαῦτα περὶ τοῦ ποιητοῦ λέγοντας πρὸ πολλῶν αἰώνων ἀπήντησεν ὁ Στράβων (σελ. 554) εἰπών. "Ἐκ πάντων δὲ τῶν τοιούτων δῆλόν ἐστιν, ὅτι μοχθηρῷ σημείῳ χρῆται πᾶς ὁ ἐκ τοῦ μὴ λέγεσθαί τι ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ τὸ ἀγνοεῖσθαι ἐκεῖνο ὑπ' αὐτοῦ τεκμαιρόμενος."*

στάσεως ἐξυμνήσας, ἦν ἀγράμματος, διότι καὶ οἱ Τουρκομάχοι ἐκεῖνοι ἥρωες ἦσαν ἀγράμματοι. Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις διατραφέντες, ἔνθα παρεσκευάζοντο ἔνοπλοι τῆς πατρίδος ἐλευθερωταί, οὐδένα λόγον ἐποιοῦντο τῶν γραμμάτων, εἰ καὶ ἦσαν κοινότατα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν, ὡς νομίζοντες τὴν τοιαύτην μάθησιν πάντῃ ἄχρηστον ἑαυτοῖς· ὁ δὲ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος, ἐκείνων ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις διαιτωμένων, ἐξεπαιδεύετο ἔν τε τῇ ἰδίᾳ πατρίδι καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, καὶ παρεσκευάζετο ἀοιδὸς τῶν ἡρωϊκῶν τοῦ ἡμετέρου ἀγῶνος ἀνδραγαθημάτων, ὅπως ἐξυμνήσῃ ποτὲ διὰ τῶν γραμμάτων τοὺς ἀγραμμάτους τῆς νέας Ἑλλάδος Ἀχιλλεῖς καὶ Διομήδεις καὶ Αἴαντας. Τοιοῦτόν τι ἄρα ἐννοητέον, κατὰ μείζονα μάλιστα λόγον, περὶ τῶν ἐπὶ Τροίαν στρατευσάντων Ἑλλήνων καὶ τοῦ τὰ ἔργα ἐκείνων ἐξυμνήσαντος ἀοιδοῦ τῆς Ἰωνίας· ὅτι δηλαδὴ ἐκεῖνοι μὲν οὐδεμίαν αἰσθανόμενοι τῶν γραμμάτων ἀνάγκην διὰ τὴν τότε ἁπλῆν καὶ ἀκαλλώπιστον τῶν τε ἡγεμόνων καὶ τῶν ἰδιωτῶν δίαιταν, καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν πάσης ἐννόμου καὶ πεπολιτισμένης Κυβερνήσεως, οὐδὲν περὶ γραμμάτων ἐφρόντιζον· ἀλλὰ μόνον ἦν αὐτοῖς μέλημα ἡ πολεμικὴ δόξα· οἱ δὲ τότε ποιηταί, καὶ πάντων μάλιστα ὁ μακρότατον συντάξας ποίημα, ὡς ἔχοντες ἀνάγκην νὰ διατηρήσωσι τὰ προϊόντα τῆς ἑαυτῶν διανοίας, ἅπερ ἦσαν αὐτοῖς καὶ βίου πορισμός, ἐν ἑορταῖς καὶ εὐωχίαις ᾀδόμενα, ἐφρόντιζον φυσικῷ τῷ λόγῳ περὶ τῶν γραμμάτων, καὶ ἐμάνθανον καὶ μετεχειρίζοντο ταῦτα πρὸς διατήρησιν τῶν ἰδίων ποιημάτων. Πανταχοῦ καὶ πάντοτε αἱ τέχναι, αἱ ἐπιστῆμαι, καὶ αἱ βιωφελεῖς ἐφευρέσεις ἐχρησίμευσαν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἀνεπτύχθησαν, κατὰ λόγον τῆς καταστάσεως τῶν κοινωνιῶν, ἐν αἷς ἐφευρέθησαν· καί, ἵνα τὰς ἄλλας παραλίπωμεν, αὐτὴ τῶν γραμμάτων ἡ θεόσδοτος ἐφεύρεσις, ὡς καὶ ἡ τυπογραφικὴ αὐτῶν τέχνη, ἐξ ἧς τοσοῦτον ἐπεταχύνθη ὁ φωτισμὸς καὶ ἐξευγενισμὸς τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, ὁποίαν εὑρίσκουσιν ὑποδοχὴν ἔτι καὶ νῦν ἐν τοῖς βαρβάροις λαοῖς τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς; Πόσα καὶ ὁποῖα ὑπάρχουσι, λόγου χάριν, παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς τυπογραφεῖα, καίπερ τῆς τέχνης ταύτης ἐφευρεθείσης ἅμα τῇ ἀπαισίᾳ αὐτῶν εἰσελάσει εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ τέσσαρας ἤδη αἰῶνας εὐεργετούσης τὸ ἀνθρώπινον γένος; Καὶ πολλοὺς ἔτι αἰῶνας (ὃ μὴ γένοιτο!) ἐὰν διατρίψωσιν ἐν μέσῳ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν γραμμάτων οἱ ἀμετάβλητοι

τοῦ Μωάμεθ λατρευταί, διατελέσουσιν, ὡς ὁ ποιητὴς τῆς Βατραχομυομαχίας, ἐν δέλτοις ἐπὶ τῶν γονάτων γράφοντες. Οὐδὲν ἄρα θαυμαστόν, ὅτι καὶ κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς τῆς Ἑλλάδος χρόνους οὐδένες ἄλλοι περὶ τῆς τέχνης τοῦ γράφειν ἐφρόντιζον, ἢ μόνοι οἱ ἔχοντες νὰ διατηρήσωσι δι' αὐτῆς προϊόν τι διανοίας, ἐξ οὗ ἔμελλον πορίζεσθαι τὸν βίον· οἱ δὲ ἡγεμόνες καὶ μαχηταὶ ἦσαν, ὡς εἰκός, ἀγράμματοι, ὁποῖοι ἦσαν καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς καλουμένους Μέσους αἰῶνας οἱ Ἱππόται μαχηταί, οἳ καὶ τὸ ἴδιον αὐτῶν ὄνομα μόλις ἠδύναντο νὰ γράψωσιν· οἱ δὲ εὐγενεῖς αὐτῶν καὶ ἐσεμνύνοντο μάλιστα ἐπὶ τῇ ἑαυτῶν ἀμαθείᾳ, ἐν ᾧ οἱ μοναχοὶ τόμους ὅλους ἀντέγραφον ἐν τοῖς ἑαυτῶν ἡσυχαστηρίοις, ὡς λέγει ὁ Γάλλος Μαρκίσιος Fortia d'Urban.—"N'a-t-il pas existé un temps, où nos guerriers savaient à peine signer leur nom, où nos gentilshommes se faisaient en quelque sorte honneur de leur ignorance, pendant que les moines dans leurs couvens écrivaient des volumes in folio?"[1]

Ἀλλὰ ποῦ γραφικὴ ὕλη (ἐρωτῶσιν οἱ περὶ Οὐόλφιον) πρὸς γραφὴν τόσῳ μακρῶν ποιημάτων;—Καὶ διὰ τί τάχα οὐκ ἐξήρκουν εἰς γραφὴν αὐτῶν δέρματα κατειργασμένα, αἱ καλούμεναι διφθέραι, ὧν ἀρχαιοτάτη ἡ χρῆσις; Ὁ Ἡρόδοτος (ἔνθ. ἀν.) λέγει περὶ τούτου· "καὶ τὰς βίβλους "διφθέρας καλέουσιν ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ οἱ Ἴωνες, ὅτι κοτὲ ἐν σπάνι βίβλων "ἐχρέωντο διφθέρῃσι αἰγέῃσί τε καὶ οἰέῃσι· ἔτι δὲ καὶ τὸ κατ' ἐμὲ πολλοὶ "τῶν βαρβάρων ἐς τοιαύτας διφθέρας γράφουσι."[2] Τοσοῦτο δὲ ἀρχαία ἐπιστεύετο παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἡ χρῆσις τῆς διφθέρας, ὥστε ἐδόξαζον, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Ζεὺς εἰς διφθέρας τινὰς ἀπεγράφετο τὰ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων πραττόμενα· ὅθεν καὶ ἡ παροιμία "Ὁ Ζεὺς κατεῖδε χρόνιος εἰς τὰς

---

[1] Homère et ses écrits, p. 185. *Ἴδε περὶ τούτου καὶ Κ. Οἰκονόμου τὸ περὶ γνησίας προφορᾶς τῆς Ἑλλην. γλώσσης* (σελ. 711—4), *ἔνθα καὶ περὶ ἀρχαίων ἐπιγραμμάτων, ἔν τε τοῖς ἡρωϊκοῖς χρόνοις καὶ ἐφεξῆς πεποιημένων· ἔτι δὲ καὶ τὰ προμνημονευθέντα μαθήματα τοῦ Κυρίου Δ. Βερναρδάκη περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος (Πανδώρας τόμ.* ΙΣΤ΄, σελ. 313—4).

[2] *Ἴδε τὰ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τοῦ Ἡροδότου σημειωθέντα ὑπὸ* J. C. F. Baehr, *καὶ* Nitzsch, de Hist. Homeri, etc., Fasc. 1, § xvii. *καὶ* xviii.

διφθέρας·"[1] καὶ δι' ἄλλης δὲ παροιμίας τὸ αὐτὸ ἐδήλουν, λέγοντες, "ἀρχαιότερα τῆς διφθέρας λέγεις."[2] Ἀλλ' ὀλίγα ἦσαν (λέγει ὁ Οὐόλφιος[3]) τὰ ἐπὶ διφθερῶν γραφόμενα πρὸ τῆς χρήσεως τοῦ παπύρου. Ναί, ὀλίγα ἦσαν, παραβαλλόμενα πρὸς τὰ μετέπειτα· ἀλλὰ τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα πάντως ἦσαν τὰ κοινῶς θαυμαζόμενα Ὁμηρικὰ ποιήματα, τὰ Κυκλικά, τὰ τοῦ Ἡσιόδου κ. τ. λ. διότι τί ἄλλο διανοίας προϊὸν ἠδύνατο ὑπάρχειν τότε πολυτιμότερον καὶ πλείονος ἄξιον σπουδῆς; Ὅτι δὲ μετὰ τὴν εὕρεσιν τοῦ παπύρου μᾶλλον ἐχρῶντο τῇ γραφῇ διά τε τὴν ἀφθονίαν τῆς γραφικῆς ὕλης καὶ τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν γνώσεων τὴν ἀνάπτυξιν, τοῦτό ἐστιν ἀναντίῤῥητον, ὡς ἀναντίῤῥητόν ἐστιν, ὅτι μετὰ τὴν εὕρεσιν τῶν ἀτμοκινήτων πλοίων καὶ ἁμαξῶν προθυμότερον καὶ συχνότερον διατρέχομεν πανταχοῦ κατά τε γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν· ἀλλ' οὐδεὶς διὰ τοῦτο λέγει, ὅτι πρὸ τῆς εὐκολίας ταύτης οὐδεμία ὑπῆρχεν ἐπιμιξία· τοὐναντίον δὲ πάντες ὁμολογοῦσιν, ὅτι ἐχρησίμευον πρὸς τοῦτο τὰ ἱστιοφόρα πλοῖα καὶ αἱ συνήθεις ἅμαξαι, εἰς ἀρχαιοτάτην δὲ ἐποχὴν μονόξυλα μὲν καὶ σχεδίαι ἐν τοῖς ποταμοῖς καὶ ἐν τῇ παραλίᾳ, ἵπποι δὲ καὶ κάμηλοι καὶ ἄλλα ζῶα ἐν ταῖς κατὰ γῆν πορείαις, καὶ πρὸ πάντων αὐτοὶ οἱ τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι ἐμπεφυκότες τροχοί, ὡς ὠνόμασε τοὺς πόδας ὁ Μέγας Βασίλειος. Τοιοῦτόν τι ἄρα νοητέον καὶ περὶ γραφῆς, ὅτι ἀνέκαθεν ἔγραφον οἱ ἄνθρωποι, πρῶτον μὲν ἐπὶ λίθων καὶ ξύλων, ἀντιστοιχούντων πρὸς τὰ μονόξυλα καὶ τὰς σχεδίας, ἔπειτα δὲ ἐπὶ διφθερῶν, ἀντιστοιχουσῶν πρὸς τὰ ἱστιοφόρα πλοῖα καὶ τὰς ἁμάξας, καὶ τέλος πάντων ἐπὶ παπύρου, ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὴν δι' ἀτμοῦ ταχεῖαν κίνησιν, τὴν τοσοῦτον εὐκολύνασαν τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐπιμιξίαν. Καθὼς δὲ ἡ τῶν ἀτμοκινήτων πλοίων καὶ τῶν ἀτμοκινήτων ἁμαξῶν χρῆσις οὐκ ἐξήλειψε τὴν τῶν ἱστιοφόρων πλοίων καὶ τὴν τῶν συνήθων ἁμαξῶν, ἀλλὰ μόνον ἠλάττωσεν αὐτήν, οὕτω καὶ ἡ τοῦ παπύρου εὕρεσις οὐκ ἐξήλειψε

---

[1] Ἴδε τοὺς Ἕλληνας παροιμιογράφους (σελ. 53 καὶ 307 ἔκδ. Γαισφόρδου, ἐν Ὀξωνίᾳ, 1836) καὶ Ἀρσενίου τὴν Ἰωνιάν (σελ. 260, ἔκδ. Walz. Stuttgartiae, 1832).

[2] Διογενειανὸς ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἑλ. παροιμ. ὑπὸ Γαισφόρδου (σελ. 174), καὶ Ἀρσενίου Ἰωνιά (σελ. 78).

[3] Προλεγ. κεφ. xvi.

παντελῶς τότε τὴν τῶν διφθερῶν χρῆσιν, ὡς ἠκούσαμεν λέγοντα τὸν Ἡρόδοτον· καὶ ὅτε ἡ ἀντιζηλία τῶν Πτολεμαίων πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῆς Περγάμου ἀπηγόρευσε τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ παπύρου ἐκ τῆς Αἰγύπτου, καὶ ὅτε ἡ τῶν Ἀράβων εἰς Αἴγυπτον ἐπιδρομὴ κατέστρεψε τὸν πάπυρον, ἡ ἀρχαία τέχνη ἀνεπλήρωσε τὴν ζημίαν, καὶ πάλιν αἱ Περγαμηναὶ διφθέραι ἀντικατέστησαν τὸν πάπυρον, ὡς, εἴ ποτε συνέβαινε καταστροφὴ τῆς δι' ἀτμοῦ κινήσεως τῶν πλοίων καὶ ἁμαξῶν, πάλιν ἡ ἀρχαία τέχνη χρησιμεύσει ἡμῖν εἰς τὴν κατὰ θάλασσαν καὶ κατὰ γῆν ἐπιμιξίαν.[1]

Ἴδωμεν μετὰ ταῦτα τὸν δεύτερον τοῦ Οὐολφίου ἰσχυρισμόν, ὅτι πρῶτον ἐπὶ Πεισιστράτου ἐγράφησαν τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα. Ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος βασίζεται κυρίως ἐπὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ Κικέρωνος καὶ τῶν μετ' αὐτόν, οὓς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν κατελέξαμεν, ἅμα παραθέμενοι καὶ τοὺς λόγους αὐτῶν.[2] Καίτοι δὲ ἀρκούντως ἀπεδείξαμεν ἐκεῖ, ὅτι τὸ περὶ Πεισιστράτου ἱστορούμενον, ὅτι πρῶτος αὐτὸς συνήγαγε τὴν Ὁμήρου ποίησιν, πάντως ἐστὶν ἀπίθανον διὰ τὴν περὶ τούτου σιωπὴν πάντων τῶν δοκίμων συγγραφέων, καὶ μάλιστα τοῦ Ἡροδότου καὶ Πλάτωνος, ὅμως δὲ καὶ πιθανὸν ἂν ὑποτεθῇ, καὶ πάσης πίστεως ἄξιοι ἐὰν ἐκληφθῶσιν οἱ τοῦτο ἱστοροῦντες συγγραφεῖς, οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν λέγει, ὅτι πρῶτος ὁ Πεισίστρατος ἔγραψεν, ἢ διέταξε νὰ γράψωσι, τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου· ἀλλ' ὁ μὲν Κικέρων λέγει, Homeri libros, *confusos* antea, sic *disposuisset* dicitur, ut nunc habemus· οἱ δ' ἄλλοι πάντες, ὅτι ὁ Πεισίστρατος ἠθροίσατο, συνήγαγε, συνέλεξε, συνέθηκε, συνέταξε τὴν Ὁμήρου ποίησιν· καὶ αὐτὸ τὸ εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Πεισιστράτου ἐπίγραμμα λέγει, "ὃς τὸν Ὅμηρον ἤθροισα, σποράδην τὸ πρὶν ἀειδόμενον"· καὶ τέλος πάντων αὐτὸς ὁ σχολιαστὴς Διονυσίου τοῦ Θρᾳκός, οὗ τὴν μαρτυρίαν περὶ πολλοῦ ποιοῦνται οἱ Οὐολφιανοί, οὐ μόνον οὐδὲν τοιοῦτον λέγει περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, ὅτι πρῶτον ἐπὶ Πεισιστράτου ἐγράφησαν, ἀλλ' ἐξ ὧν ἱστορεῖ,

---

[1] Περὶ παπύρου καὶ τῆς πρώτης αὐτοῦ χρήσεως παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἴδε Mure (τόμ. Γ', σελ. 466—9) καὶ Em. Egger ἐν τῷ Essai sur l'Hist. de la Critique. Note 1, p. 485—493, ἔτι δὲ καὶ τοῦ αὐτοῦ Mémoires de Littérat. etc., p. 142 καὶ 276—7, καὶ Nitzsch ἔνθ. ἀνωτ.

[2] Ἴδε ἐν τοῖς ἔμπροσθεν κεφ. Η', ἐν ἀρχῇ.

ὅτι "ἔν τινι χρόνῳ τὰ Ὁμήρου ποιήματα παρεφθάρησαν ἢ ὑπὸ πυρός, ἢ ὑπὸ "σεισμοῦ, ἢ ὑπὸ ὑδάτων ἐπιφορᾶς," δείκνυσιν ὁ ἄνθρωπος, ὅτι ἐννοεῖ τὰ ποιήματα ταῦτα προϋπάρχοντα γεγραμμένα· διότι ἄλλως πρέπει νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι τὸ πῦρ καὶ οἱ σεισμοὶ καὶ οἱ κατακλυσμοὶ τοῦ σχολιαστοῦ κατέστρεψαν καὶ τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώπων, ἐν ᾗ διετηροῦντο κατὰ τοὺς Οὐολφιανοὺς τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα· τοὐναντίον ὅμως ὁ καλὸς σχολιαστὴς λέγει, ὅτι ἀπωλέσθησαν τὰ ποιήματα, "ἄλλων ἄλλως τῶν βιβλίων διασκεδα"σθέντων καὶ φθαρέντων . . . ἀλλὰ Πεισίστρατός τις, Ἀθηναίων "στρατηγός, . . . παρεκάλεσεν ἑβδομήκοντα δύο γραμματικοὺς συνθεῖναι "τὰ τοῦ Ὁμήρου."[1] Οὐδεὶς λοιπὸν τῶν ὑπὸ Οὐολφίου εἰς μαρτυρίαν προβαλλομένων εἶπεν, ὅτι τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα ἐγράφησαν τὸ πρῶτον ἐπὶ Πεισιστράτου· ἀλλ' ὁ μὲν Οὔολφιος ἀρνησάμενος ἅπαξ τὴν ἐξ ἀρχῆς αὐτῶν γραφήν, καὶ ἐπιζητῶν χρονικόν τι σημεῖον, ἐφ' οὗ ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος ἐγνώρισεν αὐτὰ γεγραμμένα, εὗρε τὴν τοῦ Πεισιστράτου ἐποχὴν κατάλληλον χρονικὸν σημεῖον· καὶ οὕτω τὰ τῶν συγγραφέων ἠθροίσατο, συνήγαγε, συνέταξε κ. τ. λ. ἐξέλαβεν ὡς ἰσοδύναμα τῷ ἔγραψεν· οἱ δὲ μετ' ἐκεῖνον οὕτως ἀβασανίστως παρεδέχθησαν τὸ λεγόμενον, ὥστε τοῦ μὲν Πλουτάρχου τὸ ἐγράψατο προθύμως οὐδὲ ν' ἀκούσωσιν ἀνέχονται, τὰ δὲ τῶν ἄλλων συνήγαγε καὶ συνέταξεν εὐχερῶς ἐννοοῦσιν ἀντὶ τοῦ ἔγραψεν.[2]

Ὅτι δὲ οἱ Ἀλεξανδρινοὶ Γραμματικοὶ διώρθουν τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, ἀποβάλλοντες, ἀθετοῦντες, ἢ μετατιθέντες στίχους τινάς, τοῦτο οὐδαμῶς ἀποδεικνύει τὸ ἐξ ἀρχῆς αὐτῶν ἄγραφον, καὶ τὴν ἐπὶ Πεισιστράτου πρώτην αὐτῶν γραφήν. Οὐκ ἦν ἄρα δυνατόν, συνάγοντος τοῦ Πεισιστράτου τὰ

---

[1] Παρατηρήσεως ἄξιόν ἐστιν, ὅτι τὰ περίφημα ταῦτα σχόλια ἔνθεν μὲν λέγουσιν, ὅτι τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα ἦσαν ἐξ ἀρχῆς γεγραμμένα (ὡς δῆλον ἐκ τῶν ἐνταῦθα παρατιθεμένων), ἔνθεν δέ, ὅτι "ἦν ἀπολόμενα τὰ Ὁμήρου· τότε γὰρ οὐ γραφῇ παρεδίδοντο·" ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν, ὅτι "συνεῤῥάφησαν ὑπὸ Πεισιστράτου καὶ κατὰ τάξιν συνετέθησαν τὰ πρὶν σποράδην καὶ ὡς ἔτυχεν ἀναγινωσκόμενα." Εὐκόλως πᾶς τις ἐννοεῖ, ὁποίας εἰσὶν ἀξίας τοιαῦται ἐναντιολογίαι καὶ ἀναχρονισμοὶ καὶ παραλογισμοί, οὓς οἱ περὶ Οὐόλφιον προσφέρουσιν ἡμῖν ὡς μῖτον Ἀριάδνης, ἵνα ποδηγετήσωσιν ἡμᾶς εἰς τὸν Ὁμηρικὸν λαβύρινθον.

[2] Ἴδε τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 196—8) περὶ τοῦ Γάλλου Μοντβελίου εἰρημένα.

ποιήματα ταῦτα (εἴ ποτε συνήγαγε), νὰ προσάγωνται αὐτῷ γεγραμμένοι Ὁμηρικοὶ στίχοι, κακῶς ἔχοντες; Μήπως ἔτι καὶ νῦν οὐ διορθοῦνται ἐν τοῖς τῶν συγγραφέων κειμένοις πολλὰ κακῶς γεγραμμένα; Καὶ τεθέντος, ὅτι πρῶτον ἐπὶ Πεισιστράτου ἔγραψαν οἱ Ἕλληνες, ποῖον, ἐρωτῶμεν, τῶν ἔκτοτε καὶ ἐφεξῆς συγγεγραμμένων, καὶ χειρογράφως διασωθέντων μέχρι τῆς εὑρέσεως τῆς τυπογραφίας, οὐχ εὑρέθη καθημαρτημένον διὰ προσθήκης λέξεων, καὶ περιόδων ὅλων, ξένων τοῦ συγγραφέως, διὰ μετατοπίσεως λέξεων καὶ περιόδων, διὰ πολλῶν τέλος πάντων ἀλλοιώσεων, ὧν ἡ διόρθωσις καὶ τακτοποίησις, οὐ μόνον τοὺς πρώτους διὰ τύπου ἐκδόντας τὰ συγγράμματα ἐκεῖνα, ἀλλὰ καὶ τοὺς μέχρι νῦν μετὰ πολλὰς καὶ ἀπείρους ἐκδόσεις ἐπιχειροῦντας νὰ δημοσιεύωσιν αὐτὰ σπουδαίως ἐπασχολεῖ;

Οὕτως ἐξετασθέντες καθ' ἕκαστον οἱ λόγοι, ἐξ ὧν ὁ μέγας τῆς Ἄλλης καθηγητὴς ἐπορίσατο τὰ περὶ Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἀρνητικὰ αὐτοῦ συμπεράσματα, εὕρηνται πάντες ἀνίσχυροι, τὸ δὲ σύστημα τῆς Ὁμηρικῆς αὐτοῦ κριτικῆς ὅλως ἀστήρικτον, ὅμοιον πρὸς τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα τῶν καλουμένων ἀτομιστῶν, ἢ ἀτομολογικῶν, φιλοσόφων· οἵπερ ἀρνούμενοι τὴν ὑφ' ἑνὸς πανσόφου Νοῦ δημιουργίαν τοῦ παντός, δοξάζουσιν αὐτὴν ἔργον τύχης καὶ αἰτιῶν παντοίων. Τοιαύτην τοῦ συστήματος αὐτοῦ σύγκρισιν προβλέπων καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς τῶν Προλεγομένων, λέγει ἐν ἀρχῇ τοῦ ΛΑ' κεφαλαίου· "Fuerunt aliquando philosophi, qui hanc omnium rerum ac corporum compagem et universitatem non mente numineque divino factam, sed forte et casu natam atque concretam esse statuerent." Ἀλλ' εὐθὺς μετὰ τοῦτο δεικνύων τὸν βαθμὸν τῆς ἰδίας αὐτοῦ πεποιθήσεως, καὶ οἷον προαπολογούμενος κατὰ τῶν τυχὸν ποιησόντων τοιαύτην τινὰ σύγκρισιν τοῦ συστήματος αὐτοῦ,[1] ἐπιλέγει, ὅτι οὐδόλως πτοεῖται διὰ τὴν τοιαύτην κατηγορίαν· "Non metuo, ne quis me similis temeritatis accuset, quum vestigiis artificiosae compagis et aliis gravibus causis adducar, ut Homerum non universorum quasi corporum suorum opificem esse, sed hanc artem et structuram posterioribus

---

[1] Ἴδε P. Knight προλεγ. εἰς Ὅμηρον, κεφ. X, καὶ Granville Penn's an Examination of the Primary Argument of the Iliad, p. 287—9.

saecculis inditam putem, etc," Καὶ ὅμως ἀκριβὴς ἔρευνα τῶν σκέψεων καὶ τῶν λόγων, ἐξ ὧν πορίζεται τὰ περὶ Ὁμήρου συμπεράσματα, ἀποδεικνύει σαφῶς, καθ' ἃ προείπομεν, ὅτι οὐδὲν διαφέρει τοῦ φιλοσοφικοῦ ἐκείνου συστήματος τῶν ἀτομιστῶν τὸ φιλολογικὸν τοῦτο σύστημα τοῦ Οὐολφίου.

Τοσαῦτα περὶ τῶν ἐν τοῖς Προλεγομένοις τοῦ Οὐολφίου περιεχομένων σκέψεων καὶ συμπερασμάτων εἰπόντες, ἱκανά, νομίζω, πρὸς τοὺς μὴ ἀναγνόντας τὸ πολύκροτον τοῦτο βιβλίον, ἴδωμεν νῦν τὸ ἀποτέλεσμα, ὅπερ ἡ δημοσίευσις αὐτοῦ παρήγαγεν ἀνὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην, καὶ τὰς ἐξ αὐτοῦ προελθούσας νέας περὶ Ὁμήρου καὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων δόξας.

Ἡ δημοσίευσις τῶν Προλεγομένων τοῦ Οὐολφίου ἐφείλκυσεν, ὡς εἰκός, πάντων τῶν ἐν Εὐρώπῃ φιλολογούντων τὴν προσοχήν· οὐδ' ἦν δυνατὸν νὰ παρέλθῃ ἀπαρατήρητον καὶ ἄπρακτον τὸ ἔργον ἐκεῖνο, ὡς παρῆλθον καὶ τὰ πρὸ αὐτοῦ, διά τε τὸ μέγα τοῦ συγγραφέως ὄνομα, καὶ διὰ τὴν τάξιν καὶ τὴν πολυμάθειαν, ἐν ᾗ ἐφαίνετο ἐκτιθέμενον, καὶ οἷον λυόμενον τὸ Ὁμηρικὸν ζήτημα. Ἀλλ' ὅμως οὐκ ἴσχυσε νὰ πείσῃ τοὺς πάντας, ὥστε νὰ λυθῇ διὰ παντὸς ὁ Γόρδιος ἐκεῖνος δεσμός· ἀλλ' οἱ μέν, ἀποδεξάμενοι τοῦ ἐν Ἄλλῃ διασήμου καθηγητοῦ τὰς σκέψεις καὶ τὰ συμπεράσματα, ἐτάχθησαν ὑπὸ τὴν σημαίαν αὐτοῦ, οἱ δέ, τοῦ πράγματος τὸ παράδοξον ἀποτροπιαζόμενοι, ἀντέκρουσαν αὐτό· ἄλλοι δέ τινες, τὴν μέσην βαδίζοντες, ἐν μέρει μὲν διετήρησαν τὰς ἐπικρατούσας ἀρχαίας δόξας, ἐν μέρει δὲ καὶ τῶν τοῦ Οὐολφίου τινὰς ἐφάνησαν ἀσπαζόμενοι.

Ἐν μὲν οὖν τῇ Γερμανίᾳ πάντες σχεδὸν οἱ τότε φιλόλογοι ἀπεδέξαντο τοῦ Οὐολφίου τὰς σκέψεις καὶ τὰ συμπεράσματα. Καὶ αὐτὸς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ Ἕϋνιος, εἰ καὶ ἐν ἄλλοις διεφώνει σφόδρα πρὸς τὸν ἔνδοξον αὐτοῦ μαθητήν, καὶ μνησικακῶν, ὡς ἄρτι ἐλέγομεν, κατηγόρησεν αὐτοῦ κλεψιλογίαν, συνεφώνησεν ὅμως αὐτῷ ἐπὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος· καὶ ταύτην αὐτοῦ τὴν γνώμην ἐδήλωσεν ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἰλιάδος.[1] Τῶν δὲ ἄλλων Γερμανῶν φιλολόγων, ὅσοι τὸ τοῦ Οὐολφίου σύστημα ἀπεδέξαντο, καὶ

[1] Τόμ. Ζ', σελ. 487. Ἴδε καὶ τὰς ἐν τέλει τῆς ῥαψῳδίας Ω παρεκβολάς.

ἔγραψαν εἰς ὑποστήριξιν αὐτοῦ (οὗτοι δέ εἰσιν οἱ ἐπικληθέντες ἱστορικοί), διασημότεροί εἰσιν ὁ Fred. Schlegel, ὁ Franceson, ὁ W. Müller, ὁ Lachmann, ὁ Koes, ὁ Köchly, ὁ Lauer, ὁ παρ' ἡμῖν γνωστότατος Thiersch, ὁ Jacob, ὁ Spohn, καὶ ἄλλοι, ἐν οἷς καὶ ὁ διάσημος ποιητὴς Goethe, ὅστις ὅμως τριάκοντα ὅλα ἔτη διαμείνας ὀπαδὸς τοῦ Οὐολφιανοῦ συστήματος, ἀπεσκίρτησεν ἔπειτα, ὡς ἐφεξῆς ὀψόμεθα, καὶ συνετάχθη τοῖς ἀντουολφιανοῖς, ἢ αἰσθητικοῖς. Τοσοῦτο δ' ἐφαίνετο ἐπικρατοῦν τότε ἐν Γερμανίᾳ τὸ σύστημα τοῦ Οὐολφίου, ὥστε καὶ εἴ τινες ἀπεδοκίμαζον αὐτό, οὐκ ἐτόλμων νὰ δημοσιεύσωσι τὰς ἑαυτῶν δόξας, ἀλλ' ἐνόμιζον φρονιμώτερον νὰ παραχωρῶσιν εἰς τὸ μέγα ῥεῦμα τοῦ ἐπικρατήσαντος πολυομήρου συστήματος, ἕως ἂν ἡ πρόοδος τοῦ χρόνου ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν φιλολογούντων, ὡς ἄλλη Ἀθηνᾶ, τὴν ἐκ τῆς πολυμαθείας τοῦ Οὐολφίου ἐπικεχυμένην αὐτοῖς ἀχλύν, καὶ διανοίξῃ τὰ ὦτα εἰς ἀκρόασιν λόγων ἐναντίων.[1] Οὕτως ἄρα ἡ Ὁμηρικὴ ἐκείνη αἵρεσις, ὥς τινες προσηκόντως ἀπεκάλεσαν τὸ πολυόμηρον Οὐολφιανὸν σύστημα, πᾶσαν κατελυμαίνετο τὴν Γερμανίαν· καί τινες τῶν σφόδρα ζηλωτῶν προσηλύτων (ὡς πάντοτε πράττουσιν οἱ νεοφώτιστοι ὀπαδοὶ πάσης αἱρέσεως, θρησκευτικῆς, πολιτικῆς, ἢ φιλολογικῆς) ἐφιλοτιμήθησαν νὰ προεκτείνωσι τὸ ἔργον τοῦ συγγραφέως τῶν Προλεγομένων, ἐφ' ὅσον ἐκεῖνος οὐκ ἐτόλμησεν, οὐδ' ἐνόμιζε κατορθωτόν· καὶ ἤρξαντο καταμελίζειν τὴν Ἰλιάδα, ἐπαγγελλόμενοι, ὅτι ἀφαιροῦντες ἐξ αὐτῆς τὰς δοκούσας ἀντιλογίας, ἢ μεταβάλλοντες αὐτάς, καὶ ἀποκόπτοντες ὅσα ἐνόμιζον ἀλλότρια τοῦ ποιήματος μέρη, ἢ περιττὰ ἐπεισόδια, ἀνεῦρον καὶ διέκριναν τὴν καθαρὰν Ἰλιάδα.

Ἀρχηγὸς τῶν σφόδρα ζηλωτῶν τούτων Οὐολφιανῶν ἐγένετο ὁ μαθητὴς τοῦ Οὐολφίου Lachmann, μέγα καὶ οὗτος ἐπὶ φιλολογικῇ δεινότητι ἔχων

[1] *Διὰ τὴν κοινὴν ταύτην τοῦ συστήματος αὐτοῦ ἀποδοχὴν ἐν Γερμανίᾳ δικαίως ὁ τῶν Προλεγομένων συγγραφεὺς ἀποσεμνύνεταί πως ἐν τῷ Προλόγῳ τῆς νέας ἐκδόσεως τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν· ἔνθα τοὺς πρώτους ἀντικρούσαντας αὐτὸ ξένους ἁπλῶς ἀναφέρων, τὸν* Saint-Croix, *τὸν* Hug *καὶ τὸν Ἰταλὸν* Melch. Cesarotti *κ. τ. λ. καταλέγει ἔπειτα τοὺς ἐν Γερμανίᾳ σοφούς, οἵπερ ἀπεδέξαντο ἐν γένει τὴν θεωρίαν αὐτοῦ, παραλείπων, ὡς λέγει, τοὺς μετρίους, ὅσοι καθαρῶς οὐκ ἐδήλωσαν τὸ ἑαυτῶν φρόνημα.* "Alios patronos omitto, ex quorum libris non potui cognoscere, quid sibi vellent, neque ipsorum aut meum sensum reperire."—Praefacio novae editionis, p. xxxii. not.

ὄνομα, ὃς πρῶτος ἀπεφήνατο περὶ ἀποκοπῆς τῶν ἑπτὰ τελευταίων ῥαψῳδιῶν τῆς Ἰλιάδος, καὶ πολλῶν μερῶν τῶν δέκα πρώτων, σχηματίζων ἐκ τῶν ὑπολοίπων 16 ῥαψῳδίας, καὶ δύο ᾄσματα, ἀνάλογα πρὸς τὰς τῶν Γερμανῶν ἐποποιίας· καὶ τῆς παρατόλμου ταύτης ἀποσυνθέσεως τοῦ μεγάλου ἐκείνου ποιήματος λόγον εἶχε τὸν τοῦ Οὐολφίου, ὅτι δηλαδὴ ἀδύνατον ἦν νὰ διαμνημονεύηται ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας οὕτω μακρὸν ποίημα.[1] Ὤφειλεν ἄρα τὸ μῆκος τῆς Ἰλιάδος νὰ περισταλῇ, ἵνα συμμορφωθῇ τὸ ποίημα πρὸς τὴν δόξαν τῶν Οὐολφιανῶν, ἀντὶ νὰ συμμορφωθῇ αὕτη πρὸς ἐκεῖνο. Ὅμοιον ἀληθῶς τοῦτο, ὡς ἐάν τις ῥάπτης, κατασκευάσας ἔνδυμα βραχύτερον καὶ στενώτερον τοῦ προσήκοντος, ἀπαιτῇ ἐπιμόνως νὰ περικόψῃ τὸ σῶμα τοῦ δι' ὃν ἐγένετο τὸ ἔνδυμα, ἵνα μὴ μεταβάλῃ τὸ τεχνικὸν σχέδιον, καθ' ὃ ἠθέλησε νὰ κατασκευάσῃ αὐτό· ἀλλὰ τίς εὖ φρονῶν ὑποβληθήσεταί ποτε εἰς τοιοῦτον ἀκρωτηριασμὸν πρὸς σωτηρίαν τοῦ αὐθαιρέτου σχεδίου τοῦ τεχνίτου; Οὕτως οὐδὲ τοῦ μεγαλοπρεποῦς καὶ θαυμαστοῦ σώματος τῆς Ἰλιάδος, τοῦ κατὰ τὸν Εὐστάθιον ἑνὸς καὶ συνεχοῦς καὶ εὐαρμόστου, ἀποδέξεταί τις τὸν κερματισμὸν πρὸς σωτηρίαν τοῦ αὐθαιρέτου σχεδίου τῶν Οὐολφιανῶν. Καὶ ὅμως τῷ δόγματι τοῦ Lachmann πεισθέντες καὶ ἄλλοι, οἷοί πέρ εἰσιν ὁ Lauer, ὁ Köchly, ὁ Jacob, ὁ Ἄγγλος Grote, καὶ ὁ Βέλγης Juste, ἀπεφήναντο περὶ ὁμοίων τῆς Ἰλιάδος ἀνατομῶν καὶ ἀποσυνθέσεων, ὡς εἰ μὴ πάντα τὰ ἐπικὰ ποιήματα ἠδύναντο νὰ διαμελισθῶσιν εἰς μικρὰ καὶ αὐτοτελῆ ποιημάτια, ὅταν τις παράτολμος φαντασιοκόπος, ὀξύτατον ἔχων τῆς ἑαυτοῦ φαντασίας τὸν πέλεκυν, καταφέρῃ αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ἐπικοῦ σώματος. Αὐτὸς ὁ περὶ κερματισμοῦ τῆς Ἰλιάδος ἀποφηνάμενος Lachmann θαυμασίως ἐφήρμοσε πρότερον τὴν ἀνατομικὴν ταύτην μέθοδον ἐπὶ τῶν Μεσαιωνικῶν ποιημάτων τῆς Γερμανίας, τῶν Nibelunguen, διελὼν αὐτὰ εἰς 20 ᾄσματα, ἃ συγκολληθέντα, λέγει, ἀπετέλεσαν τὰ ὡς ἑνὸς ποιητοῦ ἔργα τέως θαυμαζόμενα Γερμανικὰ ταῦτα ποιήματα. Καὶ ποῖον τάχα ἐπικὸν ποίημά ἐστιν ἀνεπίδεκτον διαιρέσεως τοιαύτης καὶ διαμελισμοῦ;

---

[1] Ἴδε περὶ τούτου τὰ περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος μαθήματα τοῦ Κυρίου Δ. Βερναρδάκη (Πανδώρας τόμ. ΙΣΤ', σελ. 291) καὶ τὰς συμπληρωτικὰς σημειώσεις τοῦ Καθηγητοῦ K. Hillebrand ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης Γαλλικῆς μεταφράσεως τῆς τοῦ Μυλλέρου ἱστορίας τῆς Ἑλλην. γραμματολογίας (σελ. 617—9).

Ἐξ αὐτῆς αὐτοῦ τῆς κατασκευῆς τὸ ἐπικὸν ποίημα, ὡς διήγησις μεγάλης τινὸς πράξεως, περὶ ἣν παίζουσιν, οὕτως εἰπεῖν, ἄλλαι μικραί, μᾶλλον ἢ ἧττον σχετιζόμεναι πρὸς τὴν μεγάλην ἐκείνην, καὶ ἐπεισόδια ὁμοίως μᾶλλον ἢ ἧττον μακρά, μεγίστην παρέχει εὐκολίαν εἰς τὸν ἐπιθυμοῦντα νὰ ἐφαρμόσῃ ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ τὴν ἀνατομικὴν μάχαιραν. Τούτου παραδείγματα δυνατὸν ἰδεῖν πλεῖστα ὅσα καὶ προχειρότατα ἐν παντὶ ἐπικῷ ποιήματι· καὶ οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι καὶ ἡ Αἰνειάς, καὶ ἡ ἠλευθερωμένη Ἱερουσαλήμ, καὶ ἡ Λουσιάς, καὶ ὁ ἀπολωλὼς Παράδεισος, καὶ ἡ Ἑῤῥιάς, καὶ αὐτὴ τοῦ χθὲς καὶ πρῴην ἀποβιώσαντος Κλωπστόκκου ἡ Μεσσιάς, καὶ ἄλλα ἐπικὰ ποιήματα, εἰς τοιαύτην ἔμελλον νὰ ὑποβληθῶσι βάσανον ὑπὸ τῶν φιλολογικῶν ἀνατόμων, εἰ μὴ εἶχον οὗτοι πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτοὺς τῶν ποιησάντων τοὺς τάφους, καὶ μὴ ἐφοβοῦντο τὴν ἐξ αὐτῶν ἀκουσθησομένην φωνὴν ἐντόνου διαμαρτυρήσεως. Ἀλλὰ διότι ὁ τάφος τοῦ Ὁμήρου κατήντησεν ἄγνωστος ἐν τῷ σκότει τῶν τριάκοντα περίπου αἰώνων, οἳ διαχωρίζουσιν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ ποιητοῦ, διὰ τοῦτο τάχα ἐπιτρέπεται τοῖς ἄλλως θαυμαστοῖς ἐπὶ πολυμαθείᾳ τούτοις φιλολόγοις, τοῖς τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα ἀνατέμνουσιν, ἡ τολμηρά, πρόσθες δὲ καὶ ἀσεβής, αὐτῶν ἀποσύνθεσις;[1] ἢ πρέπει τάχα εἰς τοὺς ὀβελίζοντας καὶ χωρίζοντας νὰ προστεθῶσι καὶ οἱ ἀνατέμνοντες, καὶ μετὰ τούτους ἴσως οἱ ἐξαλείφοντες, καὶ Κύριος οἶδε τίνες ἄλλοι, ἕως ἂν ἐπὶ τέλους ἀναφανῶσι καὶ πυρπολοῦντες; Ἀλλὰ τότε ἡ περίφημος καὶ συνετὴ τῶν γραμμάτων δημοκρατία μεταβάλλεται εἰς ἀπειρόκαλον καὶ καταστρεπτικὴν ὀχλοκρατίαν, οὐχ ἧττον ἐν τοῖς γράμμασιν ἢ ἐν ταῖς

---

[1] Ὀρθότατα λέγει περὶ τούτου ὁ Γάλλος Ἀκαδημαϊκὸς Κύριος Ampère ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν μνημονευθέντος αὐτοῦ συγγράμματος (La Grèce, Rome et Dante), ὅτι ὁ Ὅμηρος, εἴπερ ἠδύνατο νὰ γράψῃ σύντομόν τινα πρόλογον, πάντως ἂν συνέτριψε τοὺς θέλοντας νὰ ὑπεξέλωσιν αὐτοῦ τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν. "Heureusement pour les critics qui s'adressent aux morts, ceux-ci ne peuvent répondre, ce qui est d'un grand secours pour les critics. Peut-être le vieil Homère, s'il lui avait été donné d'écrire une préface, eût-il pulvérisé ceux qui ont voulu lui souffler l'Iliade et l'Odyssée." Τοιοῦτόν τι καὶ ὁ ἡμέτερος Ἀκαδημαϊκὸς Κύριος Δ. Βερναρδάκης εἶπεν ἐν τῷ τρίτῳ αὐτοῦ μαθήματι "περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος," ὅτι οἱ κριτικοὶ προτιμῶσι πάντοτε ν' ἁλιεύωσιν εἰς τὰ θολὰ νερὰ τῆς ἀρχαιότητος. Ἴδε Πανδώρας τόμ. ΙΣΤ', σελ. 315—6.

πολιτείαις ἀποτρόπαιον.[1] Ἀλλὰ δεῦτε ἴδωμεν καὶ ἐφηρμοσμένην ἐπὶ τοῦ σώματος τῆς Ἰλιάδος τὴν τολμηρὰν ταύτην ἀνατομικὴν θεωρίαν.

Τοῦ Lachmann ὀπαδὸς καὶ μαθητὴς ὁ Κύριος Arminius Köchly προέβη εἰς ἐφαρμογὴν τῆς ἀνατομικῆς ἐκείνου θεωρίας, ἐκδοὺς πρὸ μικροῦ τὴν Ἰλιάδα κεκαθαρμένην, καί, οὕτως εἰπεῖν, προαρισταρχειον καὶ προζηνοδότειον, εἰ δὲ βούλει, καὶ προπεισιστράτειον Ἰλιάδα, καὶ ταύτην εἰς χρῆσιν μαθητῶν.[2] Παράτολμος τῇ ἀληθείᾳ ἔκδοσις! οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ ἄδικος πρὸς τοὺς ἐν αὐτῇ διδασκομένους τὴν Ὁμηρικὴν Ἰλιάδα μαθητάς, ἅτε δὴ καταδικαζομένους ν' ἀναγινώσκωσιν αὐτήν, οὐχ οἵαν ἡ ὑφήλιος ἅπασα γινώσκει καὶ ἀναγινώσκει, ἀλλ' ὅσον μόνον μέρος αὐτῆς εὐηρεστήθη νὰ καταλίπῃ ἐκ τοῦ ὅλου σώματος ὁ ὀξύτατος πέλεκυς τοῦ Κυρίου Köchly. Θαυμάζεται μέν, καὶ δικαίως, ἡ τοῦ πολυμαθοῦς τούτου Καθηγητοῦ πολυχρόνιος ἐπιμονὴ εἰς τὴν μελέτην τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, δι' ἥν, ὡς λέγεται, Ἰλιάδα ὅλην δύναται εἰπεῖν ἀπὸ στήθους, ὡς ἄλλοτε ὁ Ἀθηναῖος Νικήρατος·[3] ἀλλὰ διὰ τοῦτο οὐδεὶς ἐπαινέσει, νομίζω, τὸν παράτολμον διαμελισμὸν ποιήματος αὐτοτελοῦς, διὰ τοσούτων αἰώνων θαυμαζομένου, καὶ τοσαῦτα προαγαγόντος ἀριστουργήματα, κατὰ μίμησιν ἐκείνου πεποιημένα· οὐδὲ πιστεύσει τις εὐχερῶς, ὅτι ὁ μὲν Ζηνόδοτος καὶ Ἀριστοφάνης καὶ Ἀρίσταρχος, ἁπάσας σχεδὸν τὰς πρὸ αὐτῶν γενομένας ἐκδόσεις καὶ διορθώσεις τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν, κατέλιπον ἡμῖν ἀκάθαρτόν τινα Ἰλιάδα, ὁ δὲ Κύριος Köchly, δύο καὶ εἴκοσιν αἰῶνας ἀπέχων ἐκείνων, πέντε δὲ καὶ εἴκοσι τοῦ Πεισιστράτου, καὶ οὐδεμίαν τῶν

---

[1] Ἱκανῶς ἐξήλεγξε καὶ ἀντέκρουσε τοὺς ὑπὸ Lachmann καὶ Hermann προβαλλομένους λόγους τῆς ἐκκαθαρίσεως τῆς Ἰλιάδος ὁ μακαρίτης Mure ἐν τῇ κριτικῇ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ (βιβλ. Β', κεφ. ιά, ἐν ἀρχῇ, καὶ Appendix F)· ἔνθα πολλὰς παρατιθέμενος ἀντιλογίας ἐν ταῖς μεθ' Ὅμηρον ἐποποιΐαις, ἔτι δὲ καὶ ἐν πεζοῖς συγγράμμασι, συμπεραίνει μετὰ λόγου, ὅτι κατὰ τὴν τοῦ Hermann καὶ Lachmann κριτικὴν οὐδὲν τῶν ἐπικῶν ποιημάτων δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀνεπίδεκτον κερματισμοῦ, εἴπερ αἱ δοκοῦσαι ἐν αὐτοῖς ἀντιλογίαι ἀποχρῶν ἐνομίζοντο λόγος κερματισμοῦ.—Ἴδε περὶ τούτου καὶ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ῥοδοκανακείου Διαγωνίσματος (σελ. 57 κ. ἑξ.), ἔνθα καὶ ἡ τόυ Mure γνώμη παρατίθεται.

[2] Iliadis carmina xvi. scholarum in usum restituta edidit Arminius Köchly. Lipsiae, 1861.

[3] Ἴδε περὶ τούτου ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 204, σημ. 3).

πρὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐκδόσεων ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ μόνας τὰς πρὸ ἐκείνων μνημονευομένας ἐπιγραφὰς ῥαψῳδιῶν τινων, ηὐτύχησεν ἐντεῦθεν νὰ μαντεύσῃ καὶ τὸ καθαρὸν τῆς Ἰλιάδος κείμενον. Ποῦ δὲ στήσεται τὸ κακόν, ἐὰν κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Κυρίου Köchly καὶ ἄλλος τις ἄλλα δι' ἄλλους λόγους ἀποκόψῃ μέρη τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας (λόγοι δὲ τοιοῦτοι δυνατὸν νὰ ἐξευρίσκωνται πάντοτε πολλοὶ καὶ διάφοροι κατὰ τὴν διάφορον τῶν ἀνατομικῶν κρίσιν καὶ ὄρεξιν), ἄλλος δέ τις ἐπιχειρήσῃ νὰ μεταφέρῃ στίχους, ἢ καὶ ὅλα τεμάχια, ἐκ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο ποίημα, καὶ τρίτος τις Κύριος οἶδε τί ἄλλο νὰ πράξῃ; Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων καὶ ἐφεξῆς ἕξομεν ἀφορμὴν εἰπεῖν τὰ προσήκοντα· νῦν δέ, ἐπειδὴ τῆς κεκαθαρμένης ἐκδόσεως τῆς Ἰλιάδος ὑπὸ τοῦ Κυρίου Köchly ἐμνήσθημεν, ἴδωμεν ἐν παρόδῳ, τίς ἡ ἔκδοσις αὕτη, τίνα τῆς Ἰλιάδος διετήρησε μέρη, καὶ τίνα ἀπέῤῥιψεν ὡς περιττὰ καὶ ἀλλότρια, καὶ τέλος πάντων ὁποία διεμορφώθη ἡ κεκαθαρμένη αὕτη καὶ προζηνοδότειος Ἰλιάς.[1]

Ἡ τοῦ Κυρίου Köchly Ἰλιάς, ὡς ἐν τῇ προεκτεθείσῃ αὐτῆς ἐπιγραφῇ καταδείκνυται, διαιρεῖται εἰς ῥαψῳδίας 16, ταῖς ἀρχαίαις ἐπιγραφαῖς διακρινομένας, ὡς ἐφεξῆς.

Ῥαψῳδία Α', ἐπιγραφομένη "Μῆνις," καὶ περιλαμβάνουσα τὸ πρῶτον μέρος τῆς Α' Ὁμηρικῆς ῥαψῳδίας (στ. 1—348) μετά τινων προσθαφαιρέσεων καὶ συγκολλήσεων αὐθαιρέτων, ἐν ὅλοις δὲ περιέχουσαν στίχους 337.

Ῥαψῳδία Β', ἐπιγραφομένη "Λιταί," ὡς περιλαμβάνουσα τὴν παράκλησιν τοῦ Ἀχιλλέως πρὸς τὴν μητέρα αὐτοῦ· σύγκειται δὲ ἐκ τοῦ ὑπολοίπου μέρους τῆς Α' Ὁμηρικῆς ῥαψῳδίας (στ. 349 μέχρι τέλους), πάντοτε μετὰ προσθαφαιρέσεων.

Ῥαψῳδία Γ', ἐπιγραφομένη "Ὄνειρος," ὡς περιλαμβάνουσα τὸν τοῦ Ἀγαμέμνονος ἀπατηλὸν ὄνειρον· σύγκειται δὲ ἐκ τοῦ πρώτου μέρους τῆς Β' Ὁμηρικῆς ῥαψῳδίας (στ. 1—483) μετὰ πλείστων προσθαφαιρέσεων.

Ῥαψῳδία Δ', ἐπιγραφομένη "Ἀγορά," καὶ συγκειμένη ἐκ τινων στίχων

---

[1] Οὐκ ἔχων πρόχειρον αὐτὴν τοῦ Κυρίου Köchly τὴν ἔκδοσιν, ἐρανίζομαι τὴν ἀνάλυσιν αὐτῆς ἐκ τῆς τοῦ Ἄγγλου F. A. Paley εἰσαγωγῆς εἰς τὰς ἄρτι ἐκδοθείσας ὑπ' αὐτοῦ δώδεκα πρώτας ῥαψῳδίας τῆς Ὁμηρικῆς Ἰλιάδος—Bibliotheca Classica, edited by George Long.—The Iliad of Homer, by F. A. Paley, etc. London, 1866.

τῆς Β' Ὁμηρικῆς ῥαψῳδίας, ἀφαιρουμένου τοῦ Νεῶν Καταλόγου, ὃς ἀποτελεῖ ἰδίαν ῥαψῳδίαν, τὴν ἑξῆς.

Ῥαψῳδία Ε', ἐπιγραφομένη "Βοιωτία, ἤτοι Κατάλογος νεῶν," καὶ συγκειμένη ἐκ τοῦ ὁμωνύμου μέρους τῆς Β' Ὁμηρικῆς ῥαψῳδίας.

Ῥαψῳδία ΣΤ', ἐπιγραφομένη "Ὅρκια," καὶ περιέχουσα στίχους 531 ἐκ δύο Ὁμηρικῶν ῥαψῳδιῶν (τῆς Γ' καὶ Δ') διὰ πολλῶν προσθαφαιρέσεων συνηρμολογημένη.

Ῥαψῳδία Ζ', ἐπιγραφομένη "Τειχοσκοπία καὶ ἐπιπώλησις," καὶ συνηρμολογημένη ἐκ μέρους τινὸς τῆς Γ' καὶ μέρους τῆς Ε' Ὁμηρικῆς Ῥαψῳδίας.

Ῥαψῳδία Η', ἐπιγραφομένη "Διομήδους ἀριστεία," περιέχουσα στίχους 693, καὶ συνηρμολογημένη ἐκ δύο Ὁμηρικῶν ῥαψῳδιῶν, τῆς Δ' καὶ Ε'.

Ῥαψῳδία Θ', ἐπιγραφομένη "Ἕκτορος καὶ Ἀνδρομάχης ὁμιλία," καὶ περιέχουσα τὸ γνωστὸν ὡραιότατον ἐπεισόδιον, τὸ ἐν τῇ ΣΤ' Ὁμηρικῇ ῥαψῳδίᾳ.

Ῥαψῳδία Ι', ἐπιγραφομένη "Πρεσβεία," καὶ συνηρμολογημένη ἐκ δύο Ὁμηρικῶν ῥαψῳδιῶν, τῆς Η' καὶ Θ'.

Ῥαψῳδία ΙΑ', ἐπιγραφομένη "Ἀγαμέμνονος ἀριστεία, ἢ Κόλος μάχη," καὶ συνηρμολογημένη ἔκ τε τῆς ΙΑ' Ὁμηρικῆς ῥαψῳδίας, καὶ ἔκ τινων ἄλλων μερῶν, σποράδην ἀλλαχόθεν λαμβανομένων.

Ῥαψῳδία ΙΒ', ἐπιγραφομένη "Τειχομαχία," καὶ συγκειμένη ἐκ τῆς ΙΒ' Ὁμηρικῆς ῥαψῳδίας.

Ῥαψῳδία ΙΓ', ἐπιγραφομένη "Διὸς ἀπάτη," καὶ πολλῷ τῷ μέτρῳ τὰς ἄλλας ὑπερβαίνουσα, ὡς περιέχουσα στίχους 900, σποράδην ἐκ διαφόρων Ὁμηρικῶν ῥαψῳδιῶν, καὶ ἰδίως ἐκ τῆς ΙΓ', ΙΔ', καὶ ΙΕ', συνεῤῥαμμένους.

Ῥαψῳδία ΙΔ', ἐπιγραφομένη "Ἡ ἐπὶ ναυσὶ μάχη," καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν Ὁμηρικῶν ῥαψῳδιῶν συνηρανισμένη.

Ῥαψῳδία ΙΕ', ἐπιγραφομένη "Πατρόκλεια," καὶ ἐκ τριῶν Ὁμηρικῶν ῥαψῳδιῶν συνηρμολογημένη, τῆς ΙΣΤ', ΙΖ', καὶ μέρους τῆς ΙΗ'.

Ῥαψῳδία ΙΣΤ' καὶ τελευταία, ἐπιγραφομένη μὲν "Ἕκτορος λύτρα," συγκειμένη δὲ ἐκ τῆς ΚΔ' καὶ τελευταίας Ὁμηρικῆς ῥαψῳδίας.

Οὕτως ἄρα ὁ Κύριος Köchly, ποῦ μὲν ἀφελών, ποῦ δὲ μεταθείς, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ μετατρέψας στίχους τινὰς Ὁμηρικούς, καὶ μέρη μεγάλα ῥαψῳδιῶν,

ἢ καὶ ῥαψῳδίας ὅλας, ἀποτεμών, ὡς τὴν περιγραφὴν τῆς Ἀχιλλέως ἀσπίδος (ἐν Ῥαψῳδίᾳ Σ) καὶ τὰς Κ, Τ, Υ, Φ, Χ ῥαψῳδίας, ἀπέφηνε τὴν κατ' αὐτὸν προπεισιστράτειον Ἰλιάδα. Τὴν δὲ Ὀδύσσειαν οὐκ ἐξέδωκε μὲν ἀνατετμημένην, ἀπεφήνατο ὅμως καὶ περὶ αὐτῆς ἐν ἰδίᾳ διατριβῇ, ὅτι διαιρετέα ἐστὶν εἰς τρία αὐτοτελῆ ποιημάτια· τούτων δὲ τὸ μὲν πρῶτον (ὃ νομίζει συντακτέον ἐκ τῶν τεσσάρων πρώτων Ὁμηρικῶν ῥαψῳδιῶν, ἀποκοπτομένων τῶν πρώτων 88 στίχων ἐκ τῆς πρώτης ῥαψῳδίας) ἐπιγράφει Τηλεμαχίαν· τὸ δὲ δεύτερον, ἐννέα περιλαμβάνον Ὁμηρικὰς ῥαψῳδίας (Ε—Ν), ἐπιγράφει Ὀδυσσέως πλάνην· καὶ τὸ τρίτον, τὰς ὑπολοίπους περιλαμβάνον Ὁμηρικὰς ῥαψῳδίας (Ξ—Ω), ἐπιγράφει Ὀδυσσέως νόστον. Ἐπὶ πᾶσι τούτοις ὁ αὐτὸς φιλόλογος καὶ περὶ τὸ μέτρον τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων προσεπάθησε νὰ καινοτομήσῃ, εὑρίσκων ἐνιαχοῦ Στροφικὰ συστήματα, οἷα τὰ ἐν τοῖς λυρικοῖς καὶ τραγικοῖς· καὶ ἄλλας δὲ περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἔγραψε πραγματείας,[1] ἐν αἷς ἐπαινετὴ διακρίνεται πολυμάθεια, ἀλλὰ καὶ ἀσύγγνωστος ἀνατομικὴ τῶν ἀθανάτων ἐκείνων ποιημάτων σπουδή, σύστημα ἐπικίνδυνον καὶ ὀλέθριον.[2] Διότι τὸ μὲν ἀπὸ καθέδρας διδάσκειν καὶ ἀποφαίνεσθαι περὶ ὀβελιστέων τινῶν στίχων, ἢ καὶ ῥαψῳδίας τινός, κατὰ τὰς γνώμας ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων, καὶ κατ' ἰδίας περὶ τοῦ πράγματος σκέψεις, καὶ τὸ ἐν ἰδίαις πραγματείαις ἀποφαίνεσθαι περὶ τούτου, πᾶς τις ἐννοεῖ ὅτι καὶ δίκαιόν ἐστι καὶ ὠφέλιμον, ἅτε παρέχον ἀφορμὴν εἰς κριτικὰς περὶ τοῦ προκειμένου ἐρεύνας· ὁ δὲ αὐθαίρετος διαμελισμὸς κτήματος παγκοσμίου, ὅπερ οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μεταποιῇ κατ' ἰδίαν ἀρέσκειαν, φαίνεται τῇ ἀληθείᾳ τολμηρὸς καὶ ἀσύγγνωστος. Καὶ τοσαῦτα μὲν περὶ τῆς ἐν Γερμανίᾳ πρώτης ἀποδοχῆς τοῦ Οὐολφιανοῦ συστήματος, καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ προελθούσης ἔπειτα νέας καὶ παρατόλμου αἱρέσεως τῶν τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα διαμελιζόντων.

Ἐν τῇ Γαλλίᾳ ὅμως, ὅπου μετὰ τὰς πολυχρονίους καὶ σφοδρὰς ἐκείνας ἔριδας κοινῶς ἐπεκράτει περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων τὸ δόγμα τοῦ

---

[1] Ἴδε περὶ τούτων Hillebrand (ἔνθ. ἀν.).

[2] Ἴδε τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 79) σημειωθέντα περὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου R. P. Knight.

Μακροβίου,[1] ἡ Οὐολφιανὴ αἵρεσις εὐθὺς ἀκουσθεῖσα οὐκ ἔτυχεν εὐμενοῦς ὑποδοχῆς, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ὡς ἀπίθανος παραδοξολογία. Καὶ πρῶτος μὲν ὁ Saint-Croix ἀντέκρουσε τὴν αἵρεσιν μετὰ πολλοῦ θάῤῥους·[2] ἔπειτα δὲ ὁ Dussault, ὁ Letronne, ὁ Schoell, ὁ Bitaubé, ὁ Μαρκίσιος d'Urban, ὁ Edgar Quinet, ὁ ἀκάματος τῶν Ἑλληνίδων Μουσῶν θεράπων Boissonade, καὶ πολλοὶ ἄλλοι.[3] Παράδοξον δὲ ἴσως νομίσει τις, ὅτι ὁ σοφὸς τῆς Ἰλιάδος καὶ τῶν Βενετικῶν σχολίων ἐκδότης Villoison, εἰ καὶ ἐπέζησε δέκα ἔτη μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν Προλεγομένων τοῦ Οὐολφίου, οὐδὲν ἔγραψεν οὔτε ὑπέρ, οὔτε κατά, τοῦ τερατώδους ἐκείνου τέκνου τῶν πολλῶν καὶ κοινωφελῶν κόπων, οὓς ὑπέστη ἐν Βενετίᾳ εἰς ἀνεύρεσιν καὶ δημοσίευσιν τῶν σχολίων ἐκείνων. Ἀλλ' ὁ Κύριος Dacier, ἐν ᾧ ἔγραψεν ἱστορικῷ δοκιμίῳ

---

[1] Ὁ Ἰταλὸς οὗτος συγγραφεύς, ὃς ἤκμασεν ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς Ε' μετὰ Χρ. ἑκατονταετηρίδος, ἐν τῷ γνωστῷ αὐτοῦ συγγράμματι (Saturnaliorum conviviorum Libri vii.) παραβάλλων τὸν Οὐϊργίλιον πρὸς τὸν Ὅμηρον, καὶ παρατιθέμενος τὰ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας μέρη, ὅσα ὁ Ῥωμαῖος ποιητὴς ἀπεμιμήθη, λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις (ἐν βιβλ. Ε', 3), ὅτι τρία πράγματα ἀδύνατόν ἐστι νὰ μετακινήσῃ τις, τὸν κεραυνὸν ἀπὸ τῆς δεξιᾶς τοῦ Διός, τὸ ῥόπαλον ἀπὸ τῆς τοῦ Ἡρακλέους, καὶ ἕνα στίχον ἀπὸ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων. Tria haec ex aequo impossibilia judicantur; vel Jovi fulmen, vel Herculi clavam, vel versum Homero subtrahere.

[2] Ἡ περὶ τούτου πραγματεία τοῦ Saint-Croix ἐπιγράφεται—Réfutation d'un Paradoxe Littéraire de M. Wolf sur les poésies d'Homère. Paris, 1798. Ἐδημοσιεύθη δὲ ἐν τῷ Magazin Encyclopédique. Tom. iii., N°. 10. Ὁμολογητέον ὅμως, ὅτι ἀσθενὴς ὑπῆρξεν ἡ πρώτη γενομένη ἐν Γαλλίᾳ ἀντίκρουσις τοῦ Οὐολφιανοῦ συστήματος· διότι αἱ τότε τῆς Γαλλίας πολιτικαὶ περιστάσεις οὐκ ἐπέτρεπον τὴν περὶ Ὁμήρου συζήτησιν, ἄλλων συζητήσεων καὶ κινδύνων καὶ καταστροφῶν ἐπικειμένων. "Ἡ Γαλλία (λέγει ὁ Κύριος Edgar Quinet) ἠναγκασμένη τότε νὰ βλέπῃ τὰς ἰδίας αὐτῆς καταστροφάς, οὐκ ἠδύνατο νὰ βλέπῃ τὰς ἀλλαχοῦ γινομένας.—En France la théorie Allemande ne fut ni acceptée, ni défendue, ni combattue avec éclat. La France de 1795 avait assez à faire de ses propres ruines; elle n'en cherchait point d'autres.—De l'Hist. de la Poésie. Homère, § 1.

[3] Ὁ Boissonade πολλάκις ἀναγνοὺς καὶ μελετήσας τοῦ Οὐολφίου τὰ Προλεγόμενα, ἐθαύμασε μὲν τὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν πεποίθησιν, ἐν ᾗ ὁ μέγας ἐκεῖνος φιλόλογος ἐπραγματεύσατο περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος, διέμεινεν ὅμως ἀκλόνητος εἰς ἣν εἶχε πάντοτε γνώμην περὶ ἑνότητος τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων. Ὅθεν ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης ἐκδόσεως τοῦ Ὁμήρου (ἐν Παρισίοις, 1823—4) ἐπαινεῖ μὲν τὰ Προλεγόμενα ἐκεῖνα, ὁμολογεῖ ὅμως, ὅτι οὐ συγκατατίθεται τοῖς λεγομένοις, ἐπιλέγων τὸ τοῦ Ἀριστοφάνους "οὐ γὰρ πείσεις, οὐδ' ἢν πείσῃς" (ἐν Πλούτῳ, στ. 600).

περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ σοφοῦ ἐκείνου Ἑλληνιστοῦ, κατέστησε γνωστὸν τὸν λόγον τῆς σιωπῆς αὐτοῦ, λέγων, ὅτι μετὰ φρίκης ἤκουε περὶ τῆς Οὐολφιανῆς αἱρέσεως, καὶ τοσοῦτον ἐλυπεῖτο, ὥστε σχεδὸν μετενόει, ὅτι ἐδημοσίευσε τὰ σχόλια ἐκεῖνα, ἐξ ὧν ἐδόθη ἀφορμὴ εἰς τὴν σύνταξιν τῶν Προλεγομένων τοῦ Οὐολφίου· πολλάκις δὲ ὁρμηθεὶς νὰ πολεμήσῃ τὴν φιλολογικὴν ἐκείνην ἀσέβειαν, ἀνεχαιτίσθη ὑπὸ τοῦ φόβου, μὴ ἐκ τοῦ πολέμου τούτου καταστῇ πλείονος ἀξία προσοχῆς, καὶ διὰ τοῦτο προυτίμησεν, ὡς λέγει ὁ βιογράφος αὐτοῦ Dacier, νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν περὶ τῆς δόξης τοῦ Ὁμήρου φροντίδα εἰς τὸν θαυμασμὸν τῶν παρελθόντων καὶ τῶν ἐπελευσομένων αἰώνων.[1] Τὴν λύπην ταύτην καὶ τὴν μετάνοιαν τοῦ μακαρίτου Βιλλοισῶνος κατακρίνει ὁ Ἄγγλος φιλόλογος Κύριος Coleridge, ὡς ἀναξίαν φιλοσοφικῆς φιλαληθείας—not apparently worthy of a philosophical love of the truth.[2] Ἀλλ' ἀρκούντως δικαιολογεῖ πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸν σοφὸν ἐκεῖνον ἄνδρα καὶ ἡ τότε πολιτικὴ κατάστασις τῆς πατρίδος αὐτοῦ, δι' ἣν μείζονες ἐπικείμεναι ταραχαὶ καὶ κίνδυνοι οὐκ ἐπέ-

---

[1] Villoison ne pouvait entendre parler de sang-froid de cet audacieux système. L'idée que lui même, dans son édition de l'Iliade, avait fourni, sans le vouloir, les bases sur lesquelles on l'avait construit, et les armes avec lesquelles on prétendait le défendre, l'affligeait au point qu'il se repentait presque d'avoir publié son ouvrage. Plus d'une fois il fut tenté de combattre cette impieté littéraire; mais il fut retenu par la crainte de lui donner plus d'importance, et de la propager en s'efforçant de la détruire; et il pensa avec raison qu'il valait mieux laisser le soin de la gloire d'Homère à l'admiration des siècles passés et des siècles à venir.—Notice historique sur la vie et les ouvrages de M. de Villoison, par M. Dacier, dans les Memoires de l'Acad. Roy. des Inscript. et Belles-Lettres. Vol. i. Histoire, p. 364. *Τοῦτ' αὐτὸ βεβαιοῖ καὶ ὁ Κύριος* Em. Egger *ἐν τῇ περὶ Ἀριστάρχου ἀξιολόγῳ πραγματείᾳ, λέγων.* "On assure que Villoison dans la sincérité de son orthodoxie ne se consola jamais d'avoir fourni des armes à un pareil scepticisme." —Mémoires de Littérat. anc., p. 130. *Ἴδε περὶ τούτου καὶ* Schoell—Histoire de la Littérat. Grec. tom. i., p. 125—6· *ἔνθα περὶ τῆς Οὐολφιανῆς αἱρέσεως λόγον ποιούμενος, ὀρθότατα ἐπιλέγει·* "Lorsque les mouvements opposés qu'excite, même en littérature, l'esprit de parti au sujet d'une opinion nouvelle, se seront apaisés, la postérité, plus calme, jugera de la solidité de ces hypothèses qu'il suffisait pour nous de faire connaître. Nous dirons seulement que celle de M. Wolf, presque généralement admise en Allemagne, où cet homme célèbre a formé une école nombreuse, a été presque aussi universellement rejettée en Angleterre, en Hollande, en France et en Italie."

[2] Introductions to the study of the Greek classic poets, p. 28, note. Third edition.

τρεπον τὴν εἰς φιλολογικὰς ἔριδας ἐνασχόλησιν, ὡς ἄρτι ἐλέγομεν· καὶ τοῦτο σαφῶς ἀποδεικνύει ἡ μετὰ τὴν παρέλευσιν τῶν ταραχῶν ἐκείνων καὶ τῶν κινδύνων σπουδαία μελέτη τῶν τοῦ Οὐολφίου Προλεγομένων, *καὶ ἡ ἀντίκρουσις αὐτῶν ὑπὸ πολλῶν καὶ διασήμων* Γάλλων *φιλολόγων, οὓς ἄρτι κατελέξαμεν, καὶ ἡ ὑπ᾽ ἄλλων τινῶν ἀποδοχὴ καὶ ὑποστήριξις, οἷοί πέρ εἰσιν ὁ* Gaillard, *ὁ* Levesque, *ὁ* Fauriel, *ὁ* Benjamin Constant, *ὁ* Dugas-Montbel, *καὶ ἐπ᾽ ἐσχάτων ὁ* Emile Egger. *᾿Αλλὰ πάντες οὗτοι ἀποδεχόμενοι τὰς τοῦ* Οὐολφίου *σκέψεις καὶ τὰ συμπεράσματα, οὐδαμῶς ἀποδέχονται τὰς τοῦ* Lachmann *καὶ* Köchly *ἀνατομικὰς θεωρίας· μετὰ φρονίμου δὲ μετριότητος ὑποστηρίζουσι τὰς* Οὐολφιανὰς *δόξας, οἱ μὲν ἐν γένει, οἱ δὲ μέσην τινὰ βαδίζοντες, ὡς ὁ* Leo Jubert *ἐν τῷ περὶ* ῾Ομήρου *ἄρθρῳ τῷ ἐν τῇ* Παγκοσμίῳ Βιογραφίᾳ.

῾Ομοίως δὲ καὶ ἐν ῾Ολλανδίᾳ, *τῇ πατρίδι τῶν περιωνύμων φιλολόγων* ᾿Εϊνσίου *(τοῦ* Νικολάου*) καὶ* Γρονοβίου *καὶ* ᾿Εμστερχουσίου *καὶ* Οὐεσσελιγγίου *καὶ* Οὐαλκεναίρου *καὶ* ῾Ρουχγκενίου, *καὶ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν* Οὐϋττεμβαχίου, ᾿Ελβετοῦ *μὲν τὴν καταγωγήν, ἐν* ῾Ολλανδίᾳ *ὅμως καὶ διδαχθέντος καὶ διδάξαντος μετὰ δικαίας φήμης, ἡ* Οὐολφιανὴ *αἵρεσις οὐδεμιᾶς ἠξιώθη ἀποδοχῆς· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τοῦ* Οὐολφίου *φίλος* ῾Ρουχγκένιος, *εἰς ὃν ἐκεῖνος ἀφιεροῖ τὰ* Προλεγόμενα, *μετὰ πολλοῦ καὶ δικαίου σεβασμοῦ ἀποκαλῶν αὐτὸν* principem criticorum, *ὡς ἀπεκάλεσε καὶ τὸν* ῎Αγγλον Βεντλέϋον, *πολλάκις ἀναγνοὺς τὸ βιβλίον ἐκεῖνο, οὐκ ἠδυνήθη νὰ πείσῃ ἑαυτὸν περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν* Οὐολφιανῶν *σκέψεων καὶ συμπερασμάτων· ἀλλ᾽ ἐμμένων εἰς τὴν ἀρχαίαν περὶ τούτου δόξαν, ἀπεφήνατο, ὅτι θαυμάζει μὲν τοῦ συγγραφέως τῶν* Προλεγομένων *τὴν πολυμάθειαν, καί πως ἐπιδοκιμάζει ἀναγινώσκων αὐτά, κατατιθεὶς ὅμως τὸ βιβλίον, ἀποβάλλει συγχρόνως καὶ πᾶσαν τὴν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως σχηματιζομένην ἐν τῷ πνεύματι αὐτοῦ ἐπιδοκιμασίαν.*—Dum lego assentior; quum posui librum, assentio omnis illa dilabitur.

᾿Εν ᾿Αγγλίᾳ *δὲ οὐ μόνον οἱ τότε φιλόλογοι διέμειναν ἀνεπηρέαστοι ὑπὸ τῆς* Οὐολφιανῆς *αἱρέσεως, ἀλλὰ καὶ οἱ μετ᾽ ἐκείνους μέχρι τοῦ νῦν, ὅσων ἐγὼ ἀνέγνων τὰ συγγράμματα, καὶ ὧν πολλάκις ἐμνήσθην ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, οὐδαμῶς ἀποδέχονται τὸ* Οὐολφιανὸν *σύστημα, πολὺ δὲ τούτου ἔτι ἧττον τὸ*

τοῦ Lachmann καὶ Köchly. Μόνην δὲ ἴσως ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν ὁ περιώνυμος συγγραφεὺς τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος George Grote· ὃς ἐν μέρει μὲν τὴν τοῦ Οὐολφίου, ἐν μέρει δὲ τὴν τοῦ Nitzsch ἀποδεχόμενος γνώμην περὶ τῆς πρώτης τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων γραφῆς, ἀποφαίνεται, ὅτι οὐκ ἐγράφησαν μὲν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ, ἐγράφησαν ὅμως μίαν περίπου πρὸ τοῦ Σόλωνος ἑκατονταετηρίδα, καὶ ὅτι δύο πρὸ τοῦ Πεισιστράτου ἑκατονταετηρίδας ἦσαν συνειλεγμένα καὶ συσσωματωμένα·[1] ἔπειτα δὲ προβαίνων εἰς ἐξέτασιν τῆς ἑνότητος αὐτῶν τίθησι τὰ ἑξῆς τέσσαρα περὶ τούτου ζητήματα·—ά) τίνι τρόπῳ καὶ διὰ τίνος ἀνδρὸς περιῆλθον τὰ ποιήματα ταῦτα εἰς τὴν παροῦσαν αὐτῶν κατάστασιν;—β') ἑνὸς ἢ διαφόρων ποιητῶν ἔργον ἐστὶν ἑκάτερον τῶν ποιημάτων;—γ') τεθέντος ὅτι διαφόρων, ἀνήκουσιν ἆρα εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὅλα τὰ μέρη, ἐξ ὧν ἐσχηματίσθησαν;—δ') πόθεν δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὅλα ἤ τινα τῶν μερῶν τούτων, προϋπάρχοντα ὡς ἴδια ποιήματα, συνηρμόσθησαν ἔπειτα εἰς ἣν νῦν εὑρίσκονται τάξιν διὰ μεγάλης ἢ μικρᾶς συστηματικῆς μεταβολῆς;[2]—Λύων δὲ τὰ ζητήματα ταῦτα,

---

[1] G. Grote's History of Greece. Vol. ii, p. 198 et sqq. Fourth edit. Ἀλλὰ πολὺ ὀρθότερον τοῦ Κυρίου Grote κρίνει περὶ τῆς πρώτης τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων γραφῆς ὁ σεβάσμιος αὐτοῦ συμπολίτης Thirlwall, ὁ πρὸ αὐτοῦ συγγράψας οὐχ ἧττον θαυμαστὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος (ἔνθα ἴδε κεφ. ΣΤ', ἐν τέλει), λέγων, ὅτι τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα ὑπῆρξαν ἡ βάσις καὶ ὁ πυρήν, οὕτως εἰπεῖν, τῶν Κυκλικῶν ποιημάτων, ἃ γεγραμμένα διεδόθησαν. Ἐντεῦθεν ἄρα δῆλον γίνεται, ὅτι ἐκεῖνα ἐγράφησαν πρὸ τῶν Κυκλικῶν· καὶ ἑπομένως εὐκόλως συμπεραίνεται, ὅτι ἐγράφησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς· "The interval which elapsed between the Homeric age and the following period of epic poetry . . . cannot be precisely ascertained; but within this interval, if not before, the Homeric poems must have been collected, and consequently committed to writing, because they manifestly formed the basis or nucleus of the epic cycle. It is easier to suppose that they were written at first." Ἀλλ' ὁ Κύριος Grote (ἔνθ. ἀν. σελ. 201) καὶ τῶν Κυκλικῶν ποιημάτων τὴν ἐξ ἀρχῆς γραφὴν οὐ παραδέχεται· νομίζει δέ, ὅτι καὶ ταῦτα μετὰ τῶν Ὁμηρικῶν ἐτηροῦντο καὶ μετεδίδοντο διαμνημονευόμενα, καὶ μετ' ἐκείνων ἐγράφησαν κατὰ πρῶτον περὶ τὰ μέσα τῆς Ζ' ἑκατονταετηρίδος, ὅτε ἀρξάμενοι νὰ ἐμπορεύωνται μετὰ τῶν Αἰγυπτίων οἱ Ἕλληνες ἠδυνήθησαν νὰ προμηθεύσωσιν ἑαυτοῖς πάπυρον εἰς γραφήν. Πρὸς τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Κυρίου Grote ὁμόφωνος ἀντικειται ἡ ἀρχαιότης, πολὺ πρότερον ἀναβιβάζουσα τὰς ἐμπορικὰς τῶν Ἑλλήνων καὶ Αἰγυπτίων σχέσεις· ἀλλ' ὁ Κύριος Grote οὐδεμίαν τῶν περὶ τούτου ἀρχαίων μαρτυριῶν νομίζει ἱκανὴν πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἐναντίας γνώμης.

[2] ἔνθ. ἀν. σελ. 216.

ἀποφαίνεται γνώμην, κατά τι μὲν ὁμοιάζουσαν τῇ τοῦ Lachmann, ὡς διαμελιστικὴν τῆς Ἰλιάδος, διάφορον ὅμως ἐκείνης ὡς πρὸς τὸν τρόπον τοῦ διαμελισμοῦ. Διὰ τοῦτο ἐξεταστέον ἐκτενέστερον τὴν γνώμην τοῦ ἀνδρός, ἅτε μεγάλην κεκτημένου φιλολογικὴν φήμην, ἣν ἀναμφισβήτητον καθίστησι τὸ ἀληθῶς μέγα ἔργον αὐτοῦ, ἡ πολύτομος καὶ πολύτιμος ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Τῶν δύο τοίνυν Ὁμηρικῶν ποιημάτων τὴν μὲν Ὀδύσσειαν νομίζει ὁ Κύριος Grote αὐτοτελὲς ποίημα, σύγχρονον μὲν τῇ Ἰλιάδι, οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ ποιητοῦ ἐκείνης ἔργον, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 135) ἐσημειώσαμεν· τὴν δὲ Ἰλιάδα νομίζει συγκεκροτημένην ἐκ δύο διαφόρων ποιημάτων, εἴτε ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ, εἴτε καὶ ὑπὸ πολλῶν, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς ποιητικῆς σχολῆς, πεποιημένων. Τούτων τὸ μὲν ἐπιγράφει Ἀ χ ι λ λ η ΐ δ α, ὡς ἔχον ὑπόθεσιν τὴν Ἀχιλλέως "μῆνιν οὐλομένην," τὸ δὲ Ἰ λ ι ά δ α, ὡς πραγματευόμενον τὰ κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον ἐν γένει, πάντῃ δὲ διάφορον τοῦ πρώτου, μεθ' οὗ συγκολληθὲν ἐφεξῆς ἀπετέλεσε τὴν νῦν ὑπάρχουσαν Ἰλιάδα. Ὑπὸ τὸ κράτος τῆς σκέψεως ταύτης αἴρει καὶ ὁ Κύριος Grote ὀξύτατον τὸν πέλεκυν κατὰ τοῦ σώματος τῆς Ἰλιάδος, ὅπως μιᾷ πληγῇ διαχωρίσῃ αὐτὴν εἰς τὰ δύο προειρημένα μέρη· καὶ ὀκτὼ ὅλας ἀποκόπτων ῥαψῳδίας (Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Η, Ι, Κ), σχηματίζει ἐκ τῶν ὑπολειπομένων ἑκκαίδεκα τὴν Ἀ χ ι λ λ η ΐ δ α, καθαρῶς περιλαμβάνουσαν, ὡς νομίζει, τὴν Ἀχιλλέως μῆνιν.[1] Ἀλλὰ καὶ οὕτως οὐκ ἀρκούμενος εἰς τὸν παράτολμον τοῦτον διαμελισμὸν τῆς Ἰλιάδος, προστίθησιν, ὅτι καὶ τὰς δύο τελευταίας ῥαψῳδίας (Ψ καὶ Ω) ὑποπτεύει ὡς μεταγενεστέραν προσθήκην εἰς τὸ κατ' αὐτὸν πρωτότυπον ποίημα, τὴν Ἀχιλληΐδα, καὶ καταλείπει ἴσως τὴν τούτων ἀποτομὴν εἰς ἄλλον τινὰ τολμηρότερον χειρουργόν.[2]

---

[1] Σημειωτέον, ὅτι πρὸ τοῦ Grote ὁ Ἕρμαννος ἀπεφήνατο τοιαύτην τινὰ περὶ Ἀχιλληΐδος γνώμην, περὶ ἧς ἐφεξῆς λέγομεν ἐκτενέστερον.

[2] Ἐνταῦθα νομίζω δυνατὸν εἰπεῖν, ὅτι τὸ Ὁμηρικὸν ζήτημα ἐλύθη διὰ παντός, ἐξαλειφθείσης τῆς Ἰλιάδος, ἥπερ ἐστὶ κυρίως τὸ σῶμα τοῦ δικαζομένου Ὁμηρικοῦ ἐγκλήματος. Ἔχοντες ἤδη πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς χειρουργικὰς ἀνατομίας τῶν τριῶν σοφῶν ἀνδρῶν Lachmann, Grote καὶ Köchly, ἐὰν χαριζόμενοι εἰς τὴν ἄλλως ἀναμφισβήτητον αὐτῶν πολυμάθειαν ἀποδεχθῶμεν τὰς ἀνατομικὰς αὐτῶν ἐργασίας, εὑρίσκομεν, ὅτι αἱ μὲν ἑπτὰ

Ταῦτα περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἀποφαινόμενος ὁ Κύριος Grote, προσπαθεῖ διὰ μακρᾶς τινος ὑποσημειώσεως νὰ δικαιολογήσῃ πρὸ πάντων τὴν ἐκ τῆς Ἰλιάδος ἀποκοπὴν τῆς ῥαψῳδίας Ι, ἣν ἀδιστάκτως νομίζει ἀλλότριον ποιημάτιον, πάντῃ ἄσχετον πρὸς τὴν ἀμέσως ἡγουμένην ῥαψῳδίαν Θ, καὶ πάντῃ ἀντικείμενον πρὸς τὰ ἐν ῥαψῳδίᾳ Λ (στ. 607), ἔνθα ὁ Ἀχιλλεὺς παρίσταται λέγων πρὸς τὸν Πάτροκλον·

> *Δῖε Μενοιτιάδη, τῷ 'μῷ κεχαρισμένε θυμῷ,*
> *νῦν οἴω περὶ γούνατ' ἐμὰ στήσεσθαι Ἀχαιοὺς*
> *λισσομένους· χρειὼ γὰρ ἱκάνεται οὐκέτ' ἀνεκτός.*

Εἰ προσηνέχθησαν (λέγει ὁ Κύριος Grote) δῶρα τῷ Ἀχιλλεῖ, ὡς ἐν τῇ ῥαψῳδίᾳ Ι λέγεται, καὶ πρέσβεις ἱκέτευσαν αὐτὸν ν' ἀποδεχθῇ τὰ δῶρα καὶ νὰ ἐξιλεωθῇ, διὰ τί ἐν τῇ ῥαψῳδίᾳ Λ αὐτὸς ὁ Ἀχιλλεὺς φαίνεται προσδοκῶν νὰ παραστῶσιν ἔμπροσθεν αὐτοῦ οἱ Ἕλληνες ὡς ἱκέται; Ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἐν ῥαψῳδίᾳ Ν (στ. 115) ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος λεγόμενα, καὶ πάλιν τὰ ἐν ῥαψῳδίᾳ Π (στ. 60 κ. ἑξ.) ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως πρὸς τὸν Πάτροκλον, εὑρίσκει διαῤῥήδην μαρτυροῦντα, ὅτι οὐδέποτε ἦλθε πρεσβεία πρὸς τὸν Ἀχιλλέα· καὶ ἑπομένως ἡ ῥαψῳδία Ι ἀλλότριόν ἐστι καὶ ἐπείσακτον ποιημάτιον, ὅπερ ἐξ ἅπαντος ὀβελιστέον. Ὅτι δὲ τῆς πρεσβείας ἐκείνης γίνεται μνεία καὶ ἐφεξῆς ἐν ῥαψῳδίᾳ Σ (στ. 448—450), καὶ ἐν ῥαψῳδίᾳ Τ (στ. 140), ἔνθα ὁ Ἀγαμέμνων παρίσταται λέγων πρὸς τὸν Ἀχιλλέα·

> *Δῶρα δ' ἐγὼν ὅδε πάντα παρασχεῖν, ὅσα τοι ἐλθὼν*
> *χθιζὸς ἐνὶ κλισίῃσιν ὑπέσχετο δῖος Ὀδυσσεύς·*

καὶ ὅτι τέλος πάντων τὰ δῶρα ἐκεῖνα καταριθμοῦνται ἐφεξῆς (Τ, στ. 243—9), οἷα καὶ ἐν τῇ ῥαψῳδίᾳ Ι ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως κατελέχθησαν, ταῦτα πάντα

τελευταῖαι ῥαψῳδίαιἐ ξέλιπον, διότι ἀπέκοψεν αὐτὰς ὁ Lachmann: *αἱ ὀκτὼ πρῶται ὁμοίως ἐξέλιπον, διότι ἀπέκοψεν αὐτὰς ὁ* Grote: *καὶ τέλος πάντων αἱ ἐν τῷ μέσῳ ἐξέλιπον, ἀποκοπεῖσαι καὶ μεταποιηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ* Köchly. *Δυνατὸν λοιπὸν εἰπεῖν πρὸς τοὺς περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων φιλονεικοῦντας—"Ἡσυχάσατε, διότι αἰτίαν φιλονεικίας οὐκ ἔχετε τοῦ λοιποῦ· ἀπήλλαξαν ὑμᾶς τοῦ κόπου τῶν συζητήσεων τρεῖς ἱκανοὶ χειρουργοί, ὁ μὲν τὴν κεφαλήν, ὁ δὲ τὰ σκέλη καὶ τοὺς πόδας, ὁ δὲ τρίτος τὸν κορμὸν τῆς Ἰλιάδος, κατακόψαντες· καὶ ἐξέλιπεν οὕτω τὸ ὑπόδικον σῶμα, τ ρ ι χ θ ά τ ε κ α ὶ τ ε τ ρ α χ θ ὰ δ ι α τ ρ υ φ έ ν, ὡς ἔλεγεν ὁ μέχρι τοῦδε ἀνοήτως νομιζόμενος ποιητὴς αὐτοῦ, καὶ ἐγένετο, κατ' αὐτὸν πάλιν τὸν ποιητήν, ἑ λ ώ ρ ι α κ ύ ν ε σ σ ι ν ο ἰ ω ν ο ῖ σ ί τ ε π ᾶ σ ι."—*

ὁ Κύριος Grote οὐδόλως εὑρίσκει ἀντικείμενα εἰς τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ἀλλὰ διὰ μεθόδου παραδόξου θεραπεύει καὶ ταῦτα. Τὰ μὲν ἐν ῥαψῳδίᾳ Σ (λέγει) ἀθετοῦνται ὑπὸ τοῦ Ἀριστάρχου, τὰ δὲ ἐν ῥαψῳδίᾳ Τ πέπεισμαι ὅτι ἐπίτηδες παρενεβλήθησαν ὑπό τινος, ἵνα συνδέσωσι τὰ ἐν τῇ ῥαψῳδίᾳ Ι πρὸς τὰ ἐν αὐτῇ. Εἰσὶν ἄρα κᾀκεῖνα καὶ ταῦτα ὀβελιστέα καὶ ἀποῤῥιπτέα μεθ' ὅλης τῆς ῥαψῳδίας Ι.[1]

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὰς δευτέρας ταύτας ἀποκοπὰς πρὸς θεραπείαν δῆθεν τῆς μεγάλης πληγῆς, ἣν ἀνοίγει ἐπὶ τοῦ σώματος τῆς Ἰλιάδος ἡ ἀποκοπὴ τῆς ῥαψῳδίας Ι, κάκιστα θεραπεύεται ἡ μεγάλη ἐκείνη πληγή, καὶ ἀνωφελῶς ὑπεβλήθη τὸ σῶμα εἰς νέους πόνους καὶ βάσανα. Ὁ μὲν Ἀρίσταρχος ἠθέτει τοὺς δεκατρεῖς ἐκείνους στίχους τῆς ῥαψῳδίας Σ, οὐχὶ ὡς ἀνύπαρκτόν τι περιέχοντας (διότι, τούτου τεθέντος, ὤφειλε ν' ἀθετήσῃ καὶ τοὺς ἐν ῥαψῳδίᾳ Τ), ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον ὡς παλλιλογίαν περιττήν, "ὅτι συνήγαγέ τις τὰ διὰ πολλῶν εἰρημένα εἰς ἕνα τόπον·" ἄλλως τε δέ, καὶ ἡ ἀθέτησις αὕτη τοῦ Ἀριστάρχου ἀποδοκιμάζεται ὑπὸ τῶν σχολιαστῶν, σημειούντων· "κακῶς οὖν Ἀρίσταρχος ἀθετεῖ." Ἡ δὲ ἀποκοπὴ τῶν ἐν ῥαψῳδίᾳ Τ, κἂν ἐπιτραπῇ τῷ Κυρίῳ Grote, εἰς οὐδὲν αὐτῷ ὠφελήσει· διότι πάλιν μένουσι χαίνοντα, καὶ οἷον διαμαρτυρόμενα κατὰ τῆς ἀδίκου ἐκείνων ἀποκοπῆς, τὰ ἐν ῥαψῳδίᾳ Α (στ, 213—14) ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς ὑπεσχημένα τῷ Ἀχιλλεῖ·

> καί ποτέ τοι τρὶς τόσσα παρέσσεται ἀγλαὰ δῶρα
> ὕβριος εἵνεκα τῆσδε . . . .

Ἐὰν κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Κυρίου Grote ἀφαιρεθῇ μὲν ἡ ῥαψῳδία Ι, ἐν ᾗ τὰ δῶρα καὶ ἡ πρεσβεία, ἀθετηθῶσι δὲ τὰ ἐν ῥαψῳδίᾳ Σ, καὶ ἀποκοπῶσι τὰ ἐν ῥαψῳδία Τ, ποῦ λοιπὸν πληροῦται τῆς Ἀθηνᾶς ἡ ὑπόσχεσις; καὶ εἰς τί χρησιμεύσει τότε ἡ τῶν σχολιαστῶν γνώμη (ἣ πιθανώτατά ἐστιν αὐτοῦ τοῦ Ἀριστάρχου) λέγουσα, ὅτι διὰ τῆς ὑποσχέσεως ταύτης ὁ ποιητὴς προοικονομεῖ τὰς Λιτάς; Ν' ἀποκόψωμεν τάχα καὶ τὰ ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς ὑπεσχημένα; ἀλλὰ τότε πῶς ἀποφευξόμεθα τοῦ ὑψιβρεμέτου Διὸς τὴν

---

[1] ἔνθ. ἀν. σελ. 240 κ. ἑξ.

ὀργήν, ὑποσχομένου νὰ τιμήσῃ τὸν Ἀχιλλέα, καὶ ἐν τῇ θείᾳ αὐτοῦ παντοδυναμίᾳ ὑπερηφάνως εἰπόντος, ὅτι

> . . . . οὐ παλινάγρετον, οὐδ' ἀπατηλόν,
> οὐδ' ἀτελεύτητον, ὅ, τι κεν κεφαλῇ κατανεύσῃ;

Ἐὰν ὁ Κύριος Grote ἐπιμένων εἰς τὴν γνώμην αὐτοῦ διανοῆται καὶ κατὰ τῆς ὑποσχέσεως τοῦ Διὸς νὰ ἐξάρῃ τὸν καταστρεπτικὸν αὐτοῦ πέλεκυν, ἐνθυμηθήτω τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Διός, ὃν ὁ Ἥφαιστος ἐποιήσατο, παντὸς ἄλλου κάλλιον γινώσκων τοῦ ἰδίου πατρὸς τὸν χαρακτῆρα, καὶ ἐξ ὧν ἔπαθε διδαχθεὶς καὶ διδάξας, ὅτι ἀ ρ γ α λ έ ο ς Ὀ λ ύ μ π ι ο ς ἀ ν τ ι φ έ ρ ε σ θ α ι. Ἀδύνατον ἄρα, καὶ ἐπιτρεπομένης τῆς ἀποκοπῆς τῶν ἐν ῥαψῳδίᾳ Σ καὶ Τ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Κυρίου Grote, ν' ἀποκοπῇ καὶ ἡ ῥαψῳδία Ι ἀπὸ τῆς Ἰλιάδος, ὡς προασπιζομένη ὑπὸ τῆς φοβερᾶς αἰγίδος τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ φοβερωτέρου κεραυνοῦ τοῦ Διός.

Ἀλλ' ἐρωτήσει τις ἴσως· πῶς λοιπὸν συμβιβάζονται πρὸς τὴν ῥαψῳδίαν Ι τὰ ἐφεξῆς ἐν τῇ Λ καὶ Ν καὶ Π περιεχόμενα, ἐξ ὧν ὁ Κύριος Grote ἐπορίσατο τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἐνοχῆς καὶ τὴν καταδίκην τῆς ῥαψῳδίας ἐκείνης; Ἰδοὺ πῶς, κατά γε τὴν ἐμὴν γνώμην. Ὁ ἀγέρωχος ἥρως ἐδέξατο μὲν τὴν πρὸς αὐτὸν ἀποσταλεῖσαν πρεσβείαν, καὶ ἤκουσε τῶν πρεσβευόντων τοὺς λόγους, ἀρνεῖται δὲ νὰ δεχθῇ τὰ προσφερόμενα παρὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος δῶρα, διότι οὐ νομίζει ἀρκοῦσαν αὐτῷ τὴν τοιαύτην τιμήν· ἀλλ' ἐν κοινῇ τῶν Ἑλλήνων συνελεύσει ἐξυβρισθείς, καὶ ἀφαιρεθεὶς τὸ γέρας, ὃ ἔλαβε παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἁπάντων, κοινὴν ἀπῄτει καὶ τὴν τιμήν. Διὰ τοῦτο κατὰ πάντων ἀγανακτεῖ, ὡς οὐκ ἐπαναστάντων κατὰ τῆς ἀδικίας τοῦ Ἀγαμέμνονος, καὶ πάντας μετ' ἐκείνου ὑβρίζει, ὅταν λέγῃ,

> δημοβόρος βασιλεύς, ἐπεὶ οὐτιδανοῖσιν ἀνάσσεις·

καὶ ὁρκιζόμενος κατὰ πάντων ὁμοίως ὁρκίζεται·

> ἦ ποτ' Ἀχιλλῆος ποθὴ ἵξεται υἷας Ἀχαιῶν
> ξ ύ μ π α ν τ α ς· . . . .

καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ παρακαλῶν νὰ ἱκετεύσῃ τὸν Δία, ὅπως ἐνισχύῃ τοὺς Τρῶας κατὰ τῶν Ἑλλήνων, λέγει·

> . . . . ἵνα π ά ν τ ε ς ἐπαύρωνται βασιλῆος·

ἡ δὲ Θέτις ἐκεῖνον μὲν παραμυθουμένη λέγει·

> ἀλλὰ σὺ μὲν νῦν νηυσὶ παρήμενος ὠκυπόροισι
> μήνι' Ἀχαιοῖσι, πολέμου δ' ἀποπαύεο πάμπαν·

ὅτε δὲ ἀνέβη εἰς τὸν Ὄλυμπον, ᾐτήσατο παρὰ τοῦ Διὸς νὰ ἐνισχύῃ τοὺς Τρῶας, ἕως ἂν οἱ Ἕλληνες ἀποδῶσι τῷ υἱῷ αὐτῆς τὴν προσήκουσαν τιμήν·

> τόφρα δ' ἐπὶ Τρώεσσι τίθει κράτος, ὄφρ' ἂν Ἀχαιοὶ
> υἱὸν ἐμὸν τίσωσιν, ὀφέλλωσίν τέ ἑ τιμῇ.

Τοιαύτην λοιπὸν ἀπαιτῶν ὁ Ἀχιλλεὺς τὴν τιμήν, κοινὴν παρὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων, ἀποῤῥίπτει τὴν διὰ τῆς πρεσβείας τοῦ Ἀγαμέμνονος γενομένην αὐτῷ προσφορὰν τῶν δώρων· καὶ βλέπων ἔπειτα κτεινομένους τοὺς Ἕλληνας λέγει πρὸς τὸν Πάτροκλον τὰ ἐν ῥαψῳδίᾳ Λ, ὡς εἰ ἔλεγεν· "Ἐλήλυθεν ἡ ποθητή μοι ὥρα, καθ' ἣν πάντες οἱ Ἕλληνες περιστήσονταί με ἱκετεύοντες κ. τ. λ." Τρανώτατα δὲ τὴν θέλησιν αὐτοῦ ταύτην ἐκδηλοῖ ἐν ῥαψῳδίᾳ Π (στ. 84), ὅτε πέμπων τὸν Πάτροκλον εἰς τὴν μάχην λέγει·

> ὥς ἄν μοι τιμὴν μεγάλην καὶ κῦδος ἄρηαι
> πρὸς πάντων Δαναῶν· αὐτὰρ ΟΙ περικαλλέα κούρην
> ἂψ ἀπονάσσωσι, προτὶ δ' ἀγλαὰ δῶρα πόρωσι.

Καὶ αὐτὸς μὲν τοιαύτην ἀπῄτει τὴν τιμήν, κοινὴν παρὰ πάντων· ἀλλὰ τοιαύτην ὁ Ζεὺς οὔτε διενοήθη, οὔτε ὑπέσχετο ἀποδοῦναι αὐτῷ, ἵνα μὴ τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα περιφρονηθῇ, ἁρπαζομένης τῆς κόρης ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἄνακτος τῶν ἀνδρῶν, καὶ ἀποδιδομένης τῷ Ἀχιλλεῖ. Διὰ δὴ τοῦτο, ἀρνηθέντος τοῦ ἥρωος νὰ δεχθῇ τὰ δῶρα ἐκεῖνα, ἄλλη ἐπέρχεται οἰκονομία, ὅπως πληρωθῇ μόνη ἡ τοῦ Διὸς βουλή. Πίπτει λοιπὸν ὁ Πάτροκλος· καὶ ἀναγκασθεὶς ἐντεῦθεν ὁ ἥρως νὰ καταβῇ εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, λαμβάνει αὐτὰ ἐκεῖνα τὰ δῶρα, ἃ διὰ τοῦ Ὀδυσσέως ἀπεστάλησαν αὐτῷ πρότερον, οὐδὲν πλέον οὐδὲ ἔλαττον ἐκείνων, καὶ τιμᾶται ἐνώπιον πάντων, ὡς ἐξυβρίσθη καὶ ἐνώπιον πάντων, δημοσίᾳ τοῦ Ἀτρείδου ὁμολογήσαντος τὸ ἴδιον ἁμάρτημα· καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις Διὸς ἐτελείετο βουλή. Οὕτως ἐννοούμενα τὰ ἐν ταῖς ῥαψῳδίαις Λ καὶ Π, οὐδόλως ἀναιροῦσιν (ὡς ἐγὼ τοὐλάχιστον νομίζω) τὰ ἐν ῥαψῳδίᾳ Ι· καὶ ἀδίκως κατεδίκασεν εἰς ἀποτομὴν ὁ Κύριος Grote τὸ ὡραῖον ἐκεῖνο μέλος τοῦ

σώματος τῆς Ἰλιάδος, πλανηθείς, ὡς φαίνεται, ἐκ τῆς μεγάλης αὐτοῦ προσοχῆς εἰς τὴν ἡμαρτημένην ἀνατομικὴν θεωρίαν.

Ἀλλ᾽ ἡ Δολώνεια (ἐρωτῶσιν ἴσως οἱ δεινοὶ χειρουργοί) τί κοινὸν ἔχει πρὸς τὴν Ἰλιάδα; Ἡ ταλαίπωρος Δολώνεια! Κατὰ ταύτης, ἵνα κἀγὼ κατὰ τὸν θεῖον εἴπω τῆς Παλαιστίνης ψαλμῳδόν, οἱ πάντες, ἀρχαῖοί τε καὶ νεώτεροι, "τὴν ῥομφαίαν αὐτῶν ἐστίλβωσαν, τὸ τόξον αὐτῶν ἐνέτειναν καὶ ἡτοίμασαν·" καὶ τῇ ἀληθείᾳ δύσκολός ἐστιν ἡ σωτηρία τῆς ῥαψῳδίας ταύτης ἀπὸ τῶν χειρῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων πολεμίων, κοινῇ ψήφῳ καταδικαζόντων αὐτὴν εἰς ἀποκεφαλισμόν.[1] Ἀλλ᾽ ἐγὼ τολμήσω ἐν τῇ ἀσθενείᾳ μου δύο λέξεις εἰπεῖν ὑπὲρ αὐτῆς πρὸς ταῖς ὑπ᾽ ἄλλων εἰρημέναις πολλαῖς καὶ ὀρθαῖς, ἐλπίζων, ὅτι χρησιμεύσουσι καὶ αὗται μετ᾽ ἐκείνων εἰς σωτηρίαν τῆς δίκην ἀποπομπαίου τράγου καταδικαζομένης ταύτης ῥαψῳδίας. Λέγω λοιπόν, ὅτι ἡ Δολώνειά ἐστιν ἓν τῶν μάλιστα χαρακτηριστικῶν τῆς Ἰλιάδος μερῶν. Οἱ Ἕλληνες οὐ μόνον γενναῖοί εἰσιν ἐν ταῖς μάχαις, ἀλλὰ καὶ πολυμήχανοι· τὸ δὲ λάθρα κατασκοπεύειν τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον, εἰ καὶ πᾶσι τοῖς ἀντιμαχομένοις κοινόν, ὅμως ἰδιαίτερόν ἐστι τῶν Ἑλλήνων χαρακτηριστικόν· καὶ οὐ μόνον ἡ τῆς Ἰλίου κατασκόπευσις ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ ἡ διὰ τοῦ Δουρείου ἵππου ἅλωσις αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν τοῖς Περσικοῖς πολέμοις κατασκόπευσις τοῦ Περσικοῦ στρατεύματος, πρὶν ἔτι μεταβῇ ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ ὁ τρόπος, δι᾽ οὗ ὁ Θεμιστοκλῆς δὶς ἐξηπάτησε καὶ κατεστρατηγήσατο τὸν Ξέρξην, μαρτυροῦσι περὶ τοῦ χαρακτῆρος τούτου τῶν

---

[1] Καὶ αὐτὸς ὁ σφοδρὸς τῆς Οὐολφιανῆς αἱρέσεως πολέμιος, ὁ πολὺς Nitzsch, οὐκ ἠδυνήθη ἀποφυγεῖν τὸν κατὰ τῆς ταλαιπώρου Δολωνείας πειρασμόν, ὡς ἐφεξῆς ὀψόμεθα. Πάντες δὲ οἱ νεώτεροι, ὅσοι κατ᾽ αὐτῆς ἐψηφίσαντο, ἀρχὴν ἔχουσι καὶ ἀφορμὴν τὸ παρ᾽ Εὐσταθίῳ (σελ. 785) σημειούμενον. "Φασὶν οἱ παλαιοὶ τὴν ῥαψῳδίαν ταύτην ὑφ᾽ Ὁμήρου ἰδίᾳ τετάχθαι καὶ μὴ ἐγκαταλεγῆναι τοῖς μέρεσι τῆς Ἰλιάδος, ὑπὸ δὲ Πεισιστράτου τετάχθαι εἰς τὴν ποίησιν." Ἀλλ᾽ οἱ τοῦτο λέγοντες παλαιοὶ οὔτε Ζηνόδοτος οὔτε Ἀρίσταρχός εἰσιν, οὔτε ἄλλος τις τῶν δοκίμων Ἀλεξανδρινῶν· αὐτὸς δὲ ὁ Εὐστάθιος, ἐξ ὧν λέγει περὶ τῆς ῥαψῳδίας ταύτης, δείκνυσιν, ὅτι θεωρεῖ αὐτὴν συνδεδεμένην κατ᾽ ἔννοιαν ταῖς προηγηθείσαις, καὶ μάλιστα διδακτικήν. "Ἰστέον δέ (λέγει), ὅτι τὴν μεθ᾽ ἡμέραν δυσπραγίαν τῶν Ἀχαιῶν ἀναπληροῖ ἐν τῷ γράμματι τούτῳ διὰ δόλου νυκτερινοῦ ὁ ποιητής, ἐν ᾧ καὶ δηλοῖ, ὡς τῷ σπουδαίῳ οὐδὲ ἡ νὺξ πάντη ἄπρακτος. . . . Ἔτι δὲ διδάσκει πραγματικῶς, ὡς οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα, ποιῶν ἀγρυπνοῦντα τὸν βασιλέα καὶ οὕτω πολλὰ καὶ καλὰ ποιοῦντα."

Ἑλλήνων.[1] Πρόσφατον δὲ τούτου μαρτύριόν εἰσι καὶ αἱ πολλάκις ἐν τῷ ἡμετέρῳ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνι γενόμεναι κατασκοπεύσεις καὶ ἐνεδρεύσεις· μάλιστα δὲ ἡ κατὰ τὴν νύκτα τῆς 7ης Αὐγούστου 1823 ἐκ διαταγῆς τοῦ ἀθανάτου Μάρκου Βότσαρη γενομένη κατασκόπευσις τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, καὶ ὁ δι' ἐνεδρεύσεως φόνος 150 Ἀράβων, ὧν τοὺς ἵππους ἥρπασαν οἱ τοὺς Ἄραβας φονεύσαντες Ἕλληνες, ὡς ἥρπασαν τοὺς ἵππους τοῦ Ῥήσου οἱ περὶ τὸν Ὀδυσσέα καὶ Διομήδην, πολλὴν ἔχουσι τῇ ἀληθείᾳ ὁμοιότητα πρὸς τὰ ἐν τῇ Δολωνείᾳ τῆς Ἰλιάδος.[2] Πρέπει λοιπὸν νὰ θεωρηθῇ ἔγκλημα, ὅτι ἐν τῇ ῥαψῳδίᾳ ἐκείνῃ περιγράφεται κάλλιστα ὁ στρατηγηματικὸς χαρακτὴρ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἅμα δοξάζονται οἱ εἰς τὸ ἔργον ἐκεῖνο ἀποσταλέντες ἀριστεῖς; Ὀρθότατα περὶ τούτου ἀποφαίνεται ὁ πολὺς Μύλλερος, λέγων, ὅτι οὐδεμίαν μὲν προξενήσει τῇ Ἰλιάδι ζημίαν σημαντικὴν ἡ τῆς ῥαψῳδίας ταύτης ἀφαίρεσις, ἀρίδηλον ὅμως ἐστὶν ὅτι ἐπίτηδες ἐποιήθη, ἵνα κατέχῃ τὴν θέσιν εἰς ἣν εὑρίσκεται, τοῦτ' ἔστιν, ἵνα συμπληρώσῃ τὸ ὑπόλοιπον τῆς νυκτός, καὶ νέαν προσθῇ ἀριστείαν ταῖς μέχρι τότε γενομέναις ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων· καὶ καθ' ἑαυτὴν μὲν ἡ ῥαψῳδία αὕτη πάντως ἐστὶν ἀτελής, ἄλλου δὲ ποιήματος ἢ τῆς Ἰλιάδος ἀδύνατον ν' ἀποτελέσῃ μέρος.[3] Κατὰ δὴ ταῦτα καὶ ὁ Ἔρνεστος Ἀβέτης ἐν τῷ "περὶ ἀρχῆς καὶ ἑνότητος τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων" (εἰ καὶ μόνην ἐξετάζει τῆς Ἰλιάδος τὴν ἑνότητα) λέγει περὶ τῆς Δολωνείας, ὅτι ἡ μὲν Ἰλιὰς δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ ἄνευ τῆς ῥαψῳδίας ταύτης, αὕτη ὅμως ἀδύνατον ἄνευ ἐκείνης.[4] Αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ ὁ Mure, διὰ μακροτέρων καὶ τὰ περὶ Δολωνείας ἐξετάζων, ἀποφαίνεται ἐν τῇ κριτικῇ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ.[5]

Ὀλίγα μέν, ἀλλ' ἀρκοῦντα, νομίζω, ταῦτα ὑπὲρ τῆς ταλαιπώρου Δολωνείας· οὐδ' ἀπαιτοῦνται πολλὰ πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἓξ ῥαψῳδιῶν τῆς

---

[1] Ἴδε Ἡρόδοτον, Ζ', § 145—8· καὶ Η', § 75 καὶ 110· καὶ Πλούταρχον ἐν βίῳ Θεμιστοκλέους.

[2] Ἴδε Σπυρίδωνος Τρικούπη Ἱστορίαν τῆς Ἑλλην. ἐπαναστάσεως· τόμ. Γ', σελ. 59 καὶ 346, καὶ τόμ. Δ', σελ. 24 καὶ 59—60· ἔκδ. δευτέρα.

[3] Ἱστορία τῆς Ἑλλην. Γραμματολογίας κεφ. Ε'.

[4] Ernestus Havet—De Homericorum poematum origine et unitate, p. 48. Parisiis, 1843.

[5] Τόμ. Α', σελ. 264—6.

Ἰλιάδος (Β—Η), τῶν ὑπὸ τοῦ Κυρίου Grote ἀποκοπτομένων. Ἡ τοιαύτη ἀποκοπὴ πρῶτον μὲν ἀπογυμνοῖ τὴν Ἰλιάδα τοῦ ἀναγκαιοτάτου καὶ διδακτικωτάτου ἐπεισοδίου, τοῦ Καταλόγου τῶν νεῶν· ἔπειτα δὲ καὶ πάντας τοὺς ἥρωας τοῦ ποιήματος ἀποστερεῖ πάσης ἡρωϊκῆς δόξης, ἐάν, ὀργισθέντος τοῦ Ἀχιλλέως, καὶ ἀποσυρθέντος ἐκ τοῦ πολέμου, οἱ λοιποὶ ἥρωες, οὐδὲν γενναῖον πράξαντες, διαμένωσιν ἀφανεῖς, καὶ οἱ Ἕλληνες νικώμενοι κατασφάττωνται ὡς κτήνη, ἕως ἂν ὁ Ἀχιλλεὺς ἐπανελθὼν διασώσῃ αὐτῶν ὅσους μὴ ἐθέρισεν ἡ μάχαιρα τοῦ Ἕκτορος. Πόθεν τότε γνωσθήσεται ὁ χαρακτὴρ τοῦ Διομήδους, τοῦ Αἴαντος, καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἡρώων; πόθεν δὲ ὁ τοῦ Ἕκτορος καὶ τῶν ἄλλων Τρώων, εἰ δὲ βούλει, καὶ τοῦ Πάριδος αὐτοῦ; Ὅπως νῦν ἔχει ἡ τῆς Ἰλιάδος οἰκονομία καὶ διήγησις, ὁ ἥρως τοῦ ποιήματος χαρακτηρίζεται εὐθὺς ἐν ἀρχῇ πάντων ἄριστος· μηνίσας δὲ καὶ ἀποστὰς τοῦ ἀγῶνος, δίδωσιν, οὕτως εἰπεῖν, πάροδον τοῖς ἄλλοις ἥρωσιν, ὅπως καὶ οὗτοι ἀριστεύσαντες δοξασθῶσιν. Ὁ Διομήδης διαδέχεται τὸν ἀποστάντα τῶν μαχῶν ἥρωα, καὶ ἀριστεύει, οὐχ ἧττον ἐκείνου καταστρέφων τοὺς ἐχθρούς, καὶ αὐτὸν τὸν Ἄρην καὶ τὴν Ἀθηνᾶν ἀναγκάσας ν' ἀπέλθωσι τετρωμένοι ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς μάχης· ἀλλὰ τιτρώσκεται καὶ οὗτος, καὶ ἀριστεύουσι μετ' αὐτὸν οἱ ἄλλοι, ὅ τε Ἀγαμέμνων καὶ ὁ Ὀδυσσεύς, οἱ δύο Αἴαντες καὶ ὁ Ἰδομενεὺς καὶ ὁ Πάτροκλος· πάντων ὅμως αἱ ἀριστεῖαι οὐδὲν δύνανται νὰ πράξωσιν ἀποφασιστικόν, διότι ἐλλείπει ὁ πάντων ὑπέρτατος ἥρως, οὗ μόνη ἡ φωνὴ καταπλήττει μακρόθεν τοὺς πολεμίους. Ἐπανέρχεται λοιπὸν ὁ ἥρως μετὰ τὸν φόνον τοῦ Πατρόκλου, ἐκείνην λαβὼν τὴν τιμὴν παρὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος, ἣν ἐξ ἀρχῆς ὁ Ζεὺς ἐβουλεύσατο ὑπὲρ αὐτοῦ· καὶ ἐπιφανεὶς ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης καταστρέφει δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοὺς πολεμίους, φονεύει τὸν Ἕκτορα, καὶ λαμβάνει τὴν προσήκουσαν δίκην διὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου· οὕτω δὲ κατ' ἀμφότερα τιμηθεὶς δοξάζεται ὡς ὁ πάντων ἄριστος, καὶ διακρίνεται τοιοῦτος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ ποιήματος, οὗπέρ ἐστιν ἡ ψυχὴ καὶ ἡ πνοή, οὕτως εἰπεῖν, καὶ παρών, καὶ ἀπών, καὶ ἐπανερχόμενος.

Οὕτως ἀναλυόμενον ἐν ὀλίγοις τὸ ποίημα εἰς τὰ μέρη αὐτοῦ, ὅπως ταῦτα ὁ ἀριστοτέχνης ποιητὴς ἐξ ἀρχῆς ἐσχεδίασε καὶ συνήρμοσε πρὸς ἕνα σκοπόν, παρίσταται κατὰ τὴν τοῦ Εὐσταθίου ῥῆσιν ἓν σῶμα συνεχὲς διόλου

καὶ εὐάρμοστον, ἀφ' οὗ πᾶσα ἀποτομή, μελετωμένη μὲν ἁπλῶς καὶ προβαλλομένη, συγγνωστέα πάντως ἐστί, πράγματι δὲ γινομένη, ὡς ὁ Κύριος Köchly ἀπετόλμησεν, ἀσύγγνωστός ἐστιν ἀσέβεια ἔν τε τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Οὐδεὶς ἀρνεῖται, οὐδ' ἀμφιβάλλει, νομίζω, ὅτι τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, διὰ πολλῶν διελθόντα χειρῶν, καὶ ἀπείρους ὑποστάντα διορθώσεις καὶ ἐκδόσεις, ὑπέστησαν, ὡς εἰκός, καί τινας μεταβολὰς διὰ προσθήκης ἢ ἀφαιρέσεως στίχων τινῶν· ἀλλ' ἀρκεσθῶμεν τέλος πάντων εἰς τὰς γενομένας ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν διορθώσεις, καὶ μὴ τολμῶμεν οὕτω προχείρως καὶ κατ' ἀρέσκειαν ν' ἀποκόπτωμεν ῥαψῳδίας ὅλας· διότι χαλεπώτατόν ἐστιν ἡ ἀκριβὴς τῶν ἀποκοπτέων διάγνωσις, καὶ μέγας ὁ κίνδυνος, μὴ ὁ πέλεκυς ἀποκόψῃ πολλάκις καὶ τὰ μὴ ἀποκοπτέα, οἷόν τι φαίνεται συμβαῖνον ἐν ταῖς ὑπὸ τῶν Κυρίων Lachmann καὶ Grote προβαλομέναις, ὑπὸ δὲ τοῦ Κυρίου Köchly γενομέναις ἀποκοπαῖς· "Habemus nunc Homerum in manibus "(λέγει ὁ μέγας Οὐόλφιος ἐν τέλει τοῦ ΜΘ' κεφ. τῶν Προλεγομένων) non "qui viguit in ore Græcorum suorum, sed inde a Solonis tempo-"ribus usque ad haec Alexandrina mutatum varie, interpolatum, "castigatum et emendatum. Id e disjectis quibusdam indiciis jam "dudum obscure colligebant homines docti et sollertes; nunc in "unum conjunctæ voces omnium temporum testantur, et loquitur "historia." Καὶ ὁ Ἕυνιος δὲ ἀποφαίνεται περὶ τούτου, ὅτι ἔχοντες τὸ Ὁμηρικὸν κείμενον οὐ μόνον οἷον οἱ Ἀλεξανδρινοὶ κριτικοὶ διωρθώσαντο, ἀλλὰ καὶ μετ' ἐκείνους ἐπιδιωρθωμένον διὰ παρατηρήσεων, ὅσας ἡ πρόοδος τῆς κριτικῆς παρὰ τοῖς νεωτέροις ἐποιήσατο, πρέπει ν' ἀρκεσθῶμεν εἰς τοῦτο, ὡς ἔχοντες κείμενον καὶ τοῦ Ἀρισταρχείου ἀκριβέστερον καὶ τελειότερον ἐπεξειργασμένον.[1] Τοῦτ' αὐτὸ καὶ μετὰ τὸν Οὐόλφιον καὶ Ἕυνιον ἄνδρες σοφοὶ καὶ Ὁμηρικώτατοι ἀπεφήναντο, ἐν οἷς μάλιστα διακρίνονται οἱ πολλάκις μέχρι νῦν μνημονευθέντες ἀντουολφιανοὶ Müller καὶ Mure καὶ Gladstone, καὶ ὁ ἄλλως Οὐολφιανὸς Em. Egger· ὃς ἐν ταῖς σημειώσεσι τῆς σοφῆς αὐτοῦ πραγματείας "περὶ τῆς ἱστορίας τῆς κριτικῆς παρὰ τοῖς Ἕλλησι" πολὺν περὶ τούτου ποιούμενος λόγον, συμπληροῖ τὰς ἑαυτοῦ

---

[1] Ἴδε τὴν Β' τοῦ Ἑϋνίου παρεκβολὴν εἰς Ἰλιάδ. Ω.

φρονίμους σκέψεις, συμβουλεύων νὰ μιμώμεθα τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀριστάρχου καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, οἳ καὶ ἀλλοτρίους νομίζοντές τινας τῶν Ὁμηρικῶν στίχων, ὅμως οὐκ ἐτόλμων νὰ ἐξαλείψωσιν αὐτούς, ἀλλὰ μόνον ἐδήλουν τὴν ἑαυτῶν γνώμην διά τινος σημείου· καὶ διὰ τοῦτο πικρῶς κατακρίνει ὁ Γάλλος Ἀκαδημαϊκὸς τὸν Ἄγγλον ἐκδότην τοῦ Ὁμήρου R. P. Knight δι' ἣν ἐτόλμησεν ἀποκοπὴν στίχων τινῶν Ὁμηρικῶν, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 79—80) ἐλέγομεν.[1]

Καὶ ταῦτα μέν, ὅσα τις Ἕλλην ἔχει εἰπεῖν κατὰ τῆς ἀνατομικῆς θεωρίας τοῦ Κυρίου Grote, τὴν μὲν θεωρίαν ταύτην καταμεμφόμενος, τὰ δ' ἄλλα ἀμετάβλητον διατηρῶν τὸ πρὸς τὸν ἄνδρα σέβας καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην διά τε τὰ λοιπὰ φιλολογικὰ αὐτοῦ ἔργα, καὶ μάλιστα διὰ τὸ μέχρι τοῦδε μέγιστον πάντων, τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος. Οἱ δὲ συμπολῖται τοῦ Κυρίου Grote πάντες κατέκριναν τὴν θεωρίαν ταύτην εὐθὺς δημοσιευθεῖσαν· καὶ πρῶτον μὲν ὁ ἐν Ἐδιμβούργῃ Καθηγητὴς Κύριος G. Dunbar κατέκρινεν αὐτὴν ἐν τῷ περιοδικῷ συγγράμματι "the Classical Museum" (τόμ. Ε΄, σελ. 443—469), ἔνθα διὰ μακρᾶς διατριβῆς, ἐπιγραφομένης "an examination of some theories respecting the authorship and the union of plan of the Iliad and Odyssey," διϊσχυρίσατο καὶ ἀπέδειξεν, ὅτι μᾶλλον ἢ τῆς Ὀδυσσείας διαπρέπει ἡ τῆς Ἰλιάδος ἑνότης· ἔπειτα δὲ καὶ ὁ ἐν τῇ Ἐδιμβουργείῳ ἐπιθεωρήσει ἐπικρίνας τὴν Ἱστορίαν τοῦ Κυρίου Grote οὐχ ἧττον ἀπεδοκίμασε καὶ κατέκρινε τὸ διαμελιστικὸν τῆς Ἰλιάδος σύστημα τοῦ συγγραφέως·[2]

---

[1] "Quel que soit, en effet, l'âge de ces rhapsodies, de ces épisodes, de ces vers insérés par le *diaskevaste*, toujours sont-ils plus anciens que lui, toujours offrent-ils quelque reste de la haute antiquité. C'est assez pour qu'il faille leur laisser la place qu'ils occupent depuis vingt siècles. Sauf de rares exceptions, Aristarque et les Grammairiens de son école ne comprirent pas autrement leurs droits et leurs devoirs: s'ils jugeaient la Dolonie inutile au plan de l'Iliade, et s'ils ne reconnaissaient pas la main d'Homère dans les cinq cents derniers vers de l'Odyssée, ils les laissaient cependant subsister à coté du texte authentique. Sachons suivre leur exemple. Signalons, s'il le faut, des disparates, des contradictions, des incohérences; retrouvons, s'il se peut, l'ordre historique de ces différentes couches de poésie déposées par le travail des âges dans les épopées Homériques; mais ne songeons pas à détruire cet ensemble qui date au moins du siècle d'Alexandre."—Essai sur l'Histoire de la Critique chez les Grecs, p. 514.

[2] *Edinburgh Review*, No. 170 (October, 1846).

καὶ μετὰ τοῦτον ὁ ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ συγγράμματι ἐπικρίνας τὴν τοῦ μακαρίτου W. Mure *κριτικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλην. Γραμματολογίας πολὺν ἐποιήσατο λόγον καὶ κατὰ τοῦ διαμελιστικοῦ ἐκείνου συστήματος.*[1] *Τελευταῖος δὲ τῶν ἄλλων, ὅσον ἐγὼ γινώσκω, ἀλλὰ πάντων ἄριστα, κατεπολέμησε τὸ σύστημα τοῦ Κυρίου* Grote, *καὶ πάντας τοὺς πρὸς ὑποστήριξιν αὐτοῦ προβαλλομένους λόγους κατέστρεψεν, ὁ μεγάτιμος Κύριος Γλάδστων ἐν τῷ Γ' τόμῳ τοῦ πολλάκις μνημονευθέντος Ὁμηρικοῦ αὐτοῦ συγγράμματος. Ἐκεῖ διὰ μακρῶν ὑποστηρίζεται ἡ ἑνότης τῆς Ἰλιάδος καὶ τοῦ ποιητοῦ αὐτῆς, ὡς δόγμα κοινὸν πάντων τῶν Βρεττανῶν φιλολόγων, καὶ ἐν τέλει λογικώτατα συμπεραίνεται, ὅτι ἐν τῷ σχεδίῳ τῆς Ἰλιάδος ἄπειρον ἔνεστι κάλλος, καὶ τάξις, καὶ σύστασις, ἐξ ὧν οὐ μόνον ἡ τοῦ ποιήματος ἑνότης ἀποδεικνύεται, ἀλλὰ καὶ ἀριδήλως (εἴ τις ὑπῆρχε τούτου χρεία) προσμαρτυρεῖται, ὅτι εἷς καὶ μόνος ἐγένετο ποιητὴς αὐτῆς.* "With these views (*λέγει ἐν τέλει ὁ εὐφραδέστατος Βρεττανὸς Ὁμηριστής*) I find in the plot of the Iliad enough of beauty, order, and structure, not merely to sustain the supposition of its own unity, but to bear an independent testimony, should it be still needed, to the existence of a personal and individual Homer as its author."[2]

Οὕτω λοιπόν, μόνου τοῦ Κυρίου Grote *ἐξαιρουμένου, οἱ ἐν τῇ Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ φιλόλογοι διέμειναν ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ τῆς Οὐολφιανῆς αἱρέσεως, ἕνα μόνον πρεσβεύοντες ποιητὴν τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας, τὸν Ὅμηρον.*[3]

---

[1] *αὐτόθι*, No. 188 (October, 1850).

[2] Studies on Homer, etc. Vol. iii, p. 366—396.

[3] *Ἐμφαντικώτατα ἐξηγεῖ τὸ περὶ Ὁμήρου φρόνημα τῶν Βρεττανῶν φιλολόγων ὁ Καθηγητὴς Κύριος* John Wilson *ἐν τῇ κριτικῇ αὐτοῦ πραγματείᾳ "περὶ Ὁμήρου καὶ τῶν μεταφραστῶν αὐτοῦ," λέγων. "Τινὲς μὲν πιστεύουσιν εἰς εἴκοσιν Ὁμήρους, ἡμεῖς δὲ εἰς "ἕνα μόνον. Ἡ φύσις οὐκ ἔστι τοσοῦτον εὔφορος εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν μεγάλων ποιητῶν "αὐτῆς. Μόνος ὁ οὐρανὸς γινώσκει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπ' αὐτοῦ διαλαμπόντων ἀστέρων· "ἀστρονόμος δὲ οὐδέποτε ἠδυνήθη ν' ἀριθμήσῃ αὐτούς. Ἀλλ' οἱ ἔμψυχοι ἀστέρες, οἱ ἐπὶ "γῆς διαλάμποντες, εἰσὶν ὀλίγιστοι, καὶ διὰ τῆς Πεῤῥυανῆς ταύτης γραφίδος δυνατὸν "νὰ ὀνομάσωμεν αὐτοὺς ἅπαντας. Τίς ποτε ἤκουσε περὶ ὑπάρξεως δύο Μιλτώνων ἢ δύο "Σακεσπηρων; κ. τ. λ."* Essays, Critical and Imaginative, by Professor Wilson. Vol. iv. —Homer and his translators. Edinburgh, 1857.—*Οὕτως ἐδογμάτιζεν ὀρθῶς ἕνα πρὸ τοῦ Καθηγητοῦ* Wilson *αἰῶνα καὶ ὁ διάσημος αὐτοῦ συμπολίτης* Sir William Temple, *ὅτι ἐν*

τοσοῦτο δὲ μόνον συγκαταβαίνουσι νὰ παραδεχθῶσιν ἐκ τῆς αἱρέσεως ἐκείνης (καὶ τοῦτο οὐχὶ πάντες, ἀλλὰ τῶν νεωτέρων ὀλίγοι τινές), ὅτι τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα οὐκ ἐγράφησαν ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ, οὐχὶ δὲ καὶ ὅτι διέμενον ἄγραφα μέχρι Πεισιστράτου, ὡς ἐδογμάτισεν ὁ Οὐόλφιος, ἀλλ' ὅτι ἐγράφησαν ἕνα τοὐλάχιστον πρὸ τοῦ Σόλωνος αἰῶνα. Οἱ ἀρχαιότεροι ὅμως, ὡς πρὸ μικροῦ περὶ τοῦ σεβασμίου συγγραφέως τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας Thirlwall ἐλέγομεν, οὐδὲ τοῦτο τῆς Οὐολφιανῆς αἱρέσεως ἀποδέχονται, ἀλλ' ἐμμένουσι τῇ ἀρχαίᾳ παραδόσει, ὀρθῶς τῇ ἀληθείᾳ καὶ προσηκόντως· διότι ἡ παραδοχὴ τοῦ ἐξ ἀρχῆς ἀγράφου τῶν ποιημάτων εὐθὺ φέρει πρὸς τὰ τοῦ Οὐολφίου συμπεράσματα, καὶ μετὰ τὸ πρῶτον τοῦτο ὀλίσθημα εὐκόλως καταφέρεταί τις εἰς τὸν εὐρύτατον λάκκον, ὃν ὤρυξαν αἱ χεῖρες τοῦ Lachmann καὶ Grote καὶ Köchly.[1] Τούτου παράδειγμα πρόσφατον παρουσιάζει ἐν τοῖς Ἄγγλοις φιλολόγοις ὁ εὐπαίδευτος ἐκδότης τῆς Ἰλιάδος Κύριος F. A. Paley, ὁ καὶ ἄλλως γνωστὸς ἐκ τῶν ἀξιολόγων ἐκδόσεων τοῦ Ἡσιόδου καὶ Αἰσχύλου καὶ Εὐριπίδου ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν δοκίμων ποιητῶν καὶ συγγραφέων (Bibliotheca Classica, edited by George Long, etc.). Εὐθὺς μὲν ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἐκδόσεως ταύτης ὁμολογῶν ὁ Κύριος Paley, ὅτι ἀδύνατον νομιζει τὴν ἐξ ἀρχῆς γραφὴν τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, καὶ ἅμα τὴν διὰ μόνης τῆς μνήμης διατήρησιν αὐτῶν, οὕτω μακρῶν ὄντωὶ,

---

χιλίοις ἔτεσι χίλιοι δυνατὸν νὰ γεννηθῶσι στρατηγικοὶ καὶ πολιτικοὶ καὶ ἱστορικοὶ ἄνδρες, σπανίως δὲ εἷς μόνος ποιητικὸς ἀνήρ.—Ἴδε Blackwell's Inquiry into the Life and Writings of Homer. Sect. vi, ἐν ἀρχῇ. *Αὐτὰ δὲ ταῦτα καὶ ὁ θαυμάσιος* Mure *ἀποφαίνεται, λέγων. "Παρατηρητέον, ὅτι μέχρι τοῦδε οὐδὲν ὑπάρχει παράδειγμα, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ ἔθνει "καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γλώσσῃ ἀνεφάνησαν πλείονες τοῦ ἑνὸς ποιηταί, οἷος ὁ Ὅμηρος. Ἡ "Ἰταλία εἰς τὸ μακρὸν διάστημα πολλῶν ἑκατονταετηρίδων, ἀφ' ἧς ἡ γλῶσσα αὐτῆς "ἐμορφώθη καὶ ἐκανονίσθη, ἕνα μόνον ἀνέδειξε ποιητήν, τὸν Δάντην· ἡ Ἀγγλία ἕνα μόνον, "τὸν Σακεσπῆρον· καὶ μόνοι οὗτοί εἰσιν οἱ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, ἴσως δὲ καὶ ἐν παντὶ "χρόνῳ, δυνάμενοι νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὸν Ὅμηρον."* (τόμ. Β', σελ. 126.)—Καὶ ὅμως *οἱ περὶ Οὐόλφιον πολυόμηροι φρονοῦσιν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς παρήγαγε διὰ μιᾶς δωδεκάδας Ὁμήρων!*

[1] *Παράδοξον τῇ ἀληθείᾳ, ὅτι ἡ περὶ τοῦ ἐξ ἀρχῆς ἀγράφου τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων πλάνη οὐδ' αὐτὸν τὸν δεινότατον ὑπερασπιστὴν τῆς τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων ἑνότητος, τὸν Κύριον Γλάδστωνα, κατέλιπεν ἀνεπηρέαστον· διότι παραδέχεται μέν, ὅτι ἐπὶ Ὁμήρου ὑπῆρχεν εἶδός τι γραφῆς, νομίζει ὅμως ὅτι ὁ Ὅμηρος οὐκ ἔγραψεν, ἀλλὰ μόνον ἀπήγγειλε τὰ ποιήματα αὐτοῦ.—ἔνθ. ἀνωτ.* Prolegomena. Sect. 4, p. 46.

κηρύττει ἑαυτὸν Οὐολφιανόν· καὶ ἰδοὺ τὸ πρῶτον ὀλίσθημα. Μετ' ὀλίγον δὲ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ, τῇ μετὰ τὸν πρόλογον ἑπομένῃ, οὐκ ἐβράδυνε νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ἀσπάζεταί πως καὶ τὸ διαμελιστικὸν σύστημα τοῦ Κύριου Grote, λέγων, ὅτι καθαρώτατα (very clearly) ἀπεδείχθη ὑπ' αὐτοῦ, ὅτι ἅπασα ἡ ῥαψῳδία I ἐστὶν ἀλλότριον καὶ παρεμβεβλημένον τῇ Ἰλιάδι ποιημάτιον, διότι ἐξ αὐτοῦ τοῦ ποιήματος εἰκάζεται, ὅτι οὐδέποτε πρεσβεία καὶ δῶρα ἀπεστάλησαν ὑπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος πρὸς τὸν Ἀχιλλέα· καὶ ἰδοὺ κατέπεσεν ὁ καλὸς κἀγαθὸς Paley ἐν τῷ λάκκῳ τοῦ Lachmann καὶ Grote καὶ Köchly.[1] Καὶ ἔστιν ὡς ἀληθῶς θαυμαστόν, ὅτι τῶν νεωτέρων Βρεττανῶν φιλολόγων τινές, πλεῖστα καὶ κάλλιστα ἔχοντες προγενέστερα συγγράμματα τῶν ἰδίων ὁμογενῶν, ἐν οἷς μετὰ λόγου ὑποστηρίζεται τοῦ τε Ὁμήρου καὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἡ ἑνότης, προτιμῶσι κατὰ τοῦτο τὰς τολμηρὰς θεωρίας Γερμανῶν τινων μᾶλλον, ἢ τὴν λελογισμένην ἔρευναν, τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν ἰδίων αὐτῶν ὁμογενῶν, οἷοί πέρ εἰσιν οἱ πολλάκις μέχρι νῦν μνημονευθέντες, Blackwell, Temple, P. Knight, Granville Penn, Clinton, Wilson, Ed. L. Bulwer, Mitford, Thirlwall, καὶ ἄλλοι πάμπολλοι, οἷς ἕπονται καὶ τῶν νεωτέρων Ὁμηριστῶν οἱ δοκιμώ-

---

[1] Ἴδε τῆς ἄλλως ἀρίστης αὐτοῦ ἐκδόσεως τῆς Ἰλιάδος τὰ *Προλεγόμενα* (Preface, p. ix. καὶ Introduction, p. xxi.). *Πρὸς τὴν τοῦ Κυρίου* Paley *ἔκδοσιν τῆς Ἰλιάδος ἀξιοσημείωτον ἀποτελεῖ ἀντίθεσιν ἡ τῆς Ὀδυσσείας ὑπὸ τοῦ Κυρίου* Henry Hayman, *ἧς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν* (*κεφ.* Ε', *ἐν ἀρχῇ*) *ἐμνημονεύσαμεν. Ὁ Κύριος* Hayman *ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἑαυτοῦ ἐκδόσεως ἀπέφυγε τὸ ἐπικίνδυνον ὀλίσθημα, παραδεχόμενος μὲν τὴν περὶ πρώτης γραφῆς τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων γνώμην τοῦ Κυρίου* Grote, *ἀποκρούων δὲ πᾶσαν τῶν χωριζόντων καὶ διαμελιζόντων τὰ ποιήματα ταῦτα γνώμην, καὶ ὑποστηρίζων τὴν ἑνότητα τοῦ τε ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων. "Δυσκόλως* (*λέγει*) *δύναταί τις πιστεῦσαι, ὅτι δέκα ἢ δώδεκα ἀοιδοὶ ἔσχον ἐκ φύσεως κοινήν τινα ἰδιοσυγκρασίαν, ὥστε ἡνωμένοι νὰ φαίνωνται εἷς ἄνθρωπος." Περὶ δὲ τοῦ* Lachmann *καὶ τῶν ἄλλων διαμελιστῶν, οἳ στηρίζουσι τὴν ἑαυτῶν δόξαν ἐν μικραῖς διαφοραῖς λέξεων, εὐφυέστατα λέγει, ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι "διὰ τῆς ἐλαφρότητος τῶν λέξεων προσπαθοῦσι νὰ συντρίψωσι τῶν πραγμάτων τὸ βάρος."*—"Minute differences of word-forms, phrases, and grammatical manner, as also of costume, religion, moral tone and sentiment, have been relied on in support of these views, while the grand argument in favour of unity, which arises from the ethical individuality of each character, not only throughout each poem, but wherever the same character appears in the two poems, has been overlooked. Of such critics it may be said that they *verborum minutiis rerum frangunt pondera*."—The Odyssey of Homer, etc. Preface, p. 43—4. *Ἴδε αὐτόθι καὶ σελ,* 15.

τατοι, Trollope, Mure, Gladstone κ. τ. λ. Οὗτοι πάντες, καὶ ἄλλοι πολλοί, ὧν ἐγὼ οὐκ ἔγνων τὰ συγγράμματα, οὐδόλως ἐπηρεάσθησαν ἐκ τῶν Γερμανικῶν πολυομήρων θεωριῶν, ἀλλ' ἐμμένοντες μετὰ λόγου τῇ ἀρχαίᾳ περὶ Ὁμήρου παραδόσει, ἐπρέσβευσαν καὶ ὑπεστήριξαν μετὰ τοῦ συμπολίτου αὐτῶν J. Keble, τοῦ ἐν Ὀξωνίᾳ Καθηγητοῦ, *Iliadem et unam esse, et ab uno profectam auctore.*[1] Ἀλλ' ἱκανὰ μὲν ταῦτα πρὸς ἀπόδειξιν τῆς καὶ ἐν τῇ Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ ἀποδοκιμασίας τοῦ Οὐολφιανοῦ συστήματος, καὶ πρὸς ἀντίκρουσιν τῆς παραδόξου τοῦ Κυρίου Grote ἀνατομικῆς θεωρίας. Ἐπανερχόμεθα νῦν εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπως ἴδωμεν μέχρι τίνος προέβη ἡ κατ' ἀρχὰς γενομένη κατάκτησις ὑπὸ τοῦ Οὐολφιανοῦ συστήματος, καὶ πότε ἤρξατο διαλύεσθαι ἡ ἐκ τῶν Προλεγομένων τοῦ Οὐολφίου διακεχυμένη ἀχλύς, ὥστε καθαρώτερον βλέποντες νὰ κατίδωσι τὸ ἀστήρικτον τῶν Οὐολφιανῶν θεωριῶν, καὶ νὰ καταπολεμήσωσιν αὐτὰς ἐκ τοῦ συστάδην, ὑπερμαχοῦντες τῆς τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων ἑνότητος.

Προϊόντος τοῦ χρόνου, ἤρθη καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Γερμανίᾳ ἡ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τῆς ἐπὶ τριάκοντα ὅλα ἔτη ἀταράχως ἐπικρατησάσης Οὐολφιανῆς αἱρέσεως, εἰ καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὡς προείπομεν, ὑπῆρξάν τινες, μηδαμῶς ἐπηρεασθέντες, μηδὲ μεταβαλόντες τὴν ἀρχαίαν περὶ ἑνότητος τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων δόξαν· ἀλλ' ὑποχωροῦντες εἰς τὴν ὁρμὴν τοῦ πανταχοῦ ἐπικρατήσαντος τότε ῥεύματος οὐκ ἐτόλμων νὰ ἐκδηλώσωσι τὸ ἑαυτῶν φρόνημα. Τοιοῦτοι μάλιστα λέγονται γενόμενοι οἱ διάσημοι φιλόλογοι Herder καὶ Voss, καὶ μετὰ τούτων ὁ Lange, καὶ ὁ περιώνυμος ποιητὴς Schiller.[2] Ἤδη δὲ τεθνηκότος τοῦ μεγάλου αἱρεσιάρχου, ἐξε-

---

[1] Praelectiones Academicae Oxonii habitae, annis 1832—1841, a Joanne Keble, etc. —Praelectio Sexta. *Κατὰ δὴ ταῦτα καὶ ὁ Κύριος Γλάδστων λέγει, ὅτι αἱ καταστρεπτικαὶ τοῦ Οὐολφίου θεωρίαι οὐδέποτε ηὐτύχησαν ἐν Ἀγγλίᾳ· καὶ προϊὼν ἀποφαίνεται, ὅτι μετὰ τὴν ὑπὸ πολλῶν ἄλλων, καὶ ἰδίως ὑπὸ τοῦ θαυμαστοῦ* W. Mure, *κοσκίνισιν αὐτῶν, ἡ περὶ τὰς ἀμφισβητήσεις ἐκείνας ἐνασχόλησις οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ χρόνου παρανάλωμα.* "These controversies have been *bolted to the bran;* for us, at least, they are all but dead, and to me it seems little better than lost time to revive them."—Studies on Homer. Prolegomena, p. 3—4.

[2] *Ὁ Κύριος* Edgar Quinet (De l'Hist. de la Poésie. Homère, § 1) *λέγει περὶ τούτου.* "Ni Herder, ni Schiller n'inclinèrent vers cette école. Goethe s'en railla ouvertement; Voss fit longtemps de son opposition un secret de famille; mais il l'avoua à la fin."

δηλώθη ὁ κατὰ τῆς αἱρέσεως πόλεμος, καὶ τότε μόνον οἱ ἐν Γερμανίᾳ φιλόλογοι διῃρέθησαν εἰς δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα. Καίτοι δὲ παρά τινων ἀποδίδοται ἡ πρώτη κατὰ τοῦ Οὐολφιανοῦ συστήματος προσβολὴ εἰς τὸν G. Lange, ὃς ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν ποιητὴν Goethe ὑπεστήριξε τὴν ἑνότητα τῆς Ἰλιάδος οὕτω σφοδρῶς, ὥστε νὰ μεταπείσῃ τὸν περιώνυμον ποιητήν, καὶ νὰ μεταγάγῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἀντουολφιανὴν φάλαγγα,[1] δικαιότερον ὅμως ἀποδίδοται ὑπ' ἄλλων εἰς τὸν ὀνομαστὸν συγγραφέα τοῦ περὶ ἐπικοῦ Κύκλου συγγράμματος, τὸν K. Welcker· ὃς ἐν τῷ "περὶ τριλογίας δραματικῆς" πονήματι αὐτοῦ πρῶτος ἀπέδειξε τὴν ταὐτότητα τῶν τραγικῶν καὶ ἐπικῶν ὑποθέσεων, καὶ ὑπεστήριξε τῆς Ἰλιάδος τὴν ἑνότητα.[2] Μετὰ τοῦτο δὲ ἐδημοσιεύθη ἡ πρὸς τὸν Goethe ἐπιστολὴ τοῦ Lange, ἥπερ ὕψωσεν, οὕτως εἰπεῖν, τὸ σημεῖον τῆς μάχης μεταξὺ τῶν Οὐολφιανῶν καὶ ἀντουολφιανῶν, ἢ τῶν ἱστορικῶν καὶ αἰσθητικῶν, ἤ, ὡς ἄλλοι τούτους ὀρθότερον ἐπωνόμασαν, τῶν πολυομήρων καὶ μονομήρων.[3] Τότε ὁ Γοδ.

---

[1] Τριάκοντα ὅλα ἔτη διαμείνας ὁ Goethe πιστὸς ὀπαδὸς τοῦ Οὐολφιανοῦ συστήματος, οὕτω μετεπείσθη ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῆς τοῦ Lange (ἐν ἔτει 1826), ὥστε τελευταῖον ἐξεδήλωσε πρὸς τὸν Schiller τὴν περὶ ἑνότητος τοῦ Ὁμήρου καὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων γνώμην αὐτοῦ ἐν ταῖσδε ταῖς λέξεσιν. "Ὅσῳ μᾶλλον σκέπτομαι, τόσῳ μᾶλλον πείθομαι καθ' ἡμέραν περὶ τῆς ἑνότητος τοῦ Ὁμήρου καὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ."—Ἴδε περὶ τούτου καὶ τὰ περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος μαθήματα τοῦ K. Βερναρδάκη (ἔνθ. ἀν.)

[2] Τὸ σύγγραμμα τοῦτο τοῦ Welcker ἐδημοσιεύθη ἐν Δαρμστάδῃ τὸ 1824, καθ' ὃ ἔτος ἀπεβίωσε καὶ ὁ Οὐόλφιος ἐν Μασσαλίᾳ. Ἐφεξῆς δὲ καὶ ἐν τῷ περὶ ἐπικοῦ Κύκλου συγγράμματι (ὅπερ κατὰ πρῶτον ἐξεδόθη τὸ 1835, καὶ δεύτερον πέρισυ) ὑπεστήριξεν ὁ Welcker τὴν περὶ ἑνότητος ἰδέαν διὰ λόγων ἰσχυρῶν, διελὼν τὴν Ἑλληνικὴν ἐποποιΐαν εἰς δύο ἐποχάς, τὴν μὲν δημοτικὴν καὶ προομήρειον, τὴν δὲ κανονικὴν καὶ ἐπιστημονικήν, ὁμοίαν πρὸς τὰς δραματικὰς τετραλογίας, τὰ πρῶτα ἐκεῖνα δημοτικὰ ᾄσματα συναγαγοῦσαν, καὶ εἰς κανονικὸν ἐπικὸν ποίημα μεταποιήσασαν. Ἐντεῦθεν, λέγει, ἐσχηματίσθη ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια, καὶ ἀπετέλουν ἀμφότεραι μέρος τοῦ ἐπικοῦ Κύκλου· ὁ δὲ ποιητὴς αὐτῶν ἐγένετο πρῶτος θεμελιωτὴς τῆς κανονικῆς ἐποποιΐας, καὶ ἐπωνομασθη Ὅμηρος, ὡς ἐπωνομάζοντο καὶ πάντες οἱ τὰ δημοτικὰ ἐκεῖνα ᾄσματα συναρμόττοντες, ἐκ τοῦ ὁμοῦ ἄρειν. Τὴν τοιαύτην περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ὁμήρου ἰδέαν τοῦ Welcker καὶ ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ καὶ συνέλαβον καὶ ἐδημοσίευσαν, καὶ γενικῶς ἐπεκράτει ἐν Γερμανίᾳ.—Ἴδε περὶ τούτου Hillebrand (ἔνθ. ἀν. σελ. 621—2).

[3] Ἡ πρὸς τὸν Goethe ἐπιστολὴ τοῦ Lange ἐδημοσιεύθη ὁμοίως ἐν Δαρμστάδῃ τὸ 1826, δύο ἔτη μετὰ τὸ ἄρτι μνημονευθὲν πόνημα τοῦ Welcker, ὅπερ διεχάραξε πρῶτον τὴν ὁδὸν τῶν περὶ ἑνότητος τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων σκέψεων.

Ἕρμαννος, καὶ πρότερον ἐν διαφόροις αὐτοῦ συγγράμμασιν ἐκδηλώσας τὴν ἰδίαν πεποίθησιν περὶ πολλῶν προσθηκῶν ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ποιήμασι, γενομένων ὑπὸ τῶν ῥαψῳδῶν, ἐπαρουσιάσθη συμβιβαστὴς τῶν ἀντιμαχομένων γνωμῶν, μέσην τινὰ βαδίζων αὐτὸς ἐν τοῖς δυσὶν ἀντιθέτοις ἄκροις. Ἐξέδωκε λοιπὸν ἐν ἔτει 1832 πραγματείαν, ἐπιγραφομένην—De interpolationibus Homeri—ἐν ᾗ ἀπεφήνατο, ὅτι ἐγένετο ἀληθῶς ἐν ἀρχαιοτάτῃ ἐποχῇ μέγας τις ποιητής, ὃς ἐποίησε δύο μικρὰ ποιήματα, τὸ μὲν Ἀχιλληΐδα, τὸ δὲ Ὀδύσσειαν, ἐπιγραφόμενα· τὰ δὲ μικρὰ ταῦτα ποιήματα, ἄγραφα τὸ πρῶτον διαμνημονευόμενα, καὶ ἐν πανηγύρεσιν ᾀδόμενα, παρεγέμισαν ἔπειτα οἱ ἀοιδοὶ καὶ ῥαψῳδοὶ ἐκ διαφόρων προομηρείων καὶ μεθομηρείων ᾀσμάτων, τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἐχομένων, καὶ οὕτω μετέβαλον αὐτῶν τὴν μορφήν, ὥστε ὁ Πεισίστρατος καὶ οἱ παρ' αὐτοῦ διορισθέντες διορθωταί, οὐ δυνάμενοι ἀνευρεῖν ἐν τῷ συγκεχυμένῳ ἐκείνῳ κυκεῶνι τὰ δύο τοῦ μεγάλου ποιητοῦ πρῶτα ἔργα, τὴν Ἀχιλληΐδα δηλαδὴ καὶ τὴν Ὀδύσσειαν, ἠρκέσθησαν εἰς τὸ νὰ ἐκκαθαρίσωσιν αὐτά, ὅσον ἦν δυνατόν· καὶ ἐντεῦθεν ἐσχηματίσθησαν τὰ νῦν ὑπάρχοντα δύο ποιήματα, ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια.[1]

Ἀλλὰ τὴν συμβιβαστικὴν ταύτην τοῦ Ἑρμάννου γνώμην, ἱκανῶς καὶ ὑπὸ τοῦ Ulrici ὑποστηριχθεῖσαν, ἐθεώρησαν μὲν πιθανήν τινες τῶν Οὐολφιανῶν, οὐχ εὗρον ὅμως λόγους ἱκανοὺς εἰς ἀπόδειξιν τῆς πραγματικότητος αὐτῆς· οἱ δὲ πλείονες καὶ ἀπέκρουον τὴν γνώμην ταύτην, ὡς μόνον τὸ ὄνομα καὶ τὴν ὕπαρξιν τοῦ μεγάλου ποιητοῦ διασώζουσαν, τὴν δὲ τῶν ποιημάτων ἑνότητα καταστρέφουσαν. Ὅθεν ἐπέμενον ἀνταγωνιζόμενοι κατὰ τοῦ Οὐολφιανοῦ συστήματος, καὶ διϊσχυριζόμενοι, ὅτι τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα ἐγράφησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὡς ἔκτοτε γνωστῆς καὶ χρησίμου οὔσης τῆς τέχνης τοῦ γράφειν, καὶ ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἐσχεδιάσθησαν ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου, καὶ ἐποιήθησαν τοιαῦτα, οἷα νῦν ὑπάρχουσιν, ἐν θαυμασίᾳ ἑνότητι τῶν ἐννοιῶν, ἐν γλώσσῃ καὶ ῥυθμῷ πανταχοῦ ὁμοιομόρφῳ· καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ ἐνέμενον τῇ ἀρχαίᾳ περὶ τούτου παραδόσει, ἀποδιοπομπούμενοι τὸ Οὐολφιανὸν πολύσ-

---

[1] Hermanni Opuscula, tom. v—vi. Disquisitiones Homericae. *Τούτοις δὲ παρατίθει καὶ τὰ ἐν τῇ ἀρίστῃ αὐτοῦ ἐκδόσει τῶν Ὀρφικῶν εἰρημένα (τόμ. Β', σελ.* 687—692. *ἐν Λειψίᾳ*, 1805).

μηρον καὶ ἄγραφον σύστημα. Ὑπῆρξαν δ' ἐν αὐτοῖς καί τινες μέτριοι, ἀποδεχόμενοι μὲν τὸ ἐξ ἀρχῆς ἄγραφον τῶν ποιημάτων, ἀποφαινόμενοι δέ, ὅτι ἡ διαμνημόνευσις αὐτῶν οὐκ ἦν ἀδύνατος, ὡς οἱ περὶ Οὐόλφιον ἐδόξαζον, ἀλλὰ μάλιστα δυνατὴ διὰ τὸ τότε ἰσχυρὸν τῆς μνήμης, φέροντες παραδείγματα τὴν ὁμοίαν ἄλλων ποιημάτων διαμνημόνευσιν, περὶ ὧν ἐφεξῆς λέγομεν.

Ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ μάλιστα πάντων διεκρίθη ὁ σοφὸς καθηγητὴς τῆς ἐν Κιέλῳ Ἀκαδημίας, Gregorius Guilielmus Nitzsch, ἐξωμότης καὶ οὗτος τοῦ Οὐολφιανοῦ συστήματος, ὡς ὁ Goethe, μεταπεισθείς, ὡς λέγεται, ὑπὸ τῆς προειρημένης τοῦ Welcker πραγματείας,[1] καὶ οὕτως εὐτόλμως καταπολεμήσας ἔπειτα τὸ σύστημα ἐκεῖνο, ὥστε νὰ θεωρηθῇ ἀρχηγὸς τοῦ ἀντιθέτου, εἰ καὶ πρὸ αὐτοῦ, ὡς ἄρτι ἐλέγομεν, πρῶτος ἀνεδείχθη πολέμιος ὁ Welcker, καὶ μετ' ἐκεῖνον ὁ Lange. Δι' ἀλλεπαλλήλων πονημάτων, ἅπερ ἐξέδωκεν ἀπὸ τοῦ 1824 μέχρι τοῦ 1852, ἰσχυρίσατο καὶ ἀπέδειξεν ἐξαρκούντως ὁ δεινότατος ἐκεῖνος τοῦ Οὐολφιανοῦ συστήματος πολέμιος, ὅτι εἷς ποιητής, ὁ Ὅμηρος, ἐν σχεδίῳ ἐποίησε τὴν Ἰλιάδα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πρὸ αὐτοῦ ὑπαρξάντων ποιηματίων ἢ ᾀσμάτων, καὶ ὅτι ἐφεξῆς μετὰ μίαν γενεὰν ἐποίησε τὴν Ὀδύσσειαν· ἐπειδὴ ὅμως ἡ Ἰλιὰς κατακερματιζομένη ὑπὸ τῶν ῥαψῳδῶν, διάφορα ταύτης ἀποσπάσματα ᾀδόντων ἐν ταῖς πανηγύρεσι καὶ ταῖς εὐωχίαις, ὑπέστη, ὡς εἰκός, μεταβολάς τινας, ταύτας τὰς μεταβολὰς ἐπειράθη νὰ διορθώσῃ ὁ Πεισίστρατος διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ διορισθέντων λογίων διασκευαστῶν· οἱ δὲ Ἀλεξανδρινοὶ διώρθωσαν ἔπειτα ὅσα ἐνομίζοντο κακῶς ὑπὸ τῶν περὶ Πεισίστρατον καὶ τῶν ἐφεξῆς ἐκδοτῶν ἢ διορθωτῶν διεσκευασμένα. Ἀλλ' οὕτω σφοδρῶς ὑπερμαχῶν τῆς ἑνότητος τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, οὐκ ἀρνεῖται, ὅτι καὶ νῦν ἔτι μετὰ τὰς διορθώσεις τῶν Ἀλεξανδρινῶν εἰσιν ἐν αὐτοῖς μέρη τινά, ὧν ἡ ἐξ ἀρχῆς γνησιότης δυνατὸν ν' ἀμφισβητηθῇ, καί τινα μάλιστα νομίζει ἀναμφισβητήτως ἀλλότρια τοῦ ἀρχικοῦ ποιητοῦ, ἢ μεταβεβλημένα ὑπὸ τῶν ῥαψῳδῶν· καὶ τοιαῦτα σημειοῖ ἐν μὲν τῇ Ἰλιάδι τὸν Κατάλογον (Β, 484—760), τὴν Δολώνειαν (ῥαψῳδ. Κ),

[1] Ἴδε K. Hillebrand (ἔνθ. ἀν σελ. 622—6). Ἐντεῦθεν δῆλον γίνεται, μέχρι πόσου ἐπηρέασαν κατὰ πρῶτον τοὺς ἐν Γερμανίᾳ φιλολόγους τοῦ Οὐολφίου τὰ Προλεγόμενα, ὡς πρὸ μικροῦ ἐλέγομεν.

τὴν τοῦ Νέστορος διήγησιν (Λ, 654 κ. ἑξ), τὴν τοῦ Ἀγαμέμνονος (Τ, 78 κ. ἑξ), καὶ τὴν τῶν Θεῶν μάχην (ῥαψῳδ. Φ)· ἐν δὲ τῇ Ὀδυσσείᾳ δύο μόνα μέρη, τὸ περὶ μοιχείας τῆς Ἀφροδίτης ᾆσμα τοῦ Δημοδόκου (Θ, 266—366) καὶ τῆς ῥαψῳδίας Ω τὸ τελευταῖον μέρος.[1] Ἐπειδὴ δὲ τὸ περὶ γραφῆς ζήτημά ἐστιν ἡ βάσις τοῦ Οὐολφιανοῦ συστήματος, καὶ ἡ πηγή, ἐξ ἧς ἀποῤῥέουσιν ἀλλεπάλληλα τὰ ἀρνητικὰ τοῦ Οὐολφίου συμπεράσματα, ταύτην μάλιστα τὴν πηγὴν συνετάραξεν ὁ Nitzsch, ἀποδείξας, ὅτι καὶ ἡ τέχνη τοῦ γράφειν ὑπῆρχε γνωστὴ καὶ χρήσιμος ἐπὶ Ὁμήρου (οὗ τὴν ἀκμὴν τίθησιν ἐν τῇ ἐννάτῃ ἑκατονταετηρίδι μετὰ τοῦ νομοθέτου Λυκούργου), καὶ τῶν διφθερῶν ἡ χρῆσις πρὸς γραφὴν κοινοτάτη, καὶ αὐτὴ τοῦ παπύρου ἡ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰσαγωγὴ πολὺ ἀρχαιοτέρα, ἢ ὅσον ἐνόμιζεν ὁ Οὐόλφιος, ὑπὸ Φοινίκων μετακομιζομένου χάριν ἐμπορίου. Ἐν τούτοις δὲ παρεστήσατο καὶ τὸ ἀσθενὲς τῆς μαρτυρίας Ἰωσήπου τοῦ Ἰουδαίου, καὶ ἀντέκρουσε τὴν ἰδέαν τοῦ Οὐολφίου περὶ τοῦ "φασὶ" καὶ "φασὶν ἔνιοι" ἢ "φασί τινες," ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν διὰ μακροτέρων τὰ περὶ Ἰωσήπου ἐξετάζοντες εἴπομεν.[2] Οὕτως ἄρα τὴν βάσιν ἐκείνην ἀνατρέπων ὁ Nitzsch ἀνέτρεπεν εὐκόλως καὶ πᾶν τὸ ἐπ' αὐτῆς οἰκοδόμημα· καὶ συμφωνοῦντας ἔσχε κατὰ τοῦτο (τὸ περὶ γραφῆς δῆλον ὅτι ζήτημα) οὐ μόνον τοὺς διασημοτέρους τῶν Γερμανῶν φιλολόγων, Ulrici, Kreuser, Ritschl, καὶ τὸν ἐπιζῶντα ὀνομαστὸν Καθηγητὴν Bernhardy, ἀλλὰ καὶ τῶν Γάλλων πολλοὺς καὶ τῶν Ἄγγλων. Περὶ δὲ τῶν καλουμένων Ὁμηριδῶν οὐδὲν πλέον παραδέχεται, ἢ (ὅπερ καὶ μόνον ἐστὶ πιθανώτατον) ὅτι ἦσαν ῥαψῳδοὶ τὰ

---

[1] Ταῦτα μέν εἰσι τὰ ὑπὸ τοῦ Nitzsch νομιζόμενα παρέμβλητα ἢ μεταβεβλημένα μέρη τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων· τὰ δὲ συγγράμματα αὐτοῦ, δι' ὧν κατεπολέμησε τὸ Οὐολφιανὸν σύστημα, οἷα καταριθμοῦνται ὑπὸ τοῦ K. Hillebrand (ἔνθ. ἀν) εἰσὶ τάδε.—ά) Quaestiones Homericae, 1824.—β') Indagantae per Homeri Odysseam interpolationis praeparatio, 1828.—γ') Historiae criticae Homeri initia, 1829.—δ') De Historia Homeri meletemata, 1830.—ε') De Aristotele contra Wolfianos, 1831.—στ') Sententiae veterum de Homeri patria, καὶ μετὰ τούτου ἴδιον περὶ Ὀδυσσείας ἄρθρον ἐν τῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ τοῦ Ersch καὶ Gruber, 1831.—ζ') De Pisistrato Homericorum carminum instauratore, 1839.—η') Die Heldensage der Griechen nach ihrer nationalen Geltung (Kieler philologische Schriften, 378, 467), 1842.—δ') Die Sagenpoesie der Griechen, 1852.

[2] Ἴδε κεφ. Θ', ἐν τέλει.

τῶν ἄλλων ποιήματα ἐπαγγελλόμενοι ᾄδειν, καὶ οὐχὶ ἀποτελοῦντες ἰδίαν ποιητικὴν Σχολήν, ὡς ἐδόξαζε περὶ αὐτῶν ὁ Οὐόλφιος, οὐδὲ ποιοῦντες ἴδια ποιήματα· ἴσως δὲ τοιαύτην εἶχον περὶ αὐτῶν ἰδέαν οἱ τότε ἀμαθεῖς ἀκροαταί, οἵπερ ἀκούοντες αὐτῶν ᾀδόντων ποιήματα ἐνόμιζον ἴσως, ὅτι αὐτοὶ οἱ ᾄδοντες ἦσαν καὶ οἱ ποιηταὶ τῶν ᾀδομένων. Τοὐναντίον ὅμως ἐφρόνει περὶ τῶν καλουμένων Κυκλίων ἢ Κυκλικῶν ποιητῶν· ὅτι δηλαδὴ οὗτοι πάντες ἵστανται περὶ τὸν Ὅμηρον, οἱ μὲν τὴν ἀρχὴν τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου λαβόντες ὑπόθεσιν τῶν ἰδίων ποιημάτων, ὡς ὁ τὰ Κύπρια ποιήσας ἔπη, εἴτε Στασῖνος, εἴτε ἄλλος τις ἦν, οἱ δὲ τὰ μετὰ τὸν πόλεμον, κ. τ. λ.[1]

Τὸ κυρίως ἀντουολφιανὸν τοῦτο σύστημα τοῦ Nitzsch πολλοὺς εὗρεν ὀπαδοὺς ἔν τε τῇ Γερμανίᾳ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ. Ἀλλά, καθὼς ἐν τοῖς Οὐολφιανοῖς οἱ μὲν ἀπεδέχοντο πάντα τοῦ Οὐολφίου τὰ δόγματα, οἱ δέ τινα, οὕτω καὶ νῦν οἱ μὲν ἀπεδέχθησαν ὁλοκλήρως τὸ ἀντουολφιανὸν σύστημα τοῦ Nitzsch, οἱ δὲ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἄγραφον καὶ τὴν διαμνημόνευσιν τῶν ποιημάτων ἀποδεχόμενοι κατ' Οὐόλφιον, ἀπεδέχοντο καὶ τοῦ Nitzsch τὰς περὶ ἑνότητος τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων θεωρίας· ὥστε προῆλθεν ἐντεῦθεν ἄλλο σύστημα φιλολόγων (οὓς δυνατὸν ἀποκαλέσαι διαμνημονευτικούς), μέσην τινὰ βαδιζόντων μεταξὺ Οὐολφίου καὶ Nitzsch, εἰ καὶ κατεπολέμουν σφοδρῶς κατὰ πάντα τὰ λοιπὰ τὸ πολυόμηρον Οὐολφιανὸν σύστημα. Ἐν τοῖς διαμνημονευτικοῖς τούτοις διεκρίθη μάλιστα ὁ πολὺς K. O. Müller, ὁ γνωστότατος ἡμῖν, οὐ μόνον ἐκ τῶν πολλῶν καὶ θαυμαστῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, ἀλλὰ καὶ δι' ἣν ἔσχομεν δυστυχῆ τιμὴν νὰ κηδεύσωμεν αὐτὸν ἐν τῇ Ἑλλάδι, θῦμα γενόμενον ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν ἐν Δελφοῖς, ὅπου ἀπέθανεν, ὡς γενναῖος στρατιώτης ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης· ἐτάφη δὲ προσηκόντως ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Πλατωνικῆς Ἀκαδημίας, ὃν μέχρι μὲν τότε μόνον ἐκόσμει τοῦ Ἕλληνος φιλοσόφου τὸ μέγα ὄνομα, ἔκτοτε δὲ μετ' ἐκείνου κοσμεῖ καὶ τὸ τοῦ περικλεοῦς Γερμανοῦ φιλολόγου.[2]

---

[1] *Ἴδε τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (κεφ. Γ') περὶ τῶν Κυκλικῶν ποιητῶν καὶ τῶν Κυκλικῶν ποιημάτων εἰρημένα.*

[2] *Ὀκτωκαίδεκα μὲν ἀριθμοῦνται τὰ ἰδίᾳ ἐκδεδομένα μεγάλα συγγράμματα τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, τεσσαράκοντα δὲ καὶ δύο αἱ ἐν Ἀκαδημαϊκοῖς προγράμμασι καὶ παντοίαις συγγραφέων ἐκδόσεσι καὶ ἐπιστημονικοῖς Λεξικοῖς περιειλημμέναι φιλολογικαὶ πραγματεῖαι*

Ὁ μέγας οὗτος φιλόλογος κατὰ τοῦτο μόνον συμφωνεῖ τῷ Οὐολφίῳ, ὅτι τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα οὐκ ἐγράφησαν ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ διεμνημονεύοντο, ἐν πανηγύρεσι κοιναῖς καὶ ἐν εὐωχίαις ᾀδόμενα·[1] κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ θεωρεῖ τὸ Οὐολφιανὸν σύστημα ὅλως μηχανικὸν καὶ ἐπιπόλαιον, καὶ ὑποστηρίζει τὴν ἑνότητα τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων. Εἷς ποιητὴς (λέγει) ἐσχεδίασεν ἀμφότερα τὰ ποιήματα, ἐξ ἀρχῆς οὕτω μακρὰ ποιηθέντα, ὡς νῦν ὑπάρχουσι, μόνου ἐξαιρουμένου τοῦ Καταλόγου τῶν νεῶν, ὃν εὑρίσκει ἀλλότριον τοῦ Ὁμήρου καὶ ἐπείσακτον ἔργον διὰ τὰς ἐν αὐτῷ ἀπαντώσας ἐναντιολογίας πρὸς τὸ λοιπὸν ποίημα·[2] τὴν δὲ Δολώνειαν εὑρίσκει μὲν ἄσχετον πρὸς τὰ ἡγούμενα καὶ ἑπόμενα, ὡς οὐδαμοῦ γινομένου λόγου περὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἐκτιθεμένων πράξεων τοῦ Διομήδους καὶ Ὀδυσσέως, νομίζει ὅμως τὴν ῥαψῳδίαν ταύτην λίαν ἀναγκαίαν διὰ τὴν ἐξιστόρησιν τῶν κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην νύκτα γενομένων, καὶ πρὸς δόξαν τῶν ἀριστευσάντων δύο ἡρώων· ἄλλως τε (λέγει) ἡ Δολώνεια καθ' ἑαυτὴν μὲν ἀδύνατον νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἴδιον καὶ

αὐτοῦ, καὶ πλείους τῶν τριακοσίων αἱ διάφοροι κριτικαὶ διατριβαί, ἐν περιοδικοῖς συγγράμμασι δημοσιευθεῖσαι· καὶ σημειωτέον, ὅτι ἀπεβίωσε μόλις ὑπερβὰς τὰ τεσσαράκοντα ἔτη· διότι ἐγεννήθη τὸ 1797, καὶ ἀπέθανε τὸ 1840.—Ἴδε τὴν ἐν τῇ Γαλλικῇ μεταφράσει τῆς πολλάκις μνημονευθείσης Ἱστορίας αὐτοῦ προτεταγμένην ἀξιόλογον πραγματείαν τοῦ μεταφραστοῦ K. Hillebrand.—Etudes sur Otfried Müller et son école (p. 107—144), καὶ τὸν ἐν τέλει τῆς πραγματείας ἐκείνης προστεθειμένον κατάλογον τῶν συγγραμμάτων τοῦ Müller.

[1] Τοῦτο, ἀλλὰ τοῦτο μόνον, καὶ ὁ Ἄγγλος κριτικὸς R. P. Knight πολλοὺς πρὸ τοῦ Μυλλέρου χρόνους ἀπεδέξατο ἐκ τῆς Οὐολφιανῆς αἱρέσεως, κατὰ πάντα τὰ λοιπὰ σφοδρῶς πολεμήσας αὐτῇ. Ἴδε τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 319) ἐκ τῶν προλεγομένων αὐτοῦ παρατεθειμένα.—Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων Βρεττανῶν φιλολόγων συμφωνοῦσί τινες τῷ Knight, ὡς ὁ Grote καὶ ὁ Gladstone, περὶ ὧν ἄρτι ἐλέγομεν, καὶ ἐπ' ἐσχάτων ὁ τῆς Ὀδυσσείας ἐκδότης H. Hayman. Ὁ μὲν οὖν πρῶτος ἐξ ἅπαντος ὤφειλεν οὕτω φρονεῖν, ὅπως ἔχῃ λόγον τοῦ τὴν Ἰλιάδα διαμελίσαι· οἱ δὲ δύο μονόμηροι καὶ πολέμιοι τοῦ διαμελιστικοῦ τῆς Ἰλιάδος συστήματος θαυμαστόν ἐστι, πῶς ἀποδέχονται τὴν τῶν ποιημάτων διαμνημόνευσιν, πάντως μαχομένην πρὸς τὴν ἑνότητα αὐτῶν, ὡς ἐγὼ τοὐλάχιστον νομίζω.

[2] Τὰς ὑπὸ τοῦ Müller νομιζομένας ἐναντιολογίας ἐν τῷ Καταλόγῳ ἱκανῶς ὁ Mure ἀπέδειξεν ἀνυπάρκτους, προσαποδείξας ἐν τῇ περὶ τούτου ἐρεύνῃ, ὅτι αἱ νομιζόμεναι ὑπὸ τοῦ Müller ἐναντιολογίαι βεβαιοῦσιν ἔτι μᾶλλον τὴν σχέσιν τοῦ Καταλόγου πρὸς τὸ λοιπὸν σῶμα τῆς Ἰλιάδος.—Ἴδε τὰ περὶ τούτου διὰ μακροτέρων ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 88) εἰρημένα.

τέλειον ποίημα, ἄλλου δὲ ποιήματος ἐκτὸς τῆς Ἰλιάδος οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅτι δύναται ν' ἀποτελέσῃ μέρος. Ταῦτα περὶ ἑνότητος τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν δύο ποιημάτων ἀποφαινόμενος, ἐξετάζει ἔπειτα τὴν γνώμην τῶν λεγόντων, ὅτι κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἀδύνατον ἦν εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ποιητὴς νὰ συντάξῃ δύο ποιήματα οὕτω μακρά· καὶ περὶ τούτου προβάλλεται ὡς πιθανὴν τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ὁ Ὅμηρος ποιήσας τὴν Ἰλιάδα ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ, γέρων ἤδη ἐσχεδίασε τὴν Ὀδύσσειαν, καὶ παρέδωκε τὸ σχέδιον πρός τινα τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν, ὃς καὶ συνετέλεσεν αὐτό. Μετὰ ταῦτα ἀποκρούει τὴν ἰδέαν τῶν Οὐολφιανῶν, ὅτι τόσῳ μακρὰ ποιήματα ἀδύνατον ἦν ᾀδόμενα, ἢ ἁπλῶς ἀπαγγελλόμενα, νὰ συμπληρῶνται ἐν μιᾷ πανηγύρει. Οἱ Ἀθηναῖοι (λέγει) ἠδύναντο ἐν μιᾷ πανηγύρει ν' ἀκούωσιν ἀλλεπαλλήλως ἐννέα τραγῳδίας, τρία σατυρικὰ δράματα, καὶ τρεῖς κωμῳδίας· διὰ τί λοιπὸν οἱ ἀρχαιότεροι Ἕλληνες οὐκ ἠδύναντο ν' ἀκούωσιν εἰσάπαξ ἀπαγγελλόμενα τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, καὶ ἄλλα ἴσως πρὸς τούτοις; καὶ τέλος πάντων ἀποφαίνεται περὶ ἀμφοτέρων τῶν ποιημάτων, ὅτι διεσπασμένα καὶ διῃρημένα ᾔδοντο κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῶν ῥαψῳδῶν· καὶ διὰ τοῦτο πολλὴ ὀφείλεται εὐγνωμοσύνη τῷ πρώτῳ τοὺς ῥαψῳδοὺς ἀναγκάσαντι (εἴτε Πεισίστρατος ἦν οὗτος, εἴτε Σόλων) ἐξ ὑποβολῆς ῥαψῳδεῖν, καὶ ἐπιμεληθέντι νὰ συσσωματώσῃ τὰ ποιήματα ταῦτα, ἅπερ ἄλλως ἐκινδύνευον νὰ διαμείνωσι κεκερματισμένα. Πιθανόν (λέγει), ὅτι ἐν τῇ συσσωματώσει ἐκείνῃ ἐγένοντο προσθῆκαί τινες· ἀλλὰ ταύτας ἀδύνατον ἤδη νὰ διακρίνωμεν, ἐν ὅσῳ ἀγνοοῦμεν· τὴν πρώτην τῶν ποιημάτων τούτων κατασκευήν, καὶ τὰς μεταβολάς, ἃς ἐφεξῆς ὑπέστησαν. Ἐν τούτοις ὁ κλεινὸς φιλόλογος συμπληροῖ τὸ πέμπτον κεφάλαιον τῆς θαυμαστῆς αὐτοῦ Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματολογίας, ἐν ᾧ διὰ μακρῶν πραγματεύεται περὶ Ὁμήρου καὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, συμβιβάζων τρόπον τινὰ τὰ δύο ἀντίθετα συστήματα τῶν πολυομήρων καὶ μονομήρων, καὶ τῶν μὲν πρώτων ἀποδεχόμενος τὴν γνώμην περὶ τῆς ἄνευ γραφῆς καὶ διὰ μόνης τῆς μνήμης διατηρήσεως τῶν ποιημάτων, τῶν δὲ δευτέρων τὴν περὶ ἑνότητος.

Ἀλλ' ὅμως τὸ συμβιβαστικὸν τοῦτο τοῦ μακαρίτου Müller σύστημα οὐκ ἐπεκράτησεν· ἀλλὰ τὴν μὲν περὶ Ὀδυσσείας ὑπόθεσιν αὐτοῦ πάντες

ἀπεδοκίμασαν,[1] τὴν δὲ περὶ διαμνημονεύσεως τῶν ποιημάτων γνώμην οἱ μὲν ἀπεδέχθησαν, οἱ δὲ ἀπέβαλον, ἐπιμένοντες εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς ἔγγραφον τῶν ποιημάτων διατήρησιν. Εἰ μὲν (λέγουσιν) ἡ τέχνη τοῦ γράφειν ἦν ἐπὶ Ὁμήρου χρήσιμος, ὡς ὁ Nitzsch διϊσχυρίσατο, ἡ ἑνότης τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, ὡς ἐξ ἀρχῆς γεγραμμένων, ἀναμφισβητήτως συμπεραίνεται· εἰ δὲ μή, τοῦ Οὐολφίου τὰ συμπεράσματα μέγα περιβάλλονται κῦρος, ὡς ἀδυνάτου οὔσης τῆς ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς αἰῶνας διαμνημονεύσεως τῶν ποιημάτων εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὥστε, ἄλλου ἄλλοθεν μέρους περισυναγομένου, νὰ συνδεθῶσιν εἰς ἓν ὅλον συνεχές, οἷον οἱ περὶ Πεισίστρατον ἐσχημάτισαν, καὶ οἱ Ἀλεξανδρινοὶ παρέδωκαν ἡμῖν.

Καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἐν τούτῳ κεῖται τοῦ πολυκρότου Ὁμηρικοῦ ζητήματος ἡ ἐντελὴς λύσις· καὶ μόνος ὁ δυνάμενος νὰ λύσῃ ἢ νὰ κόψῃ τὸν Οὐολφιανὸν τοῦτον δεσμόν, ὡς κάλλιστα εἴρηται ἐν τῇ πολλάκις μνημονευθείσῃ ἐκθέσει τοῦ Ῥοδοκανακείου διαγωνίσματος, οὗτος μόνος ἔσται ὁ καταστρέψων τὴν περὶ Ὁμήρου καὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων πολυχρόνιον ἀμφισβήτησιν, καὶ καταστήσων μόνην ἐπικρατοῦσαν τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν περὶ τούτου ὀρθοδοξίαν, ὡς ὁ τὸν Γόρδιον ἐκεῖνον κατακόψας δεσμὸν πάσας κατέστρεψε τὰς ἐν τῇ Ἀσίᾳ δυνάμεις, καὶ κατέστησε τὸν Ἑλληνισμὸν ἐπικρατέστερον τῆς Περσικῆς βαρβαρότητος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ τὸ Ὁμηρικὸν ζήτημα πρῶτος μὲν οὐ προβαλών, πρῶτος ὅμως ὑποβαλὼν εἰς αὐστηρὰν κριτικὴν βάσανον, ἐν τούτῳ μάλιστα ἐπέμεινε, καὶ τοῦτο ὑποθέμενος βάσιν ἀσφαλῆ (οἵαν ταύτην ἐνόμισεν), ᾠκοδόμησεν ἐπ᾽ αὐτῆς τὸ θαυμαστὸν ἐκεῖνο τῆς ἑαυτοῦ πολυμαθείας, οὐχὶ δὲ καὶ τῆς Ὁμηρικῆς ὀρθοδοξίας, μέγαρον. Τὸ κατ᾽ ἐμέ (εἰ καὶ ἐμοὶ λόγος περὶ τοῦ πράγματος), καίπερ ἐκ παιδικῆς ἡλικίας διδαχθείς, καὶ μέχρι νῦν ἐν γήρως οὐδῷ, μεθ᾽ ὅσα περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀνέγνων, θρησκευτικῶς ἐμμένων τῇ περὶ ἑνότητος τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων πεποιθήσει, πρῶτος ἀναβοήσω ὑπὲρ τῶν τοῦ Οὐολφίου συμπερασμάτων, εἴ ποθεν ἐπειθόμην, ὅτι αὐτὸς ὁ Ὅμηρος ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς, ἄγραφα καταλιπὼν τὰ ἑαυτοῦ ποιήματα· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τῶν νέων χ ω ρ ι ζ ό ν τ ω ν

---

[1] Καὶ ἀληθῶς ἡ ὑπόθεσις ἐκείνη ἦν ὅλως μηχανικὴ καὶ ἐπιπόλαιος (οἷον ἀπεκάλει ὁ Müller τὸ τοῦ Οὐολφίου σύστημα), καὶ πάντῃ ἀναξία τῆς ἄλλως ἐπαινετῆς κρίσεως τοῦ προβαλόντος αὐτήν.

ἢ καθαριστῶν τῆς Ἰλιάδος κινδυνεύσω νὰ ἐπαινέσω τὸ παράτολμον ἔργον, ὃ νῦν μετὰ φρίκης ἀποδιοπομποῦμαι. Ἀλλ', ὡς εἶπεν ὁ σοφὸς Boissonade, οὔ με πείσεις, οὐδ' ἢν πείσῃς. Ἡ τακτικὴ ἀλληλουχία τῶν ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ποιήμασιν ἐκτιθεμένων πράξεων, τὸ πανταχοῦ ὁμοιόμορφον τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τῆς γλώσσης, ἀνάλογον καὶ πρέποντα ἐχούσης τὸν σχηματισμὸν καὶ τὸν τόνον πρὸς τὴν ἑκασταχοῦ ἐκφερομένην διήγησιν, καὶ πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῶν λαλούντων ἢ ἐνεργούντων θεῶν τε καὶ ἀνδρῶν, ἡ ἔντεχνος καὶ κατάλληλος τῶν ἐπεισοδίων παρεμβολή, ἡ τῶν παραβολῶν μεγαλοπρέπεια καὶ τῶν εἰκόνων ἡ ζωηρότης, πανταχοῦ ἡ αὐτὴ διαλάμπουσα, καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ πᾶσα τῶν ποιημάτων ἐκείνων ἡ ἀπαράμιλλος τελειότης, καὶ ἡ ἀμοιβαία σχέσις, ἕνα δεικνύουσι νοῦν σχεδιάσαντα καὶ ποιήσαντα, μετὰ δὲ τοῦτο καὶ αὐτοῦ τοῦ ποιήσαντος τὴν δεξιὰν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς γράψασαν τὰ πεποιημένα· διότι ἄνευ τούτου ἀδύνατος ἦν ἡ ἐν τοιαύτῃ ἁρμονίᾳ διατήρησις τῶν θαυμαστῶν ἐκείνων ποιημάτων, οὐ μόνον ἐπὶ τρεῖς ἢ τέσσαρας αἰῶνας, ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ ὀλίγιστα ἔτη.

Ἀλλὰ πῶς; ἐρωτῶσιν οἱ διαμνημονευτικοί· οὐκ ἔχομεν παραδείγματα τῆς ἐπὶ αἰῶνας διαμνημονεύσεως ὁμοίων ποιημάτων, πολλῷ μάλιστα τῶν Ὁμηρικῶν ἐκτενεστέρων, οἷά εἰσι τὰ δύο μέγιστα τῆς Σανσκριτικῆς φιλολογίας ἐπικὰ ποιήματα, ἡ Ῥαμαϊάνα καὶ ἡ Μαχαββαράτα, ὧν τὸ μὲν πρῶτον περιέχει 24,000 σλόκας (δίστιχα), τὸ δὲ δεύτερον 100,000; Ἐντεῦθεν δὲ τῶν ὀρέων τῆς Ἀσίας αἱ Γοτθικαὶ φυλαὶ καὶ ἡ Φινλανδικὴ οὐκ εἶχον ἀρχαιότατα θρησκευτικὰ καὶ ἡρωϊκὰ ᾄσματα, ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας διαμνημονευόμενα; Ἡ μνήμη (λέγουσιν) ἀκμάζουσα ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν ἡλικίᾳ, ὅτε τὰ πρὸς μάθησιν μέσα ἐλλείπουσι, χρησιμεύει τότε ὡς μέγα καὶ πλατὺ θησαυροφυλάκιον τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων· ἀλλὰ τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦτο σμικρύνεται βαθμηδὸν συστελλόμενον, ἐφ' ὅσον πολυπλασιάζονται τὰ πρὸς ἀπόκτησιν καὶ διατήρησιν τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων μέσα, οἷα ἡ γραφή, τὰ βιβλία κ. τ. λ.[1] Ἀλλὰ (λέγουσι πρὸς τούτοις οἱ δια-

[1] Ἴδε Em. Egger—Mémoires de Littérat, etc., p. 103—7, καὶ τοῦ ἡμετέρου Κ. Βερναρδάκη τὸ Γ' περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος μάθημα (ἔνθ. ἀν.).

μνημονευτικοί) καὶ νῦν ἔτι βεβαιοῦσιν οἱ περιηγηταί, ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν τῇ Ἀσίᾳ οἱ δυνάμενοι μέγα μέρος ἢ καὶ ὁλόκληρα τὰ δύο ἐκεῖνα μεγάλα τῆς Σανσκριτικῆς φιλολογίας ποιήματα ν' ἀπαγγείλωσιν ἀπὸ στήθους, καὶ Πέρσαι διαμνημονεύοντες τὸ τοῦ Πέρσου Φιρδούση ἐπικὸν ποίημα "ἡ Βασιλικὴ βίβλος" (Shahnameh), περιέχον 60,000 βεϊτίων, ἤτοι διστίχων· ἔτι δὲ καὶ ἐν Βενετίᾳ πολλοὶ τῶν κοινῶν ἀνθρώπων ἀπαγγέλλουσιν ἀπὸ στήθους τοῦ Τάσσου τὴν Ἠλευθερωμένην Ἱερουσαλήμ. Ταῦτα καὶ ἄλλα τοιαῦτα μνήμης θαύματα, ἐν οἷς καὶ τὴν τοῦ Γάλλου Fauriel συναγωγὴν τῶν ἡμετέρων δημοτικῶν ᾀσμάτων, ἅπερ ἄγραφα συνελέχθησαν ἀπὸ στόματος διαφόρων λυρῳδῶν, συνάγουσι καὶ προβάλλονται οἱ διαμνημονευτικοί, ὡς πιστοποιοῦντα ὁμοίαν τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων διαμνημόνευσιν, κατ' ἄλλους μὲν ἐπὶ δύο μόνας, κατ' ἄλλους δὲ ἐπὶ τρεῖς, καὶ κατά τινας ἐπὶ τέσσαρας, ἢ καὶ πέντε, ἑκατονταετηρίδας.

Τεράστια μὲν φαίνονται τὰ προβαλλόμενα ταῦτα παραδείγματα διαμνημονευομένων ποιημάτων· ἀλλ' ὅσῳ τεράστια φαίνονται, τοσούτῳ καὶ ἀπίθανα εὑρίσκονται, ὅταν ἐξετασθῶσι προσηκόντως. Καὶ πρῶτον μὲν παρατηρητέον, ὅτι οὐδεμία δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ σύγκρισις τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, μίαν πρᾶξιν ἑκατέρου κατὰ συνέχειαν ἀδιάσπαστον καὶ ἐν τῷ αὐτῷ τόνῳ καὶ ῥυθμῷ διηγουμένου, πρὸς τὴν πανσπερμιώδη συμπίλησιν τῶν Σανσκριτικῶν ἐκείνων, παντοῖα συμβάντα διηγουμένων, καὶ ἀποτελούντων ἀληθῶς μέγα τι Σ υ ν α ξ ά ρ ι ο ν, ἐν ᾧ συνήχθησαν ἱστορίαι καὶ διηγήματα, κατὰ παντοίους καιροὺς συντεθειμένα, καὶ πάντων τῶν αἰώνων τὰ ἔργα περιλαμβάνοντα. Δύο ὑπάρχουσι τῆς Ῥαμαϊάνης συλλογαί, ἡ μὲν μεσημβρινή, ἡ δὲ βόρειος, ἐπικαλούμεναι, ὡς ἐκ τῆς θέσεως ἐν ᾗ ἑκατέρα ἐγένετο· ἄπειρος δὲ ὑπάρχει ἡ διαφορὰ τῶν δύο τούτων συλλογῶν, καὶ ἡ ἐν παντὶ τῷ ποιήματι ἐπικρατοῦσα σύγχυσις, ποῦ μὲν ἀρχαιότατα ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ ἔργα διηγουμένου, ποῦ δὲ νεώτατα, οὐ μόνον μέχρις Ἀλεξάνδρου, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς Β΄ μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδος κατερχόμενα. Τῆς δὲ Μαχαββαράτης ἡ σύνθεσις ὑπάρχει πολλῷ μᾶλλον ποικίλη· διότι λέγεται μὲν ἐν προοιμίῳ, ὅτι τὸ ποίημα σύγκειται ἐξ 100,000 σλοκῶν, ἵνα δὲ συμπληρωθῇ ὁ ἀριθμὸς οὗτος, ἀνάγκη ἦν νὰ προστεθῶσι διάφορα τεμάχια, ὑπὸ διαφόρων ποιη-

τῶν πεποιημένα.[1] Ἔπειτα δέ, περὶ τῆς ἀγράφου αὐτῶν διαμνημονεύσεως τίς βεβαιοῖ ἡμᾶς, αὐτήκοος γενόμενος τῶν ἀπὸ μνήμης ἀπαγγελλόντων τὰ ποιήματα ταῦτα Ἰνδῶν; Τὸ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν παράδειγμα τῶν διαθρυλληθέντων ποιημάτων τοῦ Ὀσσιανοῦ, περὶ ὧν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 318—19) ἐλέγομεν, διδάσκει ἡμᾶς σφόδρα ἐπέχειν, καὶ ἅμα φρονεῖν, ὅτι ἐπιστημονικὴ ἐξέτασις, οἵα ἐγένετο πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθείας ἐν Καληδονίᾳ, εἴπερ ἐγίνετό ποτε καὶ ἐν τῇ Ἰνδικῇ, πάντως τὸ λεγόμενον ἀπεδεικνύετο οὐδὲν πλέον, ἢ μῦθος Ἀσιανός. Τοιοῦτον δέ τί ἐστι καὶ τὸ περὶ τοῦ Περσικοῦ ποιήματος τοῦ Φιρδούση λεγόμενον, ὅτι ὑπάρχουσιν οἱ δυνάμενοι ὅλον ἐκεῖνο τὸ ποίημα, ἐξ 120,000 στίχων συγκείμενον, νὰ εἴπωσιν ἀπὸ στόματος. Ὅστις ποτ' ἐδοκίμασε ν' ἀπαγγείλῃ στίχους ἐπικοῦ ποιήματος, οὐχὶ ὡς ἀνεγίνωσκε τοῦ Ψαλτηρίου τὰ καθίσματα ὁ Παπᾶ Τρέχας τοῦ μακαρίτου Κοραῆ,[2] ἀλλὰ κατὰ τὸν προσήκοντα ῥυθμὸν καὶ τόνον, παρετήρησε βεβαίως, ὅτι ἐν ἀπαγγελίᾳ τοιαύτῃ πεντακόσιοι, τὸ πολύ, στίχοι δυνατὸν ν' ἀπαγγέλλωνται καθ' ἑκάστην ὥραν. Κατὰ δὴ τοῦτον τὸν ὑπολογισμόν, ἐὰν ὑποτεθῇ, ὅτι ἓξ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὥρας εἶχέ τις τὴν ὑπομονὴν ν' ἀκούῃ τὸν τὴν "Βασιλικὴν βίβλον" ἀπαγγέλλοντα Πέρσην, ἤκουσε καθ' ἡμέραν 3,000 στίχων, καὶ τοῦ ὅλου ποιήματος ἡ ἀκρόασις ἐτελέσθη ἐν ἡμέραις τεσσαράκοντα. Καὶ τίς, ἐρωτῶ, ἔσχε τὴν ὑπομονὴν ταύτην, ὅστις πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν γλῶσσαν ἐγίνωσκεν, ὅπως ἐννοῇ, τί ἐστι τὸ ἀπαγγελλόμενον, καὶ βεβαιώσῃ ἡμᾶς περὶ τοῦ πράγματος; Ἡ ἀπαγγελία λοιπὸν μέρους τινὸς ἐκ τοῦ ποιήματος τοῦ Φιρδούση, ἢ καὶ ἐκ τῆς Ῥαμαϊάνης καὶ Μαχαββαράτης, οἵα τίς ἐστιν ἴσως καὶ ἡ ἐν Βενετίᾳ γινομένη ἀπαγγελία τοῦ ποιήματος τοῦ Τάσσου, καὶ τοῦτο παρ' ἀνθρώπων μᾶλλον ἢ ἧττον βοηθουμένων ἐκ προηγηθείσης ἀναγνώσεως τῶν ποιημάτων, λογικόν τί ἐστι καὶ πιθανόν· ἡ δὲ ἀπαγγελία 100 ἢ 200 χιλιάδων στίχων, ἄνευ γραπτοῦ βοηθήματος, οὐδὲν ἄλλο ἐστίν ἢ μῦθος Ἀσιανός· καὶ τοιούτων μύθων οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι πλῆθος ἄπειρον ἐπιπολάζει ἐν Ἀσίᾳ.

---

[1] Ἴδε περὶ τούτου Penny Cyclopædia ἐν λέξει Sanscrit Language and Literature, καὶ Em. Egger (ἔνθ. ἀν.).

[2] Προλεγόμενα εἰς τὴν Α' ῥαψῳδίαν τῆς Ἰλιάδος, σελ. γ'—δ'.

Μνήμης δὲ ἀκμήν, οἵαν οἱ διαμνημονευτικοὶ ἀποδιδοῦσι τοῖς τότε ἀνθρώποις, ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ εὑρίσκομεν ὑπάρχουσαν, ὡς εὑρίσκομεν καὶ ἄλλων δυνάμεων καὶ αἰσθητηρίων ὀξύτητα θαυμασίαν· ἀλλ' οὐχ ἧττόν ἐστι γνωστόν, ὅτι πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἡ Λήθη ἐνομίσθη συνυπάρχουσα τῇ Μνήμῃ, καὶ οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἐποχή, καθ' ἣν οἱ ἄνθρωποι ἐγίνωσκον τὴν μίαν μόνην ἐξ αὐτῶν, ἀγνοοῦντες τὴν ἑτέραν· ὅθεν καὶ ἀνέκαθεν εὑρίσκονται ἐπινοήσαντες διάφορα μνήμης βοηθήματα, ἱκανῶς δηλοῦντα, ὅτι οὐδέποτε αὕτη μόνη ἐθεωρήθη ἀσφαλὴς φύλαξ τῶν εἰς αὐτὴν ἐμπιστευομένων. Αὐτὸς ὁ Ὅμηρος, ἐν ᾧ παρίστησι τὸν ἀπατηλὸν ὄνειρον κατατιθέντα ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ Ἀγαμέμνονος τὴν τοῦ Διὸς προσταγήν, ἅμα παρίστησιν αὐτὸν παραγγέλλοντα τῷ βασιλεῖ νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τῆς λήθης, καὶ λέγοντα·

> . . . ἀλλὰ σὺ σῇσιν ἔχε φρεσί, μηδέ σε λήθη
> αἱρείτω, εὖτ' ἄν σε μελίφρων ὕπνος ἀνήῃ.[1]

Ἀκμὴν δὲ μνήμης τοιαύτην, ὥστε χωρὶς βοηθήματος οὐδενὸς νὰ διατηρῇ ἀκέραιον ὅ,τι ἂν ἀκούσῃ ὁ ἄνθρωπος, ἢ ἴδῃ, ἢ μάθῃ, οὐδαμῶς ὑπὸ τῆς λήθης ἐπηρεαζομένη, ἀδύνατόν ἐστι νὰ ἐννοήσῃ τις.[2] Ἀλλὰ καὶ τεθέντος, ὅτι ἐν τρισὶν ἢ τέσσαρσιν αἰῶσι, καθ' οὓς νομίζεται ὅτι διεμνημονεύοντο τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, ἐγένετό τις, ἤ τινες, μνημονικοὶ ἄνδρες, δυνάμενοι νὰ λέγωσιν ἀπὸ στόματος μέρος ἢ καὶ ὅλα τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, ὁ εἷς ἐκεῖνος, ἢ δύο, ἢ καὶ τρεῖς, οἱ ἔκτακτοι· οὗτοι μνημονικοί, οἱ ἐν τῇ διαρκείᾳ τῶν τεσσάρων αἰώνων διακριθέντες, ἄλλος ἀλλαχοῦ, οὐδαμῶς ἐξήρκουν εἰς σωτηρίαν τῶν ποιημάτων ἐκείνων. Ἀλλὰ βεβαίως καὶ τοῦτό ἐστι φυσικῶς ἀδύνατον, καὶ ὅτι πλεῖστοι ἐγένοντο μνημονικοί, ἅτερος θατέρῳ παραδιδόντες τὸ κειμήλιον, ἄχρις οὗ ἐπὶ Πεισιστράτου ἀπὸ στόματος τῶν τοιούτων παραληφθὲν ἐγράφη καὶ διεσώθη, ἔτι μᾶλλον ἀδύνατον, καὶ διὰ τοῦτο

---

[1] Ἰλιάδ. Β, 83.

[2] Τὸ κατ' ἐμέ, καὶ αὐτὰ τὰ ἱστορούμενα παραδείγματα, ὅτι δηλαδὴ καὶ ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ὑπῆρξαν οἱ Ἰλιάδα ὅλην καὶ Ὀδύσσειαν ἀπὸ στόματος λέγοντες, οἷος ὁ παρὰ Ξενοφῶντι Νικήρατος (ἴδε ἐν τοῖς ἔμπροσθεν σελ. 204), οὐ νομίζω κατὰ γράμμα πιστευτέα· ἀλλὰ μᾶλλον, ὅτι πρόχειρον ἔχοντες οἱ τοιοῦτοι τὸ Ὁμηρικὸν κείμενον ὑπεβοήθουν τῇ μνήμῃ, ὅπου συνέβαινε νὰ ὑπερισχύῃ ἡ λήθη.

ἀπίστευτον. Κάλλιστα καὶ περὶ τούτου οἱ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ὁμηρικοῦ διαγωνίσματος κριταὶ ἀποφαίνονται, λέγοντες· "Ἵνα φθάσωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα τῆς ἀγράφου γενέσεως καὶ τῆς ἀπὸ μνήμης διατηρήσεως τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν, πρέπει νὰ δεχθῶμεν θαῦμα τοῦ ποιήσαντος ποιητοῦ, θαῦμα τῶν πρώτων ῥαψῳδῶν, θαῦμα τῶν δευτέρων, θαῦμα τῶν τρίτων, θαῦμα τῆς ὑπὸ διαφόρων καὶ ἐκ διαφόρων συνδέσεως τοῦ ὅλου, καί, οὕτως εἰπεῖν, θαῦμα θαύματος, ἤτοι σειρὰν θαυμάτων· οὗτινος δυσκολωτάτου ὄντος, ἴσως εὐκολώτερον εἶναι, ὅτι, διὰ γραφῆς καὶ ἄλλων μέσων γυμναζομένη ἡ μνημονικὴ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, παρήγαγε καὶ παρ' ἄλλοις καὶ παρὰ τοῖς ῥαψῳδοῖς μικρότερα καὶ εὐκολώτερα θαύματα."[1]

Ἄλλο παράδειγμα μνημονικῆς ἀκμῆς προβάλλουσί τινες τὸ τοῦ ἀτυχοῦς Ἰταλοῦ Σιλουΐου Πελλίκου, λέγοντος ἐν τῷ γνωστῷ αὐτοῦ συγγράμματι, τῷ ἐπιγραφομένῳ "Τὰ ἐν τῇ φυλακῇ μου," ὅτι μετὰ τοῦ φίλου αὐτοῦ Maroncelli ἐποίουν χιλιάδας στίχων ἐν τῇ φυλακῇ, καὶ διεμνημόνευον αὐτούς, ὡς οὐδὲν ἔχοντες γραφικὸν βοήθημα.[2] Ἀληθῶς τὸ παράδειγμα

---

[1] Ἴδε τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ῥοδοκανακείου διαγωνίσματος, ἐν ᾗ πᾶσαι αἱ περὶ τούτου σκέψεις (σελ. 34 κ. ἑξ) εἰσὶ λογικώταται καὶ σπουδαιόταται. Τοῖς δὲ παραδείγμασι, δἰ ὧν ἐκεῖ πιστοῦνται τὰ λεγόμενα, προστίθημι κἀγώ, ὅτι πρὸ εἴκοσι καὶ πέντε περίπου ἐτῶν ὑπῆρξεν ἐν τῷ Γυμνασίῳ Σύρου μαθητὴς ἀόμματος, πᾶσαν τὴν σειρὰν τῶν Γυμνασιακῶν μαθημάτων μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας διελθών, καὶ ἐν τέλει ποιήσας ὕμνον τινὰ ἀξιόλογον εἰς τὴν 25ην Μαρτίου ἢ τὴν 3ην Σεπτεμβρίου (εἰ μή με πλανᾷ ἡ μνήμη)· ἀλλ' ὁ δυστυχὴς ἐκεῖνος νέος ἀπολέσας τὴν ὅρασιν ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ, ἤδη τὰς πρώτας τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου τάξεις διελθών, ἠδυνήθη ἔπειτα, συγκεντρῶν ἐξ ἀνάγκης τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐν ταῖς παραδόσεσι τῶν μαθημάτων, καὶ βοηθούμενος ὑπὸ μικροτέρου ἀδελφοῦ, ὃς ἀνεγίνωσκεν αὐτῷ κατ' οἶκον, ν' ἀπομνημονεύῃ τὰ διδασκόμενα μαθήματα, καὶ νὰ εὐδοκιμῇ πολλῷ μᾶλλον τῶν ὁρώντων.

[2] "Maroncelli nel suo sotteraneo avea composti molti versi d'una gran bellezza. Me li andava recitando, e ne componeva altri. Io pure ne componeva, e li recitava. E la nostra memoria esercitavasi a ritenere tutto ciò. Mirabile fû la capacità, che acquistammo di poetare lunghe pruduzioni a memoria, limarle e tornarle a limare infinite volte, e ridurle a quel segno medesimo di possibile finitezza che avremo attenuto scrivendole. Maroncelli compose cosi a poco a poco, e ritenne in mente parecchie migliaja di versi lirici ed epici. Io feci la tragedia di Leoniero da Dertona e varie altre cose."—Le mie prigioni, c. 75.—Νομίζω, ὅτι τὸ σύγγραμμα τοῦτο εἶδόν ποτε ἐν Ἑλλάδι μεταπεφρασμένον Ἑλληνιστί· ἀλλά, στερούμενος τῆς μνημονικῆς ὀξύτητος τοῦ ἀτυχοῦς Σιλουΐου, οὐκ ἔχω βεβαίως εἰπεῖν, οὔτε περὶ τῆς μεταφράσεως, οὔτε ὑπὸ τίνος μετεφράσθη.

τοῦτό ἐστιν ἐμφαντικώτατον, καὶ ἴσως πάντων τῶν ἄλλων, ὅσα οἱ διαμνημονευτικοὶ προβάλλονται, πλείονος ἄξιον προσοχῆς· ἀλλὰ πρὶν ἢ ληφθῇ ὡς ἀναμφισβήτητος ἀπόδειξις τῆς κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον διαμνημονεύσεως τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, ἀνάγκη πᾶσα, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Κύριος Coleridge, νὰ ἴδωμεν τοὺς οὕτω συντεθειμένους ἐκείνους στίχους, ἵνα ἐννοήσωμεν, ὁποίαν ἔχουσι σχέσιν πρὸς τοὺς Ὁμηρικούς· διότι ἄλλο ποίησις κανονική, καὶ ἄλλο αὐτοσχέδιος στιχουργία.[1]

Ἡ δὲ ὑπὸ Fauriel γενομένη συναγωγὴ τῶν ἡμετέρων δημοτικῶν ᾀσμάτων τί κοινὸν ἔχει πρὸς τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα; Τὰ δημοτικὰ ἐκεῖνα ᾄσματα οὔτε ἐν ἑνὶ τόπῳ εὗρεν ὁ Fauriel, οὔτε ἐξ ἑνὸς στόματος ἤκουσε ταῦτα ἀπαγγελλόμενα, ἀλλὰ συνήγαγεν ἄλλο ἄλλοθεν· μικρὰ δὲ ὄντα, καὶ ἄλλο ἄλλην ἔχοντα ὑπόθεσιν, δυνατὸν νὰ διαμνημονεύωνται κατὰ τόπους ὑπ' ἀνθρώπων μάλιστα συγχρόνων, ὧν τινες ἴσως ὑπάρχουσι καὶ ποιηταὶ τῶν ᾀσματίων ἐκείνων. Ἀλλὰ ποίημα ὅλον, ἐκ 15,000 στίχων συγκείμενον, ὡς ἡ Ἰλιάς, καὶ μετ' αὐτῆς ἡ Ὀδύσσεια, ἐκ 13,000 στίχων, μίαν δὲ καὶ τὴν αὐτὴν πραγματευόμενον ὑπόθεσιν, μετὰ τοσαύτης ποικιλίας ἐπεισοδίων, παραβολῶν, δημηγοριῶν, κ. τ. λ., πῶς ποτε διαμνημονευθήσεται, ἄνευ γραπτοῦ βοηθήματος; Τίς ποτε ἠδυνήθη, ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας μελετῶν καὶ σχεδιάζων λόγον τινὰ πανηγυρικόν, ἢ ἄλλον ὁποιονδήποτε, ν' ἀπαγγείλῃ αὐτὸν ἄγραφον, οἷον προεσχεδίαζε, φυλάττων ἐν τῷ λέγειν ἀμετάβλητον τὴν σειρὰν τῶν ἐννοιῶν, καὶ μεταχειριζόμενος ἐκείνας τὰς λέξεις, ἃς ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ αὐτοῦ διενοεῖτο; Καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ λόγου, ἐὰν ζητηθῇ νὰ γράψῃ αὐτόν, ἀμετάβλητον τάχα καὶ ἀπαράλλακτον γράψει, οἷον ἀπήγγειλεν αὐτόν; Εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον αὐτῷ τῷ σχεδιάσαντι καὶ ἀπαγγείλαντι καὶ γράψαντι τὸν λόγον, πόσῳ μᾶλλον ἀδύνατον ἄλλῳ τινὶ ἁπλῶς ἀκούσαντι ν' ἀπομνημονεύσῃ τὸν λόγον ἀκέραιον, καὶ τοιοῦτον νὰ μεταβιβάσῃ αὐτὸν εἰς ἄλλον, καὶ οὗτος πάλιν εἰς ἄλλον, καὶ καθεξῆς ἐπὶ

---

[1] "This is one of the best instances of the memorial power in composition that I have found. Still, before even this can be admitted as a pertinent example, it will be necessary to see the verses so composed, and to determine the relation they bear to the poetry of the Homeric poems. . . . Improvisation by itself is nothing."—H. N. Coleridge's Introductions to the Study of the Greek Classic Poets, p. 37. Third edit.

γενεὰς γενεῶν; Καθὼς λοιπὸν ὁ τὸν λόγον σχεδιάσας καὶ ἀπαγγείλας καὶ γράψας πολλὰς ἐποιήσατο τὰς μεταβολὰς τοῦ πρώτου σχεδίου ἔν τε τῷ ἀπαγγέλλειν καὶ γράφειν, πολὺ δὲ πλείους ὁ τυχὼν ἀκροατής, ἀναπληρῶν διὰ προσθηκῶν ἰδίων ὅσα ἡ λήθη ἀφήρπασεν ὑπερισχύσασα τῆς μνήμης, οὕτω καὶ οἱ ἐξ ἀκροάσεως μανθάνοντες καὶ ἀπαγγέλλοντες τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα ἑπόμενον ἦν ν' ἀναπληρῶσιν ἐξ ἰδίων προσθηκῶν ὅσα ἡ λήθη ἀφήρπαζεν, ἵνα μὴ διακόπτωσι τὴν ἀπαγγελίαν, καὶ ἀποτυγχάνωσιν. Ἐντεῦθεν ἄρα τὰ ποιήματα ταῦτα ἔμελλον ἐξ ἅπαντος νὰ μεταβληθῶσι μέχρι καταστροφῆς τοῦ πρώτου αὐτῶν σχεδίου, ἐπὶ τέσσαρας ὅλους αἰῶνας μεταβαίνοντα ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, ὡς οἱ περὶ Οὐόλφιον δοξάζουσιν, οὐδενὸς μεσολαβοῦντος γραπτοῦ βοηθήματος. Καὶ λοιπὸν ὀρθῶς ἀπεφαίνετο ὁ Οὐόλφιος, ὅτι τὸ ἐξ ἀρχῆς ἄγραφον τῶν ποιημάτων, καὶ τὸ ἀδύνατον τῆς διαμνημονεύσεως αὐτῶν, οὕτω μακρῶν ὄντων, ὑποδεικνύουσι πολλοὺς τοὺς ποιήσαντας αὐτὰ κατὰ μικρὰ ποιημάτια, διάφορα τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως μέρη πραγματευόμενα, ἃ συῤῥαφέντα ἐπὶ Πεισιστράτου ἀπετέλεσαν τὸ νῦν ὑπάρχον ὅλον. Διὰ δὴ τοῦτο ἐλέγομεν, καὶ νῦν ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι τοῦ Οὐολφίου τὰ συμπεράσματα μέγιστον περιβάλλονται κῦρος, ὅταν τις παραδεχθῇ, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς, ἄγραφα καταλιπὼν τὰ ποιήματα αὐτοῦ· καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο ἡ γνώμη τοῦ θαυμαστοῦ Müller, καὶ ἔτι πρότερον ἡ τοῦ Ἄγγλου κριτικοῦ R. P. Knight, καὶ ἐφεξῆς τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ Gladstone καὶ Hayman, ὅτι διαμνημονευόμενα διετηρήθησαν τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, προφανέστατα μάχεται πρὸς τὴν ἄλλην αὐτῶν γνώμην, τὴν περὶ ἑνότητος τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων· διότι ἡ ἔλλειψις τῆς γραφῆς καὶ τὸ φύσει ἀδύνατον τῆς διαμνημονεύσεως εὐθὺ φέρουσι πρὸς τὸ τοῦ Οὐολφίου συμπέρασμα, ὅτι οὐχ εἷς, ἀλλὰ πολλοὶ Ὅμηροι. Καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ, τὸ μὲν ἄγραφον τῶν ποιημάτων ἐστὶν ὁ φυσικὸς πατὴρ τοῦ π ο λ υ ο μ ή ρ ο υ συστήματος, τὸ δὲ ἔγγραφον τῆς τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων ἑνότητος, ἢ τοῦ μ ο ν ο μ ή ρ ο υ συστήματος.

Μόνον ἄρα κυρίως ἀντίθετον τῷ Οὐολφιανῷ καὶ λελογισμένον σύστημα ὑπάρχει τὸ τοῦ Nitzsch καὶ τῶν ὁμοφρονούντων αὐτῷ, ὅπερ ἐστὶ τὸ Ἑλληνικόν, ἐὰν ἐξαιρεθῶσιν αἱ προβαλλόμεναι ἀθετήσεις ῥαψῳδιῶν τινων, αἵπερ ὅμως οὐδὲν παραβλάπτουσιν, ὡς ἁπλαῖ γνῶμαι, οὐδαμῶς ὑποχρεωτικαὶ τοῖς

προτιμῶσι φρονεῖν κατ' Εὐστάθιον, ὅτι ἓν σῶμα συνεχὲς διόλου καὶ εὐάρμοστον ἡ τῆς Ἰλιάδος ποίησις, κ. τ. λ. Μετὰ δὲ τὸν Nitzsch ὁ πάντων μάλιστα καθαρώτατον ὑποστηρίξας τὸ Ἑλληνικὸν σύστημα, καὶ μετ' ἐπιτυχίας ἀναμφισβητήτου καταπολεμήσας τό τε πολυόμηρον τοῦ Οὐολφίου καὶ τὸ διαμελιστικὸν τοῦ Λαχμάννου, ἐστὶν ὁ θαυμάσιος W. Mure, καὶ μάλιστα ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τοῦ πολυτίμου αὐτοῦ συγγράμματος, ἔνθα διὰ μακρῶν ἐκτίθησι τὴν ἱστορίαν τῆς γραφῆς παρὰ τοῖς Ἕλλησι· καὶ σαφέστατα τὴν ἀρχαιοτάτην αὐτῆς χρῆσιν ἀποδείξας, καὶ τὴν ὕπαρξιν γραφικῆς ὕλης, συμπεραίνει τελευτῶν, ὅτι ἀναμφισβητήτως ὁ Ὅμηρος, μετὰ τῶν Φοινίκων πολλὰ ἔτη συνδιατρίψας καὶ συμπλεύσας, ἐγίνωσκε τὴν τέχνην τοῦ γράφειν, ἣν ἐκεῖνοι πάντως μετεχειρίζοντο· καὶ ὅτι ὁ παραστήσας ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ πλοῖον Φοινικικὸν μετὰ μυρίων ἀθυρμάτων καταπλεῦσαν εἰς τὸν μικρὸν λιμένα τῆς Σύρου, καὶ ἐνιαυτὸν ὅλον παραμεῖναν ἐκεῖ πρὸς ἀπεμπόλησιν τοῦ φορτίου,[1] ἠδύνατο εὐκολώτατα, αὐτὸς ἐν Χίῳ καὶ Σμύρνῃ διατρίβων, νὰ ἔχῃ ἄφθονα τὰ μέσα τῆς διατηρήσεως τῶν ἑαυτοῦ ποιημάτων.[2]

Ἐκθέντες μέχρι τοῦδε πάσας τὰς τῶν νεωτέρων περὶ Ὁμήρου καὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων δόξας, καὶ τὰς περὶ τούτων ἀμφισβητήσεις, καὶ ονο-

---

[1] Ἴδε Ὀδυσ. Ο, 415 κ. ἑξ.—455 κ. ἑξ.

[2] It cannot be doubted that Homer in particular owed much of his knowledge of maritime geography, real or fabulous, to his intercourse with these enterprising navigators. Apart, therefore, from his opportunities at home, it were scarcely credible that a man of his genius, associating with a people who habitually wrote, should have remained himself illiterate. As to writing-material, the art of manufacturing parchment, the acquirement of which art from the Phoenicians by the Greeks was matter of remote tradition in the time of Herodotus, when Phoenician commerce was on the decline, must have been in its most flourishing state in Phoenicia itself in the days of Homer. The Greeks, therefore, whatever their own domestic deficiencies, would be at no loss for a supply of writing-material from abroad. When, in the Odyssey, a Phoenician vessel, laden with "an infinity of curious merchandise" (*μυρί' ἄγοντες ἀθύρματα*), is described as lying during a whole year for the disposal of its cargo, as a sort of floating shop or bazaar, in the little port of Syros, opportunities could not be wanting to a poet of Smyrna or Chios for procuring the means of permanent preservation for his compositions. Nor, assuredly, would a poet such as Homer have failed to turn those opportunities to their full account."

μάσαντες πρὸ πάντων τοὺς ἐν τῷ πολυκρότῳ τούτῳ ζητήματι διακριθέντας, εἴτε ὡς ἰδίων δογμάτων ἀρχηγούς, εἴτε ὡς τὰ τῶν ἄλλων ὑποστηρίξαντας, ἀναγκαῖον νομίζομεν νὰ ἐξετάσωμεν τελευταίαν καὶ τὴν τοῦ καθηγητοῦ Κυρίου K. Hillebrand γνώμην, ὡς παρηρτημένην ἐν τῇ Γαλλικῇ μεταφράσει τῆς Ἱστορίας τοῦ μακαρίτου Μυλλέρου, καὶ διὰ τοῦτο συχνότερον ἴσως ὑπὸ Ἑλλήνων ἀναγινωσκομένην. Ὁ Κύριος Hillebrand μετὰ τὴν ἀκριβῆ ἔκθεσιν καὶ ἀνάκρισιν τῶν παντοίων γνωμῶν, ὅσαι περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος ἐδημοσιεύθησαν ἀπὸ Οὐολφίου καὶ ἐφεξῆς, ἐκτίθησι καὶ τὴν ἰδίαν περὶ τούτου γνώμην, ἔχουσαν ἐν συντόμῳ οὑτωσί· "Ἐγένοντο (λέγει) πρὸ τοῦ Ὁμήρου (1200—900 πρὸ Χρ.) Ἕλληνες ῥαψῳδοί,[1] τὰ καλούμενα "κλέα ἀνδρῶν" ᾄδοντες, ἅπερ αὐτοὶ ἐποίουν, ἢ παρ' ἄλλων ἐμάνθανον. Διακόσια δὲ περίπου ἔτη μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν, ἤδη τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν τὴν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας παραλίαν καταπληρουσῶν (900—800 πρὸ Χρ.), εἷς τῶν ῥαψῳδῶν τούτων, Σμυρναῖος τὴν πατρίδα, καὶ φύσει ποιητικός, συνέλαβε τὴν τολμηρὰν ἰδέαν νὰ συντάξῃ ποίημα ὅλον, οὐχὶ ἐκ τριακοσίων ἢ πεντακοσίων στίχων συγκείμενον, οἷά περ ἦσαν τὰ μέχρι τότε ᾀδόμενα ᾄσματα, ἀλλ' ἐκ πεντακισχιλίων ἢ ἑξακισχιλίων, καὶ νὰ συνδέσῃ ἐν αὐτῷ παντοίας μυθικὰς διηγήσεις. Τὸ ἔργον τοῦτο (λέγει ὁ Κύριος Hillebrand) ἦν εὐκατόρθωτον, καὶ ἄνευ τῆς βοηθείας τῆς γραφῆς, μόνης συνεργούσης τῆς κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἀκμαίας μνήμης· ὀλίγαι μετὰ μεσημβρίαν ὧραι ἐξήρκουν εἰς πλήρη τοῦ τοιούτου ποιήματος ἐξεργασίαν.[2] Ὁ τολμητίας λοιπὸν οὗτος ποιητὴς

[1] Τὸ ὄνομα "ῥαψῳδός" εὕρηται κατὰ πρῶτον παρ' Ἡροδότῳ, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 191) ἐσημειωσάμεθα· ἀλλὰ κἀκεῖνος καὶ πάντες οἱ μετ' ἐκεῖνον ῥαψῳδοὺς ἐκάλεσαν τοὺς τὰ Ὁμηρικὰ ἔπη διεσπασμένα ᾄδοντας, οὓς διὰ τοῦτο καὶ Ὁμηρίδας ἐκάλουν· τοὺς δὲ πρὸ Ὁμήρου, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ γινομένης ἀρχῆς, πάντες ὠνόμασαν ἀοιδούς· καὶ ἄπορον, πῶς ὁ K. Hillebrand ὀνομάζει τούτους ῥαψῳδούς.

[2] Δευτέρα τις ἀπορία δυνατὸν νὰ διεγερθῇ ἐνταῦθα, διὰ τί ὁ K. Hillebrand εὑρίσκει καταλλήλους εἰς τὴν ἐντελῆ ἐξεργασίαν τοιούτου ποιήματος τὰς μετὰ μεσημβρίαν ὥρας, καὶ οὐχὶ τὰς τῆς πρωΐας, καὶ μάλιστα πρωΐας ἐαρινῆς ἐν τῇ ποιητικῇ χώρᾳ τῆς Ἰωνίας; Οὐχ ἧττον δέ, νομίζω, ἀπορήσει τις, διὰ τί ὁ ποιητικὸς ἐκεῖνος ἀνήρ, ὁ ἐν ὀλίγαις ὥραις δυνάμενος νὰ ποιήσῃ ἑξακισχιλίους στίχους, οὐκ ἠδύνατο ποιῆσαι διὰ παντὸς τοῦ βίου τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν; Εἰ μὲν ἦν φύσει ποιητικός, οἷον τοῦτον θέλει ὁ K. Hillebrand,

ὠνομάσθη ἰδίως *συναρμοστής* (rédacteur par excellence)· ἡ δὲ πρώτη αὐτοῦ ἐπιτυχία τὰς μὲν προτέρας ποιήσεις πάσας ἐπεσκότισεν, εἰς δὲ τοὺς μετ' αὐτὸν Ἴωνας ποιητάς, τοὺς ποιήσαντας τὴν μικρὰν Ἰλιάδα,[1] τὴν Τηλεμαχίαν, τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ τὴν περιπλάνησιν αὐτοῦ,[2] ὑπηγόρευσε τὴν ἰδέαν νὰ ἐπιγράψωσι τὸ ὄνομα τοῦ περιωνύμου γενομένου ἐκείνου ποιητοῦ εἰς τὰ ἴδια αὐτῶν ποιήματα, ὅπως ἀξιωθῶσιν ἀποδοχῆς τινος παρὰ τῶν θαυμαστῶν ἐκείνου· διότι (λέγει ὁ Κ. Hillebrand), ὡς οἱ ποιηταὶ καὶ χρονογράφοι τῶν πρώτων Μέσων αἰώνων, οὕτω καὶ οἱ ἀρχαιότατοι τῆς Ἑλλάδος ποιηταὶ οὐδαμῶς ἐνόμιζον ἐπίζηλον τὴν ἐκ τοῦ συγγράφειν προερχομένην τιμήν." Τοιαύτην κατασκευάσας ὁ Κ. Hillebrand τὴν πρώτην τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἀρχὴν ἐκ παντοίων ποιηματίων προομηρείων καὶ μεθομηρείων, ἐπάγει μετὰ τοῦτο, ὅτι "περὶ τοὺς χρόνους τοῦ Λυκούργου μετεκομίσθησαν εἰς τὴν ἐντεῦθεν Ἑλλάδα τὰ

ἀναντιῤῥήτως ὁ ποιητικὸς αὐτοῦ οἶστρος οὐ περιωρίζετο ἐν ὀλίγαις μετὰ μεσημβρίαν ὥραις μιᾶς ἡμέρας, ἀλλὰ κατεῖχεν αὐτὸν ἐν παντὶ τῷ βίῳ· καὶ τούτου τεθέντος, οὐδὲν θαυμαστὸν ὅτι ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια ἐποιήθησαν ὑφ' ἑνὸς τοιούτου ποιητικοῦ ἀνδρός. Εἰ δὲ μὴ ἦν φύσει ποιητικός, οὐ μόνον ὀλίγαι μετὰ μεσημβρίαν ὧραι, ἀλλὰ καὶ ἔτη πολλὰ οὐκ ἐξήρκουν αὐτῷ εἰς ποίησιν καὶ δέκα μόνων τοιούτων στίχων, οἷοί πέρ εἰσιν οἱ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας. Ἐὰν δὲ πάλιν (καὶ τοῦτο πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκαίως προκυπτουσῶν τούτων ἀποριῶν) ὑποτεθῇ, ὅτι ὁ τολμηρὸς ἐκεῖνος ποιητὴς οὐκ ἐποίησεν ἴδιον ποίημα, ἀλλὰ τῶν πρὸ αὐτοῦ τὰ μικρὰ ποιήματα συνεσωμάτωσεν εἰς ἓν μέγα, πάλιν γεννᾶται ἡ εὔλογος ἀπορία, εἰς τί ἐχρησίμευσεν ἡ ποιητικὴ τοῦ τολμηροῦ ἐκείνου ποιητοῦ ἱκανότης; ἀπαιτεῖται τάχα ἔξοχος ποιητικὴ ἱκανότης εἰς τὴν συσσωμάτωσιν προπεποιημένων ποιηματίων; Τὴν μὲν συῤῥαφὴν ταύτην πᾶς τις εὐκόλως ποιήσει, μηδ' ὁπωστιοῦν ποιητικὸς ὤν· τὰ συῤῥαπτόμενα ὅμως ποιημάτια οὐχὶ Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν, ἀλλὰ *παγγέλοιον* ἀποτελέσουσι ποίημα, οἷόν τι ἦν ἡ ὑπὸ τοῦ Ἱστιαίου τοῦ Γραμματικοῦ σχηματισθεῖσα ᾠδὴ ἐκ τῆς συῤῥαφῆς τῶν Πινδάρου καὶ Ἡσιόδου καὶ Ἀνακρέοντος ποιημάτων, περὶ ἧς ὁ Λουκιανὸς λέγει. "Ὁ δὲ Ἱστιαῖος ὁ Γραμματικὸς ἐῤῥαψῴδει ὕστερος κατακείμενος, καὶ συνέφερεν εἰς τὸ αὐτὸ τὰ Πινδάρου καὶ Ἡσιόδου καὶ Ἀνακρέοντος, *ὡς ἐξ ἁπάντων μίαν ᾠδὴν παγγέλοιον ἀποτελεῖσθαι.*"—Λουκ. Συμπόσιον ἢ Λαπίθαι, σελ. 431.

[1] Νόει μὴ τὸ Κυκλικὸν ποίημα τοῦ Λέσχεω ἢ Λέσχου, τὸ ἐπιγραφόμενον *Ἰλιὰς μικρά*, περὶ οὗ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 70—71) ἐλέγομεν, ἀλλὰ τὰς ἐκ τῆς Ὁμηρικῆς Ἰλιάδος δίκην ἐξωφύλλων κράμβης ἢ κινάρας ἀποσπωμένας ῥαψῳδίας (Β—Η), ὅπως ἐκ τῶν ὑπολοίπων σχηματισθῇ ἡ *Ἀχιλληΐς* τῶν περιφήμων χωριζόντων ἢ διαμελιστῶν, περὶ ὧν ἄρτι ἐλέγομεν.

[2] Προηγεῖται τάχα ἡ ἐπάνοδος τῆς περιπλανήσεως, ἢ ἡ περιπλάνησις τῆς ἐπανόδου;

ποιήματα ταῦτα τοῦ ἐννάτου αἰῶνος, καὶ μετὰ δύο περίπου αἰῶνας (700—600 πρ. Χρ.) ἐγράφησαν καὶ συνεσωματώθησαν εἰς δύο μεγάλα ποιήματα ὑπὸ νέας γενεᾶς ποιητῶν, ἧττον μὲν ποιητικῶν, μᾶλλον δὲ πεφωτισμένων· ὁ δὲ Πεισίστρατος ἕνα πάλιν μετὰ τὴν πρώτην αὐτῶν γραφὴν αἰῶνα διέταξε νέαν τῶν ποιημάτων τούτων ἀντιγραφὴν καὶ διόρθωσιν τῶν ἁμαρτημάτων, ὅσα διὰ τὴν ἀτέλειαν τῆς πρώτης γραφῆς καὶ τὸν διαμελισμὸν τῶν ποιημάτων ὑπὸ τῶν ῥαψῳδῶν ἑπόμενον ἦν νὰ συμβῶσιν."

Αὕτη ἐστὶν ἐν συντόμῳ ἡ περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων γνώμη τοῦ καθηγητοῦ K. Hillebrand, συγχωνεύσαντος, ὡς φαίνεται, πάσας τὰς ἀπὸ Οὐολφίου μέχρι νῦν ἐκφρασθείσας γνώμας, καὶ ἐκ τοῦ χωνευτηρίου τούτου προσπαθήσαντος νὰ ἐξαγάγῃ μίαν μόνην, ἥπερ ὅμως οὐδὲν ἔχει τὸ πιθανόν. Καὶ περὶ μὲν τῆς ἐν ὀλίγαις μετὰ μεσημβρίαν ὥραις ἐξεργασίας ποιήματος, ἑξακισχιλίους περιέχοντος στίχους, εἴπομεν ἤδη, καὶ οὐδεμία πλειόνων λόγων χρεία πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀτοπίας τοῦ πράγματος. Θαυμαστὸν δὲ φαίνεται καὶ τῆς Ὀδυσσείας ἡ σύνθεσις ἐκ τριῶν ποιηματίων, τῆς Τηλεμαχίας δῆλον ὅτι, τῆς ἐπανόδου τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ τῆς περιπλανήσεως αὐτοῦ, ὑπὸ τριῶν διαφόρων ποιητῶν πεποιημένων, καὶ ὅμως οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην παριστώντων διαφορὰν γλώσσης, οὐδὲ ποιητικῆς εὐφυΐας, ὡς εἰ τρεῖς κεφαλαὶ συνεχωνεύθησαν εἰς μίαν. Ἐν γένει δέ, ἡ γνώμη τοῦ Κυρίου K. Hillebrand περιέχει ἐκ μὲν τῆς τοῦ Οὐολφίου τὸ ἐξ ἀρχῆς ἄγραφον τῶν ποιημάτων καὶ τὸ ἐντεῦθεν προκύπτον πολυόμηρον, ἐκ δὲ τῆς τοῦ Nitzsch τὴν ἐν τῷ ἐννάτῳ αἰῶνι ἀκμὴν τοῦ ποιητοῦ, ἐκ δὲ τῆς τοῦ Lachmann καὶ Grote τὸν διαμελισμὸν τῶν ποιημάτων καὶ τὴν κατὰ τὸν ἕβδομον αἰῶνα πρώτην αὐτῶν γραφήν, καὶ ἐκ τῆς τοῦ Müller οὐδὲν ἄλλο, ἢ τὴν διαμνημόνευσιν αὐτῶν πρὸ τῆς ἐγγράφου καταρτύσεως, ἥπερ ἐστὶν ἡ Οὐολφιανὴ δόξα, τοῦτο μόνον διαφέρουσα, ὡς εἴδομεν, ὅτι ὁ μὲν Οὐόλφιος ἐξάγει ἐντεῦθεν τὸ πολυόμηρον, ὁ δὲ Müller οὐδ' οὕτω νομίζει ἀδύνατον τὸ μονόμηρον· καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ, μεγάλη μὲν καταφαίνεται ἡ συγχωνευτικὴ τοῦ Κυρίου Hillebrand προσπάθεια, οὐδεμία ὅμως ἐξ αὐτῆς προκύπτει πιθανότης, ἀλλὰ σύγχυσις μᾶλλον καὶ ἀπορίαι πολλαὶ καὶ δυσεξήγητοι.

Ἀλλ' ἀδικήσομεν ἀληθῶς τὸν ἄλλως εὐπαίδευτον καθηγητὴν καὶ μεταφραστὴν τῆς Ἱστορίας τοῦ μακαρίτου Μυλλέρου, ἐὰν ἐν μόνῃ τῇ γνώμῃ

αὐτοῦ περιορίσωμεν τὴν σύγχυσιν καὶ τὴν συμφορὰν τῶν ἀποριῶν. Εἰρήσθω ἐν γένει, ὅτι εἰς ὁμοίαν ἐξώκειλαν σύγχυσιν πάντες οἱ τῆς ἀρχαίας περὶ Ὁμήρου παραδόσεως ἀποστάντες, καὶ ἄλλος ἄλλο περὶ τούτου δογματίσαντες, ἀσύμφωνοι πρὸς ἀλλήλους, καί, τὸ παραδοξότερον, ἀσύμφωνοι πρὸς ἑαυτούς, πολλάκις αὐτοὶ ἑαυτοῖς τὰ ἐναντία λέγοντες, ὡς περὶ Οὐολφίου ἀπέδειξεν ὁ πολὺς Κλίντων, καὶ μετ' ἐκεῖνον ὁ W. Mure, καὶ ἄλλοι τῶν διασήμων φιλολόγων, ὅσοι ἀπαθῶς καὶ ἀπροκαταλήπτως ἔγραψαν περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος.[1] Τὸ κατ' ἐμέ, πολλὰ τῶν περὶ τούτου συγγεγραμμένων ἀναγνούς, συχνότατα ἐν ταῖς ἀναγνώσεσι ταύταις ἀνεμνήσθην ὅ, τι ποτὲ ὁ Σωκράτης ἔλεγε περὶ τῶν ἐπ' αὐτοῦ φυσιολογούντων· ὅτι "τοῖς μὲν ἐδόκει ἓν μόνον τὸ "ὂν εἶναι, τοῖς δὲ ἄπειρα τὸ πλῆθος· καὶ τοῖς μὲν ἀεὶ κινεῖσθαι πάντα, τοῖς δὲ "οὐδὲν ἄν ποτε κινηθῆναι· καὶ τοῖς μὲν πάντα γίγνεσθαί τε καὶ ἀπόλλυσθαι, "τοῖς δὲ οὔτ' ἂν γενέσθαι ποτὲ οὐδέν, οὔτε ἀπολέσθαι." Καὶ ὁ μὲν Σωκράτης ταῦτα λέγων περὶ τῶν ἐπ' αὐτοῦ φυσιολογούντων, παρέβαλλεν αὐτοὺς ἐν τῇ συνήθει αὐτῷ εἰρωνείᾳ πρὸς τοὺς μαινομένους· "ὧν (ἔλεγε) τοὺς μὲν οὐδὲ τὰ "δεινὰ δεδιέναι, τοὺς δὲ καὶ τὰ μὴ φοβερὰ φοβεῖσθαι· καὶ τοῖς μὲν οὐδ' ἐν "ὄχλῳ δοκεῖν αἰσχρὸν εἶναι λέγειν ἢ ποιεῖν ὁτιοῦν, τοῖς δὲ οὐδ' ἐξιτητέον εἰς "ἀνθρώπους εἶναι δοκεῖν· καὶ τοὺς μὲν οὐθ' ἱερὸν οὔτε βωμὸν οὔτε ἄλλο τῶν "θείων οὐδὲν τιμᾶν, τοὺς δὲ καὶ λίθους καὶ ξύλα τὰ τυχόντα καὶ θηρία "σέβεσθαι."[2] Ἀλλὰ μακρὰν ἡμῶν τοιαύτη τις εἰρωνεία περὶ ἀνδρῶν ἄλλως σεβασμίων, περὶ ὧν ἔν τε τῇ ἡμετέρᾳ ταύτῃ πραγματείᾳ μετὰ τῆς προσηκούσης τῇ πολυμαθείᾳ αὐτῶν τιμῆς ἐγράψαμεν, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν ἀδιάλειπτον αἰσθανόμεθα σέβας καὶ εὐγνωμοσύνην πρὸς αὐτοὺς διὰ τὰ πολλὰ καὶ σοφὰ συγγράμματα, ἐν οἷς ἀπεταμίευσαν ἡμῖν πολυτίμους θησαυροὺς φιλολογικῶν, ἱστορικῶν, καὶ ἄλλων παντοίων γνώσεων. Ταῦτα μὲν καὶ ὁμολογοῦμεν μετὰ πάντων, καὶ εὐγνωμόνως ἀποδεχόμεθα· μόνας δὲ τὰς περὶ Ὁμήρου καὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων πολλάς, καὶ πολλάκις ἀντιθέτους, δόξας αὐτῶν, ὡς ἀντιφασκούσας τῇ μόνῃ καθ' ἡμᾶς ἀληθεῖ Ἑλληνικῇ

[1] Ἴδε Κλίντωνα (τόμ. Α΄, σελ. 375—6) πολλὰς τοῦ Οὐολφίου ἐναντιολογίας ἐξελέγχοντα, ἔτι δὲ καὶ W. Mure τὴν κριτικὴν Ἱστορίαν (τόμ. Α΄, σελ. 198—9), καὶ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ῥοδοκανακείου φιλολογικοῦ διαγωνίσματος (σελ. 135—6).

[2] Ξενοφ. Ἀπομν. Α΄, ά, § 13 καὶ 14.

παραδόσει, καὶ οὐ δυναμένας ν' ἀντικαταστήσωσιν ἐκείνην δι' ἰσχυρῶν καὶ ἀναντιῤῥήτων ἀποδείξεων, ἢ τοὐλάχιστον πιθανῶν, ἀποδιοπομπούμεθα, ἐπιλέγοντες καὶ ἡμεῖς ὡς πρὸς τοῦτο περὶ τῶν μεγάλων καὶ σεβασμίων ἐκείνων σοφῶν τὸ τοῦ Κυντιλιανοῦ—magni sunt, homines tamen.—Εὐχαρίστως δὲ βλέπομεν, ὅτι, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἡ ἀρχαία ἐκείνη παράδοσις ἀναλαμβάνει τὴν πρὸ τοῦ Οὐολφίου ἰσχύν, καὶ πολλοὶ τῶν φιλολογούντων ἀποτασσόμενοι τῇ Οὐολφιανῇ αἱρέσει, ὡς καὶ ἱστορικῶς καὶ φιλοσοφικῶς ἀστηρίκτῳ καὶ ἀπιθάνῳ, μᾶλλον προσέχουσι τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ περὶ Ὁμήρου ὀρθοδοξίᾳ, ἀναγνωρίζοντες τὴν ἑνότητα τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ποιημάτων, οἱ μὲν καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς αὐτῶν γραφὴν ἀποδεχόμενοι (ὅπερ οἱ περὶ τὸν μακαρίτην Nitzsch ἐξαρκούντως ἀπέδειξαν, καὶ ὅπερ ἀναγκαίως μαρτυρεῖ ὑπὲρ τῆς ἑνότητος), οἱ δὲ κατὰ τὸν Ἄγγλον R. P. Knight καὶ τοὺς Γερμανοὺς Ritschl καὶ Müller τὴν διὰ μνήμης αὐτῶν διατήρησιν πρεσβεύοντες.

Οὕτως ἄρα συμβαίνει καὶ ἐπὶ τοῦ πολυκρότου Ὁμηρικοῦ ζητήματος ὅ,τι καὶ ἐπὶ τοῦ περὶ προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Καθὼς ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἐκείνου τὸ μέγα ὄνομα τοῦ αἱρεσιάρχου Ἐράσμου ἐφείλκυσε τῶν τότε Ἑλληνιστῶν τὴν προσοχήν, καὶ τὸ ὑπ' ἐκείνου ἐν τέλει τοῦ βίου ἀθετηθὲν σύστημα ἁρπάσαντες οἱ μεταγενέστεροι, ὥς τινα σοφὴν ἐπινόησιν, ἐξέτειναν καὶ παρήλλαξαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ μεταβάλωσι τὴν προφορὰν τῆς ὡραιοτάτης καὶ εὐφωνοτάτης τῶν ἀνθρωπίνων γλωσσῶν εἰς ἀλλόκοτον καὶ φρικτὸν ἄκουσμα· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος, πολλῶν ἄλλων φιλολόγων ἀπράκτως καὶ ἐπὶ ματαίῳ προσπαθησάντων νὰ νεωτερίσωσι περὶ τούτου, τὸ μέγα τέλος πάντων τοῦ Οὐολφίου ὄνομα κατώρθωσε νὰ ἐπισύρῃ, ἢ μᾶλλον νὰ παρασύρῃ, τοὺς ἐπ' ἐκείνου, καὶ μέχρι τινὸς τοὺς μετ' ἐκεῖνον, Γερμανοὺς φιλολόγους εἰς τὴν ἀλλόκοτον περὶ Ὁμήρου καὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων αἵρεσιν, ἀφ' ἧς, ὡς ἀπὸ κακῆς ἀρχῆς, ἐπῆλθε καὶ τὸ κάκιστον τέλος, ἡ τῶν ποιημάτων ἐκείνων κατατομὴ καὶ διαμέλισις. Ἀλλά, καθὼς τὸ περὶ προφορᾶς Ἐρασμικὸν σύστημα, πολλὰς λαβὸν ἐπεκτάσεις καὶ γελοίας τροποποιήσεις ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἐράσμου, τέλος ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν πλείστων καὶ ἀρίστων φιλολόγων ὡς πάντῃ παράλογον, ἡ δὲ ἡμετέρα προφορὰ ὁμολογεῖται νῦν πανταχοῦ, εἰ μὴ ἀπαράλλακτος

τῇ τῶν ἀρχαίων, τοὐλάχιστον ὅμως ἡ μάλιστα πλησιάζουσα ἐκείνῃ, οὕτω καὶ τὸ πολύκροτον Οὐολφιανὸν *περὶ* Ὁμήρου *σύστημα, πολλὰς λαβὸν ἐπεκτάσεις καὶ τροποποιήσεις παρὰ τῶν ὀπαδῶν τοῦ* Οὐολφίου, *εὗρε τέλος πάντων καταλλήλους ἀντιπάλους, ὧν τοὺς πλείστους καὶ ἀρίστους ἀκριβῶς καὶ ἐν τάξει κατελεξάμεθα.* Οὗτοι *λοιπὸν ἐκ τοῦ συστάδην κατὰ τοῦ* Οὐολφιανοῦ *πολυομήρου ἀγωνισάμενοι, καὶ καταβαλόντες αὐτό, ἐπανήγαγον ἐν τῇ φιλολογικῇ ἱστορίᾳ τὸ* Ἑλληνικὸν *μονόμηρον, τὴν μόνην ὀρθὴν περὶ τούτου δόξαν.*[1] Καὶ *νῦν ὁ μὲν ποιητής, ὃν παρατόλμως καὶ παραλόγως ἀπέσπασάν τινες ἐκ τῆς πρώτης θέσεως, ἣν κατεῖχεν ἀνέκαθεν ἐν τῷ μεγάλῳ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς* Ἑλλάδος *εἰκονοστασίῳ, αὖθις ἐν τῷ οἰκείῳ τέθειται τόπῳ, τὰ δὲ ἀθάνατα αὐτοῦ ποιήματα διαμένουσιν ἐν τῇ μεγίστῃ* Ἑλληνικῇ *βιβλιοθήκῃ, οἷά περ ἦσαν ἀνέκαθεν, τὸ* Α *καὶ τὸ* Ω *τῆς* Ἑλληνικῆς Γραμματολογίας.

Δεῦτε *δὴ καὶ ἡμεῖς, ὡς διὰ πάσης τῆς πραγματείας ταύτης τὸ* Ἑλληνικὸν *μονόμηρον ὑποστηρίξαντες, ἐπισφραγίσωμεν αὐτὴν τῷ* Ἀντιπάτρου *εὐφυεστάτῳ ἐπιγράμματι εἰς τὸν ἀθάνατον τῆς* Ἰλιάδος *καὶ τῆς* Ὀδυσσείας *ποιητήν·*

> *Εὗρε φύσις, μόλις εὗρε, τεκοῦσα δ' ἐπαύσατο μόχθων,*
> *Εἰς* ΕΝΑ ΜΟΥΝΟΝ ΟΜΗΡΟΝ *ὅλην τρέψασα μενοινήν.*

---

[1] *Κάλλιστα λέγει καὶ περὶ τούτου ὁ κριτικώτατος* Mure, *τὴν μὲν ἐκ τῶν Προλεγομένων τοῦ Οὐολφίου προελθοῦσαν ταραχὴν παραβάλλων πρὸς τὰς ἐν τῇ πολιτείᾳ στάσεις, ἐξ ὧν συνήθως ἐκπηγάζει ἡ ἀναρχία, τὴν δὲ ἐπιθυμίαν τῆς ἐπανόδου εἰς τὸ ἀρχαῖον Ὁμηρικὸν σύστημα πρὸς τὴν τῶν πολιτῶν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα, ὅταν ἀποπειραθῶσι τῶν μεγάλων τῆς ἀναρχίας κακῶν.* "The publication of his essay (*τῶν Προλεγομένων δῆλον ὅτι*) may be compared to that of a pamphlet containing specious revolutionary doctrines, in a hitherto tranquil state, at the moment when the minds of men were ripe for political change. Unanimous in rejecting their old form of government, scarcely any two citizens can agree as to that to be adopted in its stead. A period of discord is followed by one of anarchy, and that, in its turn, by a gradual inclination to revert to the former system."—*ἔνθ. ἀν. τόμ. Α', σελ.* 197.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ Ι' ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

Διεξελθόντες ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ πάσας τὰς ἐν τῇ τετάρτῃ δημοσιεύσει τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ἀναφανείσας περὶ αὐτῶν δόξας τῶν νεωτέρων φιλολόγων, δυνατὸν ἤδη νὰ καταλογίσωμεν πάντα τὰ Ὁμηρικὰ συστήματα, διακρίνοντες αὐτὰ εἰς πέντε, τὰ ἑξῆς.

Α'. Τὸ τῆς ἀρχαίας παραδόσεως, καθ' ὃ εἷς ὑπῆρξε μέγας ποιητής, ὀνομαζόμενος ΟΜΗΡΟΣ, ὁ ποιήσας πρῶτον τὴν Ἰλιάδα, καὶ ἔπειτα τὴν Ὀδύσσειαν, ἃ κατέλιπε γεγραμμένα, καὶ γεγραμμένα ἔχοντες αὐτὰ οἱ μετ' ἐκεῖνον Ὁμηρίδαι καὶ ῥαψῳδοὶ ᾖδον ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς αἰῶνας ἐν πανηγύρεσι καὶ εὐωχίαις, ἕως οὗ περὶ τὸν ὄγδοον ἢ ἕβδομον αἰῶνα, κοινοτέρας γενομένης τῆς τέχνης τοῦ γράφειν, ἐγίνετο κοινοτέρα καὶ ἡ διάδοσις τῶν ποιημάτων τούτων, ὑπὸ πλειόνων ἀντιγραφομένων, καὶ ἐφεξῆς διορθουμένων. Τὸ σύστημα τοῦτο, ὡς ἀνέκαθεν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τηρούμενον ἀμετάβλητον, δυνατὸν νὰ ὀνομασθῇ Ἑλληνικόν.

Β'. Τὸ τῶν χωριζόντων, ἀναφανὲν πρῶτον ἐν τῇ δευτέρᾳ πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδι, καθ' ὅ τινες τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐδογμάτιζον, ὅτι ἡ Ὀδύσσεια οὐκ ἐποιήθη ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου, ἀλλ' ὑπ' ἄλλου τινὸς ἀγνώστου ποιητοῦ· ὃ δὴ καὶ κατεφρονήθη τότε παρὰ πάντων.

Γ'. Τὸ Οὐολφιανόν, ἀρχὴν μὲν λαβὸν ἀπὸ Ἰωσήπου τοῦ Ἰουδαίου, τοῦ πρώτου δογματίσαντος ἐν τῇ πρώτῃ μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδι, ὅτι ἄγραφα κατέλιπεν ὁ Ὅμηρος τὰ ποιήματα αὑτοῦ, ἔπειτα δὲ μετὰ τὴν διὰ τύπου δημοσίευσιν τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων ὑπὸ Σκαλιγέρου καὶ Κασωβῶνος καὶ τῶν ἄλλων, οὓς εἴπομεν, ἐπαναληφθὲν καὶ τροποποιηθέν, καὶ τελευταῖον ὑπὸ Οὐολφίου ἐν ἔτει 1795 οὕτως ἀναπτυχθέν, ὥστε καὶ ἐπωνομάσθη ἀπ' αὐτοῦ.

Δ'. Τὸ τῶν νέων χωριζόντων ἢ τὸ διαμελιστικόν· καθ' ὅ τινες τῶν νεωτέρων φιλολόγων, προεξάρχοντος τοῦ Γερμανοῦ Λαχμάννου (ἐξ οὗ δυνατὸν καὶ Λαχμάννειον νὰ ἐπικληθῇ τὸ σύστημα τοῦτο), ἐπεκτείνοντες τὸ Οὐολφιανὸν σύστημα, διαμελίζουσι τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα,

ἐπαγγελλόμενοι, ὅτι ἀνεῦρον αὐτοὶ τὰ παντοῖα ποιημάτια ἢ ᾄσματα, ἐξ ὧν συνεῤῥάφη ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια.

Ε΄. Τὸ Διαμνημονευτικόν· καθ' ὃ ἄλλοι τῶν νεωτέρων ἀποδοκιμάζουσι μὲν τὸ πολυόμηρον Οὐολφιανὸν σύστημα, καὶ ἀποδέχονται ἕνα μόνον ποιητὴν τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας (τινὲς δὲ μόνης τῆς Ἰλιάδος), τὸν Ὅμηρον, δοξάζουσιν ὅμως, ὡς καὶ οἱ Οὐολφιανοί, ὅτι οὐκ ἐγράφησαν ἐξ ἀρχῆς τὰ ποιήματα ταῦτα, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ μνήμης διετηρήθησαν, κατ' ἄλλους μὲν ἐπὶ ἕνα, κατ' ἄλλους δὲ ἐπὶ δύο αἰῶνας, καὶ κατά τινας μέχρι Σόλωνος καὶ Πεισιστράτου.

Γενικώτερον δὲ δυνατὸν τὰ διαιρεθῇ τὸ Ὁμηρικὸν ζήτημα εἰς δύο μόνα συστήματα, τὸ Ἑλληνικόν, ὅπερ ἐστὶ τὸ πρῶτον τῶν προειρημένων πέντε, καὶ τὸ ξενικόν, περιλαμβάνον τὰ λοιπὰ τέσσαρα, ἀλλεπαλλήλως μὲν παραχθέντα, οὐδὲν ὅμως ἐξ αὐτῶν ὑπὸ Ἑλλήνων, ἀλλὰ πάντα ὑπὸ ξένων. Κατὰ τὴν διαίρεσιν ταύτην τὸ μὲν Ἑλληνικόν, ἓν καὶ τὸ αὐτὸ διαμένον, λελογισμένον ἐστὶ καὶ τακτικόν, βάσιν ἔχον τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν, ἣν οἱ τἀναντία πρεσβεύοντες διαστρέφουσι πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἰδίων δοξῶν· τὸ δὲ ξενικόν, εἰς ἀπείρους ὑποβληθὲν ἀλλοιώσεις καὶ μεταβολάς, παράλογόν ἐστι καὶ ἄτακτον, βάσιν ἔχον τὰς διαφόρους ὑποθέσεις τῶν ἁπανταχοῦ φιλολόγων, κατ' οὐδὲν σχεδὸν συμφωνούντων ἀλλήλοις.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, οἱ Ἕλληνες ἡμεῖς, ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, οἷα ταῦτα κατήρτυσε τῶν Ἀλεξανδρινῶν Γραμματικῶν, καὶ μάλιστα τοῦ Ἀριστάρχου, ἡ θαυμασία φιλοπονία καὶ κριτική, καὶ βοηθούμενοι ἐκ τῶν ἑρμηνειῶν ἐκείνων, ἃς ἀνακαλύψασα παρέδωκεν ἡμῖν ἡ οὐχ ἧττον θαυμασία φιλοπονία τοῦ σοφοῦ Γάλλου Βιλλοισῶνος, πληρεστέρας δὲ κατέστησεν ἡ τοῦ χαλκεντέρου Γερμανοῦ Ἐμμανουὴλ Βεκκέρου, καὶ ἀπανθίζοντες ἐκ τοῦ μεγάλου λειμῶνος τῶν τοῦ ἀοιδίμου Εὐσταθίου Παρεκβολῶν εἴ τι ἐν αὐταῖς χρήσιμον, ἐπὶ δὲ πᾶσι τούτοις ἐξετάζοντες καὶ τῶν νεωτέρων κριτικῶν εἴ τι συνέγραψαν ἑρμηνευτικὸν τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων (πολλὰ δὲ καὶ ἀξιόλογα τὰ τοιαῦτα), οὕτως ἀναγινώσκωμεν καὶ μελετῶμεν τὸν ἡμέτερον ποιητήν, κατατρυφῶντες τῆς ἀθανάτου Μούσης αὐτοῦ, καί, εἰ δυνατόν, ἀποστηθίζοντες αὐτῆς τὰ ὡραιότερα μέρη. Τὰς δὲ

κενὰς ἔριδας περὶ πατρίδος Ὁμήρου, περὶ τῆς ἐξ ἀρχῆς ἐγγράφου ἢ ἀγράφου δημοσιεύσεως τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, καὶ πασῶν μάλιστα τὰς ἀλλοκότους θεωρίας τῶν τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα κατατεμνόντων, καὶ ἐγκαυχωμένων ἐπὶ τῇ κατασκευῇ προπεισιστρατείου Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας, ταῦτα πάντα χαίρειν ἐῶμεν, ὡς πάντῃ ἀλλότρια τοῦ ἡμετέρου σκοποῦ, καὶ ἐν γένει ἀνωφελῆ. Εἴπομεν ἤδη ἐν τῷ Συμπεράσματι τοῦ Β' κεφαλαίου, καὶ αὖθις ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι, ὅπου ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ἐγεννήθη ὁ Ὅμηρος, "ἡμέτερος δὴ κεῖνος ὁ χρύσεος ἦν πολιήτης."[1] Ὅτι δὲ τὰ ποιήματα αὐτοῦ γεγραμμένα κατέλιπε, καὶ γεγραμμένα μετεκομίσθησαν εἰς τὴν ἐντεῦθεν Ἑλλάδα, εἴτε ὑπὸ Λυκούργου, εἴτε ὑπὸ τῶν Ὁμηριδῶν ἐπὶ Λυκούργου, τοῦτο πιστεύομεν ἀδιστάκτως· διότι καὶ ἐν Ἀσίᾳ, ὅπου ταῦτα ἐποιήθησαν, πολὺ πρὸ τοῦ Ὁμήρου ὑπῆρχεν ἐγνωσμένη καὶ χρήσιμος ἡ τέχνη τοῦ γράφειν, καὶ τὴν πρώτην τῶν γραμμάτων ἐν Ἑλλάδι εἰσαγωγὴν ἀρχαιοτέραν τοῦ Ὁμήρου παρέδωκαν ἡμῖν πάντες οἱ Ἕλληνες ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς. Ἀλλὰ τοῦτο ὁ Ἰουδαῖος Ἰώσηπος οὐ παραδέχεται· ἀντιλέγει δὲ καί τις σχολιαστὴς τῆς Γραμματικῆς Διονυσίου τοῦ Θρᾳκός, καὶ εἴ τις ἄλλος τοιοῦτος. Καὶ τί ταῦτα πρὸς τὸ κῦρος τῶν ἡμετέρων ποιητῶν καὶ συγγραφέων; Καταφρονήσομεν λοιπὸν ἡμεῖς τῆς ἱστορίας τοῦ πεφωτισμένου ἡμῶν ἔθνους καὶ τῶν ἀρχαιοτάτων αὐτοῦ παραδόσεων, καὶ διαῤῥήξομεν Ἡρόδοτον καὶ Θουκυδίδην καὶ Πλάτωνα καὶ πᾶσαν τὴν χορείαν τῶν διδασκάλων τῆς οἰκουμενης, καὶ ἀντικαταστήσομεν ἐκείνων τὰ ἀθάνατα συγγράμματα διὰ τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἰουδαίου Ἰωσήπου καὶ τῶν φλυαριῶν Βυζαντινοῦ τινος σχολιαστοῦ, ἐν ἀπείρῳ μωρίᾳ γράψαντος περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων παιδαριώδεις ἀνοησίας; Εἶπόν που ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, καὶ πάλιν λέγω, μή τις οὕτω μανείη τῶν Ἑλλήνων! Ἀλλ' εἶπον μετ' ἐκείνους καὶ τῶν νεωτέρων πολλοί, ἄνδρες ἐπὶ σοφίᾳ καὶ κριτικῇ δεινότητι διάσημοι, Σκαλίγερος, Κασωβών,

---

[1] *Εἷς τῶν νεωτέρων Γάλλων φιλολόγων,* ὁ Amable Tastu, *γράφων περὶ τοῦ Δάντου ἐν τῷ* Dictionnaire de la Conversation, *λέγει ὀρθότατα, ὅτι πάντῃ ἀδιάφορόν ἐστι, ποῦ καὶ πότε ἐγεννήθη ὁ Δάντης, ὡς εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας καὶ πάντας τοὺς τόπους ἀνήκων.* "Il était né à Florence en 1265; qu' importe cette année et cette ville: n'est-il pas de tous les temps et de tous les pays? *Τίς δύναται ν' ἀρνηθῇ, ὅτι τοῦτο μάλιστα περὶ Ὁμήρου ῥητέον, ὡς ὑπὲρ πάντα ἄλλον πάντας τοὺς αἰῶνας καὶ πάντας τοὺς τόπους κατασχόντος;*

Περώλτης, Δ' Ὠβιγνάκ, Δελαμόττης, Ῥουσσώς, Βεντλεΰος, Βῖκος, Γούδιος, καὶ τέλος πάντων Οὐόλφιος ὁ πάνυ, Εὔνιος, καὶ μετὰ τούτους Λάχμαννος καὶ Γρότης, καὶ ἄλλοι πολλοί. Μεγάλη ἀληθῶς καὶ θαυμαστὴ τῶν ἀνδρῶν τούτων ἡ φιλολογικὴ δεινότης καὶ δόξα· ὁ δὲ ἀναγινώσκων τοῦ Βεντλεΰου ἄλλα τε καὶ τὴν περὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Φαλάριδος πολύκροτον πραγματείαν, ὡς καὶ τοῦ Οὐολφίου καὶ Εὐνίου τὰ πολλὰ καὶ λαμπρὰ φιλολογικὰ ἔργα, ἐπὶ δὲ πᾶσι τοῦ Γρότου τὴν πολύτομον καὶ πολύτιμον ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, ἀδύνατον νὰ μὴ θαυμάσῃ τῶν ἀνδρῶν τούτων τὴν ἄπειρον πολυμάθειαν, καὶ νὰ μὴ ζηλώσῃ τὴν ἀθάνατον αὐτῶν δόξαν. Ἀλλ' ἐν τοῖς τοιούτοις αὐτῶν ἔργοις οἱ σοφοὶ ἐκεῖνοι ἄνδρες κρίνουσι περὶ πραγμάτων φιλολογικῶν καὶ ἱστορικῶν, ἀνηκόντων εἰς ἐποχὴν μεταγενεστέραν, πολλὰς ἢ ὀλίγας παρέχουσαν ἀφορμὰς εἰς ἀνεύρεσιν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, ἢ τῆς φιλολογικῆς ἀκριβολογίας, ἣν ἡ πολυμάθεια αὐτῶν κατώρθωσε νὰ ἐξεύρῃ καὶ νὰ στηρίξῃ. Ὅταν ὅμως εἰσερχόμενοι εἰς τὸ σκότος τῶν παναρχαίων χρόνων ψηλαφῶσι πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθείας, καὶ οὐ δυνάμενοι νὰ ἐξεύρωσιν αὐτὴν ἀφ' ἑαυτῶν ἀγαπῶσι ποδηγετούμενοι ὑπὸ τοῦ λύχνου τοῦ Ἰωσήπου καὶ τῶν Βυζαντινῶν σχολιαστῶν, καί, πιστεύοντες ὅτι διὰ τοῦ ἀμυδροῦ τούτου φωτὸς εὗρον τὸ ζητούμενον, πειρῶνται νὰ καταστρέψωσι τὰς ἀρχαιοτάτας ἐθνικὰς ἡμῶν παραδόσεις, ἰδίας αὐτῶν γνώμας ἀδεσπότους ἀντικαθιστῶντες, τότε ἡ ἄλλως θαυμαστὴ αὐτῶν πολυμάθεια οὐδὲν ἔχει, οὐδὲ πρέπει νὰ ἔχῃ, κῦρος παρ' ἡμῖν. Τότε λέγομεν αὐτοῖς εὐθαρσῶς·—Πιστεύετε ὑμεῖς, ἐὰν οὕτω θέλητε, τοῦ Ἰωσήπου τὸ "φασί," καὶ τοὺς σεισμοὺς καὶ κατακλυσμοὺς τῶν Βυζαντινῶν σχολιαστῶν· ἡμεῖς ἔχοντες Ἡρόδοτον καὶ Θουκυδίδην καὶ Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλην καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς τοιούτους καὶ τηλικούτους, ἀκουσόμεθα αὐτῶν· τὰς δὲ παραδοξολογίας ὑμῶν, καὶ πασῶν μάλιστα τοὺς παρατόλμους χειρισμοὺς ἐπὶ τοῦ σώματος τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, καὶ τὸν παράλογον αὐτῶν διαμελισμόν, οὐδ' εἰς παιδιᾶς λόγον ἀποδεξόμεθα· οὐδ' ἀξιώσομεν οἱ ἄμεσοι καὶ νόμιμοι κληρονόμοι ἡμεῖς νὰ σκεπτώμεθα περὶ τῆς πατρικῆς ἡμῶν κληρονομίας χεῖρον τοῦ Γάλλου Μαρκισίου Fortia d'Urban· ὃς τὸ Οὐολφιανὸν καταπολεμήσας σύστημα, καὶ τοὺς ἑαυτοῦ συμπολίτας ἀπὸ τῆς λύμης ἐκείνης προφυλάξας, λέγει πρὸς αὐτοὺς ἐν τέλει μετὰ φρονίμου

περισκέψεως τάδε· "Sans doute nous ne voulons pas renoncer à croire ce qu'ont cru nos ancêtres, et répudier en quelque sorte leur héritage. Nous ne voulons pas abandonner la doctrine qu'ils nous ont transmise, et que nous avons reçu la mission de transmettre à nos successeurs."[1] *Εἰ δὲ ταῦτα λέγων περὶ τῆς Ὁμηρικῆς κληρονομίας δίκαια ἔλεγεν ὁ Γάλλος φιλόλογος, πόσῳ δικαιότερον ἡμεῖς τῆς πατρικῆς ἀνθεξόμεθα κληρονομίας, καὶ ἀπὸ πάσης ξενικῆς λώβης καὶ διαφθορᾶς ἀλώβητον ταύτην καὶ ἀδιάφθορον τηρήσομεν;*—*Οὕτως ἄρα καὶ φρονῶμεν καὶ λέγωμεν ἡμεῖς· εἰ δὲ λέγει τις ἄλλως, πλατεῖα κέλευθος, κατὰ Βακχυλίδην εἰπεῖν.*

[1] Homère et ses écrits—par M. le Marquis de Fortia d'Urban, etc. (*ἐν τέλει*).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Ταῦτα, φίλτατοι παῖδες Ἑλλήνων, πρὸς μόνην ὑμῶν τὴν ὠφέλειαν ἀποβλέπων συνέγραψε, καὶ τῇ ὑμετέρᾳ προσφέρει φιλομαθείᾳ, πολίτης ὑμέτερος, τὰ μὲν ἄλλα πάντων τῶν Ἑλλήνων ἐλάχιστος, τῇ δὲ πρὸς ὑμᾶς ἀγάπῃ καὶ τῷ ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς ὑμῶν ἐκπαιδεύσεως ζήλῳ οὐδενὸς ἥττων οὔτε γενόμενος μέχρι νῦν, κατά γε τὴν αὐτοῦ δύναμιν, οὔτ' ἐσόμενος ἐς τοὐπιόν, ἕως ἄν, καθ' Ὅμηρον αὐτὸν εἰπεῖν,

ζωοῖσιν μετέῃ, καὶ οἱ φίλα γούνατ' ὀρώρῃ.

Ὑμεῖς δὲ τὴν μικρὰν αὐτοῦ προσφορὰν εὐμενῶς ἀποδέξασθε· καὶ τὸν ἡμέτερον ἀναγινώσκετε ποιητήν, οὐχ, ὥς τινες τῶν ξένων Ἑλληνιστῶν, περὶ ματαίας ῥεμβόμενοι ζητήσεις καὶ παραδοξολογίας, ἀλλὰ περὶ τοῦτο μάλιστα σπουδάζοντες, ὅπως ἀσφαλέστερον ἀπολαύσητε τῆς ἀθανάτου καὶ καλλικελάδου Μούσης αὐτοῦ, καὶ τοιαύτην μεταδῶτε τοῖς ἐπιγινομένοις, οἵαν ταύτην παρελάβετε, ἁγνήν, Ἑλληνικήν, πάσης ξενοφωνίας καὶ ξενοτροπίας καθαρεύουσαν.

Ὁ χρόνος, φίλτατοι παῖδες Ἑλλήνων, ὁ πάνσοφος οὗτος τῶν ἀνθρώπων διδάσκαλος, πάντα διδάσκει γηράσκων, ὡς εἶπε τῶν ἡμετέρων τραγῳδῶν ὁ μεγαλοφωνότατος.[1] Καὶ δὴ μετὰ πολλῶν ἄλλων ἀγαθῶν μαθημάτων καὶ δύο ταῦτα κάλλιστα τοὺς ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ λογίους ἀνεδίδαξεν, ὅτι πλανῶνται περί τε τὴν προφορὰν τῆς ἡμετέρας γλώσσης, καὶ τὴν περὶ Ὁμήρου πολὺν ἤδη χρόνον ἐπικρατήσασαν παρ' αὐτοῖς δόξαν. Ὁ δ' αὐτὸς μέγας διδάσκαλος καὶ τρίτου ἤδη σωτηρίου μαθήματος προοιμιάζεται τὴν διδασκαλίαν· ὅτι οὐ μόνον ἐν τοῖς δυσὶν ἐκείνοις ὀρθοδοξοῦμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ καί, τὸ πάντων κάλλιστον, ἐν τοῖς θρησκευτικοῖς δόγμασιν, ἅτε τῆς ἡμετέρας ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀπαρεγκλίτως τηρούσης τὴν Εὐαγγελικὴν καὶ Ἀπο-

---

[1] Αἰσχύλος ἐν Προμ. Δεσμ. στ. 983.

στολικὴν διδασκαλίαν καὶ παράδοσιν. Καὶ νῦν ἄνδρες εὐπαίδευτοι καὶ συνετοὶ ἔν τε τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ καὶ ἐν τῇ μεγαλοπράγμονι πατρίδι τοῦ Οὐασιγκτῶνος ἤρξαντο σπουδαίως βουλεύεσθαι καὶ μεριμνᾷν περὶ πληρώσεως τοῦ θείου θελήματος—ἵνα πάντες ἓν ὦσιν.[1] Ἀλλὰ τοῦ μὲν θελήματος τούτου ἡ πλήρωσις Ἐκείνῳ πάντως ἀπόκειται, ὃς ἐδίδαξεν ἡμᾶς λέγειν—Γενηθήτω τὸ θέλημά Σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Τῶν δὲ σοφῶν διδαγμάτων τοῦ χρόνου ὠφεληθῶμεν καὶ ἡμεῖς κατὰ τὸ προσῆκον ἡμῖν μέρος. Τὸ ποῖον τοῦτο; Ὅτι ὀφείλομεν ἐμμένειν πιστοὶ τῇ ἐνδόξῳ ἡμῶν ἀρχαιότητι, ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν διδασκόμενοι, ὅτι τοσαύτη ἐστὶν ἡ ἰσχὺς καὶ τὸ κῦρος αὐτῆς, ὥστε πολλοὺς αἰῶνας ἄνω καὶ κάτω πλανώμενοι οἱ τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης σοφοί, καὶ πλῆθος ἄπειρον βιβλίων γράψαντες πρὸς ἐμπέδωσιν ἐναντίων δοξῶν, οὐδὲν εἰς τέλος ἤνυσαν· ἀλλὰ μετὰ τὰς πολλὰς ἐκείνας ἀποπλανήσεις καὶ τοὺς πολλοὺς ἐλιγμούς, ὀψὲ καὶ μόλις ἀφικνοῦνται ὅπου ἡμεῖς πάλαι ἥκομεν, ὡς ὁ ἡμέτερος εἶπε Ξενοφῶν. Οὕτω δὴ καὶ ἐν τοῖς περὶ Ὁμήρου πολλὰ κατὰ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς παραδόσεως ματαιοπονήσαντες, πρὸ πολλοῦ κατενόησαν, ὅτι ἀνάγκη πᾶσα νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς αὐτόν, ὡς οὐδὲν δυνάμενοι νὰ συμπεράνωσιν ὀρθὸν ἄνευ αὐτοῦ.[2]

Μὴ οὖν διαλάθῃ ὑμᾶς, ὅπου ἂν τυγχάνητε ζῶντες, τὸ σοφὸν τοῦτο τοῦ χρόνου δίδαγμα· ἀλλὰ τὰ μὲν ἄλλα τῶν σοφῶν ἀνδρῶν τῆς ἑσπερίας

---

[1] Ἰωάν. ΙΖ', 20—23.

[2] Ἡ τοιαύτη ἐπάνοδος εἰς τὸν Ὅμηρον, ὡς οὐδενὸς ὀρθοῦ καὶ ὁριστικοῦ συμπεράσματος προκύπτοντος ἄνευ αὐτοῦ, εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Οὐολφίου ἐγνώσθη, ὡς εἴδομεν, ὑπὸ τῶν ἁπανταχοῦ φιλολόγων ὡς ἀναπόφευκτος ἀνάγκη. Διὰ τοῦτο πρὸ τριάκοντα ἐτῶν ὁ πολλάκις ἐν τοῖς ἔμπροσθεν μνημονευθεὶς Γάλλος φιλόλογος Edgar Quinet ἔλεγε περὶ τούτου. "De nos jours quelques uns de ses plus ardens défenseurs (τοῦ Οὐολφίου δῆλον ὅτι) n'hésitent pas à l'abandonner pour se mettre du côté de ses adversaires; on revient à Homère par l'impossibilité de rien résoudre sans lui."—De l'Hist. de la Poésie.—Homère, etc.—Καὶ ἐπ' ἐσχάτων ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Κύριος J. J. Ampère τοῦτ' αὐτὸ βεβαιοῖ ἐν τῷ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ συγγράμματι.—La Grèce, Rome, et Dante, p. 22. troisième édit. Paris, 1859. ἔνθα λέγει.—"Cependant l'érudition abandonne aujourd' hui cette thèse ingénieuse et téméraire (τὴν πολυόμηρον δῆλον ὅτι Οὐολφιανήν). Elle a été obligée de reconnaître l'unité primitive de ces grandes compositions, sauf à y reconnaître aussi la présence d'interpolations nombreuses, etc."

Εὐρώπης, ὅσα περὶ τὰς ὀρθὰς ἐκδόσεις τῶν ἡμετέρων ποιητῶν καὶ συγγραφέων ἐφιλοπόνησαν, καὶ ὅσα πρὸς ὀρθὴν αὐτῶν ἑρμηνείαν συνέγραψαν, καὶ συγγράφοντες οὐ διαλείπουσι, καὶ ἄλλας κριτικὰς αὐτῶν συγγραφὰς περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματολογίας, ταῦτα πάντα, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον, μετὰ πολλῆς τῆς πρὸς αὐτοὺς ὀφειλομένης εὐγνωμοσύνης ἀναγινώσκετε καὶ μελετᾶτε, ἀκορέστως καρπούμενοι τὴν θαυμαστὴν πολυμάθειαν καὶ φιλοπονίαν τῶν σοφῶν τούτων ἀνδρῶν. Ὅσα δὲ κατὰ τῆς γεραρᾶς ἡμῶν ἀρχαιότητος ἔγραψαν, ἢ γράφουσιν, ὁ μέν τις τὴν ἡμετέραν τῆς ἡμετέρας γλώσσης προφορὰν ἐπαγγελλόμενος ἐπανορθῶσαι, ὥς τις τοῦ Πλάτωνος αὐτήκοος καὶ μαθητὴς γενόμενος, ὁ δέ τις τὸν τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας πρωτοστάτην ποιητὴν παρατόλμως καὶ ἀσεβῶς ἐκ τῆς μεγάλης χορείας τῶν ἡμετέρων ποιητῶν ἀποσύρων καὶ ἀποῤῥίπτων, ἄλλος δέ τις τὰ ἀθάνατα ἐκείνου ποιήματα διαμελίζων καὶ κατασπαράττων κατ' ἀρέσκειαν, καί τις ἐπὶ τέλους (εἴ τις καὶ περὶ τούτου λόγος) τὴν ἡμετέραν τῶν νῦν Ἑλλήνων καταγωγὴν ἐν ἀμφιβόλῳ τιθέμενος, καὶ ἀφαιμάξας ἡμᾶς πάσης ῥανίδος αἵματος Ἑλληνικοῦ, ταῦτα, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτο σύγγραμμα τῶν εἰρημένων σοφῶν ἀνδρῶν, καταφρονεῖτε καὶ ἀποδιοπομπεῖσθε, ὡς ἔκφυλα προϊόντα πεπλανημένης σοφίας· καὶ ἐνθυμεῖσθε πάντοτε (ὃ δὴ καὶ ἄλλοι συνεβούλευσαν ὑμῖν), ὅτι ἁμαρτάνουσι καὶ οἱ σοφοί, οἱ τοὺς ἄλλους ἀναμαρτήτους ποιεῖν ἐπαγγελλόμενοι, ὡς ἀσθενοῦσι, καὶ δὴ καὶ ἀποθνήσκουσι, καὶ οἱ ἰατροί, οἱ τοὺς ἄλλους ὑγιεῖς ἐπαγγελλόμενοι ποιεῖν.

Αὕτη ἐστί, φίλτατοι παῖδες Ἑλλήνων, ἡ τοῦ πανσόφου χρόνου διδασκαλία, πρὸς ἣν ἐπικαλοῦμαι τὴν ὑμετέραν προσοχήν, οὐ πρῶτος ἐγὼ τῶν ὑμετέρων διδασκάλων, οὐ δεύτερος, ἀλλὰ πολλοστὸς ἐν πολλοῖς καὶ εὐπαιδεύτοις ἀνδράσι, τοῖς πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος διδάσκουσιν ὑμᾶς. Ἰδίᾳ δὲ περὶ Ὁμήρου καὶ τῶν Ὁμηρικῶν ποιημάτων, οἵ τε πρὸ ἡμῶν διδάσκαλοι (ὧν αἰωνία ἡ μνήμη!) λόγῳ τε καὶ γραφῇ κατέλιπον ἡμῖν τὴν προσήκουσαν διδασκαλίαν, καὶ δὴ καὶ πρὸ μικροῦ ἡ φωνὴ τοῦ ἡμετέρου Ἀκαδημαϊκοῦ Κυρίου Δ. Βερναρδάκη ἀντήχησεν εἰς τὰ ὦτα πάντων ὑμῶν, Ἑλληνικώτατα τὸ πολύκροτον Ὁμηρικὸν ζήτημα ἐξετάσασα, καὶ λογικώτατα καταδείξασα τοῖς μὲν ἀντιστρατευομένοις τῇ ἡμετέρᾳ ἀρχαιότητι τὴν ἑαυτῶν πλάνην, ὑμῖν δέ, τί δεῖ φρονεῖν περὶ τοῦ πράγματος τούτου.

Ἐπῆλθε δὲ μετ' ἐκείνην ἡ τοῦ Κυρίου Ἀ. Βλάχου περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος πραγματεία, ἡ ἐν τῷ Ῥοδοκανακείῳ φιλολογικῷ διαγωνίσματι βραβευθεῖσα, ἣν οὐκ εἶδον μὲν ἄχρι τοῦδε, ἀδιστάκτως ὅμως καὶ νομίζω καὶ ὀνομάζω ἀξιόλογον, ἐκ τῆς περὶ αὐτῆς κρίσεως τῶν τριῶν σεβασμίων Ἀκαδημαϊκῶν εὐλόγως συμπεραίνων, ὅτι καὶ ἀξιόλογός ἐστι καθ' ἑαυτήν, καὶ ἀξιολογωτέρα καθίσταται, διὰ τῆς ἐκείνων κρίσεως συμπληρουμένη καὶ τελειοποιουμένη. Ἔχετε δὲ πρὸς τούτοις καὶ ἄλλα περὶ Ὁμήρου νεώτερα τῶν ἡμετέρων συγγράμματα, οἷόν ἐστι τὸ τοῦ Κυρίου Κλέωνος Ῥαγκαβῆ "ὁ καθ' Ὅμηρον οἰκιακὸς βίος" καὶ ἄλλο περὶ αὐτοῦ τούτου πραγματευόμενον, τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου Κ. Μιστριώτου συνταχθέν, ὑπὸ δὲ τῶν Ἀκαδημαϊκῶν κριτῶν βραβευθέν, ὡς καὶ ἕτερον τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως "περὶ τοῦ καθ' Ὅμηρον πολιτεύματος τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων·"[1] ἴσως δὲ καὶ ἄλλα ἐξεδόθησαν, ἅπερ ἐγὼ ἀγνοῶ, καὶ ἄλλα πάντως ἐκδοθήσονται πρὸς ὠφέλειαν ὑμῶν.

Ἐὰν λοιπὸν πρὸς τοῖς εἰρημένοις Ὁμηρικοῖς πονήμασιν, ἅπερ ἐπ' ἐσχάτων κατεκόσμησαν τὴν ἡμετέραν φιλολογίαν, καὶ τὸ νῦν ὑμῖν προσφερόμενον τόδε ὠφέλιμον εὑρεθῇ καὶ λόγου τινὸς ἄξιον, αὕτη ἔσται τῷ πονήσαντι πρωτίστη καὶ μεγίστη ἀμοιβή· εἰ δὲ μή, ἀλλ' οὐδ' οὕτως ἔσται, νομίζω, κατακριτέος, ὅτι, καὶ μακρὰν τῆς φιλτάτης πατρίδος διατρίβων, ἐδαπάνησεν ἐπ' ὠφελείᾳ τῇ ὑμετέρᾳ (ὡς αὐτὸς τοὐλάχιστον ἐνόμισε) τὰς ὀλίγας τῆς ἀνέσεως αὐτοῦ στιγμάς, καὶ συνέταξε τόδε τὸ πόνημα, ὥς τι πενιχρὸν πανηγυρικὸν σημεῖον τῆς ἄρτι συμπληρωθείσης τριακονταετίας τοῦ διδασκαλικοῦ αὐτοῦ βίου. Χαίρετε!

Ἔγραφον ἐν Λονδίνῳ τὴν ΚΕ' Μαρτίου τοῦ 1866^{ου} ἔτους.

---

[1] Ἐκ τῶν τριῶν τελευταίων τούτων συγγραμμάτων μόνον ἔγνων τὸ τοῦ Κυρίου Κλέωνος Ῥαγκαβῆ· τὰ δὲ δύο τοῦ Κυρίου Κ. Μιστριώτου εἶδον μνημονευόμενα ἐν τῇ *Πανδώρᾳ* (τόμ. ΙΖ', φυλ. 393), ὡς βραβευθέντα ἐν τῷ Ῥοδοκανακείῳ φιλολογικῷ διαγωνισμῷ· ἀγνοῶ δέ, εἰ καὶ ἐξεδόθησαν.

ΤΕΛΟΣ.

ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ,
ΤΥΠΟΙΣ CLAYTON & CO., TEMPLE WORKS, 17, BOUVERIE STREET, FLEET STREET, E.C.